

ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

19

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΗΣΑΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΝ Δ΄.- ΛΟΓΟΙ Β΄.-Ε΄.
ΒΙΒΛΙΟΝ Ε΄.- ΛΟΓΟΣ Α΄.

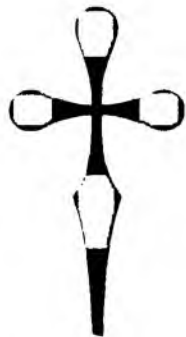
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
ΘΕΟΛΟΓΟ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

19

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2004

ΚΥΡΙΛΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Γ. Μπακατσέλου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 10 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 2310/283 880. Οίκιας 2310/696 653.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Μὲ τὸν τόμο αὐτὸ συνεχίζεται ἡ ἔκδοση τῶν ὁπάντων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου μὲ τὸ ὑπόμνημα αὐτοῦ στὸν Ἑσαΐα, καὶ συγκεκριμένα στὰ κεφάλαια 44, 2 -53, 12, ἐπεκτεινόμενο σὲ πέντε Λόγους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ Λόγοι Β΄ - Ε΄ ἀνήκουν στὸ Τέταρτο Βιβλίο τῶν ὑπομνημάτων του στὸν Ἑσαΐα, ἐνῶ ὁ Λόγος Α΄ στὸ Πέμπτο Βιβλίο αὐτῶν. Τὸ ὅλο ἔργο θὰ ὁλοκληρωθεῖ μὲ τὸν ἐπόμενο 20ο τόμο.

Ὁ τόμος αὐτὸς εἶναι ἀπὸ τοὺς πλέον σπουδαίους, γιατί περιέχει μὰ σειρὰ ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες προφητεῖες τοῦ θεοφώτιστου αὐτοῦ μεγάλου ἀνδρα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τοῦ προφήτη Ἑσαΐα, τὶς ἀναφερόμενες στὸν ἔρχομὸ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμο, στὰ παθήματα καὶ τὴ λυτρωτικὴ γιὰ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων θυσία αὐτοῦ, τὴν ὁποία πρὶν ἀπὸ πολλὰ ἑκατοντάδες ἔτων εἶδε μὲ τὰ πνευματικὰ μάτια τοῦ ἁγίου αὐτοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ ζωγράφησε μὲ τὴν πέννα τοῦ Πνεύματος ὅπως ἀκριβῶς αὐτὴ πραγματοποιήθηκε στὸν κατάλληλο χρόνο ποὺ προορίσθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἀλλὰ καὶ μᾶς τὴν ἀνέλυσε μὲ τὸν πλέον εὔστοχο τρόπο μὰ μεταγενέστερη μεγάλη φυσιολογία τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐξίσου θεοφουρούμενη, ὁ ἁγιος Κύριλλος. " Ἄς μὴ λυπηθοῦμε λοιπὸν νὰ δαπανήσουμε λίγο χρόνο γιὰ νὰ ἀπολαύσουμε αὐτὸν τὸν πνευματικὸ πλοῦτο, τὸν μόνον ἀφθαρτο καὶ τὸ μόνον κόσμημα τῆς ψυχῆς τοῦ κάθε πιστοῦ τέκνου τῆς Ἐκκλησίας μας.

Τὸ κείμενο λαμβάνεται ἀπὸ τὴν PG τοῦ MIGNE τόμος 70, 918-1192, στὸ ὁποῖο γίνονται πολλὰ ἀναγκαῖες διορθώσεις ἰδίως στὴ στίξη καὶ τὴ διάταξη τοῦ κειμένου.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΗΣΑΪΑΝ
ΒΙΒΛΙΟΝ Δ'. - ΛΟΓΟΙ ΠΕΝΤΕ

ΛΟΓΟΣ Β'.

ΚΕΦ. 44, στίχ. 2. «Οὕτως λέγει Κύριος ὁ Θεὸς
ὁ ποιήσας σε καὶ ὁ πλάσας σε ἐκ κοιλίας,
Ἔτι βοηθήσῃ».

Ἐγκαλέσας τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τὴν ἀπόστασιν καὶ τὸ ἀπο-
5 φοιτῆσαι μὲν τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης, ἑαυτοὺς δὲ προσνεῖ-
μαι τοῖς οὐκ οὕσι θεοῖς (ἔφη γὰρ ὅτι, «Οἱ πατέρες ὑμῶν καὶ
οἱ ἄρχοντες ὑμῶν ἠνόμησαν εἰς ἐμὲ καὶ ἐμίαναν οἱ ἄρχον-
τες τὰ ἅγιά μου»), οἰκονομικώτατα λίαν καὶ ταῦτα ἐπιφέ-
ρει οὐκ ἐὰν γὰρ ἀπενεχθῆναι πρὸς ἀπόστασιν, ἢ τ' οὖν ἀπό-
10 γνωσιν, οὔτε μὴν τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος εἰσάπαν ἀπολι-
σθεῖν. Ἡμερότητα δὲ πάλιν αὐτοῖς ἐπαγγέλλεται καὶ διὰ
τῆς συνήθους ἀνακτᾶται φιλανθρωπίας καὶ ἀνακομίζει
πρὸς μετάνωσιν, καὶ δίδωσιν ἐννοεῖν, ὅτι μὴ εἰσάπαν ἀπε-
στράφη τοὺς ἡμαρτηκότας, οὔτε μὴν ὀλόρῳξος ὁ Ἰσραὴλ
15 ἀπολεῖται, κατοικτεῖροντος αὐτοῦ καὶ τοῖς εἰς αὐτὸν πι-

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΣΑΪΑ

ΒΙΒΛΙΟ Δ΄. - ΛΟΓΟΙ ΠΕΝΤΕ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΚΕΦ. 44, στίχ. 2. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός, πού σέ δημιούργησε καὶ σ' ἔπλασε ἀπὸ τὴν κοιλιά τῆς μητέρας σου. Θὰ σέ βοηθήσει καὶ στή συνέχεια».

Ἐφοῦ κατηγορήσε τοὺς Ἰσραηλίτες γιὰ ἀποστασία καὶ ὅτι ἀρνήθηκαν τὴν ἀγάπη τους πρὸς αὐτὸν καὶ παρέδωσαν τὸν ἑαυτό τους σὲ ἐκείνους πού δὲν ἦταν θεοὶ (γιατὶ εἶπε· «Οἱ πατέρες σας καὶ οἱ ἄρχοντές σας διέπραξαν παρανομία σ' ἐμένα καὶ οἱ ἄρχοντες μίαναν τὰ ἅγιά μου), μὲ σοφώτατη οἰκονομία προσθέτει καὶ αὐτὰ (τὰ παραπάνω)· γιατί δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ ὀδηγηθοῦν σὲ ἀποστασία, δηλαδή σὲ ἀπόγνωση, οὔτε βέβαια νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τους σ' αὐτόν, ἀλλὰ τοὺς ὑπόσχεται πάλι εὐσπλαχνία καὶ μὲ τὴ συνηθισμένη του φιλανθρωπία τοὺς κάνει πάλι δικούς του καὶ τοὺς ὀδηγεῖ στή μετάνοια, καὶ τοὺς δίνει νὰ ἐννοήσουν, ὅτι δὲν ἀποστράφηκε τελείως ἐκείνους πού ἁμάρτησαν, οὔτε βέβαια ὁ Ἰσραὴλ θὰ χαθεῖ ὀλόρριζα, καὶ δείχνοντας τὴν εὐσπλαχνία του καὶ ὁμαλοποιώντας ἐξαιρέτα τὴν ὁδὸ τῆς σωτηρίας γι'

στεύουσι τὴν τῆς σωτηρίας ὁδὸν εὖ μάλα καταλαβαίνοντος·
 ἑαυτὸν δὲ λέγων «Κύριόν τε καὶ Θεόν, ποιήσαντα καὶ πλά-
 σαντα ἐκ κοιλίας», ὑπεμφαίνειν ἔοικεν, ὅτι καὶ πεπλάνηται
 τὸ τῆς θεότητος ὄνομα περιθείς ἑτέροις καὶ τὴν τῆς κυριό-
 5 τητος δόξαν ἀνάψας ἀβούλως τοῖς οὐκ οὔσι θεοῖς

“Ὅτι δὲ καὶ οὐκ ἔγνω τὸν Ποιητὴν καὶ τὸν παρενεγκόν-
 τα πρὸς ὑπαρξιν οὐκ ὄντα ποτὲ τὸν ἐπὶ τῆς γῆς ἄνθρωπον,
 ὑπεμφαίνει πάλιν, πλάστην τε καὶ ποιητὴν ἑαυτὸν εἶναι δια-
 βεβαιούμενος, καὶ οἷον ἀχαριστίας γραφόμενος τοὺς τῆς
 10 εἰς αὐτὸν ἀγάπης ἀποπηδήσαντας. Καὶ γάρ ἐστι τῶν ἀτό-
 πων, τοῖς μὲν κατὰ σάρκα γονεῦσι τὰς ἀνωτάτω τιμὰς προσ-
 φέρεσθαι παρ’ ἡμῶν, νόμου τοῦ θείου καὶ τοῦτο βραβεύον-
 τος, τὸν δέ γε τῶν ὄλων γενεσιουργὸν μὴ οὐχὶ δὴ μᾶλλον
 ἐκείνων ταῖς αὐτῶ προπούσαις εὐφημίαις καταγεραίρεσθαι
 15 καὶ τιμᾶσθαι πρὸς ἡμῶν διὰ τῆς εἰσάπαν ὑποταγῆς. Τοιοῦ-
 τόν τί φησι καὶ δι’ ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν· «Υἱὸς δοξάζ-
 ζει τὸν πατέρα, καὶ δοῦλος τὸν αὐτοῦ κύριον. Καὶ εἰ πατήρ
 εἰμι ἐγώ, ποῦ ἔστιν ἡ δόξα μου; Καὶ εἰ Κύριός εἰμι ἐγώ, ποῦ
 ἔστιν ὁ φόβος μου; λέγει Κύριος παντοκράτωρ». Ἐν ταυτῶ
 20 γάρ ἐστι· καὶ Κύριος μὲν ὡς ὑπὸ ζυγᾶ καὶ δουλείαν ὅλην
 ἔχων τὴν κτίσιν (Ἐφη γάρ που πρὸς αὐτὸν ὁ θεσπέσιος
 Μελωδὸς ὅτι, «Τὰ σύμπαντα σά»), Πατήρ δὲ δὴ πάλιν ὡς
 πλάστης καὶ ποιητῆς καὶ εἰς τὸ εἶναι παρενεγκών. Οὐκοῦν
 καθάπερ ἐν ὀφλήματος τάξει καταθετέον τῶ Θεῶ καὶ τὴν
 25 υἱοῖς πρέπουσαν ὑποταγὴν καὶ τὸν ἀρομόπτοντα τοῖς οἰκέ-
 ταις φόβον. “Ὅταν τοίνυν πλάστην τε καὶ ποιητὴν ἑαυτὸν
 εἶναι λέγει Θεός, ἀναφέρει πρὸς ἐννοίας τοῦ χοῆναι τιμᾶν,
 ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ εἶναι γενόμενον χορηγὸν καὶ τῆς ὑπάρξε-
 ως αἴτιον τοῖς οὐκ οὔσι ποτε. Λέγων δὲ τοῖς ἡμαρτηκόσι τό,
 30 «Ἔτι βοηθήση», δίδωσι θαρρῶεῖν ὅτι, καίτοι πολλαῖς καὶ
 ἀφύκτοις αἰτίαις ἐνείλημμένοις, ἡμερότητός τε καὶ φιλαν-

αυτούς που πιστεύουν σ' αυτόν και ονομάζοντας τόν έαυτό του Κύριο και Θεό που τους δημιούργησε και τους έπλασε από την κοιλιά της μητέρας τους, μοιάζει να υποδηλώνει, ότι και πλανήθηκαν δίνοντας σέ άλλους τὸ ὄνομα τῆς θεότητας, και απέδωσαν ανόητα τὴ δόξα τῆς κυριότητας σέ εκείνους που δέν εἶναι θεοί.

“Οτι ὅμως δέν γνώρισαν τὸν Ποιητή τους και εκείνον που ἔφερε στήν ὑπαρξη ἐπάνω στή γῆ τὸν ἄνθρωπο που κάποτε δέν ὑπῆρχε, τὸ υποδηλώνει πάλι διαβεβαιώνοντας ὅτι αὐτὸς εἶναι πλάστης και ποιητής και κατηγορώντας κατά κάποιο τρόπο για ἀχαριστία εκείνους που ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν ἀγάπη του. Γιατί εἶναι ἀπὸ τὰ παράλογα, στους μὲν κατά σάρκα γονεῖς μας νὰ προσφέρονται ἀπὸ ἐμᾶς οἱ ἀνώτατες τιμές κι αὐτὸ νὰ τὸ ἐπιβραβεύει ὁ θεῖος νόμος, ἐνῶ ὁ Δημιουργὸς τῶν ὅλων νὰ μὴν δοξάζεται περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι αὐτοὶ μὲ τις πρέπουσες σ' αὐτὸν εὐφημίες και νὰ μὴ τιμᾶται ἀπὸ ἐμᾶς μὲ τὴν χωρὶς τέλος ὑποταγή. Κάτι τέτοιο λέγει και μέσω ἑνὸς ἀπὸ τους ἁγίους προφήτες: «Ὁ υἱὸς εἶναι ἡ δόξα τοῦ πατέρα του κι ὁ δοῦλος τοῦ κυρίου. Κι ἂν ἐγὼ εἶμαι Πατέρας, ποῦ εἶναι ἡ δόξα μου; Κι ἂν ἐγὼ εἶμαι Κύριος ποῦ εἶναι ὁ φόβος σας πρὸς ἐμένα; Λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ»¹. Γιατί εἶναι ταυτόχρονα και τὰ δύο· και Κύριος βέβαια γιατί ἔχει σέ ζυγὸ και δουλεία ὅλη τὴν κτίση (γιατί εἶπε κάπου πρὸς αὐτὸν ὁ θεσπέσιος Ψαλμωδός, «Τὰ σύμπαντα εἶναι δικὰ σου»²), Πατέρας πάλι ὡς πλαστοουργὸς ποῦ εἶναι και ποιητής κι αὐτὸς που μᾶς ἔφερε στήν ὑπαρξη. ”Αρα λοιπὸν πρέπει νὰ καταβάλουμε στὸν Θεὸ σὰν ὀφειλὴ και τὴν ὑποταγὴ που πρέπει στους υἱούς, και τὸ φόβο που ταιριάζει στους δούλους. “Οταν λοιπὸν ὁ Θεὸς λέγει ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος πλάστης και ποιητής, μᾶς κάνει νὰ σκεφθοῦμε ὅτι πρέπει νὰ τὸν τιμοῦμε, ἐπειδὴ και μᾶς ἔχει χορηγήσει τὸ ἴδιο μας τὸ εἶναι, και εἶναι ὁ αἴτιος τῆς ὑπαρξης γι' αὐτούς που κάποτε δέν ὑπῆρχαν. Λέγοντας πάλι σέ εκείνους που ἁμάρτησαν, ὅτι «Θὰ τους βοηθήσει στή συνέχεια», τους δίνει τὸ θάρρος, ὅτι μολονότι ἔχουν πιασθεῖ σέ πολλές και ἀδιά-

θρωπίας τετήρηται λείψανον. Καὶ ἀπειρίζῃ ἂν οὐδὲν τοῦ
 σώζεσθαι καὶ αὐτούς, εἴπερ ἔλοιντο μεταφοιτᾶν ἐπὶ τὰ
 ἀμείνω καὶ προεπωδέστερα, καὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ συμβαίνον-
 τα νόμοις.

- 5 Στίχ. 5. «Μὴ φοβοῦ, παῖς μου Ἰακώβ, καὶ ὁ ἠγαπημέ-
 νος Ἰσραήλ, ὃν ἐξελεξάμην. Ὅτι ἐγὼ δώσω ὕδωρ ἐν δί-
 ψει τοῖς πορευομένοις ἐν ἀνύδρῳ, ἐπιθήσω τὸ Πνεῦμά
 μου ἐπὶ τὸ σπέρμα σου, καὶ τὰς εὐλογίας μου ἐπὶ τὰ τέ-
 10 κνα σου, καὶ ἀνατελοῦσιν ὡσεὶ χόρτος ἀνὰ μέσον ὕδα-
 τος, καὶ ὡς ἰτέα ἐπὶ παραρρέον ὕδωρ. Οὗτος ἐρεῖ, Τοῦ
 Θεοῦ εἰμι, καὶ οὗτος βοήσεται ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰακώβ,
 καὶ ἕτερος ἐπιγράψει, Τοῦ Θεοῦ εἰμι ἐπὶ τῷ ὀνόματι
 τοῦ Ἰσραήλ».

Ἔοικεν ἐν τούτοις Ἰσραήλ τε καὶ Ἰακώβ ὀνομάζειν τὸν
 15 τῶν ἁγίων ἀποστόλων χορὸν ὡς ἐνὶ προσώπῳ νοούμενον.
 Ἐν γὰρ πάντες εἰσὶν ἐν Χριστῷ. Ἄθρει γὰρ ὅπως ἠγαπη-
 μένον αὐτὸν καὶ ἀπόλεκτον εἶναί φησι, καίτοι πῶς οὐχ
 ἅπασιν ἐναργές, ὡς οὐκ ἂν πώποτε τοὺς τὴν εἰς αὐτὸν πί-
 στιν ἠθετηκότας ὀνόμασεν ἀγαπητοὺς καὶ ἐξειλεγμένους;
 20 Ἐπειδὴ δὲ ἐξ αἵματος ὄντες Ἰακώβ, τοῦ καὶ Ἰσραήλ, σκευὴ
 γεγονάσιν τίμια καὶ ἀπόλεκτα καὶ κέκληνται πρὸς ἱερουρ-
 γίαν τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, δεῖν ᾤθη ταῖς οὕτω
 λαμπραῖς στεφανῶσαι φωναῖς, ἅτε δὴ καὶ ἔσομένους ὡς
 φωστῆρας ἐν κόσμῳ, λόγον ἐπέχοντας ζωῆς καὶ τῆς ὑφ'
 25 ἡλίῳ μυσταγωγούς «Μὴ φοβοῦ» τοίνυν, φησί, τοῦτ' ἔστιν
 ἀνδρίζου καὶ ἰσχυε, τληπαθές τε καὶ νεανικὸν ἔχε τὸ φρό-
 νημα, καὶ τὰς τῶν διωκόντων ἐπαναστάσεις καταγελῶν,
 βεβαίαν ἔχε τὴν πίστιν ἐπὶ τῷ Θεῷ. Πλεῖστοι γὰρ ὅσοι τοῖς
 ἱεροῖς διαμάχονται κηρύγμασι καὶ ἀνταναστήσεται πλη-
 30 θὺς ἀνοσία τοῖς παρ' ὑμῶν ἀντιπράττουσα λόγοις.

Ἄλλ' ἔσο δειλίας ἀμείνων, φησὶν, ὄκνου τε καὶ ἀνανδρί-

φευκτες αἰτίες, ἔχει φυλαχθεῖ ἓνα ὑπόλειμμα ἀγαθότητας καὶ φιλανθρωπίας, καὶ τίποτε δὲν θὰ ἐμποδίσαι νὰ σωθοῦν κι αὐτοί, ἂν θελήσουν νὰ μεταπηδήσουν στὰ καλύτερα καὶ πιὸ πρέποντα καὶ τὰ σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους του.

Στίχ. 2-5. Μὴ φοβᾶσαι, υἱέ μου Ἰακώβ, καὶ ἐσὺ ὁ ἀγαπημένος μου Ἰσραήλ, πού σε ἐξέλεξα. Ἐγὼ θὰ δώσω νερὸ σὲ ἐκείνους πού διψοῦν πορευόμενοι σὲ τόπο ἄνυδρο. Θὰ δώσω τὸ Πνεῦμα μου στοὺς ἀπογόνους σου καὶ τὶς εὐλογίες μου στὰ παιδιά σου, καὶ θὰ φυτρώσουν σὰν χλόη μέσα στὸ νερὸ καὶ σὰν ἱπὰ δίπλα στὸ τρεχούμενο νερὸ. Ὁ ἓνας θὰ πεῖ, Εἶμαι τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄλλος θὰ φωνάξει στὸ ὄνομα τοῦ Ἰακώβ, καὶ ὁ τρίτος θὰ ἀποδεχθεῖ καὶ θὰ πεῖ, Εἶμαι τοῦ Θεοῦ στὸ ὄνομα τοῦ Ἰσραήλ».

Φαίνεται μὲ τὰ λεγόμενα αὐτὰ ὅτι Ἰσραήλ καὶ Ἰακώβ ὀνομάζει τὸν χορὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ἐννοούμενο σὰν ἓνα πρόσωπο. Γιατὶ εἶναι ἓνα ὅλοι ὅσοι πιστεύουν στὸν Χριστό. Πρόσεχε δηλαδή ὅτι λέγει πὼς αὐτὸς εἶναι ἀγαπημένος του καὶ ἐκλεκτός του, ἂν καὶ πὼς δὲν εἶναι φανερὸ σὲ ὅλους ὅτι ποτὲ δὲν θὰ ὀνομάζε ἀγαπητοὺς καὶ ἐκλεκτοὺς ἐκείνους πού ἀθέτησαν τὴν πίστη τους σ' αὐτόν. Ἐπειδὴ ὅμως, καταγόμενοι ἐξ αἵματος ἀπὸ τὸν Ἰακώβ, τὸν λεγόμενο καὶ Ἰσραήλ, ἔγιναν σκευὴ πολύτιμα καὶ διαλεχτὰ καὶ κλήθηκαν νὰ γίνουν ἱερούργοι τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, θεώρησε ὅτι ἔπρεπε νὰ τοὺς στεφανώσει μὲ τόσο λαμπρὰ ὀνόματα, ἐφόσον ἀσφαλῶς θὰ ἔλαμπαν σὰν φωτεινὰ ἀστέρια στὸν κόσμον, ἀποτελώντας λόγο ζωῆς καὶ ὄντας διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης. «Μὴ φοβᾶσαι» λοιπόν, λέγει, δηλαδή δεῖξε ἀνδρεία καὶ σθένος, ἔχε φρόνημα σθεναρὸ καὶ νεανικό, καὶ περιγελώντας τὶς ἐξεγέρσεις τῶν διωκτῶν, κράτα σταθερὴ τὴν πίστη σου στὸν Θεό. Γιατὶ εἶναι πάρα πολλοὶ αὐτοὶ πού μάχονται τὰ ἱερὰ κηρύγματα καὶ θὰ ξεσηκωθεῖ πλῆθος ἀνόσιο πολεμώντας τοὺς δικούς αἰας λόγους.

Ἄλλὰ νίκησε, λέγει, τὴ δειλία σου, τὸν δισταγμὸ καὶ τὴν ἀναν-

ας. «Ἐγὼ γὰρ δώσω ὕδωρ τοῖς πορευομένοις ἐν ἀνύδρῳ». Ἦδὺ μὲν γὰρ καὶ σωτήριον τοῖς ἐν τῇ διψάδι βαδίζουσι τὸ πηγαῖς ὑδάτων περιτυχεῖν. Τριπόθητόν τε καὶ ἔτι μᾶλλον εἶ-
 ναί φαμεν τοῖς κάμνουσι δι' εὐσέβειαν τὸ τοῖς θείοις τε καὶ
 5 νοητοῖς κατάρδεσθαι νόμασιν, ἥτοι ταῖς διὰ τοῦ Πνεύματος
 παρακλήσεσι, δι' ὧν ἂν γένοιτο τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, ἀπο-
 νήσαντά πως βραχύ, ἀνηρόρωθῆναι πρὸς εὐανδρίαν. Ὑδωρ
 δὲ ἐν τούτοις, ὅπερ ὑπισχνεῖται τοῖς ἐν ἀνύδρῳ πορευομένοις
 χορηγήσειν Θεός, τὸ Πνεῦμά φαμεν εἶναι τὸ ἅγιον. Ἐφη
 10 γοῦν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή· «Ποταμοὶ ἐκ τῆς
 κοιλίας αὐτοῦ ῥέουσιν ὕδατος ζωῆς». Διατροανῶν δὲ τῶν
 εἰρημένων τὴν δύναμιν ὁ πάνσοφος εὐαγγελιστὴς ἐπήνεγ-
 κεν εὐθύς· «Τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος ὁ ἔμελλον
 λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν». Ζωοποιὸν μὲν γὰρ τὸ
 15 ὕδωρ ἐστὶ καὶ ἀναδιβάζει πρὸς αὔξησιν φυτὰ τε καὶ χόρ-
 τους, ἀπομμεῖται δὲ πως τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν ἐνέργει-
 αν, δι' οὗ τὰ πάντα συνέστηκε πρὸς τὸ εὖ εἶναι διακρατούμε-
 να καὶ τὴν εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀγαθῶν ἐπίδοσιν ἢ νοητὴ κτί-
 σις καταπλουτεῖ, καὶ οἷον ἀναπηδᾷ πρὸς αὔξησιν ἰοῦσα τὴν
 20 πνευματικὴν.

Ὅτι δὲ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ζωοποιὸν δύναμιν
 καὶ ἐνέργειαν, τὴν δι' αὐτοῦ παράκλησιν νοητὴν ὑπεμφαί-
 νει τὸ τοῖς δι' ἀνύδρου βαδίζουσιν ἐπαγγέλλεσθαι ὕδωρ
 σαφηνιεῖ τὸ ἐφεξῆς· «Ἐπιθήσω» γὰρ, φησί, «τὸ Πνεῦμά
 25 μου ἐπὶ τὸ σπέρμα σου, καὶ τὰς εὐλογίας μου ἐπὶ τὰ τέκνα
 σου». Σπέρμα δὲ καὶ τέκνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων εἶναί φα-
 μεν τοὺς δι' αὐτῶν κεκλημένους εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας καὶ
 εἰς ἀναγέννησιν τὴν πνευματικὴν, ἣν οὐκ ἐκ σπορᾶς φθαρ-
 τῆς τούτους ἀναγεννῶσιν, ἀλλὰ διὰ Λόγου ζῶντος Θεοῦ
 30 καὶ μένοντος, καὶ (τῆς) δι' αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 ἐνεργείας. Ἐπιστέλλει γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος τοῖς δι'

3. Ἰω. 7, 38.

4. Ἰω. 7, 39.

δρία. Γιατί λέγει· «Ἐγὼ θὰ δώσω νερὸ σ' αὐτοὺς ποὺ πορεύονται σὲ ἄνυδρο τόπο». Γιατὶ εἶναι εὐχάριστο καὶ σωτήριο γιὰ ἐκείνους ποὺ βαδίζουν σὲ ἄνυδρο μέρος νὰ συναντήσουν πηγὲς ὑδάτων. Ἔτσι καὶ εἶναι, λέμε, τριπλόητο κι ἄκόμα περισσότερο, γιὰ ὅσους κοπιάζουν γιὰ τὴν εὐσέβεια νὰ καταποτίζονται ἀπὸ τὰ θεῖα καὶ νοητὰ νάματα, δηλαδή ἀπὸ τοὺς παρηγορητικούς λόγους τοῦ Πνεύματος, μὲ τοὺς ὁποίους ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ποὺ περιέπεσε γιὰ λίγο σὲ ἀτονία, νὰ ξαναβρεῖ τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀνδρεία του. Νερὸ πάλι ἐδῶ, τὸ ὁποῖο ὑπόσχεται ὁ Θεὸς νὰ χορηγήσει σ' αὐτοὺς ποὺ πορεύονται σὲ ἄνυδρο τόπο, λέμε ὅτι εἶναι τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Πράγματι εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρας, ὅπως λέγει ἡ Γραφή· «Ἀπὸ τὴν κοιλιᾶ του θὰ τρέξουν ποταμοὶ ὑδατος ζωῆς»³. Καὶ ἐξηγώντας τὸ βαθύτερο νόημα τῶν λόγων αὐτῶν ὁ πάνσοφος εὐαγγελιστὴς πρόσθεσε ἀμέσως «Αὐτὸ τὸ εἶπε γιὰ τὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο ἐπρόκειτο νὰ λάβουν ὅσοι πιστεύουν σ' αὐτόν»⁴. Γιατὶ τὸ νερὸ εἶναι ζωοποιὸ καὶ συντελεῖ στὴν αὐξηση τῶν φυτῶν καὶ τῶν χόρτων, καὶ ἀπομιμῆται κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μὲ τὸ ὁποῖο ἔχουν συσταθεῖ τὰ πάντα καὶ διατηροῦνται ἄριστα, καὶ μὲ τὸ ὁποῖο ἡ νοητὴ κτίση πετυχαίνει πλούσια τὴν ἐπίδοσή της σὲ κάθε ἀγαθὸ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ξεπηδᾷ πρὸς τὰ ἄνω προχωρώντας σὲ αὐξηση πνευματικῆ.

Ἔτσι δμως μὲ τὸ νὰ ὑπόσχεται νερὸ σὲ ὅσους βαδίζουν στὴν ἄνυδρη γῆ, ὑποδηλώνει τὴν νοητὴ παρηγοριὰ ποὺ προσφέρεται μὲ τὴ ζωοποιὸ δύναμη καὶ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ διασαφηνίζει τὸ λεγόμενο στὴ συνέχεια· γιατί λέγει· «Θὰ στείλω τὸ Πνεῦμα μου στοὺς ἀπογόνους σου καὶ τίς εὐλογίες μου στὰ παιδιά σου». Ἀπόγονοι καὶ παιδιά τῶν ἁγίων ἀποστόλων λέμε ὅτι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ κλήθηκαν μέσω αὐτῶν στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας καὶ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννησή τους, τὴν ὁποία ἀναγέννηση αὐτῶν δὲν πέτυχαν μὲ σπορὰ φθαρτῆ, ἀλλὰ μὲ τὸ Λόγο τοῦ ζωντανοῦ καὶ αἰώνιου Θεοῦ καὶ μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πράγματι γράφει ὁ θεσπέσιος Παῦλος σ' ἐπιστολὴ

αὐτοῦ κεκλημένοις καί φησι· «Κὰν γὰρ μυρίους παιδαγωγούς ἔχητε ἐν Χριστῷ, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας. Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα». Εὐρήσομεν δὲ πανταχοῦ τέκνα καλοῦντα τοὺς εἰς αὐτὸν δι' αὐτῶν πιστεύσαντας.

«Ἐπιθήσω» τοίνυν, φησί, «τὸ Πνεῦμά μου ἐπὶ τὸ σπέρμα σου καὶ τὰς εὐλογίας μου ἐπὶ τὰ τέκνα σου». «Εὐλογίας» δὲ φάμεν τὰς ἐκ Θεοῦ τοῖς ἀγίοις χορηγουμένας, τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων τὸ πολυειδές, «^ε Ὡ μὲν γὰρ δίδοται λόγος σοφίας, ἑτέρῳ δὲ λόγος γνώσεως», καὶ τὰ τούτοις ἐπόμενα. Γράφει δὲ πού καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος, ὅτι «Ἐκαστος ὑμῶν ἴδιον χάρισμα ἔχει ἐκ Θεοῦ». Εἶτα ποία τις ἂν γένοιτο τῶν εὐλογιῶν ἢ ὄνησις, διεσάφησε προστιθείς, ὅτι «Ἀνατελοῦσιν ὡς χόρτος ἀνά μέσον ὕδατος, καὶ ὡς ἰτέα ἐπὶ παραῶ-
 15 ῥέον ὕδωρ». Πόαι καὶ φυτά, ἅπερ ἐν χῶροις εἶεν ἀνύδροις, βραδέως μὲν ὄλως ἀνίσχει, ἀνίσχοντα δὲ παραχρῆμα μαραίνεται. Εὐάνθη δὲ λίαν τὰ οἷσπερ ἂν παρακέοιτο ναμάτων χύσις, καὶ ὑδάτων φορὰ συνέχουσα πρὸς τὸ ζῆν, ἀειθαλὲς δὲ φυτὸν τῆς ἰτέας τὸ χρῆμα, πηγαῖς τε καὶ ποταμοῖς ἀεὶ παρα-
 20 πεφυκός. Ἐκμεμεθυσμένοι δὴ οὖν, φησί, τοῖς νοητοῖς νόμισιν οἱ ταῦτα καταπλουτήσαντες, ὁμολογήσουσιν ὅτι μόνον ἴσασιν ἐμὲ καὶ Θεὸν ἐπιγράψονται τὸν καλέσαντα αὐτούς, λέγων δέ, ὅτι οὗτος ἐρεῖ, ὅτι «Τοῦ Θεοῦ εἰμί, καὶ οὗτος βοήσεται, καὶ ἕτερος ἐπιγράψει», τὴν τῶν ἐπ' αὐτῶν τρεχόντων
 25 διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ κατασημαίνει πληθύν. Οὐ γὰρ κεκλησεται λαός, ἅπαντα δὲ μᾶλλον τῶν ἐθνῶν ἢ πληθύς, ἢ κατὰ γε τὴν ὑφήλιον, καὶ πάντες ὁμολογήσουσιν, ὅτι γεγόνασι τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸν ἐπιγράψονται Σωτῆρα καὶ Ανθρωπίνην, καὶ χρηματίζουσι λοιπὸν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰακώβ, 30 τοῦτ' ἔστιν ὅτι σχοίνισμα καὶ κληρός εἰσι τοῦ Θεοῦ. «Ἐγενή-

5. Α' Κορ. 4, 15.

6. Α' Κορ. 12, 8.

7. Α' Κορ. 7, 7.

του πρὸς ἐκείνους πὺν κάλεσε ὁ ἴδιος καὶ λέγει· «Κι ἂν ἀκόμα ἔχετε ἀπειρους παιδαγωγούς στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὅμως δὲν ἔχετε πολλούς πατέρες. Γιατί στήν πίστη σας πρὸς τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ἐγὼ σᾶς γέννησα μέσω τοῦ Εὐαγγελίου»⁵. Καὶ παντοῦ θὰ βροῦμε νὰ καλεῖ παιδιὰ του ἐκείνους πὺν μέσω αὐτοῦ πίστεψαν στὸν Χριστό.

«Θὰ στείλω» λοιπόν, λέγει, «τὸ Πνεῦμα μου στοὺς ἀπογόνους σου καὶ τὶς εὐλογίες μου στὰ παιδιὰ σου». Εὐλογίες λέμε τὶς χορηγούμενες ἀπὸ τὸν Θεὸ στοὺς ἁγίους, τὰ πολυποίκιλα δηλαδή πνευματικὰ χαρίσματα. Γιατί λέγει· «Στὸν ἕναν δίνεται λόγος σοφίας, στὸν ἄλλο λόγος γνώσης»⁶ καὶ τὰ ὅσα λέγονται στή συνέχεια αὐτῶν. Γράφει κάπου καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Καθένας σας ἔχει ξεχωριστὸ χάρισμα ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ»⁷. Ἐπειτα ποιὸ θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι τὸ ὄφελος ἀπὸ τὶς εὐλογίες τὸ διασαφήσε προσθέτοντας «Θὰ φυτρώσουν σὰν χόρτο μέσα στὰ νερὰ καὶ σὰν ἱτιά δίπλα στὸ τρεχούμενο νερό». Τὰ χόρτα καὶ τὰ φυτὰ πὺν φυτρώνουν σὲ τόπους ἀνυδρους, φυτρώνουν γενικὰ πολὺ ἀργὰ, ὅταν ὅμως φυτρώσουν μαραίνονται ἀμέσως. Ἀντίθετα παράγουν πολλὰ ἄνθη τὰ φυτὰ δίπλα ἀπὸ τὰ ὅποια περνᾷ νερὸ καὶ πὺν ἡ ροὴ τοῦ νεροῦ τὰ διατηρεῖ ζωνερά, καὶ τὸ φυτὸ ἱτιά εἶναι ἀειθαλές, πὺν φύεται πάντοτε δίπλα σὲ πηγές καὶ ποτάμια. Μεθυσμένοι λοιπόν, λέγει, ἀπὸ τὰ νοητὰ νάματα αὐτοὶ πὺν τὰ ἔλαβαν πλουσιοπάροχα, θὰ ὁμολογήσουν ὅτι ἐμένα μόνο γνωρίζουν καὶ θὰ ἀναγνωρίσουν Θεὸ τους ἐμένα πὺν τοὺς κάλεσα. Λέγοντας ὅμως ὅτι, «Ὁ ἕνας θὰ πεῖ, Εἶμαι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ ἄλλος θὰ τὸ διακηρύξει, καὶ ὁ τρίτος ὅτι θὰ τὸ ἀπδεχθεῖ», ὑποδηλώνει τὸ πλῆθος ἐκείνων πὺν τρέχουν σ' αὐτοὺς μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό. Γιατί δὲν θὰ κληθεῖ ἕνας λαός, ἀλλὰ ὅλο τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν σὲ ὅλη τὴν ὑφήλιο, καὶ ὅλοι θὰ ὁμολογήσουν ὅτι ἔγιναν τοῦ Θεοῦ, καὶ θὰ διακηρύξουν αὐτὸν Σωτῆρα καὶ Λυτρωτῆ, καὶ θὰ βρίσκονται στὸ ἕξις κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰακώβ, δηλαδή θὰ εἶναι μερίδα καὶ κληρὸς τοῦ Θεοῦ. Γιατί

θη» γάρ, φησί, «λαὸς Κυρίου, μερίς αὐτοῦ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ». Καυχώμεθα δὲ οἱ πιστεύσαντες ἐπὶ τῷ γενέσθαι Θεοῦ κληρὸς καὶ μερίς τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ.

- 5 Στίχ. 6-7. «Οὕτω λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, ὁ ῥυσάμενος αὐτὸν Θεὸς Σαβαώθ· Ἐγὼ πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα· πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἔστι Θεός. Τίς ὡσπερ ἐγώ; Στήτω καὶ καλεσάτω καὶ ἐτοίμασάτω μοι, ἀφ' οὗ ἐποίησα ἄνθρωπον εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ τὰ ἐπερχόμενα πρὸ τοῦ ἐλθεῖν ἀναγγειλάτωσαν ὑμῖν. Μὴ παρακαλύπτεσθε, καὶ ἀπήγγειλα ὑμῖν».
- 10

Τῆς ἐν Χριστῷ γνώσεως διὰ τῶν ἀρτίως ἡμῖν ἀναγνώσεων ποιησάμενος μνήμην, μεθίστησι τὸν λόγον ἐφ' ἕτερόν τι τῶν ἀναγκαίων. Ἐπειδὴ γὰρ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, καθ' ὃν
 15 ὁ θεσπέσιος προφήτης Ἡσαΐας τοὺς περὶ τῶν τοιούτων ἡμῖν συνενεῖ λόγους, βασιλεύοντος παρ' αὐτοῖς θεομισσοῦς, καὶ ἐν ἀφορήτοις γέγονεν ὀλισθήμασιν (Ἦν γὰρ ἐκάστω τὸ δοκοῦν θεὸς καὶ σέβας), ἀναγκαίαν αὐτοῖς τὴν παραίνεσιν εὐφρευστάτοις ἐλέγχους ἐγκεκλωσμένην ποιεῖται
 20 Θεός, μεθιστὰς μὲν αὐτοὺς τῆς πολυθεΐας καὶ τῶν ἐν τούτοις ἀρῶσημάτων, προσκαλούμενος δὲ διὰ μεταγνώσεως εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας καὶ τῆς αὐτοῦ δόξης καὶ ἀσυγκρίτου δυνάμεως ἀνακομίζων εἰς ἀνάμνησιν. Ταύτη τοι φησὶν
 «Οὕτω λέγει Κύριος, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, ὁ ῥυσάμενος
 25 αὐτὸν Θεὸς Σαβαώθ». Ὅτι γὰρ Θεός ἐστι καὶ τῶν δυνάμεων Κύριος, εἰδέναι βούλεται, καὶ καθάπερ ἐκ μέθης ἀνενεγκόντας ἰδεῖν, ὅτι καὶ τῆς Αἰγυπτίων πλεονεξίας ἐξήρηνται, θαυματουροῦντος αὐτοῦ καὶ τῆς ἐνούσης αὐτῷ δυνάμεως καὶ ὑπεροχῆς τὸ μέγεθος ἐμφανίζοντος. Τί γὰρ οὐ πέπρα-
 30 κται τῶν τεθαυμασμένων; Ποία δὲ τοῖς πλεονεκτοῦσιν αὐ-

λέγει· «Ἐγινε ὁ Ἰσραήλ λαὸς τοῦ Κυρίου, μερίδα αὐτοῦ, κληρονομικὸ μερίδιο αὐτοῦ»⁸. Καυχόμαστε λοιπὸν ὅσοι πιστέψαμε γιὰ τὸ ὅτι γίναμε κληρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ μερίδα τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 6-7. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός, ὁ βασιλιὰς τοῦ Ἰσραήλ, ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων ποὺ ἔσωσε αὐτόν· Ἐγὼ εἶμαι πρῶτος, καὶ ἐγὼ θὰ εἶμαι στή συνέχεια· Θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα δὲν ὑπάρχει. Ποιὸς εἶναι ὅπως ἐγώ; Ἄς σταθεῖ ἐνώπιόν μου καὶ ἄς καλέσει ἐκείνους τοὺς θεοὺς καὶ ἄς μᾶς παρουσιάσει τὰ ὅσα συνέδησαν ἀπὸ τότε ποὺ ἔπλασα τὸν ἄνθρωπο καὶ μέχρι τώρα, καὶ ἄς σᾶς ἀναγγείλουν τὰ ὅσα θὰ συμβοῦν στὸ μέλλον χωρὶς νὰ ἔχουν ἔρθει ἀκόμα. Μὴν ἀποφεύγετε ν' ἀπαντῆστε· σᾶς τὰ ἔχω πεῖ ἀπὸ πρὶν».

Ἄφοῦ ὑπενθύμισε μὲ τὰ ὅσα πρὶν ἀπὸ λίγο ἀναγνώσαμε τὴ γνώση σχετικὰ μὲ τὸν Χριστό, μεταφέρει τὸ λόγο σὲ κάποιον ἄλλο ἀναγκαῖο. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, κατὰ τὸν ὁποῖο ὁ θεσπέσιος προφήτης Ἡσαΐας συνέγραψε γιὰ μᾶς τοὺς λόγους γι' αὐτὰ τὰ πράγματα, βασίλευε σ' αὐτοὺς βασιλιὰς θεομίσητος καὶ εἶχε πέσει σὲ ἀνυπόφορα ὀλισθήματα (γιατὶ γιὰ τὸν καθένα θεὸς καὶ ἀντικείμενο σεβασμοῦ ἦταν ὅ,τι αὐτὸς νόμιζε), κάνει ὁ Θεὸς ἀναγκαῖα τὴν παραίνεση συνθεμένη μὲ εὐφυέστατους ἐλέγχους, ἀπὸ τὴ μιὰ ἀπομακρύνοντας αὐτοὺς ἀπὸ τὴν πολυθεΐα καὶ τὰ σχετικὰ μ' αὐτὴν πάθη, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη προσκαλώντας τους μὲ τὴ μετάνοια στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας καὶ μεταφέροντάς τους σὲ ἀνάμνηση τῆς δόξας του καὶ τῆς ἀσύγκριτης δυνάμεώς του. Γι' αὐτὸ λοιπὸν λέγει· «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος, ὁ βασιλιὰς τοῦ Ἰσραήλ, ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων ποὺ ἔσωσε αὐτόν». Γιατὶ θέλει νὰ γνωρίζουν ὅτι εἶναι Θεὸς καὶ Κύριος τῶν δυνάμεων, καὶ ἔχοντας συνέλθει ἀπὸ τὴν κατὰ κάποιον τρόπο μέθη, νὰ δοῦν ὅτι καὶ ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τῶν Αἰγυπτίων τοὺς ἔχει ἀπαλλάξει, παρουσιάζοντας σ' αὐτοὺς τὴ θαυματουργικὴ ἐνέργεια αὐτοῦ καὶ τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτόν καὶ τῆς ὑπεροχῆς του. Γιατὶ

τούς οὐκ ἐπηνέχθη πληγή; Ἡ πῶς τῆς ἀφρόστου δυνάμεως αὐτοῦ οὐκ ἂν γένοιτο σαφῆς ἀπόδειξις, τὸ διασπῆναι μὲν θάλασσαν, παγῆναι δὲ καὶ ὡσεὶ τεῖχος τὰ ὕδατα καὶ διὰ μέσων ἰέναι τοὺς φεύγοντας; Τί δὲ δὴ τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ
 5 μετὰ τοῦτο θαυματουργήματα; Οὐκ ἄρτον αὐτοῖς ἔδωκε τὸν ἐξ οὐρανοῦ; Οὐ διέρρηξε πέτραν ἐν ἐρήμῳ καὶ ἐπότισεν αὐτοὺς ὡς ἐν ἀβύσσῳ πολλῇ, καὶ κατήγαγεν ὡς ποταμούς ὕδατα; Οὐ τοῖς Ἰορδάνου νόμασιν οἷά τινα χαλινὸν ἐπιθείς, ποδὶ παρεσκεύασε παρελθεῖν;

10 Ἀναγκαίως τοίνυν, οὐχ ἀπλῶς Κύριόν τε καὶ Θεὸν ἐν τούτοις ἑαυτὸν ἀποκαλεῖ, προσεπήγαγε δέ, ὅτι «Καὶ ῥυσάμενος αὐτόν», εἰς ἀνάμνησιν ἀνακομίζων, ὡς ἔφην, τῶν δι' αὐτὸν παραδόξως τετελεσμένων. Ἴσθι δὴ οὖν, φησὶν, ὅτι «Ἐγὼ Θεὸς πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα, καὶ
 15 πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἦν θεός». Ἀρχὴ γὰρ τῶν ὄλων Θεός, ἀναρχος ὢν αὐτός, καὶ παρ' αὐτοῦ πάντα παρήχθη πρὸς γένεσιν· αὐτὸς μὲν οὖν γέγονεν ὑπ' οὐδενός, ἀλλ' ἔστιν ὢν τε καὶ ἐσόμενος. Τοῦτο γὰρ ὄνομα αὐτῷ, καὶ μνημόσυνον αἰώνιον γενεῶν γενεαῖς. Οὔτε τοίνυν πρὸ αὐτοῦ
 20 θεὸς ἕτερος ἦν, οὔτε τις ἔσται μετ' αὐτόν. Εἷς γὰρ φύσει Θεός, καὶ ἕτερος παρ' αὐτόν οὐδεὶς. Χρησιμωτάτη δὲ λίαν ἢ παραίνεσις τοῖς ἀρνησαμένοις αὐτόν καὶ ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀσυνεσίας ὠλισθηκόσιν εἰς γε τὸ οἶεσθαι θεοὺς εἶναι πολλοὺς.

25 Ὅτι δὲ κατ' αὐτόν οὐδεὶς ἦγον ἕτερος ἐπ' αὐτῷ καταλογισθῆναι, διαδείκνυσι λέγων· «Τίς ὡσπερ ἐγώ;». Ποῖος ἄρα τοῖς παρ' ὑμῶν ὑπονοηθεῖσι θεοῖς, ἦγον ἀσυνέτως ὠνομασμένοις, κατὰ τὴν ἐμὴν ἔσται δόξαν τε καὶ δύναμιν; Ἐκ ποίας ἄρα μεγαλουργίας θεοὺς αὐτοὺς εἶναι πεπιστεύ-
 30 κατε; «Στήτω» τις, εἶπερ ἔστι κατ' ἐμέ. «Ἐτοιμασάτω» τις

ποιό από τὰ θαυμαστά ἔργα εἶναι ἐκεῖνο πού δέν τὸ ἔχει πράξει; Καὶ ποιό πλήγμα δέν καταφέρθηκε ἐναντίον ἐκείνων πού τοὺς καταδυνάστευαν; Καὶ πῶς δέν ἀποτελεῖ σαφῆ ἀπόδειξη τῆς ἀνεκφραστοῦς δύνாமῆς του τὸ νὰ χωρισθεῖ ἡ θάλασσα, τὰ νερὰ νὰ στερεοποιηθοῦν σὰν τεῖχος καὶ νὰ περάσουν ἀπὸ ἀνάμεσά τους ἐκεῖνοι πού ἔφευγαν; Ποιὰ ἐπίσης εἶναι τὰ θαυματουργικά ἔργα πού ἐπιτελέσθηκαν μετὰ ἀπὸ αὐτό; Δέν τοὺς ἔδωσε τὸν ἄρτο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ; Δέν δημιούργησε μέσα στὴν ἔρημο ρωγμὴ στὴν πέτρα (βράχο) καὶ τοὺς πότισε σὰν μέσα ἀπὸ ἄβυσσο μεγάλη καὶ κατέδασε νερὰ σὰν ποτάμια; Δέν ἔθεσε σὰν κάποιον χαλινάρι τὰ ὕδατα τοῦ Ἰορδάνη καὶ τοὺς ἔκανε νὰ τὸν διασχίσουν;

Κατ' ἀνάγκη λοιπὸν ἀποκαλεῖ τὸν ἑαυτό του μὲ τὰ λεγόμενα ἔδῶ ὄχι ἀπλῶς Κύριο καὶ Θεό, ἀλλὰ προσέθεσε, «Καὶ ὅτι εἶναι αὐτὸς πού τὸν ἔσωσε», μεταφέροντάς τους, ὅπως εἶπα, στὴν ἀνάμνηση τῶν θαυμαστῶν ἔργων πού εἶχαν ἐπιτελεσθεῖ ἀπὸ αὐτόν. Νὰ ξέρεις λοιπὸν, λέγει, ὅτι «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς ὁ πρῶτος, καὶ ἐγὼ θὰ εἶμαι στὴ συνέχεια, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα δέν ὑπῆρχε θεός». Γιατὶ ἀρχὴ ὅλων εἶναι ὁ Θεός, καὶ αὐτὸς εἶναι ἄναρχος, καὶ ὅλα ἦρθαν στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ αὐτόν· αὐτὸς βέβαια δέν ἔγινε ἀπὸ κανένα, ἀλλὰ εἶναι αὐτὸς πού ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχει. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ὄνομά του, καὶ θὰ μνημονεύεται αἰῶνια ἀπὸ γενεές γενεῶν. Οὔτε λοιπὸν ὑπῆρχε ἄλλος θεὸς πρὶν ἀπὸ αὐτόν, οὔτε θὰ ὑπάρξει κάποιος μετὰ ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ ἓνας εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του Θεός, καὶ δέν ὑπάρχει ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν. Εἶναι πολὺ χρησιμώτατη ἡ παραίνεση σὲ ἐκείνους πού τὸν ἀρνήθηκαν καὶ ἀπὸ ὑπερβολικὴ ἀνοησία ὀλίσθησαν καὶ ἔφτασαν νὰ νομίζουν ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ θεοί.

“Ὅτι βέβαια δέν μπορεῖ νὰ λογαριασθεῖ ὅμοιος μ' αὐτόν κανένας, δηλαδή ἄλλος, τὸ δείχνει λέγοντας: «Ποιὸς εἶναι ὅπως ἐγώ». Ποιὸς δηλαδή ἀπὸ αὐτοὺς πού θεωρήθηκαν ἀπὸ σᾶς θεοί, δηλαδή πού ἀνόητα ὀνομάσθηκαν, εἶναι παρόμοιοι μὲ τὴ δική μου δόξα καὶ δύναμη; Ἄπὸ ποιὰ ἐπομένως μεγαλουργία τους ἔχετε πιστέψει ὅτι εἶναι θεοί; «Ἄς σταθεῖ» ἀπέναντί μου ἂν κάποιος εἶναι ὅμοιός μου.” Ἄς παρουσιάσει κάποιος αὐτόν πού ἔχει

τὸν ἰσόρροπον ἔχοντα φύσιν, ἢ κατ' ἰσχὺν ἢ δόξαν. Καλε-
 σάτωσαν οὖς ἂν ἔλοιιντο τῶν ψευδωνύμων θεῶν, ἀφ' οὗ
 ἐποίησα ἄνθρωπον εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐκτισάμην γάρ, φησὶν,
 οὐρανοὺς καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, ἀναριθμήτων ἁγίων πνευμάτων
 5 ἀγέλας προσκυνούσας ἔχων καὶ λατρευούσας ἐμοί, πλὴν
 ἀφ' οὗ πεποίηκα τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐν τοῖς ἐφε-
 ξῆς, τοῦτ' ἔστιν εἰς τὸν αἰῶνα, δειξάτω μοί τις τὸν κατ' ἐμέ.
 Λέγων δὲ πάλιν τό, «Ἀφ' οὗ ἐποίησα ἄνθρωπον», ἑαυτὸν
 μὲν δείκνυσιν ὄντα δημιουργόν, τοὺς δὲ ψευδωνύμους θε-
 10 οὺς οὐδὲν ὄντας παντελῶς. Τίνα γάρ τῶν προσκυνούντων
 αὐτοὺς εἰς τὸ εἶναι παρήνεγκαν; Πλὴν δημιουργὸς ἐγὼ
 ὑπάρχων γνωρίζομαι, καὶ κτίστης τῶν ὅλων, καὶ ἀπάντων
 ἔχων τὴν γνῶσιν. Ἐρευνήσατε τοῦτο παρὰ τοῖς παρ' ὑμῶν
 ῥηθεῖσι θεοῖς, τὰ ἐπερχόμενα πρὸ τοῦ ἐλθεῖν ἀναγγειλάτω-
 15 σαν ὑμῖν. Θεῶ γὰρ κατὰ φύσιν πρόποι ἂν τὸ πᾶσαν ἔχειν
 τὴν γνῶσιν τῶν τε ἤδη παρωχηκότων καὶ τῶν ἐσομένων. Εἰ
 δὲ οὐδεὶς ἐν τοῖς ψευδωνύμοις θεοῖς τοῦτο λαχὼν εὐρίσκε-
 ται, ἀσυμφανές, ὅτι οἱ τὴν Θεοῦ γνῶσιν οὐκ ἔχοντες, οὐκ
 ἂν εἶεν θεοί. «Μὴ παρακαλύπτεσθε», ἀντὶ τοῦ, “Μὴ σιωπᾶ-
 20 τε, μηδὲ ἀποπροσποιεῖσθε”.

Στίχ 8. «Οὐκ ἀπαρχῆς ἠνωτίσασθε καὶ ἀπήγγειλα
 ὑμῖν;».

Ὡς γὰρ ὑπάρχων φύσει Θεὸς καὶ πάντα εἰδὼς τὰ ἐσό-
 25 μενα καὶ τὰ ἤδη προγεγεννημένα, προαπήγγειλα ὑμῖν διὰ
 προφητῶν ἁγίων διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως. Ἐξεκάλυψα
 γὰρ τὸ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ οὐδὲν ἐστὶν ὧν ἦν ἀκόλου-
 θον καταφανῆ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς γενέσθαι τὴν γνῶσιν, ὃ μὴ
 προαπήγγελλται παρ' ἐμοῦ. Οὐκοῦν ἐκεῖνοι μὲν οὐ θεοί, τῶν
 30 ἔοικότων Θεῶ λαχόντες οὐδέν, Ἐγὼ δὲ εἶμι κατὰ φύσιν,
 ὅπερ εἶναι πεπίστευμαι Θεός, δῆλον δὲ ὅτι τῶν ὅλων, καὶ

ἰσοδύναμη φύση μὲ τὴ δική μου ἢ δύναμη ἢ δόξα. Ἄς καλέσουν ὅποιους θέλουν ἀπὸ τοὺς ψευδώνυμους θεοὺς ἀπὸ τότε ποὺ ἔπλασα τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν αἰῶνα. Γιατὶ λέγει, κατασκεύασα τοὺς οὐρανούς καὶ ὅσα ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτόν, κι ἔχω ἀναρίθμητα πλήθη ἁγίων πνευμάτων νὰ μὲ προσκυνοῦν καὶ νὰ μὲ λατρεύουν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἔπλασα τὸν ἄνθρωπο ἐπάνω στὴ γῆ καὶ σὸ ἐξῆς, δηλαδή στὸν αἰῶνα, ὡς μοῦ δείξει κάποιος τὸν ὅμοιο μὲ μένα. Λέγοντας πάλι, «Ἀπὸ τότε ποὺ ἔπλασα τὸν ἄνθρωπο», ἀπὸ τὴ μιὰ παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸ του νὰ εἶναι δημιουργός, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τοὺς ψευδώνυμους θεοὺς νὰ μὴν εἶναι τίποτε ἀπολύτως. Ποιὸν δηλαδή ἀπὸ τοὺς προσκυνητὲς τοὺς ἔφεραν στὴν ὑπαρξη; Ἐπομένως ἐγὼ εἶμαι καὶ ἀναγνωρίζομε δημιουργός καὶ κτίστης τῶν ὅλων καὶ κατέχω τὴ γνώση ὅλων. Ἐρευνῆστε το αὐτὸ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔσεῖς τοὺς ὀνομάσατε θεοὺς, καὶ ὡς σᾶς ἀναγγεῖλουν ὅσα πρόκειται νὰ ρθοῦν προτοῦ νὰ ρθοῦν. Γιατὶ στὸν ἀπὸ τὴ φύση του Θεὸ ἀρμόζει νὰ ἔχει ὅλη τὴ γνώση καὶ τῶν περασμένων ἤδη καὶ τῶν μελλοντικῶν. Ἄν ὅμως κανένας ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ψευδώνυμους θεοὺς δὲν μπορεῖ νὰ βρεθεῖ ποὺ νὰ ἔχει αὐτὴ τὴν ἰκανότητα, εἶναι φανερό, ὅτι ὅσοι δὲν ἔχουν τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι θεοί. Τὸ «Μὴν κρούεσθε» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, Μὴ σιωπᾶτε καὶ μὴν προσποιεῖσθε.

Στίχ. 8. «Δὲν τὸ ἀκούσατε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ δὲν σᾶς τὸ ἀνήγγειλα;».

Ὡς Θεὸς δηλαδή ποὺ εἶμαι ἀπὸ τὴ φύση μου καὶ γνωρίζω αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν ἤδη γίνει, σᾶς προεῖπα μέσω τῶν ἁγίων προφητῶν καὶ μέσω τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ. Γιατὶ σᾶς ἀποκάλυψα τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ μπορούσε νὰ γίνει καὶ σ' ἐσᾶς τοὺς ἴδιους ὀλοφάνερη ἢ γνώση του, ποὺ δὲν σᾶς τὸ προανήγγειλα. Ἐκεῖνοι λοιπὸν δὲν εἶναι θεοὶ ἀφοῦ δὲν ἔχουν τίποτε ἀπὸ ὅσα ἀρμόζουν στὸν Θεό, ἐνῶ ἐγὼ εἶμαι ἀπὸ τὴ φύση μου Θεός, ὅπως πιστεύεται ὅτι εἶμαι, δηλαδή Θεὸς τῶν ὅλων, καὶ ἡ

γένεσιν ἔχων θεοπρεπῆ. Μυσταγωγεῖ τοιγαροῦν ὁ λόγος τοὺς τῆς ἀληθοῦς θεοπτίας ἀπενηνεγμένους καὶ ἀψύχοις εἰδώλοις προσνεύσαντας καὶ τῷ ξύλῳ λέγοντας, «Πατήρ μου εἶ σύ, καὶ τῷ λίθῳ, Σὺ ἐγέννησάς με».

5 Στίχ. 8. «Μάρτυρες ὑμεῖς ἐστε, εἰ ἔστι θεὸς πλὴν ἐμοῦ».

Ἀποφέρει πάλιν εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐπιδειχθείσης αὐτοῖς δυνάμεώς τε καὶ ἐξουσίας, ἥπερ ἂν πρόποι τῷ γε ὄντι κατὰ φύσιν Θεῷ καὶ τῶν ὄλων Κυρίῳ, ὅτε τῆς Αἰγυπτίων ἐκλελύ-
10 τρωνται γῆς. Τότε γάρ, τότε συνωπλίζετο τῷ Δεσπότη καὶ ἠκτίσις αὐτῆ καὶ τῆς τῶν πλεονεκτούντων αὐτοῦς κατεξανέστη σκαιότητος, στοιχείων γὰρ ἐπράττοντο μεταβολαί. Μετεσκευάζετο γὰρ εἰς αἷμα τὸ ὕδωρ, τριήμερός τε καὶ βαθὺς ἐξετείνετο σκότος. Κατηφίει δὲ αὐτῶν καὶ χαλάζας ὁ οὐρα-
15 νός, σκνίπες τε καὶ βάτραχοι καὶ κυνόμια, καὶ ὁ τῶν πρωτοτόκων θάνατος ἐπενήνεκται, καὶ διέβησαν δὲ διὰ θαλάσσης μέσης Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν τῆς ἐπαγγελίας ἐπέδραμον γῆν, νενικήκασιν ἔθνη πολλά τε καὶ εὐσθενέστερα τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἰσχύος, καὶ δεινοὶ γεγόνασι καὶ δυσάντητοι τοῖς τε ὁμό-
20 ροις τῶν ἐθνῶν καὶ τοῖς ἔτι μακρὰν ἀπόβλεπτοί τε καὶ διαβόητοι. Οὐκοῦν οὐχ ἕτεροι μᾶλλον εἶδειεν ἂν, ἀλλ' ὑμεῖς αὐτοὶ τὰ καθ' ὑμᾶς αὐτούς, τίς ὁ ταῦτα κατορθώσας, τίς δὲ ὁ τὴν κτίσιν σύνοπλον ἔχων ἐν τοῖς καθ' ὑμᾶς, τίς ὁ συνθραύσας ἐχθρῶν δυνάμεις καὶ ταῖς κατὰ πάντων ὑμᾶς στεφανῶν
25 εὐανδρίαις ὑμεῖς ἐστε τῆς ἐμῆς ὑπεροχῆς οἱ μάρτυρες, εἴπερ ἔλοισθε φρονεῖν ὀρθῶς, καὶ οὐχ ἑτέρων δεηθήσεσθε παιδαγωγῶν. Πλεῖστοι μὲν γὰρ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ἦσαν οἱ θεοὶ καὶ μεστοὶ τῶν ἀγαλμάτων οἱ παρ' ἐκείνοις σηκοί. Πλεῖστοι δὲ ὁμοίως οἱ παρὰ γε Ἀμορρῳαίοις, Εὐαίοις τε καὶ Φερεζαί-
30 οῖς, καὶ τοῖς ἑτέροις τῶν ἐθνῶν, ἀλλ' ἐκείνων οὐδεὶς ἀρκέσας εἰς σωτηρίαν τοῖς σφετέροις ὁρᾶται, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοῦς

9. Ἱερ. 2, 27.

10. Ἔξ. 7, 20.

11. Ἔξ. 10, 22.

γένεσή μου εἶναι θεοπρεπής. Διδάσκει λοιπὸν ὁ λόγος ἐκείνους ποὺ βρίσκονταν μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ θεοπτία καὶ πρόσφεραν τὴν πίστη τους στὰ ἀψυχα εἶδωλα «καὶ λένε στὸ ξύλο, Ἐσὺ εἶσαι ὁ πατέρας μου, καὶ στὴν πέτρα, Ἐσὺ μὲ γέννησες»⁹.

Στίχ. 8. «Σεῖς εἶστε οἱ μάρτυρές μου ἂν ὑπάρχει θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ μένα».

Τοὺς κάνει πάλι νὰ θυμηθοῦν τὴ δύναμη καὶ τὴν ἐξουσία ποὺ τοὺς ἔδειξε, ἡ ὁποία ἀρμόζει στὸν ἀπὸ τὴ φύση του Θεὸ καὶ Κύριο τῶν ὄλων, ὅταν λυτρώθηκαν ἀπὸ τὴ γῆ τῶν Αἰγυπτίων. Γιατὶ τότε, τότε συστρατευόταν μὲ τὸν Κύριο καὶ ἡ ἴδια ἡ κτίση καὶ ξεσηκώθηκε ἐναντίον τῆς κακίας ἐκείνων ποὺ τοὺς καταδυνάστευαν, ἀφοῦ γίνονταν μεταβολές τῶν στοιχείων. Γιατὶ τὸ νερὸ μεταβλήθηκε σὲ αἷμα¹⁰, παντοῦ ἀπλώθηκε τριήμερο βαθὺ σκοτάδι¹¹, ὁ οὐρανὸς ἔρριξε ἐναντίον τοὺς χαλάζι¹², σκνίπες καὶ βάρτραχοι καὶ κινόμυγες στάλθηκαν ἐναντίον τοὺς¹³ καὶ θάνατος στὰ πρωτότοκὰ τοὺς¹⁴, ἀλλὰ καὶ πέρασαν πεζοπορώντας ἀπὸ τὸ μέσον τῆς θάλασσας¹⁵. Ὅταν πάλι ἔφτασαν στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας νίκησαν πολλὰ καὶ ἰσχυρότατα ἔθνη μὲ τὴ δύναμη ποὺ ὑπῆρχε μέσα τους, καὶ ἔγιναν φοβεροὶ καὶ ἀκαταμάχητοι στὰ γειτονικά τους ἔθνη, ἀλλὰ καὶ θαυμαστοὶ καὶ περιβόητοι στὰ μακρινότερα. Δὲν μποροῦν λοιπὸν νὰ γνωρίζουν αὐτὰ ἄλλοι, ἀλλὰ ἐσεῖς οἱ ἴδιοι μᾶλλον ποὺ σᾶς ἀφοροῦν, ποιὸς τὰ κατόρθωσε αὐτὰ, ποιὸς εἶχε σύμμαχο τὴ φύση στὰ ὅσα σᾶς συνέδησαν, ποιὸς συνέτριψε τὶς ἐχθρικές δυνάμεις καὶ στεφανώνει τὶς ἀνδρεῖες σας ἐναντίον ὄλων, ἐσεῖς εἶστε οἱ μάρτυρες τῆς ὑπεροχῆς μου, ἂν βέβαια θέλετε νὰ σκέφτεστε ὀρθὰ καὶ δὲν χρειάζεσθε ἄλλους παιδαγωγούς. Γιατὶ πλῆθος θεῶν εἶχαν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ ναοὶ τους ἦταν γεμᾶτοι ἀπὸ ἀγάλματα· ὅμοια καὶ πλῆθος θεῶν ὑπῆρχαν καὶ στοὺς Ἀμορραίους καὶ στοὺς Εὐαίους καὶ τοὺς Φαριζαίους καὶ στὰ ἄλλα ἔθνη, ἀλλὰ κανένας ἀπὸ αὐτοὺς δὲν φαίνεται νὰ μπόρεσε νὰ τοὺς σώσει, καὶ μᾶλλον καὶ

12. Ἐξ. 9, 23.

14. Ἐξ. 12, 29.

13. Ἐξ. 8, 13. 2, 20.

15. Ἐξ. 14, 21-22.

τούς προσκυνουμένους τοῖς προσκυνουῖσιν ὁμοῦ συνετρίψα-
 τε. Τεθέσπισται γὰρ διὰ Μωσέως, ὅτι «τούς βωμούς αὐτῶν
 καθελεῖτε καὶ τὰς στήλας αὐτῶν συντρίψετε καὶ τὰ γλυπτὰ
 τῶν θεῶν κατακαύσετε πυρί». Οὐκοῦν εἶπερ ἔλοισθε τάλη-
 5 θές εἰπεῖν, ὑμεῖς ἐμοὶ μαρτυρήσατε, εἰ ἔστι Θεὸς πλὴν ἐμοῦ.
 Εἰ μὲν γὰρ ἀντεγήγερται τις ταῖς ἐμαῖς δυνάμεσι καὶ νενί-
 κηκε, λογιζέσθω παρ' ὑμῖν θεός, εἰ δὲ οὐδὲν ὄντες πεφώρα-
 νται καὶ πυρὸς ἔργον γεγόνασι δι' ὑμῶν, διὰ πείρας αὐτῆς
 ἐγνώκατε, φησὶν, ὅτι οὐκ ἔστι Θεὸς πλὴν ἐμοῦ τοῦ ὄντως
 10 Θεοῦ.

Στίχ. 9-11. «Καὶ οὐκ ἤκουσαν τότε οἱ πλάσαντές τε καὶ
 γλύφοντες, πάντες μάταιοι οἱ ποιοῦντες τὰ καταθύμια
 αὐτῶν, ἃ οὐκ ὀφελήσκει αὐτούς, ἀλλ' αἰσχυρῆσονται οἱ
 πλάσσοντες θεὸν καὶ γλύφοντες ἀνωφελῆ, καὶ πάντες
 15 ὅσοι ἐγένοντο ἐξηράνθησαν καὶ κωφοὶ ἀπὸ ἀνθρώπων».

Ἀποφαίνει διὰ τούτων δεινὰ καὶ παγχάλεπα τὰ ἐγκλή-
 ματα τῶν ἀποστατῶν, εἰ τισαύτην ἔχοντες πληροφορίαν,
 ὅτι μὴ ἕτερός ἐστι παρ' αὐτὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς Θεός, ἔξ
 αὐτῶν δὲ ὥσπερ ἀναπεπεισμένοι τῶν κατωρθωμένων, ὡς
 20 εἶη μόνος αὐτός, πρὸς τοῦτο κατώλισθον εὐηθείας, ὥστε
 καὶ αὐτοῦ τοῦ νόμου διαρρήδην αὐτοῖς ἐπιφωνοῦντος καὶ
 λέγοντος, «Κύριον τὸν Θεὸν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ
 μόνῳ λατρεύσεις, καὶ οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἶδωλον, οὐδὲ
 παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ
 25 κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς», ἐποιήσα-
 σθε μὲν παρ' οὐδὲν τὸ ὑπακούειν αὐτῷ, ἐτράπεσθε δὲ μᾶλ-
 λον ἀφιλοθέως ἐπὶ γε τὸ δεῖν πλάττειν τε καὶ διαμορφοῦν
 τοὺς ἐκ ξύλων τε καὶ λίθων θεούς. Μάταιοι δὴ οὖν οἱ τοιοῦ-
 τοι, καὶ σφόδρα εἰκότως, ἐπ' οὐδενὶ μὲν τῶν ἀναγκαίων εἰς
 30 τοῦτο ἰόντες, ποιοῦντες καὶ μᾶλλον τὰ καταθύμια ἑαυτῶν,

16. Ἔξ. 34, 13.

17. Δευτ. 6, 13. 5, 8.

τοὺς ἴδους τοὺς προσκυνούμενους τοὺς συντρίψατε μαζί με τοὺς προσκυνητές τους. Γιατί νομοθετήθηκε μέσω τοῦ Μωυσῆ· «Θὰ γκρεμίσετε τοὺς βωμούς τους, θὰ συντρίψετε τὶς στήλες τους καὶ θὰ παραδώσετε τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν στὴ φωτιά»¹⁶. "Ἄν θέλετε λοιπὸν νὰ πεῖτε τὴν ἀλήθεια, ἐσεῖς γίνατε μάρτυρες γιὰ μένα, ἂν ὑπάρχει θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα. "Ἄν δηλαδή ἀντιτάχθηκε κάποιος στὶς δικές μου δυνάμεις καὶ νίκησε, ἄς θεωρεῖτε θεὸς ἀπὸ σᾶς, ἂν ὅμως ἀποδείχθηκαν ὅτι δὲν εἶναι τίποτε καὶ παραδόθηκαν ἀπὸ σᾶς στὴ φωτιά, μάθετε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πείρα σας, λέγει, ὅτι δὲν ὑπάρχει θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα τὸν ἀληθινὸ Θεό.

Στίχ. 9-11. «Καὶ δὲν ἄκουσαν τότε οἱ πλαστοουργοὶ καὶ οἱ γλύπτες ὅτι ὅλοι ματαιπονοῦσαν, γιατί τὰ κατασκευάσματά τους ἦταν σύμφωνα με τὶς ἐπιθυμίες τους, τὰ ὅποια δὲν θὰ τοὺς ὠφελήσουν, ἀλλὰ θὰ ντροπιαστοῦν ὅσοι πλάθουν θεὸ καὶ κατασκευάζουν γλυπτὰ ἀνώφελα, καὶ ὅλοι ὅσοι πλάσθηκαν ἔμειναν ἄφωνοι καὶ δὲν ἄκουσαν τοὺς ἀνθρώπους».

Μὲ αὐτὰ ποὺ λέγει ἐδῶ παρουσιάζει ὁ προφήτης φοβερὰ καὶ βαρύντατα τὰ ἐγκλήματα τῶν ἀποστατῶν, ἂν, ἐνῶ εἶναι τόσο καλὰ διαβεβαιωμένοι ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸς Θεός, ἔχοντας πεισθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ θαυμαστά ἔργα του ὅτι ὑπάρχει αὐτὸς μόνος, ὀλίσθησαν σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀνοησίας, ὥστε, ἂν καὶ ὁ ἴδιος ὁ νόμος φώναζε καὶ τοὺς ἔλεγε ἀπερίφραστα, «Θὰ προσκυνήσεις τὸν Κύριο τὸν Θεό σου καὶ αὐτὸν μόνο θὰ λατρεύσεις, καὶ δὲν θὰ κατασκευάσεις εἶδωλο γιὰ νὰ τὸ προσκυνᾷς, οὔτε ὁμοίωμα κανενὸς ἀπὸ ὅσα ὑπάρχουν πάνω στὸν οὐρανό, καὶ ἀπὸ ὅσα ὑπάρχουν κάτω στὴ γῆ, καὶ ὅσα ὑπάρχουν μέσα στὰ νερὰ κάτω ἀπὸ τὴ γῆ»¹⁷, δὲν λάβατε καθόλου ὑπόψη τὴν ὑπακοή σ' αὐτόν, ἀλλ' στραφήκατε ἐχθρικά πρὸς τὸν Θεό, στὸ νὰ πλάθετε καὶ νὰ διαμορφώνετε τοὺς θεοὺς ἀπὸ ξύλα καὶ πέτρες. Εἶναι λοιπὸν ἀνώφελα αὐτὰ ποὺ κάνουν ὅλοι αὐτοί, καὶ πολὺ εὐλόγα, γιατί με ὅλα αὐτὰ δὲν πετυχαίνουν κανένα ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, ἀλλὰ μᾶλλον πραγματοποιοῦν τὶς

γεγόνασι γὰρ ματαιότητος ἔρασταί Ποία γὰρ ὄνησις ἢ
 παρὰ λίθου τε καὶ ξύλου; Οὐκοῦν βουλήσ ἀσυνέτου καρ-
 ποὶ καὶ ψυχρῶν ἐνθυμημάτων ἔργον ἂν νοοῖτο σαφές ἢ εἰ-
 δώλου ποιήσις Πλὴν ὅτι τὸ χρῆμά ἐστιν οὐκ ἀξήμιον, προ-
 5 ἀπεφαίνει λέγων «Αἰσχυρνήσονται πάντες οἱ πλάσσοντες
 θεόν, καὶ γλύφοντες ἀνωφελῆ, καὶ πάντες ὅσοι ἐγένοντο
 ἐξηράνθησαν, καὶ κωφοὶ ἀπὸ ἀνθρώπων».

Εἰ μὲν οὖν ἐπ' αὐτῶν ἐκληφθεῖη τῶν χειροτιμήτων τὰ εἰ-
 ρημένα, φαμέν, ὅτι τὸ «Ἐξηράνθησαν», ἀντὶ τοῦ, “ἀπώλον-
 10 το”, νοητέον, εἰ δὲ ἐπ' αὐτῶν κέοιτο τῶν τὰ τοιάδε δοῶν εἰ-
 ωθότων, εὖ ἂν ἔχοι καὶ τῆδε νοεῖν· εἴρηται γὰρ ὡς ἐπὶ φυ-
 τῶν τῶν ἀκαρπεῖν εἰωθότων, εἰ ἀφαναίνοιντό πως καὶ ἐκ-
 κόπτοιτο λοιπὸν εἰς φλόγα καὶ καῦσιν. Τὸ δέ, «Κωφοὶ ἀπ'
 ἀνθρώπων», ἀντὶ τοῦ, “Τελουῦντες μὲν ἐν ἀνθρώποις οὐκ
 15 ἔτι, κωφοὶ δὲ μᾶλλον καὶ ἀναίσθητοι παντελῶς, ὥστε κατ'
 οὐδένα τρόπον ἐπεικέναι τοῖς παρ' αὐτοῖς γενομένοις”.
 Ψάλλει γὰρ πού καὶ φησιν ὁ μακάριος Ψαλμωδός· «Τὰ εἶ-
 δωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀν-
 θρώπων. Στόμα ἔχουσι καὶ οὐ λαλήσουσιν ὀφθαλμούς, καὶ
 20 οὐκ ὄψονται ὤτα, καὶ οὐκ ἀκούουσιν». Ἐπιφέρει δὲ τού-
 τοις· «Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιτο οἱ ποιοῦντες αὐτά, καὶ πάν-
 τες οἱ πεποισότες ἐπ' αὐτοῖς». Καρποὶ γὰρ τῆς ἐσχάτης
 ἀναισθησίας νοηθεῖεν ἂν τὰ τοιάδε τῶν κακῶν. Καίτοι τὸν
 φύσει καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεὸν διὰ πείρας αὐτῆς ἐγνωκότες,
 25 εἶτα λίθοις καὶ ξύλοις τὴν αὐτῶ καὶ μόνῳ προεπωδεστάτην
 δόξαν ἀναπέμποντες, πῶς οὐκ ἂν νοηθεῖεν μωροὶ καὶ
 ἀκάρδιοι καὶ τῆς εἰς λῆξιν ἐμβρονησίας μεμεστωμένην
 ἔχοντες τὴν καρδίαν, καὶ μὴν ὀλίγα διενεγκεῖν διὰ γε σφῶν
 αὐτῶν τετεχνουργημένων;

30 Στίχ. 11-12. «Συναχθήτωσαν πάντες καὶ στήτωσαν ἅμα
 καὶ ἐντροπήτωσαν καὶ αἰσχυρνήτωσαν ἅμα, ὅτι ὥξυνε

ἐπιθυμίες τους, γιατί ἔγιναν ἐρασιπὲς τῆς ματαιότητος. Ποιὰ δηλαδὴ ὠφέλεια μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἀπὸ τὶς πέτρες καὶ τὰ ξύλα; Ἄρα λοιπὸν θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ καρπὸς ἀνόητης σκέψης καὶ ἔργο κούφινων ἐπιθυμιῶν ἢ κατασκευὴ ἑνὸς εἰδώλου. Πλὴν ὅμως, ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀζήμιον γι' αὐτούς, τὸ δηλώνει ἀπὸ πρὶν λέγοντας «Θὰ ντροπιασθοῦν ὅλοι ὅσα πλάθουν θεὸ καὶ κατασκευάζουν ἀνώφελα γλυπτὰ ἀπὸ ξύλα, καὶ ὅλοι ὅσοι κατασκευάσθηκαν ξεράθηκαν καὶ ἔμειναν κουφοὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους».

Ἄν λοιπὸν ὅσα εἰπώθηκαν ἐκληφθοῦν γιὰ τὰ χειροποίητα, λέμε ὅτι τὸ «ξεράθηκαν» πρέπει νὰ ἐννοηθεῖ ἀντὶ τοῦ «ἔξαφανίσθηκαν», ἂν πάλι λέχθηκε γιὰ ἐκείνους ποὺ συνήθιζαν κατασκευάζουν αὐτὰ τὰ πρᾶγματα, καλὸ θὰ εἶναι νὰ νοηθεῖ κι ἔτσι· γιατί ἔχει λεχθεῖ σὰν γιὰ φυτὰ ποὺ συνήθως εἶναι ἄκαρπα, ποὺ ἀφοῦ ξεραθοῦν κόβονται στὴ συνέχεια γιὰ τὴ φωτιὰ καὶ τὸ κάψιμο. Τὸ «κουφοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους» πάλι λέγεται ἀντὶ τοῦ, Δὲν βρίσκονται πιά μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ μάλλον εἶναι κουφοὶ (δὲν ἀκοῦν) καὶ τελείως ἀναίσθητοι, ὥστε νὰ μὴν μοιάζουν καθόλου μὲ ἐκείνους ποὺ τοὺς ἔπλασαν. Γιατὶ ψάλλει κάπου καὶ ὁ μακάριος Ψαλμωδὸς καὶ λέγει· «Τὰ εἶδωλα τῶν ἐθνῶν εἶναι ἀσήμι καὶ χρυσᾶφι, ἔργα ἀνθρώπων χειρῶν. Ἔχουν στόμα καὶ δὲν μιλοῦν, μάτια καὶ δὲν βλέπουν, αὐτιά καὶ δὲν ἀκοῦν»¹⁸. Καὶ προσθέτει σ' αὐτὰ· «Ὅμοιοι μ' αὐτὰ γίνονται ὅσοι τὰ κατασκευάζουν καὶ ὅλοι ὅσοι πιστεύουν σ' αὐτὰ»¹⁹. Γιατὶ τὰ κακὰ αὐτὰ μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν καρποὶ τῆς χειρότερης μορφῆς ἀνοησίας. Μολονότι ἀπὸ τὴν ἴδια τους τὴν πείρα ἔχουν γνωρίσει τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό, φτάνοντας στὴ συνέχεια νὰ ἀπονεύμουν σὲ πέτρες καὶ ξύλα τὴ δόξα ποὺ ἀρμόζει σ' αὐτὸν καὶ μόνο, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ θεωρηθοῦν μωροὶ καὶ ἄμυαλοι καὶ μὲ καρδιὰ γεμάτη ἀπὸ ἀπέραντη ἀνοησία, ἀπέχοντας λίγο ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ τεχνουργήματά τους;

Στίχ. 11-12. Ἄς συναχθοῦν ὅλοι καὶ ἄς σταθοῦν μαζὶ κι ἄς νοιώσουν ντροπὴ καὶ συγχρόνως καὶ αἰσχύνῃ, γιατί αὐτὸ ποὺ

τέκτων σίδηρον, σκεπάρονω εἰργάσατο αὐτό, καὶ ἐν τε-
 ρέτρῳ ἔτρησεν αὐτό. Εἰργάσατο αὐτὸ ἐν τῷ βραχίονι
 τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, καὶ πεινήσει καὶ ἀσθενήσει καὶ οὐ μὴ
 πῖν ὕδωρ».

5 Οὐ καθ' ἓνα μᾶλλον, ἀλλ', εἴπερ ἔλοιντο, καὶ κατὰ πλη-
 θὴν συναγηγερομένους ἐντραπήσεσθαί φησι τοὺς τῶν εἰδώ-
 λων θεραπευτὰς ταῖς σφῶν αὐτῶν δυσβουλίαις καὶ λῦσαι
 τὸ προτεινόμενον, καὶ ποῖον ἄρα τοῦτό ἐστιν, εὐθύς ἐπιφέ-
 ρει λέγων· «ὦξυνε», φησί, «τέκτων σίδηρον». Διαμέμνηται
 10 δὲ καὶ τῶν ὀργάνων δι' ὧν ἡ ποιήσις, ἵνα τὴν τοῦ λιθουρ-
 γοῦ τέχνην προσκυνουῖντας αὐτοὺς ἀποφήνη, καὶ οὐκ αὐτὸ
 τὸ ξύλον. Εἰ γὰρ ἦν θεός, οὐκ ἂν ἐδέησε τέχνης αὐτῷ, καὶ
 τῆς τινὸς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἦν ἂν καὶ οὕτω Θεός. Εἰ δὲ ξύλον
 μὲν οὐκ εἰργασμένον, οὔτε μὴν εἰδοποιηθέν, εἰκαίαν ὕλην
 15 νομίζεις, τεκτονευθέν δὲ προσκυνεῖς καὶ θεὸν εἶναι λέγεις,
 ἡ τέχνη σοὶ γέγονεν εἰς θεόν, καὶ τοῦτο ἀνδρὸς ἀσθενοῦς
 καὶ ὑποκειμένου τῷ φθείρεσθαι. Φθορᾶς γὰρ ἀπόδειξις τὸ
 δεῖσθαι τροφῆς καὶ ποτοῦ. Τὸ γὰρ, «Οὐ μὴ πῖν ὕδωρ», οὐκ
 ἀποφαντικῶς εἰρησθαί φαμεν, ἀναγνωστέον δὲ μᾶλλον ὡς
 20 ἐν ἐρωτήσει καὶ ὑποστιγμῇ. Ἐψεται γὰρ ἡ σύνεσις, ὅτι καὶ
 πάντως που καὶ πῖεται. Εἶτα πῶς ὁ φθαρτὸς θεῶν ἀφθά-
 ρτων ἔσται δημιουργός, ἢ πῶς ὁ θνητὸς ποιήσει τοὺς ἀθα-
 νάτους; Δεῖ γὰρ πάντως ἐνεῖναι τῷ γε ὄντι κατὰ ἀλήθειαν
 Θεῷ τὸ ἀφθαρτον καὶ ἀνώλεθρον, μᾶλλον δὲ καὶ τὸ εἶναι
 25 ζῶν καὶ ζωοποιεῖν δύνασθαι τὰ οἷσπερ ἂν ἐνιέναι βούλοιο
 τὴν ζωὴν. Σκεπάρονου δὴ οὖν καὶ τερέτρον καὶ τεκτονικῆς
 ἰσχύος τε καὶ τέχνης ἐπίδειξις ἢ τῶν πλανωμένων λατρεία,
 εἴπερ ἐστὶν ἀληθές, ὡς ἔφην, ὅτι ξύλον μὲν ἢ λίθον ἀμόρ-
 φωτον οὐκ ἂν ἔλοιντο προσκυνεῖν, μορφῆς γε μὴν ἐντετορ-
 30 νευμένης, θεοὶ πάντα παρ' αὐτοῖς τὰ ὀρώμενα.

Στίχ. 13-20. «Ἐκλεξάμενος τέκτων ξύλον ἔστησεν αὐτό

προσκυνοῦν ἔγινε ἀφοῦ ὁ σιδηρουργὸς ἐπεξεργάσθηκε τὸ σίδηρο, ἀφοῦ τὸν χτύπησε μὲ τὸ σφυρὶ καὶ τὸν τρύπησε μὲ τὸ τρυπάνι. Τὸ ἐπεξεργάσθηκε μὲ τὸ δυνατὸ χέρι του, καὶ θὰ νιώσει πεῖνα καὶ ἀδυναμία καὶ δὲν θὰ πιεῖ νερό».

Ἔτσι χωριστὰ καθένας, ἀλλὰ, ἂν θέλουν, καὶ συγκεντρωμένο ὅλο τὸ πλῆθος ὡς νοιώσουν ντροπὴ, λέγει, οἱ λατρευτὲς τῶν εἰδώλων γιὰ τὴ κακόνειά τους, καὶ ὡς διαλύσουν αὐτὸ ποὺ ἔχουν μπροστά τους. Καὶ ποιὸ εἶναι αὐτό, τὸ προσθέτει ἀμέσως λέγοντας: «Ἐπεξεργάσθηκε», λέγει, «ὁ σιδηρουργὸς τὸ σίδηρο». Ἀναφέρει καὶ τὰ ὄργανα ποὺ χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὴν κατασκευὴ του, γιὰ νὰ ἀποδείξει ὅτι αὐτοὶ προσκυνοῦν τὴν τέχνη τοῦ λιθουργοῦ καὶ ὄχι τὸ ἴδιο τὸ ξύλο. Γιατί, ἂν ἦταν θεός, δὲν θὰ χρειαζόταν αὐτὸς τὴν τέχνη καὶ κάποια ἐπιστήμη, ἀλλὰ καὶ ἔτσι θὰ ἦταν θεός. Ἄν ὅμως δὲν εἶναι ξύλο κατεργασμένο καὶ δὲν ἔχει διαμορφωθεῖ, τὸ θεωρεῖς ἓνα τυχαῖο ὑλικό, ἔχοντας ὅμως δεχθεῖ τὴν ἐπεξεργασία τοῦ ξυλουργοῦ τὸ προσκυνᾶς καὶ λές ὅτι εἶναι θεός· ἢ τέχνη ἔγινε γιὰ σένα θεός, καὶ μάλιστα ἢ τέχνη ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ εἶναι ἀδύναμος καὶ ὑπόκειται στὴ φθορά. Γιατί τὸ ὅτι χρειάζεται τροφή καὶ ποτὸ εἶναι ἀπόδειξη φθορᾶς. Γιατί τό, «Δὲν θὰ πιεῖ νερό», λέμε ὅτι δὲν εἰπώθηκε σὰν ἄρνηση, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸ διαβάσομε σὰν ἐρώτηση καὶ ὑποστιγμὴ. Γιατί θ' ἀκολουθήσει ἡ γνώμη, ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ θὰ πιεῖ. Ἐπειτα, πῶς ὁ φθαρτὸς ἀνθρώπος θὰ γίνῃ δημιουργὸς ἀφθαρτων θεῶν, ἢ πῶς ὁ θνητὸς θὰ δημιουργήσῃ τοὺς ἀθάνατους; Γιατί ὅπωςδήποτε πρέπει ὁ ἀληθινὸς Θεὸς νὰ διαθέτῃ τὴν ἀφθαρσία καὶ τὸ ἀνώλεθρο, καὶ μᾶλλον νὰ εἶναι καὶ ζῶν καὶ νὰ μπορεῖ νὰ ζωοποιεῖ αὐτὰ στὰ ὅποια θὰ ἤθελε νὰ δώσει ζωή. Ἡ λατρεία λοιπὸν αὐτῶν ποὺ βρίσκονται σὲ πλάνη εἶναι ἐπίδειξη σφυριοῦ καὶ τρυπανιοῦ καὶ κατασκευαστικῆς δύναμης καὶ τέχνης, ἀφοῦ εἶναι, ὅπως εἶπα, ἀλήθεια, ὅτι ξύλο καὶ πέτρα ἀδιαμόρφωτα δὲν θὰ ἤθελαν νὰ τὰ προσκυνοῦν, ἂν ὅμως τὰ δοῦν διαμορφωμένα καὶ τορνευμένα, ὅλα αὐτὰ ποὺ βλέπουν τὰ θεωροῦν θεούς.

Στίχ. 13-20. Ὁ ξυλουργὸς ἀφοῦ διαλέξει τὸ κατάλληλο ξύλο

ἐν μέτρῳ καὶ ἐν κόλλῃ ἐρύθμισεν αὐτό, καὶ ἐποίησεν
 αὐτὸ ὡς μορφήν ἀνδρός καὶ ὡς ὠραιότητα ἀνθρώπου,
 στησαι αὐτὸ ἐν οἴκῳ. Ἐξέκοψε ξύλον ἐκ τοῦ δρυμοῦ, ὃ
 ἐφύτευσε Κύριος, πῖτυν καὶ ὑετὸς ἐμήκνεν, ἵνα ἡ ἄν-
 5 θρώποις εἰς καῦσιν, καὶ λαβῶν ἀπ' αὐτοῦ ἐθερμάνθη,
 καὶ καύσαντες ἔπεσαν ἄρτους ἐπ' αὐτῷ, τὸ δὲ λοιπὸν
 εἰργάσαντο εἰς θεοὺς καὶ προσκυνοῦσιν αὐτοῖς, οὗ τὸ
 ἡμῖσι αὐτοῦ κατέκαυσαν ἐν πυρὶ, καὶ καύσαντες ἄρ-
 10 τους ἔπεσαν ἐπ' αὐτῷ, καὶ ἐπ' αὐτοῦ κρέας ὀπτήσας
 ἔφαγε καὶ ἐνεπλήσθη καὶ θερμανθεὶς εἶπεν· Ἡδύ μοι
 ὅτι ἐθερμάνθη καὶ εἶδον πῦρ. Τὸ λοιπὸν ἐποίησεν εἰς
 θεὸν γλυπτὸν καὶ προσκυνεῖ αὐτῷ καὶ προσεύχεται λέ-
 γων· Ἐξελοῦ με, ὅτι θεὸς εἶ σύ. Οὐκ ἔγνωσαν φρο-
 νῆσαι, ὅτι ἀπημανρώθησαν τοῦ βλέπειν τοῖς ὀφθαλ-
 15 μοῖς αὐτῶν καὶ τοῦ νοῆσαι τῇ καρδίᾳ αὐτῶν. Καὶ οὐκ
 ἐλογίσατο τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐδὲ ἀνελογίσατο τῇ ψυχῇ
 αὐτοῦ, οὐδὲ ἔγνω τῇ φρονήσει, ὅτι τὸ ἡμῖσι αὐτοῦ κα-
 τέκαυσεν ἐν πυρὶ καὶ ἔπεψεν ἐπὶ τῶν ἀνθρώκων αὐτοῦ
 ἄρτους, καὶ ὀπτήσας κρέας ἔφαγε, καὶ τὸ λοιπὸν αὐτοῦ
 20 εἰς βδέλυγμα ἐποίησε, καὶ προσκυνοῦσιν αὐτῷ. Γνωῖτε
 ὅτι σποδὸς ἡ καρδίᾳ αὐτῶν καὶ πλανῶνται, καὶ οὐδεὶς
 δύναται ἐξελέσθαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Ἴδετε, οὐκ ἐρεῖτε
 ὅτι ψεῦδος ἐν τῇ δεξιᾷ μου».

Ἐναργῆς μὲν σφόδρα τῶν προκειμένων ὁ νοῦς καὶ
 25 οὐδὲν ἄναντες ἐν αὐτοῖς. Γράφεται γὰρ ὡς ἀκάρδιον καὶ
 πάσης ἔξω φρενὸς γεγονότα, καὶ λογισμοῦ τοῦ καθήκον-
 τος ὀλοτρόπως ἐστερημένον τὸν τῶν εἰδώλων προσκυνη-
 τήν, καὶ προσέτι τὸν τεχνουργόν. Ἐμφιλοχωρεῖ δὲ σφόδρα
 τοῖς περὶ αὐτὸν διηγήμασιν, ὁμοῦ μὲν ἐντρέπων ὡς πεπλα-
 30 νημένους καὶ ἀνοιγνὺς ὀφθαλμὸν τοῖς ἐνειλημμένοις τῷ
 κακῷ καὶ εἰς αὐτὴν ὄραν ἀναπείθων τὴν ἀλήθειαν, ἣν, εἰ-

τὸ προσαρμόζει στὰ μέτρα πού θέλει καὶ συγκολλώντας το ἀνάλογα, τοῦ δίνει τὴ μορφή ἀνδρὸς καὶ παρουσιάζει ἕναν ὠραῖο ἄνθρωπο, πού τὸν στήνει στὸ ναό. Ἐκοψε ἀπὸ τὸ δάσος ἕνα δένδρο, ἕνα πεῦκο, πού τὸ φύτεψε ὁ Κύριος καὶ τὸ μεγάλωσε ἢ βροχή, γιὰ νὰ τὸ χρησιμοποιοῦσιν οἱ ἄνθρωποι γιὰ τὴ φωτιά, κι ἀφοῦ πῆραν κάποια μέρη του ζεστάθηκαν, ἀλλὰ καὶ καίγοντας ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ ἔψησαν ἄρτους, καὶ τὸ ὑπόλοιπο τὸ ἔκαναν θεοὺς καὶ τοὺς προσκυνοῦν. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἴδιο δένδρο ἕνα μέρος τὸ ἔκαψαν στὴ φωτιά καὶ καίγοντάς το ἔψησαν ἄρτους καὶ κρέας κι ἔφαγαν καὶ χόρτασαν, κι ἀφοῦ ζεστάθηκε κάποιος εἶπε· Τί εὐχάριστο εἶναι πού ζεστάθηκα κι εἶδα τὴ φλόγα τῆς φωτιάς. Τὸ ὑπόλοιπο τὸ ἔκανε ἄγαλμα θεοῦ καὶ τὸ προσκυνεῖ καὶ προσεύχεται σ' αὐτὸ καὶ λέγει· Λύτρωσέ με, γιὰτὶ ἐσὺ εἶσαι θεός. Δὲν μπόρεσαν νὰ σκεφθοῦν ὀρθά, γιὰτὶ σκοτίσθηκαν τὰ μάτια τους, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴ βλέπουν καὶ νὰ μὴ κατανοεῖ ἡ διάνοιά τους. Δὲν ἀναλογίσθηκε ἡ καρδιά του, οὔτε ἔνοιωσε ἡ ψυχὴ του, οὔτε ἀντιλήφθηκε ὁ νοῦς του, ὅτι τὸ μισὸ δένδρο τὸ ἔκαψε στὴ φωτιά καὶ ἔψησε στὰ κάρβουνά του ἄρτους καὶ κρέας καὶ τὰ ἔφαγε, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπο τὸ ἔκανε σιχαμερὸ εἶδωλο καὶ τὸ προσκυνοῦν. Κατανοῆστε ὅτι ἡ καρδιά τους εἶναι τέφρα καὶ βρίσκονται σὲ πλάνη, καὶ κανένας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς θεοὺς δὲν μπορεῖ νὰ σώσει τὴν ψυχὴ ψυχὴ του. Κατανοῆστε, δὲν θὰ πεῖτε ὅτι ὑπάρχει ψεῦδος στὴ δεξιὰ μου».

Εἶναι ὀλοφάνερο τὸ νόημα τῶν λόγων αὐτῶν καὶ δὲν ἔχουν καμμιά δυσκολία. Γιὰτὶ κατηγορεῖ ὅτι εἶναι χωρὶς καρδιά καὶ χωρὶς καθόλου φρόνηση καὶ τελείως στερημένος τοῦ κατάλληλου λογισμοῦ ὁ προσκυνητὴς τῶν εἰδώλων καὶ ἐπιπλέον καὶ ὁ κατασκευαστὴς τους. Ἐπιμένει πολὺ στὴ διήγηση γι' αὐτὰ, θέλοντας ἀπὸ τὴ μιὰ νὰ τοὺς κάνει νὰ ντραποῦν ὡς πλανημένοι, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ν' ἀνοίξει τὰ μάτια ἐκείνων πού περιέπεσαν στὸ κακὸ τῆς πλάνης καὶ νὰ τοὺς πείσει νὰ στρέψουν τὰ μάτια τους πρὸς τὴν

περ ἔλοιεν εἰς νοῦν, ἔξω γενήσονται πάγης καὶ τῶν ἐξ ἀβελτηρίας τραυμάτων τὰς ἑαυτῶν ἀπαλλάξουσι κεφαλὰς. Πλὴν ἐκεῖνό φαμεν· πικρὸν γάρ τοι καὶ σοφὸν ἔοικεν ἡμῖν ἐν τούτοις κατασκευάζειν ὁ λόγος, καὶ οὐκ ἔχων ἀνικάνως
 5 εἰς τὸ ἀναπειῖσαι δύνασθαι πολλούς, τῆς μὲν πολυθέου πλάνης ἀποφοιτᾶν, ἀνθελέσθαι δὲ μᾶλλον τὸ ὑπὸ Θεῶ γενέσθαι τῷ φύσει καὶ ἀληθῶς «Ἐκλεξάμενος» γάρ, φησί, «τέκτων ξύλον, ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέτρῳ, καὶ ἐν κόλλῃ ἐρύθμισεν αὐτό, ἐποίησεν αὐτὸ ὡς μορφήν ἀνδρός καὶ ὡς
 10 ὠραιότητα ἀνθρώπου στήσαι αὐτὸ ἐν οἴκῳ». Ἡ τέχνη, φησί, τῶν θεουργεῖν εἰωθότων, τότε δὴ μάλιστα τοῦ παντός ἀξιωθείη θαύματος, ὅταν ἐνεργάσῃται τῷ ξύλῳ μορφήν καὶ κάλλος ἀνδρός, τὸ δὲ κατὰ μίμησιν τὴν τινὸς ὑπὸ του τεχνουργούμενον, ἠττάται πάντως που τάληθοῦς, ἥτοι κα-
 15 τόπιν ἔρχεται.

Οὐκοῦν οἱ προσκυνοῦντες τοῖς εἰς ἄνθρωπον εἰδοποιηθεῖσι ξύλοις ἢ λίθοις, τὸ ἑαυτῶν εἶδος θρησκευόντες ἀλοῖεν ἄν, καὶ πολλῶ κρείττους ὄντες τῶν κατὰ μίμησιν τὴν ἑαυτῶν ὑβρίζουσι φύσιν, ὡς τὴν ἀμείνω δόξαν ἐκείνοις προσ-
 20 νέμοντες. Ἀναισθησίας οὖν ἄρα τῆς ἐσχάτης ἢ γραφή καὶ τῆς εἰς ἄκρον ἀβελτηρίας τὰ ἐγκλήματα. Ἰστησι γάρ ἐν οἴκῳ, τοῦτ' ἔστιν ἐν ναῶ τὸ ξύλον ὃ ἐξέκοψεν ἐκ τοῦ δρυμοῦ. Καταδείκνυσιν ἐν τούτοις τοὺς θεοποιεῖν εἰωθότας, οὔτε τὴν ὕλην ἠγνοηκότας ἐξ ἧς γεγόνασιν, ἵνα μὴ λέγωσι τινάς,
 25 κατὰ τὸ Ἑλλήνων ἔθος, διῖπετῆ τε καὶ αὐτόγονα, ἠγουν αὐτολόχευτα τὰ ἐν σηκοῖς ἀνατεθειμένα. Ὅτι δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας παρασημαίνουσι τὸν σκοπόν, διελέγχει λέγων πεφυτεῦσθαι ἐν δρυμῶ τὸ ξύλον, ἐκτετράφθαι δὲ καὶ ὑετῶν χορηγίαις, ἵνα ἢ ἄνθρώποις εἰς καῦσιν, τὰ δὲ εἰς
 30 καῦσιν γεγονότα θεοποιοῦντες, αὐτοὶ πυρὸς ἔσονται τροφή σὺν αὐτοῖς. Μονονουχὶ καταπλήττεται λέγων, ὅτι τὸ

ἀλήθεια, τὴν ὅποια ἂν τὴν βάλουν μέσα στὸ νοῦ τους, θὰ ξεφύγουν τὴν παγίδα καὶ θ' ἀπαλλάξουν τὰ κεφάλια τους ἀπὸ τὰ τραύματα τῆς ἀνοησίας τους. Λέμε ὅμως ἐκεῖνο· ὅτι κάτι πικρὸ καὶ σοφὸ φαίνεται νὰ κατασκευάζει ὁ λόγος καὶ δὲν εἶναι ἀνίκανος στὸ νὰ μπορέσει νὰ πείσει πολλοὺς νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πολύθεη πλάνη καὶ νὰ θελήσουν μᾶλλον νὰ γίνουν δοῦλοι τοῦ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λέγει, «Ἐφ' ἧς διαλέξει ὁ ξυλουργὸς τὸ ξύλο, τὸ προσαρμόζει στὰ μέτρα πού θέλει, καὶ συγκολλώντας το ἀνάλογα, τοῦ δίνει τὴ μορφή ἀνδρα, καὶ παρουσιάζοντας ἕναν ὡραῖο ἀνθρώπο, τὸν στήνει στὸ ναό». Ἡ τέχνη, λέγει, ὅποιων συνηθίζουν νὰ κατασκευάζουν θεοὺς, τότε ἀξίζει τὸν μεγαλύτερο θαυμασμό, ὅταν σκαλίσει στὸ ξύλο τὴ μορφή καὶ τὴν ὡραιότητα ἑνὸς ἀνδρα, τὸ κατασκευασμένο ὅμως ἀπὸ κάποιον τεχνίτη κατ' ἀπομίμηση κάποιου προσώπου, εἶναι κατώτερο κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ τὸ ἀληθινὸ, ἢτοι πηγαίνει σὲ δεύτερη μοίρα.

Ἐποιοὶ λοιπὸν προσκυνοῦν τὰ ξύλα ἢ τὶς πέτρες πού ἔλαβαν τὴ μορφή ἀνθρώπου, θὰ βρεθοῦν νὰ λατρεύουν τὴ δική τους μορφή, καὶ ὄντας πολὺ καλύτεροι ἀπὸ τὰ κατὰ ἀπομίμηση τους κατασκευασμένα, προσβάλλουν τὴ δική τους φύση, ἐπειδὴ ἀπονέμουν σ' ἐκεῖνα τὴν ἀνώτερη τιμὴ. Ἡ κατηγορία τους λοιπὸν εἶναι γιὰ ἔσχατη ἀναισθησία καὶ τὰ ἐγκλήματα τους στὸ ἔπακρο ἀνοησίας. Γιατὶ στήνει τὸν οἶκο, δηλαδή στὸ ναό, τὸ ξύλο πού ἔκοψε ἀπὸ τὸ δάσος. Μὲ αὐτὰ πού λέγει παρουσιάζει αὐτοὺς πού συνηθίζουν νὰ κάνουν θεοὺς, χωρὶς οὔτε τὴν ὕλη νὰ ἀγνοοῦν ἀπὸ τὴν ὅποια ἔγιναν, γιὰ νὰ μὴ λένε κάποιους, σύμφωνα μὲ τὴ συνήθεια τῶν Ἑλλήνων, ὅτι στάλθηκαν ἀπὸ τὸν Δία καὶ ἔγιναν ἀπὸ μόνοι τους, δηλαδή γεννήθηκαν ἀπὸ μόνοι τους τὰ ἀφιερώματα τῶν ναῶν. Ὅτι ὅμως ὑποδηλώνουν τὸν σκοπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ τὸ φανερῶναι λέγοντας, ὅτι τὸ δένδρο φυτεύθηκε στὸ δάσος καὶ μεγάλωσε μὲ τὶς χορηγίες τῶν βροχῶν γιὰ νὰ χρησιμεύει στοὺς ἀνθρώπους πρὸς καύση, αὐτοὶ ὅμως, θεοποιώντας αὐτὰ πού ἔχουν γίνεαι γιὰ τὴ φωτιά, οἱ ἴδιοι αὐτοὶ θὰ γίνουν μαζί μ' αὐτὰ τροφή τῆς φωτιᾶς. Μένει κατὰ κάποιο τρόπο κατάπληκτος λέγο-

ἡμῖσιν κατέκαυσεν ἐν πυρὶ καὶ ταῖς ἑαυτοῦ δεδαπάνηκε
 χρεῖαις. Τοῦτο μὲν ὀψοποιῶν καὶ εἰς ἄρτου πέψιν τὰ τῶν
 θεῶν δεχόμενος μέρη. Εἶτα εἰς τοῦτο πέπτωκεν ἀσυνεσίας
 ὡς τῷ τῆς χρεῖας λειψάνῳ προσκυνεῖν, προσεύχεσθαι τε
 5 καὶ λέγειν· «Ἐξελοῦ με ὅτι θεός μου εἶ σύ».

Σποδὸς οὖν ἄρα, καὶ ἕτερον οὐδέν, ἡ καρδία αὐτῶν, καὶ
 πεπλάνηται, καὶ οὐδεὶς ἂν ἐξέλοιτο τὰς τῶν εἰς τοῦτο πε-
 σόντων ψυχάς, πλὴν ὅτι μόνος, εἴπερ ἔλοιτο, Θεός, ποιῶν
 πάντα καὶ μετασκευάζων καὶ φωτίζων τὸ ἐσκοτισμένον καὶ
 10 ἐπιστρέφων τὸ πεπλανημένον. Ἄλλ' ἔνεστι μὲν τὸ ἀνωφελὲς
 καὶ μάταιον τοῖς χειροτιμήτοις θεοῖς, ὕλη γάρ εἰσι κωφή καὶ
 ἀναίσθητος. «Ἴδετε» δέ, τοῦτ' ἔστι κατανοήσατε, καὶ «οὐκ
 ἐρεῖτε ὅτι ψεῦδος ἐν τῇ δεξιᾷ μου». Πάντα μὲν γὰρ ἐπ' ἐκεί-
 νοις, φησὶν, ἐψευσμένα ὀνόματά τε καὶ δόξα, ἐν δὲ τῇ ἐμῇ δε-
 15 ξιᾷ, τοῦτ' ἔστιν ἐν τῷ Υἱῷ (δεξιὰ γὰρ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς
 ὀνόμασται πανταχοῦ παρὰ τῇ θεοπνεύσιῳ Γραφῇ), οὐδὲν
 ἂν εὐρεθεῖν τὸ ἐψευσμένον, ἀλλὰ καὶ εἴτε Θεὸς ὀνομάζοιτο,
 Θεὸς ἔστιν ἀληθινός, καὶ εἴτε Κύριος, οὐκ εἰσκεκρομένον
 ἔχει τὸ χρῆμα, φύσει δὲ μᾶλλον ἔστι τῶν ὁλῶν δεσπότης, καὶ
 20 εἰ βασιλεύς, καὶ εἰ φῶς, καὶ εἰ ζωὴ καὶ δύναμις, καὶ εἰ δημιουρ-
 γός, πάντα ταῦτά ἐστιν οὐ κατεψευσμένως· οὐ γὰρ ἔστι γε-
 νητός, ἐπέκεινα δὲ φυσικῶς παντὸς νοοῖτο ἂν τοῦ παρηγγμέ-
 νου πρὸς γένεσιν, Θεὸς ὑπάρχων ἐκ Θεοῦ, καὶ φῶς ἀληθι-
 νὸν ἐκ φωτὸς ἀληθινοῦ.

25 **Στίχ 21-22.** «Μνήσθητι ταῦτα, Ἰακώβ καὶ Ἰσραήλ, ὅτι
 παῖς μου εἶ σύ· ἔπλασά σε παῖδά μου· καὶ σύ, Ἰσραήλ,
 μὴ ἐπιλανθάνου μου. Ἴδου γὰρ ἀπήλειψα ὡς νεφέλην
 τὰς ἀνομίας σου καὶ ὡς γνόφον τὰς ἀμαρτίας σου. Ἐπι-
 30 στράφηθι πρὸς με, καὶ λυτρώσομαί σε».

Ἔφη πού Χριστός· «Ὁ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου
 αὐτοῦ καὶ μὴ ποιήσας δαρήσεται πολλάς, ὁ δὲ μὴ εἰδὼς
 καὶ μὴ ποιήσας δαρήσεται ὀλίγας». Ὅσα δὲ πάντως ἢ ἐφ'

νας, ὅτι τὸ μισὸ δένδρο τὸ ἔκαψε στή φωτιά καὶ τὸ χρησιμοποίησε γιὰ τὶς δικές του ἀνάγκες, Ἐκτὸς τῆς μιᾶς χρησιμοποιοῦν τὰ τμήματα τῶν θεῶν γιὰ νὰ μαγειρεύει καὶ γιὰ τὸ ψήσιμο τοῦ ἄρτου, καὶ στή συνέχεια φτάνει σὲ τόση ἀφροσύνη, ὥστε τὰ ὑπολείμματα τῶν ἀναγκῶν του νὰ τὰ προσκυνᾷ καὶ νὰ προσεύχεται καὶ νὰ λέγει: «Σῶσε με γιατί ἐσύ εἶσαι ὁ θεός μου».

Εἶναι τέφρα λοιπὸν ἡ καρδιά τους καὶ τίποτε ἄλλο, καὶ βρίσκονται σὲ πλάνη, καὶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ σώσει τὶς ψυχὲς ἐκείνων ποὺ ἔπεσαν στήν πλάνη αὐτή, παρὰ μονάχα ὁ Θεός, ἂν θέλει, ὁ ὁποῖος κάνει τὰ πάντα καὶ τὰ μεταποιοῦν, ποὺ φωτίζει τὸ σκοτισμένο καὶ ὀδηγεῖ στήν ἐπιστροφή αὐτὸ ποὺ εἶχε χαθεῖ. Ἐννοεῖται οἱ χειροποίητοι θεοὶ εἶναι ἀνώφελοι καὶ μάταιοι, γιατί εἶναι ὕλη κουφή καὶ ἀναίσθητη. «Δεῖτε ὅμως», δηλαδή κατανοῆστε, καὶ δὲν θὰ πεῖτε ὅτι ὑπάρχει ψεῦδος στή δεξιὰ μου». Στὸ ἐκείνους βέβαια ὅλα εἶναι ψευδῆ, ὀνόματα καὶ τιμὴ, ἐνῶ στή δεξιὰ μου, δηλαδή στὸν Υἱὸ (γιατί ὁ Υἱὸς παντοῦ στή θεόπνευστη Γραφή ὀνομάζεται δεξιὰ τοῦ Πατέρα), δὲν θὰ βρεθεῖ κανένα ψεῦδος, ἀλλ' εἴτε Θεὸς ὀνομασθεῖ, εἶναι Θεὸς ἀληθινός, εἴτε Κύριος, δὲν ἔχει ἀποκτημένη ἀπ' ἔξω τὴν κυριότητα, ἀλλ' εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του Κύριος τῶν ὅλων· ἀλλὰ καὶ ἂν ὀνομασθεῖ βασιλιάς, καὶ ἂν φῶς, καὶ ἂν ζωὴ, καὶ ἂν δύναμη, καὶ ἂν δημιουργός, ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀληθινά. Γιατί δὲν ἔχει δημιουργηθεῖ, ἀλλὰ ἡ φύση του νοεῖται πέρα ἀπὸ κάθετι ποὺ ἦρθε στήν ὑπαρξή, ὄντας Θεὸς καὶ προερχόμενος ἀπὸ Θεό, καὶ φῶς ἀληθινὸ ἀπὸ φῶς ἀληθινό.

Στίχ. 21-22. «Νὰ θυμᾶσαι αὐτά, Ἰακώβ καὶ Ἰσραήλ, ὅτι εἶσαι δοῦλος μου. Ἐγὼ σὲ ἔπλασα δοῦλο μου. Καὶ ἐσύ, Ἰσραήλ, μὴ μὲ λησμονεῖς. Γιατί νά, ἐξαφάνισα σὰν σύννεφο τὶς ἀνομίες σου καὶ σὰν ὀμίχλη τὶς ἁμαρτίες σου. Γύρισε σ' ἐμένα, καὶ θὰ σὲ λυτρώσω».

Εἶπε κάποιος ὁ Χριστός: «Αὐτὸς ποὺ γνωρίζει τὸ θέλημα τοῦ κυρίου του, ἀλλὰ δὲν τὸ πράττει, θὰ δεχθεῖ πολλὰ ραβδίσιμα, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ δὲν τὸ γνωρίζει καὶ δὲν τὸ πράττει, θὰ δεχθεῖ λίγα»²⁰. Εἶ-

ἐκατέρω πράγματι ψῆφος. Τοῖς μὲν γὰρ οὐκ εἰδόσι τὸ θέλημα τὸ δεσποτικόν, εἶτα διαπταίουσι καὶ τοῖς τῆς παραβάσεως αἰτιάμασιν ἐνισχημένοις, συγγνοίη τις ἂν τὸ μὴ ἐγνωκέναι, δεχόμενος εἰς ἐλέου πρόφασιν, τοῖς γε μὴν ἐν εἰ-
5 δῆσει νόμων τὸ ῥαθυμεῖν ἠρημένοις, προσγένοιτο ἂν ἐν δίκη τὸ κολάζεσθαι δεῖν. Ὑπτιώσεως γὰρ ἐναργοῦς τὰ αἰτιάματα. Ἴνα τοίνυν ἑαυτοῦ γένοιτο κρείττων ὁ Ἰσραήλ, πλείστοις μὲν ὅσοις ἄλους αἰτιάμασιν, ἀμνηστία δὲ τῇ παρὰ Θεοῦ τιμώμενος, μεμνησθαι προστέτακται τῆς ἑαυτοῦ ῥαθυμίας καὶ τῆς τοῦ κατοικτείροντος ἡμερότητας. «Μνήσθητι» γὰρ «ταῦτα», φησὶν, «Ἰακώβ».

Καὶ ποῖα «ταῦτα»; Τὰ τε ἤδη προειρημένα, καὶ ὅτι «Παῖς μου εἶ σύ», καὶ «Ἐπλασά σε παῖδά μου». Διαδείκνυσι δὲ καὶ μάλα σαφῶς ἐν τούτοις, ὅτι [οὐ] μεμένηκεν
15 ἀπαιδαγωγῆτος ὁ Ἰσραήλ, ἀλλ' ἦν ὑπὸ νόμον καὶ ζυγὰ καὶ πλείστους ἔχων τοὺς νουθετεῖν εἰδότας· παῖς οὖν ἄρα κατὰ τοῦτο καὶ πεπλασμένος εἰς τοῦτο. Τίνα δὲ τρόπον, ἐρουμένως ἔνι. Πλάττεται μὲν γὰρ τις ἄνθρωπος ἀπλῶς, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ προπάτωρ Ἀδάμ ἐκ γῆς. «Ἐλαβε» γὰρ, φη-
20 σὶν, «ὁ Θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον». Ἐρπει δὲ κατὰ γε τὸν τῆς δημιουργίας τρόπον καὶ εἰς δεῦρο τὰ καθ' ἡμᾶς. Πλάττεται γὰρ ἕκαστος ἐν γαστρὶ τῆς ἑαυτοῦ μητροῦς, καὶ ὁδὸς αὕτη πρὸς τὸ εἶναι φέρουσα τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Πλάττεται δὲ καὶ εἰς παῖδα Θεοῦ διαμορφούμενος
25 νοητῶς τῇ τῶν θείων εἰδήσει νόμων πρὸς εἶδος ἐξαίρετον, τὸ ἐκ τῆς τῶν ἀρετῶν εὐκοσμίας ταῖς τῶν ἀνθρώπων ἐπισυμβαῖνον ψυχαῖς. Τοῦτο κάλλος ἂν νοοῖτο τὸ πνευματικόν. Πλάττονται δὲ καὶ οἷον ἐν Χριστῷ διὰ μετοχῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς εἶδος τὸ πρὸς αὐτόν. Γράφει γοῦν Γα-
30 λάταις καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Τεκνία, οὓς πάλιν ὠδίνω,

ναι ὅμως δίκαια ἢ ἀπόφαση γιὰ τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς δύο. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν γνωρίζουν τὸ θέλημα τοῦ κυρίου τους καὶ σφάλλουν καὶ κατηγοροῦνται γιὰ παράβαση αὐτοῦ, μπορεῖ νὰ τοὺς συγχωρήσει κανεὶς ἕξαιτίας τῆς ἄγνοιάς τους καὶ νὰ τοὺς δεχθεῖ ἕξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας του, αὐτοὶ ὅμως ποὺ, ἐνῶ γνωρίζουν τοὺς νόμους, προτίμησαν νὰ δείξουν ἀδιαφορία, πρέπει νὰ δικασθοῦν καὶ νὰ τιμωρηθοῦν. Γιατὶ οἱ κατηγορίες εἶναι γιὰ φανερὴ νωθρότητα. Γιὰ νὰ γίνουν λοιπὸν οἱ Ἰσραηλιῆτες καλύτεροι ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶναι, ἔχοντας πέσει σὲ πλῆθος ἁμαρτημάτων καὶ ἔχοντας τιμηθεῖ μὲ ἀμνήστευση ἀπὸ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἔλαβαν τὸ πρόσταγμα νὰ θυμοῦνται τὴ ραθυμία τους καὶ τὴν ἀγαθότητα ἐκείνου ποὺ τοὺς δείχνει τὴν εὐσπλαγχνία. Γιατὶ λέγει· «Νὰ θυμᾶσαι, Ἰακώβ, αὐτὰ».

Ποιὰ ὅμως εἶναι αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ θυμᾶται; Ὅσα ἔχουν ἤδη εἰπωθεῖ καὶ αὐτὸ· «Εἶσαι δοῦλος μου», καὶ «Σὲ ἔπλασα δοῦλο μου». Μὲ αὐτὰ δείχνει, καὶ πολὺ καθαρὰ μάλιστα, ὅτι οἱ Ἰσραηλιῆτες δὲν ἔμειναν ἀπαιδαγώγητοι, ἀλλὰ βρῖσκονταν κάτω ἀπὸ νόμο καὶ ζυγὸ, καὶ εἶχαν πάρα πολλοὺς ποὺ γνώριζαν νὰ τοὺς συμβουλεύουν· ἄρα λοιπὸν ὡς πρὸς αὐτὸ ἦταν δοῦλος καὶ εἶχε πλασθεῖ νὰ εἶναι δοῦλος τοῦ Θεοῦ. Μὲ ποιὸ ὅμως τρόπο, θὰ τὸ ποῦμε ὅσο μπορούμε. Πλάθεται δηλαδὴ ἓνας ἄνθρωπος κατὰ τρόπο ἀπλό, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ προπάτοράς μας Ἀδὰμ ἀπὸ τὸ χῶμα. Γιατὶ λέγει· «Ἐλαβε ὁ Θεὸς χῶμα ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο». Σύμφωνα μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τῆς δημιουργίας συνεχίζεται καὶ ἡ δική μας γέννηση μέχρι τώρα. Καθένας δηλαδὴ διαμορφώνεται στὴν κοιλιά τῆς μητέρας του, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ δρόμος ποὺ φέρνει τοὺς ἀνθρώπους στὴν ὑπαρξή. Πλάθεται ὅμως καὶ σὲ υἱὸ τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ νὰ διαμορφώνεται πνευματικὰ μὲ τὴ γνώση τῶν θείων νόμων σὲ μορφή ἑξαιρετική, πράγμα ποὺ ἐπισυμβαίνει στὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸν στολισμὸ τους ἀπὸ τὶς ἀρετὲς. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὡς τὸ πνευματικὸ κάλλος. Πλάθονται ἐπίσης κατὰ κάποιον τρόπο καὶ μὲ τὸν Χριστὸ μὲ τὴ μετοχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος σὲ μορφή ὅμοια πρὸς αὐτόν. Πράγματι γράφει στοὺς Γαλάτες καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Παιδιά μου, σεῖς γιὰ τὰ ὁποῖα

ἄχρῃς οὐ μορφωθῆ Χριστός ἐν ὑμῖν». Μορφοῦται γέ μὴν ἐν ἡμῖν ὁ Χριστός, ἐνιέντος ἡμῖν τοῦ ἁγίου Πνεύματος θείαν τινὰ μόρφωσιν δι' ἁγιασμοῦ καὶ δικαιοσύνης. Οὕτω γάρ, οὕτω ταῖς ἡμετέραις ἐμπρέπει ψυχαῖς ὁ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ἀναμορφοῦντος ἡμᾶς, ὡς ἔφην, τοῦ ἁγίου Πνεύματος δι' ἁγιασμοῦ πρὸς αὐτόν. Ἐφφη γοῦν καὶ ὁ ἱερώτατος πάλιν Παῦλος· «Μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ ἀναμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς ὑμῶν, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον». Καὶ κάλυμμα μὲν ταῖς Ἰουδαίων καρδίαις τεθεῖσθαι φησιν, «ἡμᾶς δὲ πάντας ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπιζομένους, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφοῦσθαι ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος».

15 Πλαττόμεθα δὴ οὖν εἰς παῖδα Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ τοῦ παιδὸς ὄνομα κοινόν πῶς ἐστὶ (λαμβάνεται γὰρ ἐπὶ τε οἰκετῶν καὶ υἱῶν), φαμέν, ὅτι πρόεποι ἂν τοῖς ἐν νόμῳ πλαττομένοις τὸ εἰς οἰκέτας πλάττεσθαι μᾶλλον. Πνεῦμα γὰρ ἦν δουλείας ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ, καὶ ἦν αὐτοῖς τὸ ῥαθυμεῖν οὐκ ἀξήμιον· ἐκόλαζε γὰρ ὡς οἰκέτας ὁ νόμος. Εἰ δὲ ἐν Χριστῷ πλάττοιτό τις, εἰς υἱὸν πλάττεται Θεοῦ, κατὰ γέ τοὺς ἀρτίως εἰρημένους τρόπους. Χρὴ τοιγαροῦν μεμνηῆσθαι καὶ τῆς τοῦ δικαιοῦντος φιλανθρωπίας, καὶ ὅτι πεπλάσμεθα πρὸς υἰότητα καὶ δόξαν, καὶ οἶον τῷ Πατρὶ τῷ Θεῷ εἰς ἡμᾶς παρ' αὐτοῦ γενομένων ἀνταποτιννύντες τὰς ἀμοιβάς. Καὶ ὅπως ἂν γένοιτο τοῦτο, καλῶς ἐκπαιδεύει λέγων· «Καὶ σύ, Ἰσραήλ, μὴ ἐπιλανθάνου μου». Ἐπιλανθάνοιτο δὲ ἂν τις Θεοῦ, τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας ὀλιγωρῶν, ἢ καὶ εἰσάπαν ἀποφοιτῶν. Δεδράκασι μὲν οἱ ἐξ Ἰσραήλ τοῦτο τοῖς οὐκ οὔσι θεοῖς λατρεύσαντες, δρῶσι δὲ καὶ εἰς δεῦρό τινες ἀνό-

νοιώθω πάλι τις ὠδίνες τοῦ τοκετοῦ, μέχρι πού νὰ λάβει μορφή μέσα σας ὁ Χριστός»²¹. Γιατὶ παίρνει μορφή μέσα μας ὁ Χριστός μὲ τὸ νὰ ἐνεργεῖ μέσα μας τὸ ἅγιο Πνεῦμα κάποια θεία μόρφωση μὲ ἁγιασμὸ καὶ δικαιοσύνη. Γιατὶ ἔτσι, ἔτσι μόνο διαπρέπει στὶς ψυχές μας ἡ σφραγίδα τῆς ὑπόστασης τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα μὲ τὴν ἀναμόρφωσή μας, ὅπως εἶπα, πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα μέσω τοῦ ἁγιασμοῦ. Πράγματι λέγει πάλι καὶ ὁ ἱερώτατος Παῦλος: «Νὰ μὴ συμμορφώνεστε μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ μεταμορφώνεστε μὲ τὴν ἀνακαίνιση τοῦ νοῦ σας, ὥστε νὰ διακρίνετε ποιὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸ καὶ εὐάρεστο καὶ τέλειο»²². Καὶ στὶς καρδιές βέβαια τῶν Ἰουδαίων ἔχει τεθεῖ, λέγει κάλυμμα, ἐνῶ ἐμεῖς ὅλοι μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο ἀντανεκλώντας τὴ λαμπρότητα τοῦ Κυρίου, μεταμορφωνόμαστε, προχωρώντας ἀπὸ λαμπρότητα σὲ λαμπρότητα, στὴν ἴδια εἰκόνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου τοῦ Πνεύματος»²³.

Πλαθῶμαστε λοιπὸν σὲ παιδιά τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο κοινὸ (γιατὶ χρησιμοποιεῖται καὶ γιὰ τοὺς δούλους ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς υἱούς), λέμε ὅτι αὐτοὶ πού διαπλάθονται μὲ τὸ νόμο πρέπει νὰ διαπλάθονται μᾶλλον σὲ δούλους. Γιατὶ στοὺς Ἰσραηλῖτες ὑπῆρχε πνεῦμα δουλείας, καὶ ἡ ραθυμία σ' αὐτοὺς δὲν ἦταν χωρὶς ζημίαι· γιατί ὁ νόμος τοὺς τιμωροῦσε ὡς δούλους. Ἄν ὅμως διαπλασθεῖ κάποιος σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, διαπλάθεται σὲ υἱὸ τοῦ Θεοῦ σύμφωνα μὲ τοὺς τρόπους πού προαναφέραμε. Πρέπει λοιπὸν νὰ θυμόμαστε καὶ τὴ φιλανθρωπία ἐκείνου πού δίνει τὴ δικαίωση, καὶ ὅτι ἔχομε πλασθεῖ γιὰ νὰ εἴμαστε υἱοὶ καὶ πρὸς δόξα, καὶ πρέπει κατὰ κάποιο τρόπο ν' ἀνταποδίδουμε στὸν Πατέρα καὶ Θεὸ ἀμοιβή γιὰ ὅσα ἔγιναν ἀπὸ αὐτὸν γιὰ ἐμᾶς. Καὶ πῶς θὰ μπορούσε αὐτὸ νὰ γίνει, τὸ διδάσκει πολὺ καλά λέγοντας «Καὶ σύ, Ἰσραήλ, μὴ μὲ λησιμονεῖς». Καὶ λησιμονεῖ κανεὶς τὸν Θεὸ ὅταν φροντίζει λίγο γιὰ τὴ εὐσέβεια πρὸς αὐτόν, ἢ καὶ ἀπομακρύνεται τελείως ἀπὸ αὐτόν. Αὐτὸ βέβαια τὸ ἔκαναν οἱ Ἰσραηλῖτες πού λάτρευσαν ἐκείνους πού δὲν ἦταν θεοί, τὸ κάνουν ὅμως καὶ τώρα κάποιοι

πιν ἰόντες μετὰ τὴν πίστιν, «ὧν τὸ κριμα ἔνδικόν ἐστι», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ὅτι δὲ τὸ ἐπιλανθάνεσθαι Θεοῦ κατασημαίνει πλεισταχοῦ τὸ τῆς εὐσεβείας τῆς εἰς αὐτὸν ἀποδραμεῖν, εἰσόμεθα, λέγοντος αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐξ αἵματος
 5 Ἰσραήλ· «Ὑμεῖς οἱ ἐπιλανθανόμενοί μου καὶ ἐτοιμάζοντες τῷ δαιμονίῳ τράπεζαν καὶ πληροῦντες τῇ τύχῃ κέρασμα καὶ ἐγκαταλιπόντες τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου, ἐγὼ παραδώσω ὑμᾶς εἰς μάχαιραν, πάντες σφαγῆ πεσεῖσθε». Καὶ ἐπ' αὐτῷ
 δὴ τούτῳ καταβεβόηκε τῶν ἐξ Ἰσραήλ διὰ φωνῆς Ἰερεμίου
 10 λέγων· «Μὴ ἐπιλήσεται νύμφη τὸν κόσμον αὐτῆς, ἢ παρθένος τῆς στηθοσιδεσμίδος αὐτῆς; ὁ δὲ λαός μου ἐπελάθετό μου ἡμέρας πολλάς, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός».

Οὐκοῦν ἢ μὲν λήθη πολλάκις τὴν ἀπόστασιν ὑπεμφήνειεν ἄν, ἢ δέ γε μνήμη τὸ ἐδραῖον εἰς πίστιν καὶ ἀκράδαν-
 15 τον εἰς ἀγάπην καὶ τὸ εἰς πᾶν ὄτιοῦν τῶν αὐτῇ δοκούντων εὐσθενές. Μὴ δὴ τοιγαροῦν ἐπιλανθάνου μου, φησὶν, μέμνησο δὲ μᾶλλον. Ἴδου γὰρ ἀπήλειψα ὡς νεφέλην τὰς ἀνομίας σου. Καὶ τὸ «ἀπήλειψά» φησὶν ἐν τούτοις, ἀντὶ τοῦ «ἀπαλείψω», καὶ ὥσπερ τινὰ γνόφον καὶ νεφέλην διαλύσας ἀφανί-
 20 σω. Ὅτι γὰρ ἀντὶ τοῦ «ἀπαλείψω» τὸ «ἀπήλειψά» φησὶ, δι-
 αδείξειεν εὖ μάλα τὸ ἐφεξῆς. Ἐπιστράφηθι γάρ, φησὶ, πρὸς με, καὶ λυτρώσομαί σε». Πῶς γὰρ ἀπήλειψεν ὁ καλῶν εἰς ἐπιστροφὴν; Ὡς οὐπω μὲν ἐπιστρέψαντας, ἤξοντας δὲ καὶ εἰς τοῦτο κατὰ καιρούς, ὅταν ἐπιλάβῃ τῷ κόσμῳ Χρι-
 25 στός, δι' οὗ πᾶσα πλημμελημάτων ἄφεις καὶ ἐπιστροφή καὶ κλήσις ἢ πρὸς Θεόν, διὰ τε τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως καὶ πολιτείας εὐαγγελικῆς καὶ ἀρίστων ἀνδραγαθημάτων.

Στίχ. 23. «Εὐφράνθητε, οὐρανοί, ὅτι ἠλέησεν ὁ Θεὸς Ἰσραήλ. Σαλπύσατε, θεμέλια τῆς γῆς, βοήσατε, ὄρη, εὐ-
 30 φροσύνην, οἱ βουνοὶ καὶ πάντα τὰ ξύλα τὰ ἐν αὐτοῖς, ὅτι ἐλυτρώσατο ὁ Θεὸς τὸν Ἰακώβ, καὶ Ἰσραήλ δοξα-
 σθήσεται».

γυρίζοντας πίσω μετά την πίστη, «τῶν ὁποίων ἡ τιμωρία εἶναι δίκαια»²⁴, ὅπως ἔχει γραφεῖ. Ὅτι τὸ νὰ λησμονεῖται ὁ Θεὸς δηλώνει σὲ πάρα πολλά σημεῖα τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν εὐσέβεια, θὰ τὸ μάθομε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ λέγει στοὺς ἔξ αἵματος Ἰσραηλίτες: «Ἐσᾶς ποὺ μὲ λησμονεῖτε καὶ στρώνετε τράπεζα στὸ δαιμόνιο, ποὺ προσφέρετε κέρασμα (σπονδὴ) στὴ θεὰ τύχη καὶ ἐγκαταλείψατε τὸ ἅγιο ὄρος μου, θὰ σᾶς παραδώσω στὴ μάχαιρα καὶ ὅλοι θὰ πέσετε σφαγμένοι»²⁵. Καὶ γιὰ αὐτὸ ἀκριβῶς ὑψωσε δυνατὴ τὴ φωνὴ τοῦ ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν λέγοντας μέσω τοῦ προφήτη Ἰερεμία: «Μήπως ἡ νύφη θὰ ξεχάσει τὰ στολίδια τῆς ἡ ἢ παρθένος τὸν στηθόδεσμό της; Ὁ λαὸς ὅμως μὲ ξέχασε ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, οἱ ὅποιες δὲν μποροῦν νὰ μετρηθοῦν»²⁶.

Ἡ λησμοσύνη λοιπὸν συχνὰ συμβαίνει νὰ ὑποδηλώνει τὴν ἀποστασία, ἐνῶ ἡ μνήμη τὴ σαθερὴ πίστη, τὴν ἀκράδαντη ἀγάπη καὶ τὴ σθεναρὴ στάση σὲ κάθετι ποὺ τῆς εἶναι ἀρεστό. Μὴ μὲ λησμονεῖς λοιπὸν, λέγει, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ μὲ θυμᾶσαι. «Γιατὶ νὰ, ἐξάλειξα σὰν νεφέλη τις ἀνομίες σου». Τὸ «ἐξάλειψα» ἐδῶ τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ «θὰ ἐξαλείψω», καὶ ἀφοῦ τις διαλύσω σὰν ὁμίχλη καὶ σύννεφο, θὰ τις ἐξαφανίσω. Ὅτι βέβαια τὸ «ἐξάλειψα» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ «θὰ ἐξαλείψω» θὰ τὸ δείξει πολὺ καλὰ τὸ λεγόμενον στὴ συνέχεια: γιατί λέγει: «Γύρισε σ' ἐμένα καὶ θὰ σὲ λυτρώσω». Πῶς δηλαδὴ τις ἐξάλειψε αὐτὸς ποὺ τοὺς καλεῖ σὲ ἐπιστροφή; Γιατὶ ἀκόμα δὲν εἶχαν ἐπιστρέψει, ἀλλὰ κάποτε θὰ φτάσουν καὶ σ' αὐτό, ὅταν θὰ λάμψει στὸν κόσμον ὁ Χριστός, ἀπὸ τὸν ὁποῖο θὰ δοθεῖ συγχώρηση σὲ ὅλα τὰ πλημμελήματα καὶ θὰ γίνεῖ ἡ ἐπιστροφή καὶ κλήση πρὸς τὸν Θεὸ μὲ τὴν πίστη πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν εὐαγγελικὴ πολιτεία καὶ τὰ ἄριστα ἀνδραγαθήματα.

Στίχ. 23. «Γεμίστε ἀπὸ εὐφροσύνη, οὐρανοί, γιατί ὁ Θεὸς ἔδειξε τὸ ἔλεός του στὸν Ἰσραὴλ. Σαλπίστε, σεῖς τὰ θεμέλια τῆς γῆς, ἐκδηλώστε μὲ κραυγὲς τὴν εὐφροσύνη σας σεῖς τὰ ὄρη καὶ τὰ βουνὰ μὲ ὅλα τὰ δένδρα σας, γιατί ὁ Θεὸς λύτρωσε τὸν Ἰακώβ καὶ ὁ Ἰσραὴλ θὰ δοξασθεῖ».

24. Ρωμ. 3, 8.

24α. Ἡσ. 65, 11-12.

25. Ἰερ. 2, 32.

Καταθήσασαι τις ἂν κἀντεῦθεν ἀμογητί, ὅτι τῶν ἁμαρτι-
 ῶν ἢ ἄφεσις, καὶ μὴν καὶ ἢ πάντων ἐπιστροφή καὶ λύτρω-
 σις, ὡς ἐσομένη διὰ Χριστοῦ προαναφωνεῖ τὸ κατὰ και-
 ροὺς διὰ προφητῶν ἁγίων Ἐπειδὴ γὰρ Θεὸς Κύριος ὢν
 5 ἐπέφανεν ἡμῖν καὶ συναναστρέφη τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἄν-
 θρωπος, ὁ ἀμνὸς ὁ ἀληθινός, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσ-
 μου, τὸ πάναγνον ἱερεῖον, τότε δῆ, τότε καὶ πρόφασις ἐορ-
 τῆς τὸ χρῆμα γέγονε ταῖς ἄνω τε καὶ ἐν οὐρανῶ δυνάμεσι
 λογικαῖς, ἦτοι τοῖς τῶν ἁγίων ἀγγέλων τάγμασιν. Ἡδον
 10 γάρ, ἦδον ἐπὶ τῇ γεννήσει αὐτοῦ, τῇ κατὰ σάρκα φημί, καὶ
 δὴ καὶ ἔφασκον· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῶ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρή-
 νη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία». Καὶ εἶπερ ἐστὶν ἀληθές, πάν-
 τως δὲ δῆ πού καὶ ἀληθές, ὅτι κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φω-
 νὴν χαρὰ ἐστὶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐνώπιον τῶν ἁγίων ἀγγέ-
 15 λων ἐφ' ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετανοοῦντι, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις
 ὡς τὴν ὑφήλιον πᾶσαν εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν
 ἀνακομίζοντος τοῦ Χριστοῦ καὶ καλοῦντος εἰς ἐπιστροφήν
 καὶ δικαιοῦντος ἐν πίστει καὶ διαπρεπῆ τιθέντος δι' ἁγια-
 σμοῦ, χαρὰ καὶ πανήγυρις παρὰ τοῖς ἄνω πνεύμασιν ἦν;
 20 Εὐφραινομένων τοίνυν τῶν οὐρανῶν, ὅτι ἠλέησεν ὁ
 Θεὸς τὸν Ἰσραὴλ καὶ οὐτι πού τὸν κατὰ σάρκα μόνον, ἀλ-
 λά γὰρ καὶ τὸν κατὰ πνεῦμα νοούμενον, ἐσάλπισε τὰ θεμέ-
 λια τῆς γῆς, τοῦτ' ἐστὶν οἱ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων
 ἱερουργοί· τούτων ἡχὴ διαπρύσιος προσηνέχθη πανταχοῦ
 25 καὶ οἷά τινες σάλπιγγες ἀνεφώνησαν ἱεραὶ, τὴν τοῦ Σωτῆ-
 ρος δόξαν περιαγγέλλουσαι τοῖς ἅπανταχοῦ καὶ καλοῦσαι
 πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ Χριστοῦ τοὺς τε ἐκ περιτομῆς, καὶ τοὺς
 πάλαι τῇ κτίσει λατρεύοντας παρὰ τὸν Κτίστην. «Θεμέλια
 δὲ τῆς γῆς» ὠνομάσθαι φαμέν αὐτούς· διὰ ποίαν αἰτίαν;
 30 Ἔστι μὲν γὰρ ἅπαντων θεμέλιος καὶ ἀκατάσειστος ὑποθά-
 θρα Χριστός, ὁ ἀνέχων ἅπαντα καὶ διακρατῶν εἰς τὸ εὖ εἶ-
 ναι τὰ ἐρηρυσμένα· ἐπ' αὐτῶ γὰρ πάντες ἐποικοδομούμε-
 θα, οἶκος πνευματικὸς συναρμολογούμενοι διὰ Πνεύματος

Εύκολα θὰ διαπιστώσει κανείς κι ἐδῶ, ὅτι ἡ ἀφεση τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἡ ἐπιστροφή καὶ λύτρωση ὅλων προαναγγέλλει μέσω τῶν ἁγίων προφητῶν ὅτι θὰ γίνει κάποτε ἀπὸ τὸν Χριστό. "Όταν δηλαδή, ὄντας Θεὸς Κύριος, φανερώθηκε σ' ἐμᾶς καὶ συναναστράφηκε τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἄνθρωπος, ὁ ἄμνος ὁ ἀληθινὸς ποὺ σηκώνει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου²⁶, αὐτὸ τὸ πάναγνο σφάγιο, τότε λοιπὸν, τότε καὶ αἰτία ἐορτῆς ἔγινε ἡ φανέρωση γιὰ τὶς ἄνω καὶ οὐράνιες λογικὲς δυνάμεις, ἤτοι τὶς τάξεις τῶν ἁγίων ἀγγέλων. Γιατὶ ὑμνοῦσαν, ὑμνοῦσαν τὴ γέννησή του, ἐννοῶ τὴν κατὰ σάρκα, καὶ μάλιστα ἔλεγαν· «Δόξα στὸν ὑψιστο Θεό, εἰρήνη στὴ γῆ καὶ χαρὰ μεγάλη στοὺς ἀνθρώπους»²⁷. Κι ἂν εἶναι ἀλήθεια, ποὺ ὅπωςδήποτε βέβαια εἶναι, ὅτι σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου γίνεται χαρὰ στοὺς οὐρανοὺς ἐνώπιον τῶν ἁγίων ἀγγέλων γιὰ ἕναν ἁμαρτωλὸ ποὺ μετανοεῖ²⁸, πῶς μπορεῖ νὰ ἀμφιβάλλει κανείς, ὅτι ὁ Χριστὸς, ποὺ ὡδηγοῦσε ὅλη τὴν ὑφήλιο στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας καὶ καλοῦσε αὐτὴν σὲ ἐπιστροφή καὶ παρεῖχε δικαίωση μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν καθιστοῦσε λαμπρὴ μὲ τὸν ἁγιασμό, γινόταν πράγματι αἰτία χαρᾶς καὶ πανήγυρης στὰ οὐράνια πνεύματα;

"Όντας λοιπὸν οἱ οὐρανοὶ καταπλημμυρισμένοι ἀπὸ εὐφροσύνη γιὰ τὸν λόγο ὅτι ὁ Θεὸς ἔλεψε τοὺς Ἰσραηλιῖτες, καὶ ὄχι βέβαια μόνο τοὺς κατὰ σάρκα, ἀλλὰ καὶ τοὺς πνευματικὰ νοούμενους, σάλπισαν τὰ θεμέλια τῆς γῆς, δηλαδή οἱ ἱεροὶ κήρυκες τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων, καὶ ἡ φωνὴ αὐτῶν προσφέρθηκε παντοῦ διαπρύσια καὶ ἤχησαν σὰν κάποιες ἱερὲς σάλπιγγες προαναγγέλλοντας σ' ὅλο τὸν κόσμον τὴ δόξα τοῦ Σωτῆρα καὶ καλώντας καὶ ἐκείνους ποὺ προέχονταν ἀπὸ τὴν περιτομὴ, καὶ ἐκείνους ποὺ παλιὰ λάτρευαν τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν Κτίστη. Κι αὐτοὶ βέβαια ὀνομάσθηκαν, λέμε, «θεμέλια τῆς γῆς»· γιὰ ποιὸ λόγο; Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶναι θεμέλιο ὅλων καὶ ἀκατάσειστο βάθρο, ποὺ σηκώνει τὰ πάντα καὶ διατηρεῖ στὴν ἄριστη κατάσταση τὰ συναρμολογημένα. Γιατὶ πάνω σ' αὐτὸν ἐποικοδομοῦμαστε ὅλοι, συναρμολογούμενοι σὲ οἶκο πνευματικὸ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, σὲ ναὸ ἅγιο καὶ κατοικητήριον

26. Ἰω. 1, 29.

27. Λουκᾶ 2, 14.

28. Λουκᾶ 15, 7.

εἰς ναὸν ἅγιον, εἰς κατοικητήριον αὐτοῦ· κατοικεῖ γὰρ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ πίστεως. Θεμέλιοι δὲ προσεχέστεροι, καὶ ἐγγύς μᾶλλον, ἢ καθ' ἡμᾶς, νοηθεῖεν ἂν ἀπόστολοί τε καὶ εὐαγγελισταί, γεγονότες μὲν αὐτόπται καὶ ὑπηρέται 5 τοῦ λόγου, γενόμενοι δὲ καὶ εἰς ἐδραῖωμα πίστεως. Ταῖς γὰρ αὐτῶν παραδόσεσιν ἔπεσθαι δεῖν ἐγνωκότες, εὐθὴ καὶ ἀδιάστροφον τῷ Χριστῷ τὴν πίστιν τηρήσομεν. Εἴρηται γὰρ που παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸν θεσπέσιον Πέτρον (ὅτε σοφῶς καὶ ἀνεπιπλήκτως τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ὁμολογῶν 10 ἔφασκεν· «Σὺ εἶ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος»)· «Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ θεμελιώσω μου τὴν Ἐκκλησίαν,» πέτραν, οἶμαι, λέγων τὸ ἀκράδαντον εἰς πίστιν τοῦ μαθητοῦ. Εἴρηται δέ που καὶ διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος φωνῆς· «Οἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις». 15 Ὅρεισι δὲ παρεικαστέον ἁγίοις εὖ μάλα τοὺς ἁγίους ἀποστόλους τε καὶ εὐαγγελιστάς, ὧν ἡ γνῶσις τοῖς μετ' αὐτοὺς θεμελίου δίκην ἐρήρεισται, μεταπίπτειν οὐκ ἔῶσα πρὸς τὸ ἀδόκιμον εἰς πίστιν τοὺς δι' αὐτῶν σεσαγηνευμένους.

Σαλπίζουσι τοίνυν τὰ θεμέλια τῆς γῆς· πλήν ὄρα τὴν 20 ἐπιτήρησιν. Ἰσχνόφωνος γὰρ καὶ βραδύγλωσσος ἦν ὁ Μωϋσῆς. Οὐ γὰρ ἦν ὁ νόμος ἐξάκουστος, πλήν ὅτι τοῖς κατὰ μόνην τὴν Ἰουδαίαν. Σαλπίσατέ γε μὴν οἱ τὰ Χριστοῦ προσβεύοντες. «Ἐξῆλθε γὰρ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν». 25 Βοᾶν δὲ τοῖς ὄρεσιν εὐφροσύνην προστέταχε, τὰ δὲ θεμέλια τῆς γῆς, ὄρη πάλιν ἐν τούτοις εἰπὼν· ἀπόβλεπτοι γὰρ καὶ διαφανεῖς οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, ἔργῳ τε καὶ λόγῳ διαπρεπεῖς καὶ τοῖς ἀπανταχοῦ γνωριμώτατοι, οἷς καὶ προφητικὸς ἐπεφώνησε λόγος· «Ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι, ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών, ὕψωσον τῇ ἰσχύϊ σου, ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ». 30 Ταυτὶ δὴ οὖν ἄρα τὰ ὄρη τὰ νοητὰ βοῆσαι προστέταχεν εὐφροσύνην. Ἐνεστι δὲ κἀντεῦθεν ἰδεῖν τὴν

αὐτοῦ· γιατί κατοικεῖ μέσα στίς καρδιές μας μέσω τῆς πίστεως. Θεμέλια βέβαια συνεχόμενα καὶ πλησιέστερα πρὸς αὐτὸν μᾶλλον παρὰ πρὸς ἡμᾶς, θὰ μπορούσαν νὰ νοηθοῦν οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ εὐαγγελιστές, πού ἔγιναν αὐτήκοοι καὶ ὑπηρέτες τοῦ Λόγου, ἀλλὰ καὶ ἑδραῖωμα τῆς πίστεως. Γιατί ἔχοντας γνωρίσει ὅτι πρέπει ν' ἀκολουθοῦμε ὅσα μᾶς παρέδωσαν αὐτοί, θὰ τηρήσομε ὀρθή καὶ ἀπαραχάρακτη τὴν πίστη στὸν Χριστό. Γιατί εἰπώθηκε κάπου ἀπὸ αὐτὸν στὸν θεσπέσιο Πέτρο, ὅταν μὲ σοφία καὶ χωρὶς νὰ ἐπιπληχθεῖ ὁμολόγησε τὴν πίστη του σ' αὐτὸν καὶ εἶπε, «Ἐσὺ εἶσαι, ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ποῦ ζεῖ», εἶπε, «Ἐσὺ εἶσαι ὁ Πέτρος, καὶ πάνω σ' αὐτὴν τὴν πέτρα θὰ θεμελιώσω τὴν Ἐκκλησία μου»²⁹, ὀνομάζοντας, νομίζω, πέτρα τὴν ἀκράδαντη πίστη τοῦ μαθητῆ. Εἰπώθηκε ἐπίσης κάπου μὲ τοὺς λόγους τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Τὰ θεμέλιά του εἶναι στὰ ἅγια βουνά»³⁰. Μὲ «ὄρη ἅγια» μπορούν ἄριστα νὰ παρομοιαστοῦν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ οἱ εὐαγγελιστές, ἢ γνώση τῶν ὁποίων εἶναι γιὰ τοὺς μεταγενέστερους σὰν στερεὸ θεμέλιο, πού δὲν ἀφήνει νὰ παρασύρονται σὲ ἐσφαλμένη πίστη ἐκείνους πού ἔχουν σαγηνευθεῖ ἀπὸ αὐτούς.

Σαλπίζουν λοιπὸν τὰ θεμέλια τῆς γῆς πρόσεχε ὅμως τὴν παρατήρηση. Ὁ Μωυσῆς ἦταν ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος. Γιατί ὁ νόμος δὲν εἶχε ἀκουσθεῖ μακριά, ἀλλὰ μόνο στὴν Ἰουδαία. Σαλπίστε λοιπὸν ὅσοι πρεσβεύετε τὰ τοῦ Χριστοῦ· γιατί λέγει· «Σὲ ὅλη τὴ γῆ ἀκούσθηκε ἡ φωνή τους καὶ σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη τὰ λόγια τους»³¹. Πρόσταξε ἐπίσης τὰ ὄρη νὰ διακηρύττουν τὴν εὐφροσύνη, ὀνομάζοντας πάλι ἐδῶ τὰ θεμέλια τῆς γῆς ὄρη· γιατί οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς εἶναι περίβλεπτοι καὶ ὀλοφώτεινοι, καὶ διαπρεπεῖς στὰ ἔργα καὶ στὸ λόγο καὶ γνωστοὶ παντοῦ, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται καὶ ὁ προφητικὸς λόγος λέγοντας «Ἀνέβα σὲ ὄρος ψηλό, ἐσὺ πού φέρνεις καλὲς εἰδήσεις στὴ Σιών, φάναξε δυνατὰ ἐσὺ πού φέρνεις τὸ χαρμόσυνο μήνυμα στὴν Ἱερουσαλήμ»³². Ἄρα λοιπὸν αὐτὰ τὰ νοητὰ ὄρη πρόσταξε νὰ διακηρύξουν τὴν εὐφροσύνη τους. Μποροῦμε ὅμως κι ἐδῶ νὰ δοῦμε καὶ τὴ

31. Ψαλμ. 18, 5.

32. Ἠσ. 40, 9.

τε τοῦ νόμου δύναμιν, καὶ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον διαφορὰν. Ὁ μὲν γὰρ νόμος κολάσεις ἀπειλῶν τοῖς παραβαίνουσι καὶ δίκαις ἀφύκτοις ἐνιείς τοὺς ἀλισκομένους, οὐκ εὐφροσύνην ἐβόα μᾶλλον, ἀλλὰ 5 κατήφειαν, οἱ δέ γε τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων ἱεροουργοὶ καὶ τῶν παρὰ Χριστοῦ χαρισμάτων διάκονοι, εὐφροσύνην τῷ κόσμῳ διακηρύττουσιν. Ὅπου γὰρ ἄφεις ἀμαρτιῶν, καὶ μὴν καὶ δικαίωσις ἐν πίστει, καὶ ἁγίου Πνεύματος μέθεξις, καὶ νίθεσις λαμπρότης, καὶ οὐρανῶν βασιλεία, 10 καὶ τῶν ὑπὲρ νοῦν ἀγαθῶν ἐλπίς οὐ κατεψευσμένη, ἐκεῖ που πάντως ἐστὶν εὐφροσύνη καὶ χαρὰ.

«Βουνοὺς δὲ καὶ ξύλα τὰ ἐν αὐτοῖς» φάμεν εἶναι πάλιν τοὺς τῶν ὀρῶν ἠττωμένους καὶ βραχύ πως ὑποκαθημένους, κατὰ γε τὸ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς εὐζωΐας μέτρον, ὑπερ- 15 ανεστηκότων δηλονότι τῶν ἐγίων ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν. Οὐκοῦν βουνοὶ μὲν ἂν εἶεν οἱ βραχύ πως τῆς ἐκείνων εὐκλείας ὑφιζηκότες, καὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἀρετῆς ἠττώμενοι, πλὴν ἀνέχοντες καὶ αὐτοὶ, καὶ ἐπιγείων ὄντες ἐπέκεινα πραγμάτων, καὶ φρονοῦντες τὰ ἄνω, καὶ τὸ ὑψοῦ νο- 20 εἶσθαι κατ' ἀρετὴν κεκληρωμένοι. «Ξύλα δὲ τὰ ἐν αὐτοῖς», τὰ ὑπ' αὐτῶν τεθραμμένα, νοηθεῖεν ἂν οἱ δι' αὐτῶν πιστεύσαντες καὶ οἷον εἰς ἄνδρα τέλειον ἀναβεβηκότες καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας διελάσαντες τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. Εἶεν δ' ἂν οὗτοι καὶ διδάσκαλοι λαῶν καὶ ποιμνίων καθη- 25 γηταί, ταῖς παρὰ σφῶν αὐτῶν νοηταῖς εὐκαρπίαις τοὺς προσιόντας αὐτοῖς ἀνακτώμενοι. Οὐκοῦν τὴν ἐν Χριστῷ νοουμένην εὐφροσύνην συγκεκράγασι τοῖς θεμελίοις τῆς γῆς, βουνοὶ καὶ ξύλα τὰ ἐν αὐτοῖς, χαίρουσι δὲ ὅτι ἐλυτρώσατο ὁ Θεὸς τὸν Ἰακώβ, καὶ Ἰσραὴλ δοξασθήσεται. Οὐ 30 γὰρ ἐλυτρώθη μόνον τοὺς τῆς ἀμαρτίας ἀποτριψάμενος μολυσμοὺς καὶ πυρὸς καὶ δίκης ἐξηρημένος, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἔδοξάσθη Θεοῦ γεγονῶς οἰκεῖος, καὶ υἱὸς αὐτοῦ χρηματί-

δύναμη τοῦ νόμου, καὶ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων τῆ διαφορὰ πρὸς τὸ καλύτερο. Ὁ νόμος δηλαδὴ ἀπειλώντας μὲ τιμωρίες τοὺς παραβάτες του καὶ ρίχνοντας σὲ ποινὲς ἀδιάφευκτες ἐκείνους ποὺ συλλαμβάνονται, δὲν διακῆρυττε εὐφροσύνη, ἀλλὰ μᾶλλον λύπη, ἐνῶ οἱ ἱερουργοὶ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων καὶ διάκονοι τῶν χαρισμάτων τοῦ Χριστοῦ διακηρύττουν εὐφροσύνη στὸν κόσμο. Γιατὶ ὅπου ὑπάρχει ἄφεση ἁμαρτιῶν καὶ δικαίωση μέσω τῆς πίστεως καὶ μέθεξη τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ λαμπρότητα τῆς υἱοθεσίας καὶ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ ἀδιάψευστη ἐλπίδα γιὰ τὰ πάνω ἀπὸ τὸ νοῦ ἀγαθὰ, ἐκεῖ ὅπωςδήποτε ὑπάρχει εὐφροσύνη καὶ χαρὰ.

«Βουνὰ» πάλι καὶ «δένδρα αὐτῶν» λέμε ὅτι εἶναι οἱ κατώτεροι σὲ σχέση μὲ τὰ ὄρη καὶ λίγο ὑποδεέστεροι κατὰ κάποιον τρόπο ὡς πρὸς τὸ μέτρο τῆς ἀριστης ζωῆς τους, δηλαδὴ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν ποὺ βρίσκονται ὑψηλότερα ἀπὸ αὐτούς. Βουνὰ λοιπὸν θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι λίγο κατώτεροι ἀπὸ τὴ δόξα ἐκείνων καὶ ὑπολείπονται ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς, πλὴν ὅμως βρίσκονται κι αὐτοὶ ψηλὰ καὶ εἶναι πάνω ἀπὸ τὰ ἐπίγεια πράγματα, φρονοῦν ἐπίσης τὰ οὐράνια κι ἔχουν κληρωθεῖ νὰ θεωροῦνται στὰ ψηλὰ ἐπίπεδα τῆς ἀρετῆς. «Δένδρα» πάλι, ποὺ φύονται σ' αὐτὰ καὶ μεγαλώνουν τρεφόμενα ἀπὸ αὐτὰ, μπορούν νὰ νοηθοῦν ὅσοι ἐλκύσθηκαν στὴν πίστη ἀπὸ αὐτούς καὶ μεγάλωσαν κι ἔγιναν κατὰ κάποιον τρόπο τέλειοι ἄνδρες καὶ προχώρησαν στὰ μέτρα τῆς τελειότητος τοῦ Χριστοῦ. Αὐτοὶ θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι οἱ διδάσκαλοι τῶν λαῶν καὶ οἱ καθοδηγητὲς τῶν ποιμνίων, ποὺ μὲ τὴ νοητὴ καρποφορία τους κερδίζουν ἐκείνους ποὺ προσέρχονται σ' αὐτούς. Τὴ χαρὰ λοιπὸν, τὴ νοούμενη στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, κραυγάζουν μαζὶ μὲ τὰ θεμέλια τῆς γῆς τὰ βουνὰ μὲ τὰ δένδρα τους, καὶ χαίρονται, ἐπειδὴ λύτρωσε ὁ Θεὸς τὸν Ἰακώβ καὶ θὰ δοξασθεῖ ὁ Ἰσραήλ. Γιατὶ δὲν λυτρώθηκε ἀποπλύνοντας μόνο τοὺς μολυσμοὺς τῆς ἁμαρτίας καὶ πετυχαίνοντας τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴ φωτιὰ καὶ τὴν τιμωρία, ἀλλὰ καὶ δοξάσθηκε μὲ τὸ νὰ γίνεῖ καὶ οἰκεῖος τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ χρηματίσει υἱὸς του,

σας, καὶ ἀδελφότητα λαχὼν τὴν πρὸς γε τὸν ἕνα καὶ φύσει καὶ ἀληθῶς Υἱόν, τοῦτ' ἔστι Χριστόν.

Στίχ. 24-26. «Οὕτω λέγει Κύριος ὁ λυτρούμενός σε καὶ ὁ πλάσας σε ἐκ κοιλίας· Ἐγὼ Κύριος ὁ συντελῶν πάντα.
 5 Ἐξέτεινα τὸν οὐρανὸν μόνος καὶ ἔστερέωσα τὴν γῆν. Τίς ἕτερος διασκεδάσει σημεῖα ἐγγαστριμύθων καὶμαν-
 τείας ἀπὸ καρδίας, ἀποστρέφων φρονίμους εἰς τὰ ὀπί-
 σω, καὶ τὴν βουλήν αὐτῶν μωραίνων, καὶ ἰσῶν ῥήματα
 παιδὸς αὐτοῦ, καὶ τὴν βουλήν τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ
 10 ἀληθεύων»;

Οἰκονομικώτατα λίαν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς κὰν τούτοις ἡμῖν διαλέγεται, καὶ πειραῖται πληροφορεῖν τοὺς οἷ γε πεπα-
 ρωνήκασιν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ, μεθιστάντες αὐτὴν εἰς ἑτέ-
 ρους, δῆλον δὲ ὅτι τοὺς οὐκ ὄντας θεοῦς, ὡς ἔστιν αὐτὸς γε-
 15 νεσιουργὸς τῶν ὅλων καὶ ταμίας, κτίστης τε καὶ ποιητὴς καὶ
 αὐτῶν τῶν παιδευομένων. Ἐπειδὴ δὲ περὶ πραγμάτων πλεί-
 στων τε ὄσων καὶ θαυμαστῶν ἐποιεῖτο τὰς ὑποσχέσεις, ἃς δὴ
 καὶ ἦν εἰκὸς ἀπιστεῖσθαι πρὸς τινων, χρησίμως, ὡς ἔφην,
 τὴν ἰδίαν αὐτοῖς προαναφαίνει δύναμιν καὶ ὑπεροχὴν, ὡς
 20 ἂν εἶδεῖεν, ὅτι πάντη τε καὶ πάντως, ὅπερ ἂν ἔλοιτο κατορ-
 θοῦν, τοῦτο δραμεῖται πρὸς πέρας. Πρὸς τί γὰρ ἀνικάνως
 ἔχοι, ἢ πῶς οὐκ ἂν δύναίτο λυτροῦσθαί τινας ὁ ἐκ κοιλίας
 πλάσας, τοῦτ' ἔστιν ὁ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ εἶναι καλέσας καὶ εἰς
 ὑπαρξιν ἐνεγκῶν τοὺς οὐκ ὄντας ποτέ, ὁ συντελῶν τὰ πάντα,
 25 τοῦτ' ἔστιν ὁ ταμίας τῶν ὅλων, ἕκαστά τε διοικῶν τε καὶ δι-
 θύνων κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν; Τοῦτο δὲ πάντως εὖ ἔχει. Οὐ
 γὰρ ἂν ἀμάρτη Θεὸς τοῦ τῆ ἰδία δόξῃ προεπωδεστάτου. Ἡ
 πῶς οὐκ ἂν εἶη πανσθενὴς καὶ παντός ἐπέκεινα, καὶ νοῦ καὶ
 λόγου, ὁ τὸν παμμεγέθη τοῦτον τανύσας οὐρανὸν, καὶ στε-
 30 ρεώσας τὴν γῆν, ὡς καὶ ὁ Ψάλλων φησὶν, «Ἐθεμελίωσε τὴν

καὶ μὲ τὸ νὰ πετύχει τὴν ἀδελφότητα μὲ τὸν ἕνα καὶ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Υἱό, δηλαδή τὸν Χριστό.

Στίχ. 24-26. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος πού σέ λύτρωσε καὶ σέ διέπλασε στήν κοιλιά τῆς μητέρας σου· Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος πού πραγματοποιῶ τὰ πάντα. Τέντωσα τὸν οὐρανὸ μόνος μου καὶ στερέωσα τὴ γῆ. Ποιὸς ἄλλος θὰ ἀφανίσει τὰ ἀπατηλα θαύματα τῶν ἐγγαστρίμυθων καὶ τίς μαντεῖες τίς προερχόμενες ἀπὸ τὴν κοιλιά τους, τρέποντας σέ φυγὴ τοὺς τάχα φρόνιμους καὶ μωραίνοντας τὴ σκέψη τους, ἀλλὰ καὶ ἐδραιώνοντας τοὺς λόγους τοῦ παιδιοῦ του καὶ ἐπαληθεύοντας τὴ σκέψη τῶν ἀπεσταλμένων του;».

Μὲ μεγάλη σοφία ὁ Θεὸς τῶν ὅλων καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα συνομιλεῖ μαζί μας κι ἐπιχειρεῖ νὰ πληροφορήσει ἐκείνους πού φέρθηκαν μὲ παραφροσύνη πρὸς τὴ δόξα του, μεταφέροντας αὐτὴν σὲ ἄλλους, δηλαδή σὲ ἐκείνους πού δὲν ἦταν θεοί, ὅτι εἶναι αὐτὸς ὁ γενεσιουργὸς τῶν ὅλων καὶ συντηρητὴς καὶ κτίστης καὶ ποιητὴς καὶ αὐτῶν πού παιδεύονται. Ἐπειδὴ ὅμως ἔδινε ὑποσχέσεις γιὰ πάρα πολλὰ θαυμαστὰ πράγματα, τίς ὁποῖες εὐλογο ἦταν κάποιοι νὰ μὴ τίς πιστεύουν, ὠφέλιμα, ὅπως εἶπα, παρουσιάζει σ' αὐτοὺς ἀπὸ πρὶν τὴ δύναμη καὶ τὴν ὑπεροχὴ του, γιὰ νὰ μάθουν, ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ μὲ βεβαιότητα αὐτὸ πού θὰ θελήσει νὰ κάνει, αὐτὸ θὰ φτάσει στήν πραγμάτωσή του. Σὲ τί δηλαδή θὰ ἦταν ἀνίκανος, ἢ πῶς δὲν θὰ μπορούσε νὰ σώσει κάποιους αὐτὸς πού τοὺς ἔπλασε στήν κοιλιά τῆς μητέρας τους, δηλαδή αὐτὸς πού τοὺς κάλεσε καὶ σ' αὐτὸ τὸ εἶναι καὶ ἔφερε στήν ὑπαρξὴ ἐκείνους πού δὲν ὑπῆρχαν κάποτε, αὐτὸς πού κατορθώνει τὰ πάντα, δηλαδή ὁ οἰκονόμος τῶν πάντων, διοικῶντας καὶ διευθύνοντας τὰ πάντα σύμφωνα μὲ τὴ θέλησή του; Κι αὐτὸ εἶναι ὅπωςδήποτε πολὺ σωστό. Γιατὶ δὲν θὰ ἀστοχήσει ὁ Θεὸς σ' αὐτὸ πού εἶναι τὸ πλέον πρέπον στήν δόξα του. Ἡ πῶς μπορεῖ νὰ μὴ εἶναι παντοδύναμος καὶ πέρα ἀπὸ τὸ κάθετι, καὶ νοῦ καὶ λόγο, αὐτὸς πού τέντωσε αὐτὸν τὸν τεράστιο οὐρανὸ καὶ στερέωσε τὴ γῆ, καθὼς λέγει καὶ ὁ

γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς»; Ὁ δὲ εἰς τοῦτο δυνάμεως ἀναβεθηκώς, μᾶλλον δὲ ἢ πᾶσα δύναμις, πάντως που καὶ οἴσει πρὸς πέρας ἅπερ ἂν ἐθέλοιτο δοῶν, ἀπείρογτος οὐδενός. Μόνος δὲ φησιν ἐκτεῖναι τὸν οὐρανόν, οὐκ ἔξω τιθεῖς
 5 τὸν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ Θεὸν Λόγον μονογενῆ, τὸν δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα, ἀλλ' ὅτι τῶν ψευδωνύμων θεῶν παντελῶς οὐδεὶς συνειργάσατό τι τῷ ἐπὶ πάντας Θεῷ. Οἱ γὰρ οὐκ ὄντες ὅλως, πῶς ἂν εἰσδεχθεῖεν ὡς ἐργάται, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὡς συνεργάται δημιουργοῦντος Θεοῦ; Οὐκοῦν
 10 οὐ πρὸς γε τὸν φύσει καὶ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα Υἱόν φαμεν ἐν τούτοις γενέσθαι τὴν ἀντιδιαστολήν, ἀλλ' ὅτι μὴ ἑτέρου μᾶλλον Θεοῦ γέγονεν ἐναποτέλεσμα τὸ τανυσθῆναι τὸν οὐρανόν, ἢ γουν ἀκραδάντους ἔδρας ἐσχηκέναι τὴν γῆν.

Καταδείξας τοίνυν ἑαυτοῦ διὰ τούτων τὴν δόξαν καὶ
 15 τὴν ἀπαράβλητον ὑπεροχὴν καὶ τὸ τῆς ὀυνάμεως μέγεθος, τίνων ἔσται κατὰ καιροὺς ἀποτελεστής, ἐν τοῖς ἐφεξῆς διαδείκνυσί τε καὶ ἀφηγεῖται σαφῶς «Τίς γὰρ ἕτερος», φησί, «διασκεδάσει σημεῖα ἐγγαστριμύθων καὶ μαντείας ἀπὸ καρδίας;». Οὕτω γὰρ ἡμῖν ἐπιλάμπαντος ἐξ οὐρανῶν τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος ἢ πλεονεξία κατὰ πάντων ἐξετείνετο, καὶ βαθὺς ἅπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς κατεδόσκετο σκότος Ἦσαν γάρ, ἦσαν κατὰ τε χώραν καὶ πόλιν βωμοὶ καὶ τεμένη καὶ ἀγαλμάτων ἔσμος, καὶ ψευδωνύμων θεῶν οὐκ ἀριθμουμένη πληθύς, γο
 25 ητεῖαί τε καὶ ψευδομαντεῖαι πανταχοῦ καὶ δαιμονίων φενακισμοὶ, πλαττομένων μὲν εἰδέναι τε καὶ προαγγέλλειν δύνασθαι τὰ ἐσόμενα, λεγόντων γε μὴν ἢ εἰδόντων παντελῶς οὐδέν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τοῦτ' ἔστιν ὁ μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος, τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασιν ὅλην περι
 30 ἦστραψε τὴν ὑπ' οὐρανόν, ἀπελήλαται μὲν ἢ τῆς ἀμαρτίας ἀγλῆς καὶ ὁ βαθὺς ἐκεῖνος πέπανται σκότος, κέκληνται δὲ

Ψαλμωδός, «Θεμελίωσε τὴ γῆ ἔτσι, ὥστε νὰ εἶναι ἀσφαλής»³³; Κι αὐτὸς ποὺ βρίσκεται σὲ τόσο ὕψος δύναμης, ἢ μᾶλλον ποὺ εἶναι ἡ ὅλη δύναμη, ὅπωςδήποτε θὰ φέρει σὲ πέρας καὶ ὅσα θὰ ἤθελε νὰ κάνει χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίσει κανένας. Λέγοντας ὅτι μόνος του τέντωσε τὸν οὐρανὸν³⁴, δὲν ἀποκλείει ἀπὸ τὴν οὐσία του τὸν Θεὸ Λόγο τὸν μονογενῆ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο δημιουργήθηκαν τὰ πάντα καὶ στὸν ὁποῖο περιέχοντα τὰ πάντα, ἀλλὰ θέλει νὰ πεί ὅτι κανένας ἀπὸ τοὺς ψευδώνυμους θεοὺς δὲν συνεργάστηκε σὲ κάτι μὲ τὸν Θεὸ τῶν πάντων. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν ὑπῆρχαν καθόλου, πῶς θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ γίνουν δεκτοὶ ὡς ἐργάτες, ἢ, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε καλύτερα, συνεργάτες τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ; Λέμε λοιπὸν ὅτι ἡ ἀντιδιαστολή δὲν γίνεται ἐδῶ πρὸς τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ γεννημένο ἀπὸ αὐτὸν Υἱό, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι δὲν ἦταν ἀποτελεσμα ἐργασίας ἄλλου θεοῦ τὸ τέντωμα τοῦ οὐρανοῦ, ἢ τὸ ν' ἀποκτήσει ἡ γῆ ἀκλόνητες βάσεις.

Ἄφου λοιπὸν κατέδειξε μ' αὐτὰ τὴ δόξα του καὶ τὴν ἀπαράβλητη ὑπεροχὴ του καὶ τὸ μέγεθος τῆς δύναμής του, στὴ συνέχεια δείχνει καὶ ἀφηγεῖται μὲ σαφήνεια ποιῶν ἔργων ἐκτελεστής θὰ γίνει κάποτε. Γιατὶ λέγει· «Ποιὸς ἄλλος θὰ διασκορπίσει τὶς ψευδεῖς προαγγελίες τῶν ἐγγαστρίμυθων καὶ τὶς μαντεῖες ποὺ γεννᾶ ὁ νοῦς τους». Γιατὶ προτοῦ ἀκόμα λάμπει ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς τὸ φῶς τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ, ἡ τυραννικὴ καταδυναστευση τοῦ διαδόλου ἀπλωνόταν πάνω σὲ ὅλους, καὶ βαθὺ σκοτάδι σκέπαζε ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ ὑπῆρχαν, ναὶ ὑπῆρχαν σὲ χῶρες καὶ πόλεις βωμοὶ καὶ ναοὶ καὶ πλῆθος ἀγαλμάτων καὶ ἀναρίθμητο πλῆθος ψευδώνυμων θεῶν, καθὼς καὶ μαγγανεῖες καὶ ψευδομαντεῖες παντοῦ καὶ ἀπάτες δαιμονίων, ποὺ ὑποκρίνονταν βέβαια ὅτι γνώριζαν καὶ μπορούσαν νὰ προφητέψουν ὅσα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, ἀλλὰ δὲν ἔλεγαν οὔτε καὶ γνώριζαν ἀπολύτως τίποτε. Ὄταν ὅμως τὸ φῶς τὸ ἀληθινό, δηλαδή ὁ μονογενῆς Λόγος τοῦ Θεοῦ, περιέλαμψε ὅλη τὴν οἰκουμένη μὲ τὰ εὐαγγελικὰ θεσπίσματα, ἀπομακρύνθηκε ἀσφαλῶς ἡ δόμη τῆς ἁμαρτίας, καὶ σταμάτησε ἐκεῖνο τὸ βαθὺ σκοτάδι, καὶ κλήθηκαν ὅσοι βρί-

πρὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας οἱ πεπλανημένοι, τότε δὴ, τότε διεσκεδάσθησαν τὰ σημεῖα τῶν ἐγγαστριμύθων. Ἐγγαστριμύθους δὲ φησι τοὺς ψευδομάντεις, ἥτοι πυθωνικούς, τοὺς ἀπὸ γε τῆς σφῶν αὐτῶν καρδίας ἀνερευγομένους τὸ δοκοῦν καὶ 5 τῶν ἀληθῶν εἰδότας οὐδέν. Περί τῶν τοιούτων καὶ ὁ προφήτης Ἰεζεχιάλ φησιν «Οὐαὶ τοῖς προφητεύουσιν ἀπὸ καρδίας αὐτῶν καὶ τὸ καθ' ὅλου μὴ βλέπουσι».

Διεσκεδάσθη τοιγαροῦν τῶν τοιούτων τὰ ἐκ τῆς ψευδομαντείας δι δόμενά τισι σημεῖα, ἥτοι προαναρῶρήσεις. Ἡρ- 10 γησαν γὰρ τὰ Ἑλληνικὰ χρηστήρια πανταχοῦ, καὶ σεσιγήκασιν οἱ ψευδοεπεῖν εἰωθότες τῶν παρ' Ἑλλησι θεῶν, ἀπεστράφησαν δὲ καὶ φρόνιμοι εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἐμωράνθησαν αἱ βουλαὶ αὐτῶν. Ἔοικε δὲ φρονίμους ἐν τούτοις ἢ τοὺς παρ' Ἑλλησι μάγους ἀποκαλεῖν (ὠνομάζοντο γὰρ παρ' 15 ἐκείνοις σοφοί), ἢ τάχα που καὶ τοὺς ἐν δόξῃ σοφῶν παρ' αὐτοῖς γεγονότας, καὶ πικροῦς εἰς σύνεσιν, καὶ λόγων ἔχοντας δείνωσιν, καὶ ἀρίστους εἰς εὐγλωττίαν, καὶ οὐκ ἔχοντας ἀνικάνως εἰς γε τὸ δύνασθαι ταῖς παρὰ σφῶν εὐπειαῖς κατακαλλῦναι τὸ ψεῦδος. Τοὺς τοιούτους ἀπεστράφθαι φημὲν 20 εἰς τὰ ὀπίσω· λοιπὸν ἀχρήστου καὶ ἀνωφελοῦς ἀποδεδειγμένης τῆς ἐν αὐτοῖς σοφίας, ἢ ψυχικῆ τέ ἐστι καὶ ἐπίγειος δαμονιώδης. Μεμωράνθαι δὲ φησι τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου, παρὰ Θεοῦ δηλονότι, καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος. Ἀποστραφέντων δέ, φησί, τῶν φρονίμων καὶ πάσης αὐτῶν βουλής ἀσ- 25 νέτου τε καὶ ἀνοήτου παντελῶς ἀποδεδειγμένης, ἔστησεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὰ ῥήματα τοῦ ἑαυτοῦ Παιδός, τοῦτ' ἐστὶ τὸ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον θέσπισμα, ὅπερ ἡμῖν αὐτὸς ἐλάλησεν ὁ Χριστός. Ἀπέδειξε δὲ καὶ ἀληθῆ τὴν βουλήν τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. Ἄγγελοι γὰρ νοηθεῖεν ἂν οἱ τὰ Χριστοῦ 30 πρεσβεύοντες καὶ τῷ κόσμῳ διακηρύττοντες. Βουλή δὲ ἦν αὐτοῖς ἀγαθὴ καὶ παραίνεσις τοῖς ἀπανταχοῦ τὸ τῶν ἀρχαίων μὲν αἰτιαμάτων ἀποφοιτᾶν, ἀναρῶννυσθαι δὲ πρὸς ἀγαθοουργίας, καὶ τῶν ἀμεινόνων ἀντέχεσθαι, καὶ Θεὸν εἰδέ-

σκονταν στήν πλάνη στήν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, τότε πιά, τότε σκορπίσθηκαν οἱ προαγγελίες τῶν ἐγγαστροίμυθων. Ἐγγαστροίμυθους ὀνομάζει τοὺς ψευτομάντις, ἤτοι τοὺς πειθωνικούς, οἱ ὅποιοι ἔβγαζαν ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τους ὅ,τι τοὺς ἐρχόταν, μὴ γνωρίζοντας τίποτε ἀπὸ τὰ ἀληθινά. Γι' αὐτοὺς καὶ ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ λέγει: «Ἀλλοίμονο σ' αὐτοὺς ποὺ προφητεύουν ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τους καὶ δὲν βλέπουν ἀπολύτως τίποτε»³⁵.

Διαλύθηκαν λοιπὸν ὅλων αὐτῶν τὰ σημεῖα ποὺ ἔδιναν σὲ κάποιους ἀπὸ τὶς ψευδομαντεῖες τους, δηλαδή οἱ προαγγελίες. Γιατὶ παντοῦ ἔπεσαν σὲ ἀργία τὰ ἑλληνικὰ μαντεῖα καὶ σίγησαν οἱ συνηθισμένοι νὰ ψευδολογοῦν θεοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τράπηκαν σὲ φυγὴ οἱ σοφοὶ τους καὶ μωρὰνθηκαν τὰ σοφίσματα τους. Φαίνεται ὅτι μὲ τὰ ἐδῶ λεγόμενα φρόνιμους ἀποκαλεῖ ἢ τοὺς μάγους τῶν Ἑλλήνων (γιατὶ ὀνομάζονταν ἀπὸ αὐτοὺς σοφοί), ἢ ἴσως καὶ τοὺς ἔνδοξους σοφοὺς ποὺ ὑπῆρξαν σ' αὐτοὺς, οἱ ὅποιοι καὶ ὄξεις σὲ σύνεση ἦταν καὶ δεινοὶ στοὺς λόγους καὶ ἄριστοι στήν εὐγλωττία καὶ πάρα πολὺ ἱκανοὶ στὸ νὰ παρουσιάζουν μὲ τὴν καλλιλογία τους ὠραῖο τὸ ψεῦδος. Αὐτοὶ λέμε ὅτι στράφηκαν πρὸς τὰ πίσω, καὶ στὸ ἐξῆς ἀποδείχθηκε ἀχρηστὴ καὶ ἀνώφελη ἡ σοφία τους, ἢ ὅποια εἶναι ψυχικὴ καὶ κοσμικὴ καὶ δαιμονικὴ. Ἀλλὰ καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγει ὅτι μωρὰνθηκε ἡ σοφία τοῦ κόσμου, δηλαδή ἀπὸ τὸν Θεό³⁶. Κι ἀφοῦ στράφηκαν πρὸς τὰ πίσω οἱ σοφοὶ τους καὶ ἀποδείχθηκε τελείως μωρὴ καὶ ἀνόητη κάθε σκέψη τους, παρουσίασε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας τοὺς λόγους τοῦ Υἱοῦ του, δηλαδή τὸ εὐαγγελικὸ καὶ σωτήριο θέσπισμα, τὸ ὅποιο μᾶς κήρυξε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ἀλλὰ ἔδειξε καὶ ἀληθινὴ τὴ σκέψη τῶν ἀπεσταλμένων του. Ἀπεσταλμένοι βέβαια μπορεῖ νὰ νοηθοῦν ὅσοι πρεσβεύουν τὰ θεσπίσματα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ κηρύττουν στὸν κόσμο. Σκέψη τους ἀγαθὴ καὶ παραίνεσή τους πρὸς ὅλο τὸν κόσμο ἦταν νὰ ἐγκαταλείψουν τὶς ἐναντίον τους παλαιῆς κατηγορίες, καὶ νὰ ἐπιδίδονται μὲ δύναμη σὲ ἀγαθοεργίες, νὰ ἐπιδιώκουν μὲ ἐπιμονὴ τὰ ἄριστα, καὶ νὰ γνωρίσουν τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ

35. Ἰεζ. 13, 3.

36. Α' Κορ. 1, 20

ναι τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς, καὶ τοῖς αὐτοῦ νόμοις ὑπενεγκεῖν τὸν αὐχένα, τρέχειν δὲ οὕτω πρὸς σωτηρίαν καὶ ζωὴν. Οὐκοῦν μεστοὶ μὲν ἀπάσης ἀληθείας εἰσὶν οἱ παρ' αὐτῶν λόγοι, μεμώρανται δὲ τὰ Ἑλλήνων, τὸ τῆς ἀληθείας οὐκ ἔχοντες
5 κάλλος πάντα γὰρ παρ' ἐκείνοις ψευδῆ, καὶ προφητεία καὶ σύνεσις καὶ τῶν ἐν δοκῆσει θεῶν, ἢ καὶ αὐτοῖς τοῖς πλανωμένοις ἀγνοουμένη πληθύς.

Στίχ. 26. «Ὁ λέγων Ἱερουσαλήμ, Κατοικηθήσῃ, καὶ ταῖς πόλεσι τοῦ Ἰούδα, Οἰκοδομηθήσεσθε, καὶ τὰ ἔρημα αὐτῆς ἀνατελεῖ».
10

Ἐφεται καὶ οὕτω τό, «Ἐγὼ εἶμι», τοῦτ' ἔστιν, Ἱερουσαλήμ, ὁ λυτρούμενός σε, ὁ συντελῶν πάντα καὶ ἐκτείνας τὸν οὐρανόν. Εἶμι τοιγαροῦν, φησὶν, «ὁ λέγων Ἱερουσαλήμ, Κατοικηθήσῃ». Εἶλον μὲν γὰρ αὐτὴν κατὰ κράτος οἱ Βαβυλώ-
15 νιοὶ τὴν τῶν Ἰουδαίων ὅλην καταδηλώσαντες χώραν. Ἄλλ' ἐκλελύτρωνται παρὰ Θεοῦ καὶ τὸν τῆς αἰχμαλωσίας ἀπεδύσαντο ζυγόν, ἀφέντος τοῦτο δοῦν τοῦ τὴν Βαβυλῶνα κατεμπρήσαντος, Κύρου φημὶ τοῦ Καμβύσου, καὶ δὴ καὶ ὑπονοστήσαντες εἰς τὴν Ἰουδαίαν, τὰς τε πόλεις ἀνεδείμαντο καὶ
20 τὸν νεῶν καὶ κατωκήκασιν ἐν εἰρήνῃ. Εὐφυνέστατα τοίνυν ὁ προφητικὸς ἡμῖν λόγος οἰκοδομηθήσεσθαι λέγων τὴν Ἱερουσαλήμ, δίδωσιν ἐννοεῖν τοῖς ἀκρωμένοις, ὡς ἀλώσεται κατὰ καιροῦς καὶ καταστραφήσεται. Καὶ οὐκ ἀπὸ γε τῶν μοχθηρῶν ποιεῖται τὴν προαγόρευσιν τῶν συμβησομένων
25 αὐτοῖς, ἀπ' ἐκείνων δὲ μᾶλλον ἐφ' οἷς ἦν εἰκὸς ἡσθῆναι λίαν, μετὰ τοῦ καὶ εἰς ἐννοίας, ὡς ἔφην, ἐλθεῖν τῶν σκυθρωποτέρων. Οὐκοῦν Θεοῦ προστάττοντος οἰκοδομηθήσεσθαι τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλοῦσάν που πάντως πρότερον ὁ τῆς προφητείας κατασημαίνει λόγος.

30 Εἰ δὲ δὴ τις βούλοιο καὶ βαθυτέροις ἔτι θεωρήμασιν ἐμβάλλειν, φαμέν ὅτι τὴν ἀληθεστέραν Ἰουδαίαν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν Ἐκκλησίαν, ἧς ἂν ἔνοικοι καὶ πολῖται νοηθεῖεν ἂν

ἀληθινὸ Θεό, καὶ ἀφοῦ θέσουν τὸν αὐχένα τους κάτω ἀπὸ τὸ νόμο του, νὰ τρέχουν ἔτσι πρὸς τὴ σωτηρία καὶ τὴ ζωὴ. Εἶναι λοιπὸν γεμᾶτοι ἀπὸ ὅλη τὴν ἀλήθεια οἱ λόγοι αὐτῶν, ἐνῶ ἀποδείχθηκαν μωρία οἱ λόγοι τῶν Ἑλλήνων, μὴ ἔχοντας τὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας. Γιατὶ ὅλα τὰ δικά τους εἶναι γεμᾶτα ψεύδη, καὶ ἡ προφητεία καὶ ἡ σοφία καὶ τὸ πλῆθος τῶν κατὰ φαντασία θεῶν ποὺ τὸ ἀγνοοῦν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ πλανημένοι.

Στίχ. 26. Ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς ποὺ λέγει στὴν Ἱερουσαλήμ, Θὰ κατοικηθεῖς, καὶ στὶς πόλεις τοῦ Ἰούδα, Θὰ οἰκοδομηθεῖτε, καὶ στὶς ἔρημες περιοχὲς τῆς νὰ ἀνθίσουν».

Θ' ἀκολουθήσει καὶ ἐδῶ τὸ «Ἐγὼ εἶμαι», Ἱερουσαλήμ, αὐτὸς ποὺ σὲ λυτρῶνει, αὐτὸς ποὺ ἐκτελεῖ τὰ πάντα καὶ αὐτὸς ποὺ τέντωσε τὸν οὐρανό. Ἐγὼ δηλαδὴ εἶμαι, λέγει, «αὐτὸς ποὺ λέγει, Ἱερουσαλήμ, θὰ κατοικηθεῖς». Τὴν κυρίευσαν βέβαια κατανικῶντας τὴν κατὰ κράτος οἱ Βαβυλώνιοι καὶ καταλεηλάτησαν ὅλη τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ λυτρώθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἀποτίναξαν τὸ ζυγὸ τῆς αἰχμαλωσίας, ἀφοῦ ἐπέτρεψε νὰ τὸ κάνει αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ κατέκαυσε τὴ Βαβυλώνα, ἐννοῶ ὁ Κύριος, ὁ υἱὸς τοῦ Καμβύση, καὶ μάλιστα ἀφοῦ ἐπανῆλθαν στὴν Ἰουδαία, καὶ τὶς πόλεις τους ἀνοικοδόμησαν καὶ τὸ ναό, καὶ ἔζησαν μὲ εἰρήνη. Λέγοντας λοιπὸν εὐφύεστατα ὁ προφητικὸς λόγος, ὅτι θὰ οἰκοδομηθεῖ ἡ Ἱερουσαλήμ, δίνει νὰ νοήσουν οἱ ἀκροατῆς του, ὅτι θὰ καταληφθεῖ κάποτε καὶ θὰ καταστραφεῖ. Καὶ δὲν κάνει τὴν προαγγελία ἀπὸ τὰ κακὰ ποὺ θὰ συμβοῦν σ' αὐτούς, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα μᾶλλον μὲ τὰ ὅποια ἦταν εὐλόγο νὰ χαροῦν πολὺ, σκεπτόμενοι ὅμως, ὅπως εἶπα, καὶ τὰ λυπηρά. Μὲ τὴν προσταγὴ λοιπὸν τοῦ Θεοῦ ὁ λόγος τῆς προφητείας ὑποδηλώνει ὅτι θὰ ἀνοικοδομηθεῖ ἡ Ἱερουσαλήμ, ἀφοῦ βέβαια κυριευθεῖ προηγουμένως.

Ἄν ὅμως θέλει κάποιος νὰ προχωρήσει καὶ σὲ βαθύτερες ἐξηγήσεις, λέμε ὅτι ἐννοεῖ τὴν ἀληθέστερη Ἰουδαία, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας ἔνοικοι καὶ πολῖτες θὰ μπορούσαν νὰ νοη-

οί τὴν ἐν πνεύματι φοροῦντες περιτομήν. Ἐρημον οὐσάν ποτε, πολυανδροῦσαν ἔδειξεν ὁ τοῦτο γενέσθαι προστεταχώς, δῆλον δὲ ὅτι Θεὸς ἐν Χριστῷ, ἀνέτειλε δὲ τὰ ἔρημα αὐτῆς. Ξύλοις γὰρ νοητοῖς εὐρέθη κατάκομος, καὶ οἶον εὐ-
 5 δενδροτάτη καὶ ὑψηλὰς ἀγίων ἔχουσα κεφαλὰς. Ἔθος γὰρ τῆ θεοπνεύστῃ Γραφῇ φυτοῖς καὶ ξύλοις ἀφομοιοῦν ἔσθ' ὅτε τὸν τῶν ἀγίων χορόν. Ἐφη γοῦν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς διὰ φωνῆς ἀγίων, ὅτι «Θήσω εἰς τὴν ἄνυδρον γῆν κέδρον καὶ πύξον καὶ μυρσίνην καὶ κυπάρισσον καὶ λεύκη». Εἴρηται
 10 δὲ καὶ διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος φωνῆς περὶ τῶν ἀγίων πρὸς Θεόν, ποτὲ μὲν, ὅτι «Χορτασθήσονται τὰ ξύλα τοῦ πεδίου, αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου ὡς ἐφύτευσας», ποτὲ δὲ πάλιν, «Τότε ἀγαλλιᾶσονται πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ ἀπὸ προσώπου Κυρίου, ὅτι ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν. Κρινεῖ τὴν οἰκου-
 15 μένην ἐν δικαιοσύνῃ καὶ λαοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ». Καὶ οὐτι πού φαμεν ὡς τῶν ἀναισθήτων ξύλων τὸ χαίρειν ἐστί, πρέποι δ' ἂν μᾶλλον ἀγίοις τὸ χρηῖμα, οὓς δὴ καὶ ἠσθῆναί φησιν ἐπιλάμπαντος τῷ κόσμῳ Χριστοῦ. Ἐκρινε γὰρ οὕτω τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, δικαιοῦσας μὲν ἐν πίστει
 20 τοὺς πεπλανημένους ποτέ, καταδικάσας δὲ τὸν ὄλεθρον τοῦ Σατανᾶ καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ.

Στίχ. 27-28. «Ὁ λέγων τῇ ἀδύσῳ, Ἐρημωθήσῃ, καὶ τοὺς ποταμούς σου ξηρανῶ. Ὁ λέγων Κύρω φρονεῖν, καὶ πάντα τὰ θελήματά μου ποιήσει. Ὁ λέγων Ἰερου-
 25 σαλήμ, Οἰκοδομηθήσῃ, καὶ τὸν οἶκον τὸν ἅγιόν μου θεμελιώσω».

Ἀπεκομίσθη μὲν αἰχμάλωτος ὁ Ἰσραήλ, ὡς ἔφην, κατὰ καιρούς· εἶλον γὰρ τὴν Ἰουδαίων χώραν οἱ Βαβυλώνιοι. Ἐπειδὴ δὲ τοῖς ἀλουῖσιν ἑβδομηκοστὸν ἤδη ἔτος τετέλεστο
 30 καὶ ἐνειστήκει λοιπὸν ὁ καιρὸς τῆς ἐν αὐτοῖς ἡμερότητας,

37. Ἦσ. 41, 19.

38. Ψαλμ. 103, 16.

39. Ψαλμ. 95, 12-13.

θοῦν ἐκεῖνοι ποὺ φέρουν τὴν πνευματικὴ περιτομή. Ἐνῶ κάποτε ἦταν ἔρημος, τὴν ἔδειξε τώρα πολυάνθρωπη ἐκεῖνος ποὺ εἶχε προστάξει νὰ βρεθεῖ σ' αὐτὴ τὴν θέση, δηλαδή ὁ Θεὸς μέσω τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἔκανε ν' ἀνθίσουν οἱ ἔρημίες της. Γιατὶ βρέθηκε καταφυτεμένη ἀπὸ νοητὰ δένδρα καὶ κατὰ κάποιον τρόπο γεμάτη ἀπὸ ὠραῖα δένδρα καὶ ἔχοντας ψηλὲς κορυφὲς ἁγίων. Γιατὶ εἶναι συνήθεια τῆς θεόπνευστης Γραφῆς νὰ παρομοιάζει πολλές φορές μὲ φυτὰ καὶ δένδρα τὸν χορὸ τῶν ἁγίων. Πράγματι εἶπε ὁ Θεὸς τῶν ὄλων μὲ τὴ φωνὴ τῶν ἁγίων· «Θὰ φυτεύσω στὴν ἄνυδρη γῆ κέδρο καὶ πυξάρι καὶ μυροσίνη καὶ κυπαρρίσσι καὶ λεύκη»³⁷. Ἔχει ἐπίσης λεχθεῖ πρὸς τὸν Θεὸ καὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ψαλμωδοῦ γιὰ τοὺς ἁγίους, ἄλλοτε, «Θὰ χορτάσουν τροφή καὶ νερὸ τὰ δένδρα τῆς πεδιάδας, τὰ κέδρα τοῦ Λιδάνου ποὺ φύτευσε»³⁸, καὶ ἄλλοτε πάλι· «Τότε θὰ γεμίσουν ἀπὸ ἀγαλλίαση ὅλα τὰ δένδρα τοῦ δάσους βλέποντας τὸν Κύριο, γιατί ἔρχεται νὰ κρίνει τὴ γῆ. Θὰ κρίνει τὴν οἰκουμένη μὲ δικαιοσύνη καὶ τοὺς λαοὺς μὲ ἀληθινὴ δικαιοκρισία»³⁹. Καὶ δὲν λέμε βέβαια ὅτι θὰ νοιώσουν χαρὰ τὰ ἀναίσθητα δένδρα, ἀλλὰ αὐτὸ ταιριάζει μᾶλλον στοὺς ἁγίους, οἱ ὅποιοι, λέγει, καὶ θὰ χαροῦν ὅταν θὰ λάμψει στὸν κόσμον ὁ Χριστός. Καὶ πράγματι ἔτσι ἔκρινε τὴν οἰκουμένη, μὲ δικαιοσύνη, ἀπὸ τὴ μιὰ δικαιώνοντας μὲ τὴν πίστη τοὺς ἐκείνους ποὺ εἶχαν πλανηθεῖ κάποτε, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη καταδικάζοντας σὲ ὄλεθρον τὸν Σατανᾶ καὶ τοὺς ἀγγέλους του.

Στίχ. 27-28. Ἐγὼ εἶμαι ποὺ λέγω στὴν ἄβυσσος, Θὰ γίνεις ἔρημος, καὶ ἐγὼ θὰ ξεράνω τὰ ποτάμια σου. Ἐγὼ εἶμαι ποὺ λέγω στὸν Κύρον νὰ εἶναι συνετὸς καὶ θὰ κάνει ὅλα τὰ θελήματά μου. Ἐγὼ λέγω στὴν Ἱερουσαλήμ, Θὰ ἀνοικοδομηθεῖς, καὶ ἐγὼ θὰ ἀνοικοδομήσω τὸν ἅγιον ναὸ μου».

Μεταφέρθηκαν βέβαια κάποτε αἰχμάλωτοι οἱ Ἰσραηλῖτες ὅπως εἶπα, γιατί κυρίευσαν τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων οἱ Βαβυλώνιοι. Ὄταν ὅμως συμπλήρωσαν στὴν αἰχμαλωσία τοὺς ἑβδομήντα χρόνια καὶ ἔφτασε ὁ καιρὸς τῆς ἀγαθότητος πρὸς αὐτοὺς,

δηλον δὲ ὅτι τῆς παρὰ Θεοῦ, κατεξανέστησε τῶν Χαλδαίων, Περσῶν τε καὶ Μήδων διέποντα τὴν ἀρχὴν τὸν Καμβύσου Κῦρον, ὃς εἶλεν αὐτοὺς, ἀνῆκέ τε τοὺς Ἰουδαίους, μεμαθηκῶς ὅτι Θεὸς ᾧ λελατρεύκασι προηγόρευσε περὶ αὐτοῦ, ὡς ταῖς παρ' αὐτοῦ νευρούμενος ἐπικουρίαις, καὶ ἀμείνων ἔσται τῶν ἐχθρῶν, καὶ δυσάντητος κομιδῇ τοῖς ἐθέλουσιν ἀντανίστασθαι, καὶ ὅτι τὸν θεῖον αὐτὸς ἀναστήσει ναόν. Ὅτι τοίνυν ἔμελλεν ἐρημωθήσεται παντελῶς, καίτοι πολυανδροῦσα λίαν, ἢ Βαβυλωνίων, κατασημαίνει
 10 λέγων· «Ἐγὼ εἶμι ὁ λέγων τῇ ἀβύσσῳ, Ἐρημωθήση». Ἄβυsson γὰρ ἐν τούτοις τὴν ἀριθμοῦ κρείττονα τῶν Βαβυλωνίων ὠνόμαζε πληθύν, ποταμοὺς δὲ αὐτῆς τὰ εἰς αὐτὴν ἐπιρρέοντα τῶν ἐθνῶν, ἧ περιόικα τε ἦν καὶ τὰς ὁμόρους ἔχοντα χώρας ἐκέκληντο παρ' αὐτῶν εἰς ἐπικουρίαν. Ἔθος
 15 δὲ πάλιν τῇ θεῖα Γραφῇ ποταμοῖς καὶ θαλάσσαις καὶ ὕδασι παρεικάζειν αἰεί πως τὰ πολλὰ τῶν ἐθνῶν.

Ἐφη γοῦν ὁ θεσπέσιος Μελωδὸς περὶ τε τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ τῆς τῶν ἐθνῶν πληθύος, ἢ ταῖς αὐτοῦ σεσαγήνευται φωναῖς· «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐβρόντησε Κύριος». Ἡ γὰρ τοι φωνὴ τοῦ Κυρίου, τοῦτ' ἔστι τὸ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριο κήρυγμα, κατὰ πάντων ἠνέχθη τῶν ἐθνῶν, ὅτε μονονουχὶ κατεβρόντησεν αὐτῶν. Περιεκτύπησε γὰρ ὡς παρὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν τὸ ἱερὸν καὶ σωτήριο κήρυγμα. Γέγραπται δὲ πάλιν· «Ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ φωνὰς αὐτῶν». Ποταμοὺς γὰρ ἐν τούτοις ὠνομάσθαι φαμέν τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, ὧν αἱ φωναί, τοῦτ' ἔστιν αἱ διδασκαλῖαι γεγόνασι γνώριμοι τοῖς ἀπανταχοῦ. Εἴρηται δέ που καὶ περὶ αὐτῆς τῆς Βαβυλῶνος καὶ Νινευῆ, «ὡς κολυμβήθρα ὕδατος τὰ ὕδατα αὐτῆς». Ἦν οὖν ἄρα ὁ Θεὸς «ὁ λέγων τῇ ἀβύσσῳ, Ἐρημωθήση, καὶ τοὺς ποταμούς σου ξηρανῶ». Καὶ αὐτὸς

40. Ψαλμ. 28, 3.

41. Ψαλμ. 92, 3.

42. Ναοὺμ 2, 9.

δηλαδή τῆς ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητας, ξεσήκωσε ἐναντίον τῶν Χαλδαίων τὸν Κύρο, τὸν υἱὸ τοῦ Καμβύση καὶ βασιλέα τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων, ὁ ὁποῖος κατακυρίευσε αὐτούς κι ἔλευθέρωσε τοὺς Ἰουδαίους, μαθαίνοντας ἔτσι ὅτι ὁ Θεὸς ποὺ προσκυνοῦσαν εἶχε προαναγγεῖλει αὐτὰ γι' αὐτούς, ὥστε, ἐνδυναμούμενοι ἀπὸ τῆ δικῆ του βοήθεια, καὶ τοὺς ἐχθροὺς νὰ νικήσουν καὶ ἀκαταμάχητοι νὰ εἶναι πρὸς ἐκείνους ποὺ θὰ θελήσουν νὰ τοὺς ἐναντιωθοῦν, καὶ ὅτι αὐτὸς θὰ ἀνοικοδομήσει τὸν θεῖο ναὸ.

“Ὅτι λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ ἐρημωθεῖ τελείως ἡ χώρα τῶν Βαβυλωνίων, μολονότι ἦταν πολυανθρωπότατη, τὸ δηλώνει λέγοντας: «Ἐγὼ εἶμαι ποὺ λέγω στὴν ἄβυσσο, Θὰ γίνεις ἔρημος». Γιατὶ ἄβυσσο ἐδῶ ὀνομάζει τὸ ἀναρίθμητο πλῆθος τῶν Βαβυλωνίων, καὶ ποταμούς τους τοὺς λαοὺς ποὺ ἔτρεχαν σ' αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἦταν περίοικοι αὐτῆς, κι ἐπειδὴ ἦταν ὅμορες χῶρες καλοῦνταν ἀπὸ αὐτοὺς νὰ τοὺς βοηθήσουν. Καὶ πάλι συνήθεια τῆς θείας Γραφῆς εἶναι νὰ παρομοιάζει πάντοτε μὲ ποταμούς καὶ θάλασσες καὶ νερὰ τὰ πολλὰ ἔθνη.

Πράγματι εἶπε ὁ θεσπέσιος Ψαλμωδὸς γιὰ τὸν Σωτήρα ὅλων μας Χριστὸ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν ποὺ σαγηνεύθηκαν μὲ τὰ λόγια του: «Ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου ἀκούσθηκε πάνω ἀπὸ τὰ νερὰ, ὁ Θεὸς τῆς δόξας, ὁ Κύριος, ἀκούσθηκε σὰν βροντὴ»⁴⁰. Πράγματι ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου, δηλαδή τὸ εὐαγγελικὸ καὶ σωτήριο κήρυγμα, ἀπλώθηκε σὲ ὅλα τὰ ἔθνη, ὅταν ἀκούσθηκε σ' αὐτὰ κατὰ κάποιον τρόπο σὰν βροντὴ. Γιατὶ τὸ ἱερὸ καὶ σωτήριο κήρυγμα ἔπεσε σὰν βροντὴ καὶ προξένησε κρότο σ' ὅλη τὴν ὑφήλιο.

Ἔχει γραφεῖ πάλι: «Ἦψωσαν οἱ ποταμοὶ τὶς φωνές τους»⁴¹. Ποταμοὺς ἐδῶ λέμε ὅτι ἔχει ὀνομάσει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἱ φωνές τῶν ὁποίων, δηλαδή οἱ διδασκαλίες τους, ἔγιναν γνωστὲς σ' ὅλο τὸν κόσμον. Ἔχει λεχθεῖ κάπου καὶ γιὰ τὴν ἴδια τὴ Βαβυλώνα καὶ τὴ Νινευῆ, «Τὰ νερὰ τους εἶναι σὰν δεξαμενὴ νεροῦ»⁴².

Ἄρα λοιπὸν ὁ Θεὸς ἦταν αὐτὸς «ποὺ λέγει στὴν ἄβυσσο, Θὰ γίνεις ἔρημος καὶ τὰ ποτάμια σου θὰ τὰ ξεράνω». Αὐτὸς ἦταν

ἦν ὁμοίως «ὁ λέγων τῷ Κύρῳ φρονεῖν», ἀντὶ τοῦ μετὰ συνέσεως πάντα δοῦναι καὶ πάντα τὰ αὐτῷ δοκοῦντα πληροῦν.

Ταῦτα δὲ ἦν τὸ δίκην ἐκτίσαι τοὺς Βαβυλωνίους ὧν πεπράχασιν ὡμῶς καταδηοῦντες τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὸν ἱερόν 5 καὶ θεῖον καταπιμπράντες ναόν, ἀνεῖσθαι τε πρὸς τούτῳ τὸν Ἰσραὴλ καὶ ἀναδείμασθαι τὸν οἶκον, ἤγουν θεμελιῶσαι. Τοῦτο γὰρ μᾶλλον εἰπεῖν ἀληθέστερον. Προστέταχε μὲν γὰρ ὁ Κύρος, καὶ χρημάτων πόρους προστιθείς, ἀναστήναι τὸν νεών, καὶ κατεβάλετο μὲν ὑποβάθρας, ἐπειδὴ δὲ 10 μεταξὺ τὸν ἀνθρώπινον κατέλυσε βίον, κεκώλυται μὲν ἐκ τῆς τινῶν βασιλείας ἢ τῶν ἔργων ἐπίδοσις παρὰ τοῦ μετ' αὐτόν, ἤχθη γε μὴν εἰς πέρας καὶ μετὰ τοῦτο πάλιν, Θεοῦ κατανεύοντος. Ἔχομεν δὲ τῆς ἱστορίας τὸ ἀκριβὲς παρὰ γε τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, καὶ τὸ μακροῦς ἐν τούτοις τρίβειν 15 ἐλέσθαι λόγους, περιττὸν οἶμαί που. Μὴ δὲ λεγέτωσάν τινες, ὡς ὁ θεῖος διέψευσται λόγος, ὅτι μὴ πάντα τὰ τῷ Θεῷ δοκοῦντα πεποίηκεν ὁ Κύρος, ἄνθρωπος ὧν εἰδωλολάτρης. Τέτακται γὰρ τό, «Πάντα τὰ θελήματά μου ποιήσει», κατ' ἐκεῖνά που πάντως ἄπερ εἰκὸς βούλεσθαι δηλοῦν Θε- 20 ὄν, τὸ ἀλῶναί φημι τὴν Βαβυλωνίων, τὸ ἀπαλλαγῆναι δεσμῶν καὶ δουλείας τὸν Ἰσραὴλ, καὶ τὸ ἐγερθῆναι τὸν νεών, καὶ τὰς τῆς Ἰουδαίας οἰκοδομηθῆναι πόλεις.

ΚΕΦ. 45, στίχ. 1-7. «Οὕτω λέγει Κύριος ὁ Θεὸς τῷ χριστῷ μου Κύρῳ, οὗ ἐκράτησα τῆς δεξιᾶς ἐπακοῦσαι 25 ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἔθνη, καὶ ἰσχὺν βασιλέων διαρῶξω, ἀνοίξω ἔμπροσθεν αὐτοῦ θύρας, καὶ πόλεις οὐ συγκλεισθήσονται. Ἐγὼ ἔμπροσθεν αὐτοῦ πορεύσομαι, καὶ ὄρη ὁμαλιῶ, θύρας χαλκᾶς συντρίψω, καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνθλάσω. Καὶ δώσω σοι θησαυροὺς σκοτεινούς, ἀποκρύφους, ἀοράτους ἀνοίξω σοι, ἵνα γνῶς, ὅτι 30 ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ καλῶν τὸ ὄνομά σου, Θεὸς Ἰσρα-

ἐπίσης «πού λέγει σὸν Κύριο νὰ ἔχει φρόνηση», ἀντὶ νὰ πεῖ, νὰ πράττει τὰ πάντα μὲ σύνεση καὶ νὰ ἐκτελεῖ ὅλα ὅσα θέλει αὐτός.

Αὐτὰ σήμαιναν ὅτι οἱ Βαβυλώνιοι θὰ τιμωροῦνταν γιὰ ὅσα διέπραξαν μὲ ὠμότητα, καταληλατώντας τὴν Ἰουδαία καὶ κατακαίγοντας τὸν ἱερό καὶ θεῖο ναό, καὶ ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ θ' ἀφηνόταν ἐλεύθερος ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς καὶ θ' ἀνοικοδομοῦσε τὸ ναό, δηλαδή θὰ τὸν θεμελίωνε· γιὰ αὐτὸ μᾶλλον εἶναι τὸ ἀληθέστερο. Καθόσον ἔδωσε διαταγὴ ὁ Κύριος καὶ πρόσφερε καὶ χρηματικὰ ποσὰ γιὰ νὰ ἀνεγερθεῖ ὁ ναός, καὶ ἔβαλε βέβαια τὰ θεμέλια, ἐπειδὴ ὅμως στὸ μεταξὺ εἶχε ἔρθει τὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπινου βίου του, ἐμποδίσθηκε βέβαια ἀπὸ τὸν φθόνο κάποιων ἢ συνέχεια τοῦ ἔργου ἀπὸ τὸ διάδοχό του, ὀλοκληρώθηκε ὅμως τὸ ἔργο καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ μὲ τὴν συγκατάνευση τοῦ Θεοῦ. Τὴν ἀκριβῆ βέβαια ἔκθεση τῆς ἱστορίας τὴν ἔχομε στὴ θεόπνευστη Γραφὴ καὶ τὸ νὰ θέλομε νὰ μακρηγοροῦμε ἐδῶ εἶναι νομίζω περιττό. " Ἄς μὴ λένε λοιπὸν κάποιοι, ὅτι διαψεύσθηκε ὁ θεῖος λόγος, ἐπειδὴ ὁ Κύριος, ἓνας ἄνθρωπος εἰδωλολάτρης, δὲν πραγματοποίησε ὅλα ὅσα ἤθελε ὁ Θεός. Γιατὶ λέγει προστάχθηκε, «Νὰ κάνει ὅλα τὰ θελήματά μου», ἐκεῖνα ὅπωςδήποτε πού εὐλογο εἶναι ἤθελε νὰ δηλώσει ὁ Θεός, τὸ νὰ κυριευθεῖ ἐννοῶ ἢ χώρα τῶν Βαβυλωνίων, νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία καὶ τὴ δουλεία οἱ Ἰσραηλίτες, νὰ ἀνεγερθεῖ ὁ ναός καὶ νὰ ἀνοικοδομηθοῦν οἱ πόλεις τῆς Ἰουδαίας.

ΚΕΦ. 45. στίχ. 1-7. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς σὸν Κύρο πού τὸν ἔχρισα βασιλιά, τοῦ ὁποίου κράτησα τὴ δεξιὰ (κραταίωσα τὴ δύναμή του), γιὰ νὰ σκύψουν μπροστὰ του τὰ ἔθνη· θὰ συντρίψω τὴ δύναμη τῶν βασιλέων, θ' ἀνοίξω μπροστὰ του τὶς πύλες τῶν πόλεων καὶ οἱ πόλεις δὲν θὰ μείνουν κλειστὲς σ' αὐτόν. Ἐγὼ θὰ πορευθῶ μπροστὰ ἀπὸ αὐτόν, θὰ ἐξομαλύνω τὰ βουνὰ, θὰ συντρίψω τὶς χάλκινες πύλες καὶ θὰ σπάσω τοὺς σιδερένιους μοχλοὺς. Θὰ σοῦ δώσω θησαυροὺς πού βρίσκονται στὸ σκοτάδι, θησαυροὺς ἀπόκρυφους, καὶ θὰ σοῦ ἀνοίξω θησαυροφυλάκια ἀόρατα, γιὰ νὰ μάθεις, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ

ἤλ. Ἔνεκεν Ἰακώβ τοῦ παιδός μου καὶ Ἰσραὴλ τοῦ
 ἐκλεκτοῦ μου ἐγὼ καλέσω σε τῷ ὀνόματί μου [σου], καὶ
 προσδέξομαί σε. Σὺ δὲ οὐκ ἔγνωσ με, ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ
 Θεός, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι πλὴν ἐμοῦ Θεός. Ἐνίσχυσά σε
 5 καὶ οὐκ ἤδεις δέ με, ἵνα γνῶσιν οἱ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου
 καὶ οἱ ἀπὸ δυσμῶν, ὅτι οὐκ ἔστι πλὴν ἐμοῦ. Ἐγὼ Κύρι-
 ος ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἔτι, ἐγὼ ὁ κατασκευάσας φῶς καὶ
 ποιήσας σκότος, ὁ ποιῶν εἰρήνην καὶ κτίζων κακά.
 Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός ποιῶν πάντα ταῦτα».

10 Ταύτη φαμὲν ἐντετυχηκέναι τῇ προφητεία τὸν ἀλκιμώ-
 τατον Κῦρον, ἠσθῆναί τε λίαν ἐπὶ τοῖς περὶ αὐτοῦ προηγο-
 ρευμένοις παρὰ Θεοῦ, καὶ εἰς τοῦτο γνώμης ἐλθεῖν, ὥστε
 καὶ ἐν ταῖς ὑπὸ χεῖρα πόλεσί τε καὶ χώραις ποιήσισσι τὴν
 ἀνάρῳσιν τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, ὁμολογοῦντα σαφῶς, ὅτι
 15 μόνος αὐτὸς εἶη Θεός καὶ τῶν ὄλων Κύριος, ὁ παρὰ τῶν Ἰ-
 ουδαίων προσκυνούμενος. Καὶ σαφῆς μὲν λίαν, ὡς γε οἶ-
 μαί, τῆς προφητείας ἡ δύναμις, ἥτοι τῶν προφητικῶν προῳ-
 ρήσεων. Ἐκαστα δὲ τῶν εἰρημένων ἐπιδραμόντες, ὡς ἐνι
 τὸ δοκοῦν εἶναι φησὶν [ἀφανὲς] ἔσθ' ὅτε καὶ ἄναντες, σα-
 20 φῆς καταστήσωμεν. Χριστὸν μὲν γὰρ ὀνομάζει τὸν Κῦρον,
 καὶ οὐχ ὡς ἓνα τῶν ἁγίων, καθ' ὧν ἂν κέοιτο τοῦνομα, κα-
 ταχρηστικῶς δέ, ὡς ἀπὸ γε τοῦ κεχρῖσθαι, ληφθέν, ἀλλ' ὅτι
 τοὺς καλουμένους εἰς βασιλείας παρὰ Θεοῦ, κὰν εἰ μὴ τι-
 νες εἶεν ἅγιοι καὶ σεπτοί, ἐλαίῳ καταχρίειν ἔθος ἦν. Εὐρή-
 25 σομεν γὰρ τοὺς ἁγίους προφήτας τισὶν εἰρηκότας τῶν εἰς
 τοῦτο παρενηνεγμένων, ὅτι «Ἐχρισέ σε Κύριος εἰς βασι-
 λέα ἐπὶ Ἰσραὴλ». Χριστὸς οὖν ὁ Κῦρος ὡς βασιλεύς πλὴν
 ὅτι διὰ Θεοῦ κεκράτηκεν, ἤρθη τε εἰς δόξαν ὑπερφυᾶ, δί-
 δωσιν ἐννοεῖν, χριστὸν ὀνομάσας αὐτόν, τοῦτ' ἔστι χρίσει

Θεός πού σέ καλῶ μέ τὸ ὄνομά σου, ὁ Θεός τοῦ Ἰσραήλ. Γιὰ χάρη τοῦ υἱοῦ μου Ἰακώβ καὶ τοῦ Ἰσραήλ τοῦ ἐκλεκτοῦ μου ἐγὼ θὰ σέ καλέσω μέ τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ σέ δεχθῶ. Ἀλλά ἐσύ δὲν μέ ἀναγνώρισες, ὅτι δηλαδή ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεός καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεός ἐκτὸς ἀπὸ μένα. Σὲ κατέστησα ἰσχυρὸ καὶ δὲν μέ τὸ ἀναγνώρισες αὐτό, γιὰ νὰ μάθουν ὅλοι, ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου καὶ ἀπὸ τὴ δύση, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ μένα. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεός, καὶ κανένας ἄλλος ἐπιπλέον, ἐγὼ πού κατασκεύασα τὸ φῶς καὶ ἔκανα τὸ σκοτάδι, ἐγὼ πού παρέχω τὴν εἰρήνη καὶ στέλνω τὰ δεινὰ. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεός πού κάνω ὅλα αὐτά».

Αὕτὴ τὴν προφητεία λέμε ὅτι διάβασε ὁ πανίσχυρος Κύρος, εὐχαριστήθηκε πολὺ γιὰ τὰ προαγγελμένα ἀπὸ τὸν Θεὸ γι' αὐτόν, καὶ σχημάτισε αὕτὴ τὴ γνώμη, ὥστε καὶ στὶς πόλεις καὶ τὶς χῶρες πού κατέκτησε νὰ διακηρύξει τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ὁμολογώντας μέ σαφήνεια, ὅτι μόνο αὐτὸς εἶναι Θεός καὶ Κύριος τῶν ὅλων, αὐτὸς πού προσκυνοῦνταν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. Καὶ εἶναι βέβαια, κατὰ τὴ γνώμη μου, σαφές τὸ νόημα τῆς προφητείας, δηλαδή τῶν προφητικῶν προαγγελιῶν. Ἀφοῦ λοιπὸν κάνομε μιὰ ἐπιτροχάδην ἐξέταση αὐτῶν πού λέχθηκαν, αὐτὸ πού φαίνεται ὅτι εἶναι ἀσαφές καὶ πολλές φορές δύσκολο, θὰ τὸ κάνομε ὅσο μπορούμε σαφές. Ὀνομάζει λοιπὸν τὸν Κύρο χριστό, καὶ ὄχι σὰν ἓνα ἀπὸ τοὺς ἁγίους, στοὺς ὁποίους θὰ μπορούσε νὰ δοθεῖ αὐτὸ τὸ ὄνομα (γιατὶ ἔχει ληφθεῖ καταχρηστικά ἀπὸ τὸ ρῆμα χρίομαι), ἀλλὰ ἐπειδὴ ὅσοι καλοῦνται στὴ βασιλεία ἀπὸ τὸν Θεό, ἀκόμα καὶ ἂν δὲν εἶναι κάποι-οι ἅγιοι καὶ σεβαστοί, ὑπάρχει συνήθεια νὰ χρίονται μέ λάδι. Θὰ βροῦμε πράγματι τοὺς ἁγίους προφήτες νὰ ἔχουν πεῖ σὲ κάποιους πού εἶχαν ἐπιλεγεῖ γιὰ τὸ ἀξίωμα αὐτό· «Σὲ ἔχρισε ὁ Κύριος βασιλιά τοῦ Ἰσραήλ»⁴³. Ὁ Κύρος λοιπὸν ἦταν χριστὸς ὡς βασιλιάς· πλὴν ὅμως, ὅτι εἶχε ἀποκτήσει μεγάλη δύναμη μέ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ ὑψώθηκε σὲ δόξα θαυμαστή, δίνει νὰ τὸ ἐννοήσομε ὀνομάζοντάς τον χριστό, δηλαδή εἶχε κληθεῖ στὴ βασιλεία μέ χρίσμα

καὶ ψήφῳ τῇ παρ' αὐτοῦ κεκλημένον εἰς βασιλείαν. Ταύτη-
 τοί φησιν, ὅτι «κεκράτηκε τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ». Ἀντιλήψεως
 δ' ἂν σημεῖον γένοιτο καὶ τοῦτο σαφές, κατὰ γε τὸ ὑπὸ τῶν
 ἁγίων ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν εἰρημένον· «Ἐκράτησας τῆς χει-
 5 ρός μου, τῆς δεξιᾶς μου, ἐν τῇ βουλῇ σου ὠδήγησάς με».
 Κεκρατηκέναι δέ φησι τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ, ὥστε καὶ ἐπακου-
 σαι ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἔθνη, τοῦτ' ἔστιν ὑποταχθῆναι καὶ
 ὑπείκειν αὐτῷ, διαρῶραγῆναι δὲ τὴν βασιλέων ἰσχύν. Ἐπτά
 γὰρ εἶναί φασι βασιλέας ὑπὸ τὸν ἕνα καὶ προὔχοντα παρὰ
 10 τοῖς Βαβυλωνίοις.

Ὅτι δὲ ἔμελλον ἀνοίγνυσθαι μὲν αὐτομάτως αἱ πόλεις,
 διακωλύσαι δὲ παντελῶς οὐδὲν κατατρέχοντα τὸν Κύρον
 τῆς τῶν πολεμίων ἰσχύος, διαδείκνυσι λέγων· «Πόλεις οὐ
 συγκλεισθήσονται. Ἐμπροσθέν σου πορεύσομαι καὶ ὄρη
 15 ὄμαλιῶ», τοῦτ' ἔστιν ἅπαντά σοι ψιλὰ καὶ εὐήλατα γενέσθαι
 παρασκευάσω, ὡς μηδὲν εἶναι τὸ ἀντιστατοῦν. Ἀλλὰ κἂν εἴ-
 τις ἐπέλθοι καὶ οἶον ὄρος· ταῖς σαῖς δυνάμεσιν ὑπαντήσῃς,
 καὶ τοῦτο ὄμαλιῶ, τοῦτ' ἔστιν, οἰκτρὸν ἀποφανῶ καὶ χαμαιῶ-
 ῖφις καὶ ἀναλκῆς. «Θύρας γαλγᾶς συντροίψω, καὶ μοχλοῦς
 20 σιδηροῦς συνθλάσω, καὶ δώσω σοι θησαυροὺς ἀποκρούφους,
 ἀοράτους ἀνοίξω σοι». Φασὶ τοὺς Βαβυλωνίους μετὰ τὸ
 ἀλῶναι τὴν πόλιν, σπηλαίοις ἑαυτοὺς ἐγκαταχῶσαι σκοτει-
 νοῖς, μάλιστα δὲ τοὺς ἐν αὐτοῖς ὄντας περιφανεστέρους τῶν
 ἄλλων, οἱ δεδιότες τὸν θάνατον, ὄφρων δίκην ἐν παντὶ σπη-
 25 λαίῳ καὶ σχισμαῖς πετρῶν καταδύντες ἐκρύπτοντο, οὐ μὴν
 ἰσχύσαι διαλαθεῖν. Κατεσημαίνοντο γὰρ τούτῳ [ἴσως, τοῦ-
 το] τῷ Κύρῳ τινές, ὁ δὲ καὶ δᾶδας ἀναφθῆναι προστέταχε
 καὶ ἐκ μυχῶν σκοτεινῶν ἀνορύττεσθαι τοὺς πεφοβημένους,
 οὕτω τε πικραῖς ὑποθεῖναι δίκαις. Ἐτεροι δὲ φασιν ὅτι τοὺς
 30 Βαβυλωνίων ἐκένωσε θησαυροὺς ὑπὸ γῆν ὄντας καὶ κε-
 κρυμμένους Ἔση δὴ γοῦν περιφανῆς οὕτω καὶ αἰοίδιμος,

καὶ ἀπόφαση δική του. Γι' αὐτὸ λέγει ὅτι «κατέστησε ἰσχυρὴ τὴ δεξιὰ του (δύναμή του)». Καὶ αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι σαφὴς ἀπόδειξη βοήθειας, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τοὺς ἁγίους στὸ βιβλίο τῶν Ψαλμῶν «Κράτησες τὸ χέρι μου, τὴ δεξιὰ μου καὶ μὲ ὀδήγησες μὲ τὴ σοφὴ συμβουλή σου»⁴⁴. Κράτησε λέγει τὴν δεξιὰ του, ὥστε νὰ σκύψουν μπροστὰ του τὰ ἔθνη, δηλαδή νὰ ὑποταχθοῦν καὶ νὰ ὑπακούσουν σ' αὐτόν, καὶ νὰ συντριβεῖ ἡ δύναμη τῶν βασιλέων. Γιατὶ λένε, ὅτι ὑπάρχουν στοὺς Βαβυλώνιους ἑπτὰ βασιλεῖς πού ὑπακούουν στὸν ἕνα τὸν ἀνώτερο.

Ὅτι βέβαια ἐπρόκειτο ν' ἀνοίγουν αὐτόματα οἱ πόλεις τὶς πύλες καὶ τίποτα δὲν θὰ ἐμπόδιζε τὸν Κύρο κατὰ τὴν ἐπιδρομὴ του ἐναντίον τῆς δυνάμεως τῶν ἐχθρῶν, τὸ δείχνει μὲ σαφήνεια λέγοντας «Οἱ πόλεις δὲν θὰ κλειστοῦν μὲ τὶς πύλες τους. Θὰ βαδίσω ἐπικεφαλῆς σου, καὶ θὰ ἐξομαλύνω τὰ ὄρη», δηλαδή θὰ κάνω ὅλα νὰ εἶναι γιὰ σένα ὁμαλὰ κι εὐκολοβάδιστα, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιο. Ἄλλὰ κι ἂν ἔρθει κάποιος ἐναντίον σου καὶ σταθεῖ σὰν ὄρος ἀντιμέτωπος στὶς δυνάμεις σου, κι αὐτὸ θὰ τὸ ὁμαλοποιήσω, δηλαδή θὰ τὸ ἀποδείξω ἀσήμαντο καὶ μηδαμινὸ κι ἀδύναμο. «Πύλες χάλκινες θὰ συντριψῶ καὶ μοχλοὺς σιδερένιους θὰ σπάσω, καὶ θὰ σοῦ παραδώσω θησαυροφυλάκια ἀπόκρυφα, κι ἐνῶ εἶναι ἀόρατα, θὰ σοῦ τὰ φανερώσω». Λένε ὅτι οἱ Βαβυλώνιοι μετὰ τὴν ἄλωση τῆς πόλης τους κρύφθηκαν σὲ σκοτεινὰ σπήλαια, καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι πού ἀνάμεσά τους ἦταν ἐπιφανέστεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, οἱ ὅποιοι, ἐπειδὴ φοβοῦνταν τὸ θάνατο, χώθηκαν σὰν τὰ φίδια καὶ κρύβονταν σὲ κάθε σπήλαιο καὶ σὲ σχισμὲς ἀνάμεσα στοὺς βράχους, ἀλλὰ δὲν μπόρεσαν νὰ διαφύγουν. Τὸ φανέρωσαν ὅμως αὐτὸ κάποιιοι στὸν Κύρο, κι αὐτὸς πρόσταξε καὶ δαδιὰ ν' ἀνάψουν καὶ νὰ σύρουν ἔξω ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς μυχοὺς τῶν σπηλαίων τοὺς καταφοβισμένους, καὶ στὴ συνέχεια νὰ τοὺς ἐπιβάλει σκληρὲς ποινές. Ἄλλοι πάλι λένε, ὅτι ἄδειασε τὰ θησαυροφυλάκια τῶν Βαβυλωνίων πού ἦταν κρυμμένα κάτω ἀπὸ τὴ γῆ. Ἔτσι λοιπὸν θὰ γίνεις περιβόητος καὶ ἔνδοξος, «γιὰ νὰ μάθεις, ὅτι

«ἵνα γνῶς ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός, ὁ καλῶν τὸ ὄνομά σου,
 Θεός Ἰσραήλ, ἔνεκεν Ἰακώβ τοῦ παιδός μου, καὶ Ἰσραήλ
 τοῦ ἐκλεκτοῦ μου». Κέκληκα γάρ σε πρὸς τοῦτο, φησὶν, ἐγὼ
 Θεός μόνος, καὶ τετίμηκά σε ταῖς οὕτω λαμπραῖς εὐκλείαις,
 5 ἵνα εὖ πάθοι παρὰ σοῦ ἐμὸς ὢν οἰκέτης ὁ Ἰσραήλ. Ἐγὼ μὲν
 κέκληκά σε, φησί, καὶ κατεστεφάνωσα ταῖς εὐκλείαις, «Σὺ
 δὲ οὐκ ἔγνως με, ὅτι ἐγὼ εἰμι Κύριος, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι πλήν
 ἐμοῦ θεός, καὶ οὐκ ἦδεις με». Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι σαφῶς·
 Οὐκ ἀντέκτισιν λαμπρῶν ἀνδραγαθημάτων τῶν ὁρῶντων
 10 εἰς εὐσέβειαν ἐκομίσω παρ' ἐμοῦ τὴν τοιαύτην δόξαν, τετί-
 μηκα δέ σε, καίτοι μὴ εἰδότα τὴν ἐμὴν θεότητα καὶ ὑπερο-
 χήν, ἀλλ' οὐδ' ἐναρίθμιον ὄντα τοῖς προσκυνουσί με, ἀλλ'
 «ἵνα γνῶσιν οἱ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ οἱ ἀπὸ δυσμῶν, ὅτι
 οὐκ ἔστι πλήν ἐμοῦ». Εἰ γὰρ ἐλοίμην, φησὶν, ἐκρούεσθαι τοὺς
 15 ἐμούς, καὶ διὰ τῶν οὐκ εἰδόντων τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν ἀποπε-
 ρανῶ τὸ χρῆμα, ὑπὲρ γε τοῦ σαφῶς εἰδέναί τοὺς ἀνὰ πᾶσαν
 ὄντας τὴν γῆν, ὅτι Θεός οὐκ ἔστι πλήν ἐμοῦ. Εἰμι γὰρ τῶν
 δυνάμεων Κύριος, καὶ παντὸς ἔθνους καὶ γένους Δεσπότης,
 καὶ ὅποιπερ ἂν θελήσωμι, τὰς τῶν ἐπὶ γῆς ἀποφέρω καρδί-
 20 ας, ὥστε τῶν ἐμῶν θελημάτων ὑπουργοὺς ἀναφαίνεσθαι καὶ
 τοὺς οὐκ ὄντας ἐμούς. «Ἐγὼ τοίνυν εἰμι Κύριος ὁ Θεός, ὁ
 κατασκευάσας φῶς καὶ ποιήσας σκότος», τοῦτ' ἔστιν ἡμέραν
 τε καὶ νύκτα, ἥγουν φῶς μὲν τοῖς λελυτρωμένοις, σκότος δὲ
 τοῖς πεπορθημένοις. Οἱ μὲν γὰρ ἔχαιρον, ὡς ἀπαλλαττόμε-
 25 νοι τῶν δεσμῶν, οἱ δὲ ἦσαν ἐν ἀφύκτοις συμφοραῖς. Ἐγὼ εἶ-
 μι «ὁ ποιῶν εἰρήνην καὶ κτίζων κακά». Ἐκλήψη καὶ τοῦτο
 κατὰ τὴν ἴσῃν διάνοιαν, ὡς ἔφην ἀρτίως· εἰρήνην μὲν τοῖς
 λελυτρωμένοις, κακὰ δέ, τοῦτ' ἔστι κακωτικά, ἥτοι πάσης
 κακώσεως ἐμποιητικά, τοῖς ὠμοῖς καὶ ἀγρίοις, τοῖς ἐπενηνε-
 30 γμένοις τῷ Ἰσραήλ.

Ὅτι γὰρ λελύπηκε τὸ χρῆμα Θεόν, σαφές ἂν γένοιτο,
 λέγοντος αὐτοῦ διὰ φωνῆς ἀγγέλου τῷ προφήτῃ Ζαχαρίᾳ·

ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεός, πού σοῦ μιῶ μὲ τὸ ὄνομά σου, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, γιὰ χάρη τοῦ υἱοῦ μου Ἰακώβ καὶ τοῦ Ἰσραήλ τοῦ ἐκλεκτοῦ μου». Γιατὶ σὲ κάλεσα γι' αὐτὸ, λέγει, ἐγὼ πού εἶμαι ὁ μόνος Θεός, καὶ σὲ τίμησα μὲ τόση λαμπρὴ δόξα, γιὰ νὰ εὐεργετηθεῖ ἀπὸ ἐσένα ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς πού εἶναι δικός μου δοῦλος. Ἐγὼ, λέγει, σὲ κάλεσα καὶ σὲ στεφάνωσα μὲ τόση δόξα, «Ἐσὺ ὅμως δὲν κατανόησες, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα, καὶ δὲν μὲ ἀναγνώρισες». Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ τοῦ ἔλεγε καθαρὰ: Δὲν ἔλαβες ἀπὸ μένα αὐτὴ τὴ δόξα ὡς ἀνταμοιβὴ γιὰ λαμπρὰ ἀνδραγαθήματα σχετιζόμενα μὲ τὴν εὐσέβεια, ἀλλὰ σὲ τίμησα μολονότι δὲν γνώριζες τὴ θεότητα καὶ τὴν ὑπεροχὴ μου, οὔτε συμπεριλαμβανόσουν σ' ἐκείνους πού μὲ προσκυνοῦν, ἀλλὰ «γιὰ νὰ μάθουν ὅσοι κατοικοῦν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου καὶ μέχρι τὴ δύση, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ μένα». Γιατὶ ἂν ἤθελα, λέγει, νὰ σώσω τοὺς δικούς μου, μπορῶ νὰ τὸ πραγματοποιήσω αὐτὸ ἀκόμα καὶ μέσω ἐκείνων πού δὲν γνωρίζουν τὴ δόξα μου, γιὰ νὰ μάθουν μὲ σαφήνεια ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς γῆς, ὅτι δὲν ὑπάρχει θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα. Γιατὶ εἶμαι ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων καὶ Δεσπότης καθὲ ἔθνος καὶ γένους, καὶ στρέφω ὅπου θελήσω τὶς καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νὰ ἀναδεικνύονται ὑπηρέτες τῶν θελημάτων μου καὶ ἐκεῖνοι πού δὲν εἶναι δικοί μου. «Ἐγὼ λοιπὸν εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεός, ἐγὼ πού κατασκεύασα τὸ φῶς καὶ ἔκανα τὸ σκοτάδι», δηλαδή τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα, ἦτοι τὸ φῶς γιὰ τοὺς λυτρωμένους καὶ τὸ σκότος γιὰ τοὺς αἰχμαλωτισμένους. Οἱ πρῶτοι βέβαια χαίρονταν γιὰτὶ ἐλευθερώνονταν ἀπὸ τὰ δεσμά, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι ζοῦσαν μέσα σὲ συμφορὰς πού δὲν μπορούσαν ν' ἀποφύγουν. Ἐγὼ εἶμαι «πού φέρνω τὴν εἰρήνη καὶ προξενῶ τὶς συμφορὰς». Νὰ τὸ ἐκλάβεις καὶ αὐτὸ μὲ τὸ ἴδιο νόημα, ὅπως εἶπα προηγουμένως. Εἰρήνη δηλαδή γιὰ τοὺς λυτρωμένους, καὶ κακά, δηλαδή κακωτικά, ἦτοι πρόξενα καθὲ κάκωσης στοὺς ὠμούς καὶ ἄγριους, πού ἐπιτίθενται στὸν Ἰσραήλ.

“Ὅτι βέβαια προκάλεσε λύπη στὸν Θεὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ, θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ σαφὲς ἀπὸ αὐτὸ πού λέγει μὲ τὴ φωνὴ τοῦ

«Ἐξήλωκα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Σιών ζῆλον μέγαν, καὶ θυμῷ μεγάλῳ ὀργίζομαι ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ συνεπιτιθέμενα, ἀνθ' ὧν μὲν ἐγὼ ὀργίσθην ὀλίγα, αὐτοὶ δὲ συνεπέθεντο εἰς κακά». Καὶ μὴν καὶ ὡς πρὸς αὐτῶν τῶν Βαβυλωνίων «Ἐγὼ 5 δέδωκα αὐτοὺς εἰς τὰς χεῖράς σου, σὺ δὲ οὐκ ἔδωκας αὐτοῖς ἔλεος». Ὅτι δὲ κατὰ βούλησιν Θεοῦ ταῖς Βαβυλωνίων ἀλαζονείαις ἐπεπήδησεν ὁ Κύριος, θρασύς τε καὶ παναλκῆς καὶ τῇ πρεπούσῃ τοῖς πάσχουσιν ὠμότητι χρώμενος, εἰσόμεθα, λέγοντος αὐτοῦ διὰ τῆς Ἱερεμίου φωνῆς ὡς πρὸς γε 10 τὸν Κύρον «Πικρῶς ἐπίβηθι ἐπ' αὐτὴν καὶ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας ἐν αὐτῇ, καὶ ἐκδίκησον μάχαιραν καὶ ἀφάνισον, λέγει Κύριος, καὶ ποίει κατὰ πάντα ὅσα ἐντέλλομαί σοι». Καὶ πρὸς τούτοις ἔτι· «Ἦνοιξε Κύριος τὸν θησαυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἐξήνεγκε τὰ σκευῆ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ, ὅτι ἔργον Κυ- 15 ρίῳ ἐν γῆ Χαλδαίων, ὅτι ἐληλύθησιν οἱ καιροὶ αὐτῆς Ἄνοιξατε τὰς ἀποθήκας αὐτῆς, ἐρευνήσατε αὐτὴν ὡς σπήλαιον, καὶ ἐξολοθρεύσατε αὐτήν. Μὴ γενέσθω αὐτῆς κατάλειμμα, ἀναξηράνατε πάντας τοὺς καρπούς αὐτῆς, καταβήτωσαν εἰς σφαγὴν. Οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι ἦκει ἡ ἡμέρα αὐτῶν 20 καὶ καιρὸς ἐκδικήσεως αὐτῶν». Ἐφη δέ που καὶ αὐτὸς ὁ προφήτης Ἡσαΐας, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ πρὸς Βαβυλωνίους «Ἴδου ἐπεγερῶ ὑμῖν τοὺς Μήδους, οἳ οὐ λογίζονται ἀργύριον, οὐδὲ χρυσίου χρεῖαν ἔχουσι. Τοξεύματα νεανίσκων συντρίψουσι, καὶ τὰ τέκνα ὑμῶν οὐ μὴ ἐλεήσωσιν, 25 οὐδ' ἐπὶ τοῖς τέκνοις σου φείσονται οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν», δηλονότι τῶν Μήδων.

Στίχ. 8. «Εὐφρανθήτω ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν, καὶ αἱ νεφέλαι ῥανάτωσαν δικαιοσύνην· ἀνατειλάτω ἡ γῆ καὶ βλαστησάτω ἔλεος, καὶ δικαιοσύνην ἀνατειλάτω ἅμα».

30 Ἔθος καὶ μελέτη πλεισταχοῦ τῇ θεοπνεύστῃ Γραφῇ δι-

ἀγγέλου στὸν προφήτη Ζαχαρία. «Ἐνοιωσα ζήλεια γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ μεγάλο ζήλο γιὰ τὴ Σιών, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι μέγας ὁ θυμὸς μου ἐναντίον τῶν ἐθνῶν πού τῆς ἐπιτίθενται ὅλα μαζί, γιὰτὶ ὁ δικός μου ὁ θυμὸς ἐναντίον τῆς γι' αὐτὰ ἦταν λίγος, αὐτοὶ ὅμως συμμαχῆσαν γιὰ νὰ τῆς προκαλέσουν δεινά»⁴⁵. Ἀλλὰ καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς Βαβυλώνιους λέγει· «Ἐγὼ τοὺς παρέδωσα στὰ χέρια σου, ἀλλὰ ἐσὺ δὲν τοὺς ἔδειξες εὐσπλαγχνία»⁴⁶. Ὅτι βέβαια μὲ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐξόρμησε ὁ Κύριος ἐναντίον τῆς ἀλαζονείας τῶν Βαβυλωνίων, γεμᾶτος θράσος καὶ δύναμη μεγάλη καὶ μὲ ἀνάλογη ὠμότητα πρὸς τὰ δεινὰ πού ὑπέφεραν τὰ θύματά τους, θὰ τὸ μάθομε ἀπὸ αὐτὰ πού λέγει μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἱερεμία στὸν Κύριον· «Ὁρμησε μὲ μίσος ἐναντίον τῆς καὶ ἐναντίον τῶν κατοίκων τῆς, καὶ πάρε ἐκδίκηση μὲ τὸ ξίφος καὶ ἀφάνισέ τους, λέγει ὁ Κύριος, καὶ κάνε ὅλα ὅσα ἀκριβῶς σοῦ λέγω»⁴⁷. Καὶ συνεχίζει· «Ἄνοιξε ὁ Κύριος τὸ θησαυροφυλάκιό του καὶ ἔβγαλε τὰ σκεύη τῆς ὀργῆς του, γιὰτὶ αὐτὸ πού θὰ γίνει στὴ γῆ τῶν Χαλδαίων θὰ εἶναι ἔργο τοῦ Κυρίου, ἀφοῦ ἦρθε ἡ ὥρα τοῦ ὀλέθρου τῆς. Ἀνοιξτε τὶς ἀποθήκες τῆς, ἐρευνῆστε τὴν σὰν ἓνα σπήλαιον καὶ ἐξολοθρεῦστε τὴν. Νὰ μὴ μείνει ὑπόλειμμα αὐτῆς. Ξηράνετε ὅλους τοὺς καρπούς τῆς, καὶ ἅς ὀδηγηθοῦν ὅλοι στὴ σφαγὴ. Ἀλλοίμονο σ' αὐτούς, γιὰτὶ ἔφτασε ἡ ἡμέρα τους καὶ εἶναι καιρὸς νὰ δεχθοῦν τὴν ἐκδίκηση τοῦ Θεοῦ»⁴⁸. Εἶπε ἐπίσης κάπου καὶ ὁ ἴδιος ὁ προφήτης Ἱσαΐας ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς Βαβυλώνιους· «Νά, θὰ ξεσηκώσω ἐναντίον σας τοὺς Μήδους, οἱ ὅποιοι δὲν ἀγαποῦν τὸν ἄργυρο οὔτε ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ χρυσάφι. Θὰ συντρίψουν τὰ τόξα τῶν νέων σας καὶ δὲν θὰ δείξουν ἔλεος στὰ παιδιὰ σας, οὔτε τὰ μάτια τους θὰ λυπηθοῦν τὰ παιδιὰ σας»⁴⁹, δηλαδὴ τῶν Μήδων.

Στίχ. 8. Ἄς εὐφρανθεῖ ψηλὰ ὁ οὐρανὸς καὶ τὰ σύννεφα ἅς βρέξουν δικαιοσύνη. Ἄς βλαστήσει ἡ γῆ καὶ ἅς ἀνθίσει ἔλεος καὶ συνάμα ἅς βλαστήσει δικαιοσύνη».

Συνήθεια καὶ ἐπιδίωξη τῆς θεόπνευστης Γραφῆς εἶναι νὰ

48. Ἱερ. 50, 25-27.

49. Ἱσ. 13, 17-18.

εξάγειν τοὺς λόγους ἐκ τῶν καθ' ἕκαστά τε καὶ ἀνὰ μέρος ἐπὶ τισι γεγονότων εἰς τὸ καθόλου καὶ ἐπὶ πάντας, καὶ καθάπερ ἐξ ἐνεργοῦς εἰκόνοσ τῶν ἱστορικῶσ πεπραγμένων ἀναδιβάξειν ἀστείως τῶν παιδευομένων τὸν νοῦν εἰς θεω-
 5 ρίας μυστικωτέρας, ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἐν χερσὶ στίχων ἔνεστιν ἰδεῖν. Μακρὸς μὲν γὰρ δεδαπάνηται λόγος διὰ τῶν ἀνόπιν περὶ Κύρου, τοῦ Περσῶν τε καὶ Μήδων ἐξάρχοντος, ὡς καταδηώσαντος μὲν τὴν Βαβυλωνίων καὶ κατὰ κράτος αὐτὴν ἤρηκότος, θητείας δὲ τῆσ αὐτόσε καὶ τῶν τῆσ
 10 αἰχμαλωσίας δεσμῶν ἀνέντος τὸν Ἰσραήλ, θεμελιώσαντος δὲ καὶ τὸν ἐν τοῖσ Ἱεροσολύμοισ νεών, κατεγήγερται δὲ καὶ ὅτι τῆσ Χαλδαίων καὶ Θεοῦ καταθήγοντος καὶ ἀνοιγνύντος αὐτῷ θύρας χαλκῶσ καὶ μοχλοῦσ σιδηροῦσ συνθραύοντος. Ἄλλ' ἦν τοῦτο διήγημα μερικόν. Ὑπῆρξε γὰρ μόνοισ
 15 τὸ διευθυμεῖσθαι δεῖν καὶ τῶν τῆσ αἰχμαλωσίας ἀπαλλάττεσθαι πόνων, τοῦσ ἐξ αἵματος Ἰσραήλ. Μεθίστησι δὲ λοιπὸν τῶν ἐννοιῶν τὴν δύναμιν ἐπ' αὐτὸν ἤδη τὸν Ἐμμανουήλ, ὃσ ἀνεδείχθη παρὰ Θεοῦ καὶ Πατρός, «ἵνα κηρύξῃ μὲν αἰχμαλώτοισ ἄφεσιν, τυφλοῖσ ἀνάβλεψιν», ἵνα τοῦσ ταῖσ
 20 τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων σειραῖσ ἀφύκτως κατεσφιγμένουσ ἐξέληται τοῦ κακοῦ, καὶ τῆσ τοῦ διαδόλου τυραννίδοσ ἐλευθέρουσ ἀποφήνας, τοῦσ ἐπὶ τῆσ γῆσ παλινδρομησαὶ παρασκευάσῃ πρὸσ ἑαυτόν, προσαγάγῃ τε οὕτω δι' ἑαυτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. Γέγονε γὰρ μεσίτησ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ δι' αὐτοῦ τὴν καταλλαγὴν ἐσχήκαμεν ἐν ἐνὶ Πνεύματι πρὸσ τὸν Πατέρα, καὶ αὐτόσ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, κατὰ τὰσ Γραφάσ αὐτόσ τὸν θεῖον, ἦτοι τὸν ἑαυτοῦ ναόν, ἀνεδείματο, τοῦτ' ἐστι τὴν Ἐκκλησίαν. Αὐτόσ γὰρ αὐτὴν «ἑαυτῷ παρέσθησεν παρθένον ἀγνήν, μὴ ἔχουσαν σπῖλον ἢ ῥυ-
 30 τίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀγίαν δὲ μᾶλλον καὶ ἄμωμον».

Οὐκοῦν ὡσ ἐν εἰκόνι τῷ Κύρῳ καὶ τοῖσ παρ' αὐτοῦ γεγο-

ἐκθέτει τοὺς λόγους ξεκινώντας ἀπὸ τὰ καθέκαστα καὶ μερικὰ καὶ προχωρώντας στὸ γενικὸ καὶ στὸ σύνολο ὅλων, καὶ σὰν ἀπὸ ζωντανὴ εἰκόνα τῶν ἱστορικῶν γεγονότων νὰ ἀνεβάζει μὲ τρόπο εὐχάριστο τὸ νοῦ τῶν διδασκομένων σὲ μυστικότερες θεωρίες, πράγμα ποῦ μπορούμε νὰ τὸ δοῦμε καὶ στοὺς στίχους αὐτοὺς ποὺ ἐξετάζομε. Ἐγινε δηλαδὴ μακρὺς λόγος στὰ προηγούμενα γιὰ τὸν Κύρο, τὸν ἡγεμόνα τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ καταληλάτησε τὴ χώρα τῶν Βαβυλωνίων καὶ τὴν ὑπέταξε κατὰ κράτος, καὶ ἀφησε ἐλεύθερους τοὺς Ἰσραηλῖτες ἀπὸ τὴν δουλεία τους ἐκεῖ καὶ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ ἀφοῦ θεμελίωσε καὶ τὸ ναὸ στὰ Ἱεροσόλυμα, ξεσηκώθηκε καὶ ἐναντίον τῶν Χαλδαίων, παρακινούμενος ἀπὸ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀνοιξε τὶς χάλκινες πύλες καὶ συνέτριψε τοὺς σιδερένιους μοχλοὺς. Αὐτὸ ὅμως ἦταν μὰ ἐπιμέρους διήγησις. Γιατὶ αὐτοὶ μόνο ἔπρεπε νὰ χαροῦν καὶ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τοὺς πόνους τῆς αἰχμαλωσίας, οἱ ἕξ αἵματος Ἰσραηλῖτες. Στὴ συνέχεια ὅμως μεταβιβάζει τὴν ἔννοια τῶν λόγων στὸν ἴδιο πλέον τὸν Ἐμμανουήλ, ὁ ὁποῖος παρουσιάσθηκε στὸν κόσμον ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, «γιὰ νὰ κηρύξει στοὺς αἰχμαλώτους τὴν ἀπελευθέρωση, καὶ στοὺς τυφλοὺς τὸ φῶς»⁵⁰, γιὰ νὰ ἀπαλλάξει ἀπὸ τὸ κακοπάθημά τους ἐκείνους ποὺ ἦταν σφιχτὰ δεμένοι μὲ τὰ ἀδιάφευκτα δεσμὰ τῶν ἁμαρτημάτων τους, καὶ ἀναδεικνύοντάς τους ἐλεύθερους ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ διαδόλου, νὰ ἐτοιμάσει τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐπιστρέψουν κοντὰ του, καὶ ἔτσι νὰ τοὺς ὀδηγήσει μέσω τοῦ ἑαυτοῦ του στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Γιατὶ ἔγινε μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καὶ μέσω αὐτοῦ ἐπιτύχαμε τὴ συμφιλίωση μὲ ἓνα Πνεῦμα μὲ τὸν Πατέρα, καὶ σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας⁵¹. Αὐτὸς ἀνοικοδόμησε τὸν θεῖο, ἦτοι τὸν δικὸ του, ναό, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν. Γιατὶ αὐτὸς «τὴν παρουσίασε στὸν ἑαυτό του παρθένο ἀγνή, μὴ ἔχοντας σπίλον ἢ ρυτίδα ἢ κάτι ἄλλο παρόμοιο, ἀλλὰ μᾶλλον ἁγία καὶ ἄμωμη»⁵².

Σὰν σὲ εἰκόνα λοιπὸν μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς πολὺ καλὰ στὸν

νόσι κατίδοι τις ἂν εὖ μάλα τὰ τοῖς ἀνά πᾶσαν τὴν γῆν δε-
 δωρημένα παρὰ Θεοῦ θεοπρεπῆ κατορθώματα. Οὗτος μὲν
 οὖν τῶν προκειμένων ἡμῖν ὁ σκοπός. Ἐκαστα δὲ κατὰ μέρος
 τῶν γεγραμμένων ὡς ἐνι διερμηνεύσομεν. «Εὐφραινέσθω»
 5 τοῖνυν, φησὶν, «ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν», τοῦτ' ἔστιν οἱ τὴν ἄνω
 τρίβοντες πόλιν καὶ τὸ λαμπρὸν καὶ ἀξιάγαστον ἔχοντες ἐν-
 διαίτημα, ἄγγελοί τε καὶ ἀρχάγγελοι, καὶ τὰ τούτων ἐπέκει-
 να, θρόνοι τε καὶ ἐξουσίαι καὶ δυνάμεις λογικαὶ καὶ τῶν
 ἀνωτάτω θώκων οἱ παραστάται. Φαμὲν δὲ ὅτι θυμηδίας
 10 πρόφασις καὶ αὐτοῖς δὴ γέγονε τοῖς ἐν οὐρανῷ πατράσιν ἢ
 τῶν πεπλανημένων ἐπὶ τῆς γῆς ἐπιστροφή πρὸς τὸν Θεόν, ἢ
 διὰ γέ φημι τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, ἢ τυφλῶν
 ἀνάβλεψις, καὶ ἀπαξαπλῶς τῶν ἀπολωλότων ἢ σωτηρία. Εἰ
 γὰρ χαίρουσιν ἐφ' ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, πῶς ἐνδοι-
 15 ἄσαι θέμις, ὡς ἤδονται τε καὶ κατευφραίνονται σεσωσμένην
 ὀρῶντες τὴν ὑπ' οὐρανόν; Οὐκοῦν ἄνωθεν μὲν ὁ οὐρανὸς εὐ-
 φραινέσθω, φησί, ὀανάτωσαν δὲ καὶ αἱ νεφέλαι δικαιοσύ-
 νην. Νεφέλας δὲ εἶναί φαμεν νοητὰς τὰς ἄνω δυνάμεις, δι'
 ὧν αἱ διὰ τοῦ Πνεύματος παρακλήσεις ὑετοῦ καθίενται δι-
 20 κην καὶ ταῖς τῶν πιστευόντων καρδίαις ἐνοστάζουσι, κατὰ γε
 τὸ ἐτέρωθί που σαφῶς εἰρημένον ὡς περὶ ἀμπέλου περὶ τῶν
 ἐξ Ἰσραὴλ: «Καὶ ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι ἐπ'
 αὐτοὺς ὑετόν», ἤγουν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀγίους μυσταγωγούς
 καὶ τοὺς ὄντας ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν καὶ πρῶτοι καὶ ἀπαρχὴ γεγό-
 25 νασιν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, οἳ δὴ, ἅπασαν περιφοιτῶντες
 τὴν γῆν, τὸν θεῖόν τε καὶ ἱερὸν κατεσκέδασαν λόγον, καὶ κα-
 θάπερ τινὰ διψάδα καὶ ἄκαρπον γῆν τοὺς ἀπανταχοῦ κατευ-
 φραίνοντες καὶ οἷον κατάρδοντες νοητῶς, πρόφασις αὐτοῖς
 εὐκαρπίας γεγόνασι τῆς πνευματικῆς.

30 Οὐκοῦν Ἰουδαίοις ἅτε μὲν, ἅτε δὲ καὶ γεγονόσι κυριοκτό-
 νοις καὶ εἰς αὐτὸν παροινήσασιν τὸν τῶν νοητῶν ναμάτων

Κύρο καὶ σὰ ὅσα διαπράχθησαν ἀπὸ αὐτὸν τὰ θεϊκὰ κατορθώματα πὺν ἔχουν δωρηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν ἐξεταζομένων ἐδῶ λόγων. Ἐξ ηἰστήσομε ὅμως ὅσο μποροῦμε τὸ καθένα ἀπὸ ὅσα ἔχουν γραφεῖ. «Ἐφρανθεῖ» λοιπὸν, λέγει, «ὁ οὐρανὸς ψηλά», δηλαδή ὅσοι ζοῦν στὴν οὐράνια πόλη καὶ κατοικοῦν σὸ λαμπρὸ καὶ θαυμαστὸ ἐνδιαίτημα, οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἀρχάγγελοι καὶ τὰ πέρα ἀπὸ αὐτούς, οἱ θρόνοι καὶ οἱ ἐξουσίαι, οἱ λογικὲς δυνάμεις καὶ οἱ παραστάτες τῶν ἀνώτατων θρόνων. Λέμε δηλαδή ὅτι ἔγινε ἀφορμὴ βαθειᾶς χαρᾶς καὶ γιὰ τοὺς πατέρες στὸν οὐρανὸ ἢ ἐπιστροφὴ τῶν πλανημένων ἀνθρώπων στὸν Θεὸ, πὺν ἔγινε μέσω τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ, ἢ ἀνάβλεψη τῶν τυφλῶν καὶ γενικὰ ἢ σωτηρία ἐκείνων πὺν εἶχαν χαθεῖ. Γιατί, ἂν χαίρονται γιὰ τὴν ἐπιστροφή ἐνὸς ἁμαρτωλοῦ⁵³, πῶς εἶναι δυνατὸν ν' ἀμφιβάλομε ὅτι εὐχαριστοῦνται καὶ κατευφραίνονται βλέποντας νὰ ἔχει σωθεῖ ὅλη ἢ οἰκουμένη; «Ἐφραίνεται λοιπὸν ψηλά ὁ οὐρανός», λέγει, «κι ἄς βρέξουν τὰ σύννεφα δικαιοσύνη». Σύννεφα νοητὰ λέμε ὅτι εἶναι οἱ οὐράνιαι δυνάμεις, μέσω τῶν ὁποίων οἱ πνευματικὲς παρηγοριᾶς κατεβαίνουν στοὺς ἀνθρώπους ὅμοια μὲ βροχὴ καὶ ἐνσταλάζουν στὶς καρδιᾶς ὅσων πιστεύουν, σύμφωνα μ' αὐτὸ πὺν λέγεται μὲ σαφήνεια κάπου ἄλλοῦ γιὰ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες, σὰν σὲ ἀμπέλι· «Καὶ θὰ δώσω ἐντολὴ σὰ σύννεφα νὰ μὴ ρίξουν σ' αὐτοὺς βροχὴ»⁵⁴, δηλαδή καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς ἁγίους μυσταγωγούς καὶ σ' ὅσους ζοῦν στὴ γῆ, τῶν ὁποίων πρῶτοι καὶ ἀπαρχὴ ἔγιναν οἱ θεσπέσιοι μαθητές, οἱ ὁποῖοι, ἐπισκεπτόμενοι ὅλη τὴ γῆ, διασκόρπισαν τὸν θεῖο καὶ ἱερὸ λόγον, καὶ κατευφραίνοντας σὰν κάποιαι διψασμένη καὶ ἄκαρπη γῆ τοὺς ἀνθρώπους καὶ καταρδεύοντάς τους κατὰ κάποιον τρόπο πνευματικὰ, ἔγιναν ἀφορμὴ γι' αὐτοὺς πλούσιας πνευματικῆς καρποφορίας.

Στοὺς Ἰουδαίους λοιπὸν πὺν ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη ἔγιναν φονιάδες τοῦ Κυρίου καὶ φέρθηκαν μὲ παραφροσύνῃ πρὸς

δοτῆρα Χριστόν, ἐκέλευε Θεὸς ταῖς νεφέλαις τὸ μὴ διδόναι
 τοὺς ὑετούς, τοῖς γε μὴν εἰς αὐτὸν πιστεύουσι καθεῖναι προσ-
 τάττονται καὶ κατάρδειν ἀμφιλαφῶς τὰς τῶν προσιόντων
 αὐτῶ καρδίας. Ὑετῶν γε μὴν καθιεμένων, «ἀνατειλάτω»,
 5 φησὶν, «ἡ γῆ, καὶ βλαστησάτω ἔλεος, καὶ δικαιοσύνην ἀνα-
 τειλάτω ἅμα». Ἦν γὰρ ἀναγκαῖον τῶν νοητῶν νεφελῶν, ὡς
 ἔφην, τοῖς εἰς δικαιοσύνην μαθήμασιν ἀρδευουσῶν τὴν ὑπ'
 οὐρανόν, καθάπερ ἐκ σπερμάτων ἀγαθῶν, ἀναφῆναί τε καὶ
 ἀναβλαστῆσαι καρπούς ἀγαθοῦς Ὡσπερ γὰρ κατάρχοντος
 10 ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ τῆς ἁμαρτίας εὐρετοῦ καὶ διὰ τῶν ἐν κόσμῳ
 σοφῶν μυσάρά τε καὶ βέβηλα πανταχοῦ καθιέντος σπέρμα-
 τα, «οὐδεὶς ἦν ὁ ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἦν ἕως ἐνός, ἀλλὰ
 πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν», καὶ καρπῶν ἐπιεικεί-
 ας ἔρημος ἦν ἡ σύμπασα γῆ, οὐπὼ τῶν τῆς δικαιοσύνης μα-
 15 θημάτων, ὑετῶν δίκην, καθιεμένων τοῖς ἀπανταχοῦ, λωιπὸν
 ἦν ἀκόλουθον τοὺς τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας εἶναι καρπούς.

«Ἐλεος» δὲ εἶναί φαμεν τὴν ἀγάπην, ἣτις ἐστὶ τοῦ νό-
 μου τὸ πλήρωμα, συμπαρομαρτούσης αὐτῇ καὶ δικαιοσύ-
 νης, καὶ πάντως που τῆς εὐαγγελικῆς, ἣς καὶ βραβευτῆς
 20 καὶ διδάσκαλος αὐτὸς ἡμῖν γέγονεν ὁ Χριστός. Φαίη δ' ἄν-
 τις, ἔλεος καὶ δικαιοσύνην τὴν ἐκ γῆς ἀνίσχουσαν, ἣ καὶ
 βλαστήσασαν, αὐτὸν εἶναι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν
 Χριστόν. Γέγονε γὰρ ἡμῖν παρὰ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἔλεος
 καὶ δικαιοσύνη, εἵπερ ἐστὶν ἀληθὲς ὡς ἠλεήθημεν ἐν αὐτῶ
 25 καὶ δεδικαιώμεθα, τῶν ἀρχαίων αἰτιαμάτων λαθόντες τὴν
 ἄφεσιν, ἠγουν ὅτι παρ' αὐτοῦ δεδέγμεθα τὴν εἰς λῆξιν ἀγα-
 θοῦ παντὸς ἀνακομίσει δυνάμενην ἡμᾶς δικαιοσύνην, δι'
 ἣς καὶ σεσώσμεθα. Εἰ δὲ ἡ γῆ τὴν δικαιοσύνην ἀναφῦναι
 προστέτακται, χαλεπαινέτω μηδεὶς, ἐννοήσας ὅτι καὶ ὁ Ψαλ-
 30 μωδός πού φησι περὶ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ
 Ἐμμανουήλ: «Εἰργάσατο δικαιοσύνην ἐν μέσῳ τῆς γῆς».

αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, τὸν δοτήρα τῶν νοητῶν ναμάτων, πρόσταξε ὁ Θεὸς τὰ σύννεφα νὰ μὴ ρίξουν βροχή, δέχονται ὅμως προσταγὴ νὰ βρέχουν σ' αὐτοὺς πού πιστεύουν σ' αὐτὸν καὶ νὰ ἀρδεύουν πλούσια τὶς καρδιές ὧσων προσέρχονται σ' αὐτόν. Γιατὶ λέγει, ἀφοῦ πέσουν οἱ βροχές, «ὅς ἀνατείνει ἡ γῆ καὶ ὅς βλαστήσει ἔλεος καὶ ὅς καρποφορήσει δικαιοσύνη». Γιατὶ ἦταν ἀνάγκη, ὅπως εἶπα, ἀρδεύοντας τὰ νοητὰ νέφη τὴν οἰκουμένη μὲ τὰ μαθήματα δικαιοσύνης, νὰ ἀναβλαστήσουν, σὰν ἀπὸ καλοὺς σπόρους καὶ νὰ θγάλουν καλοὺς καρπούς. Ὅπως δηλαδή ὅταν ἐξουσίαζε πάνω στὴ γῆ ὁ ἐφευρέτης τῆς ἁμαρτίας καὶ μέσω τῶν σοφῶν τοῦ κόσμου ἔρριχνε παντοῦ βδελυροὺς καὶ βέβηλους σπόρους, καὶ «δὲν ὑπῆρχε κανένας πού νὰ κάνει ἔργα ἀγαθὰ, κανένας, οὔτε καὶ ἓνας, ἀλλὰ ὅλοι εἶχαν βγεῖ ἀπὸ τὸ δρόμο τους καὶ συγχρόνως εἶχαν ἐξαχρειωθεῖ»⁵⁵ καὶ ὅλη ἡ γῆ εἶχε μείνει ἔρημη καὶ ἄδεια ἀπὸ καρπούς εὐσέβειας, ἔτσι πέφτοντας πάνω σὲ ὅλους σὰν βροχὴ τὰ μαθήματα τῆς δικαιοσύνης, ἦταν ἐπόμενο νὰ βλαστήσουν οἱ καρποὶ τῆς εὐσέβειας.

«Ἐλεος» βέβαια λέμε ὅτι εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶναι τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου, συνοδευμένη καὶ ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη, ὅπως δὴποτε τὴν εὐαγγελικὴ, τῆς ὁποίας ἐπιβραβευτὴς καὶ διδάσκαλός μας ὑπῆρξε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Θὰ μπορούσε βέβαια νὰ πεῖ κανεὶς, ὅτι ἔλεος καὶ δικαιοσύνη πού ἀνατέλλει, ἢ πού βλάστησε ἀπὸ τὴ γῆ, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός. Γιατὶ ἔγινε γιὰ μᾶς ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ἔλεος καὶ δικαιοσύνη, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἐλεηθήκαμε μὲ αὐτὸν καὶ δικαιωθήκαμε, λαμβάνοντας τὴν ἄφεση τῶν παλαιῶν μας ἁμαρτημάτων, δηλαδή δεχθήκαμε τὴ δικαιοσύνη ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ μᾶς ὀδηγήσει τὴν κορυφὴ κάθε ἀγαθοῦ, μὲ τὴν ὁποία καὶ ἔχομε σωθεῖ. Ἄν ὅμως ἡ γῆ ἔλαβε τὴν προσταγὴ νὰ βλαστήσει τὴ δικαιοσύνη, νὰ μὴ δυσφορεῖ κανένας, σκεπτόμενος ὅτι καὶ ὁ Ψαλμωδὸς λέγει κάπου γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Ἐμμανουήλ: «Ἐπραξε ἔργα δικαιοσύνης πάνω στὴ

55. Ψαλμ. 13, 3.

Οὐ γὰρ ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ κατεκόμισεν ἡμῖν τὴν ἑαυτοῦ σάρκα Χριστός, γεγένηται δὲ μᾶλλον κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός, ἢ καὶ μία γέγονε τῶν ἐπὶ γῆς. Ὅταν οὖν λέγηται γῆς γενέσθαι καρπὸς καὶ θλάστημα, συνήσεις, ὡς ἔφην, ὅτι 5 γέγονε κατὰ σάρκα ἐκ γυναικὸς ληφθείσης εἰς τοῦτο πρὸς ὑπουργίαν, καίτοι μιᾶς οὔσης τῶν ἀπὸ τῆς γῆς.

Στίχ. 8-9. «Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεὸς ὁ κτίσας σε· ποῖον βελτίονα κατεσκεύασα ὡς πηλὸν κεραμέως;».

Τὴν αἰτίαν ὥσπερ ἀποδίδωσιν ἐν τούτοις, τοῦ καὶ Θεὸν 10 ὄντα κατὰ φύσιν Υἱόν, κενῶσαι μὲν ἑαυτόν, ἐλέσθαι δὲ καὶ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τῆς οὕτω μεγάλης ἀξιῶσαι φειδοῦς τοὺς ὄντας ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἰδίαν προέσθαι ψυχὴν· μᾶλλον δὲ καὶ ἀνασχέσθαι λαβεῖν τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, καὶ τῆς ἀνωτάτω δόξης ἀλλάξασθαι τῆς ἀνθρώ- 15 που φύσεως τὸ μικροπρεπές Ταύτητοι φησίν, ὅτι «Ἐγὼ εἰμι», νῦν ἐκληπτέον, ἀντὶ τοῦ, «ὑφέστηκα καὶ ζῶ», Θεὸς ὑπάρχων ἀληθινὸς καὶ τῶν δυνάμεων Κύριος, καὶ παρενεγκῶν εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καὶ θάνατον οὐ ποιήσας, κτίσας δὲ μᾶλλον ἐπὶ ἀφθαρσία τὰ πάντα. Εἶτα τιμῶν τὴν ἀνθρώ- 20 που φύσιν, καὶ ὅτι τῶν ἐπὶ γῆς ἀπάντων ζώων ἰσοστατήσειεν ἂν αὐτῇ παντελῶς οὐδέν, «Ποῖον», φησί, «βέλτιον κατεσκεύασα ὡς πηλὸν κεραμέως;»· πεπλάσμεθα γὰρ παρ' αὐτοῦ χοῦν λαβόντος ἀπὸ τῆς γῆς καὶ κεραμέως δίκην εὖ μάλα διαμορφώσαντος. Ἄλλ' οὐ μέχρι τούτων τῆς ἀνθρώπου 25 φύσεως τὸ ἀξίωμα, ἀλλά τι καὶ μεῖζον ἐν ἡμῖν ξενιόν τε καὶ δῶρον εὐτεχνίας Θεοῦ. Πεποιήμεθα γὰρ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ, καὶ τῆς αὐτοῦ δόξης τὸν χαρακτῆρα πεπλουτήκαμεν νοητῶς ἐναστράπτοντα ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, εἰ καὶ ἐσμεν κατὰ σάρκα γῆ καὶ ἐκ γῆς.

30 Οὐκοῦν οὐκ εὐκαταφρόνητον, μᾶλλον δὲ καὶ ἀξιάγαστον ἐπὶ γῆς ζῶον ὁ ἄνθρωπος· οὕτω τε Θεὸς ἐπ' αὐτῷ σε-

γῆ»⁶. Γιατί δὲν μᾶς ἔφερε ὁ Χριστὸς ἀπὸ πάνω καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τῆ σάρκα του, ἀλλὰ γεννήθηκε κατὰ τῆ σάρκα ἀπὸ γυναίκα, ἡ ὁποία ἦταν καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς γυναῖκες τῆς γῆς. "Ὅταν λοιπὸν λέγεται ὅτι ἔγινε καρπὸς καὶ βλάστημα τῆς γῆς, νὰ κατανοήσεις, ὅπως εἶπα, ὅτι προῆλθε κατὰ σάρκα ἀπὸ γυναίκα, ποὺ τὴν ἔλαβε ὁ Θεὸς γι' αὐτὸ ἀκριβῶς πρὸς βοήθεια, μολονότι ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς γυναῖκες τῆς γῆς.

Στίχ. 8-9. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ποὺ σὲ ἔπλασε· ποιὸν ἄλλο καλύτερο ἔπλασα σὰν τὸ πηλὸ τοῦ κεραμοποιοῦ;».

Σὰ νὰ ἀποδίδει μὲ αὐτὰ τὴν αἰτία τοῦ ὅτι, ἂν καὶ εἶναι Θεὸς κατὰ φύση ὁ Υἱὸς, κένωσε τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ καὶ θέλησε νὰ πάθει γιὰ χάρη μας, καὶ νὰ καταστήσει ἀξιους τόσο μεγάλης φροντίδας τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε νὰ προσφέρει τὴ ζωὴ του ἀντάλλαγμα γιὰ τὴ σωτηρία τους, καὶ μᾶλλον ν' ἀνεχθεῖ νὰ λάβει μορφή δούλου καὶ νὰ ἀνταλλάξει τὴν ἀσήμαντη φύση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ἀνώτατη δόξα. Γι' αὐτὸ βέβαια λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι», ποὺ πρέπει νὰ τὸ ἐκλάβομε ἀντὶ τοῦ "ὑπάρχω καὶ ζῶ», ὄντας Θεὸς ἀληθινὸς καὶ Κύριος τῶν δυνάμεων, κι ποὺ ἔφερα τὰ πάντα στὴν ὑπαρξη, ποὺ δὲν ἔκανα τὸ θάνατο, ἀλλὰ δημιουργήσε τὰ πάντα γιὰ νὰ εἶναι ἀφθαρτα. Ἐπειτα, τιμώντας τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ ὅτι κανένα ἀπολύτως ἀπὸ τὰ ζωντανὰ τῆς γῆς δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ ἴσο ἀπέναντί της, λέγει· «Ποιὸ καλύτερο ἔπλασα σὰν πηλὸ τοῦ κεραμοποιοῦ;». Γιατί ἔχομε πλασθεῖ ἀπὸ αὐτὸν ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴ γῆ καὶ σὰν κεραμοποιὸς μᾶς διαμόρφωσε ἄριστα. Δὲν περιορίσθηκε ὅμως μόνο σ' αὐτὰ ἢ τιμὴ πρὸς τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἔχομε καὶ μιὰ ἄλλη χορηγία καὶ δωρεὰ τῆς ἐπινοηκότητος τοῦ Θεοῦ. Πλασθήκαμε δηλαδή κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσή του⁷, καὶ λάβαμε ὡς πλοῦτο τὴ σφραγίδα τῆς δόξας του, ποὺ λάμπει νοητὰ στὶς ψυχές μας, ἂν καὶ εἴμαστε κατὰ σάρκα χῶμα προερχόμενοι ἀπὸ τὴ γῆ.

Δὲν εἶναι λοιπὸν εὐκαταφρόνητο, ἀλλὰ μᾶλλον ἀξιοθαύμαστο ζῶο ὁ ἄνθρωπος ἐπάνω στὴ γῆ, καὶ γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς τὸν θεωρεῖ

μνύνεται. Καὶ γοῦν ἔφη πρὸς τὸν τληπαθέστατον Ἰώβ, τὰς
 ἑαυτοῦ μεγαλοουργίας ἐναργεῖς καθιστάς· «⁵ Ἡ συλλαβὼν
 γῆς πηλόν, ἔπλασας ζῶον, καὶ λαλητὸν αὐτὸ ἔθου ἐπὶ τῆς
 γῆς;». Ψάλλει δέ που καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ· «Κύριε, τί
 5 ἔστιν ἄνθρωπος, ὅτι μμνήσκη αὐτοῦ, υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι
 ἐπισκέπη αὐτόν;». Εἶτα τῆς ἀνθρώπου φύσεως τὸ περιφα-
 νὲς ἐξηγεῖται λέγων· «¹⁰ Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγ-
 γέλους· δόξη καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτόν, καὶ κατέστησας
 αὐτόν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου. Πάντα ὑπέταξας ὑπο-
 10 κάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ». Ἐφήρωσε μὲν γὰρ τῷ Χριστῷ
 τῶν προκειμένων στίχων τινὰς ὁ πάνσοφος Παῦλος. Λέ-
 γοιτο δ' ἂν οὐκ ἀπειοικότως καὶ ἐπὶ παντὸς ἀνθρώπου τοῦ
 καθ' ἡμᾶς· ἐψευσμένον γὰρ ἐν αὐτοῖς οὐδέν.

Στίχ. 9-10. «Μὴ ὁ ἀροτριῶν ἀροτριάσει τὴν γῆν ὅλην
 15 τὴν ἡμέραν; Μὴ ἐρεῖ ὁ πηλὸς τῷ κεραμεῖ, Τί ποιεῖς, ὅτι
 οὐκ ἐργάζη οὐδὲ ἔχεις χεῖρας; Ὁ λέγων τῷ πατρὶ, Τί
 γεννήσεις, καὶ τῇ μητρὶ, Τί ὠδινήσεις;».

Βαθὺς μὲν ὁ λόγος καὶ ἀσαφεία πολλῇ κατεσκιασμέ-
 νος, εἴση δ' ὅμως εὐθὺ τοῦ χρησίμου καὶ ἀληθοῦς· χρῆναι
 20 δὲ οἶμαι προαναπτύξαι βραχὺ τῶν νοημάτων τὸν σκοπόν.
 Ἔσται γὰρ οὕτως εὐαφῆς τε καὶ εὐπαράδεκτος τοῖς ἀκρο-
 ωμένοις· Οὐκοῦν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἐλυτρώσατο μὲν ἐξ Αἰ-
 γύπτου τὸν Ἰσραὴλ, ἐξείλετο δὲ καὶ τῆς πολυθέου πλάνης,
 καὶ τῆς τῶν δαιμονίων ἀπάτης, νόμῳ τῷ διὰ Μωσέως ἀνα-
 25 κομίσας αὐτόν εἰς τὴν τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας ἀυγὴν.
 Ἐνὶ γὰρ λατρεύειν ἐδίδαξε Θεῷ, καὶ Κύριον ἓνα προσκυ-
 νεῖν· εἶτα διὰ τύπων καὶ σκιᾶς ἀναβιδάζειν ἤθελεν ἐπὶ τὰ
 ἔτι μείζω καὶ τελεώτερα, τοῦτ' ἔστι τὰ ἐν Χριστῷ. Παιδα-
 γωγὸς γὰρ ὁ νόμος ἦν, ἔκειτο δὲ καὶ μέχρι καιροῦ διορθώ-
 30 σεως· ἦν δὲ οὗτος ὁ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ

σέμνωμά του. Καὶ πράγματι εἶπε πρὸς τὸν πολυπαθῆ Ἰωβ παρουσιάζοντας λαμπρὰ τὰ μεγαλουργήματά του· «Ἡ μήπως δὲν πῆρες πηλὸ ἀπὸ τῆ γῆ καὶ ἔπλασες ὑπαρξὴ ζωντανή καὶ τὴν ἔθεσες ἐπάνω στὴ γῆ μὲ τὴν ἰκανότητα νὰ μιλάει;»⁵⁸. Ψάλλει καὶ ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ κάπου· «Κύριε, τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὥστε νὰ τὸν θυμάσαι, ἢ ὁ κάθε ἀπόγονος τοῦ ἀνθρώπου ὥστε νὰ φροντίζεις γι' αὐτόν;»⁵⁹. Ἐπειτα ἐξηγεῖ τὴν ὑπεροχὴ τοῦ ἀνθρώπου λέγοντας· «Τὸν ἔκανες λίγο κατώτερο ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους· τὸν στεφάνωσες μὲ δόξα καὶ τιμὴ καὶ τὸν κατέστησες ἐπιστάτη τῶν ἔργων τῶν χειρῶν σου. Ὑπέταξες τὰ πάντα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του»⁶⁰. Κάποιους βέβαια ἀπὸ τοὺς στίχους αὐτοὺς τοὺς ἐφάρμοσε ὁ πάνσοφος Παῦλος στὸν Χριστό. Θὰ μπορούσαν ὅμως νὰ λεχθοῦν ταιριαστὰ καὶ γιὰ κάθε ἄνθρωπο ἀπὸ ἐμᾶς· γιατί τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔχει διαψευθεῖ.

Στίχ. 9-10. «Μήπως ὁ γεωργὸς θὰ ὀργώνει ὅλη τὴν ἡμέρα τὸ χωράφι; Μήπως ὁ πηλὸς θὰ πεῖ στὸν κεραμοπλάστη, Τί κάνεις καὶ δὲν ἐργάζεσαι· δὲν ἔχεις χέρια; Ἡ θὰ πεῖ τὸ παιδί στὸν πατέρα του, Γιατί νὰ μὲ γεννήσεις, καὶ στὴ μητέρα του, Γιατί νὰ κοιλοπονᾷς;».

Ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι βαθὺς καὶ ἔχει πολλὴ ἀσάφεια, θὰ καταλάβεις ὅμως ἀμέσως τὴ χρησιμότητά καὶ τὴν ἀλήθειά του. Ἀλλὰ πρέπει, νομίζω, νὰ κάνω προηγουμένως μιὰ σύντομη ἀνάπτυξη γιὰ τὸν σκοπὸ τῶν νοσημάτων. Γιατί ἔτσι θὰ εἶναι εὐκόλη ἡ προσέγγιση καὶ ἀποδεκτὴ ἀπὸ τοὺς ἀναγνῶστες. Ὁ Θεὸς λοιπὸν τῶν ὄλων ἐλευθέρωσε τοὺς Ἰσραηλιῖτες ἀπὸ τὴ δουλεία τῆς Αἰγύπτου καὶ τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν πολύθεη πλάνη καὶ τὴν ἀπάτη τῶν δαιμονίων, μετακομίζοντάς τους μέσω τοῦ νόμου τοῦ Μωϋσῆ στὴν αὐγὴ τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας. Γιατί τοὺς δίδαξε νὰ λατρεύουν ἓνα Θεὸ καὶ νὰ προσκυνοῦν ἓνα Κύριο, καὶ ἤθελε στὴ συνέχεια μὲ τύπους καὶ σκιὰς νὰ τοὺς ἀνεβάξει στὰ ἀκόμα ἀνώτερα καὶ τελειότερα, δηλαδή στὰ σχετικὰ μὲ τὸν Χριστό. Γιατί ὁ νόμος ἦταν παιδαγωγός, καὶ ἴσχυε μέχρι τὴν ὥρα τῆς διόρθωσής του· καὶ αὐτὸς ἦταν ὁ ἐρχομὸς στὸν κόσμον τοῦ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅταν,

ἐπιδημίας, ὅτε, τῶν νομικῶν ἐνταλμάτων ἀποστήσας τὴν σκιάν καὶ τοὺς ἐν γράμμασι τύπους, τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθοῦς λατρείας τὸ κάλλος εἰσκεκόμικε τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς γυμνῶς τε καὶ ἀπημφιεσμένως Ἄλλ' ἐπ' αὐτῷ δὴ οὖν τούτῳ
5 δεδυσφορήκασιν Ἰουδαῖοι, καὶ τοῖς τύποις ἔτι συναγορεύοντες ἀντεπράττοντο τῷ Χριστῷ καὶ τῶν Μωσαϊκῶν θεσπισμάτων τὴν λύσιν ἐνεκάλουν αὐτῷ, ποτὲ μὲν λέγοντες, «Εἰ ἦν οὗτος παρὰ Θεοῦ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἔλυε τὸ Σάββατον», ποτὲ δὲ καὶ τοῖς ἔτι χεῖροσι κατασφενδονῶντες λόγοις.

10 Οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἀπαράδεκτον ἐποιοῦντο τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων τὴν ὄνησιν ἀναδιβάξουσιν αὐτοὺς εἰς πνευματικὴν εὐκαρπίαν ἐκ τῆς ἀνονήτου σκιάς, ταύτητοί φησι· «Μὴ ὁ ἀροτριῶν ἀροτριάσει τὴν γῆν ὅλην τὴν ἡμέραν;». Ὡ ἀνόητοι, φησὶν· ἀνατέμνει μὲν γὰρ τοῖς ἀρότροις
15 τὴν ἄρουραν ὁ γηπόνος, ἀλλ' οὐ μέγχι παντὸς τοῦτο δοῦν, οὐδὲ ἅπαντα τοῖς ἀρότροις τὸν τῆς γηπονίας δαπανήσει καιρόν. Ἀνατέμνει γὰρ τὴν ἄρουραν, οὐχ ἵνα φαίνηται τοῦτο παθοῦσα μόνον, ἀλλ' ἵνα εὐπαράδοχος ἦ τοῖς ἐν αὐτῇ καταβαλλομένοις σπέρμασι, καὶ καρπογόνος ὀφθῆ. Οὐκοῦν
20 ὑλομανούσας ποτὲ καὶ οἶον κεχερσωμένας τὰς ἀπάντων ἡμῶν καρδίας, ὥσπερ ἀρότρω χρησάμενος τῷ διὰ Μωσέως νόμῳ, προεἰργασμαι, καὶ γεωργοῦ δίκην ἀνατέμνων, εὐπρεπεῖς ἀποφαίνω αὐτὰς εἰς καταβολὴν σπερμάτων ἀγαθῶν. Ὁ δέ γε ἀγαθοῦ παντὸς σπορευὲς ὁ ἐμός ἐστιν Υἱός. Προσδέξα-
25 σθε τοίνυν τὰ παρ' αὐτοῦ, καὶ μὴ βούλεσθε διηνεκῶς στέργειν καὶ ἀγαπᾶν τὸν ἀροτῆρα νόμον. Ἐροτριάσε γὰρ, ὡς ἔφην, οὐχ ἵνα μὲν ἔχητε τοῦτο (ποία γὰρ ὄνησις ἐντεῦθεν;), ἀλλ' ἵνα τοὺς τῆς ἀληθείας ἐκτέκητε καρπούς.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ μεταπεπλάσμεθα νοητῶς ἐν Χριστῷ, ἡ-
30 γουν μετεστοιχειώθημεν, οἱ μὲν ἐκ πλάνης Ἑλληνικῆς εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν καὶ εἰς ζωὴν ἁγίαν, τὴν διὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, οἱ γε μὴν ἐκ περιτο-

ἀπομακρύνοντας ἀπὸ τὶς ἐντολὰς τοῦ νόμου τὴ σκιά καὶ τοὺς τύπους πού περιέκλειαν τὰ γράμματα, πρόσφερε στοὺς ἀνθρώπους τὸ κάλλος τῆς πνευματικῆς καὶ ἀληθινῆς λατρείας⁶¹ γυμνὸ καὶ ὀλοφάνερο. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ ὀκριδῶς δυσφόρησαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ὑποστηρίζοντας ἀκόμα στοὺς τύπους, ἀντιμάχονταν τὸν Χριστὸ καὶ τὸν κατηγοροῦσαν γιὰ τὴν κατάλυση τὸν νομοθετημάτων τοῦ Μωϋσῆ, ἄλλοτε λέγοντας, « Ἄν ἦταν αὐτὸς ἄνθρωπος σταλμένος ἀπὸ τὸν Θεὸ δὲν θὰ καταγοῦσε τὸ Σάββατο»⁶², καὶ ἄλλοτε ἐκσφενδονίζοντας ἐναντίον του χειρότερα λόγια.

Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν παραδέχονταν τὴν ὠφέλεια ἀπὸ τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα πού τοὺς ἀνέβαζαν ἀπὸ τὴν ἄγωνα σκιά στὴν πνευματικὴ καρποφορία, γι' αὐτὸ λέγει· «Μήπως ὁ γεωργὸς θὰ ὀργώνει ὅλη τὴν ἡμέρα τὸ χωράφι;». Ὡ ἀνόητοι, λέγει· σχίζει βέβαια ὁ γεωργὸς μὲ τὸ ἄροτρό του τὸ χωράφι, ἀλλὰ δὲν τὸ κάνει αὐτὸ πάντοτε, οὔτε θὰ δαπανήσῃ ὅλο τὸ καιρὸ τῆς καλλιέργειας στὸ ὄργωμα. Γιατὶ ὀργώνει τὸ χωράφι, ὄχι γιὰ νὰ φαίνεται μόνο ὀργωμένο, ἀλλὰ γιὰ νὰ δεχθεῖ τὸν σπόρο πού ρίχνουν σ' αὐτὸ καὶ νὰ τὸ δοῦν νὰ καρποφορεῖ. Ἐνῶ λοιπὸν κάποτε οἱ καρδιῆς ὄλων μας ἦταν γεμᾶτες ἀπὸ χόρτα καὶ τελείως ἀκαλλιέργητες, τὶς προεργάζομαι χρησιμοποιοῦντας σὰν ἄροτρο τὸ νόμο τοῦ Μωϋσῆ, καὶ ὀργώνοντάς τες σὰν γεωργός, τὶς κάνω νὰ εἶναι κατάλληλες γιὰ νὰ πέσει σ' αὐτὲς οἱ σπόροι οἱ γόνιμοι. Καὶ ὁ σπορέας κάθε καλοῦ εἶναι ὁ Υἱός μου. Δεχθεῖτε λοιπὸν τὰ δικά του, καὶ μὴ θέλετε νὰ ἀνέχεσθε καὶ νὰ ἀγαπᾶτε πάντοτε τὸν ὀργωτὴ νόμο. Γιατὶ ὀργωσε, ὅπως εἶπα, ὄχι γιὰ νὰ ἔχετε τὸ ὄργωμα (γιατὶ ποιὸ ὄφελος θὰ προκύψει ἀπὸ αὐτό;), ἀλλὰ γιὰ νὰ παράγει τοὺς καρποὺς τῆς ἀλήθειας.

Ἐπειδὴ ὁμως ξαναπλαστήκαμε νοσητὰ σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή μεταστοιχειωθήκαμε, καὶ μεταφερθήκαμε ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ πλάνη στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας καὶ στὴν ἁγία ζωὴ τὴν χορηγούμενη ἀπὸ τὸν Σωτῆρα ὄλων μας Χρι-

61. Ἰω. 4, 24.

62. Ἰω. 9, 16.

μῆς εἰς ἀνάληψιν μαθημάτων εὐαγγελικῶν καὶ εἰς καινότη-
 τητα λατρείας, οὐκ ἔτι τῶν τύπων ἐχούσης τὸ ἀτερπές,
 ἐκλαμπούσης δὲ μᾶλλον τῆς πνευματικῆς τὸ εὐπρεπέστα-
 τον κάλλος· ὑπῆρξε δὲ ἡμῖν καὶ κείνοις τὴν διὰ ὕδατος τε
 5 καὶ Πνεύματος ἀναγέννησιν ἐν Χριστῷ πλουτήσασι· ὁμοί-
 ως δὲ ἦν τοῖς Ἰουδαίων δήμοις ἀπόβλητός τε καὶ ἀπαράδε-
 κτος ἢ ἐπ' αὐτοῖς δὴ τουτοιοῖ χάρις (ἀντέπραπτον γάρ, ὡς
 ἔφην, τοῖς παρὰ Χριστοῦ θεσπίσμασι)· ταύτητοί φησι· «Μὴ
 ἔρεϊ ὁ πληλὸς τῷ κεραμεῖ, Τί ποιεῖς, ὅτι οὐκ ἐργάζῃ οὐδὲ
 10 ἔχεις χεῖρας; Ὁ λέγων τῷ πατρὶ, Τί γεννήσεις, καὶ τῇ μητρὶ,
 Τί ὠδινήσεις;». Ἐγὼ μὲν γάρ, φησὶν, ἀναμορφῶσαι βούλο-
 μαι πρὸς τὰ ἀμείνω καὶ οἶον ἀναπλάσαι πρὸς τὰ βελτίω
 διὰ γεννήσεως νοητῆς, πάντως δήπου τῆς δι' ὕδατος τε καὶ
 Πνεύματος, ἀλλὰ τοῖς ἐμοῖς σκέμμασιν ἀσυνέτως ἀντιπράτ-
 15 τετε. Ἄρ' οὖν ἐπετίμησε, φησὶν, ὁ πληλὸς τῷ κεραμεῖ ποτε,
 ὡς χεῖρα τὴν τεχνουργὸν οὐκ ἔχοντι, ἢ ὡς οὐκ εἰδότι τίνα
 χρῆ τρόπον διαμορφῶσαι τὸ ἐν χερσίν; Ἄλλ' ὁ μέλλων τε-
 χθήσεσθαι, φησί, μὴ πεῦσιν προσήγαγε τῷ ἰδίῳ πατρὶ, ἄρα
 γεννήσει; Εἶτα πῶς ὑμεῖς, ὡς πληλὸς ὄντες εἰς χεῖρας κερα-
 20 μέως, καὶ οὐκ εἰδότες ὅλως τίνα τρόπον ἢ νοητὴν περὶ ὑμᾶς
 ἀναγέννησις ἔσται, οὐ δεδίατε φιλονεικεῖν, καὶ οὐχὶ δὴ
 μᾶλλον ὡς τεχνίτη καὶ πατρὶ τὸ ὅπως ἂν γένοιτο ταυτὶ πα-
 ραχωρεῖν ἐγνώκατε;

Ἔτι γὰρ ἐφιλονεῖκουν Ἰουδαῖοι τοῖς τοῦ Σωτῆρος λό-
 25 γοις, οἱ γεγόνασιν αὐτῷ περὶ τούτων, χαλεπὸν οὐδὲν συνι-
 δεῖν. Ἔφη γὰρ πρὸς Νικόδημον· «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν,
 εἰ μὴ τις γεννηθῆ ἔξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται
 ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ». Ὁ δὲ τοῖς ὑπὲρ νοῦν ἀσυνέ-
 τως ἐπιτηδῶν ἀντανίστατο λέγων· «Μὴ δύναται ἄνθρωπος,
 30 γέρον ὢν, εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δεύτερον εἰσελ-
 θεῖν καὶ γεννηθῆναι;». Προσετίθει δὲ τούτοις καὶ ἕτερον μυ-

στό, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν περιτομὴν στὴν ἀνάληψη τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν καινούργια λατρεία, πού δὲν ἔχει πιά τοὺς ἄχαρους τύπους, ἀλλὰ ἀκτινοβολεῖ μᾶλλον τὸ ἔξοχο κάλλος τῆς πνευματικῆς λατρείας, δεχθήκαμε ὅμως κι ἐμεῖς κι ἐκεῖνοι τὸν πλοῦτο τῆς ἀναγέννησης μὲ τὸ νερὸ καὶ τὸ Πνεῦμα στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ὅμοια ἦταν καὶ στὸ Ἰουδαϊκὸ πλῆθος ἀπόβλητη καὶ ἀπαράδεκτη αὐτὴ ἡ χάρις πού τοὺς γινόταν (γιατί, ὅπως εἶπα, ἦταν ἀντίθετοι στὰ ὅσα θέσπιζε ὁ Χριστός), γι' αὐτὸ λέγει· «Μήπως θὰ πεῖ ὁ πηλὸς στὸν κεραμοποιό, «Τί κάνεις καὶ δὲν ἐργάζεσαι· δὲν ἔχεις χέρια; ἢ θὰ πεῖ τὸ παιδί στὸν πατέρα του, Γιατί νὰ γεννήσεις, καὶ στὴ μητέρα του, Γιατί νὰ κοιλοπονᾷς;». Ἐγὼ βέβαια θέλω νὰ σᾶς ἀναμορφώσω, λέγει, στὸ καλύτερο καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ σᾶς ξαναπλάσω πρὸς στὰ καλύτερα μὲ τὴν πνευματικὴ γέννηση, ὅπωςδὴποτε βέβαια μὲ νερὸ καὶ Πνεῦμα, σεῖς ὅμως ἀντιτίθεσθε ἀνόητα στὰ δικὰ μου θελήματα. Ἄραγε λοιπόν, λέγει, ὁ πηλὸς ἐπιτίμησε ποτὲ τὸν πλάστη του, ὅτι τάχα δὲν ἔχει χέρι ἱκανὸ πρὸς πλαστουργία, ἢ ὅτι δὲν γνωρίζει μὲ ποιὸ τρόπο νὰ διαμορφώσει αὐτὸ πού ἔχει στὸ χέρι του; Ἀλλὰ κι αὐτὸς πού πρόκειται νὰ γεννηθεῖ, λέγει, μήπως ζήτησε νὰ μάθει ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἄραγε θὰ τὸν γεννήσει; Καὶ πῶς τότε ἐσεῖς, πού εἶστε σὰν πηλὸς στὰ χέρια τοῦ κεραμοποιοῦ καὶ δὲν γνωρίζετε καθόλου πῶς θὰ γίνῃ ἡ πνευματικὴ γέννησή σας, δὲν φοβᾶσθε νὰ φιλονεικεῖτε, καὶ δὲν θεωρεῖτε μᾶλλον καλύτερο νὰ ἀφήνετε τὸ πῶς θὰ γίνουν αὐτὰ στὸν τεχνίτη καὶ τὸν πατέρα;

Ἔτσι βέβαια φιλονεικοῦσαν οἱ Ἰουδαῖοι γιὰ τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα πού εἶπε γι' αὐτά, δὲν εἶναι καθόλου δύσκολο νὰ τὸ διαπιστώσουμε. Γιατὶ εἶπε στὸν Νικόδημο· «Σᾶς διαβεβαιώνω, ἂν κάποιος δὲν γεννηθεῖ ἀπὸ νερὸ καὶ Πνεῦμα, δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»⁶³. Καὶ ὁ Νικόδημος προχωρώντας ἀπερίσκεπτα στὰ πέρα ἀπὸ τὸ νοῦ προέβαλε τὴν ἀντίρρηση λέγοντας· «Μήπως μπορεῖ ἓνας γέρος ἄνθρωπος νὰ μπεῖ γιὰ δεύτερη φορὰ στὴν κοιλιὰ τῆς μητέρας του καὶ νὰ ξαναγεννηθεῖ;»⁶⁴. Πρόσθετε ὅμως σ'

σταγωγίαν, «Πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι;». Τί οὖν πρὸς ταῦτα Χριστός; «Εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς ἐὰν εἶπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια, πιστεύσητε;». Εἶκειν οὖν ἀναγκαῖον οἷς ἂν λέγοι Θεός Αὐτὸς οἶδε τῶν ἰδίων ἔργων τὴν ὁδόν, ἀπολυπραγμόνητα δὲ τὰ παρ' αὐτοῦ τεχνουργούμενα, καὶ ἀνευδοιάστω πίστει τὰ ὑπὲρ νοῦν ὄντα τὸν καθ' ἡμᾶς τιμᾶσθαι προσήκει. Ἰστέον δέ, ὅτι καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας εἰς τὸν οἶκον τοῦ κεραμέως ἐπέμπετο, τεχνουργοῦντα αὐτὸν ὀψόμενος· διαπεσόντος δὲ τοῦ πηλοῦ καὶ εἰς ἀγγεῖον ἕτερον ἀναπεπλασμένου, πρὸς αὐτὸν ἔφη Θεός· «Μή, ὡς ὁ κεραμεὺς οὗτος, οὐ δυνήσομαι [τοῦ ποιῆσαι] ὑμᾶς, οἶκος Ἰσραήλ; Ἴδου ὡς πηλὸς τοῦ κεραμέως ὑμεῖς ἐστε ἐν χερσὶ μου». Ὅτι δὲ καὶ μεταπλαττόμεθα νοητῶς εἰς ἁγίαν τε καὶ παγκάλην ζωὴν, σαφηνιεῖ λέγων ὁ Παῦλος· «Ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος», δι' οὗ καὶ ἀναγεννώμεθα, σποράν ἔχοντες οὐκέτι φθαρτήν, ἀλλὰ τὴν διὰ λόγου ζῶντος Θεοῦ καὶ μένοντος

20 Στίχ. 11-12. «Ὅτι οὕτω λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος Ἰσραήλ, ὁ ποιήσας τὰ ἐπερχόμενα· Ἐπερωτήσατέ με περὶ τῶν θυγατέρων καὶ περὶ τῶν υἱῶν μου, καὶ περὶ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν μου ἐντείλασθέ μοι. Ἐγὼ ἐποίησα γῆν καὶ ἄνθρωπον ἐπ' αὐτῆς Ἐγὼ τῇ χειρὶ μου ἐστερέεωσα τὸν οὐρανόν. Ἐγὼ πᾶσι τοῖς ἄστροις ἐνετειλάμην».

Τῆς τῶν ἀνωτέρω διανοίας ἀπόδοσις ἐν τούτοις ὁράται γεγεννημένη. Ἐχει δὲ οὕτω τῶν στίχων ὁ νοῦς· Εἰ γὰρ ὁ πηλὸς τῷ κεραμεῖ, φησὶν, ἐπετίμησέ ποτε, καὶ ὡς ἀτεχνῆ πως ἢ ἀρρογότεραν τὴν τοῦ διαπλάσαντος ἐγράψατο χεῖρα, εἰ περιειρογάσατό τις τῶν οὐπω μὲν ὄντων ἢ γεγεννημένων, γεγεννηθῆναι δὲ προσδοκωμένων, ὁποῖων ἄρα τέκνων ὁ αὐ-

αὐτὰ καὶ ἄλλη διδασκαλία: «Πῶς μποροῦν νὰ γίνουν αὐτά;». Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν σ' αὐτὰ ὁ Χριστός; « Ἄν σᾶς μίλησα γιὰ τὰ ἐπίγεια καὶ δὲν μὲ πιστεύετε, πῶς θὰ πιστέψετε ἂν σᾶς μιλήσω γιὰ τὰ οὐράνια;»⁶⁵. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ὑποχωροῦμε σ' αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ Θεός. Αὐτὸς γνωρίζει τὴν ὁδὸ τῶν ἔργων του καὶ πρέπει νὰ μὴ ἐξετάζονται μὲ λεπτομέρεια ὅσα ἐκεῖνος τεχνουργεῖ, καὶ νὰ τιμῶνται μὲ ἀνεπιφύλαχτη πίστη ὅσα ὑπερβαίνουν τὸ δικό μας νοῦ. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε ὅτι καὶ ὁ προφήτης Ἱερεμίας εἶχε ἀποσταλεῖ στὸ σπίτι τοῦ κεραμοπλάστη γιὰ νὰ τὸν δεῖ τὴν ὥρα ποὺ ἐργαζόταν. Ὅταν λοιπὸν τοῦ ἔπεσε ὁ πηλὸς καὶ ξιναέπλασε μὲ αὐτὸν ἄλλο ἀγγεῖο, τοῦ εἶπε ὁ Θεός: «Μήπως, ὅπως αὐτὸς ὁ κεραμοπλάστης, δὲν θὰ μπορέσω νὰ σᾶς ἀναπλάσω ἐγώ, γενιὰ τοῦ Ἰσραήλ; Γιατὶ νά, σεῖς εἶστε στὰ χέρια μου ὅπως ὁ πηλὸς τοῦ κεραμοπλάστη»⁶⁶. Ὅτι βέβαια μεταπλαθόμαστε πνευματικὰ σὲ ἅγια καὶ πανάριστη ζωὴ τὸ διασαφηνίζει ὁ Παῦλος λέγοντας: «Ἐμεῖς ὅλοι μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο, ἀντανανκλώντας τὴ λαμπρότητα τοῦ Κυρίου, μεταμορφωνόμαστε ἀπὸ λαμπρότητα σὲ λαμπρότητα στὴν ἴδια εἰκόνα μὲ ἐκεῖνον, ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ Κύριο, τὸ Πνεῦμα»⁶⁷, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀναγεννώμαστε, ἔχοντας σπορὰ ὄχι φθαρτὴ, ἀλλὰ τὴ σπορὰ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ ποὺ ζεῖ καὶ εἶναι αἰώνιος.

Στίχ. 11-12. Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός, ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ, αὐτὸς ποὺ ἔχει προαποφασίσει τὰ μέλλοντα. Ρωτήστε με γιὰ τὶς θυγατέρες καὶ τοὺς υἱούς μου καὶ δώστε μου ἐντολές γιὰ τὸ πῶς νὰ κάνω τὰ ἔργα τῶν χειρῶν μου. Ἐγὼ ἔκανα τὴ γῆ καὶ τὸν ἄθρωπο ἐπάνω σ' αὐτήν. Ἐγὼ μὲ τὸ χέρι μου στερέωσα τὸν οὐρανὸ, ἐγὼ ἔδωσα ἐντολὴν σὲ ὅλα τὰ ἄστρα».

Ἡ ἀπόδοση τῆς ἔννοιας τῶν παραπάνω φαίνεται νὰ ἐκφράζεται μὲ τὰ λεγόμενα ἐδῶ, τὸ νόημα τῶν ὁποίων ἔχει ὡς ἐξῆς: Ἄν δηλαδή, λέγει, ὁ πηλὸς ἐπιτίμησε ποτὲ τὸν κεραμοπλάστη καὶ κατηγορήσε σὰν ἀδέξιο ἢ ἄπειρο τὸ χέρι τοῦ τεχνίτη, ἂν ἔχει ἐξετάσει κάποιος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν ὑπάρχουν ἀκόμα ἢ δὲν ἔχουν γεννηθεῖ, ἀλλὰ ἀναμένουν νὰ γεννηθοῦν, ποιῶν ἄραγε παιδιῶν θὰ

τοῦ πατῆρ ἔσται σπορεύς, ἐρωτήσατέ με καὶ ὑμεῖς, οἱ ἐσόμενοί μου κατὰ καιροὺς υἱοί τε καὶ θυγατέρες, πῶς ἂν γένοιτο καὶ τίνα τρόπον ὑμεῖς εἰς υἱοὺς ἔσεσθέ μοι καὶ θυγατέρας. «Ἐντείλασθέ μοι καὶ περὶ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν μου». Τὸ δὲ «ἐντείλασθέ» φησιν ἀντὶ τοῦ «διατάξασθε», καὶ ὡς οὐκ εἰδότι τῶν πρακτέων τὴν ὁδόν, μὴ ὀκνήσητε γνωμοδοτῆσαι τῷ Θεῷ. Ἀξιάγαστος οὖν, καὶ σφόδρα εἰκότως, ὁ πάνσοφος Παῦλος ᾠδὴ γεγραφώς· «Ὡ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ Ὡς ἀνεξερεύνητα
10 τὰ κρῖματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ! Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου, ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;». Δεῖται γὰρ ὅλως οὐδενὸς ἐν γε τοῖς καθ' αὐτὴν ἢ πάντων τεχνίτις σοφία. Ἀλλ' οὐδ' ἂν εἴη τι τῶν καθ' ἡμᾶς ἄπορόν τε καὶ ἀμήχανον αὐτῇ. Πάντα γὰρ δύναται τὸ πανσθενὲς
15 ἔχουσα, μᾶλλον δὲ ἢ πᾶσα δύναμις ἐστὶν αὐτῇ. Κύριος γὰρ ἐστὶ τῶν δυνάμεων ὁ τῶν ὅλων Θεός, οἶδέ τε κατὰ μόνας αὐτὸς τῶν ἰδίων ἔργων τὴν ὁδόν.

Οὐκοῦν ἀπολυπραγμόνητα αὐτοῦ, καὶ τὰ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον ἀνέφικτα μὲν ταῖς ἀνθρώπων διανοίαις, αὐτῷ γε
20 μὴν ἐγνωσμένα. Καὶ γοῦν δι' ὕδατός τε καὶ Πνεύματος τὴν νοητὴν ἀναγέννησιν δεδόσθαι πιστεύομεν τοῖς ἐπεγνωκόσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ Ἐπειδὴ Νικοδήμῳ τὴν χάριν ἐναργῆ καθιστᾶν ἐβούλετο Χριστός, ἐξηγεῖτο μὲν τοῦ πράγματος τὴν ὁδόν, ὁ δὲ συνιεὶς τῶν λεγομένων οὐδέν,
25 τῶν τοῦ Σωτῆρος ῥημάτων κατηγόρευσε τὸ ἀμήχανον. Ὅτε καὶ οὕτως ἔχοντα γνώμης, πίστει δέχεσθαι τὸ θαῦμα παρενεγγύησε, λέγων· «Ὅ οἶδαμεν λαλοῦμεν, καὶ ὃ ἐωράκαμεν μαρτυροῦμεν». Οὐκοῦν, εἰ μὴ συνίεμεν τῶν θείων ἔργων τὴν ὁδόν, ἐνδοιασμοῦ παντός τὸν ἑαυτῶν ἀπαλλάττον-
30 τες νοῦν, Θεῷ λέγομεν· Οἶδα ὅτι πάντα δύνασαι, ἀδυνατεῖ δέ σοι οὐδέν· μὴ ἐρωτῶμεν αὐτὸν περὶ τῶν θυγατέρων, καὶ

γίνει σπορέας ὁ πατέρας του, ρωτήστε με κι ἐσεῖς, πού θὰ γίνετε κάποτε υἱοὶ καὶ θυγατέρες, πῶς θὰ γινόταν καὶ μὲ ποιὸ τρόπο θὰ γίνετε υἱοὶ καὶ θυγατέρες μου. Δῶστε μου ἐντολές καὶ γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ κάνουν τὰ χέρια μου. Τὸ «Δῶστε μου ἐντολή» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ “διατάξτε” καὶ ἐπειδὴ τάχα δὲν γνωρίζει τὸν τρόπο αὐτῶν πού πρέπει νὰπραχθοῦν, μὲ διστάσετε νὰ πείτε τὴ γνώμη σας στὸν Θεό. Εἶναι ἀξιοθαύμαστος λοιπὸν καὶ πολὺ κατάλληλα ὁ πάνσοφος Παῦλος ἔχει γράψει τὰ ἐξῆς «Ὁ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσης τοῦ Θεοῦ! Πόσο ἀνεξερεύνητες εἶναι οἱ κρίσεις του καὶ ἀνεξιχνίαστοι οἱ δρόμοι του! Γιατὶ ποιὸς διάβασε τὴ σκέψη τοῦ Κυρίου, ἢ ποιὸς ἔγινε σύμβουλός του;»⁶⁸. Δὲν ἔχει βέβαια τὴν ἀνάγκη κανενὸς στὰ ἔργα της ἢ τεχνουργὸς τῶν πάντων σοφία, ἀλλ' οὔτε καὶ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἄλυτο καὶ ἀδύνατο γι' αὐτὴν κάτι ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα. Γιατὶ ὅλα τὰ μπορεῖ ἀφοῦ διαθέτει τὴν παντοδυναμία, ἢ μᾶλλον ἢ ἴδια εἶναι ἢ ὅλη δύναμη. Γιατὶ εἶναι Κύριος τῶν δυνάμεων ὁ Θεὸς τῶν ὅλων καὶ γνωρίζει ἀποκλειστικὰ αὐτὸς μόνος τὸν τρόπο τῶν δικῶν του ἔργων.

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ πολυεξετάζονται τὰ δικά του ἔργα, καὶ τὰ πάνω ἀπὸ νοῦ καὶ λόγο εἶναι βέβαια ἀπροσπέλαστα ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη διάνοια, γι' αὐτὸν ὅμως εἶναι ἀπόλυτα γνωστά. Πιστεύομε λοιπὸν ὅτι μὲ νερὸ καὶ Πνεῦμα δόθηκε ἡ πνευματικὴ ἀναγέννηση σ' αὐτοὺς πού γνώρισαν τὴν ἐπιφάνεια τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἤθελε νὰ κάνει φανερὴ στὸ Νικόδημο τὴ χάρι, ἐξηγοῦσε τὸν τρόπο τοῦ πράγματος, αὐτὸς ὅμως μὴ καταλαβαίνοντας τίποτε ἀπὸ τὰ λεγόμενα, κατηγόρησε τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα ὡς ἀδύνατα νὰ συμβοῦν. Αὐτὸς ὅμως, μολονότι εἶχε αὐτὴ τὴ γνώμη, τὸν συμβούλευσε νὰ δέχεται τὸ θαῦμα μὲ πίστη λέγοντας «Κηρύττομε αὐτὸ πού γνωρίζομε καὶ δίνομε μαρτυρία γιὰ ὅ,τι εἶδαμε»⁶⁹. Ἄν λοιπὸν δὲν καταλαβαίνομε τὸν τρόπο τῶν θείων ἔργων, ἀπαλλάσσοντας τὸ νοῦ μας ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία, ἅς λέμε στὸν Θεό: Γνωρίζω ὅτι μπορεῖς τὰ πάντα καὶ τίποτα δὲν εἶναι γιὰ σένα ἀδύνατο: ἅς μὴν τὸν ρωτοῦμε γιὰ τὶς θυγατέρες καὶ τοὺς υἱούς του,

τῶν υἱῶν αὐτοῦ, μήτε μὴν ἐντελλώμεθα, ἥγουν διατάττω-
 μεν αὐτῷ περὶ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς πηλὸν
 κερამεῖ παραχωρῶμεν ἡμεῖς ἐργάζεσθαι τὸ δοκοῦν. Μεθί-
 στησι γὰρ ἀμογητὶ πρὸς ὅπερ ἂν θούλοιο τὰ καθ' ἡμᾶς,
 5 καὶ μεταπλάττει τὸν νοῦν ἐκ τῶν αἰσχιόνων ἐπὶ τὸ ἄμεινον,
 καὶ καρδίαν ἡμῖν ἐνίησι καινὴν, ἀπορρίζώσας τὴν πρώτην.
 Καὶ γοῦν ἔφη τι τοιοῦτον διὰ φωνῆς Ἰεζεχιήλ, ὅτι «Ἐκ-
 σπάσω τὴν καρδίαν αὐτῶν τὴν λιθίνην ἐκ τῆς σαρκὸς αὐ-
 τῶν, καὶ δώσω αὐτοῖς καρδίαν σαρκίνην», τοῦτ' ἔστι τρυ-
 10 φεράν τε καὶ εὐεϊκτον, τοῦ εἰδέναί αὐτούς ἐμέ, ὅτι ἐγὼ εἰμι
 Κύριος Ἀποφοιτῶντες γὰρ φαυλότητός τε ἀπάσης καὶ μο-
 λυσμῶν, εἶτα τὴν ἑαυτῶν διάνοιαν μεθαρμόζοντες εἰς τὸ
 πληροῦν ἐθέλειν τὸ ἀγαθόν, προσλαβόντες δὲ τούτῳ καὶ
 τὴν ἐξ ὕδατός τε καὶ Πνεύματος νοητὴν ἀναγέννησιν, εἰς
 15 υἱοὺς καὶ θυγατέρας ἐσόμεθα Θεοῦ.

Ἔστι γὰρ ἐνεστιν αὐτῷ τὸ πανσθενές, διαδείκνυσι λέγων
 «Ἐγὼ ἐποίησα γῆν καὶ ἄνθρωπον ἐπ' αὐτῆς». Ὁ δὲ τῆς ἀν-
 θρώπου γενέσεως εὐρετής, ὁ παρενεγκὼν εἰς τὸ εἶναι τὸν
 οὐκ ὄντα ποτέ, πῶς ἀτονήσει πρὸς ἀναμόρφωσιν τὴν πνευ-
 20 ματικὴν, καὶ οὐχὶ δῆλον τοῖς ἑαυτοῦ νεύμασι μεταχωρήσειεν
 ἂν, εἰς πᾶν ὁτιοῦν τῶν κατὰ γνώμην αὐτῷ τῶν ποιημάτων ἢ
 φύσις; Τί τὸ παράδοξον εἰ τὴν τοῦ ἀνθρώπου διάνοιαν μετα-
 χαλκεύει πρὸς τὸ δοκοῦν ὁ ἰδίᾳ χειρὶ στερεώσας τὸν οὐρα-
 νόν; Χεῖρά γε μὴν τοῦ Πατρὸς τὴν παντουρογὸν εἶναί φημεν
 25 Υἱόν, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα. «Τῷ λόγῳ γὰρ Κυ-
 ρίου», φησὶν, «οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν». Αὐτὸς ἅπασιν τοῖς
 ἄστροις ἐνετείλατο, τοῦτ' ἔστι διετάξατο, ὅπως ἕκαστον αὐ-
 τῶν εἶναι χρή. Ἡλιος μὲν γὰρ εἰς ἀρχὰς τέθειται τῆς ἡμέρας,
 σελήνη δὲ τῆς νυκτός Ἀλλ' ὡς ὁ Ψάλλων φησὶν «Ὁ ἥλιος
 30 ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ. Ἔθετο δὲ σκότος ὁ τῶν ὄλων Θεός,
 καὶ ἐγένετο νύξ». Ψάλλει γοῦν πάλιν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ καὶ

οὔτε νὰ τοῦ δίνομε ἐντολή, δηλαδή νὰ μὴ τὸν διατάσσομε γιὰ τὸ πῶς νὰ κάνει τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του, ἀλλὰ ὡς τοῦ ἐπιτρέπομε νὰ κάμνει αὐτὸ ποὺ θέλει, ὅπως παραχωροῦμε τὸν πηλὸ στὸν κεραμοποιό. Γιατὶ χωρὶς κόπο μεταβάλλει τὰ δικά μας σ' αὐτὸ ποὺ θέλει αὐτὸς καὶ μεταπλάθει τὸ νοῦ ἀπὸ τὰ αἰσχρὰ σὸ καλό, καὶ μᾶς δάξει νέα καρδιὰ ἀφοῦ ξεριζώσει τὴν πρώτη. Καὶ πράγματι εἶπε κάποι τέτοιο μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἰεζεκιήλ· «Θὰ ἀποσπάσω τὴν πέτρινη καρδιὰ τους ἀπὸ τὸ σῶμα τους καὶ θὰ τοὺς δώσω καρδιὰ σάρκινη»⁷⁰, δηλαδή τρυφερὴ καὶ ὑπάκουη, γιὰ νὰ γνωρίσουν αὐτοὶ ἐμένα, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος. Ἀπομακρυνόμενοι δηλαδή ἀπὸ κάθε φαυλότητα καὶ κάθε μολυσμό, καὶ προσαρμόζοντας στὴ συνέχεια τὴ διάνοιά μας στὴ θέληση νὰ ἐκτελοῦμε τὸ ἀγαθό, καὶ ἀποκτώντας μαζὶ μ' αὐτὸ καὶ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση μὲ νερὸ καὶ Πνεῦμα, θὰ γίνομε υἱοὶ καὶ θυγατέρες τοῦ Θεοῦ.

“Ὅτι βέβαια ὑπάρχει σ' αὐτὸν ἡ παντοδυναμία, τὸ κάνει φανερὸ λέγοντας· «Ἐγὼ ἔκανα τὴ γῆ καὶ τὸν ἄνθρωπο ἐπάνω σ' αὐτήν». Κι αὐτὸς ποὺ ὑπῆρξε εὐρετὴς τῆς ὑπαρξης τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἔφερε στὴν ὑπαρξη αὐτὸν ποὺ κάποτε δὲν ὑπῆρχε, πῶς θὰ καταστεῖ ἀδύναμος γιὰ τὴν πνευματικὴ του ἀναμόρφωση; Καὶ πῶς δὲν εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ φύση τῶν δημιουργημάτων μὲ τὰ δικά του νεύματα θὰ μετακινηθεῖ σὲ ὅτιδήποτε θέλει αὐτός; Καὶ ποιὸ τὸ παράδοξο εἶναι ἂν μεταχωνεῖ τὴ διάνοια τῶν ἀνθρώπων σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ θέλει, αὐτὸς ποὺ μὲ τὸ ἴδιο του τὸ χέρι στερέωσε τὸν οὐρανό; Χέρι βέβαια τοῦ Πατέρα ποὺ ἔπλασε τὰ πάντα εἶναι, λέμε, ὁ Υἱός, μέσω τοῦ ὁποῖου ἔκανε τὰ πάντα καὶ στὸν ὁποῖο βρίσκοντα τὰ πάντα. Γιατὶ λέγει· «Μὲ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου στερεώθηκαν οἱ οὐρανοί»⁷¹. «Αὐτὸς ἔδωσε ἐντολή», δηλαδή πρόσταξε, «σὲ ὅλα τὰ ἄστρα», πῶς πρέπει νὰ εἶναι τὸ καθένα. Ὁ ἥλιος δηλαδή ὀρίσθηκε στὴν ἀρχὴ τῆς ἡμέρας καὶ ἡ σελήνη τῆς νύχτας, καὶ ὅπως λέγει ὁ Ψαλμωδός· «Ὁ ἥλιος γνωρίζει τὴ δύση του. Καθόρισε τὸ σκοτάδι ὁ Θεὸς τῶν ὅλων κι ἔγινε ἡ νύχτα»⁷². Ψάλλει

72. Ψαλμ. 103, 19-20.

φησι· «Σὴ ἔστιν ἢ ἡμέρα, καὶ σὴ ἔστιν ἢ νύξ. Σὺ κατηρτίσω ἥλιον καὶ σελήνην». Οὐκοῦν ἐκάτερον τούτων τὸν αὐτῷ τεταγμένον διαπεραίνει δρόμον εὐτάκτῳ φορᾷ καὶ μεμετροημένοις ὥρῶν διαστήμασιν. Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν
5 ἄστρον κατὰ τὸν αὐτοῖς δοθέντα παρὰ Θεοῦ νόμον, ἀνίσχει τε κατὰ καιροὺς καὶ δύεται. Αὐτοῖς ἐνετείλατο, Θεὸς ὢν φύσει καὶ τῶν ὄλων δημιουργὸς Κύριος.

Στίχ 13. «Ἐγὼ ἤγειρα αὐτὸν μετὰ δικαιοσύνης βασιλέα. Πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ εὐθειᾶι. Οὗτος οἰκοδομήσει
10 τὴν πόλιν μου, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ μου ἐπιστρέψει, οὐ μετὰ λύτρων, οὔτε μετὰ δώρων, εἶπε Κύριος Σαβαώθ».

Φαῖεν ἂν ἴσως τινές, εἰρῆσθαι ταυτὶ περὶ Κύρου τοῦ Καμβύσου, διὰ τε τὸ αὐτὸν ἀνεῖναι τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὸν τῆς
15 αἰχμαλωσίας ἀπολύσαι δεσμῶν, θεμελιῶσαι δὲ καὶ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις νεών· ἀλλ' ἢ τοι τῶν ἐφεξῆς θεωρία περιστήσει μᾶλλον τῶν ἐννοιῶν τὴν δύναμιν, οὐκ ἐπ' ἐκείνῳ μᾶλλον, ἀλλ' ἐπὶ τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ, ὃς ἐγήγερται μετὰ δικαιοσύνης. Ἀνέλαμψε γὰρ ἐφ' ἡμᾶς Θεὸς ὢν
20 Κύριος, εὐδοκήσαντος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν αὐτῷ, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Οὐκοῦν ἐγήγερται μετὰ δικαιοσύνης οὐκ εἰσποιητοῦ καὶ διδακτῆς, ἀλλ' ὑπάρχων αὐτὸς αὐτόχρομα καὶ δικαιοσύνη. Γέγραπται δὲ καὶ ἐτέρωθί που περὶ αὐτοῦ· «Ἰ-
25 δού δὴ βασιλεὺς δίκαιος βασιλεύει, καὶ ἄρχοντες μετὰ κρίσεως ἄρξουσιν». Ἦν μὲν γὰρ αἰεὶ βασιλεὺς τῶν ὄλων ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος ὁμοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ πᾶσαν ἔχων ὑπὸ πόδας τὴν κτίσιν ὄρατὴν καὶ ἀόρατον, ἀποσκιρτήσαντα δὲ τῆς ὑπ' αὐτῷ βασιλείας τὸν ἄνθρωπον τὸν
30 ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τῶν αὐτοῦ σκήπτρων ὀλιγωρήσαντα, διὰ τοι τὸ ὑπὸ χεῖρα γενέσθαι διαβολικὴν καὶ τοῖς τῆς ἁμαρτι-

βέβαια πάλι ὁ θεσπέσιος Δαβίδ καὶ λέγει· «Δικὴ σου εἶναι ἡ ἡμέρα καὶ δική σου ἡ νύχτα· ἐσὺ ὄρισες τὴν πορεία τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης»⁷³. Καθένα λοιπὸν ἀπὸ τὰ δύο διανύει τὴν ὀρισμένη πορεία γι' αὐτὸ μὲ κανονικὴ τάξη καὶ μετρημένα διαστήματα ὥρῶν. Παρόμοια καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἄστρα σύμφωνα μὲ τὸ νόμο ποῦ ὄρισε ὁ Θεὸς γι' αὐτά, ἀνατέλλουν καὶ δύουν στὴν ὥρα τους. Ἔδωσε σ' αὐτὰ ἐντολὴ ὁ ἀπὸ τῆ φύση τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ὄλων δημιουργός καὶ Κύριος.

Στίχ. 13. «Ἐγὼ ὑψωσα καὶ ἀνέδειξα αὐτὸν βασιλιὰ γιὰ νὰ κυβερνήσει μὲ δικαιοσύνη καὶ ὅλα τὰ θεσπίσματα τοῦ θὰ εἶναι ὀρθά. Αὐτὸς θ' ἀνοικοδομήσει τὴν πόλη μου καὶ θὰ φέρει πίσω ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τὸ λαό μου, χωρὶς νὰ καταβληθοῦν λύτρα οὔτε νὰ δοθοῦν δῶρα, εἶπε ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων».

Θὰ ἔλεγαν ἴσως κάποιοι, ὅτι αὐτὰ εἰπώθηκαν γιὰ τὸν Κύρο, τὸν υἱὸ τοῦ Καμβύση, ἐπειδὴ καὶ ἐλευθέρωσε τοὺς Ἰσραηλιῖτες, καὶ τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ ἀνοικοδόμησε τὸν ναὸ στὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ ἡ ἐξήγηση ὅσων ἀκολουθοῦν θὰ ἀποδώσει τὸ νόημα τῶν λόγων ὅχι σ' ἐκεῖνον, ἀλλὰ μᾶλλον στὸν Σωτῆρα ὄλων μας Χριστό, ὁ ὁποῖος ὑψώθηκε καὶ ἀναδείχθηκε μὲ δικαιοσύνη. Γιατὶ ἔλαμψε μὲ τὸ φῶς τοῦ σ' ἐμᾶς, ὄντας Θεὸς καὶ Κύριος, ἀφοῦ εὐδόκησε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας τοῦ νὰ περιέλθουν ὅλα σ' αὐτόν, καὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια. Ὑψώθηκε λοιπὸν καὶ ἀναδείχθηκε μὲ δικαιοσύνη, χωρὶς νὰ τὴν ἔλαβε ἀπ' ἔξω ἢ νὰ τὴν διδάχθηκε, ἀλλ' ὄντας αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀληθινὰ καὶ δικαιοσύνη. Ἔχει βέβαια γραφεῖ καὶ κάπου ἄλλοῦ γι' αὐτόν «Νὰ λοιπὸν, βασιλεύει βασιλιάς δίκαιος, καὶ ἄρχοντες μὲ δίκαια κρίση θὰ κυβερνήσουν»⁷⁴. Γιατὶ ἦταν πάντοτε βασιλιάς τῶν ὄλων ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ μαζὶ μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα καὶ εἶχε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ ὅλη τὴν κτίση, ὄρατὴ καὶ ἀόρατὴ, καὶ ὅταν ἀποσκίρτησε ἀπὸ τὴ βασιλεία τοῦ ὁ ἄνθρωπος ποῦ ζοῦσε στὴ γῆ καὶ ἀδιαφόρησε γιὰ τὴν ἐξουσία του, ἐπειδὴ ἔγινε ὑποχείριος τοῦ δια-

73. Ψαλμ. 73, 16

74. Ἡσ. 32, 1.

ας ἐνεσχεθῆναι βρόχοις, πάλιν ὑπήγαγε τοῖς ἑαυτοῦ ζυγοῖς ὁ δικαιοσύνης ἀπάσης καὶ βραβευτῆς καὶ δοτήρ. Εἰσὶ γὰρ «αὐτοῦ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ εὐθεῖαι».

Ὅδοὺς δὲ εἶναί φαμεν τοῦ Χριστοῦ τὰ θεῖά τε καὶ εὐαγγελικὰ θεσπίσματα, δι' ὧν εἰς πᾶσαν ἰόντες ἀρετὴν καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας ἀντήμασιν ἑαυτῶν σεμνύνοντες τὰς κεφαλὰς, εἰς τὸ τῆς ἄνω κλήσεως βραβεῖον ἐρχόμεθα. Εὐθεῖαί γε μὴν αἱ ὁδοὶ· σκολιὸν γὰρ οὐδὲν ἐν αὐταῖς ἢ διεστραμμένον, ἀλλ' οἷον ὀρθοὶ καὶ εὐήλατοι. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Ὅδος εὐσεβῶν εὐθεῖα ἐγένετο, καὶ παρεσκευασμένη ἢ ὁδὸς τῶν εὐσεβῶν». Τραχεῖα μὲν γὰρ πῶς ἢ τοῦ νόμου τρίβος διὰ πολλῶν ἰοῦσα τύπων, καὶ δυσχερείας οὐ φορητῆς, ψιλὴ δὲ ἢ διὰ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων, καὶ οὐδὲν ἔχουσα παντελῶς τὸ ἄναντες ἢ τραχύ. Εὐθεῖαι δὲ οὖν αἱ ὁδοὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτὸς ὠκοδόμησε τὴν ἁγίαν πόλιν, τοῦτ' ἔστι τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν ἣ καὶ αὐτὸς ἀνλίζεται· κατοικεῖ γὰρ ἐν ἁγίοις, καὶ ναοὶ γεγόναμεν Θεοῦ ζῶντος, Χριστὸν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς διὰ μετοχῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τεθεμελίωκε τοίνυν τὴν Ἐκκλησίαν, αὐτὸς ὢν ὁ θεμέλιος, ἐφ' ᾧ καὶ ἡμεῖς ἐποικοδομοῦμεθα, ὡς λίθοι πολυτελεῖς καὶ τίμιοι εἰς ναὸν ἅγιον, εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι. Ἀκλόνητος δὲ παντελῶς ἢ Ἐκκλησία, Χριστὸν ἔχουσα τὸν θεμέλιον, καὶ ἀκατάσειστον ὑποβάθραν· «Ἴδου γὰρ τίθημι, φησὶ, τὰ θεμέλια Σιών, λίθον ἐκλεκτόν, ἀκρογωνιαῖον, ἔντιμον, καὶ ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ μὴ κατασχνυθῆ». Αὐτὸς οὖν ὁ θεμελιώσας τὴν Ἐκκλησίαν, ἐπέστρεψε καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Τυραννομένους γὰρ ἡμᾶς τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ὑπὸ τε τοῦ Σατανᾶ καὶ τῆς ἁμαρτίας, σέσωκέ τε καὶ ἐξείλετο καὶ τοῖς ἰδίους ὑπήγαγε ζυγοῖς, πλὴν οὐ μετὰ λύτρων, οὐδὲ μετὰ δῶρων· ὡς γὰρ ὁ αὐτοῦ μαθητῆς, «Οὐ φθαροῖς ἀργυροῖω ἢ χρυσοῖω ἐλυτρώθημεν ἐκ τῆς ματαίας ἡμῶν ἀναστροφῆς πα-

βόλου καὶ συνελήφθη στὰ δίχτυα τοῦ διαβόλου, πάλι τὸν ἔθεσε κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τοῦ ὁ βραβευτῆς καὶ χορηγὸς ὅλης τῆς δικαιοσύνης. Γιατὶ «ὅλοι οἱ δρόμοι του εἶναι εὐθεῖς».

Ὅδοι τοῦ Χριστοῦ λέμε ὅτι εἶναι τὰ θεῖα καὶ εὐαγγελικὰ θεσπίσματα, μὲ τὰ ὁποῖα προχωρώντας σὲ κάθε ἀρετὴ καὶ στεφανώνοντας τὰ κεφάλια μας μὲ τὰ καυχήματα τῆς εὐσέβειας, φτάνομε στὸ βραβεῖο τῆς οὐράνιας κλήσης. Οἱ δρόμοι του λοιπὸν εἶναι εὐθεῖς γιατί δὲν ὑπάρχει σ' αὐτοὺς τίποτε τὸ λοξὸ ἢ διεστραμμένο, ἀλλ' εἶναι ὀρθοὶ καὶ εὐκολοδιάβατοι. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Ἡ ὁδὸς τῶν εὐσεβῶν εἶναι εὐθεῖα καὶ εἶναι ἐτοιμασμένη ἢ ὁδὸς τῶν εὐσεβῶν πρὸς ὁμαλῆ πορείᾳ»⁷⁵. Γιατὶ ὁ δρόμος τοῦ νόμου εἶναι τραχὺς κατὰ κάποιον τρόπο καὶ προχωρεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ πολλοὺς τύπους, καὶ ἡ δυσκολία του εἶναι ἀνυπόφορη, ἐνῶ ὁ δρόμος τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων εἶναι ὁμαλὸς καὶ δὲν ἔχει ἀπολύτως τίποτε τὸ ἀνηφορικὸ (δύσκολο) ἢ τραχύ. Εἶναι εὐθεῖς λοιπὸν οἱ δρόμοι τοῦ Χριστοῦ, κι αὐτὸς οἰκοδόμησε τὴν ἁγία πόλη, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία, στὴν ὁποία κι αὐτὸς αὐλίζεται· γιατί κατοικεῖ ἀνάμεσα στοὺς ἁγίους κι ἔχομε γίνεσθαι τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἔχοντας μέσα μας τὸν Χριστὸ μὲ τὴ μετοχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Θεμελίωσε λοιπὸν τὴν Ἐκκλησία, ὄντας αὐτὸς ἡ θεμελιόπετρα, ἐπάνω στὴν ὁποία οἰκοδομοῦμαστε καὶ ἐμεῖς ὡς πολυτελεῖς καὶ πολύτιμοι λίθοι σὲ ναὸ ἅγιο, σὲ κατοικητήριον πνευματικὸ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι τελείως ἀκλόνητη, ἔχοντας τὸν Χριστὸ θεμέλιό της καὶ ἀδιασειστή βάση. Γιατὶ λέγει· «Νά, θέτω τὰ θεμέλια τῆς Σιών, λίθο ἐκλεκτό, ἀκρογωνιαίον, πολύτιμον, καὶ ὅποιος πιστεύει σ' αὐτὸν δὲν θὰ ντροπιασθεῖ»⁷⁶. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ θεμελίωσε τὴν Ἐκκλησία ἔφερε πίσω ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν τὸν λαὸ του. Ἐνῶ δηλαδή ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι βρισκόμασταν κάτω ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ Σατανᾶ καὶ τῆς ἁμαρτίας, μᾶς ἔσωσε καὶ μᾶς ἐλευθέρωσε καὶ μᾶς ἔθεσε κάτω ἀπὸ τὸ δικὸ του ζυγὸ, ἀλλὰ χωρὶς νὰ λάβει λύτρα οὔτε νὰ δεχθεῖ δῶρα. Γιατὶ, ὅπως λέγει ὁ μαθητῆς του, «Δὲν λυτρωθήκαμε ἀπὸ τὸν μάταιον πατροπαράδοτον τρόπο ζωῆς μας μὲ τὰ φθαρτά, τὸ

τροπαράδοτου, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ». Δέδωκε γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν τὸ ἴδιον αἷμα, καὶ οὐκ ἔσμεν ἑαυτῶν, ἀλλὰ τοῦ προιαμένου καὶ σώσαντος Ταύτη τοι, καὶ μάλα εἰκότως, οἱ τῆς ὀρθῆς πίστεως τὸν εὐγε-
5 νῆ κανόνα παρατρέχοντες διὰ τῆς τῶν ἀγίων κατηγοροῦνται φωνῆς, ὡς τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς Δεσπότην ἀρνούμενοι.

Στίχ. 14-16. «Οὕτως λέγει Κύριος Σαβαώθ· Ἐκοπίασεν Αἴγυπτος, καὶ ἐμπορίαὶ Αἰθιοπῶν καὶ οἱ Σαβαῖμ ἄν-
δρες ὑψηλοὶ ἐπὶ σέ διαθήσονται, καὶ σοὶ ἔσονται δοῦ-
10 λοι καὶ ὀπίσω σου ἀκολουθήσουσι δεδεμένοι χειροπέ-
δαις, καὶ προσκυνήσουσί σοι καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται.
"Οτι ἐν σοὶ ὁ Θεὸς ἐστίν, καὶ οὐκ ἦν Θεὸς πλὴν σου. Σὺ
γὰρ εἶ Θεός, καὶ οὐκ ἤδευμεν, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σω-
τήρ. Αἰσχυνθήσονται καὶ ἐντραπήσονται πάντες οἱ
15 ἀντικείμενοι αὐτῷ, καὶ πορεύσονται ἐν αἰσχύνῃ».

Τὸν περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ προεισ-
κομίσας λόγον καὶ προαπαγγελίας ὅτι ἐπιστρέψει τὸν λα-
ὸν αὐτοῦ οὐ μετὰ λύτρων, οὐδὲ μετὰ δώρων, καταδείκνυ-
σιν εὐθὺς τοὺς κληθησομένους εἰς λύτρωσιν, δῆλον δὲ ὅτι
20 τοὺς ἐξ ἔθνῶν, οἷς δὴ μάλιστα Χριστὸς ἐπιλάμπας ὁράται,
καίτοι λέγων ἐναργῶς: «Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρό-
βατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ». Ἄλλ' ἐκείνοις μὲν καὶ
πρώτοις θεϊόν τε καὶ εὐαγγελικὸν ἐνήστραψε φῶς, ἐπειδὴ
δέ, καθὰ γέγραπται, ἐλιπάνθη καὶ ἐπαχύνθη καὶ ἀπελάκτι-
25 σεν ὁ ἠγαπημένος Ἰσραὴλ (ἀπεκτόνασι γὰρ τὸν ἀρχηγὸν
τῆς ζωῆς), ταύτητοι, καὶ μάλα εἰκότως, ταῖς ἔθνῶν ἀγέλαις
ἐπέλαμψεν ὁ Χριστός, καὶ αὐτὸ δὴ τουτὶ ταῖς τῶν προκει-
μένων θεωρίαις ἐνὸν εὐρήσομεν. Ὀνομάζει δὲ τῶν ἔθνῶν
τὰ πάντων μάλιστα δεισιδαιμονέστατα, ἵνα καὶ ἡ τοῦ κα-
30 λουῖντος εἰς μετάγνωσιν θαυμάζηται δύναμις. Ὡσπερ γὰρ
δὴ τότε μάλιστα τῶν ἰατρεύειν εἰδότην ἐπαινεῖται τὸ εὐτε-

ἀσῆμι καὶ τὸν χρυσάφι, ἀλλὰ μὲ τὸ πολύτιμο αἷμα τοῦ ὡς ἀμνοῦ ἁμωμου καὶ ἁσπιλου Χριστοῦ»⁷⁷. Γιατὶ ἔδωσε γιὰ μᾶς τὸ δικό του αἷμα καὶ δὲν ἀνήκομε στὸν ἑαυτό μας, ἀλλὰ σ' ἐκεῖνον ποὺ μᾶς ἐξαγόρασε καὶ μᾶς ἔσωσε. Ἔτσι καὶ πολὺ εὐλόγα ὅσοι παρατρέχουν τὸν εὐγενῆ κανόνα τῆς ὀρθῆς πίστεως κατηγοροῦνται ἀπὸ τοὺς ἁγίους ὅτι ἀρνοῦνται τὸν Δεσπότη ποὺ τοὺς ἐξαγόρασε.

Στίχ. 14-16. Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων Οἱ κόποι τῆς Αἰγύπτου καὶ οἱ καρποὶ ἐμπορίας τῶν Αἰθιοπῶν καὶ οἱ ὑψηλοὶ Σαβαΐμ θὰ ἔρθουν σ' ἐσένα καὶ θὰ γίνουν δοῦλοι σου, θ' ἀκολουθήσουν πίσω σου δεμένοι μὲ χειροπέδες, θὰ σὲ προσκυνήσουν καὶ θὰ προσευχηθοῦν σ' ἐσένα. Γιατὶ σ' ἐσένα ὑπάρχει ὁ Θεός, κι ἐκτὸς ἀπὸ ἐσένα δὲν ὑπάρχει Θεός. Γιατὶ σὺ εἶσαι ὁ Θεός καὶ δὲν τὸ γνωρίζαμε, ὁ Θεός τοῦ Ἰσραήλ, ὁ Σωτήρας του. Θὰ καταισχνθοῦν καὶ θὰ ντροπιασθοῦν ταπεινωμένοι ὅλοι οἱ ἀντίθετοί του, καὶ θὰ φύγουν ντροπιασμένοι».

Ἄφοῦ εἰσήγαγε τὸν λόγο γιὰ τὸν Σωτήρα ὅλων μας Χριστὸ καὶ προανήγγειλε ὅτι θὰ φέρει πίσω τὸν λαό του, ὅχι μὲ λύτρα οὔτε μὲ δῶρα, δείχνει ἀμέσως αὐτοὺς ποὺ θὰ κληθοῦν στὴ λύτρωση, δηλαδή αὐτοὺς ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὰ ἔθνη, στοὺς ὁποίους προπάντων φαίνεται νὰ ἔχει λάμψει ὁ Χριστός, ἂν καὶ λέγει ὀλοκάθαρα: «Δὲν ἔχω ἀποσταλεῖ γιὰ ἄλλο λόγο, παρὰ μόνο γιὰ τὰ χαμένα πρόβατα τοῦ Ἰσραήλ»⁷⁸. Ἀλλὰ σ' ἐκείνους πρῶτους ἄστραψε τὸ θεῖο καὶ εὐαγγελικὸ φῶς, ἐπειδὴ ὅμως, ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἄφοῦ καλοτράφηκε καὶ πάχυνε, ἔδωσε κλωτσιὰ ὁ ἀγαπημένος Ἰσραήλ στὸν εὐεργέτη του⁷⁹ (γιατὶ σκότωσαν τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς), γι' αὐτὸ, καὶ πολὺ εὐλόγα, ἔλαμψε ὁ Χριστός στὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν, κι αὐτὸ ἀκριβῶς μπορούμε νὰ βροῦμε στὶς προκείμενες θεωρίες. Ὀνομάζει τὰ πιὸ δεισιδαιμονέστερα ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη, γιὰ νὰ γίνεи ἄξια θαυμασμοῦ καὶ ἡ δύναμη ἐκείνου ποὺ τοὺς καλοῦσε σὲ μετάνοια. Ὅπως δηλαδή ἡ τέχνη ἐκείνων ποὺ εἶναι εἰδήμονες στὴν ἰατρικὴ τότε προπάντων ἐπαινεῖται

77. Α' Πέτρο. 1, 18.

78. Ματθ. 15, 24.

79. Δευτ. 32, 15.

χνές, ὅταν τινὰς τὰ ἀπεγνωσμένα νοσοῦντας τῶν παθῶν ἀπαλλάττειν δύνωνται ταῖς σφῶν αὐτῶν ἐμπειρίαις ἐπὶ καιροῦ χρώμενοι, οὕτω καὶ ὁ Θεός, ἐμφανεστέραν ἑαυτοῦ τὴν ὑπερφυᾶ καθίστησι δόξαν, ὅταν τινὰς τῶν ἄγαν ἐκκεκλικό-
5 των καὶ εἰς αὐτόν που τὸν κατωτάτω πυθμένα φαυλότητός τε καὶ ἀσεβείας κατενηνεγμένων, ἀνανήχεσθαί τε καὶ ἀναφοιτᾶν ἀναπέιση πρὸς ἔφεσιν ἀρετῆς καὶ εἰς ἀπότριψιν τοῦ κακοῦ, καὶ οἶον εἰς ἀμφίεσιν τῶν ἐπαινουμένων

«Αἰγύπτιοι» τοίνυν, «καὶ τὰ τῶν Αἰθιοπῶν ἐμπορεῖα»,
10 τοῦτ' ἔστιν αἱ Θηβαίων πόλεις, αἷς εἰσι πρόσσοικοί τε καὶ ἀγχιτέρμονοι οἱ καλούμενοι Σαβαῖμ, τοῦτ' ἔστι τὰ τῶν Αἰθιοπῶν, ἡγουν τῶν Ἰνδῶν ἔθνη (τάχα που τὴν κλῆσιν λαχόντες ὡς ἀπὸ γε τῆς Σαβᾶ τῆς βασιλευσάσης κατὰ καιροὺς τῆς αὐτῶν χώρας τε καὶ γῆς), ἐκοπίασαν, φησί· τὸ δέ, «Ἐκοπία-
15 σαν», διχῆ νοητέον ἢ γὰρ ἐκεῖνο βούλεται δηλοῦν, ὅτι κεκμήκασιν οὐ φορητῶς, κατὰ γε τὸν τοῦ πλανᾶσθαι καιρὸν ὠμῶ τυράννῳ κατεζευγμένοι τῷ Σατανᾶ καὶ ταῖς τῶν δαιμονίων ἀγέλαις δουλεύοντες ἐξαιτοῦντι θυσίας, καὶ αὐτὰ τὰ αὐτῶν γεννήματα, υἱούς τε φημι καὶ θυγατέρας, ἢ γουν ὅτι
20 πάλαι μὲν ἦσαν δεινοὶ καὶ ἄθραυστοι καὶ οἶον ὑπασπισταὶ τῆς ἀρχαίας ἀπάτης, καὶ σθένει παντὶ χρώμενοι πρὸς γε τὸ δεῖν ἔχεσθαι νεανικῶς τῆς προκειμένης αὐτοῖς δυσσεβείας Ἑλληνικῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἐπέλαμψεν ὁ Χριστός, καὶ φῶς τὸ ἀληθινὸν ταῖς ἀπάντων ἀνῆκε καρδίαις, καὶ ὥσπερ τις νοη-
25 τὸς ἀνέτειλεν ἑωσφόρος, «ἐκοπίασαν», τοῦτ' ἔστιν οὐ μεμενήκασιν ἐνστατικοί, καθὰ καὶ πρότερον, καθυφῆκαν δὲ ὥσπερ τοῦ πάλαι τόνου, παραχωρήσαντες τὸ νικᾶν τοῖς περὶ αὐτοῦ κηρύγμασι, κατεψεύσθη δὲ οὐδαμῶς ὁ περὶ τούτων λόγος. Ὡς γὰρ ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος «Οὐ̅ ἐπλεόνα-
30 σεν ἢ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἢ χάρις». Πλήρης γὰρ ἢ τῶν Αἰγυπτίων ὁράται γῆ σεπτῶν καὶ ἀγίων ἐκκλησιῶν.

πολύ, ὅταν μποροῦν, χρησιμοποιοῦντας ἐπίκαιρα τὴν ἐμπειρία τους, ν' ἀπαλλάξουν κάποιους ἀπὸ τὴν ἀρρώστια πού τοὺς ὀδηγεῖ σὲ ἀπόγνωση, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς κάνει πρὸς φανερὴ τὴν ὑπερφυσικὴ δόξα του, ὅταν κάποιους, ἀπὸ ἐκείνους πού ἔχουν ἀποκλίνει ὑπερβολικὰ κι ἔχουν βουλιάξει στὸν κατώτατο πυθμένα τῆς φαυλότητος καὶ τῆς ἀσέβειας, τοὺς πείσει νὰ ἀναδυθοῦν πρὸς τὰ ἄνω καὶ νὰ ἐπιστρέψουν στὸν πόθο τῆς ἀρετῆς καὶ στὴν ἀπομάκρυνση τοῦ κακοῦ καὶ τὴν ἐνδυση κατὰ κάποιο τρόπο ἐκείνων πού εἶναι ἐπαινετά.

Οἱ Αἰγύπτιοι λοιπὸν καὶ τὰ ἐμπορεῖα τῶν Αἰθιοπῶν, δηλαδή οἱ Θηβαϊκῆς πόλεις, μὲ τις ὁποῖες εἶναι γείτονες καὶ ὄμοροι οἱ λεγόμενοι Σαβαῖμ, δηλαδή τὰ ἔθνη τῶν Αἰθιοπῶν, ἤτοι τῶν Ἰνδῶν (ἴσως ἔλαβαν τὴν ὀνομασία ἀπὸ τὴν Σαβᾶ πού εἶχε βασιλεύσει στὴ χώρα τους κάποτε) λέγει ὅτι «ἐκοπίασαν». Τὸ «ἐκοπίασαν» μπορεῖ νὰ νοηθεῖ μὲ διπλῆ ἔννοια· ἢ δηλαδή θέλει νὰ πεῖ, ὅτι κουράσθηκαν σὲ βαθμὸ ἀνυπόφορο τὸν καιρὸ πού ζοῦσαν στὴν πλάνη καὶ κάτω ἀπὸ τὸν ὦμό ζυγὸ τοῦ τυράννου, τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἦταν δοῦλοι στὶς ἀγέλες τῶν δαιμονίων του, πού τοὺς ζητοῦσε θυσίες, καὶ τὰ ἴδια τὰ γεννήματά τους, ἐννοῶ τοὺς υἱοὺς καὶ τις θυγατέρες τους, ἢ ἐννοεῖ ὅτι παλαιὰ ἦταν φοβεροὶ καὶ ἄθραυστοι καὶ κατὰ κάποιο τρόπο φύλακες τῆς ἀρχαίας ἀπάτης καὶ χρησιμοποιοῦσαν ὅλη τὴ δύναμή τους γιὰ νὰ διατηροῦν σθεναρὰ τὴν εἰδωλολατρικὴ δυσσέβειά τους. Ὅταν ὅμως ἔλαμψε σ' αὐτοὺς ὁ Χριστὸς καὶ ἔχυσε μέσα στὶς καρδιές ὅλων τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸ καὶ ἀνέτειλε σὰν κάποιο νοητὸ ἄστρο τῆς αὐγῆς, τότε «ἐκοπίασαν», δηλαδή δὲν ἔμειναν ἀρνητικοὶ ὅπως καὶ πρῶτα, ἀλλὰ σὰ νὰ ἄφησαν τὴν παλαιὰ ἰσχυρογνωμοσύνη, παραχώρησαν τὴ νίκη στὰ κηρύγματα γι' αὐτόν, καὶ δὲν διαψεύσθηκε καθόλου ὁ λόγος γι' αὐτούς. Γιατί, ὅπως γράφει ὁ πάνσοφος Παῦλος, «Ὅπου πλεόνασε ἡ ἁμαρτία, ἐκεῖ δόθηκε μὲ περίσσεια ἡ χάρις»⁸⁰. Γιατὶ ἡ γῆ τῶν Αἰγυπτίων γέμισε, ὅπως βλέπομε, ἀπὸ σεβαστὲς καὶ ἅγιες Ἐκκλησίες. Παντοῦ ὑπάρχουν θυσιαστήρια

Θυσιαστήρια πανταχοῦ καὶ μοναστῶν ἀγέλαι καὶ παρθένων ἔσμοί, καὶ ἀσκήσεων πόνοι σὺν θυμηδία πολλῇ καὶ δρόμος εἰς ἀρετὴν καὶ προθυμία πολλή, σφριγῶσά τε καὶ ἐκκόπτεσθαι μὴ ἀνεχομένη, καὶ τὸ Χριστοῦ παρατείνει σέβας καὶ μέ-
5 χρις αὐτῶν τῶν Σαβαΐμ, ἧτοι τῶν Ἰνδικῶν ἔθνῶν.

Ἔστι γάρ, ἔστι καὶ παρ' ἐκείνοις ἰδεῖν ὅσα καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἐν τοῖς ἐμπορίοις τῆς Αἰθιοπίας, τοῦτ' ἔστιν ἐν τῇ Θηβαίων γῆ. Οὗτοι δὴ οὖν οἱ Αἰγύπτιοι, φησί, καὶ οἱ Σαβαΐμ, ἄνδρες ὄντες ὑψηλοί, τοῦτ' ἔστιν ἀπόβλεπτοι καὶ
10 γνωριμώτατοι τοῖς ἀπανταχοῦ καὶ ἀγνοηθέντες οὐδενὶ ὅτι τέ εἰσιν ἐξηρημένως δαιμονίων θεραπευταὶ καὶ διαβολικῶν εὐρεμάτων ὑπασπισταί, ἐπὶ σὲ διαθήσονται, τοῦτ' ἔστι τὴν πρώτην ἀφέντες ἀπάτην καὶ τῶν τῆς ἀπωλείας βάρθρων ἀποτηδήσαντες, ἧξουσι πρὸς σὲ καὶ σοὶ ἔσονται δοῦ-
15 λοι καὶ τῶν σῶν δηλονότι θελημάτων ὑπουργοί. Κατασημαίνει γὰρ τοῦτο τὸ τῆς δουλείας ὄνομα τεθειμένον ἐπὶ Θεοῦ. «Ὅπισω σου ἀκολουθήσουσι δεδεμένοι χειροπέδαις». Βαδιοῦνται γὰρ κατ' ἴχνος, φησί, τὸ σόν, τοῖς εὐαγγελικοῖς χειραγωγούμενοι νόμοις εἰς ἕκαστα τῶν πρακτέων, καὶ τὴν
20 τῆς ἐξαιρέτου ζωῆς διελάσσουσι τρίβον δεδεμένοι χειροπέδαις, τοῦτ' ἔστι δεσμοῖς ἀγάπης καὶ σειραῖς ἀρῶντου φιλοθεΐας, ὥστε δύνασθαι λέγειν· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις ἢ στενοχωρία ἢ διωγμὸς ἢ λιμὸς ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα;».

25 Οὗτοι «προσκυνήσουσί σοι», φησί, «καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται, ὅτι Θεὸς ἐν σοὶ ἔστι, καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς πλὴν σου. Σὺ γὰρ εἶ Θεός, καὶ οὐκ ἦδεμεν, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σωτήρ». Κάμπτει γὰρ τῷ πάντων Σωτῆρι Χριστῷ πᾶν γόνυ, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογεῖται καὶ εἰς αὐτὸν ἔρχεται πᾶν
30 πέρας εὐχῆς Ἐν Χριστῷ γὰρ αἰτοῦμεν παρὰ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὰ αἰτήματα, καὶ ἐν αὐτῷ προσευχόμεθα, ὁμολογοῦν-

καὶ τὰ γένητα μοναχῶν καὶ χοροὶ παρθένων μοναχῶν καὶ κόποι ἀσκήσεων μὲ πολλὴ χαρὰ καὶ τρέξιμο πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ πολλὴ προθυμία, γεμάτη ἀπὸ σφρίγος καὶ μὴ δεχόμενη ἀνακοπή, καὶ πού παρατείνει τὴν πίστη στὸν Χριστὸ καὶ μέχρι σ' αὐτοὺς τοὺς Σαβαΐμ, ἦτοι τὰ Ἰνδικὰ ἔθνη.

Γιατὶ μπορούμε, καὶ βέβαια μπορούμε νὰ δοῦμε καὶ σ' αὐτοὺς ὅσα καὶ στὴν Αἴγυπτο καὶ στὰ ἔμπορεῖα τῆς Αἰθιοπίας, δηλαδή στὴ γῆ τῶν Θηβαίων. Αὐτοὶ λοιπόν, λέγει, οἱ Αἰγύπιοι καὶ οἱ Σαβαΐμ, πού εἶναι ἄνδρες ὑψηλόσωμοι, δηλαδή περιβλεπτοί, καὶ γνωστοὶ παντοῦ καὶ πού κανένας δὲν ἀγνοεῖ ὅτι εἶναι ὅλως ἰδιαιτέρως λάτρεις τῶν δαιμονίων καὶ ὑπερασπιστὲς διαβολικῶν ἐπινοήσεων, θὰ ρθοῦν σ' ἐσένα, δηλαδή ἐγκαταλείποντας τὴν προηγούμενη πλάνη τους καὶ ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὰ βάραιθρα τῆς ἀπώλειας, θὰ ρθοῦν σ' ἐσένα καὶ θὰ γίνουν δοῦλοι σου, ὑπηρέτες δηλαδή τῶν δικῶν σου θελημάτων. Γιατὶ αὐτὸ καταδηλώνει τὸ ὄνομα τῆς δουλείας λεγόμενο γιὰ τὸν Θεό. «Θ' ἀκολουθήσουν ὀπισθὲν σου δεμένοι μὲ χειροπέδες». Θὰ βαδίσουν δηλαδή, λέγει, ἀκολουθώντας τὰ δικὰ σου ἴχνη, χειραγούμενοι ἀπὸ τοὺς εὐαγγελικοὺς νόμους, πρὸς καθένα ἀπὸ τὰ πρακτέα, καὶ θὰ πορευθοῦν τὴν ἐξαιρετικὴ ζωὴ δεμένοι μὲ χειροπέδες, δηλαδή μὲ δεσμοὺς ἀγάπης καὶ ἀλυσίδες ἀνέκφραστης φιλοθείας, ὥστε νὰ μπορούν νὰ λένε· «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ; Θλίψη ἢ στενοχώρια ἢ διωγμὸς ἢ πείνα ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα;»⁸¹.

Αὐτοί, λέγει, «Θὰ σὲ προσκυνήσουν καὶ θὰ προσευχηθοῦν σ' ἐσένα, γιατί ὁ Θεὸς εἶναι σ' ἐσένα καὶ δὲν ὑπάρχει Θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ ἐσένα. Γιατὶ σὺ εἶσαι ὁ Θεὸς καὶ δὲν τὸ γνωρίζαμε, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, ὁ Σωτήρας». Γονατίζει πράγματι κάθε ἄνθρωπος στὸν Σωτήρα τῶν ὅλων Χριστὸ καὶ κάθε γλῶσσα ἐξομολογεῖται καὶ σ' αὐτὸν ἀπευθύνεται κάθε προσευχή. Γιατὶ στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ζητοῦμε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ὅσα θέλομε, καὶ στὸ ὄνομά του προσευχόμεστε, ὁμολογώντας ὅτι καὶ σ' αὐτὸν ὑπάρ-

τες ὅτι καὶ ἐν αὐτῷ Θεός ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι Θεός πλὴν αὐτοῦ.
 Οὕτω γὰρ ἡμᾶς φρονεῖν ἐδίδαξε λέγων τῷ θεσπεσίῳ μαθητῇ
 (Φίλιππος οὗτος ἦν). «Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ
 οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ
 5 καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν; Ὁ ἑωρακῶς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πα-
 τέρα. Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν». Τὸ τοίνυν, «Ὁ Θεός ἐν
 σοί ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι Θεός πλὴν σου», ἴσην ἔχει δύναμιν τῷ,
 ὅτι «Καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεός ἦν ὁ Λόγος.
 Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν». Εἰ δὲ δὴ βούλοιτό τις τῶν
 10 εἰρημένων τὴν δύναμιν καὶ εἰς μόνον τὸ πρόσωπον τοῦ Χρι-
 στοῦ περιενεγκεῖν εὐτέχνως, φαμὲν ὅτι κατὰ τὴν τοῦ θεσπε-
 σίου Παύλου φωνήν, κατώκηκε μὲν ἐν Χριστῷ πᾶν τὸ πλή-
 ρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, ἦν δὲ αὐτὸς ὁ Θεός, οὐκ εἰς
 υἱοὺς δύο διηρημένος, ἀλλ' ὡς ἰδίαν ἔχοντας τοῦ Λόγου τὴν
 15 σάρκα, ἐν ἧ καὶ κατώκηκεν λέγεται. Οὐκοῦν καὶ τούτω
 νοεῖται Θεός, καθάπερ ἐν ἀνθρωπίνῳ σώματι ψυχῇ· ἀλλ'
 οὐν εἰς Υἱός ἐστιν ὁ Θεός Ἰστέον γε μὴν, ὅτι τὴν τοῦ Κυρί-
 ου σάρκα φαμὲν ἐψυχῶσθαι ψυχῇ νοεῖται.

Ὁμολογοῦσι δὴ οὖν, ὅτι «Καὶ ἐν σοί ὁ Θεός ἐστι, καὶ
 20 οὐκ ἔστι Θεός πλὴν σου. Σὺ γὰρ εἶ Θεός, καὶ οὐκ ἤδειμεν, ὁ
 Θεός τοῦ Ἰσραὴλ σωτήρ». Αὕτη μετανοούντων φωνή, καὶ
 μεταφοιτώντων ἤδη πρὸς τὸ φῶς ἐξ ἀπάτης καὶ σκότου,
 καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας διεληλακότων, καὶ τὸν φύσει τε
 καὶ ἀληθῶς ἐπεγνωκότων Θεόν, καὶ τῶν ὄλων δημιουργόν
 25 καὶ Κύριον. Σωτήρᾳ γε μὴν τοῦ Ἰσραὴλ ὀνομάζουσιν αὐ-
 τὸν τὸν ἐνανθρωπήσαντα καὶ σεσαρκωμένον, αὐτὸν ἐκεῖ-
 νον εἶναι πιστεύσαντες, ὃς καὶ πάλαι τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἐπί-
 κουρος ἦν. Ἦγουν Ἰσραὴλ συνήσεις οὐτι πού τὸν κατὰ
 σάρκα μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ εἴ τις ἕτερος ὄραν δύναται Θε-
 30 ὄν. Διερμηνεύεται γὰρ τὸ «Ἰσραὴλ» “νοῦς ὄρων Θεόν”.
 Ὁρᾷ δὲ Θεὸν τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασιν, ὁ τὸν τοῦ Θεοῦ

χει ὁ Θεός, καὶ δὲν ὑπάρχει Θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ ἔτσι μᾶς δίδαξε νὰ φρονοῦμε λέγοντας στὸ θεσπέσιο μαθητὴ (αὐτὸς ἦταν ὁ Φίλιππος)· «Τόσον καιρὸ εἶμαι μαζί σας καὶ δὲν μὲ κατάλαβες, Φίλιππε; Δὲν πιστεύεις ὅτι ἐγὼ βρίσκομαι μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας μέσα σ' ἐμένα; Ὅποιος ἔχει δεῖ ἐμένα, εἶδε καὶ τὸν Πατέρα. Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας μου εἶμαστε ἓνα»⁸². Ἡ διατύπωση λοιπὸν «ὁ Θεὸς ὑπάρχει σ' ἐσένα, καὶ δὲν ὑπάρχει Θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ ἐσένα», ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴ ρήση· «Καὶ ὁ Λόγος ὑπῆρχε μέσα στὸν Θεὸ καὶ ὁ Λόγος ἦταν Θεός. Αὐτὸς ὑπῆρχε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέσα στὸν Θεό»⁸³. Ἄν ὅμως ἤθελε κάποιος μὲ εὐφυῆ τρόπο ν' ἀποδώσει τὸ νόημα αὐτῶν τῶν λόγων σὲ μόνο τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, λέμε ὅτι σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ θεσπέσιου Παύλου, κατοίκησε βέβαια ὅλο τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικά στὸν Χριστό⁸⁴, ἦταν ὅμως αὐτὸς ὁ Θεός, ὄχι διαιρημένος σὲ δύο Υἱούς, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Λόγος εἶχε δική του τὴ σάρκα, μέσα στὴν ὁποία λέγεται ὅτι καὶ εἶχε κατοικήσει. Καὶ ἔτσι βέβαια νοεῖται Θεός, ὅπως ἡ ψυχὴ στὸ ἀνθρώπινο σῶμα· ἀλλ' ὅμως ἓνας Υἱὸς εἶναι ὁ Θεός. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ σάρκα τοῦ Κυρίου λέμε ὅτι ἔλαβε ψυχὴ νοερῆ.

Ὁμολογοῦν λοιπὸν ὅτι «Καὶ σ' ἐσένα ὑπάρχει ὁ Θεός, καὶ δὲν ὑπάρχει Θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ σένα. Γιατὶ ἐσὺ εἶσαι Θεός καὶ δὲν τὸ γνωρίζαμε, ὁ Θεός τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ Σωτήρας». Αὐτὰ εἶναι ὁμολογία ἀνθρώπων ποὺ μετανοοῦν καὶ μεταβαίνουν πλέον πρὸς τὸ φῶς ἀπὸ τὴν ἀπάτη καὶ τὸ σκότος, ποὺ ἔχουν προχωρήσει στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας καὶ ἔχουν γνωρίσει τὸν ἀπὸ τὴν φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεὸ καὶ δημιουργὸ καὶ Κύριο τῶν ὅλων. Ὁνομάζουν βέβαια Σωτήρα τοῦ Ἰσραὴλ τὸν ἴδιο ἐκεῖνον ποὺ ἐγίνε ἀνθρώπος καὶ ἔλαβε σάρκα, πιστεύοντας ὅτι εἶναι ἐκεῖνος ὁ ἴδιος ποὺ καὶ παλαιὰ ἦταν βοηθὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἰσραὴλ λοιπὸν νὰ ἐννοήσεις ὄχι μόνο τὸν κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ, ἀλλὰ καὶ ὅποιον ἄλλον μπορεῖ νὰ βλέπει τὸν Θεό. Γιατὶ τὸ «Ἰσραὴλ» ἐρμηνευόμενον σημαίνει «νοῦς ποὺ βλέπει τὸν Θεό». Καὶ βλέπει τὸν Θεὸ μὲ τὰ μάτια τοῦ

καὶ Πατρὸς χαρακτηῖρα βλέπων, τοῦτ' ἔστι τὸν Υἱόν, ᾧ καὶ ἐντραπήσεσθαι φησι τοὺς ἀνθεστηκότας, πορευθήσεσθαι δὲ καὶ ἐν αἰσχύνῃ. Οἱ γὰρ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν οὐ προσηκάμενοι, θεομαχήσαντες δέ, καθάπερ ἀμέλει καὶ Ἰουδαῖοι, 5 πάντες ἔσονται κατησχυμμένοι, ἠττώμενοι μὲν τῆς ἀνικη- του χειρός, ἀδικοῦντες δὲ παντελῶς οὐδὲν τὴν δόξαν αὐ- τοῦ, ταῖς γε μὴν σφῶν κεφαλαῖς ὄλεθρον ἐπαντλήσαντες, εἰς αἰσχύνην ἔσονται καὶ ὄνειδος Ἔσονται γὰρ εἰς ὄρασιν πάση σαρκί, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν.

10 Στίχ 16-17. «Ἐγκαινίζεσθε πρὸς με, νῆσοι. Ἰσραὴλ σώ- ζεται ὑπὸ Κυρίου σωτηρίαν αἰώνιον. Οὐκ αἰσχυνθή- σονται, οὐδὲ μὴ ἐντραπῶσιν ἕως τοῦ αἰῶνος, λέγει Κύ- ριος παντοκράτωρ».

Ἄνευρύνει πάλιν τὴν προαγόρευσιν τῆς τῶν ἐθνῶν 15 κλήσεως καὶ ἐπιστροφῆς, καὶ οὐ μέχρι μόνον ἴσησι τῶν Αἰγυπτίων τῆς τε Αἰθιοπίας τῶν ἐμπορίων καὶ αὐτῶν δὲ τῶν Σαβαῖμ, ἀλλὰ γὰρ ὅτι κεκλήσονται καὶ οἱ κατὰ πᾶσαν ὄντες τὴν γῆν καὶ ἀγίων Ἐκκλησιῶν ἀνάδειξις ἔσται παν- ταχοῦ, διαμεμήνηκεν ἐν τούτοις. Προσεφώνει γὰρ ὥσπερ 20 ταῖς Ἐκκλησίαις ὁ πανσθενὴς τοῦ Θεοῦ λόγος τὸ ἐγκαινί- ζεσθαι πρὸς αὐτόν, ἃς δὴ καὶ νήσους κατονομάζειν ἀξιοῖ. Ὡσπερ γὰρ αἱ κατὰ τήνδε τὴν θάλασσαν νῆσοι βάλλονται μὲν αἰεὶ ταῖς τῶν κυμάτων ὄρμαῖς, πλὴν ἀκλόνητοι διαμέ- νουσιν, εἰσδέχονται δὲ καὶ κινδυνευούσας ἔσθ' ὅτε τὰς 25 ναῦς, καὶ σώζουσιν ἐκ κυμάτων, κόλπον αὐταῖς προτείνου- σαι τὸν ἀκύμονα, οὕτως αἱ Ἐκκλησίαι Χριστοῦ, κεῖνται μὲν ὥσπερ ἐν μεσαιτάτῳ τοῦ δίου τύρβης τε καὶ ἀμιξίας, καὶ ἀναριθμῆτων μὲν ἀνέχονται πειρασμῶν, πλὴν ἔχουσιν ἐν Χριστῷ τὸ ἀκράδαντον, εἰσοικίζονται δὲ τοὺς φεύγον- 30 τας τῶν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ πραγμάτων ἀνωφελῆ καὶ διάκε- νον ταραχήν, καὶ οἷον καταχευμαζομένους ὑπὸ τε τοῦ Σα-

νοῦ αὐτὸς ποὺ βλέπει τὴ σφραγίδα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, δηλαδή τὸν Υἱό, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου, λέγει, θὰ καταντροπιαθοῦν ὅσοι τοῦ ἀντιστάθηκαν καὶ θὰ τὸν ἀκολουθήσουν ντροπιασμένοι. Γιατὶ ὅποιοι δὲν δέχθηκαν τὴν πίστη σ' αὐτόν, ἀλλ' ἔγιναν θεομάχοι, ὅπως βέβαια καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, θὰ καταντροπιαθοῦν ὅλοι νικημένοι ἀπὸ τὸ ἀνίκητο χέρι, χωρὶς καθόλου νὰ βλάψουν τὴ δόξα του, ἀλλὰ θὰ ἐπισύρουν τὸν ὄλεθρο πάνω στὰ κεφάλια τους, καὶ θὰ συνοδευθοῦν ἀπὸ ντροπὴ καὶ χλευασμό. Δηλαδή, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ προφήτη, «Θὰ γίνουν θέαμα γιὰ κάθε ἄνθρωπο»⁸⁵.

Στίχ. 16-17. Ἀνακαινισθεῖτε ἐρχόμενα κοντά μου, νησιά. Οἱ Ἰσραηλιῖτες θὰ σωθοῦν ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ ἡ σωτηρία τους θὰ εἶναι αἰώνια. Δὲν θὰ ντροπιαστοῦν οὔτε θὰ ταπεινωθοῦν στὸν αἰῶνα, λέγει ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτορας».

Διευρύνει πάλι τὴν προαγγελία τῆς κλήσης καὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἐθνικῶν, καὶ δὲν σταματᾷ μέχρι τοὺς Αἰγυπτίους μόνο καὶ τὰ ἐμπορεῖα τῶν Αἰθιοπῶν καὶ αὐτοὺς ἀκόμα τοὺς Σαβαῖμ, ἀλλὰ μὲ τὰ λεγόμενα αὐτὰ ἔστειλε τὸ μήνυμα ὅτι θὰ κληθοῦν ὅσοι κατοικοῦν σ' ὅλη τὴ γῆ, καὶ θὰ ὑπάρξει παντοῦ ἡ ἴδρυσή τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν. Ἀπηύθυνε δηλαδή κατὰ κάποιο τρόπο ὁ πανίσχυρος λόγος τοῦ Θεοῦ τὸν λόγο του στὶς Ἐκκλησίες ὥστε νὰ προσέλθουν σ' αὐτόν καὶ νὰ ἀνακαινισθοῦν, τίς ὁποῖες καὶ ὀνομάζει νησιά. Ὅπως δηλαδή τὰ νησιά τῆς θάλασσας αὐτῆς τὰ χτυποῦν πάντοτε οἱ ὄρ-μές τῶν κυμάτων, παραμένουν ὅμως ἀκλόνητα στὴ θέση τους, καὶ πολλές φορές δέχονται τὰ πλοῖα ποὺ κινδυνεύουν καὶ τὰ σώζουν ἀπὸ τὰ κύματα, προσφέροντας τὸν ἀκύμαντο κόλπο τους, ἔτσι καὶ οἱ Ἐκκλησίες τοῦ Χριστοῦ, βρίσκονται βέβαια σὰν μέσα στὸ κέντρο τῆς πολυτάραχης ζωῆς καὶ τῆς ἀκοινωνησίας τῶν ἀνθρώπων καὶ περιβάλλονται ἀπὸ ἀναρίθμητους πειρασμούς, πλὴν ὅμως ἔχουν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀκλόνητη σταθερότητα, καὶ καθιστοῦν συνοίκους τῶν ἐκείνους ποὺ φεύγουν ἀπὸ τὴν ἀνώφελη καὶ κούφια ταραχὴ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων καὶ κατὰ κάποιο τρόπο καταβασανίζονται ἀπὸ τὸν

τανᾶ καὶ τῆς ἁμαρτίας. Νήσοις δὴ οὖν παρειαστέον αὐτάς. Τοῦτο γὰρ ἐν τούτοις ὁ θεῖος βούλεται λόγος. «Ἐγκαινίζεσθε» δὴ οὖν «πρὸς με», φησὶν, «ὧ̄ νῆσοι». Τό γε μὴν τῆς Ἐκκλησίας ὄνομα τὴν τῶν εἰς Χριστὸν πιστευσάντων 5 ὑφαίνει πληθύν, ἱερουργούς τε καὶ λαούς, ποιμένας καὶ διδασκάλους καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα κατεξευγμένους, ἀλλ' οὗτοι πάντες ἀνεκαινίσθησαν ἐν Χριστῷ, κατὰ καιρούς δηλονότι καθ' οὓς ἐπέλαμψεν ἡμῖν Θεὸς ὢν Κύριος. Τότε γάρ, τότε καὶ ἀνεκαινίσθημεν εἰς καινότητα ζωῆς, ἡθῶν τε καὶ τρό-
10 πων, καὶ προσέτι λατρείας

Ἀποβεβλήκαμεν γὰρ τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας παλαιώσιν, γεγόναμεν δὲ καινὴ κτίσις ἐν Χριστῷ τοῖς αὐτοῦ νόμοις παιδαγωγούμενοι πρὸς εὐκλεᾶ καὶ ἀξιέραστον πολιτείαν. Καὶ γοῦν ὁ πάνσοφος Παῦλος τοῖς κεκλημένοις διὰ πίστε-
15 ως ἐπιστέλλει καὶ φησι, ποτὲ μὲν, ὅτι «Ἐκδύσασθε τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ, καὶ ἐνδύσασθε τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν», ποτὲ δὲ πάλιν, «Μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ ἀναμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώ-
20 σει τοῦ νοῦς ὑμῶν, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς, τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον». Συνεσταυρωσθαι δὲ φησι καὶ τὸν παλαιὸν ἡμῶν ἄνθρωπον, ἵνα ἐνδυσώμεθα τὸν νέον διὰ τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας καὶ ζωῆς. Ἀνακαινιζόμεθα δὲ κατὰ γε τὸν τῆς λατρείας τρόπον, οἱ μὲν
25 ἐκ τῶν Ἰουδαικῶν ὄντες ταγμάτων, σκιᾶς ἀφέντες καὶ τύπους (κεχρησόνται γὰρ βουθυσίαις μὲν καὶ λιβανωτοῖς οὐκέτι, πνευματικὴν δὲ καὶ αἴθλον καὶ καθάπερ ἐν τάξει τῶν εὐκοσμοτάτων θυμιαμάτων), οἱ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἐθνῶν πληθύος σεσαγηνευμένοι μετοικισθήσονται πρὸς τὰ ἀμείνω καὶ
30 ἀσυγκρίτως ὑπερκεείμενα. Οὐ γὰρ ἔτι τὸν ἀρχαῖον εἰς νοῦν ἔξουσι σκότον, ἀλλά, τὸ θεῖόν τε καὶ νοητὸν εἰσοικισάμενοι

Σατανᾶ καὶ τὴν ἁμαρτία. Μὲ νησιὰ λοιπὸν πρέπει νὰ παρομοιάσομε αὐτές, γιατί αὐτὸ ἐπιδιώκει μὲ αὐτὰ ὁ θεῖος λόγος. «Ἀνακαινισθεῖτε» λοιπὸν, λέγει, «ἐρχόμενα κοντὰ μου, ὦ νησιὰ». Τὸ ὄνομα βέβαια τῆς Ἐκκλησίας συμπεριλαμβάνει τὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστὸ, τοὺς ἱερουργοὺς καὶ τοὺς ἀπλοὺς πιστοὺς, τοὺς ποιμένες καὶ τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς ὑπαγμένους κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους, ἀλλ' ὅλοι αὐτοὶ ἀνακαινίσθησαν μὲ τὴ χάριη τοῦ Χριστοῦ, τὸν καιρὸ δηλαδή ποὺ ἔλαμψε ἀνάμεσά μας ὡς φῶς ὁ Κύριος ὄντας Θεός. Γιατὶ τότε, τότε ἀνακαινισθήκαμε σὲ καινότητα ζωῆς, ἡθῶν καὶ τρόπων, καὶ ἐπιπλέον καὶ λατρείας.

Πράγματι ἀποβάλαμε τὴν παλαιότητα ποὺ προερχόταν ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ γίναμε καινούργια κτίση στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, παιδαγωγούμενοι ἀπὸ τοὺς νόμους του πρὸς μιὰ ἔνδοξη καὶ ἀξιαγάπητη πολιτεία. Καὶ πράγματι ὁ πάνσοφος Παῦλος στέλνει ἐπιστολὴ σὲ ἐκείνους ποὺ κλήθηκαν μέσω τῆς πίστεως καὶ τοὺς λέγει, ἄλλοτε, «Ξεντυθεῖτε τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο μαζί μὲ τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες του, καὶ ντυθεῖτε τὸν νέο, αὐτὸν ποὺ ἀνακαινίζεται σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα ἐκείνου ποὺ τὸν ἔπλασε»⁸⁶, καὶ ἄλλοτε πάλι· «Μὴ συμμορφώνετε τὴ ζωὴ σας σύμφωνα μὲ τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ ἀναμορφώνεστε μὲ τὴν ἀνακαίνιση τοῦ νοῦ σας, διακρίνοντας ποιὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸ καὶ εὐάρεστο καὶ τέλει»⁸⁷. Λέγει ἀκόμα ὅτι πρέπει νὰ συσταυρώσομε καὶ τὸν παλαιὸ μας ἄνθρωπο, γιὰ νὰ ντυθοῦμε τὸν νέο μὲ τὴν πολιτεία καὶ τὴ ζωὴ μας σύμφωνα μὲ τὸν Χριστό. Ἀνακαινιζόμαστε ὅμως καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπο τῆς λατρείας, ἀφήνοντας ὅσοι κατάγονται ἀπὸ τὶς Ἰουδαϊκὲς τάξεις τὶς σκιῆς καὶ τοὺς τύπους (γιατὶ δὲν θὰ κάνουν πιά θυσίες βοδιῶν, οὔτε θὰ χρησιμοποιήσουν θυματήρια μὲ λιβάνια, ἀλλὰ ἡ λατρεία τους θὰ εἶναι πνευματικὴ καὶ ἄυλη καὶ κατὰ τρόπο ὅμοιο μὲ τὰ πιὸ εὔοσμα θυμιάματα), ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ σαγηνεύθησαν καὶ προέρχονταν ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ἐθνικῶν θὰ μεταφερθοῦν στὰ καλύτερα καὶ ἀσυγκρίτως ἀνώτερα. Γιατὶ δὲν θὰ βρίσκονται πιά στὸ παλαιὸ σκοτάδι, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐγκαταστήσουν μέσα τους τὸ θεῖο καὶ

φῶς, ὅσοι τε καὶ ἀληθεῖς ἔσονται προσκνηταί. Ἀποπεπαύσονται γὰρ τοῦ προσκνεῖν τῇ κτίσει κωφαῖς τε καὶ ἀναισθήτοις ὕλαις, ἀφέξονται δὲ μαντειῶν τε καὶ γοητειῶν, καὶ καθαρίσουσι τὸ ἀπηχὲς βωμολοχίας Ἑλληνικῆς
 5 καὶ ἀπάτης δαυμονίων, καὶ ἀπαξαπλῶς, τὰ αἰσχίῳ μεθέντες καὶ βδελυρῶν σπουδασμάτων ἀπονοστήσαντες, ἔσονται ἀρετῆς ἀπάσης ἐν καλῶ καὶ τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων ἐπιστήμονες. Ἐγκαινισμὸς οὖν ἄρα τὰ καθ' ἡμᾶς. Καινὴ γὰρ κτίσις τὰ ἐν Χριστῷ.

10 Ἐπαγγέλλεται γε μὴν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἅπαντα τὸν κατὰ σάρκα, φημί, καὶ τὸν ἐν τέκνοις Ἀβραάμ ἐξ ἐπαγγελίας, κατατεταγμένον («Οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, οὗτοι Ἰσραήλ, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας, ταῦτα λογίζεται εἰς τέκνα»), σώζειν σωτηρίαν αἰώνιον, αἰσχύνῃς τε καὶ ἐντροπῆς
 15 ἔσεσθαι πορρωτέρω, καὶ ταῦτα διηνεκῶς. Ἀποδυσάμενοι γὰρ ἐν Χριστῷ τὴν βέδηλον ἁμαρτίαν καὶ τῆς τοῦ διαδόλου πλεονεξίας ἀπολυσάμενοι τὸν ζυγόν, συναποβάλλοντες δὲ τούτοις τὴν φθοράν, ἐνδυσάμενοί τε τὴν ἀφθαρσίαν, ἐν τούτοις ἐσόμεθα διὰ παντός. Οὐκέτι γὰρ ἡμῶν ἁμαρτία κατορ-
 20 χήσεται, ἀλλ' οὐδὲ πλεονεξίαις ταῖς πρώταις ὑποθήσει πάλιν ὁ Σατανᾶς· οἰγήσεται δὲ εἰσάπαν καὶ τὸ τοῦ θανάτου κράτος κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα πεπατημένον ἐν Χριστῷ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

25

ΛΟΓΟΣ Γ'.

ΚΕΦ. 45, στίχ. 18-19. «Οὕτω λέγει Κύριος ὁ ποιήσας τὸν οὐρανόν, οὗτος ὁ καταδείξας τὴν γῆν καὶ ποιήσας αὐτήν, οὗτος διώρισεν αὐτήν. Οὐκ εἰς κενὸν ἐποίησεν αὐ-

πνευματικὸ φῶς, θὰ γίνουιν εὐσεβεῖς καὶ γνήσιοι προσκυνητές. Γιατὶ θὰ παύσουιν νὰ προσκυνοῦν τὴν κτίση, ὑλικά κωφὰ καὶ ἀναίσθητα, θ' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὶς μαντεῖες καὶ τὰ γοητεύματα, καὶ θὰ καθαρίσουιν τὸ κακόηχο τῆς Ἑλληνικῆς βωμολοχίας καὶ ἀπάτης τῶν δαιμονίων, καὶ μ' ἓνα λόγο, ἐγκαταλείποντας τὰ αἰσχροὰ καὶ ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὶς βδελυρὲς ἀσχολίες, θὰ κοσμηθοῦν μὲ κάθε ἀρετὴ καὶ θὰ γίνουιν γινῶστες τῶν δογμάτων τῆς ἀλήθειας. " Ἄρα λοιπὸν εἶναι ἀνακαίνιση τὰ δικὰ μας. Γιατὶ τὰ τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ καινούργια κτίση.

Ἐπόσχεται βέβαια ὁ Θεὸς νὰ σώσει ὅλους τοὺς κατὰ σάρκα Ἰσραηλιῖτες, ἐννοῶ καὶ ἐκείνους ποὺ ἀπὸ ὑπόσχεση ἔχουιν καταπαθεῖ στὰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ (γιατὶ λέγει, «Δὲν εἶναι Ἰσραηλιῖτες ὅλοι ὅσοι κατάγονται ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας, αὐτὰ θεωροῦνται ὡς τέκνα»⁸⁸), καὶ θὰ τοὺς σώσει μὲ αἰῶνια σωτηρία, ὥστε νὰ βρεθοῦν πέρα ἀπὸ αἰσχὺνη καὶ ντροπή, καὶ μάλιστα αἰῶνια. Γιατὶ, ἀφοῦ ἀποθήσομε μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ τὴ βέβηλη ἁμαρτία καὶ ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς διαβολικῆς τυραννίας, καὶ ἀποδόλομε μαζί μ' αὐτὰ τὴ φθορὰ καὶ συγχρόνως ντυθοῦμε τὴν ἀφθαρσία, σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση θὰ εἶμαστε γιὰ πάντα. Γιατὶ ποτὲ πιά δὲν θὰ σαγηνευθοῦμε ἀπὸ τὶς χαρὲς τῆς ἁμαρτίας, οὔτε θὰ μᾶς ὑποβάλει πάλι ὁ Σατανᾶς στὶς προηγούμενες καταδυναστεύσεις του, ἀλλὰ θὰ ἐξαφανισθεῖ ἐπίσης γιὰ πάντα καὶ ἡ δύναμη τοῦ θανάτου κατὰ τὸν μελλοντικὸ αἰῶνα καταπατημένη ἀπὸ τὸν Χριστό, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη, μαζί τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Γ'.

ΚΕΦ. 45, στίχ. 18-19. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ποὺ ἔκανε τὸν οὐρανὸ, αὐτὸς ποὺ ἔκανε νὰ φανεῖ ἡ γῆ καὶ ποὺ τὴ δημιούργησε, αὐτὸς τὴν καθόρισε. Καὶ δὲν τὴν ἔκανε ἔτσι ἄσκοπα, ἀλλὰ γιὰ

τὴν, ἀλλὰ κατοικεῖσθαι. Ἐγὼ εἰμι Κύριος, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι. Οὐκ ἐν κρυφῇ λελάληκα, οὐδὲ ἐν τόπῳ γῆς σκοτεινῷ. Οὐκ εἶπα τῷ σπέρματι Ἰακώβ, Μάταιον ζητήσατε. Ἐγὼ εἰμι Κύριος λαλῶν δικαιοσύνην καὶ ἀναγγέλλων
5 ἀλήθειαν».

Προανακηρύξας τὴν ἄφιξιν τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτήρος Χριστοῦ καὶ τὸν τῆς σωτηρίας κατασημάνας καιρὸν, καθ' ὃν ἅπαντες, τὸν τῆς ἀρχαίας ἀμαθίας ἀφέντες σκότον, πρὸς τὸ τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας μεταχωρήσουσι φῶς,
10 ἀναγκαίαν ἐν τούτοις ποιεῖται τὴν παραίνεσιν Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι προστιθεὶς ἐναργῆ τὰ δι' ὧν εἴσονται, καὶ μάλα σαφῶς, ὅτι τε αὐτὸς εἶη Θεὸς τῶν ὄλων καὶ δημιουργός, ἕτερος δὲ παρ' αὐτὸν οὐδεὶς. Ταύτη τοι φησὶν· «Οὕτω λέγει Κύριος», καὶ οὐχ ἀπλῶς Κύριος, πλεῖστοί τε γὰρ εἰσιν
15 ἐν τε οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἐν καταχρήσει λαχόντες τοῦνομα, ἀλλ' ἐκεῖνος αὐτὸς ὁ φύσει τε καὶ ἀληθῶς τοῦτο ὑπάρχων ὅπερ εἶναι καὶ λέγεται καὶ ὡς ἀπὸ γε τῶν κατωρθωμένων τὴν δόξαν ἔχων οὐ κατεψευσμένην. «Οὗτος» γάρ, φησί, «Κύριος ὁ ποιήσας τὸν οὐρανόν»· πάμμεγα πρὸς
20 ἀπόδειξιν εὐκλείας τῆς ἀνωτάτω καὶ ὑπεροχῆς πανσθενοῦς, τὸ ποιῆσαι τὸν οὐρανὸν καὶ καταδεῖξαι τὴν γῆν, ἰδρῶσαί τε αὐτήν. «Αὐτὸς γὰρ διώρισεν αὐτήν», τοῦτ' ἔστι, κεκρυμμένην ἐν ἀβύσσοις ἀόρατόν τε καὶ ἀκατάσκευον οὔσαν πάλαι, ἀπέφηνεν ὄρατὴν καὶ εἰργασμένην. «Διώρισε
25 γὰρ αὐτήν»· ἔφη γὰρ κατὰ γε τὴν πίστιν τῶν Μωσέως διβλίων· «Συναχθήτω τὸ ὕδωρ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρά». Ὡφθη δὴ οὖν ἐξ ὑδάτων, καὶ ὑποβρυχίαν οὔσαν, ἀεργῆ τε εἰσάπαν, διέστησεν ἀνὰ μέρος, κλειῖθρα καὶ πύλας ταῖς ἀβύσσοις ἐπιθεῖς καὶ ἀποκρίνας εὖ μάλα
30 τῶν ὑδάτων αὐτήν.

Ἵτι δὲ παρήγαγε χρησίμως εἰς τοῦτό τε καὶ ἀναγκαί-

νά κατοικεῖται. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος, καὶ δὲν θὰ ὑπάρξει ἄλλος. Δὲν μίλησα στὰ κρυφά, οὔτε σὲ ἓνα σκοτεινὸ μέρος τῆς γῆς. Δὲν εἶπα στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ, μάταια μὲ ἀναζητήσατε. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ποὺ διακηρύττω τὴ δικαιοσύνη καὶ σᾶς ἀναγγέλλω τὴν ἀλήθεια».

Ἄφοῦ προανήγγειλε τὴν ἄφιξη τοῦ Σωτήρα ὄλων μας Χριστοῦ καὶ καταδήλωσε τὸν χρόνο τῆς σωτηρίας κατὰ τὸν ὅποιο ὅλοι, ἀφοῦ ἀφήσουν τὸ σκοτάδι τῆς ἀμάθειας, θὰ μεταβοῦν στὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας, μὲ τὰ λεγόμενα αὐτὰ κάνει ἀναγκαία τὴν παραίνεση στοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Ἕλληνες, προσθέτοντας ὀλοφάνερα ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὅποια θὰ γνωρίσουν, καὶ μάλιστα μὲ πολλή σαφήνεια, καὶ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς καὶ δημιουργὸς τῶν ὄλων, καὶ ὅτι κανένας ἄλλος δὲν ὑπάρχει ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν. Γι' αὐτὸ λέγει: «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος», καὶ ὄχι ἀπλῶς ὁ Κύριος, ἐπειδὴ ὑπάρχουν πάρα πολλοὶ στὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ ποὺ ἔχουν καταχρηστικά αὐτὸ τὸ ὄνομα, ἀλλὰ ἐκεῖνος ἀκριβῶς, ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὰ εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶναι καὶ λέγεται καὶ ποὺ ἀπὸ τὰ ὅσα ἔχει κατορθώσει ἔχει τὴ δόξα του ἀδιάψευστη. Γιατὶ λέγει: «Αὐτὸς ὁ Κύριος ποὺ ἔκανε τὸν οὐρανὸ». Εἶναι πάρα πολὺ μεγάλο πρὸς ἀπόδειξη ὑπέριστης δόξας καὶ ὑπεροχῆς παντοδύναμης τὸ νὰ κάνει τὸν οὐρανὸ καὶ νὰ φέρει στὸ φῶς τὴ γῆ καὶ νὰ τὴ στερεώσει. Γιατὶ λέγει, «Αὐτὸς τὴν διώρισε», δηλαδή, ἐνῶ παλαιᾶ ἦταν κρυμμένη μέσα στὴν ἄβυσσο καὶ ἀθέατη καὶ ἀκατασκεύαστη, τὴν ἔκανε ὄρατὴ καὶ τὴν κατασκεύασε. Γιατὶ «τὴν καθόρισε». Πράγματι εἶπε σύμφωνα μὲ τὴν πίστη μας στὰ βιβλία τοῦ Μωϋσῆ: «Ἄς συναχθεῖ τὸ νερὸ ὅλο μαζὶ σὲ ἓνα μέρος καὶ ἄς φανεῖ ἡ ξηρά»⁸⁹. Πρόβαλε λοιπὸν μέσα ἀπὸ τὰ νερά, κι ἐνῶ ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια καὶ τελείως ἀκατασκεύαστη, διαχώρισε τὸ καθὲ μέρος, βάζοντας στὴν ἄβυσσο κλειδαριῆς καὶ πύλες, καὶ ἀποχωρίζοντάς τιν κατὰ τὸν ἄριστο τρόπο ἀπὸ τὰ νερά.

Ἔτσι βέβαια τὴν ἔφερε χρήσιμα σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι καὶ

ως, οὐχ ἵνα ὀρῶτο μόνον, ἀλλ' ἵνα ἔχη τοὺς οἰκήτορας, δῆ-
 λον δὲ ὅτι τοὺς ἐξ αὐτῆς πεπλασμένους, καθάπερ ἀμέλει
 καὶ οὐρανὸν τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, προδιεσάφησεν εἰπών·
 «Οὐκ εἰς κενὸν ἐποίησεν αὐτήν, ἀλλὰ κατοικεῖσθαι». Ὁ-
 5 χημα δὴ οὖν καὶ ὡς τις οἶκος ἀνεδείχθη τοῖς πατοῦσιν αὐ-
 τήν, τοῦτ' ἔστιν ἡμῖν. Εἰ δὲ παρήχθημεν παρ' αὐτοῦ πρὸς
 ὑπαρξιν, πῶς οὐκ ἀληθὲς εἶπεῖν, ὅτι πάντως που καὶ διὰ
 τοῦτο γεγόναμεν, ἵνα προσκυνῶμεν αὐτῷ τε καὶ μόνῳ, καὶ
 γενεσιουργὸν ὄντα τῶν ὄλων ἐπιγινώσκοντες, χαριστηρί-
 10 οὺς ᾠδὰς ἀναφέρωμεν; «Ἐγὼ» τοίνυν «εἰμί, καὶ οὐκ ἔστιν
 ἔτι». Εἰ γάρ ἐστιν αὐτὸς ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν
 γῆν καταδείξας, καὶ μὴ εἰς κενὸν ποιήσας αὐτήν, ἀλλὰ κα-
 τοικεῖσθαι, τίς ἂν ἕτερος νοοῖτο παρ' αὐτὸν ὑπάρχων Θεός;
 ἢ τίς κατ' ἰσχὺν καὶ δόξαν ἰσοστατήσειεν αὐτῷ; ἢ τίς ὄλως
 15 ἐγγύς καὶ παρὰ βραχύ; Πῶς δὲ οὐχ ἅπαντα ἠττάται τῶν γε-
 νητῶν ἢ φύσις, τῆς οὕτω μεγάλης καὶ ὑπεραιρούσης τὰ πάν-
 τα δόξης, ἀγκῆς καὶ σοφίας; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς. Μόνος οὖν
 ἄρα, καὶ ἕτερος ἐπ' αὐτῷ παντελῶς οὐδεὶς νοοῖτ' ἂν εἶναι
 Θεὸς φύσει τε καὶ ἀληθῶς.

20 Ἀλλὰ ναί, φαίη τις ἂν ἔσθ' ὅτε· Τίς ἔγνω τὸν ἐν αὐτῷ
 σκοπόν; ἢ τίς ὁ φράσαι δυνάμενος, πότερόν ποτε, καὶ ἐτέ-
 ρους τινὰς τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης καὶ κλήσει στεφανοῦσθαι
 βούλεται, ἢ γουν ἑαυτὸν τε καὶ μόνον; Ἀπολογεῖται δὴ
 οὖν καὶ φησιν· «Οὐκ ἐν κρυφῇ λελάληκα, οὐδὲ ἐν τόπῳ γῆς
 25 σκοτεινῷ· οὐκ εἶπα τῷ σπέρματι Ἰακώβ, Μᾶταια ζητήσα-
 τε». Νόμους, φησί, διέταξα περὶ τούτων αὐτοῖς οὐκ ἐν πα-
 ραθύστῳ λαλῶν, οὐδὲ λαθεῖν σπουδάσας, ἀλλ' ἐναργῶς καὶ
 ἀναφανδόν. Κατέβη γὰρ Κύριος ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ ἐν εἴ-
 δει πυρός· ἐκεῖ γνόφος ἦν καὶ θύελλα καὶ καπνοὶ καὶ σαλ-
 30 πύγγων ἠχὴ διαπρύσιος. Παρειστήκει γὰρ πᾶς ὁ λαὸς μεσι-
 τεύοντος τοῦ Μωσέως, ἐξηγγέλλοντο δὲ παρὰ Θεοῦ νόμοι,

ἀναγκαστικά, ὄχι μόνο γιὰ νὰ φαίνεται, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἔχει καὶ ἐκείνους πού θὰ τὴν κατοικοῦν, δηλαδὴ αὐτοὺς πού ἔχουν πλασθεῖ ἀπὸ αὐτὴν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ οὐρανὸς τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, τὸ διασαφήνισε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ λέγοντας· «Δὲν τὴν ἔκανε ἔτσι ἄσκοπα, ἀλλὰ γιὰ νὰ κατοικεῖται». Ἐποδείχθηκε λοιπὸν ὄχημα καὶ σὰν κάποια κατοικία γι' αὐτοὺς πού πατοῦν σ' αὐτὴν, δηλαδὴ σ' ἐμᾶς. Κι ἂν ἤρθαμε στὴν ὑπαρξὴ ἀπ' αὐτόν, πῶς δὲν εἶναι ἀλήθεια νὰ ποῦμε, ὅτι ὅπωςδήποτε γι' αὐτὸ κι ἔχομε γίνεи, γιὰ νὰ προσκυνοῦμε αὐτόν καὶ μόνο, καὶ ἀναγνωρίζοντας ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ γενεσιουργὸς ὅλων, νὰ τοῦ ἀναπέμπομε ὕμνους εὐχαριστήριους; «Ἐγὼ λοιπὸν εἶμαι ὁ Κύριος, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ μένα». Γιατί, ἂν εἶναι αὐτὸς πού δημιούργησε τὸν οὐρανὸ κι ἔκανε νὰ φανεῖ ἡ γῆ, καὶ δὲν τὴν ἔκανε ἔτσι ἄσκοπα, ἀλλὰ γιὰ νὰ κατοικεῖται, ποιὸς ἄλλος θεὸς μπορεῖ νὰ νοηθεῖ δίπλα σ' αὐτόν; Ἡ ποιὸς ἄλλος θὰ ἰσοσταθμίσει μ' αὐτόν στὴ δύναμη καὶ στὴ δόξα; Ἡ ποιὸς ἄλλος γενικὰ μπορεῖ νὰ σταθεῖ πλησίον του ἔστω καὶ λίγο; Καὶ πῶς δὲν ἠττάται ὅλη ἡ φύση τῶν δημιουργημάτων ἀπὸ τὴν τόσο μεγάλη καὶ πού ὑπερβαίνει τὰ πάντα δόξα, δύναμη καὶ σοφία; Δὲν ὑπάρχει κανένας. Ἄρα λοιπὸν εἶναι μόνος καὶ ἀπολύτως κανένας ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ θεὸς ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινά.

Ἄλλὰ ναί, μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ: Ποιὸς κατανόησε τὸν σκοπὸ του; ἢ ποιὸς μπορεῖ νὰ πεῖ, ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, θέλει καὶ κάποιους ἄλλους νὰ στεφανώνονται μὲ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴν ὀνομασία, ἢ τὸν ἑαυτὸ του καὶ μόνο; Ἀπολογεῖται λοιπὸν καὶ λέγει· «Δὲν μίλησα στὰ κρυφά, οὔτε σὲ κάποιο σκοτεινὸ μέρος τῆς γῆς· δὲν εἶπα στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ, Ἐπιζητήστε μάταια πράγματα». Ὅρισα, λέγει, σ' αὐτοὺς νόμους γι' αὐτὰ, ὄχι μιλώντας στὰ κρυφά, οὔτε ἐπιδίωξα νὰ διαφύγω, ἀλλὰ ὀλοφάνερα καὶ ἀνεπιφύλακτα. Πράγματι κατέβηκε ὁ Κύριος στὸ ὄρος Σινᾶ μὲ τὴ μορφὴ φωτιᾶς. Ἐκεῖ ὑπῆρχε γνόφος (ὀμίχλη) καὶ θύελλα καὶ καπνοὶ καὶ βροντερὸς ἤχος σάλπιγγας. Παραβρισκόταν ὅλος ὁ λαὸς ἔχοντας μεσολαβητὴ τὸν

οὐ παρεγγυῶντος τῷ Ἰσραὴλ ζητῆσαί τι μάταιον, τοῦτ' ἔστιν εἶδωλον, ἧγουν ψευδάνυμον σέβας, ἀλλ' ἔκ γε τῶν ἐναντίων ἀπειρογούσαι ἐντολαί. Εἴρηται γὰρ πρὸς αὐτόν· «Κύριον τὸν Θεὸν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λα-
 5 τρεύσεις, καὶ οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ. Καὶ οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἶδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς». Οὐκοῦν εἴρηται πρὸς αὐτόν· τὸ δέ, «Ἐγὼ εἰμι Κύριος», ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι, καὶ οὐχ ἅπαξ,
 10 πλειστάκις, τὸ ὅτι δὴ Μόνος εἰμι Θεὸς καὶ τῶν ὄλων Κύριος, «λαλῶν δικαιοσύνην καὶ ἀναγγέλλων ἀλήθειαν»· καὶ δικαιοσύνην μὲν, ὡς γε οἶμαι, φησὶ τὸν νόμον (ἔστι γὰρ δικαιοσύνης βραβευτῆς ὁ νόμος), ἀλήθειαν δὲ τὰ Χριστοῦ παιδεύματα. Ἐνεστι δὲ τῷ νόμῳ τῆς ἀληθείας ἡ μόρφωσις
 15 καὶ ἐγκέκρυπται ταῖς σκιαῖς τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Περί αὐτοῦ γὰρ γέγραφεν ὁ Μωσῆς. Οὐκοῦν ἐν τῷ λαλῆσαι τὴν δικαιοσύνην, ἀναγγέλλεται σὺν αὐτῇ καὶ τῆς ἀληθείας ἡ δύναμις, εἴπερ ἀληθές ἐστιν, ὅτι σκιά μὲν ὁ νόμος ἦν, νῦν δὲ αὐτῷ τῆς ἀληθείας ἡ μόρφωσις.

20 Στίχ 20. «Συνάχθητε καὶ ἦκετε, βουλευσασθε ἅμα, οἱ σωζόμενοι ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. Οὐκ ἔγνωσαν οἱ αἴροντες τὸ ξύλον τὸ γλύμμα αὐτῶν, καὶ προσευχόμενοι ὡς θεοὺς, οἱ οὐ σώζουσιν».

Ἀπεβουκόλησε μὲν τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος σχετικῆς
 25 τοὺς ὄντας ἐπὶ τῆς γῆς ὁ δράκων ὁ ἀποστάτης, καὶ τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας ἀποσκευάσας, κατεσκέδασεν εἰς ἀπάτην καὶ πολύθεον πλάνησιν, καὶ τοῖς τῆς φανλότητος τρόποις ἐγκαθειῖς, δυσδιάφυκτόν τε καὶ ἀνεξίτητον ἀπέφηεν αὐτοῖς τῆς ἑαυτοῦ δυστροπίας τὸ λῖνον. Ἄλλ' ἐπέφανεν ὁ
 30 Ἐμμανουήλ ὁ ἐξάγων τοὺς πεπεδημένους ἐν ἀνδρεία, ὑπέμεινέ τε δι' ἡμᾶς τὸν κατὰ σάρκα θάνατον, ἵνα, ὡς ὁ εὐαγγε-

Μωϋσῆ, καὶ ἔξαγγέλλονταν ἀπὸ τὸν Θεὸ νόμοι, χωρὶς νὰ προέ-
 τρεπε τοὺς Ἰσραηλιῖτες νὰ ζητήσουν κάτι μάταιο, δηλαδή εἶδωλο
 ἢ ψευδώνυμη λατρεία, ἀλλὰ δίνονταν ἐντολές πού προφύλασσαν
 ἀπὸ τὰ κακὰ. Γιατὶ λέχθηκε στὸ λαό: «Τὸν Κύριο καὶ Θεό σου θὰ
 προσκυνήσεις, κι αὐτὸν μόνο θὰ λατρεύσεις, καὶ δὲν θὰ ἔχεις
 ἄλλους θεοὺς ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα. Δὲν θὰ κάνεις εἶδωλα γιὰ νὰ τὰ
 προσκυνεῖς, οὔτε ὁμοίωμα κανενὸς ἀπὸ ὅσα ὑπάρχουν στὸν
 οὐρανὸ ψηλά, καὶ ὅσα κάτω στὴ γῆ, καὶ ὅσα στὰ νερὰ κάτω ἀπὸ
 τὴ γῆ»⁹⁰. Αὐτὰ λοιπὸν ἔχουν λεχθεῖ σ' αὐτούς. Τὸ «Ἐγὼ εἶμαι ὁ
 Κύριος» εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει, καὶ ὄχι μία, ἀλλὰ πολλὲς φορές
 τὸ Εἶμαι μόνος Θεὸς καὶ Κύριος ὅλων, «κηρύττοντας δικαιοσύ-
 νη καὶ ἀναγγέλλοντας τὴν ἀλήθεια». Καὶ δικαιοσύνη βέβαια,
 ὅπως ἐγὼ νομίζω, ὀνομάζει τὸ νόμο (γιατὶ ὁ νόμος ἀπονέμει
 δικαιοσύνη), ἐνῶ ἀλήθεια ὀνομάζει τὰ διδάγματα τοῦ Χριστοῦ.
 Γιατὶ μέσα στὸ νόμο ὑπάρχει ἡ διαμόρφωση τῆς ἀλήθειας καὶ
 κρύβεται μέσα στὶς σκιές του τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ γι'
 αὐτὸν ἔγραψε ὁ Μωϋσῆς. Ἔρα λοιπὸν μὲ τὴ διακήρυξη τῆς
 δικαιοσύνης ἀναγγέλλεται μαζί μὲ αὐτὴ καὶ ἡ δύναμη τῆς ἀλή-
 θειας, ἐφόσον εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ὁ νόμος ἦταν σκιά, σ' αὐτὸν
 ὅμως τώρα ὑπάρχει ἡ διαμόρφωση τῆς ἀλήθειας.

Στίχ. 20. «Συναχθεῖτε καὶ ἐλάτε καὶ συνάμα σκεφθεῖτε, ὅσοι
 σώζεσθε ἀπὸ τὰ ἔθνη. Δὲν κατάλαβαν ὅσοι σηκώνουν καὶ στή-
 νουν τὸ ξυλόγλυπτο ἀγαλμά τους καὶ προσεύχονται στὰ εἶδω-
 λα σὰν πρὸς θεοὺς, οἱ ὅποιοι δὲν σώζουν».

Ἐπομάκρυνε τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν οἰκειότητα πού τοὺς
 συνέδεε μὲ τὸν Θεὸ παραπλανῶντας τους ὁ ἀποστάτης δράκο-
 ντας, κι ἀφοῦ τοὺς ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ θεογνωσία, τοὺς
 σκόρπισε στὴν ἀπάτη καὶ τὴν πολύθετη πλάνη, κι ἀφοῦ τοὺς ἔρριξε
 στὰ ἀδιέξοδα τῆς φαυλότητος, κατέστησε σ' αὐτούς δυσκολοαπό-
 φευκτο καὶ ἀνεξάλειπτο τὸ σχοινὶ τῆς κακοτροπίας του. Ἐπὶ
 φανερώθηκε ὁ Ἐμμανουήλ, πού ἐλευθερώνει μὲ ἀνδρεία τοὺς σι-
 δηροδέσμιους, καὶ ὑπέμεινε γιὰ μᾶς τὸ θάνατο τῆς σάρκας του,

λιότης φησι, «τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα συνα-
 γάγη εἰς ἓν». Ἡ γὰρ διεσκόρπισεν ὡς ὤμος καὶ ἄγριος λύ-
 κος ἐπιπηδήσας ὁ Σατανᾶς, ταῦτα συνεκόμισεν ὁ Χριστός, ὁ
 ποιμὴν ὁ καλός, ὁ τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ θείς ὑπὲρ τῶν προβά-
 5 των. Οὐκοῦν αὐτὸ δὴ τοῦτο κατασημαίνει, λέγων· «Συνά-
 χθητε», τοῦτ' ἔστι, συνδέθητε πίστει μιᾷ καὶ ὁμοψυχία. Συνά-
 χθητε τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῷ δι' ἁγιασμοῦ καὶ δικαιοσύ-
 νης, ἥκετε πλησίον οἱ μακρὰν ὄντες ἔτι καὶ ἀπεσχοιτισμένοι
 διὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸ εἰς αἰσχροτάτην καὶ βδελυρωτάτην
 10 κατακομισθῆναι διάθεσιν τοῦ νοῦ Ἐφεστάναι δέ φαμεν τοῦ
 Θεοῦ τοὺς πεπλανημένους, οἳ καὶ ἐγγὺς ἔσονται διὰ πίστεως
 τῆς εἰς Χριστόν. Προσπεφώνηκε γοῦν τοῖς εἰς τοῦτο δρα-
 μοῦσι ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Νυνὶ δὲ οἳ ποτε ὄντες μακρὰν,
 ἐγενήθητε ἐγγὺς ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ». Καὶ πάλιν περὶ
 15 αὐτοῦ, ὅτι· «Ἐλθὼν εὐηγγελίσατο εἰρήνην ἡμῖν τοῖς μακρὰν
 καὶ τοῖς ἐγγύς». Ταύτητοι διὰ προφητῶν ἁγίων τοῖς ἔτι μα-
 κρὰν ἐλέγετο· «Ἐγγίσατε τῷ Θεῷ, καὶ ἐγγιεῖ ὑμῖν».

«Ἦκετε» δὴ οὖν, φησί, «καὶ βουλευσασθε ἅμα οἱ σωζό-
 μενοι ἀπὸ τῶν ἐθνῶν». Τὸ δέ, «Βουλευσασθε», φησὶν ἀντὶ
 20 τοῦ, Πρατέσθωσαν παρ' ὑμῶν τὰ τῆς εἰς Θεὸν ἐπιστρο-
 φῆς, μὴ ἀβούλως ἢ ἀκατασκέπτως, ἀλλ' ἐν φρονήσει τε-
 θαυμασμένη. Διὰ γὰρ τῆς πίστεως προελάσαι σύνεσιν, εἵ-
 περ οὐκ ἔστιν ἐνδοιαστόν ὅτι τῆς ἐν τῷ πεπλανῆσθαι δυσ-
 βουλίας κατεγνωκότες, καὶ τῆς ἀρχαίας ἀπάτης ἀποστρε-
 25 φόμενοι τὴν ζημίαν, ἄπιμεν δραμαῖοι πρὸς Θεόν, τὸ τῆς
 ἀληθοῦς θεογνωσίας δεχόμενοι φῶς, καὶ τοῖς ἀμείνοσιν
 ἀσυγκρίτως τὴν ἐξ ὀρθῆς διανοίας ψῆφον ἐπάγοντες «Βου-
 λεύσασθε» δὴ οὖν, τοῦτ' ἔστιν φρονήσατε «οἱ ἀπὸ τῶν
 ἐθνῶν σωζόμενοι». Ὡς γὰρ ἀφροσύνης ὄντας μεστούς,
 30 ἀποφοιτᾶν ἐπιτάττει πρὸς ἔμφρονα νοῦν, ἀξιάγαστόν τε
 καὶ ἀνεπίπληκτον σύνεσιν, δι' ἧς ἂν γένοιτο κατιδεῖν τὴν

ὥστε, ὅπως λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, «νά συγκεντρώσει τὰ διασκορπισμένα τέκνα τοῦ Θεοῦ σὲ ἓνα»⁹¹. Αὐτὰ δηλαδή πού διασκορπίσε πηδώντας ἐπάνω τους ὁ Σατανᾶς σὰν ὤμος καὶ ἄγριος λύκος, αὐτὰ τὰ συγκέντρωσε ὁ Χριστός, ὁ ποιμένας ὁ καλός, πού θυσίασε τὴ ζωὴ του γιὰ χάρι τῶν προβάτων. Αὐτὸ ἀκριβῶς λοιπὸν καταδηλώνει λέγοντας· «Συναχθεῖτε», δηλαδή, συνδεθεῖτε μὲ μιὰ πίστη καὶ μὲ ὁμοψυχία. Συναχθεῖτε κοντὰ στὸν παντοκράτορα Θεὸ μὲ ἁγιασμὸ καὶ δικαιοσύνη, ἐλᾶτε κοντὰ του ὅσοι εἶστε μακριὰ ἀκόμα καὶ ἀποκομμένοι ἀπὸ αὐτὸν ἕξαιτίας τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐπειδὴ ἔχετε περιπέσει σὲ αἰσχροτάτη καὶ βδελυρώτατη διάθεση τοῦ νοῦ. Λέμε ὅτι ἔχουν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ ὅσοι ἔχουν πλανηθεῖ, οἱ ὅποιοι ὅμως θὰ βρεθοῦν κοντὰ μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό. Ἐπηύθυνε λοιπὸν τὸν λόγο του ὁ πάνσοφος Παῦλος πρὸς ἐκείνους πού ἔσπευσαν σ' αὐτὸ καὶ τοὺς εἶπε· «Τώρα ὅμως ἐσεῖς πού κάποτε ἦσασταν μακριὰ, βρεθήκατε κοντὰ μέσω τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ»⁹². Καὶ πάλι ἔλεγε γι' αὐτόν· «Ἐφοῦ ἦρθε, εὐαγγελίσθηκε εἰρήνη σ' ἐσᾶς πού βρῖσκεσθε μακριὰ καὶ κοντὰ»⁹³. Γι' αὐτὸ λοιπὸν οἱ ἅγιοι προφῆτες ἔλεγαν σ' αὐτοὺς πού βρῖσκονταν ἀκόμα μακριὰ· «Πλησιάστε τὸν Θεὸ καὶ θὰ σᾶς πλησιάσει»⁹⁴.

«Ἐλᾶτε» λοιπὸν, λέγει, «κοντὰ καὶ σκεφθεῖτε συνάμα ὅσοι σώζεσθε ἀπὸ τὰ ἔθνη». Τὸ «βουλεύσασθε» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, Ἄςπραχθοῦν ἀπὸ σᾶς τὰ σχετικά μὲ τὴν ἐπιστροφή στὸν Θεό, ὅχι ἄθελα ἢ ἀπερίσκεπτα, ἀλλὰ μὲ φρόνηση θαυμαστή. Γιατὶ μὲ τὴν πίστη ἔρχεται ἡ φρόνηση, ἀφοῦ δὲν εἶναι ἀμφισβητήσιμο ὅτι, καταδικάζοντας τὴν ἀφροσύνη τῆς πλάνης καὶ ἀποστρεφόμενοι τὴ ζημία τῆς παλαιᾶς ἀπάτης, σπεύδομε τροχάδην πρὸς τὸν Θεό, δεχόμενοι τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας καὶ δίνοντας τὴν ψῆφο μας μὲ ὀρθὴ σκέψη στὰ ἀσυγκρίτως ἀνώτερα. «Βουλεύσασθε» λοιπὸν, δηλαδή σκεφθεῖτε μὲ φρόνηση «ὅσοι ἀπὸ τὰ ἔθνη σώζεσθε». Ἐπειδὴ δηλαδή εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ ἀφροσύνη, τοὺς προστάζει νὰ ἐπανέλθουν στὸν φρόνιμο νοῦ, στὴν ἀξιοθαύμαστη καὶ ἄμεμπτη σύνεση, μὲ τὴν ὁποία θὰ μπορέσουν νὰ δοῦν τὴ δύνα-

τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ δύναμίν τε καὶ δόξαν. Ἄλλ' οὐκ ἔγνωσαν τοῦτο, φησί, τοῦτ' ἔστιν ἀνούστατοι παντελῶς νοηθεῖεν ἂν ὄντες, καὶ ἀσυνεσίας ἔμπλεω τῆς ἐσχάτης. «Οἱ αἵροντες τὸ ξύλον γλύμμα αὐτῶν». Τὸ δὲ «αἵροντες» ἐν 5 τούτοις, ἀντὶ τοῦ ὑψοῦντες νοήσεις, ὥστε καὶ τὴν τῷ Θεῷ πρέπουσαν δόξαν ἀνάπτειν αὐτῶ, καὶ τούτῳ ξύλῳ καὶ παρ' αὐτῶν ἐγγεγλυμμένῳ. Εἶτα «προσευχόμενοι ὡς πρὸς θεούς, οἱ οὐ σώζουσιν». Ἀμαθεῖς οὖν ἄρα, καὶ οὐ μακρὰν τῶν προσκυνουμένων τό γε ἦκον εἰς ἀναισθησίαν, οἱ ταῖς ἑαυ- 10 τῶν προσκυνοῦντες τέχναις, καὶ ἐξ ὕλης ἀναισθήτου ζητοῦντες ἐπικουρίαν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ κλησιν προσνέμοντες τοῖς διὰ σφῶν αὐτῶν τεχνοποιοιμένοις καὶ τεχνουργημένοις. Ἀκουέτωσαν τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας ἐπιτωθαζούσης αὐτοῖς καὶ βοώσης· «Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιτο οἱ ποι- 15 οῦντες αὐτὰ καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς».

Στίχ. 21-22. «Εἰ ἀναγγελοῦσιν, ἐγγισάτωσαν, ἵνα γνῶσιν ἅμα, τίς ἀκουσὰ ταῦτα ἐποίησεν ἀπ' ἀρχῆς. Τότε ἀνηγγέλη ὑμῖν· Ἐγὼ ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν ἐμοῦ· δίκαιος καὶ σωτὴρ οὐκ ἔστι πάρεξ ἐμοῦ. Ἐπιστρέ- 20 φητε πρὸς με, καὶ σωθήσεσθε οἱ ἐπ' ἐσχάτου τῆς γῆς».

Παγίδας ἰστάντες δεινάς τε καὶ πολυτρόπους τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τοὺς τῆς ἀπωλείας ὀρύττοντες βόθρους οἱ ἀλιτήριοι δαίμονες καὶ τὴν τῆς θεότητος δόξαν ἀνοσίως καταληστεύοντες καὶ ταῖς σφῶν αὐτῶν ἀνάπτοντες κεφαλαῖς, οἱ 25 πάντολμοι, τὰ τῆς ἑαυτῶν ἀπάτης ἐργαστήρια συγκροτεῖν ἐσπούδαζον. Ὑποκρινόμενοι δὲ τὸ εἰδέναι τὰ μέλλοντα καὶ ἀπαγγέλλειν αὐτὰ δύνασθαι τοῖς ἐθέλουσι μαθεῖν, μέχρι καιροῦ διατετελέκασιν γοῦν ἀρπάζοντες. Χρηστήρια γοῦν κατὰ χώρας τε καὶ πόλεις, ψευδομαντεῖαί τε ἦσαν παντα- 30 χοῦ καὶ κληδωνισμοί, καὶ φενάκων πληθὺς τὰ ἀπὸ καρδίας

μη καὶ τὴ δόξα τοῦ παντοκράτορα Θεοῦ. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν τὸ κατανόησαν, λέγει· δηλαδή θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν ὅτι εἶναι ἐντελῶς δίχως νοῦ καὶ γεμᾶτοι ἀπὸ ἔσχατη ἀφροσύνη. «Αὐτοὶ ποὺ σηκώνουν τὸ ξυλόγλυπτο εἶδωλό τους». Τὸ «αἶροντες» ἔδῶ νὰ τὸ νοήσεις μὲ τὴν ἔννοια τοῦ «ὑψώνουν», ὥστε καὶ τὴ δόξα ποὺ πρέπει στὸν Θεὸ νὰ τὴν ἀποδίδουν σ' αὐτό, ποὺ μάλιστα εἶναι ξύλο καὶ σκαλισμένο ἀπὸ αὐτούς. Ἐπειτα λέγει «προσεύχεσθε σ' αὐτὰ σὰν πρὸς θεοὺς, οἱ ὅποιοι δὲν σώζουν». Ἄρα λοιπὸν ἔχουν μεγάλη ἀμάθεια καὶ δὲν ἀπέχουν πολὺ ὡς πρὸς τὴν ἀναισθησία ἀπὸ αὐτούς ποὺ προσκυνοῦν, οἱ ὅποιοι προσκυνοῦν τὶς τέχνες τους καὶ ζητοῦν βοήθεια ἀπὸ ἀναίσθητη ὕλη, καὶ ἀπονέμοντας τὴν ὀνομασία τοῦ Θεοῦ σὲ ἔργα τέχνης καμωμένα ἀπὸ αὐτούς τοὺς ἴδους. Ἄς ἀκούσουν τὴ λύρα τοῦ Ψαλμωδοῦ ποὺ περιγελά αὐτούς καὶ φωνάζει· «Ὅμοιοι μ' αὐτούς θὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ ποὺ τοὺς κατασκευάζουν καὶ ὅλοι ὅσοι πιστεύουν σ' αὐτούς»⁹⁵.

Στίχ. 21-22. «Ἄν ἔχουν νὰ ποῦν κάτι, ἅς πλησιάσουν καὶ ἅς τὸ ποῦν, γιὰ νὰ μάθουν συνάμα, ποιὸς τὰ ἔκανε αὐτὰ καὶ ἔγιναν ἀκουστὰ ἀπὸ τὴν ἀρχή. Τότε ἀναγγέλθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ· Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ μένα. Δίκαιος καὶ σωτήρας δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ μένα. Ἐπιστρέψτε σ' ἐμένα, καὶ θὰ σωθεῖτε ὅλοι μέχρι τὰ ἔσχατα τῆς γῆς».

Στήνοντας στοὺς ἀνθρώπους παγίδες φοβερὲς καὶ πολύπλοκες καὶ σκάβοντας τὰ βάραιθρα τῆς ἀπώλειας οἱ ἀσεβέστατοι δαίμονες καὶ καταληστεύοντας ἀνόσια τὴ δόξα τῆς θεότητος καὶ προσάπτοντάς τὴν στὰ δικά τους κεφάλια, οἱ θρασύτατοι, προσπαθοῦσαν μὲ ζῆλο νὰ συγκροτήσουν τὰ ἐργαστήρια τῆς ἀπάτης τους. Ὑποκρινομένοι ἐπίσης ὅτι γνωρίζουν τὰ μελλοντικά καὶ μπορούν νὰ τὰ ἀποκαλύψουν σὲ ὅσους θέλουν νὰ τὰ μάθουν, μέχρι τὸν ὀρισμένο καιρὸ συνέχιζαν νὰ τοὺς ἀρπάζουν. Μαντεῖα λοιπὸν ὑδρίονταν σὲ χῶρες καὶ πόλεις, παντοῦ γίνονταν ψευδομαντεῖες καὶ ἐκστομίζονταν ρήσεις μαντικῆς, καὶ

αὐτῶν λαλούντων, κατὰ τὸ γε γραμμένον, χρησιμῶδοί, καὶ νεκνομάντεις καὶ οἱ φωνοῦντες ἐκ γῆς, ἐγγαστροίμυθοί τε καὶ ἀλφιτομάντεις, καὶ ἀπαξαπλῶς ψευστῶν καὶ φενάκων ἢ ὑφήλιος πεπλήρωτο.

5 Ἦν οὖν ἄρα παρ' αὐτοῖς οὐδεμία μὲν ἀληθῆς τῶν ἐσομένων ἢ γνῶσις, ψευδηγορίαι δὲ καὶ βωμολοχίαι καὶ ἀπάτη καὶ δόλος, καὶ ἕτερον οὐδέν. Ταύτη τοι φησὶν ὁ τῶν ὄλων Θεός· «Εἰ ἀναγγελοῦσιν, ἐγγισάτωσαν, ἵνα γνῶσιν ἅμα». Εἰ γὰρ δύνανται, φησὶν, ἀπαγγέλλειν, ἠκέτωσαν ἵνα
10 γνῶσιν ἅμα, ἵνα τι κατὰ πρόσωπον οἱ πάντες εἰς ἓν συναγηγευμένοι (ἦσαν μὲν γάρ, ὡς ἔφην, ἀνὰ μέρος πλεισταχοῦ χρηστήρια, ἄλλοι δὲ ἄλλως ἐφοίτων, καὶ ψευδηγοροῦντας ἐτίμων τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας)· εἰ δὲ ἀληθῶς ἀναγγεῖλαι δύνανται, φησὶν, ἅμα καὶ κατὰ ταῦτὸν γενόμενοι πάν-
15 τες, γνώτωσάν τι τῶν ἐσομένων, τίς ἀκουστὰ ἐποίησε ταῦτα ἀπ' ἀρχῆς. Τίς γὰρ τῶν δεισιδαμόνων ἢ τῶν παρ' ἐκείνοις προφητῶν, ἢ τῶν τοῖς μαντείοις προσκαθημένων, ἔγνω ποτὲ καὶ ἀπήγγειλεν, ὅτι κατὰ καιροῦς ἐπιλάμψει τῷ κόσμῳ Χριστός, καὶ ὅτι τὸ τῆς ἀπάτης οἰχήσεται νέφος, καὶ
20 ἀποσκεδασθήσεται μὲν ὁ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως σκότος, ἀναλάμψει δὲ τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς νοητὸς ἕωςφόρος, ὡς αὐγὴ καὶ ἡμέρα, ὡς δικαιοσύνης ἥλιος ὁ Χριστός; Ἀλλ' οὔτε, φησὶν, οἱ τὴν τῶν ἐσομένων γνῶσιν ἔχειν ὑποπλαττόμενοι δαίμονες ἀνήγγειλαν ταῦτα ἀπ' ἀρχῆς, οὔτε μὴν τῆς
25 ἐκείνων ψευδοεπείας οἱ ὑπουργοί. Οὐδεὶς γὰρ τῶν παρ' Ἑλλησι ποιητῶν, ἢ τοι λογογράφων, τῶν οὕτω λαμπρῶν ἐμνήσθη πραγμάτων. Τίς οὖν ταῦτα ἀκουστὰ πεποίηκεν ἀπ' ἀρχῆς; «Τότε καὶ ἀνηγγέλη ὑμῖν», τοῦτ' ἔστιν ἀπ' ἀρχῆς. Ἀνηγγέλη δὲ οὐ παρ' ἑτέρου τινός, παρ' ἐμοῦ δὲ μᾶλλον τοῦ πάντα εἰδότος καὶ πρὶν γενέσθαι προαπηγγελκός.
30 Λελάληκα γὰρ ὑμῖν αὐτὰ διὰ τε Μωσέως καὶ προφη-

πλήθος ἀπατεώνων ἔλεγαν αὐτὰ πού τοὺς ὑπαγόρευε ἢ καρδιά τους⁹⁶, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, χρησμολόγοι καὶ νεκρομάντις καὶ ἐκεῖνοι πού μιλοῦσαν μέσα ἀπὸ τὴ γῆ, ἐγγαστρίμυθοι καὶ ἀλευρομάντις, καὶ μὲ ἓνα λόγο ἢ ὑφήλιος ἦταν γεμάτη ἀπὸ ψεῦτες καὶ ἀπατεῶνες.

Ἄρα λοιπὸν δὲν ὑπῆρχε σ' αὐτοὺς καμμιά ἀληθινὴ γνώση τῶν μελλοντικῶν, ἀλλὰ ψευδολογίες καὶ βωμολοχίες καὶ ἀπάτη καὶ δόλος καὶ τίποτε ἄλλο. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ Θεὸς τῶν ὄλων· «Ἄν μποροῦν ν' ἀναγγείλουν κάτι, ἄς ἔρθουν νὰ τὸ ποῦν, γιὰ νὰ μάθουν συγχρόνως». Ἄν δηλαδή, λέγει, μποροῦν ν' ἀναγγείλουν, ἄς ἔρθουν, γιὰ νὰ μάθουν συγχρόνως, γιατί εἶναι συγκεντρωμένοι ὅλοι σὲ ἓνα μέρος (γιατὶ ὑπῆρχαν, ὅπως εἶπα, παντοῦ σὲ κάθε μέρος μαντεῖα, καὶ ἄλλοι πήγαιναν σὲ ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ καὶ τιμοῦσαν τοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες ψευδολογώντας)· ἂν ὅμως μποροῦν πραγματικὰ νὰ ἀναγγείλουν κάτι, λέγει, ἀφοῦ ὅλοι συγκεντρωθοῦν σὲ ἓνα μέρος, ἄς μάθουν κάτι ἀπὸ τὰ μελλοντικά, ποιὸς τὰ ἔκανε ἀκουστὰ αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ποιὸς δηλαδή ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δεισιδαίμονες ἢ τοὺς προφήτες τους ἢ ἀπὸ αὐτοὺς πού διαμένουν στὰ μαντεῖα, γνώρισε ποτὲ καὶ ἀνήγγειλε, ὅτι κάποτε θὰ λάμψει στὸν κόσμον ὁ Χριστὸς, καὶ ὅτι θὰ ἐξαφανισθεῖ τὸ νέφος τῆς ἀπάτης καὶ θὰ διαλυθεῖ τὸ σκότος τῆς ψευδώνυμης γνώσης, θὰ λάμψει ὅμως ἐπάνω στὴ γῆ ὁ Χριστὸς σὰν νοητὸς αὐγερινός, σὰν αὐγὴ καὶ ἡμέρα, σὰν ἥλιος δικαιοσύνης; Ἄλλ' οὔτε οἱ δαίμονες, λέγει, πού ὑποκρίνονται ὅτι γνωρίζουν τὰ μελλοντικά, δὲν τὰ εἶπαν αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἀρχή, οὔτε οἱ ὑπηρέτες τῆς ψευδολογίας ἐκείνων. Γιατὶ κανένας ἀπὸ τοὺς ποιητὲς τῶν Ἑλλήνων ἢ τῶν λογογράφων δὲν ἔκανε λόγο γιὰ τὰ τόσο λαμπρὰ γεγονότα. Ποιὸς λοιπὸν τὰ ἔκανε ἀκουστὰ ἀπὸ τὴν ἀρχή; Γιατὶ λέγει «Τότε ἀναγγέλθηκε σὲ σᾶς», δηλαδή ἀπὸ τὴν ἀρχή. Καὶ ἀναγγέλθηκε ὄχι ἀπὸ κάποιον ἄλλον, ἀλλὰ ἀπὸ ἐμένα μᾶλλον πού γνωρίζω τὰ πάντα καὶ πού τὰ ἀναγγέλλω προτοῦ αὐτὰ γίνουν. Γιατὶ σᾶς τὰ εἶπα αὐτὰ μέσω τοῦ Μωϋσῆ καὶ τῶν ἁγίων

τῶν ἁγίων, οἱ τοὺς παρ' ἐμοῦ πρὸς ὑμᾶς διεπόρθμευσαν λόγους.

Οὐκοῦν «ἐγὼ εἰμι», φησὶν, «ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν ἐμοῦ. Εἰμὶ δὲ δίκαιος, καὶ σωτὴρ». Ἐπίσκοποι μὲν γὰρ οἱ ἀλιτήριοι δαίμονες, καθὰ καὶ φθορεῖς καὶ φιλαίματοι καὶ κατωθοῦντες εἰς ὄλεθρον τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Δίκαιος καὶ σωτὴρ ὁ τῶν ὅλων Θεός, ἐπαμύνων τοῖς ἠδικημένοις, καὶ δεσμῶν ἀνιείς τοὺς διηρπασμένους καὶ σειραῖς ἁμαρτιῶν κατεσφιγμένους, καταφωτίζων δὲ τοὺς ἐσκοτισμένους, ἐνισχύων τὸ ἠσθενηκός, καὶ τὸ κείμενον ἀνιστάς, καὶ τὸ πλανώμενον ἐπιστρέφων. Ταύτη τοι φησὶν· «Ἐπιστρέφητε πρὸς με, καὶ σωθήσεσθε οἱ ἐπ' ἐσχάτου τῆς γῆς». Ἐν τούτοις εὖ μάλα τῆς διὰ Χριστοῦ χάριτος κατίδοι τις ἂν τὸ μέγεθος εἰς πάντα διῆκον τοὺς ὄντας ἐπὶ τῆς γῆς. Συνεσταλμένη μὲν γὰρ ἡ διὰ Μωσέως χάρις καὶ σωτηρία ἡ ἐφ' ἑν ἔθνος ἰοῦσα τὸν Ἰσραήλ, μακρὰ δὲ ὥσπερ καὶ μέχρι τερμάτων τρέχουσα γῆς ἡ διὰ Χριστοῦ. Σεσαγήνενται γὰρ διὰ πίστεως τῆς εἰς αὐτὸν εἰς σωτηρίαν καὶ ζωὴν ἡ σύμπασα γῆ.

20 Στίχ. 22-24. «Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος. Κατ' ἐμαντοῦ ὀμνύω· ἢ μὴν ἐξελεύσεται ἐκ τοῦ στόματός μου δικαιοσύνη, οἱ λόγοι μου οὐκ ἀποστραφήσονται· ὅτι ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ, καὶ ὀμειῖται πᾶσα γλῶσσα τὸν Θεόν, λέγουσα· Δικαιοσύνη καὶ δόξα πρὸς αὐτὸν ἡξουσιν».

25

Ἔδει, τῆς ψευδωνύμου λατρείας καθηρημένης, παρελθεῖν εἰς μέσον τὴν ἀλήθειαν, καὶ οἷον ἀπεληλαμένου τοῦ σκοτούς, περιαστρέψαι τὸ φῶς. Ταύτητοι, καὶ μάλα εἰκότως, μετὰ γε τὴν ἐπωφελῆ καὶ ὀνησιφόρον ταυτηνὶ παραίνεσιν, τὴν ἑαυτοῦ δόξαν καθίστησιν ἐμφανῆ. «Ἐγὼ γάρ εἰμι Θεός», φησί, «καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος». Εἶτα τῶν ἔσεσθαι

προφητῶν, οἱ ὅποιοι μεταβίβασαν σ' ἐσᾶς τοὺς ἀπὸ ἐμένα λεχθέντας λόγους.

« Ἐγὼ» λοιπόν, λέγει, «εἶμαι ὁ Θεός, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα. Εἶμαι ἐπίσης δίκαιος καὶ σωτήρας». Ἄδικοι ἀσφαλῶς εἶναι οἱ βδελυροὶ δαίμονες, καθὼς ἐπίσης καὶ καταστροφεῖς, πὺ ἀγαποῦν τὰ αἵματα καὶ σπρώχνουν στὸν ὄλεθρο τοὺς ἀνθρώπους. Δίκαιος καὶ σωτήρας εἶναι ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, πὺ ὑπερασπίζεται ὅσους ἀδικοῦνται καὶ ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰ δεσμά τους ἐκείνους πὺ ἔχουν ἀρπαγεῖ καὶ εἶναι δεμένοι μὲ τὰ δεσμά τῶν ἁμαρτιῶν, πὺ καταφωτίζει τοὺς εὗρισκόμενους στὸ σκότος καὶ ἐνισχύει τοὺς ἀδύναμους, πὺ σηκώνει τοὺς πεσμένους καὶ φέρνει πίσω αὐτοὺς πὺ πλανῶνται. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «Ἐπιτρέψτε σ' ἐμένα καὶ θὰ σωθεῖτε ὅλοι μέχρι τὰ πέρατα τῆς γῆς». Σ' αὐτὰ θὰ μπορούσε νὰ δεῖ κανεὶς πολὺ καλὰ τὸ μέγεθος τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ πὺ ἀπλώνεται σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ χάρη καὶ ἡ σωτηρία πὺ παρεχόταν μέσω τοῦ Μωϋσῆ ἦταν περιορισμένη καὶ ἀπευθυνόταν σὲ ἓνα ἔθνος, τὸν Ἰσραήλ, ἐνῶ ἡ χάρη τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀπεριόριστη καὶ φτάνει μέχρι τὰ τέρματα τῆς γῆς. Γιατὶ ἔχει σαγηνευθεῖ μέσω τῆς πίστεως σ' αὐτὸν πρὸς σωτηρία καὶ ζωὴ ὅλη ἡ γῆ.

Στίχ. 22-24. «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός, καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας ἄλλος. Ὁρκίζομαι στὸν ἑαυτό μου. Καὶ βέβαια ἀπὸ τὸ στόμα μου θὰ βγοῦν λόγοι δικαιοσύνης, οἱ λόγοι μου δὲν θὰ μείνουν ἀπραγματοποίητοι. Γιατὶ σ' ἐμένα θὰ γονατίσει κάθε ἀνθρώπος καὶ κάθε ἀνθρώπου γλῶσσα θὰ ὀρκισθεῖ στὸν Θεὸ λέγοντας· Ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ δόξα πρέπει σ' αὐτόν».

Ἐπρεπε, μετὰ τὴν καθάρωση τῆς ψευδώνυμης λατρείας, νὰ ἔλθει στὸ μέσον ἡ ἀλήθεια, κι ἀφοῦ κατὰ κάποιον τρόπο ἀπομακρύνθηκε τὸ σκότος, νὰ περιστραφῆι τὸ φῶς. Γι' αὐτό, καὶ πολὺ εὐλογοῦν, μετὰ ἀπὸ αὐτὴν ἐδῶ τὴν ὠφέλιμη καὶ χρήσιμη παραίνεση, κάνει φανερὴ τὴ δόξα του. Γιατὶ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος». Ἐπειτα προαναγγέλλει τὴ δύναμη ἐκεί-

προσδοκωμένων διὰ Χριστοῦ προκαταμηνύει τὴν δύναμιν, ὄρκῳ πιστούμενος, ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως ἢ δι' αὐτοῦ λαλουμένη δικαιοσύνη, τοῦτ' ἔστιν ἢ ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως τοῖς ἀνὰ πᾶσαν χαρισθεῖσα τὴν ὑπ' οὐρανόν, καὶ οἱ αὐτοῦ
 5 λόγοι, τὸ εὐαγγελικὸν δηλονότι καὶ σωτήριον κήρυγμα, πάντῃ τε καὶ πάντως ἀναλάμπει κατὰ καιρούς. Καταδηλοῖ γὰρ, οἶμαι, τουτὶ τό, «Οὐκ ἀποστραφήσονται». Θεοῦ γὰρ ὑπισχνουμένου, καὶ ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως ἔσται τι λέγοντος, τίς ὁ ἐγκόψαι δυνάμενος; Ὁμνυσι δὴ οὖν καθ' ἑαυτοῦ.
 10 Ἀνθρωποὶ μὲν γὰρ κατὰ τοῦ μείζονος ὁμνύουσι καὶ πάσης αὐτοῖς ἀντιλογίας πέρας εἰς θεδαίωσιν ὁ ὄρκος, Θεὸς δέ, ὁ πάντων ἐπέκεινα καὶ ἀσυγκρίτοις ὑπεροχαῖς τῶν ἄλλων ἡρμένος, ὁμνυσι καθ' ἑαυτοῦ Οὐ γὰρ ἦν ὁμοῖαι καθ' ἑτέρου αὐτὸς ὢν, ὡς ἔφην, τὸ πάντων ἀκρότατον καὶ τὸ εἰς
 15 λῆξιν ἀνεστηκός, κατὰ τε φύσιν καὶ δόξαν.

Τί οὖν ἄρα τὸ ἐπαγγελθέν; Σωτηρία καὶ ἐπιστροφή παντὸς τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ἔθνους. «Ἐμοὶ γὰρ κάμψει», φησί, «πᾶν γόνυ, καὶ ὁμείται πᾶσα γλῶσσα τὸν Θεόν». Τὸ δέ, «Κάμψει Θεῷ γόνυ», ὄρκιόν τε πρὸς ἀπάντων αὐτοῦ γίνεσθαι τὸ
 20 ὄνομα, τί ἂν ἕτερον εἶναι νοοῖτο, πλὴν ὅτι πάντων ἐπιστροφή καὶ ἐπίγνωσις καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος δήλωσις; Οἱ γὰρ ὅλως δι' ἐπιστροφῆς πρὸς Θεὸν ἐπιφοιτῶσι παντελῶς καὶ τοῦ κάμψαι γόνυ τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι, καὶ τοῦ διὰ γλώττης ἔχειν αὐτούς ὡς θεοὺς (οὐ γὰρ ὁμοῦνται
 25 κατὰ τινος ὡς περὶ Θεοῦ), ἀλλ' ἓνα τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς ὄντα γινώσκοντες, ταῖς αὐτοῦ ζεύγλαις ὑπέχουσι τὸν ἀνχένα, καὶ κάμπτουσί τε τὸ γόνυ ποιούμενοι τὰς λιτάς, κἂν εἰ εὐορκεῖν ἔλοιντό πως, αὐτοῦ καὶ μόνου διαμεμνήσονται λέγοντες, ὅτι «Πᾶσα δικαιοσύνη καὶ πᾶσα δόξα πρὸς αὐτὸν
 30 ἤξουσιν», τοῦτ' ἔστιν αὐτῷ δὴ πρέπει καὶ μόνῳ. Δεῖ γὰρ τὰ πάντων ἄριστα τῶν ἔργων, καὶ πᾶν ὅσον ἔστιν ἐν ῥήμασι

νων πού πρόκειται νά γίνουν μέσω τοῦ Χριστοῦ, βεβαιώνοντας μέ ὄρκο, ὅτι ὅπωςδήποτε ἡ δικαιοσύνη πού διακηρύσσεται ἀπὸ αὐτόν, δηλαδή ἡ δικαιοσύνη τοῦ Χριστοῦ πού χαρίσθηκε μέσω τῆς πίστεως σ' αὐτόν σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη, καὶ οἱ λόγοι του, τὸ εὐαγγελικὸ δηλαδή καὶ σωτήριο κήρυγμα, ὅπωςδήποτε θὰ λάμψει τοὺς ὀρισμένους καιροὺς. Αὐτὸ τὸ δηλώνει, νομίζω, τὸ «Δὲν θὰ μείνουν ἀπραγματοποίητοι». Γιατὶ ὅταν ὑπόσχεται ὁ Θεὸς καὶ βεβαιώνει ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ μέ κάθε βεβαιότητα θὰ γίνει κάτι πού λέγει, ποιὸς μπορεῖ νὰ τὸ ἐμποδίσει; Ὁρκίζεται λοιπὸν στὸν ἑαυτὸ του. «Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι ὀρκίζονται σὲ κάποιον ἀνώτερο καὶ ὁ τερματισμὸς κάθε ἀντιλογίας τους γίνεται μέ τὴν ἐπιβεβαίωση τοῦ ὄρκου»⁹⁷, ὁ Θεὸς ὅμως, πού βρίσκεται πέρα ἀπὸ ὅλα καὶ ἡ ὑπεροχὴ του εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερη ἀπὸ ὅλων τῶν ἄλλων, ὀρκίζεται στὸν ἑαυτὸ του. Γιατὶ δὲν μπορούσε νὰ ὀρκισθεῖ σὲ ἄλλον, ἀφοῦ αὐτὸς εἶναι, ὅπως εἶπα, ἡ κορυφὴ ὅλων καὶ τὸ ἀπολύτως ὑπέρτατο ὡς πρὸς τὴ φύση καὶ τὴ δόξα.

Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ ὑπόσχεση; Σωτηρία καὶ ἐπιστροφή κάθε ἔθνους ἐπάνω στὴ γῆ. Γιατὶ λέγει, «Σ' ἐμένα θὰ λυγίσουν τὰ γόνατα κάθε ἀνθρώπου, καὶ κάθε γλῶσσα θὰ ὀρκισθεῖ στὸν Θεό». Μὲ τὴ δήλωσή του, «Θὰ γονατίσει στὸν Θεὸ κάθε γόνατο», καὶ ὅτι τὸ ὄνομά του θὰ εἶναι ἀντικείμενο ὄρκου ὅλων, τί ἄλλο μπορεῖ νὰ νοηθεῖ, παρὰ ἡ ἐπιστροφή ὅλων καὶ ἡ ἐπίγνωσή του καὶ δήλωση τῆς οἰκειότητάς πρὸς αὐτόν; Γιατὶ αὐτοὶ πού γενικὰ ἐπιστρέφουν στὸν Θεὸ ἐγκαταλείπουν τελείως τὴν κάμψη τῶν γονάτων στὰ ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ τὸ νὰ ἀναφέρουν τὸ ὄνομά τους ὡς θεῶν (γιατὶ δὲν θὰ ὀρκίζονται σὲ κάποιον σὰ νὰ εἶναι θεός), ἀλλὰ ἀναγνωρίζοντας ἓνα τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό, στὸν ζυγὸ αὐτοῦ βάζουν τὸν αὐχένα τους καὶ γονατίζουν ἀπευθύνοντας τὶς δεήσεις τους, καὶ ἂν θελήσουν νὰ κάνουν ἀληθῆ ὄρκο καὶ νὰ τὸν τηρήσουν, αὐτόν καὶ μόνο θ' ἀναφέρουν λέγοντας, «Κάθε δικαιοσύνη καὶ κάθε δόξα θ' ἀποδοθοῦν σ' αὐτόν», δηλαδή σ' αὐτόν καὶ μόνο πρέπουν. Γιατὶ τὰ ἄριστα ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα καὶ

97. Ἐβρ. 6, 16.

τελοῦν εἰς δόξαν Θεοῦ, τοῦτο αὐτῷ πρὸς ἡμῶν ἀνάπτεσθαι μόνῳ.

Στίχ. 24-25. «Αἰσχνυθήσονται πάντες οἱ ἀφορίζοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ Κυρίου, δικαιωθήσονται καὶ ἐν τῷ Θεῷ
5 δοξασθήσεται πᾶν τὸ σπέρμα τῶν υἱῶν Ἰσραήλ».

Ἀληθὲς κατ' ἄμφω τὸ εἰρημένον, καὶ οὐκ ἂν ὁ θεῖος δι-
αψεύσεται λόγος. Ἐψεται γὰρ πάντως τοῖς ἀποφοιτᾶν ἐθέ-
λουσι τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος, δῆλον δὲ ὅτι πνευματι-
κῆς, τὸ κατασχύνεσθαι δεῖν, προσίεσθαι γε μὴν τὸ ἐν αὐτῷ
10 δοξάζεσθαι καὶ διαπρέπειν ἐν δικαιοσύνῃ, τοῖς ἐκ καρδίας
εἰλικρινοῦς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Οὗτοι δ' ἂν εἶεν οὐτι πού πάν-
τως ὁ κατὰ σάρκα Ἰσραήλ, τὸ σπέρμα δὲ μᾶλλον τῶν υἱῶν
Ἰσραήλ. Σαφεστέραν δὲ τὴν τῶν προκειμένων ἀποτελοῦν-
τες διάνοιαν ἐκεῖνό φαμεν. Ἐπέλαμψε γὰρ τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς
15 ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς, ἦτοι
γενόμενος σὰρξ, κατὰ τὰς Γραφάς, ἀφίκετο δὲ κηρούσων
αἰχμαλώτοις ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστέλλων
τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, καὶ ἰώμενος τοὺς συντετριμμέ-
νους τὴν καρδίαν, καὶ καλῶν ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν. Ἀλ-
20 λὰ καίτοι δέον Ἰουδαίους μάλιστα τὴν εἰς αὐτὸν προσήκα-
σθαι πίστιν, ἅτε δὴ καὶ παιδαγωγὸν λαχόντας τὸν νόμον
καὶ ἁγίους προφήτας μυσταγωγούς, τοῦτο μὲν οὐ πεπρά-
χασιν, ἀπεπήδησαν δὲ ὥσπερ αὐτοῦ, καὶ γεγόνασιν ἐντρο-
πῆς ἀνάμεστοι, τὴν κατασχύνουσαν αὐτοὺς ἁμαρτίαν ἀνα-
25 πόδλητον ἔχοντες.

Ἀληθὲς οὖν, ὅτι «Αἰσχνυθήσονται πάντες οἱ ἀφορίζον-
τες ἑαυτοὺς ἀπὸ Κυρίου». Ἦκουον γὰρ λέγοντος αὐτοῦ·
«Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, Ἐὰν μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἐν
ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε». Οἱ γε μὴν ἐπεγνωκότες
30 τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ δεδικαίωνται μὲν διὰ πίστεως, κεκερο-

ὅλα ὅσα ἐκφράζουν μὲ λόγια τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ ἀποδίδονται ἀπὸ ἐμᾶς σ' αὐτὸν καὶ μόνο.

Στίχ. 24-25. Θὰ ντροπιασθοῦν ὅλοι ὅσοι ἀποχωρίζουν τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ τὸν Κύριο, ἐνῶ θὰ δικαιωθοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ θὰ δοξασθοῦν ὅλοι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ».

Αὐτὸ εἶναι ἀληθές καὶ ὡς πρὸς τὰ δύο δηλούμενα, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαψευσθεῖ ὁ θεῖος λόγος. Γιατὶ θ' ἀκολουθήσει ὅπωςδὴποτε αὐτοὺς ποὺ θέλουν ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν οἰκειότητά τους πρὸς τὸν Θεό, δηλαδή τὴν πνευματικὴ, τὸ κατ' ἀνάγκην ντρόπιασμα, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ τὸν ἀγαποῦν μὲ εἰλικρινῆ καρδιὰ δέχονται τὴ δόξα ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ διαπρέπουν μὲ τὴ δικαιοσύνη τους. Κι αὐτοὶ θὰ εἶναι ὄχι ὅπωςδὴποτε οἱ κατὰ σὰρκα Ἰσραηλιῖτες, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ ἀπόγονοι τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραήλ. Διασαφηνίζοντας καλύτερα τὸ νόημα τῶν ἐξεταζομένων ἐδῶ λέμε ἐκεῖνο· Ἐλαμψε δηλαδή στοὺς ἀνθρώπους ὁ μονογενὴς λόγος τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ μορφή ἀνθρώπου, ἦτοι ἀφοῦ ἔγινε σὰρκα, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, καὶ ἦρθε κηρύσσοντας ἀπελευθέρωση στοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἀνάβλεψη στοὺς τυφλοὺς, ἀποστέλλοντας μετὰ ἀπὸ τὴ συγχώρησή τους ὑγιεῖς τοὺς σακατεμένους, καὶ θεραπεύοντας ἐκείνους ποὺ εἶχαν συντριμμένη τὴν καρδιὰ τους καὶ «κηρύσσοντας νέα ἐποχὴ ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸν Κύριο»⁹⁸. Ἀλλὰ, μολονότι ἔπρεπε οἱ Ἰουδαῖοι κατεξοχὴν νὰ δεχθοῦν τὴν πίστη σ' αὐτόν, ἀφοῦ μάλιστα εἶχαν δεχθεῖ καὶ τὴν παιδαγωγία τοῦ νόμου καὶ εἶχαν δασκάλους τους τοὺς ἁγίους προφῆτες, δὲν τὸ ἔπραξαν αὐτό, ἀποσκίρτησαν κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ αὐτόν, καὶ περιβλήθηκαν ἀπὸ μεγάλη ντροπὴ, ἔχοντας ἀναφαίρετη τὴν ἁμαρτία ποὺ τοὺς ντρόπιαζε.

Εἶναι ἀλήθεια λοιπὸν ὅτι «Θὰ ντροπιασθοῦν ὅλοι ὅσοι ἀποχωρίζουν τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ τὸν Κύριο». Γιατὶ τὸν ἀκουγαν νὰ λέγει· «Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ἂν δὲν πιστέψετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι, θὰ πεθάνετε μέσα στὶς ἁμαρτίες σας»⁹⁹. Ὅσοι ὅμως ἀναγνώρισαν τὴν ἔλευσὴ του δικαιώθηκαν μέσω τῆς πίστεώς τους, καὶ κέρδι-

δήκασι δὲ μακρὰν καὶ ἀτελεύτητον δόξαν, μέτοχοι μὲν ἁγίου Πνεύματος ἀναδεδειγμένοι, καταπλουτήσαντες δὲ τὸ λαμπρὸν τῆς νίθεσις ἀξίωμα. Δέδωκε γὰρ αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα γενέσθαι Θεοῦ, ἀξιόληπτόν τε πρὸς τούτοις καὶ ἀδιά-
 5 βλητον ἐσχηκότες ἐλπίδα· κληρονομήσουσι γὰρ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν. Νοηθεῖεν δ' ἂν οὗτοι τὸ σπέρμα τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. «Υἱὸς δὲ Ἰσραὴλ» ἐν τούτοις ὠνομάσθαι φημὲν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστὰς (ἦσαν γὰρ κατὰ σάρκα ἐξ Ἰουδαίων), υἱὸς δὲ αὐτῶν τοὺς δι' αὐτῶν
 10 κεκλημένους εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ Χριστοῦ. Προσπεφώνηκε γοῦν ὁ θεοπέσιος Παῦλος τοῖς δι' αὐτοῦ πιστεύουσι· «Κἂν γὰρ μυρίους ἔχητε παιδαγωγούς ἐν Κυρίῳ, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας. Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα». Εὐρίσκομεν δὲ πλεισταχοῦ καὶ ἑτέρους τῶν
 15 ἁγίων ἀποστόλων τεκνία καλοῦντας τοὺς δι' αὐτῶν σεσαγηνευμένους εἰς σωτηρίαν τὴν ἐν Χριστῷ.

ΚΕΦ. 46, στίχ 1. «Ἐπεσε Βῆλ, συνετριβή Δαγών, ἐγένετο τὰ γλυπτὰ αὐτῶν ὡς θηρία καὶ κτήνη».

Ἄεί πως ἀκολουθεῖ ταῖς προρρήσεσιν, αἵπερ ἂν γένοιτο
 20 διὰ προφητῶν ἁγίων περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, προαγορεύσεις ἀναγκαῖαι τῶν δι' αὐτοῦ γενομένων, ἡγουν τῶν τῷ κόσμῳ κατωρθωμένων. Κατόρθωμα δὲ τὸ πάντων ἐξαίρετον τὸ ἐκ μέσου γενέσθαι τὸν Σατανᾶν, καὶ τὴν βέβηλον δὲ καὶ ἀνδροκτόνον πληθύν. Ἐπιλάμψαν-
 25 τος τοίνυν αὐτοῦ τῷ κόσμῳ, λέλνται μὲν ἢ πάλαι πολλὴ καὶ ἐπάρατος τῆς ἁμαρτίας ἀγλύς, ἦν ταῖς ἀπάντων διανοίαις ἐνήκεν ὁ Σατανᾶς, ἵνα μὴ βλέπωσι τῆς ἀληθείας τὸ φῶς, πέπανται δὲ καὶ τῶν δαιμονίων ἢ τυραννίς καὶ τὰ τῆς εἰδωλολατρίας παίγνια. Οὐκοῦν ἀναγκαίως, ὡς ἔφην, ὁ περὶ
 30 γε τούτων ἡμῖν εἰσεκομίσθη λόγος, καὶ πεπτωκέναι φησὶ τὸν Βῆλ. Εἶδωλον δὲ τοῦτο μάλιστα τῶν Βαβυλωνίων, τετι-

σαν μεγάλη και χωρίς τέλος δόξα, ἀφοῦ ἀναδείχθηκαν μέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ δέχθηκαν σὰν πλοῦτο τὴ λαμπρὴ τιμὴ τῆς υἱοθεσίας. Γιατὶ τοὺς ἔδωσε τὴν ἐξουσία νὰ γίνουν τέκνα Θεοῦ, ἔχοντας ἀποκτήσει ἀξιόπιστη καὶ ἀδιάβλητη ἐλπίδα· γιατί θὰ κληρονομήσουν τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Αὐτοὶ λοιπὸν θὰ μποροῦσαν νὰ νοηθοῦν οἱ ἀπόγονοι τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραὴλ. «Υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ» ἐδῶ λέμε ὅτι ὀνομάσθηκαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ οἱ εὐαγγελιστὲς (γιατὶ προέρχονταν κατὰ σάρκα ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους), καὶ υἱοὶ αὐτῶν ὀνομάσθηκαν ὅσοι κλήθηκαν ἀπὸ αὐτοὺς στὴν ἐπίγνωση τοῦ Χριστοῦ. Καὶ πράγματι ἀπευθύνοντας ὁ θεσπέσιος Παῦλος τὸν λόγο του πρὸς ἐκείνους ποὺ εἶχαν πιστέψει μέσω αὐτοῦ τοὺς λέγει· «Ἀκόμα κι ἂν ἔχετε μύριους παιδαιγωγοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, δὲν ἔχετε ὅμως πολλοὺς πατέρες. Γιατὶ γιὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ἐγὼ σὰς γέννησα μὲ τὸ Εὐαγγέλιο»¹. Βρίσκομε ὅμως καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα καὶ ἄλλους ἁγίους ἀποστόλους νὰ καλοῦν παιδιὰ τους ἐκείνους ποὺ εἶχαν σαγηνευθεῖ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους στὴ σωτηρία ποὺ παρέχεται ἀπὸ τὸν Χριστὸ.

ΚΕΦ. 46. στίχ. 1. «Ἔπεσε ὁ Βήλ, συντρίφθηκε ὁ Δαγών, τὰ γλυπτὰ τους μεταφέρθηκαν μὲ θηρία καὶ ζῶα».

Πάντοτε τίς προρρήσεις ποὺ γίνονται ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφήτες γιὰ τὸν Σωτῆρα ὅλων μας Χριστὸ ἀκολουθοῦν προαγγελίες ἀπαραίτητες ὅσων ἔγιναν ἀπὸ αὐτόν, ἦτοι τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ στὸν κόσμο. Κατόρθωμα βέβαια τὸ πιὸ ἐξαιρετὸ ἀπὸ ὅλα εἶναι ὅτι θγῆκε ἀπὸ τὴ μέση ὁ Σατανᾶς καὶ τὸ βδελυρὸ πλῆθος τῶν ἀνθρωποκτόνων. Ὅταν λοιπὸν ἔλαμψε αὐτὸς στὸν κόσμο, διαλύθηκε ἡ πολλὴ καὶ καταραμένη παλαιὰ ὁμίχλη τῆς ἁμαρτίας, τὴν ὁποία ὁ Σατανᾶς εἶχε ἀπλώσει στὶς διάνοιες ὅλων, γιὰ νὰ μὴ βλέπουν τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας, ἔπαυσε ἐπίσης καὶ ἡ τυραννία τῶν δαιμονίων καὶ οἱ εἰδωλολατρικὲς ἀπάτες. Ἀναγκαῖα λοιπὸν, ὅπως εἶπα, εἰσήχθη ὁ λόγος γι' αὐτὰ, καὶ λέγει ὅτι ἔπεσε ὁ Βήλ. Αὐτὸ ἦταν ἓνα εἶδωλο τῶν Βαβυλωνίων κυρίως, ποὺ τὸ τιμοῦσαν ὅμως

μημένον δὲ καὶ ἐν ἑτέροις πόλεσι. Καὶ φασιν εἶναι τὸν Βῆλ τὸν παρ' Ἑλλησι τοῖς ἀθείοις μυθολογούμενον Κρόνον, ὃν καὶ φασιν ὤμον εἶναι καὶ φιλαίματον καὶ ἀνδροκτασιῶν ἐραστήν. Ἀναγέγραπται γοῦν ἐν ἱστορίαις Ἑλληνικαῖς, ὡς 5 ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τριακοσίου τῶν ξένων ἔσφαζόν τινες αὐτῶ, μυσαρὰν καὶ στυγητὴν Θεῶ καὶ ἀνθρώποις ἐπιτελεσθῆναι πανήγυριν. Καὶ γοῦν ὁ τῶν ὄλων Θεός, ἐπὶ ταῖς οὕτω δειναῖς ἀσεβείαις ἀγανακτῶν, δι' ἐνός πού φησι τῶν ἀγίων προφητῶν τοῖς τὰ τοιάδε δρᾶν εἰωθόσι. «Θύσατε ἀνθρώ- 10 πους μόσχοι γὰρ ἐκλελοίπασιν». Εἰς τοῦτο γὰρ μισανθρωπί- ας τε καὶ ἀγριότητος καθικέσθαι, φησί, τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας, ὥστε καὶ ἀκορέστως διψῆν ἀνθρώπινον αἷμα καὶ ταῖς τῶν ἀλισκομένων φθοραῖς ἐπιγάννυσθαι. Οὐ γὰρ ἂν ἴσως ἔοικεν αὐτοῖς ὁ κλάζων μόσχος ἐπὶ βωμῶ, λιβανωτοί τε 15 καὶ πρόβατα, γλίχονται δὲ μᾶλλον τῆς ἀνθρώπων σφαγῆς.

«Ἐπεσε» τοῖνυν, φησὶν, «ἡ Βῆλ», τοῦτ' ἔστι κατηνέχθη καὶ ἔπεσεν ἡ τοῦ δαίμονος ἰσχὺς, ἵνα λοιπόν, τὸν ἐκ τῆς ἐκείνων σκαιότητος ἀποβαλόντες ζυγόν, ἐλευθέρα καὶ ἀδι- 20 ἀστω γνώμη τρέχωσι πρὸς Θεὸν οἳ ποτε ταῖς ἐκείνου δυσ- τροπίαις ἐνισχημένοι. «Συνετριβή δὲ καὶ ὁ Δαγῶν». Σέβασμα δὲ καὶ τοῦτο τῶν τὴν παραλίαν οἰκούντων, ἧ καὶ ὁμο- ρός ἐστι τῆς Ἰουδαίας, Ἀσκαλωνιτῶν τέ φημι καὶ Γαζα- νῶν, οὓς καὶ Φυλιστιεῖμ, ἤγουν ἄλλοφύλους, ἡ θεία πλει- σταχοῦ κατονομάζει Γραφή. Εὖ δὲ δὴ σφόδρα τὸ «Συνε- 25 τριβή» φησὶν, ὡς ἀπό γε τοῦ συμβεβηκότος αὐτῶ κατὰ και- ρούς, καὶ νῦν ὁ προφήτης τὸν περὶ αὐτοῦ διεξάγων λόγον. Ἀνέγνωμεν γὰρ ἐν ταῖς βίβλοις τῶν Βασιλειῶν, ὅτι τὴν θεί- αν ποτὲ κιβωτὸν λαβόντες οἱ ἀλλόφυλοι, εἰσήγαγον εἰς τὸν οἶκον Δαγῶν· εἶτα εἰσελθόντες οἱ τοῦ δαιμονίου θεραπευ- 30 ταί, τεθέανται πεπτωκός τὸ εἶδωλον ἔμπροσθεν τῆς κιβω- τοῦ, καὶ συντριβὴν ὑπομείναντος αὐτοῦ ὡς ἀποβαλεῖν χει-

καὶ σὲ ἄλλες πόλεις, καὶ λένε ὅτι ὁ Βῆλ εἶναι ὁ μυθολογούμενος ἀπὸ τοὺς ἄθεους Ἑλληνας Κρόνος, ὁ ὁποῖος εἶναι, λένε, ὠμός, ἀγαπᾷ τὰ αἵματα καὶ τοῦ ἀρέσουν οἱ ἀνθρωποκτονίες. Πράγματι ἔχει γραφεῖ σὲ ἱστορίες ἑλληνικές, ὅτι σὲ μιὰ ἡμέρα ἔσφαζαν κάποι-οι σ' αὐτὸν τριακόσιους ξένους, γιὰ νὰ τοῦ προσφέρουν βδελυρὴ καὶ μισητὴ στὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους πανήγυρη. Ἀγανακτώ-ντας λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὄλων ἕξαιτίας αὐτῶν τῶν φοβερῶν ἀσε-βειῶν, λέγει μέσῳ ἑνὸς ἀπὸ τοὺς προφῆτες πρὸς ἐκείνους πού συνηθίζουν αὐτὲς τὶς πράξεις· «Θυσιάστε ἀνθρώπους, γιὰτὶ δὲν ὑπάρχουν πιά μοσχάρια»². Σὲ τέτοιο βαθμὸ δηλαδὴ μισανθρωπίας καὶ βαρβαρότητας ἔφθασαν, λέγει, οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες, ὥστε καὶ ἀνθρώπινο αἷμα νὰ διψοῦν χωρὶς κορεσμὸ καὶ νὰ χαίρονται γιὰ τὸ θάνατο ἐκείνων πού συλλάμβαναν. Γιὰτὶ δὲν τοὺς ἄρεσαν ἐνδεχομένως τὰ μουγκρητὰ τῶν μοσχαριῶν πάνω στὸ βωμό, τὰ λιβάνια καὶ τὰ πρόβατα, ἀλλὰ εὐχαριστοῦνταν περισσότερο μὲ τὴ σφαγὴ ἀνθρώπων.

«Ἔπεσε» λοιπὸν, λέγει, «ὁ Βῆλ», δηλαδὴ γκρεμίσθηκε καὶ ἔπεσε ἡ δύναμη τοῦ δαίμονα, ὥστε στὴ συνέχεια, πετώντας ἀπὸ πάνω τους τὸν ζυγὸ τῆς κακότητος ἐκείνων, νὰ τρέχουν μὲ ἐλεύθε-ρη καὶ ἀβίαστη γνώμη πρὸς τὸν Θεὸ ἐκεῖνοι πού κάποτε κατεξου-σιάζονταν ἀπὸ τὴν κακοτροπία ἐκείνου. Ἐπίσης «Συντρίφθηκε καὶ ὁ Δαγών». Κι αὐτὸ ἦταν προσκύνημα ἐκείνων πού κατοι-κοῦσαν στὰ παράλια μέρη, τὰ ὁποῖα γειτονεύουν μὲ τὴν Ἰουδαία, ἐννοῶ τὶς περιοχὲς τῶν Ἀσκαλωνιτῶν καὶ τῶν Γαζανῶν, τοὺς ὁποῖους σὲ πολλὰ μέρη ἡ θεία Γραφή τοὺς ὀνομάζει καὶ Φυλισπι-εῖμ, δηλαδὴ ἄλλοφύλους. Πολὺ εὔστοχα βέβαια χρησιμοποιεῖ τὸ «συντρίφθηκε», ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὸ πού τοῦ ἐπρόκειτο κάποτε νὰ συμβεῖ σ' αὐτό, ἀπὸ αὐτὸ κάνει καὶ τώρα λόγῳ γι' αὐτόν. Γιὰτὶ δια-βάσαμε στὰ βιβλία τῶν Βασιλειῶν, ὅτι κάποτε οἱ ἀλλόφυλοι πῆραν τὴν ἁγία κιβωτὸ καὶ τὴν ἔβαλαν μέσα στὸ ναὸ τοῦ Δαγών. Ἔπειτα, ὅταν μπῆκαν οἱ ὑπηρέτες τοῦ δαίμονα εἶδαν τὸ εἶδωλο νὰ ἔχει πέσει μπροστὰ στὴν κιβωτὸ καὶ νὰ εἶναι κομματιασμένο, ἔχο-ντας χάσει χέρια καὶ πόδια καὶ κεφάλι³. Μὲ πολὺ εὐφυῆ τρόπο

ράς τε καὶ πόδας καὶ κεφαλὴν. Σφόδρα οὖν χαριέντως ὡς ἀπὸ γε τοῦ συμβάντος κατὰ καιροῦς τό, «Συνετροίθη», φησί. Φαμὲν δὲ ὅτι τῆς εἰδωλολατρίας τὴν ἀναίρεσιν ὁ προφητικὸς ἡμῖν ὑπεμφαίνει λόγος, ὡς ἐκ μέρους τό τε Βῆλ 5 καὶ τὸν Δαγῶν ὀνομάσας. Οὐ γὰρ ἦν ἀπάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς εἰδώλων ποιήσασθαι μνήμην, ἀλλ' ὡς ἐκ μέρους ἐπὶ τὸ πᾶν διατάττει πάλιν.

Στίχ 2. «Αἷρετε αὐτὰ καταδεδεμένα ὡς φορτίον κοπιῶντι καὶ πεινῶντι ἐκλελυμένῳ, οὐκ ἰσχύοντι ἅμα, οἳ οὐ 10 δυνήσονται σωθῆναι ἀπὸ πολέμου, αὐτοὶ δὲ αἰχμάλωτοι ἤχθησαν».

Τὸ τῶν χειροτιμήτων ἀνωφελὲς καὶ μάταιον καταδείκνυσι πάλιν ἡμῖν ὁ λόγος ἐν τούτοις, ὡς ἀπὸ γε τῶν ἐπ' αὐτοῖς τελουμένων παιγνίων αἰσχύνης οὕσαν ἀνάπλεων τὴν τῶν 15 πλανωμένων ἀποφαίνει λατρείαν. Ἐπετέλουν μὲν γὰρ τοῖς δαιμονίοις ψυχρὰς καὶ καταγελάστους ἔσθ' ὅτε τὰς πανηγύρεις· εἶτα τῶν σηκῶν ἐκκομίζοντες τὰ ἀγάλματα, ἐπαναθέμενοί τε ταῦτα τῶν ἱερέων τινὲς περιήεσαν ἐν πλατείαις κατασειόμενοί τε καὶ οἷον μεθύσκοντες ὡς ἀχθοφοροῦντες ἄγαν, 20 καὶ ἔνθαπερ ἂν ἐπιβαρῆσειεν ὁ διακομίζειν ἤθελον, ἐκεῖ πως καὶ συνωθούμενοι καὶ μὴ δύνασθαι φέρειν τὸ ἄχθος ὑποκρινόμενοι. Ὁ δὲ ἀσύνετός τε καὶ ἀγελαῖος δῆμος, γυναῖά τε φρενῶν ἔρημα, κατεκρότει ταῖς εὐφημίαις, τὴν ἄψυχον ὕλην εἰδοποιηθεῖσαν ὁρῶντες εἰς ἄνδρα τυχόν ἢ γυναῖκα, 25 ὥντό τε κατὰ ἀλήθειαν καὶ ἀφόρητον ἐνιέναι βάρος τὸν διακομιζόμενον τοῖς ἀναθεμένοις εἰς ὤμους αὐτόν. Διαγελαῖ τοιγαροῦν ὁ θεῖος ἡμῖν ἐν τούτοις λόγος τῆς Ἑλληνικῆς ἀναισθησίας τὸ μέγεθος, καὶ φησι περὶ τῶν ἐν σηκοῖς ἀγαλμάτων, ἃ καὶ προσκυνεῖν ἀσυνέτως ἤθελον «Αἷρετε 30 αὐτὰ καταδεδεμένα ὡς φορτίον κοπιῶντι καὶ πεινῶντι ἐκλελυμένῳ, οὐκ ἰσχύοντι ἅμα». Ταῦτα γὰρ, ὡς ἔφην, ὑπεπλάττοντο τῶν ἱερέων τινὲς ἐν τῷ περικομίζειν τὰ χειροποίητα.

λοιπὸν ἀπὸ αὐτὸ ποὺ συνέβη κάποτε λέγει τὸ «συντρίφθηκε». Λέμε ὅμως ὅτι ὁ προφητικὸς λόγος μᾶς ὑποδηλώνει ἀπὸ τὸ μερικὸ τὴν πτώση τῆς εἰδωλολατρίας, ἀναφέροντας τὶς δύο περιπτώσεις πτώσης, τοῦ Βῆλ καὶ τοῦ Δαγών^{3α}. Γιατὶ δὲν μπορούσε νὰ μνημονεύσει ὅλα τὰ εἰδωλα τῆς γῆς, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ μερικὸ μεταφέρει τὸ νοῦ πάλι στὸ γενικό.

Στίχ. 1-2. «Δέστε τα καὶ σηκῶστε τα σὰν κάποιον φορτίο κάποιου ποὺ ἔχει παραλύσει ἀπὸ τὸν κόπο καὶ τὴν πείνα, καὶ ποὺ δὲν ἔχει καθόλου δύναμη. Αὐτοὶ δὲν θὰ μπορέσουν νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὸν πόλεμο, καὶ οἱ ἴδιοι θὰ ὀδηγηθοῦν αἰχμάλωτοι.

Ὁ λόγος αὐτὸς μᾶς δείχνει πάλι πόσο ἀνώφελο καὶ μάταιο εἶναι τὰ κατασκευάσματα τῶν χειρῶν, γιατί ἀπὸ τὶς ἀπάτες ποὺ γίνονται μ' αὐτὰ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ λατρεία τῶν πλανημένων εἶναι γεμάτη ἀπὸ ντροπὴ. Γιατὶ τελοῦσαν πολλές φορές γιὰ χάρη τῶν δαιμονίων ἀνούσια καὶ καταγέλαστα παιηγύρια, καὶ στὴ συνέχεια θγάζοντας τὰ ἀγάλματα ἀπὸ τοὺς ναοὺς καὶ παίρνοντάς τα στὰ χέρια τους κάποιιοι ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς τὰ περιέφεραν στὶς πλατεῖες κλονιζόμενοι σὰν μεθυσμένοι ἀπὸ τὸ βαρὺ φορτίο, καὶ ὅπου τοὺς παραβάρυνε αὐτὸ ποὺ μετέφεραν, ἐκεῖ καὶ σπρώχνοντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο ὑποκρίνονταν ὅτι δὲν μπορούσαν νὰ σηκώσουν τὸ βάρος. Τὸ ἀνόητο τότε πλῆθος τοῦ λαοῦ, γυναικάρια χωρὶς μυαλό, χειροκροτοῦσε μὲ ἐπευφημίες βλέποντας τὸ ἄψυχο ὑλικὸ ποὺ πῆρε τὴ μορφὴ ἄνδρα τυχὸν ἢ γυναῖκας, καὶ πίστευαν ὅτι ἀληθινὰ ἀποτελοῦσε ἀσήκωτο βάρος τὸ μεταφερόμενο γι' αὐτοὺς ποὺ τὸ ἔφεραν στοὺς ὤμους τους. Εἰρωνεύεται λοιπὸν ὁ θεῖος λόγος μὲ αὐτὰ τὸ μέγεθος τῆς ἑλληνικῆς ἀνοησίας, καὶ λέγει γιὰ τὰ ἀγάλματα τῶν ναῶν, τὰ ὁποῖα καὶ ἠθελαν ἀνόητα νὰ προσκυνοῦν «Δέστε τα καὶ σηκῶστε τα σὰν φορτίο κάποιου ποὺ ἔχει παραλύσει ἀπὸ τὸν κόπο καὶ τὴν πείνα καὶ ποὺ δὲν ἔχει καθόλου δύναμη». Αὐτὰ ὑποκρίνονταν, ὅπως εἶπα, κάποιιοι ἱερεῖς κατὰ τὴν περιφορὰ τῶν κατασκευασμάτων τῶν χειρῶν τους.

3α. Α' Βασ. 5, 1-4.

Πῶς οὖν ἄρα τῶν προσκυνουμένων τὸ ἀδρανές γνω-
 σθήσεται; Ἐκ πολλῶν μὲν καὶ ἑτέρων κατίδοι τις ἂν αὐτὸ
 (ξύλον γὰρ ἢ λίθος ἢ ἕτερα τις ὕλη τῶν τοιούτων γέनेσις),
 ἐπειδὴ δὲ ἀναγκαῖον ἐκ τῶν ὅτι μάλιστα χρησίμων κατα-
 5 δεῖξαι τοῦτο, πρὸς ἀνάμνησιν αὐτοὺς ἀποφέρει τῆς ἐσομέ-
 νης αὐτῶν αἰχμαλωσίας, τῆς ὑπὸ γέ φημι τῶν Βαβυλωνίων,
 ἣν δὴ καὶ πεπόνθασιν, ἐπεὶ τοι μεθέντες τὸ χρῆναι πληροῦν
 τὸν νόμον καὶ τὸν ἕνα τε καὶ φύσει θεραπεύειν Θεόν, κατώ-
 χοντο πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀπηχεστάτων καὶ προσκεκυνή-
 10 κασι τοῖς ἔργοις τῶν ἰδίων χειρῶν, τεθύκασί τε πρὸς τούτω
 καὶ τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, καθὰ γέγραπται. Πόθεν οὖν
 ἄρα τὸ ἀδρανές τῶν ἐν ὑπολήψει θεῶν ὀφθήσεται; «Οὐ δυ-
 νήσονται», φησί, «διασωθῆναι ἀπὸ πολέμου, αὐτοὶ δὲ αἰ-
 χμάλωτοι ἤχθησαν». Ἀλούσης γὰρ πόλεως ἢ χώρας, εἰ δὴ
 15 τινες εἶεν παρ' αὐτοῖς περιχρυσοί τε καὶ περιάργυροι θεοί,
 πρῶτοι τῶν ἄλλων ἀπάντων παρὰ τῶν ἡρηκότων λαμβά-
 νονται, οἷς ἦν εἰκός, εἴπερ τινὲς ἦσαν θεοί, καὶ τοῖς ἰδίους
 ἐπαμύναι προσκυνηταῖς καὶ ἀμείνους αὐτοὺς ἀποφῆναι
 τῆς τῶν πολεμίων χειρός. «Τί» τοίνυν «ὠφελεῖ γλυπτόν, ὅτι
 20 ἔγλυψαν αὐτό», κατὰ τὸν τοῦ προφήτου λόγον, «ἔπλασαν
 αὐτὸ χώνευμα φαντασίαν ψευδῆ», οἳ μήτε σφίσιν αὐτοῖς,
 μήτε μὴν ἑτέροις ἐπαμύνειν εἰσὶν οἰοί τε; Πῶς γὰρ ἂν γένοι-
 τό τι τοιοῦτον παρὰ γε ξύλου καὶ λίθου;

Στίχ 3-4. «Ἀκούσατέ μου, οἶκος τοῦ Ἰακώβ καὶ τὸ κατὰ
 25 λοιπον τοῦ Ἰσραήλ, οἱ αἰρόμενοι ἐκ κοιλίας καὶ παιδευ-
 ὄμενοι ἐκ παιδίου ἕως γήρωσ. Ἐγὼ εἶμι, ἕως ἂν κατα-
 γηράσητε. Ἐγὼ εἶμι. Ἐγὼ ἀνέχομαι ὑμῶν. Ἐγὼ ἐποίη-
 σα, καὶ ἐγὼ ἀνήσω· ἐγὼ ἀναλήψομαι καὶ σώσω ὑμᾶς».

Εὐτεχνέστατα πάλιν ὁ λόγος ἔχει, καὶ πρόεισιν ἐν κό-
 30 σμῳ τῷ δέοντι καὶ οἰκονομικῶς. Ἐπειδὴ γὰρ πολέμου μνή-

Πῶς λοιπόν θὰ γίνει γνωστή ἡ ἀδράνεια τῶν προσκυνουμένων ἀγαλμάτων; Καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα βέβαια μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ διαπιτώσει (γιατὶ τὸ ὑλικό τους εἶναι ξύλο ἢ πέτρα ἢ κάτι ἄλλο παρόμοιο), ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἀναγκαῖο καὶ ἀπὸ τὰ πλέον χρήσιμα νὰ τὸ δείξει αὐτὸ, τοὺς μεταφέρει στὴν ἀνάμνηση τῆς αἰχμαλωσίας ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τοὺς συμβεῖ, ἐννοῶ ἀσφαλῶς ἀπὸ τοὺς Βαβυλώνιους, τὴν ὁποία βέβαια καὶ ἔπαθαν, ἐπειδὴ, ἀμελῶντας νὰ ἐκπληρῶνουν τὸ νόμο καὶ νὰ λατρεύουν τὸν ἕνα καὶ ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ, προσέτρεξαν σὲ κἀθετι ἀπὸ τὰ πλέον ἀνάρμοστα, καὶ προσκύνησαν τὰ ἔργα τῶν δικῶν τους χειρῶν, καί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτὸ θυσίασαν καὶ στὴ στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ⁴. Ἐπὶ ποῦ λοιπόν θὰ φανεῖ ἡ ἀδράνεια τῶν θεωρούμενων θεῶν; «Δὲν θὰ μπορέσουν», λέγει, «νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὸν πόλεμο, καὶ οἱ ἴδιοι θὰ συρθοῦν στὴν αἰχμαλωσία». Πράγματι, ὅταν κυριεύθηκε ἡ πόλη ἢ ἡ χώρα, ἂν ὑπῆρχαν ἐκεῖ κάποιοι θεοὶ ἐπίχρυσοι καὶ ἐπάργυροι, πρῶτοι ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα πάρθηκαν αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς ἐπιδρομεῖς, οἱ ὁποῖοι εὐλογο ἦταν, ἂν κάποιοι ἦταν θεοὶ ἀληθινοί, καὶ τοὺς προσκυνητὲς τους νὰ προστατεύσουν, καὶ νὰ τοὺς ἀναδείξουν ἀνώτερους ἀπὸ τὴν ἐχθρική δύναμη. Ἄρα λοιπόν, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ προφήτη, «τί ὠφελεῖ τὸ γλυπτὸ ποὺ τὸ σκάλισαν καὶ τὸ διαμόρφωσαν στὸ χωνευτήρι σὲ φάντασμα ψεύτικο»⁵, αὐτοὶ (οἱ θεοὶ) ποὺ οὔτε τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τους, οὔτε βέβαια ἄλλους εἶναι ἱκανοὶ νὰ προστατεύσουν; Γιατὶ πῶς θὰ μπορούσε νὰ γίνει κάτι τέτοιο ἀπὸ ξύλο ἢ πέτρα;

Στίχ. 3-4. «Ἀκοῦστε με, σεῖς ὁ οἶκος τοῦ Ἰακώβ καὶ τὸ ὑπόλειμμα τῶν Ἰσραηλιτῶν, σεῖς οἱ ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς μάνας σας καὶ παιδαγωγούμενοι ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία μέχρι τὰ γηρατειὰ σας. Ἐγὼ εἶμαι μέχρι ποὺ νὰ γεράσετε. Ἐγὼ εἶμαι. Ἐγὼ σᾶς ἀνέχομαι. Ἐγὼ σᾶς ἔκανα, καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ὑψώσω. Ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναλάβω καὶ θὰ σᾶς σώσω».

Μὲ πολλὴ σοφία διατυπώνεται πάλι ὁ λόγος καὶ προχωρεῖ μὲ τρόπο πρέποντα καὶ ἄριστα ρυθμισμένο. Ἐπειδὴ δηλαδή μνημό-

μην ἐποιήσατο, καθ' ὃν συμβέβηκε πληθὺν ἀμέτρητον ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀποθανεῖν καὶ ὀλιγανδροῦσαι σφόδρα τῶν Ἰουδαίων τὴν χώραν, ταύτῃ τοι φησὶν ὡς πρὸς οἶκον ἓνα, ὡς πρὸς κατάλειμμα καὶ βαρβαρικῆς ὠμότητος λείψανον· «Ἀκούσατέ μου, ὁ οἶκος τοῦ Ἰακώβ καὶ πᾶν τὸ κατάλοιπον τοῦ Ἰσραήλ». Ὡνησε δ' ἂν οὐ μετρίως τοὺς ἀκρωμένους ὁ λόγος, εἴπερ τινὲς ἦσαν ἀγχίνοι καὶ τῶν χρησίμων ἐξετασταί. Τὰ γάρτοι σκυθρωπὰ καὶ δυσφόρητα, προαπηγγελμένα μὲν, εὐκόλως ἂν τις καὶ παρελάσειε τὰς τῆς
 5 ἐφόδου φυγῶν αἰτίας, ἀφιγμένα δὲ καὶ οἶον ἐπιπηδήσαντα, πῶς ἂν διακρούσαιτο; Τὸ κατάλοιπον τοίνυν αὐτοῦς ἀποκαλεῖ μονονουχὶ κεκραγώς, ὅτι δαπανηθήσονται τῷ πολέμῳ καὶ βαρβαρικῆς ὠμότητος ἔσονται θήραμα, εἰ μὴ τῶν οὕτως ἐκτόπων ἀποπεπαύσοιντο σπουδασμάτων.

15 Ὅτι δὲ τὸ δυσμαθὲς ταῖς τῶν Ἰουδαίων ἔνεστι ψυχαῖς καὶ χρῆμα γέγονεν αὐτοῖς ἀνόνητον ἢ τοῦ νόμου μελέτη, διαδείκνυσι λέγων· «Οἱ αἰρόμενοι ἐκ κοιλίας καὶ παιδευόμενοι ἐκ παιδίου ἕως γήρωος». Ἐκ βρέφους γὰρ καὶ μέχρι τῆς πρεσβυτικῆς ἡλικίας τοῖς ἱεροῖς τε καὶ θείοις ἐμμελετῶν-
 20 τες Γράμμασιν ὠφέληνται μὲν οὐδέν, ὥσπερ δὲ οὐδεμιᾶς παράπαν νουθεσίας ἠξιωμένοι κατώχοντο πρὸς ἀπόστασιν τὴν ἀπὸ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ εἰ μακρὸς ὑμῖν, φησὶν, ἔδαπανήθη χρόνος ἐν ἀνονήτοις μελέταις, καὶ ἀμαθεστάτους ὄντας ὄρων, τῆς ἐμφύτου γαληνότητος οὐ πεπαύσομαι, καθίστη-
 25 μι δὲ οὕτως ἐμαυτὸν ὑμῖν ἐναργῆ λέγων· «Ἐγὼ εἰμι», τοῦτ' ἔστι ζῶ καὶ ὑπάρχω· οὐχ ὡς γενέσεως ἔχων ἀρχὴν ἢ καταλήγειν εἰς πέρας εἰδώς, ἀλλ' ὁ αὐτὸς αἰεὶ καὶ ὡσαύτως ἔχων, καὶ ἕως ἂν καταγηράσῃτε, πάλιν ὁ αὐτὸς ἔσομαι. Οὐ γάρ μοι καθ' ὑμᾶς ἔπεισι γῆρας, ἀλλ' εἰμι ζῶν τε καὶ παναλκῆς
 30 Καὶ ἐγὼ μὲν ἐποιήσα τὰς ἐπενεχθείσας ὑμῖν τοῦ πολέμου συμφορὰς ὅσῃα ψήφῳ καλῶν εἰς δίκην τοὺς τὴν ἐμὴν ὑβρί-

νευσε τὸν πόλεμο, κατὰ τὸν ὅποιο συνέβη νὰ σκοτωθεῖ ἀμέτρητο πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ νὰ μείνει μὲ πολὺ λίγους ἄνδρες ἢ χώρα τῶν Ἰουδαίων, γι' αὐτὸ μιλáει σὰν γιὰ ἓνα οἶκο καὶ σὰν γιὰ ὑπόλειμμα καὶ λείψανο τῆς βαρβαρικῆς ἀπανθρωπιᾶς. «Ἀκοῦστε με, σεῖς ὁ οἶκος τοῦ Ἰακώβ καὶ ὅλο τὸ ὑπόλειμμα τῶν Ἰσραηλιτῶν». Θὰ μπορούσε νὰ ὠφελῆσει πάρα πολὺ ὁ λόγος τοὺς ἀκροατές, ἂν κάποιοι ἦταν συνετοὶ καὶ ἐξεταστὲς τῶν χρησίμων. Γιατὶ τὰ δυσάρεστα καὶ ἀνυπόφορα, ὅταν προαναγγέλλονται, εὐκόλα θὰ μπορούσε νὰ τὰ παρακάμψει κανεὶς ἀποφεύγοντας τὶς αἰτίες ποὺ τὰ προκαλοῦν, ὅταν ὅμως ἔχουν ἔρθει καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἔχουν ὀρμήσει ἐπάνω του πῶς θὰ τὰ ἀποκρούσει; Ὑπόλειμμα λοιπὸν αὐτοὺς ἀποκαλεῖ, στοὺς ὁποίους ἀπευθύνει τὸ λόγο του κραυγάζοντας κατὰ κάποιο τρόπο, ὅτι θὰ ἐξολοθρευθοῦν ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ θὰ γίνουν θήραμα τῆς βαρβαρικῆς ὠμότητος, ἂν δὲν σταματήσουν αὐτὰ τὰ τόσο παράδοξα ἐγχειρήματα.

“Ὅτι βέβαια ὑπῆρχε ἢ δυσμάθεια στὶς ψυχές τῶν Ἰουδαίων καὶ κατέστη γι' αὐτοὺς πρᾶγμα ἀνώφελο, τὸ καθιστᾶ φανερὸ ἢ μελέτη τοῦ νόμου λέγοντας· «Αὐτοὶ ποὺ ὑποστηρίζονται ἀπὸ τὴν τὴν κοιλιά τῆς μάνας τους καὶ παιδαγωγοῦνται ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία μέχρι τὰ γηρατεῖά τους». Ἀπὸ τὴ βρεφικὴ δηλαδὴ ἡλικία καὶ μέχρι τὴ γερωντικὴ, ἂν καὶ μελετοῦν τὶς θεῖες Γραφές δὲν ἔχουν ὠφελῆθει καθόλου, καὶ σὰ νὰ μὴν ἀξιώθηκαν καμμιά ἀπολύτως νουθεσία, ὀδηγήθηκαν σὲ ἀποστασία πρὸς τὸν Θεό. Ἀλλά, κι ἂν ἀκόμα, λέγει, δαπανήθηκε πολὺς χρόνος σὲ ἀνώφελος μελέτες, βλέποντάς σας νὰ μὴν ἔχετε μάθει τίποτε, δὲν θὰ σταματήσω τὴν ἐμφυτὴ ἀγαθότητά μου, καὶ σᾶς παρουσιάζω τόσο φανερὰ τον ἑαυτὸ μου, λέγοντας· «Ἐγὼ εἶμαι», δηλαδὴ ζῶ καὶ ὑπάρχω. Δὲν ἔχω ἀρχὴ τῆς γένεσός μου, οὔτε γνωρίζω τί θὰ πεῖ τέλος, ἀλλ' εἶμαι ὁ ἴδιος πάντοτε καὶ ὁμοιος ἀπαράλλακτα, καὶ μέχρι νὰ γεράσετε, πάλι ὁ ἴδιος θὰ εἶμαι. Γιατὶ σ' ἐμένα δὲν ἔρχονται γηρατεῖα ὅπως σ' ἐσᾶς, ἀλλ' εἶμαι πάντοτε ζωντανὸς καὶ παντοδύναμος. Καὶ ἐγὼ βέβαια σᾶς προξένησα τὶς συμφορές τοῦ πολέμου ποὺ σᾶς βρῆκαν μὲ δίκαια ἀπόφαση, καλώντας πρὸς

σαντας δόξαν. Πλὴν ἐγὼ ἀνήσω, τοῦτ' ἔστιν ἀφήσω, καὶ
 ταῖς ἀμνησικακίαις πεπονηκότας ὑμᾶς ἀνακτήσομαι. «Ἐ-
 γὼ ἀναλήψομαι καὶ σώσω ὑμᾶς». Ὁ γὰρ δούς εἰς χεῖρας
 ἐχθρῶν, πάλιν ὑμᾶς οἰκειώσομαι καὶ τῶν τῆς αἰχμαλωσίας
 5 ὑμᾶς ἀπολύσω δεσμῶν. Οὐκοῦν ὡς πολυειδεῖ φαρμάκω
 τὰς τῶν εἰς αὐτὸν πεπαρφηκότων καὶ ἐκ πολλῆς ἄγαν
 ἀμαθίας ὠλισθηκότων ἐφ' ἃ μὴ θέμις, θεραπεύει καρδίας,
 τοῦτο μὲν ἀπειλαῖς, τοῦτο δὲ καὶ ὑποσχέσεσιν ἀγαθαῖς
 Σκοπὸς γὰρ αὐτῷ σῶσαι τὸ ἀπολωλὸς καὶ τῶν τοῦ διαβό-
 10 λου χειρῶν ἀρπάσαι τὸ πλανώμενον.

Στίχ. 5-7. «Τίτι με ὠμοιῶσατε; Τεχνάσασθε, οἱ πλανώ-
 μενοι, οἱ συμβαλλόμενοι χρυσίον ἐκ μαρσίπου καὶ ἀρ-
 γύριον ἐν ζυγῷ· στήσουσιν ἐν σταθμῷ καὶ μισθωσάμε-
 νοι χρυσοχόον ἐποίησαν χειροποίητα, καὶ κύψαντες
 15 προσεκύνησαν αὐτῷ. Αἴρουσιν αὐτὸ ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ
 πορεύονται. Ἐὰν δὲ θῶσιν αὐτὸ ἐπὶ τοῦ τόπου, μενεῖ
 οὐ μὴ κινηθῆ, καὶ ὅς ἂν βοήσῃ πρὸς αὐτό, οὐ μὴ εἰσα-
 κούσῃ, ἀπὸ κακῶν οὐ μὴ σώσῃ αὐτόν».

Ἵβρισταὺς ὄντας ἐλέγχει καὶ ὀλιγογνώμονας τοὺς τῶν
 20 εἰδώλων προσκυνητὰς καὶ εἰς αὐτὴν θεῖαν καὶ ἀνωτάτω
 πλημμελοῦντας φύσιν. Κατακομίζουσι γὰρ, τό γε ἦκον εἰς
 ἑαυτούς, τῆς ἐνούσης αὐτῇ δόξης τὸ ὑπερτενές, ἐφ' ἃ μὴ
 προσῆκε, καὶ εἰς ἄψυχον ὕλην κατακομίζουσι τοῖς ἰδίους
 αὐτὴν τεχνουργήμασιν ἀπονέμοντες, εἶτα ποيناῖς ταῖς
 25 ἐσχάταις ἐνισχημένας ὁσίως τὰς ἑαυτῶν ἀποφαίνοντες κε-
 φαλάς. «Τίτι δὴ οὖν ὠμοιῶσατέ με», φησί, τὸν τῇ φύσει τῶν
 ὄλων διεστηκότα καὶ ἀσυγκρίτοις ὑπεροχαῖς ὕψου τε ἠρ-
 μένον, καὶ παντὸς ἐπέκεινα γενητοῦ, τὸν τῶν ὄλων δημιουρ-
 γόν, βασιλέα τε ὁμοῦ καὶ Κύριον; Εἰκὸς δὲ δὴ πού καὶ ἔτε-

τιμωρία ἐκείνους πού ἐξύθρισαν τή δόξα μου, πλὴν ὅμως ἐγὼ θὰ σᾶς ἀπαλλάξω, δηλαδή θὰ σᾶς συγχωρήσω, καὶ μὲ τὴ λήθη τῶν ἁμαρτιῶν σας ἀφοῦ θὰ ἔχετε κοπιᾶσει, θὰ σᾶς ξαναποκτήσω. «Ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναλάβω καὶ θὰ σᾶς σώσω». Ἐγὼ δηλαδή πού σᾶς παρέδωσα στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν, θὰ σᾶς κάνω πάλι δικούς μου καὶ θὰ ἀπαλλάξω ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς αἰχμαλωσίας. Σὰν μὲ ἓνα λοιπὸν πολλῶν εἰδῶν φάρμακο θεραπεύει τὶς καρδιές ἐκείνων πού συμπερηφέρθηκαν μὲ ἀνοησία ἀπέναντί του καὶ ἀπὸ πολλὴ ἀμάθεια ὀλίσθησαν σ' αὐτὰ πού δὲν ἔπρεπε, ἄλλοτε κάνοντάς το αὐτὸ μὲ ἀπειλές, καὶ ἄλλοτε μὲ ἀγαθές ὑποσχέσεις. Γιατὶ ὁ σκοπὸς του εἶναι νὰ σώσει αὐτὸ πού ἔχει χαθεῖ καὶ ν' ἀρπάξει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ διαβόλου τὸ πλανεμένο.

Στίχ. 5-7. «Μὲ ποιὸν μὲ παρομοιάσατε; Ἐπινοῆστε κάτι πρὸς ἀπολογία σας, ἐσεῖς πού συνεισφέρετε χρυσάφι ἀπὸ τὸ δερμάτινο βαλάντιό σας καὶ βάζετε τὸ ἀσήμι στὴ ζυγαριᾶ. Ἀφοῦ τὸ ζυγίσουν καὶ μισθώσουν κάποιον χρυσοχόο, φτιάχνουν χειροποίητα ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα σκύβουν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ προσκυνοῦν. Τὸ σηκώνουν στοὺς ὤμους τους καὶ τὸ μεταφέρουν. Κι ἂν τὸ τοποθετήσουν κάπου, μένει στὸν τόπο αὐτὸ καὶ δὲν κινεῖται, κι ἂν κάποιος κραυγᾶσει πρὸς αὐτό, δὲν θ' ἀκούσει, καὶ δὲν θὰ τὸν σώσει ἀπὸ τὴ συμφορὰ του».

Ἄποδεικνύει ὅτι εἶναι ὑθριστὲς καὶ ὀλιγόμυαλοι οἱ προσκυνητὲς τῶν εἰδώλων καὶ ἁμαρτάνουν στὴν ἴδια τὴ θεία καὶ ὑπέροχη φύση. Γιατὶ μεταφέρουν, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτούς, τὴν ὑπερῦψηλη δόξα πού ὑπάρχει σ' αὐτή, σ' αὐτὰ πού δὲν πρέπει, καὶ τὴν ἀπονέμουν στὴν ἄψυχη ὕλη, στὰ τεχνουργήματα τῶν χειρῶν τους, ἀποδεικνύοντας στὴ συνέχεια ὅτι δίκαια ἐπέσυραν στὰ κεφάλια τους τὶς ἔσχατες ποινές. «Μὲ ποιὸν» λοιπὸν, λέγει, «μὲ παρομοιάσατε», ἐμένα πού ἀπὸ τὴ φύση μου βρισκομαι σὲ ἀπόσταση ἀπὸ ὅλα καὶ εἶναι ἀσύγκριτα ὑπερυψωμένη ἢ ὑπεροχή μου καὶ πέρα ἀπὸ κάθε δημιουργήμα, ἐμένα τὸν δημιουργὸ τῶν ὅλων, τὸν βασιλιὰ μαζὶ καὶ Κύριο; Εὐλόγο εἶναι ὅτι θέλει καὶ

ρόν τι βούλεσθαι καταδηλοῦν λέγοντα τοῖς πεπλανημένοις τὸν Θεόν· «Τίνι με ὠμοιώσατε; ἴδετε, τεχνάσασθε οἱ πεπλανημένοι». Χρυσίον μὲν γάρ, φησί, καὶ ἀργύριον συνεισφέροντες, εἶτα μισθωσάμενοι χρυσοχόον διαπλάττουσι μορ-
 5 φὴν ἢ ἀνδρὸς ἢ γυναικός, ἢ γουν θηρίου, φέρε εἰπεῖν, ἢ κτήνους, ὄνομά τε τῷ διαπεπλασμένῳ θεὸς εὐθύς δίδοται παρ' αὐτῶν. Κατανοήσατε τοίνυν, φησί, «τίνι ὠμοιώσατέ με». Ἡ γὰρ ἀνδρὶ ἢ γυναικί, ἢ καὶ θηρίοις ἢ ζώοις ἀλό-
 γοις. Εἶτα πῶς οὐχ ἀπάσης ἐπέκεινα δυσσεβείας τὸ χρῆμά
 10 ἔστι; Τεχνάσασθέ τι πρὸς ἀπολογία· ἀπολύσασθε τὰς ἀμαρτίας. Ἄλλ' οὐκ ἂν εὔρητε τὸν ἐπικουροῦντα λόγον πρὸς τοῦτο ὑμῖν. Τὴν γὰρ ὑπὲρ πάντα φύσιν εἰς θηρία καὶ κτήνη κατακομίζοντες, ποίοις ἄρα κεχρήσεσθε λόγοις δυναμένοις ἐξαρκέσαι εἰς γε τὸ δύνασθαι τὰ ἐγκλήματα δια-
 15 φεύγειν;

Ἔτι δὲ χυδαιότητος ἐννοιῶν καὶ ἕτερον οὐδὲν ἢ εἰδώλων ποιήσεις, πειρᾶται διδάσκειν· ταύτη τοι καὶ λίαν ἰσχυροεπεῖ. Συνάγουσι γὰρ ἐκ μαρσίπου, φησίν, ἀργύριον καὶ χρυσίον, καὶ ἐν ζυγῷ θήσουσιν, ἐν σταθμῷ ἰσομέτρῳ, ἐκά-
 20 στοῦ τάχα συνεισκομίζοντος, ἵνα κατὰ τὸ εἶκός τῷ πλέον εἰσφέροντι προσκέοιτο μᾶλλον ὁ τεχνουργούμενος. Φαίη δ' ἂν, οἶμαι, τίς ὡς εἶπερ ἦσαν χρημάτων ἐπιδεεῖς, οὐδ' ἂν ὄλως ἐσχήκασιν θεόν, καὶ εἰ μὴ τεχνιτῶν ἠὲ ὑπόρει ἢ ὑπ' οὐρανόν, οὐδεὶς ἦν ὄλως ὁ πρὸς αὐτῶν προσκυνούμενος. Ἡ-
 25 κασι δὲ ἀμαθίας εἰς τοῦτο καὶ ἀσυνέτων ἐννοιῶν, ὥστε προῦφεστηκότες αὐτοὶ τῶν ἰδίων θεῶν, τιμῶσιν ὄντας ὀψιγενεῖς, καὶ οὐς χρὴ δήπου μᾶλλον ὁρᾶσθαι δημιουργούς, δημιουργοῦσιν αὐτοί, καὶ οἱ τῆς ὑλῆς κύριοι καὶ εἰς κατάχρησιν ἀναγκαίαν λαβόντες αὐτήν, παρ' αὐτῆς αἰτοῦσι τὸ
 30 σῶζεσθαι. Ἀχθοφοροῦσει τοὺς θεοὺς ἐπ' ὤμων αἴροντες αὐτούς· ἀκινήτους ὄντας ὀρῶσι, καὶ οἶπερ ἂν ἔλοιτό τις

κάτι ἄλλο νὰ δηλώσει, λέγοντας ὁ Θεὸς στοὺς πλανημένους: «Μὲ ποιὸν μὲ παρομοιάσατε; Προσέξτε, βάλτε ὅλη τὴν τέχνη σας, σεῖς ποὺ ἔχετε πλανηθεῖ». Γιατὶ λέγει· Συνεισφέροντας χρυσάφι καὶ ἀσήμι καὶ μισθώνοντας στὴ συνέχεια κάποιον χρυσοχόο, σχηματίζουν τὴ μορφή κάποιου ἀνδρα ἢ γυναίκα, ἢ θηρίου, φέρ' εἰπεῖν, ἢ ζώου, καὶ ἀμέσως δίνεται στὸ κατασκευάσμα τους τὸ ὄνομα θεός. Σκεφθεῖτε λοιπὸν, λέγει, «μὲ τί μὲ παρομοιάσατε». Ἡ δηλαδὴ μὲ ἀνδρα ἢ μὲ γυναίκα ἢ μὲ θηρία, ἢ μὲ ἄλογα ζῶα. Καὶ πῶς τὸ πρᾶγμα δὲν βρίσκεται πέρα ἀπὸ κάθε δυσσέβεια; Ἐπινοήστε κάτι πρὸς ἀπολογία· ἀπαλλαγεῖτε ἀπὸ τὶς ἀμαρτίες. Δὲν θὰ βρεῖτε ὅμως νὰ πεῖτε τὸ λόγο ποὺ θὰ σᾶς βοηθήσει σ' αὐτό. Γιατὶ, κατεβάζοντας τὴν πέρα ἀπὸ τὰ πάντα φύση στὰ θηρία καὶ στὰ ζῶα, ποιῆς δικαιολογίες θὰ προβάλετε ποὺ θὰ σταθοῦν ἀρκετές, ὥστε νὰ μπορέσετε ν' ἀποφύγετε τὴν κατηγορία γιὰ τὰ ἐγκλήματα σας;

“Ὅτι βέβαια ἡ κατασκευὴ τῶν εἰδώλων δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο, παρὰ χυδαιότητα σκέψεων, ἐπιχηρεῖ νὰ τὸ δείξει., καὶ γι' αὐτὸ καὶ λεπτολογεῖ πολὺ. Συνεισφέρουν, λέγει ἀπὸ τὸ δερμάτινο βαλάντιο ἀσήμι καὶ χρυσάφι καὶ τὸ τοποθετοῦν σὲ ζυγαριὰ ἰσοσταθμισμένη, συνεισφέροντας ἀνάλογα ὁ καθένας, ὥστε ὁ τεχνουργούμενος θεὸς νὰ προστατεύει, ὅπως εἶναι εὐλόγο, αὐτὸν ποὺ βάζει τὸ περισσότερο. Θὰ ἔλεγε, νομίζω, κανεὶς, ὅτι ἂν τοὺς ἔλειπαν τὰ χρήματα, δὲν θὰ εἶχαν καθόλου θεό, κι ἂν δὲν διέθετε τεχνίτες ἢ ὑφήλιος, δὲν θὰ ὑπῆρχε κανένας θεὸς προσκυνούμενος ἀπὸ αὐτούς. Ἐφτασαν δηλαδὴ σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀμάθειας καὶ σκέψεων ἀσυνέτων, ὥστε, ἐνῶ αὐτοὶ εἶναι προγενέστεροι ἀπὸ τοὺς θεοὺς τους, τοὺς τιμοῦν κι ἄς εἶναι πρόσφατα γεννημένοι, καὶ αὐτοὺς ποὺ πρέπει νὰ τοὺς βλέπουν μᾶλλον σὰν δημιουργοὺς, τοὺς δημιουργοῦν οἱ ἴδιοι, καὶ οἱ κύριοι τῆς ὕλης, ποὺ τὴν ἔλαβαν γιὰ ἀναγκαῖα χρῆση, ζητοῦν ἀπὸ αὐτὴν νὰ τοὺς σώσει. Γίνονται ἀχθοφόροι τῶν θεῶν σηκώνοντάς τους στοὺς ὤμους τους, τοὺς βλέπουν νὰ στέκονται ἀκίνητοι καὶ νὰ μεταφέρονται

ἀποφερομένους, καὶ αὐτοῖς προσάγουσι τὰς λιτάς. Οὐκοῦν ὅταν ἴδῃς λαβόντας τὴν λιτὴν, τότε προσδόκησον ἔσεσθαι τὴν ἐπικουρίαν. Εἰ δὲ ἀναισθήτους τε ὁμοῦ καὶ ἀκινήτους ὄντας ὁρᾷς, εἶτα τίνα παρ' αὐτῶν ἐκδέχῃ τὴν ὄνησιν; Τὰ 5 ἴσα νοσῶν οὐκ αἰσθάνη. Πέπτωκας γὰρ εἰς ἐσχάτην ἀναισθησίαν.

Στίχ 8-11. «Μνήσθητε ταῦτα, καὶ στενάξατε· μετανοήσατε, οἱ πεπλανημένοι. Ἐπιστρέψατε τῇ καρδίᾳ, καὶ μνήσθητε τὰ πρότερα ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ 10 Θεός, καὶ οὐκ ἔστιν πλὴν ἐμοῦ, ἀναγγέλλων πρότερον τὰ ἔσχατα πρὶν αὐτὰ γενέσθαι, καὶ ἅμα συντελέσθαι. Καὶ εἶπα· Πᾶσά μου ἡ βουλή στήσεται, καὶ πάντα ὅσα θεβούλευμαι ποιήσω, καλῶν ἀπὸ ἀνατολῶν πετεινόν, καὶ ἀπὸ γῆς πόρρωθεν περὶ ὧν θεβούλευμαι. Ἐλάλησα 15 καὶ ἤγαγον, ἔκτισα καὶ ἐποίησα. Ἦγαγον αὐτὸν καὶ εὐώδωσα τὴν ὁδὸν αὐτοῦ».

Ἀπάτη καὶ σκότῳ καὶ ἀμαθία δεινῇ κεκρατημένους ὁρῶν κατοικτεῖρει πάλιν αὐτοὺς ὁ Θεός, καὶ ἀνόπιν ὥσπερ ἰέναι κελεύει, τῆς διανοίας τὸν ὀφθαλμὸν ἀκριβοῦς τοῖς πρά- 20 γμασιν ἐπιφέροντας, ἵνα καὶ ἵνα κακοῦ εἰσι μαθόντες, μεθορμίσωνται πρὸς τὰ ἀμείνω, καὶ τῶν πρὸς αὐτοὺς γεγονότων λόγων ἀτελευτήτους ἔχοντες μνήμας, μετανοεῖν ἔλοιντο, καὶ οὐκ ἀπὸ γλώττης μόνον τοῦτο ὁρῶντας ἀπλῶς, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς καρδίας. Ἀξιεπαινετώτατος γὰρ καὶ ἀληθῆς εἶη 25 ἂν ὁ τῆς τοιαύδε μεταγνώσεως τρόπος. "Οτι μὲν οὖν ἡ εἰδώλων ποιήσις χρῆμά ἐστι καταγέλαστον, ἐξ ὧν ἤδη προεῖπε διειδέναί κελεύει. "Οτι δὲ Θεός πάντων ἐστὶν αὐτός, ἐκ τῶν ἐνόντων αὐτῷ κατὰ φύσιν θεοπρεπεστάτων ἀξιωμαίων ἐννοεῖν ἀναπείθει. Εἰμὶ γὰρ ἐγώ, φησὶν, ὁ πάντων ἔχων τὴν 30 γνῶσιν, καὶ πρὶν γενέσθαι τι καταμηνύων αὐτὸ καὶ εἰς πέρας ἄγων τὸ ἐπηγγελμένον. Διαβεβαιουῦμαι δὲ πρὸς τοῦτο, ὅτι πᾶν εἴ τι θεβούλευμαι συντετέλεσται, καὶ ἀπρακτῆ-

ὅπου θέλει κανείς, καὶ σ' αὐτούς προσφέρουν τὶς προσευχές τους. "Ὅταν λοιπὸν τοὺς δεῖς νὰ δέχονται τὴν προσευχή, τότε προσδόκησε ὅτι θὰ σοῦ δοθεῖ ἡ βοήθεια." Ἄν ὅμως τοὺς βλέπεις νὰ εἶναι ἀναίσθητοι καὶ συγχρόνως νὰ μὴν κινοῦνται, ποιά ὠφέλεια νὰ περιμένεις ἀπὸ αὐτούς; Πάσχοντας ἀπὸ τὴν ἴδια ἀσθένεια δὲν τὸ αἰσθάνεσαι. Γιατὶ ἔχεις περιπέσει στὴν ἔσχατη ἀναισθησία.

Στίχ. 8-11. «Θυμηθεῖτε αὐτὰ καὶ στενάξτε· μετανοῆστε ὅσοι ἔχετε πλανηθεῖ. Ἐπιστρέψτε μὲ τὴν καρδιά σας, καὶ θυμηθεῖτε τὰ προηγούμενα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ μένα. Ἐγὼ ἀναγγέλλω ἀπὸ πρὶν τὰ ἔσχατα, προτοῦ αὐτὰ γίνουν, καὶ νὰ πού ἔχουν γίνει. Καὶ εἶπα· Κάθε ἀπόφασή μου θὰ μείνει σταθερὴ καὶ θὰ κάνω ὅλα ὅσα ἔχω σκεφθεῖ καὶ ἀποφασίσαι, καλώντας τὸν Κύρο σὰν πτηνὸ ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ ἀπὸ μακρινὴ γῆ γιὰ ὅσα ἀποφάσισα. Τὸ εἶπα καὶ τὸ ἔκανα, τὸν δημιούργησα καὶ τὸν ἔκανα (βασιλιά). Τὸν ἔφερα καὶ κατευώδωσα τὸ δρόμο του».

Βλέποντάς τους νὰ ἐξουσιάζονται ἀπὸ τὴν ἀπάτη, τὸ σκότος καὶ τὴ φοβερὴ ἀμάθεια τοὺς λυπᾶται πάλι ὁ Θεός καὶ τοὺς προστάζει νὰ γυρίσουν κατὰ κάποιον τρόπο πίσω, στρέφοντας μὲ ἀκρίβεια τὰ μάτια τῆς διάνοιās τους στὰ γεγονότα, γιὰ νὰ μάθουν σὲ τί κακὸ βρίσκονται καὶ νὰ προχωρήσουν πρὸς τὰ καλύτερα, καὶ ἔχοντας ἀσθηστὴ μνήμη τῶν λόγων του πρὸς αὐτούς, νὰ θελήσουν νὰ μετανοήσουν, κάνοντάς το αὐτὸ ὄχι ἀπλῶς μὲ τὴ γλῶσσα μόνο, ἀλλὰ μὲ ὅλη τὴν καρδιά τους. Γιατὶ αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς μετάνοιας θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἀξιέπαινος καὶ ἀληθής. "Ὅτι λοιπὸν ἡ κατασκευὴ τῶν εἰδώλων εἶναι πράξη καταγέλαστη, προστάζει νὰ τὸ διαπιστώσουν ἀπὸ ὅσα ἤδη προεῖπε. "Ὅτι ὅμως αὐτὸς εἶναι ὁ Θεός ὅλων, τοὺς πείθει νὰ τὸ κατανοήσουν ἀπὸ τὰ θεοπρεπέστατα γνωρίσματα τῆς φύσης του. Γιατὶ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι πού κατέχω τὴ γνώση ὅλων καὶ πού ἀναγγέλλω κάτι προτοῦ γίνει καὶ πραγματοποιῶ αὐτὸ πού ἔχω ὑποσχεθεῖ. Σᾶς διαβεβαιώνω γι' αὐτό, ὅτι κάθετι πού σκέφθηκα ἔχει συντελεσθεῖ.

σειεν ἂν παντελῶς οὐδὲν τῶν δοκούντων ἐμοί. Πάμμεγα δὲ
καὶ τοῦτο πρὸς ἀπόδειξιν ἰσχύος ἀμάχου καὶ θεοπρεποῦς.
Ἔθνη μὲν γάρ, καίτοι τὰς ἀνωτάτω τιμὰς λαχόντες
καὶ τὰς εἰς λῆξιν ἔχοντες δυναστείας, προτίθενται τινα σκο-
5 πὸν καὶ κατορθῶσαί τι βουλευόνται, ἀλλ' οὐ πάντη τε καὶ
πάντως αὐτοῖς ἔρχεται κατὰ ῥοῦν τὰ διεσκευμένα. Πλεῖστα
γὰρ ὅσα παρεμπίπτει τὰ μεταξὺ καὶ δυσάντητον ἔχει τὴν
ἐκκοπήν· Θεὸς γε μὴν ὁ τῶν ὄλων, εἴπερ τι βούλοιτο δοῦν,
τί ἂν γένοιτο τὸ ἀντιστατοῦν, καὶ ἀντεξάγον αὐτό; Ἄ γὰρ
10 Θεὸς ὁ ἅγιος βούλεται, τίς διασκεδάσει; καὶ τὴν χεῖρα τὴν
ὑψηλὴν τίς ἀποστρέψει;

Οὐκοῦν εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι Θεὸς ἐστὶ κατὰ φύσιν καὶ
ἀληθῶς, λέγοιτο ἂν εἰκότως παρ' αὐτοῦ τό, «Πᾶσα ἡ βουλή
μου στήσεται, καὶ πάντα ὅσα θεβούλευμαι, ποιήσω». Εἶτα
15 πρὸς τοῦτό φησι, «Καλῶν ἀπὸ ἀνατολῶν πετεινόν, καὶ ἀπὸ
γῆς πόρρωθεν περὶ ὧν θεβούλευμαι» καὶ ἀκολουθήσει καὶ
τούτω τό, «Ἐγὼ εἶμι». Πετεινόν γε μὴν τὸ καλούμενον ἐξ
ἀνατολῶν καὶ ἐκ γῆς πόρρωθεν, τὸν Βαβυλῶνιον εἶναί φα-
μεν, ὃς τὴν Ἰουδαίων ἅπασαν κατεμπρήσας χώραν, εἴλε τὰ
20 Ἱεροσόλυμα καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς κατέσεισε νεῶν· εἶτα πλεί-
στους τῶν τε ἀγελαίων καὶ ἐπιφανῶν ἐξαναστήσας, ἀπεκό-
μισε μὲν τῆς ἐνεγκούσης αὐτούς, ἐναπέθετο δὲ τῇ Περσῶν
χώρα τε καὶ γῆ, τὸν τῆς αἰχμαλωσίας σκληρῶς τε καὶ ἀφο-
ρήτως αὐτοῖς ἐπιρρόψας ζυγόν. Ἔσται δέ σοι καὶ τοῦτο
25 σαφές, ἐξ ὧν ἔφη Θεὸς πρὸς τὸν μακάριον προφήτην Ἰεζε-
χιήλ. Ἔχει δὲ οὕτως· «Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς με,
λέγων· Υἱὲ ἀνθρώπου, διήγησαι διήγημα, καὶ εἶπον παρα-
βολὴν πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ἐρεῖς· Τάδε λέγει Ἄ-
δωναὶ Κύριος· Ὁ αἰετὸς ὁ μέγας ὁ μακρὸς τῇ ἐκτάσει, πλή-
30 ρης ὀνύχων, ὃς ἔχει τὸ ἦγημα εἰσελθεῖν εἰς τὸν Λίβανον,
καὶ ἔλαβε τὰ ἐπίλεκτα τῆς κέδρου, τὰ ἄκρα τῆς ἀπαλότη-

καὶ δὲν θὰ μείνει ἀνεκτέλεστο κανένα ἀπολύτως ἀπὸ ὅσα μοῦ εἶναι ἀρεστά. Καὶ αὐτὸ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλο πρὸς ἀπόδειξη δύναμης ἀκαταμάχητης καὶ θεοπρεποῦς. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι, καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ἔλαχαν οἱ ἀνώτατες τιμές καὶ ἔχουν τὶς κορυφαῖες ἐξουσίες, βάζουν κάποιο σκοπὸ καὶ θέλουν νὰ πραγματοποιήσουν κάτι, ἀλλ' ὅπωςδήποτε δὲν ἔρχεται σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τους ἢ ροὴ τῶν σχεδίων τους. Γιατὶ στὸ μεταξὺ μεσο-λαβοῦν πάρα πολλὰ γεγονότα ποὺ δύσκολα μποροῦν ν' ἀντιμετωπισθοῦν. Ὁ Θεὸς ὅμως τῶν ὅλων, ἂν θελήσει νὰ κάνει κάτι, τί θὰ μποροῦσε νὰ ἀντισταθεῖ καὶ νὰ τὸν ἐμποδίσει; Γιατὶ αὐτὰ ποὺ θέλει ὁ ἅγιος Θεός, ποιὸς θὰ τὰ διασκορπίσει; Καὶ τὸ χέρι του τὸ ὑψηλὸ ποιὸς θὰ τὸ στρέψει ἄλλοῦ;

Πρὸς ἀπόδειξη λοιπὸν ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὰ Θεὸς εὐλόγα λέγεται ἀπὸ αὐτὸν τὸ «Κάθε ἀπόφασή μου θὰ μείνει σταθερὴ καὶ θὰ κάνω ὅλα ὅσα ἔχω σκεφθεῖ καὶ ἀποφασίσαι». Στὴ συνέχεια ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ λέγει· «Καλώντας ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ ἀπὸ μακρινὴ χώρα ὡς πτηνὸ (τὸν Κύρο) γιὰ ὅσα ἀποφάσισα»· καὶ θ' ἀκολουθήσει καὶ σ' αὐτὸ τό, «Ἐγὼ εἶμαι». «Πετεινὸ» βέβαια, ποὺ καλεῖται ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ ἀπὸ γῆ μακρινή, λέμε ὅτι εἶναι ὁ Βαβυλώνιος, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ κατέκαψε ὅλη τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, κατέλαβε τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ καταγκρέμισε τὸ ναὸ τους. Ἐπειτα, ἀφοῦ ξερίζωσε πάρα πολλοὺς ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες, τοὺς μετέφερε ἀπὸ τὴν πατρίδα τους καὶ τοὺς ἐγκατέστησε στὴ χώρα καὶ τὴ γῆ τῶν Περσῶν, ἐπιβάλλοντας σ' αὐτοὺς τὸν σκληρὸ καὶ ἀνυπόφορο ζυγὸ τῆς αἰχμαλωσίας. Καὶ αὐτὸ θὰ σοῦ γίνῃ σαφές ἀπὸ ὅσα εἶπε ὁ Θεὸς μέσω τοῦ μακάριου Ἰεζεκιήλ, καὶ ποὺ εἶναι τὰ ἐξῆς· «Ὁ Κύριος μίλησε σ' ἐμένα καὶ μοῦ εἶπε· Ὑἱὲ τοῦ ἀνθρώπου, διηγήσου αὐτὰ ποὺ θὰ σοῦ πῶ καὶ πὲς αὐτὰ τὰ ἀλληγορικὰ λόγια στὸν οἶκο τοῦ Ἰσραήλ· θὰ τοὺς πείς. Αὐτὰ λέγει ὁ Ἄδωναϊ, ὁ Κύριος· Ὁ ἀετὸς ὁ μεγάλος, μὲ τὶς μακριὰς φτεροῦγες καὶ τὰ ἰσχυρὰ νύχια, ὁ ὁποῖος πῆρε τὸν δρόμο γιὰ νὰ μπεῖ στὸν Λίβανο, πῆρε τὰ καλύτερα μέρη τῆς κέδρου, ἔκοψε τὰ τρυφερὰ ἀκροκλόναρα καὶ τὰ

τος ἀπέκνισε, καὶ ἤνεγκεν αὐτὰ εἰς γῆν Χανάν, εἰς πόλιν τε-
 τειχισμένην ἔθετο αὐτά, καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ σπέρματος τῆς
 γῆς, καὶ ἔδωκεν αὐτὸ εἰς τὸ πεδῖον φυτόν, ἐν ὕδατι πολλῶ,
 ἐπιβλεπόμενον ἔταξεν αὐτό, καὶ ἐγένετο εἰς ἄμπελον ἀσθε-
 5 νοῦσαν, καὶ μικρὰν τῷ μεγέθει τῷ ἐπιφαίνεσθαι αὐτῇ τὰ
 κλήματα αὐτῆς ἐπ' αὐτό, καὶ αἱ ῥίζαι αὐτῆς ὑποκάτω τῆς
 γῆς αὐτῆς ἦσαν. Καὶ ἐγένετο εἰς ἄμπελον καὶ ἐποίησεν
 ἀπωρυγὰς, καὶ ἐξέτεινε τὴν ἀναδενδράδα αὐτῆς».

Ταυτὶ μὲν οὖν ἔφη Θεὸς πρὸς τὸν μακάριον προφήτην
 10 Ἰεζεκιήλ. Ἐπειδὴ δὲ δυσέφικτος ἦν ὁ λόγος καὶ τῶν νοη-
 μάτων ἢ δύναμις οὐ σφόδρα σαφῆς τοῖς ἀκροωμένοις, αὐ-
 τὸς δὴ πάλιν αὐτὴν διατρανοῖ λέγων· «Εἶπον δὲ πρὸς τὸν
 οἶκον τοῦ Ἰσραὴλ τὸν παραπικραίνοντα· Οὐκ ἐπίστασθε τί
 ἐστὶ ταῦτα ἃ εἶπον; Ὅταν ἔλθῃ βασιλεὺς Βαβυλῶνος ἐπὶ Ἰ-
 15 ερουσαλήμ καὶ λήψεται τὸν βασιλέα αὐτῆς καὶ τοὺς ἄρχον-
 τας αὐτῆς, καὶ ἄξει αὐτοὺς πρὸς αὐτὸν εἰς Βαβυλῶνα, καὶ
 λήψεται ἐκ τοῦ σπέρματος τῆς βασιλείας, καὶ διαθήσεται
 πρὸς αὐτὸν διαθήκην, καὶ εἰσάξει αὐτὸν ἐν ἀρᾷ, καὶ τοὺς
 ἡγουμένους τῆς γῆς λήψεται τοῦ γενέσθαι βασιλείαν ἀσθε-
 20 νῆ, καὶ τὸ καθόλου μὴ ἐπαίρεσθαι τοῦ φυλάσσειν τὴν δια-
 θήκην αὐτοῦ καὶ ἰστάνειν αὐτήν». Ὡς γὰρ ἐν δίδλω τῶν
 Βασιλειῶν ἀνέγνωμεν, μετὰ τὸ ἀλῶναι τὴν ἁγίαν πόλιν, τὸν
 Σεδεκίαν αἰχμάλωτον, καὶ τινὰς τῶν ἐπιφανῶν σὺν αὐτῷ
 δεδεμένους, ἀπεκόμισεν εἰς τὴν Χαλδαίων ὁ Βαβυλώνιος,
 25 καὶ ταῦτά ἐστι τὰ ἐκλεκτὰ τῆς κέδρου. «Εἰμὶ τοίνυν «ἐγώ»,
 φησὶν, «ὁ καλῶν ἀπὸ ἀνατολῶν πετεινόν. Περὶ ὧν βεβού-
 λευμαι ἐλάλησα καὶ ἤγαγον», οὐ διέψευσμαι, φησὶ. Προα-
 πῆγγελκα μὲν γὰρ ὡς ἤξει κατὰ καιρούς, ἀλλ' εἰς πέρας
 ἤχθη τὸ προειρημένον. Ἐκτίσα, τοῦτ' ἐστὶ, κατεσκεύασα
 30 κακά, δηλονότι γοῦν τὰ κακωτικά καὶ τὰς τοῦ πολέμου
 συμφορὰς τοῖς τὴν ἐμὴν ἀτιμάσασι δόξαν καὶ εἰδώλοις
 ἀψύχοις προσενευκόσι. «Καὶ ἐποίησα ἤγαγον αὐτὸν καὶ

μετέφερε στή γῆ Χαναάν, ὅπου τὰ ἔθεσε σὲ πόλη περιτειχισμένη· στή συνέχεια ἔλαβε ἓνα ἀπὸ τοὺς σπόρους τῆς γῆς καὶ τὸν φύτεψε στήν πεδιάδα μὲ τὰ πολλὰ νερὰ καὶ ὄρισε νὰ τὸν παρακολουθοῦν καὶ νὰ τὸν περιποιοῦνται, καὶ αὐτὸ ἔγινε ἓνα καχεκτικὸ κλῆμα, μὲ μικρὸ μέγεθος καὶ πού μόλις φαίνονταν οἱ κληματόδεργες αὐτοῦ, ἐνῶ οἱ ρίζες του ἀπλώνονταν κάτω ἀπὸ τὴ γῆ. Καὶ αὐτὸ ἔγινε κλῆμα, ἔκανε καταβολάδες, καὶ ἡ κληματαριὰ ἀπλώθηκε παντοῦ»⁷.

Αὐτὰ λοιπὸν εἶπε ὁ Θεὸς στὸν μακάριο προφήτη Ἰεζεκιήλ. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ λόγος ἦταν δυσκολονόητος καὶ δὲν ἦταν πάρα πολὺ σαφῆς στοὺς ἀκροατὲς τὸ βαθύτερο νόημα τῶν λεγομένων, ὁ ἴδιος πάλι τὸ διευκρινίζει λέγοντας: «Νὰ πεῖς στὸν οἶκο τοῦ Ἰσραὴλ πού μὲ παραμικραίνει· Δὲν καταλαβαίνετε τί σημαίνουν αὐτὰ πού εἶπα; Ὅταν ἔρθει ὁ βασιλιάς τῆς Βαβυλώνας ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ αἰχμαλωτίσει τὸν βασιλιά της καὶ τοὺς ἄρχοντές της καὶ τοὺς μεταφέρει μαζί του στή Βαβυλώνα, καὶ λάβει ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τῆς βασιλείας καὶ κάνει μαζί του συμφωνία καὶ τοῦ ζητήσει νὰ τὴν ἐπικυρώσει μὲ ὄρκο, καὶ πάρει τοὺς ἄρχοντες τῆς χῶρας γιὰ νὰ γίνει ἡ βασιλεία ἀνίσχυρη καὶ νὰ μὴ μπορεῖ καθόλου νὰ σηκώσει κεφάλι, καὶ ἔτσι ν' ἀναγκασθεῖ νὰ τηρήσει τὴ συμφωνία»⁸. Πράγματι ὅπως διαβάζομε στὸ βιβλίο τῶν Βασιλειῶν μετὰ τὴν ἄλωση τῆς ἁγίας πόλης ὁ Βαβυλώνιος μετέφερε στή χώρα τῶν Χαλδαίων τὸν Σεδεκία αἰχμάλωτο καὶ κάποιους ἄρχοντες δεμένους μαζί του⁹, καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ ἐκλεκτὰ κλαδιὰ τοῦ κέδρου. Γιατὶ λέγει, «Εἶμαι ἐγὼ αὐτὸς πού καλεῖ ἀετὸ ἀπὸ τὴν ἀνατολή. Γιὰ ὅσα ἀποφάσισα σᾶς μίλησα καὶ τὰ πραγματοποιοίησα»· δὲν διαψεύσθηκα, λέγει. Σᾶς εἶχα προαναγγεῖλει ὅτι θὰ συμβοῦν στὸν καιρὸ τους, καὶ αὐτὸ πού προανήγγειλα πραγματοποιήθηκε. «Ἐκτισα», ἦτοι δημιούργησα κακά, δηλαδή αὐτὰ πού θὰ προξενήσουν τὰ δεινὰ καὶ τὶς συμφορὲς τοῦ πολέμου σὲ ἐκείνους πού ἀτίμασαν τὴ δόξα μου καὶ στράφηκαν στὰ ἄψυχα εἶδωλα. «Καὶ τὸ πραγματοποιοίησα αὐτό,

9. Β' Παραλ. 36, 6.

εὐώδωσα τὴν ὁδὸν αὐτοῦ». Οὐ γὰρ τῆς ἐκείνου χειρὸς ἦν ἔργον τὸ κατισχύσαι τοῦ Ἰσραὴλ, εἴπερ ἦν ἐπίκουρος αὐτῷ Θεός. Ἄλλ' αὐτὸς σώζων καὶ προεστηκώς, εὐώδωσα αὐτοῦ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, ἵνα ὑπαγάγῃ ταῖς δίκαις τοὺς τῆς εἰς
5 αὐτὸν εὐσεβείας ὀλίγα πεφροντικότητας, μᾶλλον δὲ καὶ εἰσάπαν ἀποσκιρτήσαντας, ὥστε καὶ ξύλοις καὶ λίθοις τὴν αὐτῷ τε καὶ μόνῳ προεπωδεστάτην ἀναθεῖναι τιμὴν τε καὶ δόξαν.

10 *Στίχ. 12-13.* «Ἀκούσατέ μου, οἱ ἀπολωλεκότες τὴν καρδίαν, ὡς μακρὰν ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης Ἕγγισα τὴν δικαιοσύνην μου, καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν παρ' ἐμοῦ οὐ μὴ βραδύνω. Δέδωκα ἐν Σιών σωτηρίαν τῷ Ἰσραὴλ εἰς δόξασμα».

Ἴδου δὴ πάλιν σωτηρίαν αὐτοῖς ἐπαγγέλλεται καὶ ἀπο-
15 γινώσκειν οὐκ ἔα, μὴ ἄρα πως ταῖς ἐπέκεινα μέτρου δυσθυμίας κεκρατημένοι, μακρὰν γένοιτο τῆς ἐλπίδος τοῦ ὅτι σωθήσονται, μετανοεῖν ἤρημένοι. Ἀκάρδιοι μὲν οὖν οἱ πλανώμενοι καὶ ἀληθῆς ἐπ' αὐτοὺς ὁ λόγος Ποίῳ γὰρ νῶν κεκρημένοι δημιουργοῦσιν αὐτοὶ τοὺς προσκυνουμένους,
20 ξύλοις τε καὶ λίθοις ἀνατιθέντες τὸ σέβας, παρ' αὐτῶν αἰτουῦσι τὸ σώζεσθαι; Πλὴν καὶ οὕτως ἀνέχεται Θεός, καὶ κατοικτεῖρει μᾶλλον ἠπατημένους, καὶ πεσόντας ἐλεεῖ, καὶ ὑποσχέσεσιν ἀγαθαῖς ἀνακομίζει πρὸς σύνεσιν, καὶ ἀνανήφειν κελεύει, καὶ μακρὰν ὄντας διεσχοινοισμένους τε τῆς δι-
25 καιοσύνης, τοῦτ' ἔστι Θεοῦ, πρὸς αὐτὸν ἰέναι κελεύει. Ἐοικε δὲ ταῖς ὑποσχέσεσι τῆς μερικῆς σωτηρίας καὶ τῆς καθόλου καὶ γενικωτάτης συναναπλέκειν τὴν δήλωσιν. Σέσωκε μὲν γὰρ ἐκ γῆς Χαλδαίων τοὺς ἐν τάξει δορυκλήτων εἰς αὐτὴν ἀπενηνεγμένους, καὶ μερικὸν ἐπικούρημα φαίη
30 ἄν, οἴμαι, τίς τουτί, γενικώτατον δὲ τὸ διὰ Χριστοῦ, ὃ καὶ ἀναδείξειν οὐκ εἰς μακρὰν τοῖς πάλαι κατεπηγγέλλετο.

τὸν ἔφερα, καὶ κατευώδωσα τὸ δρόμο του». Γιατὶ δὲν ἦταν ἔργο τῆς δυνάμεως ἐκείνου νὰ νικήσει τοὺς Ἰσραηλῖτες, ἂν ἦταν ὁ Θεὸς βοηθός τους. Ἀλλὰ ἐγὼ ὁ ἴδιος πού εἰμαι σωτήρας καὶ ὁδηγός, κατευώδωσα τὸ δρόμο του, γιὰ νὰ ἐπιβάλει τὶς τιμωρίες σ' αὐτοὺς πού ἔδειξαν λίγη εὐσέβεια πρὸς αὐτόν, ἢ μᾶλλον καὶ ἀποσκίρτησαν τελείως, ὥστε τὴν τιμὴ καὶ δόξα πού ἀρμόζει σ' αὐτόν καὶ μόνο νὰ τὴν ἀποδώσουν σὲ ξύλα καὶ πέτρες.

Στίχ. 12-13. «Ἀκοῦστε με, ὅσοι χάσατε τὰ μυαλά σας· εἶστε μακριὰ ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη. Πλησίασε ἡ ὥρα τῆς δικαιοσύνης μου καὶ δὲν θὰ καθυστερήσω τὴν ἐκ μέρους μου σωτηρία. Ἔδωσα σωτηρία στὴ Σιών, στὸ λαὸ τοῦ Ἰσραήλ, γιὰ νὰ μὲ δοξολογεῖ».

Νὰ λοιπὸν πάλι τοὺς ὑπόσχεται σωτηρία καὶ δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ φτάσουν σὲ ἀπόγνωση, μήπως, κυριευμένοι ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ στενοχώρια, χάσουν τὴν ἐλπίδα τους ὅτι θὰ σωθοῦν, ἂν ἤθελαν νὰ μετανοήσουν. Εἶναι ἄμυαλοι ὅσοι ἔχουν πλανηθεῖ καὶ ὁ λόγος γι' αὐτοὺς εἶναι ἀληθινός. Ποιὸ δηλαδή μαυλὸ ἔχουν καὶ δημιουργοῦν οἱ ἴδιοι αὐτὰ πού ἔπειτα προσκυνοῦν καὶ ἀποδίδοντας σεβασμὸ σὲ ξύλα καὶ πέτρες, ζητοῦν ἀπὸ αὐτὰ νὰ τοὺς σώσουν; Ἀλλ' ὅμως καὶ ἔτσι τοὺς ἀνέχεται ὁ Θεὸς καὶ μᾶλλον ἔχοντας ἀπατηθεῖ τοὺς περιβάλλει μὲ τὴν εὐσπλαγχνία του, καὶ ἔχοντας πέσει τοὺς δείχνει τὸ ἔλεός του, καὶ μὲ ἀγαθὲς ὑποσχέσεις τοὺς ἐπαναφέρει στὴ σύνεση καὶ τοὺς προστάζει νὰ συνέλθουν, καὶ ἐνῶ βρίσκονται μακριὰ καὶ ἀποκομμένοι ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη, δηλαδή ἀπὸ τὸν Θεό, τοὺς προτρέπει νὰ προσέλθουν σ' αὐτόν. Καὶ φαίνεται ὅτι μὲ τὶς ὑποσχέσεις τῆς μερικῆς σωτηρίας συνυφαίνει τὴ δήλωση καὶ τῆς καθολικῆς καὶ γενικότατης σωτηρίας. Γιατὶ ἔσωσε βέβαια ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Χαλδαίων ἐκείνους πού εἶχαν μεταφερθεῖ ἐκεῖ σὰν αἰχμάλωτοι, καὶ αὐτὸ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὸ ὀνομάσει, νομίζω, μερικὴ βοήθεια, ἐνῶ γενικότατη τὴ βοήθεια μέσω τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποία εἶχε ὑποσχεθεῖ στοὺς παλαιούς ὅτι θὰ τοὺς ἔδινε καὶ ὄχι μετὰ ἀπὸ μακρὸ χρόνο.

«Ἠγγισα» γάρ, φησί, «τὴν δικαιοσύνην μου καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν παρ' ἐμοῦ οὐ μὴ βραδύνω». Ἐοικέναι δὲ τοῦτό φαμεν τῷ, «Ἔτι μικρὸν ὁ ἐρχόμενος ἤξει, καὶ οὐ χρονιεῖ». Δέδοται δὲ ἐν Σιών ἡ σωτηρία τῷ Ἰσραὴλ εἰς δόξα-
 5 ὄσμα. Καὶ Σιών ἐν τούτοις τὴν νοητὴν ὀνομάζει, τοῦτ' ἔστι τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ, ἐν ἣ τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν ἐν δόξῃ δεχόμεθα πάντες ὅσοι τελουῦμεν εἰς τὸν νοητὸν Ἰσραὴλ. Ὡσπερ γάρ Ἰουδαῖός ἐστιν οὐχ ὁ κατὰ σάρκα μόνον, ἀλλὰ γὰρ εἴ τις καὶ τῆς ἐν πνεύματι περιτομῆς ἠξίωται, οὕτω καὶ
 10 Ἰσραὴλ, οὐχ οἱ ἐξ αἵματος μόνον τοῦ Ἰσραὴλ γεγονότες, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὅσοι νοῦν ἐσχήκασιν ὁρῶντα Θεόν, οἱ καὶ εἰς τέκνα τέθεινται καὶ κατ' ἐπαγγελίαν τοῦ Ἀβραάμ, καὶ τούτους εἶναί φαμεν τὸν ἀληθέστερον Ἰσραὴλ.

ΚΕΦ. 47, στίχ. 1-3. «Κατάβηθι, κάθισον ἐπὶ τὴν γῆν,
 15 παρθένος θυγάτηρ Βαβυλῶνος· κάθισον εἰς τὴν γῆν [οὐκ ἔστι θρόνος· εἴσελθε εἰς τὸ σκότος], θυγάτηρ Χαλδαίων, ὅτι οὐκέτι προστεθήσῃ κληθῆναι ἀπαλή καὶ τρυφερά. Λάβε μύλον, ἄλεσον ἄλευρον, ἀποκάλυψον τὸ κατακάλυμμα σου, ἀνακάλυψαι τὰς πολιάς, ἀνάσυρε
 20 τὰς κνήμας, διάβηθι ποταμούς. Ἀνακαλυφθήσεται ἡ αἰσχύνῃ σου, φανήσονται οἱ ὄνειδισμοί σου. Τὸ δίκαιον ἐκ σοῦ λήψομαι».

Εἰπὼν ὅτι «Δέδωκα τῷ Ἰσραὴλ σωτηρίαν εἰς δόξα-
 25 ὄσμα», καὶ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας αὐτοῖς ἐπαγγελιάμενος λύτρωσιν, διαμνημονεύει λοιπὸν καὶ ἀφηγεῖται σαφῶς, τίνα τε ἤλω τρόπον καὶ πεπόρθηται, καὶ οἷον ἐν πίνακι καταγράφει τῶν ἀλόντων τὸ σχῆμα. Ὡσπερ γὰρ τῇ τῶν Ἰουδαίων χώρα τὴν ἐκ τοῦ πολέμου τῶν Βαβυλωνίων προκαταμνήνυκεν ἐξανάστασιν, λεπτῶς ἕκαστα διεξιὼν καὶ λέγων
 30 «Ἄνθ' ὧν ὑψώθησαν αἱ θυγατέρες Σιών καὶ ἐπορεύθησαν ὑψηλῷ τραχήλῳ καὶ νεύμασιν ὀφθαλμῶν καὶ τῇ πορείᾳ

«Πλησίασε», λέγει, ἡ ὥρα τῆς δικαιοσύνης μου καὶ δὲν θὰ καθυστερήσω τὴν ἐκ μέρους μου σωτηρία». Αὐτὸ μοιάζει, λέμε, μὲ ἐκεῖνο ποὺ λέγει· «Λίγο ἀκόμα καὶ θὰ ρθει αὐτὸς ποὺ ἔρχεται καὶ δὲν θὰ χρονοτριβήσῃ»¹⁰. Καὶ δόθηκε ἡ σωτηρία στὴ Σιών, στὸ λαὸ τοῦ Ἰσραήλ, γιὰ νὰ τὸν δοξολογεῖ. Σιών βέβαια ἐδῶ ἐννοεῖ τὴ νοητή, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, μέσα στὴν ὁποία δεχόμαστε τὴ σωτηρία του μὲ δοξολογία ὅλοι, ὅσοι συγκαταλεγόμαστε στὸν νοητὸ Ἰσραήλ. Γιατί, ὅπως Ἰουδαῖος δὲν εἶναι μόνο ὁ ἐξ αἵματος, ἀλλὰ βέβαια καὶ ὅποιος ἀξιῶθηκε καὶ τὴν πνευματικὴ περιτομή, ἔτσι καὶ Ἰσραήλ δὲν εἶναι μόνο ὅσοι προῆλθαν κατὰ σάρκα ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ, ἀλλὰ βέβαια καὶ ὅσοι ἔχουν νοῦ ποὺ βλέπει τὸν Θεό, οἱ ὅποιοι καὶ θεωροῦνται τέκνα τοῦ Ἀβραάμ προερχόμενα ἀπὸ ὑπόσχεση, κι αὐτοὶ εἶναι, λέμε, ὁ πιὸ ἀληθινὸς Ἰσραήλ.

ΚΕΦ. 47, στίχ. 1-3. «Κατέβα, κάθισε πάνω στὸ χῶμα, ἐσὺ ἡ παρθένος, ἡ θυγατέρα τῆς Βαβυλώνας· κάθισε στὸ χῶμα [γιατί δὲν ὑπάρχει θρόνος], μπῆς στὸ σκοτάδι, θυγατέρα τῶν Χαλδαίων, γιατί δὲν θὰ συνεχισθεῖ πιά νὰ σὲ λένε μαλθακὴ καὶ τρυφερή. Πάρε τὸν χειρῶμυλο καὶ ἄλεσε σιτάρι, βγάλε τὸ κάλυμμά σου καὶ ξεσκεπάσε τὰ ἄσπρα μαλλιά σου. Μάζεψε τὸ ροῦχο ποὺ καλύπτει τὰ πόδια σου καὶ πέρασε ποταμούς. Θ' ἀποκαλυφθεῖ ἡ ντροπὴ σου, θὰ γίνουν φανεροὶ οἱ ἐξευτελισμοὶ σου. Θὰ πάρω ἀπὸ ἐσένα τὸ δίκαιο ἀνταπόδωμα».

Ἄφοῦ εἶπε, «Ἐδωσα στοὺς Ἰσραηλιῖτες σωτηρία γιὰ νὰ μὲ δοξολογοῦν», καὶ τοὺς ὑποσχέθηκε καὶ τὴ λύτρωσή τους ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, μνημονεύει στὴ συνέχεια καὶ ἐκθέτει μὲ σαφήνεια, μὲ ποιὸ τρόπο κυριεύθηκε καὶ ἐκπορθήθηκε, καὶ σὰν πάνω σὲ πίνακα ζωγραφίζει τὴν παρουσία τῶν πορθητῶν τους. Γιατί, ὅπως προανήγγειλε στὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων τὸν ἐκτοπισμὸ τους λόγω τοῦ πολέμου τῶν Βαβυλωνίων, ἐξετάζοντας μὲ λεπτομέρεια τὸ κάθετι καὶ λέγοντας, «Ἐπειδὴ οἱ θυγατέρες τῆς Σιών ὑπερηφανεύθηκαν καὶ βάδισαν μὲ περίφανα ὑψωμένο τὸν τράχηλό τους καὶ

τῶν ποδῶν, ἅμα σύρουσαι τοὺς χιτῶνας καὶ τοῖς ποσὶν ἅμα
παίζουσαι, καὶ ταπεινώσει ὁ Θεὸς ἀρχούσας θυγατέρας
Σιών, καὶ Κύριος ἀποκαλύψει τὸ σχῆμα αὐτῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ
ἐκείνῃ, καὶ ἀφελεῖ Κύριος τὴν δόξαν τοῦ ἱματισμοῦ αὐτῶν,
5 καὶ τοὺς κόσμους αὐτῶν καὶ τὰ ἐμπλόκια καὶ τοὺς κοσμί-
βους» καὶ τὰ τούτων ἐφεξῆς· εἶτα προσεπάγει τούτοις·
«Καὶ ἔσται ἀντὶ ὀσμῆς ἠδεΐας κονιορτός, καὶ ἀντὶ ζώνης
σχοινίῳ ζώσῃ, καὶ ἀντὶ τοῦ κόσμου τῆς κεφαλῆς τοῦ χρυσί-
ου φαλακρώματα ἕξεις διὰ τὰ ἔργα σου, καὶ ἀντὶ τοῦ χιτῶ-
10 νος τοῦ μεσοπορφύρου περιζώσῃ σάκκον», οὕτω καὶ νῦν
οἷα πείσονται τῶν Βαβυλωνίων αἱ θυγατέρες, ἤγουν αἱ σύν-
οικοι, Περσῶν τε καὶ Μήδων περιελκόντων αὐτάς, διαδεί-
κνυσι λέγων· «Κατάβηθι, κάθισον ἐπὶ τὴν γῆν», ὑπεμφή-
νειεν ἂν τό, ταπεινώθητι, καίτοι πάλαι νοσοῦσα δεινῶς τὴν
15 ὑπεροψίαν. Κατάβηθι τοίνυν ἐξ ὄρους καὶ φρονήματος
ὑψηλοῦ πρὸς ταπείνωσιν, ἐκ δόξης εἰς ἀτιμίαν, ἐκ τρυφῆς
εἰς τάλαιπωρίαν, ἐξ ἀμετροῦ πλούτου εἰς πτωχείαν ἐσχά-
την, ἐξ ἐλευθερίας εἰς δουλείαν, καὶ ἀπαξιαπλῶς ἐξ ἀπάν-
των τῶν ἡδίστων ἐπὶ τὰ χεῖρω καὶ μοχθηρότατα. Κάθισον
20 εἰς τὸ σκότος, τὸ ἐκ τῆς ἀνηκέστου συμφορᾶς δηλονότι.
Καταδουλοῖ γὰρ τὸν νοῦν λύπη δριμεῖα καταχεομένη ψυ-
χῆς καὶ ἀδοκῆτων ἔφοδος πόνων, καὶ φορτίου δίκην ἐπι-
πίπτων φόβος.

Ὅτι δὲ παρελήλακεν αὐτῆς ὁ τῆς ἀρχαίας εὐημερίας
25 καιρός, δείκνυσι λέγων· «Οὐκέτι μὴ προσθήσῃ κληθῆναι
ἀπαλή καὶ τρυφερά». Τὰ μὲν γὰρ τῶν Χαλδαίων γύναια τὸ
ἀπεικὸς οὐδὲν ἄβραν ἐσχηκέναι τὴν δίαιταν, εἶναί τε φιλό-
κοσμα καὶ κομμωτικὴν ἐπιστήμην οὐκ ἐν μικρῷ ποιεῖσθαι
λόγῳ· ὅτι καὶ αὐτοὺς φασὶ τοὺς τῶν τακτικῶν ἐπιστήμονας
30 χρυσῷ καὶ λίθοις ἐπισεμνύνεσθαι, καὶ οὐκ ἀθαυμάστῳ κό-
σμῳ διαπρέπειν ἐπιείγεσθαι καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς μάχαις. Οὐ

προκλητικά βλέμματα και με περπάτημα ἀλαζονικό, σέρνοντας τούς μακρούς χιτῶνες τους και κάνοντας ταυτόχρονα χορευτικά κινήματα με τὰ πόδια τους, γι' αὐτὸ θὰ ταπεινώσει ὁ Θεὸς τὶς ἀρχοντικές θυγατέρες τῆς Σιών, και θὰ ἀποκαλύψει ὁ Κύριος τὴν πραγματικὴ εἰκόνα τους τὴν ἡμέρα ἐκείνη, και θ' ἀφαιρέσει ὁ Κύριος τὴ λαμπρότητα τῶν ἐνδυμάτων τους και τὰ κοσμήματα τῶν μαλλιῶν και τούς κροσσούς τῶν ἐνδυμάτων τους»¹¹ και τὰ λεγόμενα στὴ συνέχεια αὐτῶν ἔπειτα προσθέτει σ' αὐτά: «Κι ἀντὶ τῆς εὐχάριστης εὐωδιᾶς τῶν ἀρωμάτων, θὰ δεχθεῖς κονιορτό, και ἀντὶ ζώνης θὰ ζωσθεῖς σχοινί, και ἀντὶ τῶν χρυσῶν κοσμημάτων τῆς κεφαλῆς θ' ἀποκτήσεις φαλακρώματα ἐξαιτίας τῶν ἔργων σου, και ἀντὶ τοῦ πορφυρόφαντου χιτῶνα, θὰ φορέσεις σάκκο»¹², ἔτσι και τώρα δείχνει τί θὰ πάθουν οἱ θυγατέρες τῶν Βαβυλωνίων, ἤτοι οἱ γυναῖκες τους, καθὼς θὰ τὶς σέρνουν οἱ Πέρσες και οἱ Μήδοι, λέγοντας «Κατέβα, κάθισε στὸ χῶμα», πὺ μπορεῖ νὰ ὑποδηλώσει τό, ταπεινώσου, ἂν και παλαιὰ ἔπασχε φοβερὰ ἀπὸ τὴ νόσο τῆς ὑπεροψίας. Κατέβα λοιπὸν ἀπὸ τὸ ὄρος και τὴν ὑψηλοφροσύνη στὴν ταπείνωση, ἀπὸ τὴ δόξα στὴν περιφρόνηση, ἀπὸ τὴν τρυφή στὴν ταλαιπωρία, ἀπὸ τὸν ἀμέτρητο πλοῦτο στὴν ἔσχατη φτώχεια, ἀπὸ τὴν ἐλευθερία στὴ δουλεία, και μ' ἓνα λόγο, ἀπὸ ὅλα τὰ εὐχάριστα στὰ ἄσχημα και τὰ κακά. Κάθισε στὸ σκοτάδι, στὸ σκοτάδι δηλαδή πὺ προκλήθηκε ἀπὸ τὴν ἀθεράπευτη συμφορὰ. Γιατὶ ὑποδουλώνει τὸ νοῦ ἢ ὑπερβολικὴ λύπη πὺ ἀπλώνεται στὴν ψυχὴ και ἢ ἔφοδος τῶν ἀπροσδόκητων πόνων και ὁ φόβος πὺ πέφτει σὰν μεγάλο φορτίο πάνω στὴν ψυχὴ.

“Ὅτι βέβαια πέρασε ἡ παλαιὰ περίοδος τῆς εὐημερίας της τὸ δείχνει λέγοντας «Δὲν θὰ συνεχισθεῖ πιὰ νὰ σὲ λένε μαλθακὴ και ἀβροδίαιτη». Γιατὶ οἱ γυναῖκες τῶν Χαλδαίων δὲν ἦταν καθόλου παράλογο νὰ ζοῦν ἀβροδίαιτη ζωὴ, νὰ ἀγαποῦν τὰ στολίδια και νὰ ἔχουν περὶ πολλοῦ τὴν κομμωτικὴ τέχνη, ἀφοῦ και οἱ ἴδιοι, λένε, οἱ γνῶστες τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων θεωροῦν καύχημα τους τὰ χρυσὰ και τούς πολύτιμους λίθους, και ἐπιδιώκουν νὰ διαπρέ-

κεκλήση τοίνυν ἔτι τρυφερά, φησίν, ὑποστήση δὲ μᾶλλον, καὶ οὐχ ἔκουσα, τὴν ἐν τῷ θητεύειν ταλαιπωρίαν· ἀλήσεις ἄλευρον, γυμνὴ τῶν τῆς κεφαλῆς ὀφθήση καλυμμάτων, ἀτημελῶς δηλονότι τῆς τριχὸς διαρῶσεως πανταχοῦ, καί-
5 τοι πάσαι ποικίλως ἀνεσφιγμένης. Ἀνακάλυψαι τὰς πολι-
άς, καὶ τοῦτο σημεῖον ἂν γένοιτο σαφές, τοῦ πρὸς τοσαύ-
την ὠμότητα τοὺς ἡρηκότας ἐλθεῖν, ὡς μηδὲ προεσβύτιδος
φείσεσθαι γυναικός.

« Ἀνάσυρε τὰς κνήμας, διάβηθι ποταμούς. Ἀνακαλυ-
10 φθήσεται ἡ αἰσχὺνὴ σου, φανήσονται οἱ ὄνειδισμοί σου».
Τὰς γάρ τοι πεσοῦσας ἅπαξ εἰς ἀπαγωγὴν καὶ τῆς ἐνεγ-
κούσης ἀποφερομένας εἰς τὴν τῶν νενικηκότων, καὶ μετα-
ξὺ παρεμπύπτοντας τῶν ποταμῶν διαπεραιουῖσθαι δεῖ ποδί,
ἀνασυρομένας δηλονότι καὶ τὴν θηλείαις πρόπευσαν αἰδῶ
15 μηκέτι φερούσας ἐν ὀφθαλμοῖς, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνάγκης καὶ τὰ
τοῦ σώματος ἀπόρῶρητα γυμνούσας πολλοῖς. Φαίη δ' ἂν τις
καὶ ἑτέρως αὐτῆς ὀφθῆναι τὴν αἰδῶ καὶ φανῆναι τοὺς
ὄνειδισμοὺς ὡς ἀλούσης ἅπαξ καὶ ἐν τοῖς ἀπενκτοῖς γενο-
μένης, καίτοι πάσαι τρυφώσης καὶ ταῖς εἰς λῆξιν εὐήμερί-
20 αἰς ἀναβρυνομένης. Εἶτά φησιν, ὅτι «Τὸ δίκαιον ἐκ σοῦ λή-
ψομαι», τοῦτ' ἔστι ὅπερ χρὴ σε παθεῖν, τοῦτο παρὰ σοῦ λή-
ψομαι. Καὶ ποῖον τοῦτό ἐστι, δι' ἑτέρου τῶν ἁγίων προφη-
τῶν προκαταμεμήνηκεν εἰπών· «Καθὼς ἐποίησε, ποιήσω
αὐτῇ». Καὶ πάλιν· «Καθὼς ἐποίησας, ἔσται σοι οὕτως τὸ
25 ἀνταπόδομά σου ἀνταποδοθήσεταιί σοι εἰς κεφαλὴν σου».
Εἴρηται δὲ καὶ ἑτέρωθί που περὶ παντός τοῦ πλημμελεῖν εἰ-
ωθότος «Οὐαὶ τῷ ἀνόμῳ, πονηρὰ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ συμ-
βήσεται αὐτῷ».

Στίχ. 4. «Οὐκέτι μὴ παραδῶ σε ἀνθρώποις, εἶπεν ὁ
30 ὀυσάμενός σε Κύριος Σαβαώθ· ὁ Ἅγιος Ἰσραὴλ ὄνομα
αὐτῷ».

13. Ἰεζ. 16, 59.

14. Ὁβδιού 1, 15.

15. Ἦσ. 3, 11.

πουν μὲ θαυμάσια κοσμήματα ἀκόμα καὶ στίς μάχες. Δὲν θὰ ἀποκαλεῖσαι λοιπὸν ἀβροδίαιτη, λέγει, ἀλλὰ θὰ ὑποστεῖς, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλεις, τὶς ταλαιπωρίες τῆς δουλείας. Θ' ἀλέσεις στὸν χειρόμυλο ἀλεύρι, θὰ ἐμφανισθεῖς χωρὶς τὰ καλύμματα τῆς κεφαλῆς, μὲ ἀπεριποίητα δηλαδή τὰ μαλλιά σου νὰ πετοῦν παντοῦ, μολονότι παλαιότερα ἦταν ποικιλόμορφα χτενισμένα καὶ δεμένα. Ξεσκέπασε τὰ ἄσπρα μαλλιά σου· κι αὐτὸ θὰ μποροῦσε νὰ γίνει σαφῆς ἀπόδειξη, ὅτι οἱ πορθητὲς ἔδειξαν τόση ὠμότητα, ὥστε νὰ μὴ σεβαστοῦν οὔτε γερόντισσα γυναίκα.

«Σήκωσε τὰ ροῦχα ποὺ καλύπτουν τὰ πόδια σου, πέρασε ποτάμια. Θ' ἀποκαλυφθεῖ ἡ ντροπὴ σου, θὰ γίνουν φανεροὶ οἱ ἔξευτελισμοί σου». Αὐτὲς δηλαδή ποὺ ἔπεσαν σὲ ἀπαγωγή καὶ μετακομίζονται ἀπὸ τὴν πατρίδα τους στὴ χώρα τῶν νικητῶν, εἶναι ἀναγκασμένες νὰ περνοῦν μὲ τὰ πόδια καὶ τὰ ποτάμια ποὺ περαμβάλλονται, σηκώνοντας δηλαδή τὰ ροῦχα καὶ μὴ δείχνοντας στὸ πρόσωπό τους τὴ σεμνότητα ποὺ πρέπει στίς γυναῖκες, ἀλλ' ἔξαιτίας τῆς ἀνάγκης καὶ τὰ ἀπόκρυφα τοῦ σώματος νὰ γυμνώνουν μπροστὰ στοὺς πολλούς. Θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι καὶ μὲ ἄλλο τρόπο εἶδαν τὴν ντροπὴ τῆς καὶ ἔγιναν φανεροὶ οἱ ἔξευτελισμοί τῆς, ἀφοῦ αἰχμαλωτίσθηκε καὶ ἔπεσε σ' αὐτὰ ποὺ ἀπευχόταν, ἐνῶ παλαιὰ ζοῦσε στίς τρυφὲς καὶ ὑπερηφανεύοταν γιὰ τὴ μεγάλη εὐημερία τῆς. Ἐπειτα λέγει· «Θὰ πάρω ἀπὸ ἐσένα τὸ δίκαιο ἀνταπόδωμα μου», δηλαδή αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ πάθεις, αὐτὸ θὰ τὸ πάρω ἀπὸ ἐσένα. Καὶ ποιὸ εἶναι αὐτὸ, τὸ προανήγγειλε μὲ ἄλλον ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφήτες λέγοντας· «Αὐτὰ ποὺ ἔκανε, αὐτὰ θὰ τῆς κάνω»¹³. Καὶ πάλι· «Αὐτὰ ποὺ ἔπραξες, αὐτὰ θὰ σοῦ συμβοῦν. Αὐτὸ ποὺ ἔκανες θὰ πέσει στὸ κεφάλι σου»¹⁴. Κι ἄλλοῦ ἔχει λεχθεῖ γιὰ τὸν καθένα ποὺ συνηθίζει νὰ ἁμαρτάνει· «Ἐλλοίμονο στὸν ἄνομο· θὰ πάθει συμφορὲς ἀνάλογες μὲ τὰ ἔργα του»¹⁵.

Στίχ. 3-4. «Δὲν θὰ σὲ παραδώσω στὸ ἐξῆς στὰ χέρια κανενός, εἶπε ὁ Κύριος ὁ Σαβαώθ ποὺ σὲ ἔσωσε· τὸ ὄνομά του εἶναι ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ.

Παρεισδέβληκε μεταξὺ λόγος ἕτερος, καὶ ὡς πρὸς γε
 τὸν Ἰσραήλ, καὶ ὑπισχνεῖται Θεὸς τὰ κατ' οὐδένα καιρὸν
 ὑπὸ χεῖρα πεσεῖν ἐχθρῶν, ἐλεῆσαι γὰρ ὡς ἰσοστάθμους τῶν
 αὐτῶ πεπλημμελημένων ἐκτετικότας δίκας, μᾶλλον δὲ καὶ
 5 πέρα τούτου κεκολασμένους. Ἔφη γάρ που περὶ αὐτοῦ·
 «Ἱερεῖς, λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἱερουσαλήμ, παρακα-
 λέσατε αὐτήν, ὅτι ἐπλήσθη ἡ ταπείνωσις αὐτῆς, λέλνται αὐ-
 τῆς ἡ ἁμαρτία, ὅτι ἐδέξατο ἐκ χειρὸς Κυρίου διπλᾶ τὰ ἁμαρ-
 τήματα αὐτῆς». Οὐκοῦν Ὁ ῥυσάμενός σε, φησί, Κύριος
 10 Σαβαώθ, ᾧ καὶ ὄνομα Ἅγιος Ἰσραήλ, εἶπεν, Οὐκέτι παρα-
 δοθήσῃ πονηροῖς καὶ ἀφιλοικτεῖρμοσιν ἀνθρώποις, δῆλον
 δὲ ὅτι τοῖς πάλαι νικήσασιν, ἐπεὶ τοι Θεὸς ὠρογίζετο, καὶ
 φειδοῦς καὶ ἀγάπης ἔρημον ἠφίει τὸν Ἰσραήλ, τραπομέ-
 νους ὄρων εἰς ἀπόστασιν καὶ ἀσχέτως ἰόντας ἐπὶ τὸ χρῆναι
 15 δρᾶν, ἃ τοῖς θείοις αὐτοῦ διαβέβληται νόμοις.

Στίχ 5-7. «Κάθισον, κατανευγμένη, εἴσελθε εἰς τὸ σκό-
 τος, θυγάτηρ Χαλδαίων· οὐκέτι μὴ κληθήσῃ Ἰσχυς βα-
 σιλείας. Παρωξύνθη ἐπὶ τῷ λαῷ μου, ἐμίανας τὴν κλη-
 ρονομίαν μου. Ἐγὼ δέδωκα αὐτοὺς εἰς τὰς χεῖράς σου,
 20 σὺ δὲ οὐκ ἔδωκας αὐτοῖς ἔλεος. Τοῦ πρεσβυτέρου ἐβά-
 ρυνας τὸν ζυγὸν σφόδρα καὶ εἶπας· Εἰς τὸν αἰῶνα ἔσο-
 μαι ἄρχουσα. Οὐκ ἐνόησας ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ σου, οὐ-
 δὲ ἐμνήσθης τὰ ἔσχατά σου».

Δικαία ψήφω πανταχοῦ κεχρημένον ἑαυτὸν δεικνύει,
 25 καὶ δίκας ἐπάγοντά τισιν οἷς ἂν πλημμελεῖεν τὰς ἰσορρό-
 πους. Πλεῖστα γὰρ ἦν ὅσα τὰ ἐγκλήματα τῶν Βαβυλωνίων,
 καὶ γράφεται μὲν αὐτοὺς ἐπὶ πολλῇ λίαν ὠμότητι καὶ ἀπαν-
 θρωπία, καταδείκνυσι δὲ καὶ ἀλαζόνα καὶ ταῖς ἰδίαις δυ-
 νάμεσιν ἀσυνέτως ἐπιθαρσήσασαν, ὥστε καὶ οἶεσθαι τὴν
 30 ἐπὶ τῷ χεῖρω μεταβολὴν κατ' οὐδένα τρόπον ὑποστήσεσθαι
 ποτε. Οὐκοῦν ὅταν, φησὶν, ὑπομείνης τὴν ἄλωσιν, τότε

Παρεμβλήθηκε ἐνδιάμεσα ἄλλος λόγος, κι αὐτὸς σχετικὰ μὲ τὸν Ἰσραήλ, καὶ ὑπόσχεται ὁ Θεὸς ὅτι ποτὲ πιά δὲν θὰ πέσει στὰ χέρια ἐχθρῶν, γιατί θὰ τοὺς ἐλεήσει, ἀφοῦ τιμωρήθηκαν μὲ ἀντίστοιχες ποινὲς στὰ πλημμελήματά τους πρὸς αὐτόν, καὶ μᾶλλον ἢ τιμωρία τους ἦταν μεγαλύτερη ἀπὸ αὐτὰ. Γιατὶ εἶπε κάπου γι' αὐτό: «Ἱερεῖς, μιλήστε στὴν καρδιὰ τῆς Ἱερουσαλήμ, παρηγορήστε την, γιατί ἡ ταπείνωσή της ὀλοκληρώθηκε, ἡ ἁμαρτία της διαγράφηκε, γιατί δέχθηκε ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Κυρίου διπλῆ τιμωρία γιὰ τὰ ἁμαρτήματά της»¹⁶. Ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, λέγει, πού σέ ἔσωσε, πού τὸ ὄνομά του εἶναι Ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ, εἶπε: Δὲν θὰ παραδοθεῖς πιά σὲ πονηροὺς καὶ ἄσπλαγχνους ἀνθρώπους· δηλαδή σὲ ἐκείνους πού σὰν νίκησαν παλαιὰ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ὀργιζόταν καὶ ἄφηνε τοὺς Ἰσραηλιῖτες χωρὶς τὴ φροντίδα καὶ τὴν ἀγάπη του, βλέποντάς τους νὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ αὐτόν καὶ νὰ τρέχουν ἀσυγκράτητοι στὴ διάπραξη ἐκείνων πού ἦταν ἀξιοκατάκριτα ἀπὸ τὸν θεῖο νόμο του.

Στίχ. 5-7. «Κάθισε, συντριμμένη, πέσε στὸ σκοτάδι, θυγατέρα τῶν Χαλδαίων, γιατί ποτὲ πιά δὲν θὰ ὀνομασθεῖς πανίσχυρη βασιλεία. Ἐγὼ ὀργίσθηκα ἐναντίον τοῦ λαοῦ μου, ἐσὺ ὅμως βεδύλωσες τὴν κληρονομία μου. Ἐγὼ τοὺς περὲδωσα στὰ χέρια σου, ἐσὺ ὅμως δὲν τοὺς ἔδειξες εὐσπλαγχνία. Κατέστησες πολὺ βαρὺ τὸν ζυγὸ τοῦ γεροντότερου καὶ εἶπες: Θὰ σὲ καταδυναστεύω στὸν αἰῶνα. Δὲν τὰ σκέφθηκε αὐτὰ ὁ νοῦς σου, οὔτε φαντάσθηκες τὰ τελευταῖα σου».

Δείχνει ὅτι ἡ ἀπόφασή του ἦταν παντοῦ δίκαια καὶ ὅτι ἐπέβαλλε σὲ ὅποιους διέπρατταν πλημμελήματα ἀντίστοιχες τιμωρίες. Πάρα πολλὰ ἦταν τὰ ἐγκλήματα τῶν Βαβυλωνίων, καὶ τοὺς κατηγορεῖ βέβαια γιὰ πολὺ μεγάλη ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπιὰ, τοὺς παρουσιάζει ὅμως καὶ ἀλαζόνες καὶ ὅτι στήριξαν τὸ θάρρος τους ἀπερίσκεπτα στὶς δικές τους δυνάμεις, ὥστε καὶ νὰ νομίζουν ὅτι ποτὲ καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν θὰ ὑποστοῦν μεταβολὴ πρὸς τὸ χειρότερο. Λοιπόν, ὅταν, λέγει, ὑπομείνεις τὴν ἄλωση, τότε «κά-

«κατανευγμένη κάθισον». Τὸ δὲ, «κατανευγμένη», φησὶν, ἀντὶ τοῦ, νοήσασα, κὰν γοῦν ὀψέ ποτε, καὶ μάλιστα κατὰ σαυτήν· δέχου δὲ σκοτοδινίαν. Ἔφη γὰρ ὅτι τὰ ἀνήκεστα τῶν κακῶν σκότον ὥσπερ τινὰ καταχέει τοῦ νοῦ καὶ οἷον κόνις ἐμπίπτει ταῖς ψυχαῖς. «Οὐκέτι» τοίνυν, φησί, «κληθήσῃ Ἰσχυς βασιλείας». Ὄνομάζετο γὰρ οὕτως ἡ Βαβυλῶν, ἅτε δὴ καὶ πληθὺν ἔχουσα τὴν ἀριθμοῦ κρείττονα, καὶ χεῖρα μαχιμωτάτην καὶ ἀποχρῶσαν εἰς ἀντίστασιν, εἰ δὴ πού τινες εἶεν οἱ ἀνθιστάμενοι καὶ ἀντεξάγοντες τοῖς τὸ
 5 κρατεῖν ἔχουσι παρ' αὐτοῖς.

Εἶτα ποία τις ἦν ἡ πρόφασις τοῦ κατεπαχθῆναι τῶν Βαβυλωνίων τὰ ἐκ θείας ὀργῆς ἐπενηνεγμένα, διατρανοῖ λέγων· «Παρωξύνθην ἐπὶ τῷ λαῷ μου, ἐμίανας τὴν κληρονομίαν μου. Ἐγὼ ἔδωκα αὐτοὺς εἰς τὰς χεῖράς σου, σὺ δὲ
 15 οὐκ ἔδωκας αὐτοῖς ἔλεος». Τοιοῦτόν τι καὶ διὰ φωνῆς Ζαχαρίου φαίνεται λέγων· «Ἐξήλωκα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Σιών ξηλὸν μέγαν, καὶ θυμῷ μεγάλῳ ὀργίζομαι ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ συνεπιτιθέμενα, ἀνθ' ὧν ἐγὼ μὲν ὀργίσθην ὀλίγα, αὐτοὶ δὲ συνεπέθεντο εἰς κακά». Παιδεύει μὲν γὰρ ἐξ ἀγά-
 20 πης ἔσθ' ὅτε Θεὸς καὶ ἀνουθετήτους τινὰς γεγονότας, καὶ γαῦρον αὐτῷ στήσαντας τὸν αὐχένα, μεθίστησι διὰ πόνων εἰς εὐήνιον, ἢ χεῖρας ἐχθρῶν ἐπαγαγὼν αὐτοῖς, ἢ καὶ ἑτέροις πη λύπαις ἐνιείς αὐτούς. Ὡσπερ γὰρ τὰ δυσίατα τῶν τραυμάτων πῦρ ἢ σίδηρος ἐξιᾶται πολλάκις, ἅτε δὴ τῆς
 25 τῶν φαρμάκων συμμετρίας οὐκ ἀνεχόμενα, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον, οἶμαι, καὶ ὁ φιλάρετος ἡμῶν Θεός, ὅταν ἴδῃ ψυχὴν ἀσχέτοις ἰοῦσαν ὀρμαῖς κατὰ πετρῶν καὶ τῶν τῆς φαυλότητος τρόπων ἀπριῆς ἀντεχομένην, πικροῖς αὐτὴν ἐξιᾶται πόνοις. Εἰσὶ δὲ οἱ κολαστῶν ἐν τάξει παρειλημμένοι, δεινοῖς
 30 καὶ ἀκράτοις κέχρηται θυμοῖς, καὶ πέρα φέρονται τοῦ εἰ-

θισε καταγῆς συντριμμένη». Τὸ «κατανευυγμένη» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ «σκεπτόμενη», ἔστω καὶ ἀργά, καὶ μάλιστα θυθισμένη στὸν ἑαυτό σου, καὶ παράδοσε τὸν ἑαυτό σου στὴ σκοτοδίμη. Γιατὶ εἶπε, ὅτι τὰ ἀθεράπευτα κακὰ σκεπάζουν κατὰ κάποιον τρόπο τὸ νοῦ μὲ κάποιον σκοτᾶδι, πέφτοντας σὰν κάποια σκόνη πάνω στὶς ψυχές. «Δὲν θὰ ὀνομασθεῖς πιά», λέγει, «πανίσχυρη βασιλεία». Γιατὶ ἔτσι ὀνομαζόταν ἡ Βαβυλώνα, ἐπειδὴ καὶ πλῆθος ἀμέτρητο εἶχε, καὶ πολεμικὴ δύναμη ἀξιόμαχη καὶ ἱκανὴ γιὰ ἀντίσταση εἶχε, ἀν βέβαια συνέβαινε κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἐξουσίαζαν ν' ἀντισταθοῦν καὶ ν' ἀντιπαραταχθοῦν σ' αὐτούς.

Ἐπειτα διευκρινίζει ποιά ἦταν ἡ αἰτία ποὺ καταφέρθηκαν ἐναντίον τῶν Βαβυλωνίων ὅσα τοὺς καταφέρθηκαν ἀπὸ τὴ θεία ὀργή, λέγοντας: «Ὁργίσθηκα ἐναντίον τοῦ λαοῦ μου, ἐσὺ ὅμως δεδήλωσες τὴν κληρονομία μου. Ἐγὼ τοὺς παρέδωσα στὰ χέρια σου, ἐσὺ ὅμως δὲν τοὺς ἔδειξες ἔλεος». Κάτι παρόμοιο φαίνεται νὰ λέγει καὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ζαχαρία: «Ζήλεψα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴ Σιών μὲ ζήλεια μεγάλη, καὶ εἶμαι κυριευμένος ἀπὸ μεγάλο θυμὸ ἐναντίον τῶν ἐθνῶν ποὺ τῆς ἐπιτέθηκαν συνενωμένα, γιὰ τὸν λόγο ὅτι ἐγὼ ὀργίσθηκα λίγο, ἐνῶ αὐτοὶ ἐπιτέθηκαν καὶ τῆς προξένησαν μεγάλα κακά»¹⁷. Γιατὶ πολλές φορές ὁ Θεὸς παιδεύει ἀπὸ ἀγάπη καὶ κάποιους ποὺ δὲν δέχθηκαν τὴ συμβολή του, καὶ ἐνῶ ὑψωσαν ἀλαζονικὸ τὸν αὐχένα τους, τοὺς κάνει ὑπάκουους μὲ πόνους, ἢ παραδίδοντάς τους στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν, ἢ καὶ ρίχνοντάς τους σὲ ἄλλου εἶδους συμφορές. Ὅπως δηλαδὴ τὰ ἀθεράπευτα τραύματα τὰ θεραπεύουν πολλές φορές ἢ φωτιὰ ἢ τὸ νυστέρι, ἐπειδὴ δὲν ἐπιδέχονται τὰ κατάλληλα φάρμακα, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο νομίζω καὶ ὁ Θεὸς μας ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ἀρετὴ, ὅταν δεῖ τὴν ψυχὴ μας νὰ τρέχει μὲ ἀσυγκράτητη ὀρμὴ πάνω στὶς πέτρες καὶ νὰ εἶναι ὑπερβολικὰ παραδομένη στοὺς τρόπους τῆς φαυλότητος, τὴ θεραπεύει μὲ πόνους ἐπώδυνους. Καὶ ὑπάρχουν αὐτοὶ ποὺ ἀνήκουν στὴν τάξη τῶν τιμωρῶν, οἱ ὁποῖοι κυριεύονται ἀπὸ φοβεροὺς καὶ ἀκράτητους θυμοὺς καὶ ξεπερνώντας τὸ

κότος, ἀφορήτως καταφορτίζοντες τοὺς ὑπ' αὐτοὺς γεγυνοτάς.

Παγχάλεπον τοίνυν τὸ χρῆμά ἐστι καὶ παροξύνεται Θεὸς ἐπὶ τοῖς τοῦτο δοῶν εἰωθόσιν. Ἀφεκτέον δὴ οὖν τοῦ
 5 κακοῦ, κὰν εἴ πού τινες πράττειντο δίκας, Θεοῦ παιδεύον-
 τος, ἐπὶ τὸ ἡμέρον βλέπωμεν, εὖ εἰδότες ὅτι παροξύνεται
 λίαν ὁ παιδευτής, εἰ παρὰ μέτρον τὰ τῆς δίκης αὐτοῖς ἐπι-
 φέροιο πρὸς ἡμῶν. Οὐκ ἠλέησας τοίνυν, φησί, πρεσβύ-
 την, καὶ εἶλες μὲν αὐτοὺς οὐκ ἀπὸ τῆς σῆς ἰσχύος, δόντος
 10 δὲ μᾶλλον ἐμοῦ. Γέγονας δὲ σκληρός τε καὶ ἀγριόθυμος,
 καὶ τὸ ἔτι τούτου φορτικώτερον, εἰς τοῦτο προῆλθες ἀλα-
 ζονείας, ὥστε οἶεσθαί τε καὶ λέγειν, ὡς ἀκατάληκτον ἔξεις
 τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ ἐν ἀκλονήτοις εἶναι δυναστείαις. Εἶτα
 ταῦτα συμβαίνοντά σοι, φησὶν, οὐδὲ εἰς νοῦν ἔχειν ἠξίου,
 15 οὐδὲ εἰς μνήμην ἐδέξω τὰ ἔσχατα. Ποῖα δὲ ἦν ταῦτα; Τὰ
 τῆς αἰχμαλωσίας δηλονότι καὶ τῆς ἐπενεχθείσης αὐτῇ τα-
 λαιπωρίας παρὰ Θεοῦ.

Στίχ. 8-10. «Νυνὶ δὲ ἄκουσον ταῦτα, ἡ τρυφερά, ἡ κα-
 θημένη, ἡ πεποιοθυῖα, ἡ λέγουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς·
 20 Ἐγὼ εἶμι, καὶ οὐκ ἔστιν ἑτέρα· οὐ καθιῶ χήρα, οὐδὲ
 γνώσομαι ὀρφανίαν. Νῦν δὲ ἠξιεῖ ἐξαίφνης τὰ δύο ταῦ-
 τα ἐπὶ σέ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, χηρεία καὶ ἀτεκνία ἠξιεῖ ἐξαί-
 φνης ἐπὶ σέ, ἐν τῇ φαρμακείᾳ σου, ἐν τῇ ἰσχύϊ τῶν ἐπα-
 οιδῶν σου σφόδρα, τῇ ἐλπίδι τῆς πονηρίας σου. Σὺ
 25 γὰρ εἶπας· Ἐγὼ εἶμι, καὶ οὐκ ἔστιν ἑτέρα. Γνώθι ὅτι ἡ
 σύνεσις καὶ ἡ πορνεία τούτων ἔσται σοι αἰσχύνη καὶ
 ἐντροπή».

Διαλέγεται μὲν ὡς θεβήλω καὶ μᾶχλω τινὶ γυναίῳ, θρυ-
 πτομένῳ τε καὶ ὠραιῆσθαι μεμελετηκότι. Πλὴν ἐκεῖνό φα-
 30 μεν· Πλείστοί τινες ἦσαν παρὰ τοῖς Χαλδαίοις οἱ μάγοι,
 οὓς δὴ καὶ σοφοὺς ὠνόμαζον, ὧν ταῖς ὑποθήκαις καὶ ψευ-

ὄριο τοῦ πρέποντος, φορτώνουν μὲ δυσβάσταχτο φορτίο αὐτοὺς πού ἔθεσαν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους.

Τὸ πράγμα λοιπὸν εἶναι βαρύτατο καὶ ὁ Θεὸς ὀργίζεται μ' αὐτοὺς πού φέρονται ἔτσι. Συνεπῶς πρέπει ν' ἀποφεύγομε τὸ κακό, κι ἂν κάποτε βλέπομε νὰ τιμωροῦν κάποιοι ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ πού παιδαγωγεῖ πρὸς τὸ ἥμερον, πρέπει νὰ γνωρίζομε καλὰ ὅτι ὁ παιδαγωγὸς ὀργίζεται πολὺ, ἂν ἐμεῖς ἐπιβάλλομε τὶς τιμωρίες ξεπερνώντας τὸ μέτρο. Δὲν ἔδειξες λοιπὸν ἔλεος, λέγει, στὸν γέροντα, καὶ τοὺς αἰχμαλώτισες βέβαια, ὄχι ὅμως μὲ τὴ δική σου δύναμη, ἀλλὰ μὲ παραχώρηση δική μου. Ἐγίνες ὅμως σκληρὸς καὶ ἄγριος, καὶ τὸ ἀκόμα πιὸ βαρὺ ἀπὸ αὐτό, ἔφτασες σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀλαζονείας, ὥστε νὰ νομίζεις καὶ νὰ λὲς ὅτι θὰ ἔχεις τὴν ἐξουσία δίχως τέλος καὶ ὅτι ἡ δυναστεία σου θὰ εἶναι ἀκλόνητη. Κι ἔπειτα, λέγει, ἐνῶ αὐτὰ σοῦ συμβαίνουν, οὔτε στὸ νοῦ σου ἠθέλες νὰ τὰ βάλεις, οὔτε δέχθηκες στὴ μνήμη σου τὰ τελευταῖα. Καὶ ποιά ἦταν αὐτά; Τὰ σχετικὰ δηλαδή μὲ τὴν αἰχμαλωσία καὶ τὴν ταλαιπωρία πού ἐπιβλήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ σ' αὐτή.

Στίχ. 8-10. Τώρα ὅμως ἄκουσε αὐτά, σὺ ἡ τρυφυλή, πού κάθουσαι στὸ θρόνο μὲ αὐτοπεποίθηση, πού λὲς μέσα στὸ νοῦ σου Ἐγὼ εἶμαι, καὶ δὲν ὑπάρχει καμμιά ἄλλη· δὲν θὰ μείνω χήρα, οὔτε θὰ γνωρίσω ὀρφάνια. Τώρα ὅμως θὰ ἔρθουν ξαφνικὰ σὲ σένα καὶ τὰ δύο αὐτὰ σὲ μιά μέρα, ἡ χοιρεία καὶ ἡ ἀτεκνία θὰ ἔρθουν ξαφνικὰ σὲ σένα, ἐνῶ θὰ καταφεύγεις στὰ τεχνάσματα τῶν φαρμακευτῶν καὶ τὴ δύναμη τῶν γητευτῶν τῆ μεγάλης, τὴν ἐλπίδα τῆς κακίας σου. Γιατὶ ἐσὺ εἶπες Ἐγὼ εἶμαι, καὶ δὲν ὑπάρχει καμμιά ἄλλη. Βάλε το καλὰ στὸ μυαλό σου, ὅτι ἡ ἐξυπνάδα καὶ ἡ πορνικὴ συμπεριφορὰ σου θὰ εἶναι ἡ αἰτία τῆς αἰσχύνῃς καὶ τῆς ντροπῆς σου».

Μιλᾷει βέβαια σὰν πρὸς μιά γυναῖκα βέβηλη καὶ πόρνη, καὶ πού ἡ φροντίδα τῆς περιορίζεται στὴ μαλθακότητα καὶ τὸν ἔξωραϊσμό. Πλὴν ὅμως λέμε ἐκεῖνο Ὑπῆρχαν πάρα πολλοὶ μάγοι στοὺς Χαλδαίους, τοὺς ὁποίους μάλιστα ἀποκαλοῦσαν καὶ σο-

δηγόροις μαντεΐαις πάντα ἔδρων οἱ Βαβυλώνιοι. Ὑποπλαττόμενοι γὰρ ἀκριβοῦς τῶν μελλόντων εἴδησιν ἔχειν, ἐμαντεύοντο τοῖς κρατοῦσι τῆς γῆς σκυθρωπὸν μὲν οὐδέν, ἐκεῖνα δὲ μᾶλλον, οἷς ἦν εἰκὸς ἐπιγάννυσθαι τοὺς ἀκροωμένους. Χρὴ τοίνυν ἐννοεῖν, ὅτι, καὶ Κύρου τὴν ἔφοδον ἀπειλοῦντος αὐτοῖς ἤδη τε ἐπάγοντος τὰς τῶν πολεμίων ἐμβολάς, παρησάν που πάντως εἰς μέσον ἐκεῖνο ψευδηγοροῦντες καὶ λέγοντες, ὡς αὐτίκα δὴ μάλα περιέσσονται μὲν αὐτοῦ, κρατήσουσι δὲ καὶ λίαν ἀμογητί, καὶ καταλλάξουσι τῶν ἐχθρῶν, ἐπορχήσονται τε κειμένοις. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν ταῦτα.

«Νῦν δὲ ἄκουσον, τρουφερά». Διασύρει δὲ διὰ τούτων τῶν Βαβυλωνίων τὴν δίαιταν, ὡς ὑδαρεστέραν καὶ ἀνειμένην. Ἄβροί γὰρ ἦσαν, μύροις μὲν τοῖς εὐωδεστάτοις καταχρῆστοι, στολαῖς δὲ ποικίλαις χρώμενοι, καὶ τὴν ἐκ τοῦ κοσμεῖσθαι τιμῶντες φαιδρότητα, ὥστε καὶ ἐν λόγῳ κείσθαι παρ' αὐτοῖς τὴν κομμωτικὴν ἐπιστήμην, εἶναί τε καὶ κάλλους ἄμιλλαν. «Τρουφερά» δὴ οὖν ὠνόμασται διὰ τοῦτο. Φησὶ δὲ αὐτὴν καὶ «καθημένην», ἀντὶ τοῦ, βασιλεύουσας, τῶν προσοίκων δηλονότι, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν ἔτι μακρὰν ἐθνῶν. Ἦν δὲ καὶ «πεποικθυῖα», τοῦτ' ἔστιν, ἀμετροῦ πληθῆϊ τῶν μαχίμων ἐπιθαρσῆσασα, ὥστε καὶ λέγειν· «Ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐκ ἔστιν ἕτέρα». Ὁρήθη γὰρ ὅτι κατ' αὐτὴν οὐδεμία ἔσται παντελῶς ἕτέρα. Ἄλλ' ἐσφάλετο τῆς ἐλπίδος καὶ διημάρτηκε τάληθοῦς. Ἀντεγήγερται γὰρ ὁ Κῦρος, Πέρσας τε καὶ Μήδους ἐπάγων αὐτοῖς, καὶ μόλις ἔγνω παθοῦσα τὴν ἄλωσιν, ὡς ἦν ἕτέρα καὶ κρείττων αὐτῆς, ἢ Περσῶν δηλονότι καὶ Μήδων χώρα τε καὶ γῆ, ὑφ' ἧς γέγονε χήρα τε καὶ ἄτεκνος, καίτοι τὸ παθεῖν οὐ προσδοκῶσά ποτε. Κεχήρευται γὰρ τοῦ βασιλεύοντος ἐν αὐτῇ κατενηνεγμένου πρὸς θάνατον, ἠτεκνώθη δὲ τῆς τῶν μαχίμων πληθῆος τοῖς ἡρηκότων ξίφεσι δεδαπανημένης.

φούς, μὲ τις συμβουλές καὶ τις ψευτομαντεῖες τῶν ὁποίων οἱ Βαβυλώνιοι ἔκαναν τὰ πάντα. Γιατί, προσποιούμενοι ὅτι εἶχαν ἀκριβή γνῶση τῶν μελλοντικῶν πραγμάτων, ἔδιναν τις μαντεῖες τοὺς στοὺς ἄρχοντες τῆς γῆς, πού δὲν περιλάμβανα τίποτε βέβαια θλιβερό, ἀλλὰ ἐκεῖνα μᾶλλον μὲ τὰ ὅποια εὐλογο ἦταν νὰ χαίρονται οἱ ἀκροατῆς τους. Πρέπει λοιπὸν νὰ γνωρίζομε ὅτι, καὶ ὅταν ὁ Κύριος τοὺς ἀπειλοῦσε ἤδη καὶ ὀδηγοῦσε ἐναντίον τους τις ἐχθρικές δυνάμεις, παρουσιάζονταν καὶ πάλι αὐτοὶ ψευδολογώντας καὶ λέγοντας ἐκεῖνο· ὅτι θὰ τὸν νικήσουν ἀμέσως, θὰ ἐπικρατήσουν πολὺ εὐκόλα καὶ θὰ βγάλουν τὸ νικητήριο ἀλαλαγμὸ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ θὰ χορέψουν ἐπάνω στοὺς νεκροὺς των. Αὐτὰ βέβαια ἔλεγαν ἐκεῖνοι.

«Τώρα ὅμως ἀκουσε, σὺ ἡ τρυφηλῆ». Μὲ αὐτὰ διασύρει τὴν ζωὴ τῶν Βαβυλωνίων σὰν πολὺ χαλαρὴ καὶ ἐλευθεριάζουσα. Γιατί ἦταν μαλθακοί, ἀλείφονταν μὲ τὰ πιὸ εὐώδη ἀρώματα, φοροῦσαν πολύχρωμα ροῦχα καὶ ἀγαποῦσαν τὴ λαμπρότητα τῶν κοσμημάτων, ὥστε καὶ νὰ ἔχουν περὶ πολλοῦ τὴν κομματικὴ τέχνη καὶ μέσο πρὸς συναγωνισμὸ στὴν ὁμορφιά. Γι' αὐτὸ βέβαια ἔχει ὀνομασθεῖ «τρυφηλῆ». Τὴν ὀνομάζει ἐπίσης καὶ «καθημένη» ἀντὶ νὰ πεῖ «βασιλεύουσα», τῶν γειτονικῶν δηλαδή, ἀλλὰ καὶ τῶν πιὸ μακρινῶν ἐθνῶν. Εἶχε ἀκόμα καὶ αὐτοπεποίθηση, δηλαδή στήριζε τὸ θάρρος της στὸ ἀμέτρητο πλῆθος των πολεμιστῶν της, ὥστε καὶ νὰ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι, καὶ δὲν ὑπάρχει καμμιά ἄλλη». Γιατὶ νόμισε ὅτι ὅμοια μ' αὐτὴν δὲν θὰ ὑπάρξει ἀπολύτως καμμιά ἄλλη. Ἐκανε ὅμως λάθος στὶς ἐλπίδες της καὶ ἀστόχησε στὴν ἀλήθεια. Γιατὶ ξεσηκώθηκε ἐναντίον της ὁ Κύριος ὀδηγώντας ἐναντίον της τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Μήδους, καὶ μόλις τότε ἔμαθε, ὅταν ἔπαθε τὴν ἄλωση, ὅτι ὑπῆρχε ἄλλη, καὶ μάλιστα ἀνώτερή της, δηλαδή ἡ χώρα καὶ ἡ γῆ τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων, ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ ἔγινε χήρα καὶ ἄτεκνη, μολονότι βέβαια δὲν περίμενε ποτὲ τὸ πάθημά της. Γιατὶ ἔμεινε χήρα, ἀφοῦ ὁ βασιλιάς της ὀδηγήθηκε στὸ θάνατο, ἀλλὰ καὶ ἔμεινε ἄτεκνη ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν πολεμιστῶν της πού ἐξολοθρεύθηκαν ἀπὸ τὸ ξίφος τῶν νικητῶν τους.

⁵ Ἦλθεν οὖν ἐπ' αὐτῇ χηρεία τε καὶ ἀτεκνία. Καὶ ταῦτα
 συμβήσεται σοι, φησὶν, ἐν τῇ φαρμακείᾳ σου, καὶ ἐν τῇ ἰσχύϊ
 τῶν ἐπαιδῶν σου σφόδρα τῇ ἐλπίδι τῆς πονηρίας σου. Ἐπει-
 δὴ γάρ, φησί, πονηρὰν εἶχες ἐλπίδα ἐπὶ γε ταῖς αὐτῆς φαρμα-
 5 κείαις καὶ ταῖς ἐπαιδαῖς, ταύτητοι γέγονας ἀτεκνός τε καὶ
 χήρα· ὑψοῦ γὰρ αἴρουσα τὴν ὄφρυν καὶ ἀλαζονείας ἔμπλεων
 τὴν διάνοιαν ἔχουσα, σαυτὴν ἀμείνω τῶν ἄλλων πασῶν καὶ
 ἀλκιμωτέραν ᾤήθης εἶναι χωρῶν. Ἔφησ γὰρ ὅτι «οὐκ ἔστιν
 ἑτέρα. Γνωθὶ δὴ οὖν ὅτι ἡ σύνεσις τούτων καὶ ἡ πορνεία σου
 10 ἔσται σοι αἰσχύνῃ». Φθάσας ἔφην ὅτι σοφοὺς ἐκάλουν τοὺς
 μάγους, ἧτοι συνετούς. Ἰσθὶ δὴ οὖν, ὡς Βαβυλών, φησὶν, ὅτι ἡ
 σοφία τῶν μάγων, ἧγουν ψευδομάντεων καὶ ἐπαιδῶν, καὶ ἡ
 πορνεία σου πρὸς τούτοις ἔσται σοι αἰσχύνῃ. Πέπτωκας γὰρ
 ὑπὸ χεῖρα τῶν ἐχθρῶν, ὡς τούτοις ἐπιθαρσῆσασα, ὧν οὐδὲν
 15 ἀπόνασθαι δυνατόν, πλὴν ὅτι καταισχυνηθῆναι μόνον ὡς εἰ-
 καίαν ἐπ' αὐτοῖς λαβοῦσαν ἐλπίδα. «Πορνείαν» γέ φησιν ἐν
 τούτοις τὴν Βαβυλωνίων, οὗτι που πάντως τὴν σωματικὴν,
 ἀλλὰ γὰρ τὴν ἀκρατῆ καὶ ἀχάλινον ἀπόστασιν τὴν ἀπὸ Θεοῦ.
 Γῆ γὰρ ἦν τῶν γλυπτῶν καὶ ταῖς τῶν δαιμονίων ἀπάταις
 20 ὅλοις ὥσπερ ἀπεκομίζετο τοῖς ἰστίοις.

Στίχ 11. «Καὶ εἶπας τῇ καρδίᾳ σου· Ἐγὼ εἶμι, καὶ οὐκ
 ἔστιν ἑτέρα· καὶ ἤξει ἐπὶ σὲ ἀπώλεια, καὶ οὐ μὴ γνῶς
 βόθυνος, καὶ ἔμπεσῇ εἰς αὐτόν. Καὶ ἤξει ἐπὶ σὲ ταλαι-
 25 πωρία, καὶ οὐ μὴ δυνήσῃ καθαρὰ γενέσθαι· καὶ ἤξει
 ἐπὶ σὲ ἐξαίφνης ἀπώλεια, καὶ οὐ μὴ γνῶς».

Γράφεται πάλιν ἀλαζονείας αὐτὴν, καὶ ἀποστήσασαν
 μὲν ὀλοτρόπως τὴν ἑαυτῆς καρδίαν τοῦ εἰδέναι φιλεῖν, ὡς
 ἐν ἀνθρώποις μὲν ἀραρός οὐδέν, ἀπήρηται δὲ τῶν θείων
 διανευμάτων τὸ εἶναι τυχὸν ἢ μὴ τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἀλλ' οἱ
 30 γε τοῦτο εἰδέναι μὴ ἀνασχόμενοι, ταῖς σφῶν αὐτῶν ἀνά-
 ππουσι κεφαλαῖς τὸ πάντα δύνασθαι κατορθοῦν, καὶ ὅσα-

Τὴν βροῆκε λοιπὸν ἡ χηρεία καὶ ἡ ἀτεκνία. Καὶ αὐτὰ, λέγει, θὰ σοῦ συμβοῦν ἐπειδὴ ἔχεις στηρίξει ὑπερβολικὰ τὴν ἐλπίδα τῆς κακίας σου στὰ τεχνάσματα τῶν φαρμακευτῶν σου καὶ τὴ δύναμη τῶν γητευτῶν σου. Γιατὶ λέγει, ἐπειδὴ εἶχες πονηρὴ ἐλπίδα γιὰ τὶς φαρμακεῖες καὶ τὰ γητέματα, γι' αὐτὸ ἔγινες καὶ ἀτεκνη καὶ χήρα. Ἔχοντας δηλαδὴ τὴ διάνοιά σου γεμάτη ὑψηλοφροσύνη καὶ ἀλαζονεία, νόμισες ὅτι εἶσαι ἀνώτερη καὶ ἰσχυρότερη ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες χῶρες. Γιατὶ εἶπες ὅτι «δὲν ὑπάρχει ἄλλη». «Μάθε λοιπὸν «ὅτι ἡ ἐξυπνάδα καὶ ἡ πορνικὴ συμπεριφορὰ σου θὰ γίνουν αἰτία τῆς ντροπῆς σου». Εἶπα παραπάνω ὅτι σοφοὺς ἀποκαλοῦσαν τοὺς μάγους, δηλαδὴ συνετοὺς. Μάθε λοιπὸν λέγει, ὦ Βαβυλώνα, ὅτι ἡ σοφία τῶν μάγων, δηλαδὴ τῶν ψευτομάντεων καὶ γητευτῶν, καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ ἡ πορνικὴ συμπεριφορὰ σου, θὰ εἶναι ἡ αἰτία τῆς ντροπῆς σου. Γιατὶ ἔπεσες στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν, ἐπειδὴ στήριξες σ' αὐτὰ τὴν ἐλπίδα σου, ἀπὸ τὰ ὅποια δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ὠφεληθεῖς καθόλου, παρὰ μόνον νὰ καταντροπιασθεῖς, ἀφοῦ ἔλπισες μάταια σ' αὐτὰ. «Πορνεία» βέβαια ἐδῶ τῶν Βαβυλωνίων δὲν λέγει ὅπωςδήποτε τὴ σωματικὴ, ἀλλὰ τὴν ἀκράτητη καὶ ἀχαλίνωτη ἀποστασία ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ ἦταν χώρα τῶν γλυπτῶν¹⁸ καὶ μὲ τὶς ἀπάτες τῶν δαιμονίων ἀπομακρυνόταν μὲ ὅλα κατὰ κάποιον τρόπο τὰ παινιὰ τεντωμένα.

Στίχ. 10-11. «Καὶ εἶπες μὲ τὸ νοῦ σου Ἐγὼ εἶμαι, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλη. Θὰ σοῦ ἔρθει λοιπὸν ἡ καταστροφὴ καὶ δὲν θὰ τὸ καταλάβεις· λάκκος βαθύς, καὶ θὰ πέσεις μέσα. Θὰ σὲ βροῦν ταλαιπωρίες καὶ δὲν θὰ μπορέσεις ν' ἀπαλλαγεῖς. Θὰ σοῦ ἔρθει ξαφνικὰ ὁ καταστροφὴ καὶ δὲν θὰ τὸ ἀντιληφθεῖς».

Τὴν κατηγορεῖ πάλι γιὰ ἀλαζονεία καὶ ὅτι ἀπομάκρυνε τὴν καρδιά της μὲ κάθε τρόπο ἀπὸ τὴν ἀναγκαῖα γνώση, ὅτι στοὺς ἀνθρώπους δὲν εἶναι τίποτε σταθερό, ἀλλὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ θεῖα θελήματα τὸ νὰ ὑπάρχουν ἢ ὄχι οἱ ἄνθρωποι πάνω στὴ γῆ. Ἀλλὰ αὐτοὶ ποὺ δὲν θέλησαν νὰ τὸ μάθουν αὐτὸ καὶ ἀποδίδουν στὸ μυαλὸ τους ὅτι μποροῦν τὰ πάντα νὰ κατορθώσουν καὶ ὅσα

περ ἂν τελεῖν δύναται πρὸς εὐήμερίαν αὐτούς, οἱ τοιοῦτοι
 θαυμάζουσι, καὶ ῥάβδον ὥσπερ ἑαυτοῖς ὑποστήσαντες κα-
 λαμίνην ἀλοῖεν ἂν, πίπτουσι γὰρ ἀδοκίμως καὶ τὸν παρ'
 ἐλπίδα θρηνοῦσιν ὄλεθρον. Οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἔφησεν ἐν τῇ
 5 καρδίᾳ σου· «Ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐκ ἔστιν ἕτέρα», καταλήψεταιί
 σε πικρὸν τῆς οὕτω δεινῆς ἀλαζονείας τὸ πέρας. «Ἦξει
 γὰρ ἐπὶ σέ ἀπώλεια, καὶ οὐ μὴ γνῶς», τοῦτ' ἔστιν ἀνόνητός
 σοι καὶ ἡ μαντεία πρὸς τοῦτο γενήσεται. Πείσει γὰρ ἃ οὐκ
 ἔγνωσ, καὶ συμβήσεταιί σοι πικρὰ καὶ ἀδόκητος συμφορὰ.
 10 «Ἦξει βόθρνος, καὶ ἐμπέση εἰς αὐτόν» ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι,
 δεινὸν καὶ δυσδιάφυκτον κακόν. Τοῖς γὰρ ἅπαξ εἰς βόθρον
 κατενεχθεῖσιν, εἴτερ τις εἴη βαθύς, τὸ διαφυγεῖν δύνασθαι
 τῶν ἀνηνύτων ἔσθ' ὅτε. «Ἦξει δὲ καὶ ταλαιπωρία, καὶ οὐ
 μὴ δυνήσῃ καθαρὰ γενέσθαι· ἦξει καὶ ἀπώλεια, καὶ οὐ μὴ
 15 γνῶς». Οὐ γὰρ ἦν εἰδέναί τοὺς μάγους τὸ ἐσόμενον ἀπλῶς·
 μαντευόμενοι δὲ τὰ πρὸς χάριν καὶ ἀπὸ καρδίας αὐτῶν λα-
 λοῦντες, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀσύμβατον ταῖς προαγο-
 ρεύσεσιν ἐώρων συμβεδηκὸς τῶν ἐλπισθέντων τὸ πέρας.

Στίχ. 12-15. «Στήθι νῦν ἐν ταῖς ἐπαιδαῖς σου καὶ τῇ
 20 πολλῇ φαρμακείᾳ σου, ἃ ἐμάνθανες ἐκ νεότητός σου, εἰ
 δυνήσῃ ὠφεληθῆναι. Κεκοπίακας ἐν ταῖς βουλαῖς σου.
 Στήτωσαν καὶ σωσάτωσάν σε οἱ ἀστρολόγοι τοῦ οὐρα-
 νοῦ, οἱ ὄρωντες τοὺς ἀστέρας ἀναγγειλάτωσάν σοι τί
 μέλλει ἐπὶ σέ ἔρχεσθαι. Ἴδου πάντες ὡς φρούγανα ἐπὶ
 25 πυρὶ κατακαήσονται, καὶ οὐ μὴ ἐξέλωνται τὴν ψυχὴν
 αὐτῶν ἐκ φλογός, ὅτι ἔχεις ἄνθρακας πυρὸς καθίσει ἐπ'
 αὐτούς· οὗτοι ἔσονταί σοι βοήθεια· ἐκοπίασας ἐν τῇ με-
 ταβολῇ ἐκ νεότητος· ἄνθρωπος καθ' ἑαυτὸν ἐπλανήθη,
 σοὶ δὲ οὐκ ἔσται σωτηρία».

30 Διαγελαῖ καὶ οἶον κατειρωνεύεται τῆς τῶν μάγων δεισι-

μποροῦν νὰ συντελέσουν στήν εὐημερία τους, αὐτοὶ τώρα μένουν κατάπληκτοι, καὶ συλλαμβάνονται νὰ ἔχουν στηριχθεῖ σὲ καλαμένια ράβδο, γιατί πέφτουν ἀπρόσμενα καὶ θρηνοῦν τὸν ἀνέλπιστο ὄλεθρό τους. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπες μὲ τὸ νοῦ σου, «Ἐγὼ εἶμαι, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλη», θὰ ἔχει πικρὴ κατάληξη ἢ φοβερὴ ἀλαζονεία σου. Γιατὶ «Θὰ σοῦ ἔρθει ἢ καταστροφή καὶ δὲν θὰ τὸ καταλάβεις» δηλαδή θὰ σοῦ ἀποβεῖ ἀνώφελη καὶ ἢ μαντεία γι' αὐτό. Γιατὶ θὰ πάθεις αὐτὰ πού δὲν γνώρισες, καὶ θὰ σὲ βρεῖ πικρὴ καὶ ἀπροσδόκητη συμφορὰ. «Θὰ βρεθεῖ μπροστὰ σου λάκκος βαθύς καὶ θὰ πέσεις σ' αὐτόν» εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει, θὰ σὲ βρεῖ συμφορὰ φοβερὴ καὶ δυσκολαπτόφευκτη. Γιατὶ γιὰ αὐτοὺς πού ἔπεςαν σὲ λάκκο, ἂν εἶναι βαθύς, τὸ νὰ διαφύγουν εἶναι συχνὰ ἀπὸ τὰ ἀκατόρθωτα. Ἀλλὰ «θ' ἀκολουθήσει καὶ ταλαιπωρία, καὶ δὲν θὰ μπορέσεις ν' ἀπαλλαγεῖς. Θὰ ρθεῖ καὶ ἢ καταστροφή σου καὶ δὲν θὰ τὸ καταλάβεις». Γιατὶ ὅπωςδήποτε δὲν ἀνῆκε στοὺς μάγους τὸ νὰ γνωρίζουν τὸ τί θὰ συμβεῖ στὸ μέλλον· γιατί μαντεύοντας τὰ εὐχάριστα καὶ μιλώντας ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τους¹⁹, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, ἔβλεπαν ὅτι ἢ κατάληξη τῶν ἐλπίδων τους ὑπῆρξε ἀσυμβίβαστη μὲ τὶς προαγορεύσεις.

Στίχ. 12-15. Στηρίξου στὶς μαγεῖες σου καὶ τὰ πολλὰ μαντεύματα τῶν φαρμακευτῶν, τὰ ὅποια ἔμαθες ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς νεότητάς σου, μήπως καὶ μπορέσεις νὰ ὠφεληθεῖς. Κόπιασες ἄδικα μὲ τὶς σκέψεις σου γι' αὐτὰ. Ἄς σηκωθοῦν καὶ ἄς σὲ σώσουν οἱ ἀστρολόγοι τοῦ οὐρανοῦ, ἄς σοῦ ἀναγγείλουν αὐτοὶ πού παρατηροῦν τὰ ἄστρα τί προῖκεται νὰ σὲ βρεῖ. Νά, ὅλοι θὰ καοῦν σὰν ξερὰ φρύγανα στὴ φωτιά καὶ δὲν θὰ σώσουν τὴ ζωὴ τους ἀπὸ τὶς φλόγες· γιατί θὰ μεταβληθεῖς σὲ ἀναμμένα κάρβουνα γιὰ νὰ καθίσουν πάνω τους. Αὐτοὶ θὰ σὲ βοηθήσουν. Κουράσθηκες κάνοντας ἀπὸ τὰ νιάτα σου πότε τὸ ἓνα καὶ πότε τὸ ἄλλο. Ὁ ἄνθρωπος μόνος του πέφτει σὲ πλάνη, γιὰ σένα ὅμως δὲν ὑπάρχει σωτηρία».

Περιγελαῖ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο καταειρωνεύεται τὴ δεισι-

δαιμονίας, τὸ διάκενον ἄθυρμα, καὶ δὴ καὶ εἰσάπαν ἀνω-
 φελὲς ἀποφαίνει τὸ ἐπιτήδευμα. Συναγηγευμένων γὰρ τῶν
 μαχίμων, φησί, Κύρου τε ὄντος κατὰ σοῦ, καὶ τῆς τῶν πο-
 λεμίων φάλαγγος κατευμεγεθούσης τῶν παρὰ σοὶ τοξευ-
 5 μάτων, ἀσθενήσουσιν αἱ ἀσπίδες καὶ τῆς τοξείας ἢ δύναμις
 ὠφελήσει μηδέν, ὅταν ὀπλίταις ὁμοίως καὶ τοῖς πεζομαχί-
 οῖ τῶν ἵππων πέσωσιν ἐμβάται. «Στήθι ἐν ταῖς ἐπαιδαῖς
 σου, καὶ τῇ πολλῇ φαρμακείᾳ σου, ἃ ἐμάνθανες ἐκ νεότη-
 τός σου, εἰ δυνηθῆς ὠφελῆθῆναι». Ἀνάστησον, φησί, τοῖς
 10 πολιορκουῖσι τοὺς μάγους, τοῖς εὖ εἰδόσι τὰ τακτικὰ τῶν
 ἐπαιδῶν τὰς ψυχρολογίας· ἀλλ' οὐ δυνήσῃ, φησί. «Κεκο-
 πίακας ἐν ταῖς βουλαῖς σου». Ὦνησαν γὰρ σε παντελῶς
 οὐδὲν τὰ δοκοῦντά πως εἶναι σοφὰ τῶν μάγων βουλευμα-
 τα. Εἰ δὲ οἶει τὸν ἐμὸν τῆς ἀληθείας ἐφαμαρτῆσαι λόγον,
 15 «στήτωσαν καὶ σωσάτωσάν σε οἱ ἀστρολόγοι τοῦ οὐρανοῦ,
 οἱ ὀρῶντες τοὺς ἀστέρας ἀναγγειλάτωσάν σοι, τί μέλλει ἐπὶ
 σὲ ἔρχεσθαι». Ἔτερον τοῦτο βωμολόχων μὲν τάγμα τι, μετὰ
 γέ φημι τοὺς μάγους καὶ τοὺς ἐπαιδοῦς. Προσεποιοῦντο
 γὰρ τῶν παρ' αὐτοῖς τινες, τὰς γε ἀνατολὰς καὶ τὰς δύσεις
 20 τῶν ἄστρον εἰδέναί, καὶ τὴν ἐκάστου κίνησιν ἀναμετρεῖν
 ὅποι ποτέ εἰσι καὶ πόθεν ἔρχονται, διετείνοντό τε διὰ τῆς
 εἰς τοῦτο ψευδοῦς ἀκριθείας τὴν τῶν ἐσομένων δέχεσθαι
 γνῶσιν.

Οὐκοῦν εἶπερ εἰσὶν οὐ ψευδοεπεῖς καὶ εἰς προφητῶν
 25 αὐτοῖς ἀποπληροῦσι τάξιν οἱ τὸ στερέωμα λαχόντες ἀστέ-
 ρες, λεγέτωσαν τὰ συμβησόμενα. Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοιεν φρά-
 σαι, φησὶν, ἔσονται γὰρ ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις, φρυγάνων δίκην,
 πυρὸς ἔργον καὶ τροφή, καὶ οὐκ ἂν τις αὐτῶν διαφύγοι.
 Εἶτα τρόπον τινὰ προσμειδιῶν τῇ Βαβυλωνίων, ὡς πεπλα-
 30 νημένη, ἐπιφέρει καὶ φησιν, «Ἔχεις ἄνθρακας πυρός»,
 τοῦτ' ἔστι θερμοὺς καὶ ζέοντας ἄνδρας, τοὺς περὶ ὧν ὁ λό-

δαιμονία τῶν μάγων, τὸ κούφιο παιγνίδι, καὶ μάλιστα ἀποδεικνύει τὸ πρᾶγμα τελείως ἀνώφελο. Γιατὶ ὅταν θὰ συναχθοῦν οἱ πολεμιστές, λέγει, καὶ ὁ Κύριος θὰ ἔρθει ἐναντίον σου καὶ ἡ φάλαγγα τῶν ἐχθρῶν θὰ ἐξουδετερώνει τὰ τοξεύματά σου, οἱ ἀσπίδες θὰ σταθοῦν ἀδύναμες καὶ ἡ δύναμη τῶν τόξων δὲν θὰ ὠφελήσει καθόλου, ὅταν ὅμοια μὲ τοὺς ὀπλίτες καὶ τοὺς πεζομάχους πέσουν καὶ οἱ ἀναβάτες τῶν ἵππων. «Στηρίξου στίς μαγεῖες σου καὶ τὰ πολλὰ μαντεύματα τῶν φαρμακευτῶν, τὰ ὅποια ἔμαθες ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς νεότητάς σου, μήπως καὶ μπορέσεις νὰ ὠφεληθεῖς». Στῆσε, λέγει, τοὺς μάγους ἐναντίον τῶν πολιορκητῶν σου, τὰ ψυχρόλογα τῶν γητευτῶν ἐναντίον ἐκείνων πού γνωρίζουν τίς μεθόδους τοῦ πολέμου, δὲν θὰ μπορέσεις ὅμως, λέγει, νὰ σωθεῖς. «Ἐκοπίασες ἄδικα μὲ τίς σκέψεις σου γι' αὐτά» Γιατὶ σὲ τίποτα δὲν σὲ ὠφέλησαν οἱ θεωρούμενες κατὰ κάποιον τρόπο σοφές ἐπινοήσεις τῶν μάγων. Ἐάν ὅμως νομίζεις ὅτι ὁ δικός μου λόγος θ' ἀστοχήσει στὴν ἀλήθεια, «ἄς σηκωθοῦν καὶ ἄς σὲ σώσουν οἱ ἀστρολόγοι τοῦ οὐρανοῦ, αὐτοὶ πού παρατηροῦν τὰ ἀστρα ἄς σοῦ ἀναγγεῖλουν τί πρόκειται νὰ σὲ βρεῖ. Ἄλλο τὰγμα χυδαιολόγων καὶ αὐτό, μετὰ τοὺς μάγους καὶ τοὺς γηευτές. Γιατὶ προσποιοῦνταν κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς ὅτι γνώριζαν τίς ἀνατολές καὶ τίς δύσεις τῶν ἀστρων, καὶ ὑπολογίζοντας τὴν κίνηση τοῦ καθενός, σὲ ποιὸ σημεῖο βρίσκονται καὶ ἀπὸ ποῦ ἔρχονται, ἰσχυρίζονταν, σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν ψευδοακρίβεια, ὅτι ἀποκτοῦσαν τὴ γνώση τῶν μελλοντικῶν.

Ἐάν λοιπὸν δὲν εἶναι ψευδολόγοι καὶ ὑποκαθιστοῦν σ' αὐτοὺς τὴν τάξη τῶν προφητῶν τὰ ἀστέρια πού ἔλαχε νὰ πληροῦν τὸ στερέωμα, ἄς ποῦν αὐτὰ πού θὰ συμβοῦν. Ἄλλὰ δὲν μποροῦν, λέγει, νὰ τὰ ποῦν, γιατί θὰ γίνουν μαζί μὲ τοὺς ἄλλους ὅμοια μὲ φρύγανα, ἔργο καὶ τροφή τῆς φωτιάς, καὶ κανένας ἀπὸ αὐτοὺς δὲν θὰ μπορέσει νὰ διαφύγει. Ἐπειτα χαμογελώντας κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὴ χώρα τῶν Βαβυλωνίων ἐπειδὴ ἦταν παραπλανημένη, προσθέτει καὶ λέγει: «Ἐχεις ἀναμμένα κάρβουνα», δηλαδή θερμοὺς καὶ

γος, ὅταν ἐπ' αὐτοῖς καθίσεις. Ἡ δὲ κάθισις κατασημαίνει-
 εν ἂν τὴν ἀνάπαυσιν. «Οὗτοι ἔσονται σοι βοήθεια»· εἰ γὰρ
 ἔλλοιο, φησὶν, ἐπαναπαύεσθαι ταῖς μάγων ψευδοπειαῖς καὶ
 ταῖς τῶν ἑτέρων βωμολοχίαις, πολλὴν ἐντεῦθεν εὐρήσεις
 5 τὴν ἐπικουρίαν.

Εἶτα πάλιν πρὸς αὐτὴν· «Ἐκοπίασας ἐν τῇ μεταβολῇ ἐκ
 νεότητος». Πάλιν τό, «ἐκοπίασας», ἀντὶ τοῦ, “ἠσθένησας”,
 ἐκληπτέον. Ἀποστᾶσα γὰρ Θεοῦ καὶ μεταφοιτήσασα πρὸς
 ἐξιτηλίαν, διὰ τοῦ προσνεῦσαι δαιμονίων ἀπάταις, καὶ τοῦ-
 10 το ἐκ νεότητος, ἀσθενῆς γέγονας καὶ εὐάλωτος. Οὐ γὰρ
 ἐπλούτεις εἰς ἐπικουρίαν τὴν παρὰ γε μόνου τοῦ σώζειν εἰ-
 δότος, ὅς δὴ καὶ ἔστι τῶν δυνάμεων Κύριος. Προσεπάγει δὲ
 τούτοις, ὅτι «Ἄνθρωπος καθ' ἑαυτὸν ἐπλανήθη, σοὶ δὲ οὐκ
 ἔσται σωτηρία»· ὁμοιον ὡς εἰ λέγοι. Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων
 15 ἀνθρωπίνως ἐπλανήθησαν, συμμέτροις ἀποστάσεσι Θεῶ
 προσκρούοντες, ἢ διὰ τοῦ καθικέσθαι πρὸς τὰ σαρκός, ἢ καὶ
 ἕτερόν τι τυχὸν ἀρῶσθησαι τῶν παθῶν, σὺ δὲ εἰς τοῦτο
 προὔδης ἀνοσιότητος, ὥστε μηδένα σοι σωτηρίας περιλει-
 φθῆναι τρόπον· ταῖς γὰρ ἀσχέτοις ἐκκλίσεσιν ἔψεται ἡ δίκη.

20 ΚΕΦ. 48, στίχ. 1-3. «Ἀκούσατε ταῦτα, οἶκος Ἰακώβ, οἱ
 κεκλημένοι τῷ ὀνόματι Ἰσραὴλ, καὶ οἱ ἐξ Ἰουδα ἐξελθόν-
 τες, οἱ ὀμνύοντες τῷ ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ Ἰσραὴλ, μι-
 μνησκόμενοι οὐ μετὰ ἀληθείας, οὐδὲ μετὰ δικαιοσύνης,
 καὶ ἀντεχόμενοι τῷ ὀνόματι τῆς πόλεως τῆς ἁγίας καὶ
 25 ἐπὶ τῷ Θεῷ τοῦ Ἰσραὴλ ἀντιστηριζόμενοι· Κύριος Σα-
 βαὼθ ὄνομα αὐτῷ. Τὰ πρότερον ἔτι ἀνήγγειλα, καὶ ἐκ
 τοῦ στόματός μου ἐξῆλθε καὶ ἀκουστὸν ἐγένετο. Ἐξά-
 πινα ἐποίησα καὶ ἐπῆλθε».

Διαπεράνας τὸν λόγον τὸν ἐπὶ γε τοῖς Βαβυλωνίοις, με-
 30 θίστησι πάλιν τῆς νοουθεσίας τὴν δύναμιν ἐπὶ τοὺς ἐξ αἵμα-
 τος Ἰσραὴλ, κεκλικότας αὐτοὺς εἰσάπαν ὄρων καὶ ὄλαις ὡς-

φλογερούς ἄνδρες, αὐτοὺς γιὰ τοὺς ὁποίους γίνεται ὁ λόγος, ὅταν καθίσεις ἐπάνω σ' αὐτούς. Ἡ κάθιση βέβαια θὰ μπορούσε νὰ ὑποδηλώσει τὴν ἀνάπαυση. «Αὐτοὶ θὰ σέ βοηθήσουν». Ἐὰν θελήσεις δηλαδή, λέγει, νὰ ἐπαναπαυθεῖς στὶς ψευδολογίες τῶν μάγων καὶ τὶς χυδαιολίες τῶν ἄλλων, θὰ βρεῖς ἀπὸ αὐτὸ πολλὴ βοήθεια.

Ἐπειτα λέγει πάλι σ' αὐτὴν· «Ἐκοπίασες μὲ τὴ συνεχῆ ἀλλαγὴ σου ἀπὸ τὴ νεότητά σου». Πάλι τὸ «ἐκοπίασες» πρέπει νὰ ἐκληφθεῖ ἀντὶ τοῦ, “κατέστης ἀδύναμη”. Ἐπειδὴ δηλαδή ἀπομακρύνθηκες ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ μεταπήδησες στὴν καταστροφή μὲ τὸ νὰ προσκλίνεις στὶς ἀπάτες τῶν δαιμονίων, καὶ αὐτὸ τὸ ἔκανες ἀπὸ τὴ νεότητά σου, ἔγινες ἀδύναμη καὶ εὐάλωτη. Γιατὶ δὲν εἶχες τὴν πλούσια βοήθεια ἐκείνου μόνο πού μπορεῖ νὰ σώζει, ὁ ὁποῖος καὶ εἶναι ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων. Σ' αὐτὰ προσθέτει ἐπίσης· «Ὁ ἄνθρωπος μόνος του πέφτει σὲ πλάνες, ἀλλὰ γιὰ σένα δὲν ὑπάρχει σωτηρία». Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· Πολλοὶ ἄνθρωποι, ἐνεργώντας ἀνθρώπινα, πλανήθηκαν, προσκρούοντας στὸν Θεὸ μὲ μιὰ μέτρια ἀποστασία, ἢ πέφτοντας στὴ σαρκικὴ ἁμαρτία, ἢ τυχὸν καὶ σὲ κάποιο ἄλλο πάθος, ἐσὺ ὅμως προχώρησες σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀσέβειας, ὥστε δὲν σοῦ ἀπόμεινε πιά κανένας τρόπος σωτηρίας. Γιατὶ στὶς ἀσυγκράτητες παρεκκλίσεις θ' ἀκολουθήσει ἡ τιμωρία.

ΚΕΦ. 48. στίχ. 1-3. Ἀκοῦστε τα αὐτά, σεῖς ὁ οἶκος τοῦ Ἰακώβ, πού φέρετε τὸ ὄνομα Ἰσραὴλ καὶ πού προέρχεσθε ἀπὸ τὸν Ἰούδα, πού ὀρκίζεσθε στὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὸν θυμᾶστε ὅχι μὲ εἰλικρίνεια οὔτε μὲ δικαιοσύνη, πού εἶστε προσηλωμένοι στὸ ὄνομα τῆς ἁγίας πόλεως καὶ ἔχετε στήριγμά σας τὸν Θεὸ τοῦ Ἰσραὴλ, πού τὸ ὄνομά του εἶναι Κύριος τῶν δυνάμεων. Καὶ τὰ προηγούμενα σοῦ τὰ ἀνήγγειλα· βγήκε ἀπὸ τὸ στόμα μου ἡ ἀγγελία καὶ ἀκούσθηκε ἀπὸ ὄλους. Τὸ ἀνήγγειλα ξαφνικὰ καὶ πραγματοποιήθηκε».

Ἀφοῦ ὀλοκλήρωσε τὸ λόγο του γιὰ τοὺς Βαβυλώνιους, μεταφέρει πάλι τὴ νουθεσία του στοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες, βλέποντας ὅτι εἶχαν ἀποκλίνει τελείως καὶ σὰν μὲ ὅλα τὰ ἡνία νὰ

περ ἡνίαϊς ἀπενηνεγμένους εἰς ἀπόστασιν. Μετὰ γάρ τοι
 τὴν Ἐξεχίου τελευτὴν τοὺς τῆς βασιλείας διέπων θρόνους
 ὁ ἐξ αὐτοῦ γεγονὼς Μανασσῆς, ἀνὴρ γέγονε δυσσεδέστα-
 5 τος, καὶ ταῖς τῶν δαμονίων ἀπάταις ὀλοτρόπως συνηροπα-
 σμένος· προὔβη δὲ εἰς τοῦτο κακίας, φαυλότητός τε καὶ ἀν-
 οσίων ἐγχειρημάτων, ὥστε βωμῶν καὶ ἀγαλμάτων τὴν ἀγί-
 αν πληῖσαι πόλιν, καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ θείῳ ναῷ καθιδροῦσαι
 βδέλυγμα, τοῦτ' ἔστιν ἐν τάξει θεοῦ πεποιημένον ἄγαλμα.
 Ἦτιᾶτο γοῦν ἐν τούτοις τὴν Ἱερουσαλήμ ὁ Θεὸς τῶν ὄλων,
 10 οὕτω λέγων· Τί ἡ ἠγαπημένη ἐν τῷ οἴκῳ μου ἐποίησε βδέ-
 λυγμα; Μὴ εὐχαὶ καὶ κρέα ἁγίων ἀφελούσιν ἀπὸ σοῦ τὰς
 κακίας σου, ἢ τούτοις διαφεύξῃ;». Ποτὲ δὲ πάλιν ὅτι «Κα-
 τὰ ἀριθμὸν πόλεων σου ἦσαν θεοὶ σου, Ἰούδα, καὶ κατὰ
 ἀριθμὸν διόδων τῆς Ἱερουσαλήμ ἐτάξατε βωμούς θυμιᾶν
 15 τῷ Βαάλ. Ἴνα τί λαλεῖτε πρὸς μέ; Πάντος ὑμεῖς ἠνομήσατε,
 καὶ πάντες ὑμεῖς ἠσεβήσατε πρὸς ἐμέ, λέγει Κύριος».

Ἱερεμίου γε μὴν προσπίπτοντος καὶ λιτὰς ἀνατείνοντος
 τὰς ὑπὲρ γε τοῦ Ἰσραήλ, ἔφη Θεός «Καὶ σὺ μὴ προσεύχου
 περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ μὴ ἀξίου τοῦ ἐλεθῆναι αὐτούς,
 20 καὶ μὴ προσέλθῃς μοι περὶ αὐτῶν ἐν δεήσει τε καὶ προσευ-
 χῇ, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαι. Οὐχ ὁράς τί οὗτοι ποιοῦσιν ἐν
 ταῖς πόλεσιν Ἰούδα καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἱερουσαλήμ; Οἱ υἱοὶ
 αὐτῶν συλλέγουσι ξύλα, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν καίουσι
 πῦρ, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν τρίβουσι σταῖς τοῦ ποιῆσαι χα-
 25 μῶνας τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ἔσπεισαν σπονδὰς θε-
 οῖς ἄλλοτρίοις, ἵνα παροργίσωσί με». Ὡς γὰρ ἔφην φθά-
 σας, ὁ Ἐξεχίου παῖς Μανασσῆς λελάτρευκε μὲν τῇ στρατιᾷ
 τοῦ οὐρανοῦ, λόγου δὲ παντός ἀξιοῦν ἤθελε γόητᾶς τε καὶ
 ψευδομάντεις, ἐπωδούς καὶ οἰωνοσκόπους, τέθυκέ τε τοῖς
 30 εἰδώλοις καὶ τινὰ τῶν αὐτοῦ τέκνων.

20. Δ' Βασ. 21, 1-9.

21. Ἱερ. 11, 15

22. Ἱερ. 11, 13. καὶ 2, 29.

εἶχαν ὀρμήσει στήν ἀποστασία. Μετὰ ἀπὸ τὸ θάνατο δηλαδή τοῦ Ἐζεκία τὸν θρόνο τῆς βασιλείας κατέλαβε ὁ υἱὸς του ὁ Μανασσῆς, ὁ ὁποῖος ἔγινε ἄνθρωπος πάρα πολὺ ἀσεβῆς, κυριευμένος ἀπόλυτα ἀπὸ τὶς ἀπάτες τῶν δαιμονίων. Ἐφτασε σὲ τέτοιο βαθμὸ κακίας καὶ φαυλότητος καὶ ἀνίερων πράξεων, ὥστε νὰ γεμίσει μὲ βωμοὺς καὶ ἀγάλματα τὴν ἁγία πόλη, καὶ στὸν ἴδιο τὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ νὰ στήσει βδέλυγμα, δηλαδή ἄγαλμα ποὺ ἔγινε γιὰ νὰ λατρεύεται ὡς θεός²⁰. Κατηγοροῦσε λοιπὸν γιὰ ὅλα αὐτὰ τὴν Ἱερουσαλήμ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, λέγοντας αὐτὰ· «Γιατί ἡ ἀγαπητή μου ἔκανε μέσα στὸν οἶκο μου βδέλυγμα; Μήπως οἱ προσευχῆς καὶ τὰ κρέατα τῶν ἁγίων θ' ἀφαιρέσουν ἀπὸ ἐσένα τὶς κακίες σου, ἢ μήπως μὲ αὐτὰ θὰ διαφυῖς;»²¹. Ἄλλοτε πάλι ἔλεγε· «Οἱ θεοὶ σου, Ἰούδα, ὡς πρὸν τὸν ἀριθμὸ εἶναι ὅσες καὶ οἱ πόλεις σου, καὶ ἀνάλογα μὲ τὸ πλῆθος τῶν δρόμων τῆς Ἱερουσαλήμ στήσατε βωμοὺς γιὰ νὰ προσφέρετε θυμίαμα στὸν Βάαλ. Γιατὶ φωνάζετε πρὸς ἐμένα; Ὅλοι σας παρανομήσατε καὶ ὅλοι σας σταθήκατε ἀσεβεῖς ἀπέναντί μου, λέγει ὁ Κύριος»²².

Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἱερεμίας, ποὺ ἔπεφτε στὰ γόνατα καὶ τοῦ ἀπηύθυνε παρακλήσεις ὑπὲρ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὁ Θεὸς εἶπε· «Καὶ σὺ μὴν προσεύχεσαι γιὰ τὸ λαὸ αὐτὸ καὶ μὴ ζητᾷς νὰ τοῦ δειχθεῖ ἔλεος, καὶ μὴν ἔλθεις σ' ἐμένα παρακαλῶντας καὶ προσευχόμενος γι' αὐτούς, γιατί δὲν θὰ σὲ ἀκούσω. Δὲν βλέπεις τί κάνουν αὐτοὶ στὶς πόλεις τοῦ Ἰούδα καὶ στοὺς δρόμους τῆς Ἱερουσαλήμ; Οἱ υἱοὶ τους μαζεύουν ξύλα, οἱ πατέρες τους ἀνάβουν φωτιά, καὶ οἱ γυναῖκες τους ζυμώνουν φυράματα, γιὰ νὰ κάνουν ἄρτοσκευάσματα γιὰ τὴ στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ. Ἐπίσης πρόσφεραν πίττες ὡς σπονδῆς σὲ ξένους θεοὺς, γιὰ νὰ μ' ἐξοργίσουν»²³. Ὅπως δηλαδή εἶπα προηγουμένως, ὁ υἱὸς τοῦ Ἐζεκία Μανασσῆς λάτρευσε τὶς στρατιές τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἤθελε νὰ ἔχει περὶ πολλοῦ τοὺς μάγους καὶ τοὺς ψευδομάντις, τοὺς γητευτῆς καὶ τοὺς οἰωνοσκοποῦς, καὶ θυσίασε στὰ εἰδῶλα ἀκόμα καὶ κάποια παιδιὰ του²⁴.

23. Ἱερ. 7, 16-18.

24. Δ' Βασ. 21, 5-6.

Οὐκοῦν εἰς τοῦτο φανλότητος καὶ δυσσεβείας ὠλισθη-
 κότα τὸν Ἰσραήλ, συχναῖς νουθεσίαις εἰς τὸ τῆς ἀληθείας
 φῶς ἀνακομίζειν ἤθελεν ὁ τῶν ὄλων Θεός. Ταύτη τοι καὶ
 μάλα συχνὸν τὸν τῆς παρακλήσεως αὐτοῖς ἐχαρίζετο λό-
 5 γον, ἵνα τὸν τῆς ἑαυτῶν διανοίας ἀνευρύνοντες ὀφθαλμόν,
 καὶ δαιμονιώδους αὐτὸν ἀγλύος ἀπαλλάττοντες, κἂν γοῦν
 ὀπέ τε καὶ μόλις ἰδεῖν ἰσχύσωσι, τίς ἐστὶν ὁ τῶν ὄλων Γενε-
 σιουργὸς καὶ Δεσπότης. Ταύτη τοί φησιν· «Ἀκούσατε ταῦ-
 τα, ὁ οἶκος Ἰακώβ, οἱ κεκλημένοι τῷ ὀνόματι Ἰσραήλ, καὶ
 10 οἱ ἐξ Ἰούδα ἐξελθόντες». Οἰκονομικώτατα λίαν τῆς τῶν πα-
 τέρων εὐγενείας, τῆς ὡς ἐν ἡθει, φημί, καὶ τρόποις ποιεῖται
 μνήμην πρὸς ἐντροπὴν τῶν ἐκκεκλικότων. Ἦσαν γάρ,
 ἦσαν ἐξ αὐτῶν μὲν κατὰ τὴν σάρκα, πλὴν ἀλλότριοι καὶ
 μακρὰν τῆς ἐκείνων ἐπιεικείας, ἑτερότροποί τε καὶ ἑτερο-
 15 γνώμονες, καὶ ψιλὴν ἔχοντες τὴν ἀπ' ἐκείνων κλησιν, ἀσύμ-
 βατοι δὲ τὴν γνώμην ἐκείνοις ὄντες ὧν ἀύχοῦσι τὴν εὐγέ-
 νειαν. Ὅτι δὲ εἰκαῖον τοῦτο πρὸς ὄνησιν αὐτοῖς, διέδειξεν
 ἑναργῶς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ἰουδαῖοι μὲν
 γὰρ ἐπὶ τῇ τῶν πατέρων λαμπρότητι φρονοῦντες μέγα, καύ-
 20 χημά τε ποιούμενοι τὰς ἐκείνων ἀρετάς, ἀσυνέτως ἔφα-
 σκον· «Ἡμεῖς πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ». Ὁ δὲ πρὸς αὐ-
 τοῦς· «Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ
 ἐποιεῖτε ἄν».

Οὐκοῦν οὐκ ἀπόχρη τοῦνομα πρὸς εὐκλείας δύναμιν
 25 τοῖς ἐκ πατέρων οὔσι λαμπρῶν, εἰ μὴ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς
 φαιδρότητος γένοιτο μιμηταί. Ἐντρέπει τοίνυν αὐτούς,
 κεκληθῆσθαι μὲν λέγων τῷ ὀνόματι Ἰσραήλ, ἐξελθεῖν δὲ καὶ
 ἐξ Ἰούδα, τοῦτ' ἔστι καὶ ἐκ τῆς Ἰούδα σποράς ἀναφῦναι,
 μὴ μὴν εἰσικέναι κατὰ τι γοῦν αὐτοῖς ὄλως. Αἰτιᾶται δὲ
 30 πρὸς τούτοις ὡς ὀμνύοντας μὲν τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ Θε-
 οῦ Ἰσραήλ, καὶ νομικὴν μὲν ἀποπεραίνοντας ἐντολήν· τῷ

Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ Ἰσραηλιῖτες ὀλίσθησαν σὲ τέτοιο βαθμὸ φαυλότητος καὶ δυσσέβειας, ἤθελε ὁ Θεὸς τῶν ὄλων μὲ συχνές νουθεσίαις νὰ τοὺς ἐπαναφέρει στὸ φῶς τῆς ἀλήθειας. Γι' αὐτὸ καὶ πολὺ συχνὰ τοὺς χάριζε τὸν λόγο τῆς παρηγοριᾶς, ὥστε, ἀνοίγοντας τὰ μάτια τῆς διάνοιάς τους καὶ ἐλευθερώνοντάς τα ἀπὸ τὴ δαιμονικὴ ὁμίχλη, ἔστω καὶ πολὺ ἀργὰ νὰ μπορέσουν νὰ δοῦν ποιὸς εἶναι ὁ Δημιουργὸς ὄλων καὶ Κύριος. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «Ἀκούστε αὐτά, σεις οἶκος τοῦ Ἰακώβ, πού καλεῖσθε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰσραὴλ καὶ κατὰγεσθε ἀπὸ τὸν Ἰούδα». Μὲ πολλὴ σοφία ὑπενθυμίζει τὴν εὐγένεια τῶν πατέρων τους, ἐννοῶ ὡς πρὸς τὸ ἦθος καὶ τὴ συμπεριφορὰ γιὰ νὰ νοιώσουν ντροπὴ αὐτοὶ πού εἶχαν παρεκκλίνει. Γιατὶ κατὰγονταν, ναὶ κατὰγονταν ἀπὸ αὐτοὺς κατὰ σάρκα, πλὴν ὅμως, ὄντας ξένοι καὶ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀρετὴ ἐκείνων, μὲ ἄλλους τρόπους καὶ ἄλλες γνῶμες, εἶχαν ἀπλῶς τὴν ὀνομασία ἀπὸ ἐκείνους, δὲν συμφωνοῦσαν ὅμως μὲ τὴ γνώμη ἐκείνων, τὴν εὐγένεια τῶν ὁποίων θεωροῦσαν καύχημά τους. Ὅτι ὅμως αὐτὸ ἦταν μάταιο πρὸς ὠφέλειά τους, τὸ ἔκανε ὀλοφάνερο ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός. Γιατὶ οἱ Ἰουδαῖοι, μεγαλοφρονώντας γιὰ τὴ λαμπρότητα τῶν πατέρων τους καὶ κἀνοντας δικό τους καύχημα τὶς ἀρετὲς ἐκείνων, ἔλεγαν ἀνόητα· «Ἐμεῖς ἔχομε πατέρα τὸν Ἀβραάμ». Ὁ Κύριος ὅμως τοὺς ἀπάντησε· «Ἄν ἦσασταν παιδιὰ τοῦ Ἀβραάμ, θὰ κἀνατε τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ»²⁵.

Ἄρα δὲν εἶναι ἀρκετὸ τὸ ὄνομα νὰ προκαλέσει δόξα σ' αὐτοὺς πού κατὰγονται ἀπὸ λαμπροὺς πατέρες, ἂν δὲν γίνουν μιμητὲς τῆς λαμπρότητας πού ὑπάρχει σ' αὐτούς. Τοὺς κάνει λοιπὸν νὰ νοιώσουν ντροπὴ, λέγοντας ὅτι καλοῦνται βέβαια μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ὅτι κατὰγονται ἀπὸ τὴ γενεὰ τοῦ Ἰούδα, δηλαδή ὅτι βλάστησαν ἀπὸ τὸ σπέρμα τοῦ Ἰούδα, ὅμως δὲν μοιάζουν καθόλου σὲ κάποιον μ' αὐτούς. Τοὺς κατηγορεῖ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, ὅτι ὀρκίζονται στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ Κυρίου τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἐκπληρώνουν ἐντολὴ τοῦ νόμου, γιατί λέγει, δεχόταν

γὰρ ὀνόματι, φησὶν, αὐτοῦ ὀμνύειν δεχόμενος τὰς τῶν ὄρκων χρείας οὐκ ἐπ' ἀληθείαι μᾶλλον καὶ δικαίοις πράγμασιν, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἐκ νόμου κατεψευσμένοις· εἶτα καὶ ἀντεχομένους τῆς πόλεως τῆς ἁγίας, καὶ ἐπὶ τῷ Θεῷ τοῦ Ἰσρα-
5 ἦλ ἀντιστηριζομένους. Ὑψηλὴν γὰρ ἠθέλον ἀνατείνειν τὴν ὄφρυν ὡς ἁγίαν οἰκοῦντες πόλιν καὶ ὀνομαζομένην Θεοῦ. Ἦκουον γὰρ ἐν τῷ θείῳ ναῶ ψαλλόντων ἱερουργῶν περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ· «Δεδοξασμένα ἐλάληθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ».

10 Διαμέμνηται καὶ τούτου καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος λέγων, μὴ χρῆναί τινας ὀμνύειν κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς, ὅτι οὐ δύνανται μίαν τρίχα λευκὴν ἢ μέλαιναν ποιῆσαι· μήτε μὴν εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως Ὡμνυον γὰρ κατὰ τῶν Ἱεροσολύμων, πόλιν αὐτήν, ὡς ἔφην, ὀνο-
15 μάζοντες Θεοῦ Ἄντεστηρίζοντο δὲ καὶ ἐπ' αὐτῷ, ἰσχὺν ἑαυτῶν εἶναι λέγοντες τὸν τῶν δυνάμεων Κύριον. Ἀλλ' ἦν ἀναγκαῖον τοὺς ὧδε τότε ἔχειν ὑπειληφότας μὴ τὴν τοῦ Θεοῦ θεβηλῶσαι πόλιν βωμοῖς καὶ θυσίαις καὶ ταῖς τῶν δαιμονίων ἀπάταις ἐνισχημένους, μήτε μὴν κατερεθίζειν ἐφ'
20 ἑαυτοῖς τὸν ἐφ' ᾧ τεθαροσῆκασιν, κατευφραίνειν δὲ μᾶλλον σπουδάσμασιν ἀγαθοῖς καὶ καθάπερ τινὰ θυσίαν αὐτῷ προσκομίζοντες τὸ ἄραρός εἰς εὐσέβειαν. Πλὴν «ἀκούσατε ταῦτα», φησί· καὶ ποῖα ταῦτα; «Τὰ πρότερα ἔτι ἀπήγγειλα, ἐκ τοῦ στόματός μου ἐξῆλθε καὶ ἀκουστόν ἐγένετο. Ἐξάπι-
25 να ἐποίησα καὶ ἐπῆλθεν». Ἐπειδὴ γὰρ, ὡς ἔφην, ἐν ἀρχαῖς τοὺς τε καλουμένους γνώστας καὶ οἰωνοσκόπους πανταχόθεν συναγαγὼν ὁ θεομισῆς Μανασσῆς αἰεὶ τὸ μέλλον περιειργάζετο καὶ ταῖς ἐκείνων βωμολοχίαις συνηροπασμένος, ὡήθη τάχα πού καὶ εἰδέναί σαφῶς αὐτό· ταύτη τοί φησιν ὁ
30 τῶν ὅλων Θεός· Ἐγὼ σοὶ καὶ τὰ πρῶτα ἀπήγγειλα, καὶ οὐ παρ' ἑτέρου τινὸς τῶν ψευδωνύμων θεῶν ἐλάληθη ταῦτα

για τὴν ἀνάγκη τῶν ὄρκων νὰ ὀρκίζεται στὸ ὄνομά του²⁶, ὄχι ὅμως γι' ἀληθινὲς καὶ δίκαιες ὑποθέσεις, ἀλλὰ γιὰ κατεψευσμένες ἀπὸ τὸ νόμο· καὶ ἀκόμα διεκδικοῦσαν γιὰ τὸν ἑαυτό τους τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας πόλης καὶ θεωροῦσαν ἀντιστήριγμά τους τὸν Θεὸ τοῦ Ἰσραήλ. Γιατὶ ἤθελαν νὰ σηκώνουν ψηλὰ τὰ φρύδια τους ἀπὸ ὑπερηφάνεια, ἐπειδὴ κατοικοῦσαν στὴν ἁγία πόλη καὶ πὺν ὀνομαζόταν πόλη τοῦ Θεοῦ. Καθόσον ἄκουγαν μέσα στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ νὰ ψάλλουν οἱ λειτουργοὶ γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ: «Λόγια δόξας εἰπώθηκαν γιὰ σένα, γιὰ σένα τὴν πόλη τοῦ Θεοῦ»²⁷.

Τὸ ἀναφέρει αὐτὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος λέγοντας, ὅτι δὲν πρέπει κάποιοι νὰ ὀρκίζονται κατὰ τῆς κεφαλῆς τους, γιατί δὲν μποροῦν οὔτε μὰ ἄσπρη ἢ μαῦρη τρίχα νὰ κάνουν, οὔτε ὅμως καὶ στὰ Ἱεροσόλυμα, ἐπειδὴ εἶναι ἡ πόλη τοῦ μεγάλου Βασιλιᾶ²⁸. Γιατὶ ὀρκίζονταν κατὰ τῶν Ἱεροσολύμων, ὀνομαζοντάς την, ὅπως εἶπα, πόλη τοῦ Θεοῦ. Στηρίζονταν καὶ σ' αὐτόν, λέγοντας ὅτι ἰσχύς τους εἶναι ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων²⁹. Ἦταν ὅμως ἀνάγκη, αὐτοὶ πὺν νόμιζαν ὅτι ἦταν τότε σ' αὐτὴ τὴν πλεονεκτικὴ θέση, νὰ μὴ βεβηλώνουν τὴν πόλη τοῦ Θεοῦ μὲ βωμοὺς καὶ θυσίαις αἰχμαλωτισμένοι ἀπὸ τὶς ἀπάτες τῶν δαιμονίων, οὔτε νὰ ἐρεθίζουν ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ τους ἐκεῖνον στὸν ὁποῖο στήριζαν τὸ θάρρος τους, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τὸν εὐχαριστοῦν μὲ ἀγαθὰ ἔργα καὶ νὰ τοῦ προσφέρουν σὰν θυσία τὴ σταθερότητα στὴν εὐσέβεια. Ὡστόσο τοὺς λέγει: «Ἀκοῦστε αὐτά». Καὶ ποιά εἶναι αὐτά; «Καὶ τὰ προηγούμενα σοῦ τὰ ἀνήγγειλα· βγήκε ἀπὸ τὸ στόμα μου ἡ ἀγγελία καὶ ἀκούσθηκε ἀπὸ ὅλους. Τὸ ἀνήγγειλα ξαφνικὰ καὶ πραγματοποιήθηκε». Ἐπειδὴ δηλαδή, ὅπως εἶπα, στὴν ἀρχὴ ὁ θεομότης Μανασσῆς, ἀφοῦ μάζεψε ἀπὸ παντοῦ τοὺς λεγόμενους γνῶστες καὶ οἰωνοσκόπους, ἐξέταξε συνεχῶς τὸ μέλλον, καὶ παρασυρμένος ἀπὸ τὶς φλυαρίες ἐκείνων, νόμιζε ὅτι τάχα καὶ τὸ γνῶριζε μὲ σαφήνεια, γι' αὐτὸ καὶ λέγει ὁ Θεὸς τῶν ὅλων Ἐγὼ καὶ τὰ προηγούμενα σοῦ τὰ ἀνήγγειλα, καὶ δὲν σᾶς εἰπώθηκαν

πρὸς ὑμᾶς, ἀλλ' ἐκ τοῦ στόματός μου ἐξῆλθε, καὶ ἀκουστόν
 σοι γέγονε, καὶ ἐξάπινα ἐποίησα καὶ ἐπῆλθε, τοῦτ' ἔστιν εἰ
 καὶ μὴ προσεδόκησας εἰς πέρας ἤξειν αὐτὰ, ἀλλ' οὖν ἔγνωσ
 διὰ πραγμάτων αὐτῶν καὶ πείρας αὐτῆς, ὅτι καὶ ἐποίησα
 5 καὶ ἐπῆλθεν. Ἔοικε δὲ προτέραν λέγειν τὴν ἐπενεχθεῖσαν
 αὐτοῖς ἐκ τοῦ πολέμου ταλαιπωρίαν, ὅτε καὶ τῆς ἐνεγκού-
 σης αὐτοὺς ἀπενηνεγμένοι καὶ πικρᾶς δουλείας λαβόντες
 ζυγόν, εἰς τὴν Περσῶν καὶ Μήδων ἀπεκομίζοντο χώραν.
 Δεύτερα γὰρ μετ' ἐκεῖνα συμβέβηκε τοῖς Βαβυλωνίοις τὰ
 10 ἐκ θείας ὀργῆς ἐπενεχθέντα αὐτοῖς, ἃ καὶ ἤδη διὰ πλείστων
 ὄσων ἡμῖν εἴρηται λόγων.

Στίχ 4. «Γινώσκω ἐγὼ ὅτι σκληρὸς εἶ καὶ νεῦρον σι-
 δηροῦν ὃ τράχηλός σου καὶ τὸ μέτωπόν σου χαλκοῦν.
 Καὶ ἀνήγγελά σοι τὰ πάλαι πρὶν ἐλθεῖν ἐπὶ σέ, ἀκου-
 15 στόν σοι ἐποίησα».

Διαδείκνυσιν ἐν τούτοις τῆς ἀνωτάτω φύσεως τὴν ἀ-
 παράβλητον ἡμερότητα, καὶ ὅσον εἰς ἀνθρώπους ποιεῖται
 τὸν ἔλεον, καὶ εἴ τινα εἶεν τῶν καταλυπεῖν αὐτὸν εἰωθότων.
 Ἴσοπαλῆ γὰρ ἔχει τὴν γαληνότητα τῇ οἰκείᾳ δόξῃ. Καὶ ὡς-
 20 περ ἀμέτροις ὑπεροχαῖς τὸ τῶν γεννητῶν ὑπερνήχεται μέ-
 τρον, οὕτως ἐστὶ καὶ ἀσυγκρίτως φιλόανθρωπος. Ἄθρει
 γὰρ ὅπως, καίτοι σκληρὸν ὄντα τὸν Ἰσραὴλ γινώσκων,
 γαῦρόν τε καὶ ἀπερίθραυστον ἔχοντα τὸν αὐχένα, ὥστε καὶ
 δοκεῖν νεῦρον εἶναι σιδηροῦν, σκληρὸν δὲ δηλονότι καὶ
 25 ἀκαμπές, μέτωπόν τε χαλκοῦν, τοῦτ' ἔστι πάλιν ἀπηρυθρι-
 ακὸς καὶ ἀνάτρεπτον καὶ αἰδοῦς ἀπάσης ἐστερημένον,
 προαπήγγειλεν αὐτῷ τὰ ἐσόμενα, καὶ πρὶν ἐλθεῖν ἐποίησεν
 ἀκουστά. Ἐδρα δὲ τοῦτο οὐ μάτην, ἀλλ' ἐπεῖπερ ἀνουθέ-
 τητον εἶχον τὴν καρδίαν, τὰς τῶν σκυθρωπῶν ἐποιεῖτο
 30 προαγορεύσεις, ἵνα τάχα πως, βραχὺ περιθραυσθέντες τοῖς
 δείμασιν, ἀποφοιτήσκειεν μὲν τῆς ἐκτόπου καὶ ὀδελυρωτά-

αὐτὰ ἀπὸ κάποιον ἀπὸ τοὺς ψευδώνυμους θεοὺς, ἀλλὰ βγήκαν ἀπὸ τὸ στόμα μου, καὶ τὰ ἀκούσατε ὅλοι, καὶ τὸ ἔκανα αὐτὸ ξαφνικά καὶ πραγματοποιήθηκε· δηλαδή, ἂν καὶ δὲν περίμενες ὅτι αὐτὰ θὰ πραγματοποιηθοῦν, ὅμως τώρα κατάλαβες ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα καὶ τὴν ἴδια τὴν πείρα, ὅτι καὶ τὸ ἔκανα καὶ πραγματοποιήθηκε. Καὶ φαίνεται ὅτι προηγούμενη λέγει τὴν ταλαιπωρία ποὺ προκλήθηκε σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὸν πόλεμο, ὅταν, ξεριζωμένοι ἀπὸ τὴν πατρίδα τους καὶ φορτωμένοι τὸν πικρὸ ζυγὸ τῆς δουλείας, μεταφέρονταν στὴ χώρα τῶν Μήδων. Δεύτερα μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνα συνέβησαν στοὺς Βαβυλώνιους ὅσα τοὺς καταφέρθηκαν ἀπὸ τὴ θεία ὀργή, τὰ ὅποια καὶ πάρα πολὺ ἐκτεταμένα ἔχω ἤδη ἐκθέσει σ' ἐσᾶς.

Στίχ. 45. «Ἐγὼ γνωρίζω ὅτι εἶσαι σκληρὸς λαός, ὅτι ὁ τράχηλός σου εἶναι νεῦρο σιδερένιο καὶ τὸ μέτωπό σου χάλκινο. Καὶ σοῦ ἀνήγγειλα τὰ παλαιὰ προτοῦ συμβοῦν σ' ἐσένα, καὶ φρόντισα νὰ τὰ ἀκούσεις».

Μὲ αὐτὰ παρουσιάζει τὴν ἀσύγκριτη ἀγαθότητα τῆς ὑπέριστα φύσης, καὶ πόση εὐσπλαχνία δείχνει στοὺς ἀνθρώπους, ἔστω κι ἂν κάνουν κάποια ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συνήθως τοῦ προκαλοῦν μεγάλη λύπη. Γιατὶ ἔχει τὴν ἀγαθότητὰ του ἰσοδύναμη μὲ τὴ δόξα του. Καὶ ὅπως ξεπερνᾷ τὴ μετριότητα τῶν δημιουργημάτων μὲ ἀμέτρητη ὑπεροχή, ἔστι εἶναι καὶ ἀσύγκριτα φιλόανθρωπος. Γιατὶ πρόσεχε· μολονότι γνώριζε ὅτι ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἦταν σκληρὸς καὶ εἶχε τὸν αὐχένα του ἀλαζονικὸ καὶ ἄκαμπτο, ὥστε νὰ μοιάζει μὲ σιδερένιο νεῦρο, σκληρὸ δηλαδή καὶ ἀλύγιστο, καὶ τὸ μέτωπό του χάλκινο, ποὺ σημαίνει πάλι ὅτι δὲν κοκκινίζει, εἶναι ἀμετάβλητο κι ἔχει χάσει κάθε ντροπὴ, τοῦ προανήγγειλε ἐκεῖνα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τοῦ συμβοῦν, καὶ πρὶν τοῦ συμβοῦν φρόντισε νὰ τὰ ἀκούσει. Καὶ δὲν τὸ ἔκανε αὐτὸ ἔτσι μάταια, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ καρδιά τους δὲν δεχόταν συμβουλές, ἔκανε τὶς προαγγελίες τῶν λυπηρῶν, ὥστε, ἀφοῦ νοιώσουν ἔστω καὶ λίγη συντριβὴ ἀπὸ τὸ φόβο, ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν παράλο-

ζωῆς, μεθαρμόσαιντο δὲ πρὸς γε τὸ δεῖν τὰ ἀμείνω ζητεῖν, καὶ τὴν ἐπάρατον καὶ βδελυρωτάτην ἀφέντες ψευδολατρίαν, ἣν τοῖς ψευδωνύμοις προσῆγον θεοῖς, προσκυνεῖν ἔλοι-
 5 το τὸν ἕνα καὶ φύσει καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεόν. Οὕς γὰρ οὐ με-
 θίστησι λόγος ἐκ τῶν ἀτόπων ἐγχειρημάτων, τούτους ἔσθ' ὅτε καὶ οὐχ ἐκόντας ἐξίστησι φόβος. Καί τι τοιοῦτον ἡμῖν ὑποδηλοῦν ἔοικεν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, ψάλλον τε καὶ λέγων πρὸς τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα Θεόν· «Ἐν χαλινῷ καὶ κημῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξεις, τῶν μὴ ἐγγιζόντων πρὸς σέ».

- 10 Στίχ. 5-11. «Μὴ εἴπης ὅτι Τὰ εἰδωλά μοι ἐποίησαν, καὶ μὴ εἴπης ὅτι Τὰ γλυπτὰ καὶ χωνευτὰ ἐνετείλαντό μοι. Ἦκούσατε ταῦτα, καὶ ὑμεῖς οὐκ ἔγνωτε, ἀλλὰ καὶ ἀκουστά σοι ἐποίησα τὰ καινὰ ἀπὸ τοῦ νῦν, ἃ μέλλει γίνεσθαι. Καὶ οὐκ εἶπας· Νῦν γίνεται καὶ οὐ πάλαι, καὶ οὐ
 15 προτέραις ἡμέραις ἤκουσας αὐτά. Μὴ εἴπης, ὅτι Γινώσκω αὐτά. Οὔτε ἔγνως, οὔτε ἠπίστω, οὔτε ἀπ' ἀρχῆς ἠνοιξά σου τὰ ὦτα. Ἐγνων γὰρ ὅτι ἀθετῶν ἀθετήσεις, καὶ ἄνομος ἔτι ἐκ κοιλίας κληθήσῃ. Ἐνεκεν τοῦ ἐμοῦ ὀνόματος δείξω σοι τὸν θυμόν μου, καὶ τὰ ἔνδοξά μου
 20 ἐπάξω ἐπὶ σοί, ἵνα μὴ ἐξολοθρεύσω σε. Ἴδου πέπρακά σε οὐχ ἔνεκεν ἀργυρίου, ἐξειλάμην δέ σε ἐκ καμίνου πτωχείας. Ἐνεκεν ἐμοῦ ποιήσω σοι, ὅτι τὸ ἐμὸν ὄνομα βεβηλοῦται καὶ τὴν δόξαν μου ἐτέρῳ οὐ δώσω».

Ἐν τοῖς Ἱερειοῦ τοῦ προφήτου λόγοις εὐρίσκομεν ὅτι
 25 τῶν ἐκ Βαβυλῶνος ἡρηκότων ποτὲ τὴν ἁγίαν πόλιν, καταδηωσάντων καὶ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν, ἀποκομισάντων δὲ καὶ τὸν Ἰσραὴλ αἰχμάλωτον, αἱ περιλειφθεῖσαι γυναῖκες ἐβούλοντο μὲν ἅμα τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἀνασσωσμένοις κατελθεῖν εἰς Αἴγυπτον, ἀντανισταμένου γε μὴν τοῦ προφήτου,
 30 οἵκαδε τὸ μένειν αὐτὸς ἀναπειθόντος, καὶ τὴν αἰτίαν καταλευκαίνοντος, αἱ κατὰ ταῦτα αὐτοῖς ἀντανέκραγον λέγου-

γη και βδελυρώτατη ζωή τους, και να στραφούν στην αναζήτηση της ὀρθῆς, και ἐγκαταλείποντας τὴν καταραμένη και σιχαμερώτατη ψευδολατρία, τὴν ὁποία πρόσφεραν στους ψευδοθεούς, να θελήσουν να προσκυνήσουν τὸν ἕνα και ἀπὸ τὴ φύση του και ἀληθινὸ Θεό. Γιατί, ὅποιους δὲν τοὺς ἀπομακρύνει ὁ λόγος ἀπὸ τὶς ἄνομες πράξεις, αὐτοὺς πολλές φορές και χωρὶς να θέλουν τοὺς ἀπομακρύνει ὁ φόβος. Κάτι παρόμοιο φαίνεται να μᾶς ὑποδηλώνει ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ψάλλοντας και λέγοντας στὸν Θεὸ και Σωτῆρα τῶν ὄλων «Μὲ χαλινάρια και φίμωτρο θὰ σφίξεις τὰ σαγόνια ἐκείνων πὸν δὲν πλησιάζουν σ' ἐσένα»³⁰.

Στίχ. 5-11. «Μὴν πεῖς, Τὰ εἶδωλα μου τὸ ἔκαναν αὐτό, οὔτε να πεῖς ὅτι Τὰ γλυπτὰ και χωνευτὰ ἀγάλματα μου τὸ προεῖπαν. Τὰ ἀκούσατε αὐτὰ και δὲν τὰ καταλάβατε, ἀλλὰ και τὰ νέα φρόντισα να τ' ἀκούσεις ἀπὸ τώρα, αὐτὰ πὸν μέλλουν να γίνουν. Και δὲν εἶπες· Τώρα γίνονται και ὄχι παλαιά, και δὲν τὰ ἀκουσες τὶς μέρες πὸν πέρασαν. Μὴν πεῖς, Αὐτὰ τὰ ξέρω. Οὔτε τὰ γνώριζες, οὔτε τὰ ἔμαθες, οὔτε σοῦ ἀνοιξα τ' αὐτιὰ ἀπὸ τὴν ἀρχή. Γιατί γνώριζα, ὅτι σίγουρα θὰ τ' ἀθετήσεις και θὰ ὀνομασθεῖς ἄνομος προτοῦ ἀκόμα γεννηθεῖς. Γιὰ χάρη τοῦ ὀνόματός μου θὰ σοῦ δείξω τὸ θυμὸ μου, και θὰ πραγματοποιήσω τὰ ἔνδοξα κατορθώματά μου σὲ σένα, για να μὴ σὲ ἐξολοθρεύσω. Να, δὲν τὰ πούλησα για χρήματα, ἀλλὰ σὲ ἔβγαλα ἀπὸ τὸ καμῖνι τῆς φτώχειας. Γιὰ χάρη μου θὰ τὸ κάνω, γιατι βεβηλώνεται τὸ ὄνομα και δὲν θὰ δώσω τὴ δόξα μου σὲ ἄλλον».

Στοὺς λόγους τοῦ προφήτη Ἰερεμία βρισκομε ὅτι, ὅταν οἱ Βαβυλώνιοι κυρίευσαν κάποτε τὴν ἁγία πόλη, ἀφοῦ καταληλάτησαν ὄλη τὴν Ἰουδαία και πῆραν μαζί τους αἰχμαλώτους και τοὺς Ἰσραηλῖτες, οἱ γυναῖκες πὸν ἀπέμειναν ἤθελαν μαζί μὲ τοὺς Ἰσραηλῖτες πὸν σώθηκαν να κατεβοῦν τὴν Αἴγυπτο. Προβάλλοντας τότε ὁ προφήτης τὴν ἀντίθεσή του και προσπαθώντας να πείσει αὐτὲς να μείνουν τὴν πατρίδα τους και ἐξηγώντας τὸν λόγο, αὐτὲς πρόβαλλαν σ' αὐτὰ τὶς ἀντιρρήσεις τους και ἔλεγαν

σαι· «Ἐπειδὴ διελείπομεν θύουσαι τῇ βασιλίῳ τοῦ οὐρα-
 νου, ἐπῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς πάντα τὰ κακὰ ταῦτα». Ἔροντο γάρ,
 καίτοι παθόντες τὴν ἄλωσιν, ὅτι τοῖς ψευδωνύμοις θεοῖς
 προσκρούσαντες καὶ τῆς ἐπικουρίας ἐστερημένοι, πεπτώκα-
 5 σιν ὑπὸ πόδας ἐχθρῶν. Ταύτη τοι καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας
 ἔφη πρὸς Θεόν· «Κύριε, οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν· ἔμαστί-
 γωσας αὐτούς, καὶ οὐκ ἐπόνεσαν, συνετέλεσας αὐτούς, καὶ
 οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν». Ἐμοῦ τοίνυν, φησὶν,
 ἀκουστά σοι ποιήσαντος πρὶν ἐλθεῖν τὰ συμβεβηκότα, μὴ
 10 πάλιν εἴπης, «Τὰ εἰδωλά μοι ἐποίησαν». Τί ἐποίησαν; Τὸ
 ἄλῳναι δηλονότι ταῖς ἐκ τοῦ πολέμου συμφοραῖς· οὐκ ἐκ τῆς
 ἐκείνων ὀργῆς ἀπήχθης αἰχμάλωτος, οὐδὲ ἀποστήσαντι τὴν
 ἐπικουρίαν τὴν παρὰ γε σφῶν αὐτῶν δυσδιάφικτόν σοι τὴν
 δίκην ἐπήγαγον. Γλυπτὰ γάρ εἰσι καὶ χωνευτά. Μῆτε μὴν
 15 ἐκεῖνο, φησὶν, εἴπης κατὰ σαυτόν, ὅτι «Τὰ εἰδωλά μοι ἐνετεί-
 λαντο», ἀντὶ τοῦ, ἠπείλησαν, ἤγουν προαπήγγειλαν, ὅτι πεί-
 σομαι τὰ τοιάδε τῶν κακῶν Ἠκούσατε ταῦτα παρ' ἐμοῦ, καὶ
 ὑμεῖς οὐκ ἔγνωτε, τοῦτ' ἔστιν, οὐ συνήκατε, οὔτε μὴν γεγόνα-
 τε σοφοί. Τοῦτο γὰρ εἶναί φαμεν τὸ συνιέναι κατὰ ἀλήθειαν.
 20 Ἔργον γὰρ ἦν συνετόν, καὶ φρονήσεως τῆς ἀξιαγίαςτου
 καρπὸς τὸ ἀπονεῦσαι τῶν προηγορευμένων καὶ τῶν σκυ-
 θρωπῶν μὴ περιμεῖναι τὸ πέρασ, ἀλλ' ἔξω γενέσθαι πάσης
 ὀργῆς τε καὶ δίκης

Οὐκοῦν ἀκουστά σοι ἐποίησα καινὰ ἀπὸ τοῦ νῦν ἃ
 25 μέλλει γίνεσθαι. Οὕτω γὰρ γενομένων οὔτε μὲν συμβεβη-
 κότων αἱ προαγορεύσεις ἐγένοντο παρὰ Θεοῦ Μὴ τοίνυν
 εἴπης, ὅτι οὐ πάλαι καὶ οὐ προτέραις ἡμέραις ἤκουσας αὐ-
 τὰ, προηγόρευσα γὰρ ἐξ ἀρχῆς. «Μὴ εἴπης, ὅτι Γινώσκω
 αὐτά», διὰ τῶν ψευδομάντεων δηλονότι καὶ ψευδηγόρων
 30 Οὔτε γὰρ ἔγνωσ αὐτὰ οὔτε ἠπίστω, οὔτε μὴν ἀπὸ ἀρχῆς
 ἠνοιξά σου τὰ ὦτα, τοῦτ' ἔστιν οὐ, πρὶν τοὺς ἐμοὺς λόγους
 γενέσθαι, πεποίηκά σοι τοῦτο παρ' ἑτέρου γνωστόν· ἐπή-

31. Ἱερ. 51, 18.

32. Ἱερ. 5, 3.

«Ἐπειδὴ παραλείψαμε νὰ θυσιάζουμε στὴ βασίλισσα τοῦ οὐρανοῦ, μᾶς βρῆκαν ὅλες αὐτὲς οἱ συμφορὲς»³¹. Γιατὶ νόμιζαν, παρόλο πὺ ἐπαθάν τὴν ἄλωση, ὅτι ἔπεςαν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν τους ἐπειδὴ προσέκρουσαν στοὺς ψευδώνυμους θεοὺς καὶ στερήθηκαν τὴ βοήθειά τους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας εἶπε στὸν Θεό· «Μάρτυρας, Κύριε, τὰ μάτια σου· τοὺς μαστίγωσες, καὶ δὲν πόνεσαν· τοὺς ἀποτελείωσες (κατέστρεψες) καὶ δὲν θέλησαν νὰ δεχτοῦν τὴν παιδαγωγία σου»³². Ἐνῶ ἐγὼ λοιπὸν, λέγει, φρόντισα ν' ἀκούσετε αὐτὰ πὺ ἔχουν συμβεῖ πρὶν συμβοῦν, μὴν πεῖς πάλι ὅτι «Τὰ εἶδωλα μοῦ τὸ ἔκαναν». Τί ἔκαναν; Τὸ νὰ παραδοθεῖς στὶς συμφορὲς τοῦ πολέμου. Δὲν ὀδηγήθηκες αἰχμάλωτος ἀπὸ τὴν ὀργὴ ἐκείνων οὔτε, ἐπειδὴ ἀρνήθηκες τὴ βοήθεια ἐκ μέρους τους, σοῦ προκάλεσαν ἀναπόφευκτη τὴν τιμωρία. Γιατὶ εἶναι ἀγάλματα ἀπὸ πέτρα καὶ μέταλλο. Οὔτε νὰ πεῖς, λέγει, μέσα σου ἐκεῖνο· «Τὰ εἶδωλα μοῦ ἔδωσαν τὴν ἐντολή», ἀντὶ νὰ πεῖ, “μὲ ἀπειλήσαν”, δηλαδὴ μοῦ προεῖπαν ὅτι θὰ πάθω αὐτὰ τὰ κακὰ. Ἦ ἀκούσατε αὐτὰ ἀπὸ ἐμένα καὶ σεῖς δὲν τὰ ἀναγνωρίσατε, δηλαδὴ δὲν τὰ κατανοήσατε, οὔτε βέβαια γίνατε σοφοί. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι, λέμε, ἡ ἀληθινὴ σύνεση. Γιατὶ ἦταν πράξη σύνεσης καὶ καρπὸς φρόνησης ἀξιοθαύμαστης τὸ νὰ ἀποφύγουν ὅσα προαγγέλθηκαν καὶ νὰ μὴν περιμένουν τὴν πραγματοποίησιν τῶν λυπηρῶν, ἀλλὰ νὰ βρεθοῦν ἔξω ἀπὸ κάθε ὀργὴ καὶ τιμωρία.

Φρόντισα λοιπὸν ν' ἀκούσεις τὰ δυσάρεστα ἀπὸ τώρα, αὐτὰ πὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνον μελλοντικά. Γιατὶ οἱ προαγγελίες ἀπὸ τὸν Θεὸς ἔγιναν προτοῦ γίνον αὐτὰ καὶ συμβοῦν. Μὴν πεῖς λοιπὸν, ὅτι δὲν τὰ ἀκουσες ἀπὸ παλαιὰ καὶ ἀπὸ τὶς προηγούμενες ἡμέρες, γιατί σοῦ τὰ προεῖπα ἀπὸ τὴν ἀρχή. «Μὴν πεῖς, Τὰ γνωρίζω αὐτά», ἀπὸ τοὺς ψευδομάντεις δηλαδὴ καὶ ψευδολόγους. Γιατὶ «οὔτε τὰ γνώρισες, οὔτε τὰ ἔμαθες, οὔτε σοῦ ἀνοιξα τ' αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἀρχή», δηλαδὴ δὲν σοῦ τὸ ἔκανα αὐτὸ γνωστὸ μὲ κάποιον ἄλλο προτοῦ σοῦ μιλῆσω ἐγὼ, ἀλλὰ πραγματοποίησα ὅσα

γαγον δὲ τῶν προηγορευμένων τὸ πέρας. «Ἔγνω γὰρ ὅτι
 ἀθετῶν ἀθετήσεις, καὶ ἄνομος ἔτι ἐκ κοιλίας κληθήσῃ». Ἔ-
 δει δὲ τοῖς ἀθετοῦσι καὶ ἀνομεῖν ἤρημένοις, καὶ τοῦτο ἀπὸ
 γαστροῦς (ἐδιδάσκοντο γὰρ ἐκ νηπίου τὸ λατρεύειν θεοῖς
 5 ἄλλοτριόις), τὰς αὐτοῖς προεπούσας ἐπαρτηθῆναι δίκας. Ἔ-
 δεῖξά σοι τὸν θυμόν μου, ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἐπάξω
 δὲ καὶ τὰ ἔνδοξά μου ἐπὶ σέ, ἵνα μὴ ἐξολοθρεύσω σε. Ἦν
 γὰρ ἀναγκαῖον καταφρονήσαντι μὲν τῷ Ἰσραήλ, καὶ ἀπά-
 σης φαυλότητος ἐς λῆξιν ἐληλακότι, καὶ οὐδενὸς λόγου παν-
 10 τελῶς τὴν εἰς Θεὸν ἀξιοῦντι τιμὴν, δειχθῆναι τὸν θυμόν,
 ὑπὲρ δὲ τοῦ πάλιν ἰδεῖν τῆς ἐνούσης αὐτῷ φιλανθρωπίας
 τὸ μέγεθος, προσενεχθῆναι τοῖς σκυθρωποῖς καὶ τὰ παρά-
 δοξα, ἵνα μὴ ἐξολοθρευθῶσι. Σέσωκε γὰρ αὐτοὺς ἐκ χειρὸς
 ἐχθρῶν, καὶ πεσόντας εἰς τὸ τῆς δίκης λίνον, πάλιν ἐξείλετο
 15 καὶ τῶν τῆς αἰχμαλωσίας ἀπέλυσε βρόχων, ἵνα μὴ εἰσάπαν
 ἐξολοθρεύσῃ τὸν Ἰσραήλ.

Ἴδου δὴ οὖν πέπρακά σε, φησὶν, οὐχ ἔνεκεν ἀργυρίου,
 τοῦτ' ἔστιν οὐ χρημάτων ἔνεκα. Οὐ γὰρ ἐξήτησά τι τῶν τοι-
 ούτων παρὰ σοῦ, οὔτε μὴν ἐν χρεῖα γέγονα τῶν ἐπιγείων
 20 τινός, ἢ μόσχων ἢ προβάτων ἢ τράγων σφαγῆς, ἀλλ' ἐπέι-
 περ ἡμάρτανες, καὶ ῥάθυμος ἦσθα περὶ τὴν ὀφειλομένην
 ἐμοὶ παρὰ σοῦ τιμὴν τε καὶ δόξαν. Πλὴν καὶ οὕτως ἐξείλα-
 μην σε, φησὶν, ἐκ καμίνου πτωχείας (δεδούλευκε γὰρ τοῖς
 Βαβυλωνίοις). Ἐπεται δὲ πάντως τοῖς ἐκ δουλείας κακοῖς
 25 καὶ τὸ ἐν ἐνδείᾳ κεῖσθαι παντός ἀγαθοῦ «Ἐνεκεν ἐμοῦ
 ποιήσω σοι, ὅτι τὸ ὄνομά μου βεβηλοῦται». ῥοντο γὰρ οἱ
 ἤρηκότες ὅτι, καίτοι Θεοῦ σώζειν ἐθέλοντος αὐτοὺς καὶ
 προεστηκότος, ἔτι νενικήκασι, καὶ οὐχ ἐκόντος αὐτοῦ πλε-
 ονεκτήσαντες τὸν ἐπικουρούμενον. Βεβηλοῦται τοίνυν,
 30 φησί, τὸ ὄνομά μου, τοιαύτας ἐκείνων τὰς δόξας περὶ ἐμοῦ
 ἐχόντων. Δώσω δὲ ἐγὼ οὐδενὶ τῶν ἄλλων τὴν δόξαν μου.
 Δόξα δὲ Θεοῦ τὸ σώζειν ἐστὶ καὶ ἐλεεῖν, καὶ τὸ πάντων δύ-

προανήγγειλα. Γιατί «Γνώριζα ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ τὰ ἀθετήσεις καὶ θὰ ὀνομασθεῖς ἄνομος πρὶν ἀκόμα γεννηθεῖς». Ἐπρεπε λοιπὸν σ' αὐτοὺς ποὺ ἀθετοῦσαν καὶ ἀρνοῦνταν τὶς ἐντολές του, καὶ μάλιστα πρὶν ἀκόμα γεννηθοῦν (γιατὶ ἀπὸ νήπια ἀκόμα μάθαιναν νὰ λατρεύουν ξένους θεούς), νὰ ἐπιβληθοῦν οἱ τιμωρίες ποὺ ἔπρεπαν σ' αὐτούς. Σοῦ ἔδειξα τὸ θυμὸ μου ἕξαιτίας τοῦ ὀνόματός μου, θὰ πραγματοποιήσω τὰ ἔνδοξα κατορθώματά μου σὲ σένα, γιὰ νὰ μὴ σὲ ἐξολοθρεύσω. Γιατὶ ἔπρεπε, στοὺς Ἰσραηλῖτες ποὺ ἔδειξαν περιφρόνηση καὶ ἔφτασαν στὸ ἀποκορύφωμα τῆς φαυλότητος καὶ δὲν λογάριασαν καθόλου τὴν τιμὴ πρὸς τὸν Θεό, νὰ δειχθεῖ ὁ θυμὸς μου, καὶ γιὰ νὰ δοῦν πάλι τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας του, νὰ τοὺς προσφέρει καὶ τὰ ἀπροσδόκητα μαζί μὲ τὰ δυσάρεστα, γιὰ νὰ μὴν ἐξολοθρευθοῦν. Τοὺς ἔσωσε δηλαδή ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν τους, καὶ ἀφοῦ ἔπεσαν στὸ δίχτυ τῆς τιμωρίας, τοὺς ἔβγαλε πάλι ἀπὸ αὐτὸ καὶ τοὺς ἀπελευθέρωσε ἀπὸ τὰ βρόχια τῆς αἰχμαλωσίας, γιὰ νὰ μὴν ἐξολοθρεύσει ἐξολοκλήρου τοὺς Ἰσραηλῖτες.

Νὰ λοιπὸν, λέγει, σὲ πούλησα ὄχι ἕξαιτίας ἀργυρίων, δηλαδή γιὰ νὰ πάρω χρήματα. Γιατὶ δὲν ζήτησα ἀπὸ σένα κάτι τέτοιο, οὔτε χρειάσθηκα κάτι ἀπὸ τὰ ἐπίγεια, ἢ μοσχάρια ἢ πρόβατα ἢ τράγων σφαγῆ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀμάρτανες καὶ ἦσουν ἀδιάφορος νὰ μοῦ προσφέρεις τὴν τιμὴ καὶ τὴ δοξολογία ποὺ μοῦ ὀφείλες. Ἄλλὰ κι ἔτσι σὲ ἔβγαλα ἀπὸ τὸ καμίνι τῆς φτώχειας (καθόσον ἔγινε σκλάβος τῶν Βαβυλωνίων). Γιατὶ τὰ δεινὰ τῆς δουλείας τὰ ἀκολουθεῖ ὅπωςδήποτε καὶ ἡ στέρηση κάθε ἀγαθοῦ. «Γιὰ δική μου χάρη θὰ σοῦ τὰ κάνω, γιατί βεβηλώνεται τὸ ὄνομά μου». Γιατὶ νόμιζαν ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς αἰχμαλώτισαν, ὅτι μολονότι ἤθελε ὁ Θεὸς νὰ τοὺς σώσει καὶ τοὺς προστάτευε, ἐκεῖνοι νίκησαν, καὶ παρὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ ἐπικράτησαν εἰς βάρος ἐκείνου ποὺ τοὺς προστάτευε. Βεβηλώνεται λοιπὸν, λέγει τὸ ὄνομά μου, ἔχοντας αὐτοὶ τέτοια γνώμη γιὰ μένα. Ἄλλὰ ἐγὼ δὲν θὰ δώσω σὲ κανέναν ἄλλο τὴ δόξα μου. Δόξα βέβαια τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ σώζει καὶ

νασθαι κρατεῖν, καὶ τὸ ἀκονιτὶ δύνασθαι πληροῦν ἅπερ ἔλοιτο κατορθοῦν.

Στίχ 12-13. «Ἐκ ακουέ μου, Ἰακώβ, καὶ Ἰσραήλ ὃν ἐγὼ καλώ. Ἐγὼ εἰμι πρῶτος, καὶ ἐγὼ εἰμι εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ
5 ἡ χεὶρ μου ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, καὶ ἡ δεξιὰ μου ἐστερέωσε τὸν οὐρανόν».

Εἰς ἀνάμνησιν αὐτοὺς ἀναφέρει πάλιν τῆς δοθείσης αὐτοῖς τιμῆς τε καὶ δόξης, καὶ προσέτι φειδοῦς τε καὶ ἀγάπης Ἡξίωται γὰρ τῶν ἀνωτάτω γερωῶν, οἱ καὶ ἐκ πάντων
10 τῶν ἔθνῶν κέκληνται μόνοι πρὸς οἰκειότητα τὴν πρὸς αὐτόν, μερὶς τε καὶ κληρὸς γεγονάσιν αὐτοῦ. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Μωϋσῆς προσεφώνει ποτὲ τοῖς ἐξ Ἰσραήλ οὕτω λέγων· «Ἴδου Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ σὲ ἐξελέξατο ὁ Κύριος ἐκ πάντων τῶν ἔθνῶν εἶναι
15 αὐτοῦ λαόν» καὶ πάλιν, «Ὅτε διεμέριζεν ὁ Ὑψιστος ἔθνη, ὡς δὲ ἔσπειρεν υἱὸς Ἀδάμ, ἔστησε ὅρια ἔθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ, καὶ ἐγενήθη μερὶς Κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ». Ἔδει οὖν, ἔδει τοὺς οὕτω τετιμημένους, τοὺς εὐκλεεῖς καὶ ἀπόλεκτον
20 λαχόντας ὄνομα, τοὺς εἰς κληρὸν Θεοῦ τεταγμένους καὶ τὸ ἐν ἀπολέκτοις εἶναι πλουτήσαντας, μὴ ἀπονεῦσαί τι πρὸς ἃ μὴ θέμις, μηδὲ ταῖς ἐξιτήλοις ἐπαναστάσεσι καταλυπεῖν ἐλέσθαι τὸν εὐεργέτην, τὸν ἀπάσης αὐτοῖς δοτῆρα τιμῆς καὶ χορηγὸν ὄντα τῶν οὕτως ἐξηρημένων καὶ τριποθήτων
25 ἀγαθῶν. Ἀλλ' οὐδὲν τῶν τοιούτων εἰς νοῦν ἐλόντες οἱ δειλαιοὶ, τοῖς τῆς εἰδωλολατρίας ἐνεπάγησαν τέλμασι, καὶ Θεὸν ἀφέντες τὸν ἀληθινόν, τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις λελατρεύκασι.

Πλὴν καὶ οὕτω κατοικτεῖρει πάλιν αὐτούς· καλεῖ γὰρ
30 πρὸς εὐπάθειαν τό, «Ἀκούσατέ μου» βοῶν, καὶ ὅπερ ἦν ἄμεινον ἐν ἀρχαῖς ἐλέσθαι πληροῦν, ἵνα καὶ ἀκράδαντον

νά ἔλεεῖ, καὶ νά μπορεῖ νά κυβερνᾷ τὰ πάντα, καθὼς καὶ νά μπορεῖ δίχως κόπο νά πραγματοποιεῖ ὅσα θέλει νά κατορθώσει.

Στίχ. 12-13. «Ἔκουσέ με, Ἰακώβ καὶ Ἰσραήλ, σὺ τὸν ὁποῖο ἐγὼ καλῶ. Ἐγὼ εἶμαι ὁ πρῶτος καὶ ἐγὼ ὑπάρχω στὸν αἰῶνα· τὸ χέρι μου θεμέλιωσε τὴ γῆ, καὶ ἡ δεξιὰ μου στερέωσε τὸν οὐρανό».

Τοὺς ὑπενθυμίζει πάλι τὴν τιμὴ καὶ τὴ δόξα πού τοὺς χάρισε, καὶ ἐπιπλέον τὴ φροντίδα καὶ τὴν ἀγάπη του. Γιατὶ ἀξιῶθηκαν τὰ ἀνώτατα βραβεῖα, αὐτοὶ πού μόνοι ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη κλήθηκαν νά γίνουν οἰκεῖοι μὲ αὐτόν, καὶ ἔγιναν μερίδα καὶ κληρὸς του. Ἀπευθυνόμενος κάποτε ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς πρὸς τοὺς Ἰσραηλιῖτες, τοὺς ἔλεγε τὰ ἑξῆς· «Νά, τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου εἶναι ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔσένα ξεχώρισε ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη γιὰ νά γίνεις ὁ λαὸς του»³³. Καὶ ἄλλοῦ πάλι· «Ὅταν ὁ Ὑψιστος διαχώριζε τὰ ἔθνη, ἀνάλογα μὲ τὴ διασπορὰ τῶν υἱῶν τοῦ Ἀδάμ, καθόρισε καὶ τὰ ὅρια τῶν ἐθνῶν σύμφωνα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀγγέλων του, καὶ ἔγινε μερίδα τοῦ Κυρίου ὁ λαὸς τοῦ Ἰακώβ, τμῆμα τῆς κληρονομίας τοῦ ὁ Ἰσραήλ»³⁴. Ἐπρεπε λοιπόν, ἔπρεπε αὐτοὶ πού τόσο τιμήθηκαν, αὐτοὶ πού τοὺς ἔλαχε λαμπρὸ καὶ ξεχωριστό ὄνομα, αὐτοὶ πού συμπεριλήφθηκαν στὸν κληρὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἔλαβαν ὡς πλοῦτο τὴν κατάταξή τους ἀνάμεσα στοὺς ἐκλεκτούς, νά μὴν ἀποκλίνουν σὲ κάτι ἀπὸ τὰ μὴ πρέποντα, οὔτε νά ἐπιδιώκουν μὲ τὶς ἐπιπόλαιες ἀποστασίες τους νά λυποῦν τὸν εὐεργέτη τους, αὐτόν πού τοὺς ἔδωσε κάθε τιμὴ καὶ πού ἔγινε χορηγὸς τους τῶν τόσο ἐξαιρετικῶν καὶ πολυπόθητων ἀγαθῶν. Ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν θέλησαν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ νά βάλουν στὸ νοῦ τους οἱ δυστυχεῖς, βούλιαξαν στὰ τέλματα στῆς εἰδωλολατρίας, καὶ ἐγκαταλείποντας τὸν Θεὸ τὸν ἀληθινό, λάτρευσαν τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου.

Ὡστόσο καὶ ἔτσι τοὺς δείχνει πάλι τὴ φιλανθρωπία του· γιατί τοὺς καλεῖ πάλι πρὸς τὴν ὑπακοή φωνάζοντάς τους, «Ἄκουστε με», κι αὐτὸ πού ἦταν καλύτερο νά θελήσουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νά τὸ

ἔχωσι τὴν εὐήμερίαν, τοῦτο γὰρ γοῦν ὄψε διαπεράναι προσ-
 τέταχεν, ἵνα ἔξω πόδα θεῖεν τῆς δίκης καὶ τῆς ἐπενηνεγμέ-
 νης αὐτοῖς θητείας ἀπολύσαιντο τὰ δεσμά. Ἐπειδὴ δὲ προσ-
 ἐκύνησαν τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὸν Κτίστην ἀφέν-
 5 τες, τοῖς παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸ εἶναι παρενηνεγμένοις ἀνή-
 πτοντο σέβας, μυσταγωγεῖ πάλιν αὐτούς. Ὡς γὰρ ὁ μακά-
 ριος ἔφη Παῦλος· «Ὁφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν
 χρόνον, πάλιν ἐσχῆκασι χρεῖαν τοῦ διδάσκοντος αὐτούς,
 τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ, καὶ γεγό-
 10 νασι χρεῖαν ἔχοντες γάλακτος, καὶ οὐ στερεᾶς τροφῆς». Ὅ-
 τι τοίνυν αὐτός ἐστιν «ὁ ὢν», καὶ ἔστι πρὸ πάντων, καὶ ἀκα-
 τάληκτον ἔχει τὸ εἶναι Θεὸς ὢν κατὰ φύσιν, διαδείκνυσι
 λέγων· «Ἐγὼ εἰμι πρῶτος, καὶ ἐγὼ εἰμι εἰς τὸν αἰῶνα». Τοῦ
 δὲ πρώτου τίς ἂν νοοῖτο πρότερος; Ὡσπερ γὰρ τῆς ὄντως
 15 τε καὶ πρώτης ἀρχῆς οὐκ ἂν προτέρα νοοῖτο παρ' ἐκείνην
 ἀρχήν, οὕτως οὐκ ἂν νοοῖτο τοῦ πρώτου πρῶτός τις ἕτερος.
 Οὐκοῦν αἰεὶ καὶ πρὸ πάντων καὶ εἰς ἀπεράντους αἰῶνάς
 ἐστιν ὁ τῶν ὄλων Θεός. Ὁ γὰρ μὴ ἔχων ἀρχὴν εἰς ποῖόν πο-
 τε καταλήξει τέλος; Καὶ τὰ μὲν τῆς θείας δόξης ἐν τούτοις,
 20 ὁ δὲ γε τῶν ψευδωνύμων θεῶν ἔσμός, ἤγουν τὰ τοῦ κόσμου
 στοιχεῖα, οὔτε πρῶτα νοηθεῖεν ἄν, οὔτε κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ
 ὡσαύτως ἔχειν εἰς αἰῶνα δύνανται. Ἄστρα μὲν γάρ, ἥλιος
 καὶ σελήνη, καὶ αὐτὸς δὲ πρὸς τούτοις ὁ οὐρανός, παρεκο-
 μίσθησαν εἰς τὸ εἶναι, καὶ ἀρχὴν λαβόντα καὶ γένεσιν, καὶ
 25 εἰς τὸ πέρας τοῦ εἶναι δραμοῦνται ποτε, καὶ οὐδὲν ἐν αὐ-
 τοῖς καταθρῆσαι τις ἄν, ὃ μὴ πάντη τε καὶ πάντως τὴν θεί-
 ας καὶ ἀκηράτου φύσεως ὑποκάθεται δόξαν.

Ὅτι δὲ οὐκ ἂν ἀμάρτοι τάληθους ὁ ἐπὶ τῷδε λόγος, διέ-
 δειξεν εὐθύς λέγων· «Ἡ χεὶρ μου ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, καὶ ἡ
 30 δεξιὰ μου ἐστερέωσε τὸν οὐρανόν». Εἶτα πῶς τὸ ποιηθὲν πε-
 ρὶ τῶν ἴσων ἀμιλλήσεται τῷ τεκτηναμένῳ καὶ τῇ τοῦ δημι-

πραγματοποιήσουν, για να έχουν και εὐημερία ἀσάλευτη, πρόσταξε αὐτὸ να τὸ κάνουν ἔστω κι ἄργά, για να ἀποφύγουν τὴν τιμωρία καὶ ν' ἀποτινάξουν τὰ δεσμὰ τῆς σκλαβιᾶς ποὺ τοὺς εἶχε ἐπιβληθεῖ. Ἐπειδὴ ὅμως προσκύνησαν τὴ στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ³⁵ καὶ ἐγκαταλείποντας τὸν Κτίστη ἀπέδιδαν τὸ σεβασμὸ σ' αὐτὰ ποὺ ἔφερε ἐκεῖνος στὴν ὑπαρξη, τοὺς διδάσκει καὶ πάλι. Γιατί, ὅπως ὁ μακάριος Παῦλος εἶπε, «Ἐνῶ ἔπρεπε ἐξαιτίας τοῦ τόσο χρόνου νὰ εἶναι δάσκαλοι, χρειάσθηκαν πάλι κάποιον νὰ τοὺς διδάξει ποιά εἶναι τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, καὶ κατάντησαν νὰ χρειάζονται γάλα, καὶ ὄχι στερεὰ τροφή»³⁶. «Ὅτι λοιπὸν αὐτὸς εἶναι «ὁ Ὡν»³⁷, καὶ ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ὅλα, καὶ ἔχει χωρὶς τέλος τὴν ἀπὸ τὴ φύση του θεότητα, τὸ φανερώνει λέγοντας «Ἐγὼ εἶμαι πρῶτος κι ἐγὼ ὑπάρχω στὸν αἰῶνα». Κι ἀπὸ τὸν πρῶτο ποιὸς μπορεῖ νὰ νοηθεῖ πρωτύτερος; Ὅπως δηλαδὴ τῆς πραγματικῆς καὶ πρώτης ἀρχῆς δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἀρχὴ πρωτύτερη ἀπὸ αὐτήν, ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἄλλος πιὸ πρῶτος ἀπὸ τὸν πρῶτο. Ἄρα λοιπὸν πάντοτε καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα καὶ στοὺς ἀπέραντους αἰῶνες ὑπάρχει ὁ Θεὸς τῶν ὅλων. Γιατί αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει ἀρχή, σὲ ποιο τέλος θὰ καταλήξει ποτέ; Καὶ αὐτὰ βέβαια ὅσον ἀφορᾷ τὴ θεία δόξα, τὸ πλῆθος ὅμως τῶν ψευδώνυμων θεῶν, δηλαδὴ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, οὔτε πρῶτα μποροῦν νὰ νοηθοῦν, οὔτε καὶ νὰ παραμείνουν πάντοτε τὰ ἴδια ὅπως εἶναι στὸν αἰῶνα. Γιατί τὰ ἄστρα, ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ οὐρανός, ἦρθαν στὴν ὑπαρξη, ἀφοῦ ἔλαβαν καὶ ἀρχὴ καὶ γένεση, καὶ θὰ ὀδηγηθοῦν κάποτε στὸ τέλος τῆς ὑπαρξῆς τους, καὶ τίποτε δὲν θὰ μποροῦσε νὰ παρατηρήσει κανεὶς σ' αὐτὰ ποὺ νὰ μὴ εἶναι κατώτερο ἀπὸ τὴ δόξα τῆς θείας καὶ ἀκήρατης φύσης.

«Ὅτι ὅμως ὁ λόγος αὐτὸς δὲν κάνει λάθος, τὸ ἔδειξε ἀμέσως λέγοντας: «Τὸ χέρι μου θεμέλιωσε τὴ γῆ καὶ ἡ δεξιὰ μου στρέωσε τὸν οὐρανό». Καὶ πῶς τότε αὐτὸ ποὺ δημιουργήθηκε θὰ συναγωνισθεῖ γιὰ τὰ ἴσα μὲ τὸν τεχνουργό του καὶ θὰ διεκδικήσει τὴ

37. *Εξ. 3, 14.

ουργήσαντος αὐτὸ φιλονεικήσει δόξη; Ἀποφαίνει δὴ οὖν ἀτοπώτατον, μᾶλλον δὲ καὶ δυσσεβείας ἀπάσης ἔχον γραφήν, τὸ ἐλέσθαι τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα προσκυνεῖν, καὶ τὸν αἰεὶ καὶ πρῶτον ὄντα ἀφέντα, τοῖς ἐν χρόνῳ πεπονημένοις
 5 τὸ τῆς ἀληθοῦς Θεότητος ὄνομά τε καὶ χρῆμα προσνέμειν καὶ ταῖς ἐαυτῶν εὐτεχνίαις χαρίζεσθαι τοῦτο. «Προσεκύνησαν γὰρ ἃ ἐποίησαν οἱ δάκτυλοι αὐτῶν», κατὰ τὸ γεγραμμένον. «Χεῖρα» δὲ καὶ «δεξιάν» ἰδίαν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὀνομάζει τὸν Υἱόν. Οὕτω γὰρ πλεισταχοῦ παρὰ τῆς θεοπνεύστου
 10 Γραφῆς κεκλημένον εὐρήσομεν. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος ἔφη Μωσῆς· «Ἡ δεξιὰ σου, Κύριε, δεδόξασται ἐν ἰσχύϊ, ἡ δεξιὰ σου χεῖρ, Κύριε, ἔθραυσεν ἐχθρούς». Ὁ δὲ μακάριος Δαβίδ· «Κραταιωθήτω ἡ χεῖρ σου, ὑψωθήτω ἡ δεξιὰ σου».

Στίχ. 14. «Καλέσω αὐτούς, καὶ στήσονται ἅμα, καὶ συναχθήσονται πάντες καὶ ἀκούσονται. Τίς αὐτοῖς ἀγγεγείλε ταῦτα;».

Ἐβουλόμην γὰρ, φησί, συναγηγερομένοις αὐτοῖς προσθεῖναι πεῦσιν, καὶ δὴ καὶ ἐρεῖσθαι σαφῶς, τίνα προγνώστην, ἢ γοῦν προαγορευτήν, οἶονται γενέσθαι κατὰ ἀλήθειαν τῶν ἀδοκῆτως αὐτοῖς ἐπενηνεγμένων, δῆλον δὲ ὅτι τῆς
 20 ἐκ τοῦ πολέμου συμφορᾶς τῶν μὲν γὰρ ψευδομάντεων οὐδεὶς προαπαγγείλας ὄραται. Θεοκλητεῖν μὲν γὰρ ἐσκήπτοντο καὶ εἶναι τινες ἐπίπονοι καὶ δαιμονίων κάτοχοι. Πλὴν οὐδεμία γὰρ ἐν ἀκαθάρτοις πνεύμασιν ἢ πρόγνωσις τῶν
 25 ἐσομένων, οὔτε μὴν ἐν ἀψύχοις ὕλαις μεμορφωμέναις εἰς θεούς. Οὐκοῦν τῶν μὲν ἐν δόξῃ θεῶν παντελῶς οὐδεὶς ὁ παραγγείλας ἐστίν, ἐγὼ δὲ μεμίνυκα διὰ προφητῶν ἁγίων ἕκαστα λεπτῶς· εἶτα ἐξὸν ὑπεκνεῦσαι τοῦ κακοῦ καὶ ἔξω φέρεσθαι παγίδος, ἐνυστάξατε, μαρτυροῦσαν τοῖς ἐμοῖς λό-
 30 γοις τὰ ληθῆς τὴν τῶν κακῶν περιμείναντες πείραν. Ποία

δόξα ἐκείνου πού τὸ δημιούργησε; Ἀποδεικνύει λοιπὸν πολὺ ἀνόητο καὶ μᾶλλον ὅτι ἐπισύρει τὴν κατηγορία κάθε ἀσέβειας, τὸ νὰ θέλει κανεὶς νὰ προσκυνεῖ τὴ κτίση καὶ ὄχι τὸν Κτίστη, καὶ ἀφήνοντας τὸν αἰώνιο καὶ πρῶτο, νὰ ἀπονέμει σὲ ὅσα δημιουργήθηκαν μέσα στὸν χρόνο τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἀληθινῆς θεότητας καὶ νὰ τὸ χαρίζουν στὶς τεχνικὲς τοὺς ἐπινοήσεις. Γιατί, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Προσκύνησαν ὅσα ἔκαναν τὰ χέρια τοὺς»³⁸. «Χέρι» καὶ «δεξιὰ» τοῦ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ὀνομάζει τὸν Υἱό. Γιατί ἔτσι θὰ τὸν βροῦμε ν' ἀποκαλεῖται σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς θεόπνευστης Γραφῆς. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Μωϋσῆς λέγει· «Ἡ δεξιὰ σου, Κύριε, δοξάσθηκε μὲ τὴ δύναμή της, τὸ δεξί σου χέρι, Κύριε, συνέτριψε τοὺς ἐχθρούς»³⁹. Ὁ μακάριος πάλι Δαβὶδ λέγει· «Ἄς καταστειῖ πανίσχυρο τὸ χέρι σου, ἃς ἐξυψωθεῖ ἡ δεξιὰ σου»⁴⁰.

Στίχ. 13-14. Θὰ τοὺς καλέσω καὶ θὰ σταθοῦν ἀμέσως μπροστά μου, καὶ θὰ συγκεντρωθοῦν ὅλοι καὶ θ' ἀκούσουν. Ποιὸς τοὺς τὰ ἀνήγγειλε αὐτά;».

Ἦθελα, λέγει, τώρα πού συγκεντρώθηκαν νὰ τοὺς ἀπευθίνω ἐρώτηση, καὶ μάλιστα νὰ ρωτήσω μὲ σαφήνεια, Ποιὸς θεωροῦν ἀληθινὰ ὅτι ἦταν προγνώστης, δηλαδή προάγγελος, ἐκείνων πού ἀπροσδόκητα ἔπαθαν, προφανῶς ἀπὸ τὴ συμφορὰ τοῦ πολέμου. Γιατί δὲν φαίνεται νὰ τὰ προκήρυξε κανένας ἀπὸ τοὺς ψευδομάντις. Γιατί αὐτοὶ προσποιοῦνταν ὅτι ἐπικαλοῦνταν τοὺς θεοὺς, ὅτι μάντευαν τὰ μέλλοντα καὶ ἦταν κάτοχοι τῶν δαιμονίων. Ἀλλὰ στὰ ἀκάθαρτα πνεύματα δὲν ὑπάρχει καμμιά πρόγνωση τῶν μελλοντικῶν, οὔτε καὶ στὰ ἄψυχα ὑλικά πού εἶχαν διαμορφωθεῖ σὲ θεοὺς. Ἐπομένως ἀπὸ τοὺς νομιζόμενους θεοὺς δὲν ὑπῆρξε ἀπολύτως κανένας πού νὰ ἔδωσε τὴν προαγγελία, ἐγὼ ὅμως τὰ προανήγγειλα μέσω τῶν ἁγίων προφητῶν ὅλα μὲ λεπτομέρεια. Ἐπειτα, ἐνῶ ἦταν δυνατὸ νὰ ἀποκλίνετε ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ νὰ ἀποφύγετε τὴν παγίδα, νυστάξατε, περιμένοντας τὴν πραγματοποίησι τῶν κακῶν πού θὰ ἐπιβεβαίωνε τὴν ἀλήθεια τῶν λόγων μου. Τί τοὺς

τοίνυν ὑμῖν τῶν γοήτων ἢ χρεῖα; ποία τῶν ψευδοπροφη-
 τῶν ἢ ὄνησις; τί δὲ τῶν οἰωνοσκοπεῖν εἰωθότων εἶδειεν ἄν
 ἐργαστήρια, οἱ τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη καταλαμβάνοντες
 καὶ τοῖς ἀκαθάρτοις βωμοῖς προσιζήσαντες, ὀβολῶν εὐτε-
 5 λεστάτων πωλοῦσι τὸ ψεῦδος τὸ ἀπὸ καρδίας αὐτῶν ὡς
 παρὰ Θεοῦ, καὶ τοῖς προσιοῦσιν αὐτοῖς ἀνερευγόμενοι τὸ
 δοκοῦν ἔνεκεν δρακὸς κριθῆς καὶ κλάσματος ἄρτου, κατὰ
 τὸ εἰρημένον διὰ φωνῆς Ἰεζεκιήλ;

Στίχ. 14-16. «Ἀγαπῶν σε ἐποίησα τὸ θέλημά σου ἐπὶ
 10 Βαβυλῶνος, τοῦ ἄραι σπέρμα Χαλδαίων. Ἐγὼ ἐλάλη-
 σα, ἐγὼ ἐκάλεσα, ἤγαγον αὐτὸν καὶ εὐώδωσα τὴν ὁδὸν
 αὐτοῦ. Προσαγάγετε πρὸς μὲ καὶ ἀκούσατε ταῦτα· οὐκ
 ἀπ' ἀρχῆς ἐν κρυφῇ ἐλάλησα· ἡνίκα ἐγένετο, ἐκεῖ ἤμην·
 καὶ νῦν Κύριος ἀπέσταλκέ με καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ».

15 Οὐκ ἔα πάλιν ἀποκομίζεσθαι πρὸς ὑπονοίας οὐκ ἀλη-
 θεῖς. Ἦν μὲν γάρ, καὶ σφόδρα εἰκός, ἅτε δὴ καὶ ἀπαιδα-
 γώγητον ἔχοντας νοῦν καὶ πολὺ λίαν εὐπαρακόμιστον
 πρὸς ἀπόστασιν καὶ τοῖς τῆς ἀπάτης βρόχοις εὐάλωτον, οἷ-
 εσθαί τε καὶ λέγειν τὰ ἐκ τοῦ πολέμου συμβῆναι παθεῖν αὐ-
 20 τοὺς ἐξ ὀργῆς τάχα πού τῶν ψευδωνύμων θεῶν, παρεωρα-
 μένης μὲν τῆς αὐτοῖς πρεπούσης καὶ ὀφειλομένης θεραπεί-
 ας, προσκεκομισμένων δὲ οὐκέτι τῶν θυσιῶν αὐτῶν, κατοι-
 κτεῖραι δὲ πάλιν καὶ τοῖς ἐκεῖνα παθοῦσιν ἐπιμετροῆσαι τὰ
 ἐξ ὀργῆς καὶ τὸ ἀπεικὸς οὐδὲν ὁ λόγος ἔχει. Προαπεδείξα-
 25 μεν γάρ ὅτι, πεπορθημένης τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ κατεμπρη-
 σθείσης ὁμοῦ τῷ ναῶ τῆς Ἰουδαίας ἀπάσης, αἱ περιλει-
 φθεῖσαι γυναῖκες ἔφασκον συμβῆναι ταῦτα αὐταῖς, ὅτι δια-
 λελοίπασιν θύουσαι τῇ βασιλίσῃ τῶν οὐρανῶν. Ἴνα τοίνυν
 εἶδειεν τὸν Λυτρωτὴν, μὴ ἑτέροις θεοῖς, αὐτῷ δὲ μᾶλλον

41. Ἰεζ. 13, 19.

42. Ἰεζ. 51, 18.

χρειάζεσθε λοιπόν τους μάγους; Ποιό τὸ ὄφελος τῶν ψευδοπροφητῶν, καὶ τί θὰ μπορούσαν νὰ γνωρίσουν τὰ ἐργαστήρια αὐτῶν ποὺ συνηθίζουν νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν οἰωνοσκοπία, αὐτοὶ ποὺ καταλαμβάνοντας τοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων καὶ καθίζοντας δίπλα στοὺς ἀκάθαρτους βωμοὺς γιὰ κάποιους εὐτελέστατους ὀβολοὺς, πουλοῦν τὸ ψεῦδος ποὺ σύρουν ἀπὸ τὸ νοῦ τους τάχα ὡς προερχόμενο ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ στοὺς προσερχόμενους σ' αὐτοὺς ἐκσφενδονίζουν ἀπὸ τὸ στόμα τους αὐτὸ ποὺ τοὺς ἔρχεται γιὰ μιὰ χούφτα κριθᾶρι καὶ ἓνα κομμάτι ψωμί⁴¹, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Ἰεζεκιήλ;

Στίχ. 14-16. «Ἐγὼ ἀπὸ ἀγάπη πρὸς ἑσένα ἔκανα τὸ θέλημά σου εἰς βάρος τῆς Βαβυλώνας, τὸ νὰ ἐξολοθρεύσω τοὺς ἀπογόνους τῶν Χαλδαίων. Ἐγὼ μίλησα (στὸν Κύριο), ἐγὼ τὸν κάλεσα, ἐγὼ τὸν ὀδήγησα καὶ εὐώδωσα τὸν δρόμο του. Ἐλᾶτε κοντά μου καὶ ἀκοῦστε αὐτά: δὲν σᾶς μίλησα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ στὰ κρυφά: ὅταν πραγματοποιοῦνταν ἡ προφητεία μου, ἤμουν ἐκεῖ. Καὶ τώρα αὐτὸς λέγει, Μὲ ἔστειλε ὁ Κύριος καὶ τὸ Πνεῦμα του».

Δὲν ἀφήνει πάλι νὰ ὀδηγοῦνται σὲ ὑπόνοιες ὄχι ἀληθινές. Γιατὶ ἦταν, καὶ πολὺ μάλιστα εὐλόγο, ἐπειδὴ εἶχαν ἀπαιδαγώγητο νοῦ, ποὺ πολὺ εὐκόλα παρασυρόταν στὴν ἀποστασία καὶ εὐκόλα ἔπεφτε στὰ δίχτυα τῆς ἀπάτης, ὥστε νὰ νομίζουν καὶ νὰ λένε, ὅτι συνέβη νὰ πάθουν τὶς συμφορὲς τοῦ πολέμου ἕξαιτίας τῆς ὀργῆς τάχα τῶν ψευδώνυμων θεῶν, ἐπειδὴ παραμέλησαν τὴν πρέπουσα καὶ ὀφειλόμενη σ' αὐτοὺς λατρεία καὶ δὲν πρόσφεραν πιά τις θυσίες τους, νὰ τοὺς δείξει πάλι τὸ ἔλεός του καὶ νὰ ἐπιμετρήσει σ' αὐτοὺς ποὺ ἔπαθαν τὰ κακὰ ἐκεῖνα καὶ τὴν τιμωρία ἕξαιτίας τῆς ὀργῆς του, καὶ ὁ συλλογισμὸς δὲν ἔχει τίποτε τὸ μὴ λογικό. Γιατὶ δείξαμε προηγουμένως ὅτι, ὅταν κυριεύθηκε ἡ Ἱερουσαλήμ καὶ πυρπολήθηκε μαζὶ μὲ τὸ ναὸ καὶ ὀλόκληρη ἡ Ἰουδαία, οἱ γυναῖκες ποὺ ἀπέμειναν ἰσχυρίζονταν ὅτι τὰ ἔπαθαν ὅλα αὐτὰ ἐπειδὴ ἔπαυσαν νὰ θυσιάζουν στὴ βασίλισσα τῶν οὐρανῶν⁴². Γιὰ νὰ γνωρίσουν λοιπὸν τὸν Λυτρωτὴ καὶ νὰ μὴν ἀποδίδουν σὲ

τὴν ἐπὶ τῷ σώζεσθαι προσνέμοντες χάριν, ἐναργέστατά φησιν, ὡς τῇ περὶ αὐτοῦ φειδοῖ καὶ ἀγάπῃ κεκινημένος, ὅπερ ἦν αὐτοῖς τριπόθητον καὶ πολύευκτον, τοῦτο καὶ εἰς πέρας ἔλθειν παρεσκεύασε, τὸ ἐξαρθῆναι δηλονότι τὸ σπέρμα
 5 τῶν Χαλδαίων, ἅτε δὴ καὶ ἡρηκότων αὐτούς καὶ πάντα τρόπον ἀπανθρωπίας ἐνδειξαμένων καὶ τοῖς εἰς λῆξιν αὐτούς περιβεβληκότων κακοῖς. Ἀγάπῃ τοίνυν τῇ πρὸς σὲ παρωρηθήην εἰς τὸ δεῖν συμπεραῖναι τὸ σοὶ δοκοῦν ἐπὶ τῇ τῶν Βαβυλωνίων, ὥστε καὶ ἐξᾶραι τὸ σπέρμα τῶν Χαλδαί-
 10 ων.

Εἶτα περὶ Κύρου φησίν, ὡς τοῖς αὐτοῦ νεύμασιν ἤχθη τε καὶ κέκληται πρὸς γε τὸ δεῖν καταδηῶσαι τὴν γῆν καὶ κατὰ κράτος ἐλεῖν αὐτήν. «Ἐγὼ ἤγαγον καὶ εὐώδωσα τὴν ὁδὸν αὐτοῦ». Λελάληκα δὲ ταῦτα ἀπ' ἀρχῆς, φησί, καὶ οὐκ ἐν
 15 κρυφῇ, προσηγγέλκα ἐναργῶς διὰ προφητῶν ἁγίων. «Οὕτω λέγει Κύριος τῷ χριστῷ μου Κύρω, οὗ ἐκράτησα τῆς δεξιᾶς ἐπακοῦσαι ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἔθνη, καὶ ἰσχὺν βασιλέων διαρρήξω». Οὐκοῦν οὐ λαθραῖον, οὔτε μὴν ἐν παραδύστῳ τὸν περὶ αὐτοῦ πεποίημα λόγον, ἀλλ' «ἤγαγον αὐτόν, καὶ
 20 ἐκάλεσα καὶ εὐώδωσα τὴν ὁδὸν αὐτοῦ»· καὶ οὐ λελάληκα μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ δρωῶντι τὰ σοὶ φίλα, καὶ κατ' εὐχὴν συμπαρήμην ἐγὼ, καταστρέφων μὲν τὴν τῶν Χαλδαίων ἰσχύν, παναλκῆ δὲ τιθεὶς καὶ δυσάντητον τὸν καταδηοῦντα αὐτούς, ὥστε μὴ μᾶλλον τῆς Κύρου χειρὸς εἶναι τὰ δρώμενα, ἀλλὰ
 25 τῆς ἐμῆς πανσθενεστάτης δεξιᾶς, δίκας αὐτοῖς ἐπάγοντος τῆς εἰς σὲ παροινίας ἔνεκα, μᾶλλον δὲ τῆς ἀμετροῦτος μισανθρωπίας καὶ ἀκρατοῦς ὀμότητος. Ἐφη γάρ, ὅτι Ἐγὼ δέδωκα αὐτούς εἰς χεῖράς σου, σὺ δὲ οὐκ ἔδωκας αὐτοῖς ἔλεος.

Εἶτα μεταξὺ τῶν τοιῶνδε λόγων αὐτοῦ τοῦ Κύρου τίθησι
 30 φωνάς, ὁμολογοῦντος ὅτι Θεὸς ἦν ὁ καταθήγων αὐτὸν καὶ δυσμαχώτατον ἀποφαίνων καὶ τῆς Βαβυλωνίων ἰσχύος

ἄλλους θεοὺς τῆ χάρη γιὰ τὴ σωτηρία, ἀλλὰ σ' αὐτόν, λέγει μὲ πολλὴ σαφήνεια ὅτι παρακινήμενος ἀπὸ τῆ φροντίδα καὶ τὴν ἀγάπη του πρὸς αὐτούς, ἔκανε νὰ πραγματοποιηθεῖ αὐτὸ ποὺ ποθοῦσαν πολὺ καὶ εὐχόνταν γι' αὐτό, τὸ νὰ ἐξολοθρευθοῦν δηλαδὴ οἱ ἀπόγονοι τῶν Χαλδαίων, ἐπειδὴ τοὺς εἶχαν κυριεύσει καὶ τοὺς εἶχαν δείξει τὴν ἀπανθρωπιὰ μὲ κάθε τρόπο, καὶ τοὺς προκάλεσαν τὰ ἔσχατα δεινὰ. Ἀπὸ ἀγάπη λοιπὸν γιὰ σένα παρακινήθηκα στὴν ἀνάγκη νὰ πραγματοποιήσω αὐτὸ ποὺ ἤθελες γιὰ τὴ χώρα τῶν Βαβυλωνίων, ὥστε καὶ νὰ ἐξολοθρεῦσω τοὺς ἀπογόνους τῶν Χαλδαίων.

Ἔπειτα λέγει γιὰ τὸν Κύρο, ὅτι μὲ τῆ δική του συγκατάθεση ὁδηγήθηκε καὶ κλήθηκε στὸ ἔργο τῆς ἐρήμωσης τῆς γῆς καὶ τῆς ὀλοκληρωτικῆς κατάληψής της. «Ἐγὼ τὸν ὁδήγησα καὶ εὐώδωσα τὸν δρόμο του». Κι αὐτὰ τὰ εἶπα ἀπὸ τὴν ἀρχή, λέγει, καὶ ὄχι κρυφά· τὰ προανήγγειλα ὀλοκάθαρα μέσω ἀγίων προφητῶν· «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος στὸν Κύρο ποὺ τὸν ἔχρισα βασιλιά, καὶ τοῦ ὁποίου κατέστησα πανίσχυρη τὴ δύναμή του, γιὰ νὰ ὑποταχθοῦν μπροστά του τὰ ἔθνη, καὶ θὰ συντρίψει τὴ δύναμη τῶν βασιλέων»⁴³. Δὲν ἔκανα λοιπὸν οὔτε στὰ κρυφά, οὔτε μυστικὰ τὸν λόγο γι' αὐτόν, ἀλλὰ «τὸν ὁδήγησα, τὸν κάλεσα καὶ εὐώδωσα τὸν δρόμο του». Καὶ δὲν τὰ εἶπα μόνο, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔκαμνε αὐτὰ ποὺ εὐχαριστοῦσαν ἐσένα καὶ εὐχόσουν νὰ συμβοῦν, ἐγὼ βρισκόμουν μαζί του, καταστρέφοντας τὴ δύναμη τῶν Χαλδαίων, καὶ ἀναδεικνύοντας πανίσχυρο καὶ ἀκαταγώνιστο αὐτόν ποὺ τοὺς λεηλατοῦσε, ὥστε τὰ γινόμενα νὰ μὴ εἶναι ἔργο τῆς δύναμης τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ τοῦ δικοῦ μου παντοδύναμου χειριοῦ, ποὺ τοῦ ἐπέβαλλε τὴν τιμωρία ἕξαιτίας τῆς παραφροσύνης του πρὸς ἐσένα, ἢ μᾶλλον τῆς ἀμέτρητης μισανθρωπίας καὶ ἀσυγκράτητης ὀμότητά του. Γιατὶ εἶπε· «Ἐγὼ σοῦ τοὺς παρέδωσα στὰ χέρια σου, ἐσὺ ὅμως δὲν τοὺς ἔδειξες ἔλεος»⁴⁴.

Ἔπειτα ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ λόγια παρεμβάλλει τοὺς λόγους καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Κυρίου, ποὺ ὁμολογεῖ ὅτι ὁ Θεὸς ἦταν ποὺ τὸν παρότρυνε καὶ τὸν ἀναδείκνυε δυσκολοπολέμητο κι ἀνώτερο ἀπὸ

κρείττονα. «Καὶ νῦν» γάρ, φησί, «Κύριος ἀπέσταλκέ με, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ». Τὸ δὲ, «Καὶ νῦν», τίθησιν ἀντὶ τοῦ, εἰ καὶ μὴ τι τῶν συμβεβηκότων προαπηγγέλθη παρὰ Θεοῦ, ἀλλ' ἰδοὺ νῦν διωμολόγηκεν ὁ Κῦρος ὅτι Θεὸς ἦν ὁ ἀναστήσας
 5 καὶ ταῖς εἰς λῆξιν εὐκλείαις στεφανῶν, διὰ δὴ τοῦ κατευμεγεθῆσαι Βαβυλωνίων. Πυθόμενος γὰρ ὁ Κῦρος παρὰ τῶν τὴν Βαβυλῶνα κατοικούντων Ἰουδαίων, ὅτι Θεὸς περὶ αὐτοῦ λελάληκεν ἐν προφήταις ἁγίοις, ὡς ἤξει κατὰ καιροὺς καὶ κατὰ κράτος αἰρήσει τὴν Χαλδαίων, καὶ αὐτὸς ἀνήσει
 10 τὸν Ἰσραήλ. Εἶτα, καθά φησι, καὶ τὰς βίβλους αὐτὰς ἐπιδειξάντων αὐτῷ, παρεσκευάσαν εἰς τοῦτο γνώμης ἐλθεῖν, ὥστε καὶ κηρύγμασιν ἰδίους Κύριόν τε καὶ Ὑψιστον ὀνομάσαι τὸν Θεὸν Ἰσραήλ. Γέγραπται δὲ οὕτως ἐν βιβλίῳ πρώτῳ τοῦ Ἑσδρα· «Βασιλεύοντος Κυρίου Περσῶν ἔτους πρώτου, εἰς
 15 συντέλειαν ῥήματος Κυρίου ἐν στόματι Ἰερεμίου, ἤγειρε Κύριος τὸ πνεῦμα Κυρίου τοῦ βασιλέως Περσῶν, καὶ ἐκήρυσεν ἐν ὅλῃ τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, καὶ ἅμα διὰ γραπτῶν λέγων· Τάδε λέγει ὁ βασιλεὺς Περσῶν Κῦρος· Ἐμὲ ἀνέδειξε βασιλέα τῆς οἰκουμένης ὁ Κύριος τοῦ Ἰσραήλ Ὑψιστος, καὶ
 20 ἐσήμηνέ μοι οἰκοδομηῆσαι αὐτῷ οἶκον ἐν Ἱερουσαλήμ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ. Εἴ τις ἐστὶν οὖν ὑμῶν ἐκ τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, ἔστω ὁ Κύριος αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, καὶ ἀναβάς εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, οἰκοδομεῖτω τὸν οἶκον Κυρίου τοῦ Θεοῦ Ἰσραήλ. Οὕτως ὁ Κύριος ὁ σκηνώσας τὴν Ἱερουσαλήμ». Οὐκοῦν
 25 ὅταν ἐπιστῆτε, φησὶν, ὡς οὐ διὰ τῶν ψευδωνύμων θεῶν, δι' ἐμοῦ δὲ μᾶλλον γνωστὰ γέγονεν ἐν ὑμῖν πρὶν γενέσθαι τὰ συμβεβηκότα, ἀκούσατε Κυρίου λέγοντος ὅτι, «Κύριος ἀπέσταλκέ με καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ».

30 Στίχ. 17-20. «Οὕτω λέγει Κύριος, ὁ ῥυσάμενός σε, ὁ Ἄγιος Ἰσραήλ· Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός σου, δέδειχά σοι τοῦ εὐρεῖν σε τὴν ὁδόν, ἐν ἧ' πορεύσῃ ἐν αὐτῇ. Καὶ εἰ ἤκουσας

τῆ δύναμη τῶν Βαβυλωνίων. Γιατὶ λέγει· «Καὶ τώρα ὁ Κύριος μ' ἔχει στείλει καὶ τὸ Πνεῦμα του». Τὸ, «Καὶ τώρα», τὸ θέτει ἀντὶ τοῦ, Κι ἂν ἀκόμα δὲν εἶχε προαγγελθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ κάτι ἀπὸ ὅσα ἔγιναν, ἀλλὰ νᾶ, τώρα ὁ Κύριος ὁμολόγησε, ὅτι ὁ Θεὸς ἦταν πού τὸν ξεσήκωσε καὶ τὸν στεφάνωσε μὲ τὴν σπὸ ἀποκορύφωμα δόξα, μὲ τὸ νᾶ νικήσει τοὺς Βαβυλώνιους. Γιατὶ ἔμαθε ὁ Κύριος ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους πού ζοῦσαν στὴ Βαβυλώνα, ὅτι ὁ Θεὸς εἶχε μιλήσει γι' αὐτὸν στοὺς ἅγιους προφῆτες, ὅτι θὰ πορευθεῖ κάποτε καὶ θὰ καταλύσει μὲ πόλεμο τὴ δύναμη τῶν Χαλδαίων, καὶ ὅτι αὐτὸς θὰ ἐλευθερώσει τοὺς Ἰσραηλιῖτες. Ἔπειτα, ὅπως λέγει, τοῦ ἔδειξαν καὶ τὰ βιβλία τους, καὶ τὸν προετοίμασαν νᾶ σχηματίσει αὐτὴ τὴ γνώμη, ὥστε καὶ μὲ δικές του διακηρύξεις νᾶ ὀνομάσει Κύριο καὶ Ὑψιστο τὸν Θεὸ τοῦ Ἰσραήλ. Γιατὶ γράφονται στὸ πρῶτο βιβλίο τοῦ Ἔσδρα τὰ ἑξῆς· «Κατὰ τὸ πρῶτο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Κυρίου, τοῦ βασιλιᾶ τῶν Περσῶν, γιὰ νᾶ πραγματοποιηθεῖ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ πού λέχθηκε μέσω τοῦ Ἰερεμία, ξεσήκωσε ὁ Κύριος τὸ πνεῦμα τοῦ Κυρίου, τοῦ βασιλιᾶ τῶν Περσῶν, καὶ διακήρυξε σὲ ὅλο τὸ βασίλειό του καὶ συγχρόνως μὲ γραπτὰ διαγγέλματα τοῦ ἔλεγε· Αὐτὰ λέγει ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ὁ Κύριος Ἐμένα ἀνέδειξε βασιλιὰ τῆς οἰκουμένης ὁ Κύριος τοῦ Ἰσραήλ ὁ Ὑψιστος, καὶ μοῦ ὑπέδειξε νᾶ τοῦ οἰκοδομήσω ναὸ στὴν Ἱερουσαλήμ, στὴν Ἰουδαία. Ἄν λοιπὸν ὑπάρχει κάποιος σας ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἔθνος, ὃς εἶναι ὁ Κύριός του μαζί του, καὶ ἀνεβαίνοντας στὴν Ἱερουσαλήμ τῆς Ἰουδαίας, ὃς ἀρχίσει νᾶ οἰκοδομεῖ τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ Ἰσραήλ. Αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριος πού ἔστησε τὴ σκηνή του στὴν Ἱερουσαλήμ»⁴⁵. Ὅταν λοιπὸν κατανοήσετε, λέγει, ὅτι αὐτὰ δὲν σᾶς ἔγιναν γνωστὰ ἀπὸ τοὺς ψευδάνυμους θεοὺς, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ ἑμένα προτοῦ ἀκόμα συμβοῦν, ἀκοῦστε τὸν Κύριο πού λέγει· «Ὁ Κύριος μὲ ἔχει στείλει καὶ τὸ Πνεῦμά του»⁶⁵.

Στίχ. 17-20. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος πού σὲ ἔσωσε, ὁ Ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ· Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς σου· σοῦ ἔδειξα νᾶ βρεῖς τὸ δρόμο σου στὸν ὁποῖο θὰ πρέπει νᾶ πορευθεῖς. Κι ἂν ἀκουγες τὶς ἐντο-

45. Α' Ἔσδρα 2, 1-3.

τῶν ἐντολῶν μου, ἐγένετο ἂν ὡσεὶ ποταμὸς ἢ εἰρήνη σου, καὶ ἡ δικαιοσύνη σου ὡσεὶ κῦμα θαλάσσης· καὶ ἐγένετο ἂν ὡσεὶ ἄμμος τὸ σπέρμα σου καὶ τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας σου ὡς ὁ χοῦς τῆς γῆς· οὐδὲ νῦν οὐ μὴ ἐξολοθρευθῆς, οὐδὲ ἀπολεῖται τὸ ὄνομά σου ἐνώπιόν μου.
5 Ἔξελθε ἐκ Βαβυλῶνος φεύγων ἀπὸ τῶν Χαλδαίων».

Ἄραρός δὴ πάλιν αὐτοῖς ἐργάζεται φρόνημα, καὶ εὐθεθηκότα νοῦν, εἷς γε τὸ δεῖν εἰδέναι τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεόν, καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῖς ἐκκαλύπτει δόξαν, ἵνα
10 μὴ ταῖς τῶν πλανώντων φωναῖς ἀποφέρωνταί ποι πρὸς τὸ ἐξίτηλον, ἥγουν πρὸς γε τὸ οἶσθαι καὶ φρονεῖν, τοὺς ψευδωνύμους αὐτοῖς ἐπαμύναι θεούς, τοὺς οὐκ ὄντας ὅλως. Διὰ γάρ τοι τοῦτο, καθάπερ ἐγῶμαι, τὸ «Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός σου», φησί, τοῦ, «εἰμι» σημαίνοντος τό, «ὑπάρχω». Τοῦτο
15 καὶ τῷ πανσόφῳ Μωσῆ διηγόρευσε λέγων· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν». Ὡν γάρ ἐστι κυρίως τε καὶ ἀληθῶς ὁ τῶν ὅλων Θεός. Τὰ δέ γε παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸ εἶναι παρενηνεγμένα ὄντα μὲν καὶ αὐτὰ λέγοιντ' ἂν, πλὴν ὅτι γεγόνασι καὶ ἀρχὴν τοῦ εἶναι διεκκληρώσαντο. «Οὕτω» τοίνυν «φησὶ Κύριος ὁ ῥυσά-
20 μενός σε, Ἅγιος Ἰσραήλ· Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός σου». Ἄλλ', ὧ Δέσποτα, φαίη ἂν, οἶμαι, τίς τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, ἐλυτρώσω καὶ σέσωκας, ἐξεΐλου πυρὸς καὶ δίκης, ζυγοῦ καὶ δουλείας βαρβάρου χειρός, ὡς παναλκῆς δηλονότι καὶ ψιλοῖς νεύμασιν ἅπερ ἂν ἔλοιο κατορθῶν. Εἶτα πῶς οἱ ὑπὸ
25 σὴν ὄντες φειδῶ καὶ ἀγάπην εἰς σὲ τὸν ἐπίκουρον ἀνχοῦντες αἰεὶ, πρὸς τοῦτο ταλαιπωρίας κατενηνέγμεθα, ὥστε καὶ ὑπὸ πόδας πεσεῖν ἐχθρῶν, καὶ θητεῦσαι παρὰ τὸ εἰκὸς τοὺς ἐλευθέρους ἐξ ἐλευθέρων;

Τί οὖν πρὸς ταῦτα Θεός; «Δέδειχά σοι τοῦ εὐρεῖν σε
30 τὴν ὁδόν, ἐν ἣ πορεύση ἐν αὐτῇ». Νόμον σοι τέθεικα, φησί,

λές μου, θὰ γινόταν σὰν ποταμὸς ἡ εἰρήνη σου καὶ ἡ δικαιοσύνη σου σὰν τὸ κύμα τῆς θάλασσας, ἀλλὰ καὶ ἀπόγονοί σου θὰ ἦταν σὰν τὴν ἄμμο καὶ τὰ παιδιὰ σου σὰν τὴ σκὸνη ποῦ σηκώνεται ἀπὸ τὴ γῆ. Ἄλλὰ οὔτε καὶ τώρα θὰ ἐξολοθρευθεῖς, οὔτε τὸ ὄνομά σου θὰ σῆσθεῖ ἀπὸ μπροστά μου. Βγές ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα, φύγε ἀπὸ τοὺς Χαλδαίους».

Τοὺς καλλιεργεῖ πάλι σταθερὸ φρόνημα καὶ σφρόνιμο νοῦ, μέσκοπὸ νὰ γνωρίσουν τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό, καὶ τοὺς ἀποκαλύπτει τὴ δόξα του, γιὰ νὰ μὴν ἀποκλίνουν σὲ ἐπιπλοαίες σκέψεις παρασυρόμενοι ἀπὸ τὰ λόγια ἐκείνων ποῦ παραπλανοῦν, δηλαδή νὰ νομίσουν καὶ νὰ πιστέψουν ὅτι θὰ τοὺς προστατεύσουν οἱ ψευδώνυμοι θεοί, οἱ ὁποῖοι δὲν ὑπάρχουν καν. Γι' αὐτὸ λοιπὸν, ὅπως ἐγὼ νομίζω, λέγει τὸ, «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου», ὅπου τὸ «εἶμαι» λέγεται μὲ τὴν ἔννοια τοῦ «ὑπάρχω». Αὐτὸ εἶπε ρητὰ καὶ στὸν πάνσοφο Μωϋσῆ· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἽΩν (αὐτὸς ποῦ ὑπάρχει)»⁴⁶. Γιατὶ κυριολεκτικὰ καὶ ἀληθινὰ εἶναι ἽΩν (ὑπάρχων) ὁ Θεὸς τῶν ὅλων. Καὶ αὐτὰ βέβαια ποῦ ἔχουν ἔρθει στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ αὐτὸν μποροῦν νὰ λέγονται κι αὐτὰ ὄντα (ὑπάρχοντα), μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι αὐτὰ ἔγιναν καὶ ἔλαβαν ἀρχὴ τῆς ὑπαρξῆς τους. «Αὐτὰ» λοιπὸν «λέγει ὁ Κύριος ποῦ σὲ ἔσωσε, ὁ Ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ· Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου». Ἄλλὰ, ὦ Κύριε, θὰ μπορούσε νὰ πεῖ, νομίζω, κάποιος ἀπὸ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραηλίτες· μᾶς λύτρωσες καὶ μᾶς ἔσωσες, μᾶς ἔβγαλες ἀπὸ τὴ φωτιά καὶ τὴν τιμωρία, ἀπὸ τὸ ζυγὸ καὶ τὴ δουλεία τῶν βαρβαρικῶ χειρῶν, σὰν παντοδύναμος δηλαδή καὶ ποῦ μὲ ἀπλὸ νεῦμα σου κατορθώνεις ὅσα θέλεις. Καὶ πῶς τότε ἐμεῖς ποῦ βρισκόμαστε κάτω ἀπὸ τὴ φροντίδα καὶ τὴν ἀγάπη σου καὶ ποῦ καυχόμαστε πάντοτε γιὰ σένα τὸν βοθηθὸ μας, κατεθήκαμε σὲ τέτοιο βαθμὸ ταλαιπωρίας, ὥστε καὶ στὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν μας νὰ πέσομε καὶ νὰ γίνουν, τελείως παράλογα, δοῦλοι οἱ ἐλεύθεροι ἀπὸ ἐλεύθερους;

Τί λέγει λοιπὸν σ' αὐτὰ ὁ Θεός; «Σοῦ ἔδειξα νὰ βρεῖς τὸ δρόμο στὸν ὁποῖο θὰ ἔπρεπε νὰ πορευθεῖς». Σοῦ ἔδωσα, λέγει, νόμο ποῦ

τῶν πρακτέων τὸν ὀριστήν, τὸν ἀπευθύνειν εἰδότα πρὸς
 πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἡδίστων ἐμοί, ποδηγὸν εἰς δικαιοσύνην, δι-
 δάσκαλον εὐσεβείας, εἰς εὐθείαν ὁδὸν ἀποφέροντα, δι' ἧς,
 εἰ πράττειν ἤθελες, κατήντησας εἰς γε τὸ εἶναι γνήσιος καὶ
 5 λάτρεις ἀληθῆς καὶ τοῖς ἐξ ἀρετῶν ἀντήμασιν εὖ μάλα κατε-
 στεμμένος Ἄλλ' ἔξω τρίβου γέγονας τῆς ἐπ' εὐθύ, καὶ ἀμα-
 ξητὸν ἀφείς, ὥσπερ παρετράπησ' ἐφ' ἃ μὴ θέμις· λελάτρευ-
 κας τῆ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, τέθυκας εἰδώλοις, προσκεκῦ-
 νηκας τοῖς οὐκ οὔσι θεοῖς, ἐπελάθου τοῦ Κτίσαντος, παρ'
 10 οὐδὲν ἠγήσω τὸν δοθέντα νόμον. Εἰ γὰρ ἦσθα γεγονῶς
 τῶν ἐμῶν ὑπάκοος ἐντολῶν, ἐγένετο ἂν ὡσεὶ ποταμὸς ἡ εἰ-
 ρῆνη σου, καὶ ἡ δικαιοσύνη ὡσεὶ κῦμα θαλάσσης. Καὶ ὁ
 βούλεται δηλοῦν, ἔστι τοιοῦτον· Τοὺς χειμάρρους φασίν,
 ὑέτου τοῖς ὄρεσιν ἐνσκήψαντος λάβρου, καταφέρεσθαι δει-
 15 νῶς τε καὶ ἀφορήτως, ὡς ἀντισχεῖν δύνασθαι παντελῶς
 οὐδὲν ταῖς ἐκείνων ὀρμαῖς. Εὐδῆλον δὲ κακεῖνο, οἴμαί που.
 Αἰ γὰρ που τῶν θαλάσσης κυμάτων ἐμβολαὶ δειναὶ καὶ δυσ-
 ἀντητοὶ, καὶ οὐ πλωτῆροσι μόνοις, ἠγουν ταῖς ὀλκάσιν, ἀλ-
 λά καὶ αὐταῖς ἔσθ' ὅτε ταῖς πέτραις. Ἀπορρήγνυνται γὰρ
 20 αὐταί, κρουνηδὸν αὐταῖς τῶν ὑδάτων ἐρρηγνυμένων.

Οὐκοῦν, εἰ τῶν ἐμῶν, φησί, κατήκοος ἦσθα λόγων, εἰ
 τὸν νοῦν ἐπήγαγες εὐπειθῆ, ἐγένετο ἂν ἡ εἰρήνη σου πο-
 ταμοῦ καὶ ὑδάτων δίκην, ἀκαταμάχητος τοῖς ἐχθροῖς, ἠ-
 γουν τοῖς ἐθέλουσιν ὑπαντᾶν. Ἡ τάχα που καὶ καθ' ἕτερον
 25 τρόπον, ἵνα τὸ τῆς εἰρήνης ἄφθονόν τε αὐτοῖς καὶ διηνεκῆς
 ἀποφήνη χρῆμα, ποταμῶ παρεικάζει καὶ κύμασι, ποταμῶ
 μὲν αἰεὶ καὶ ἀμφιλαφῶς ῥέοντί τε καὶ φερομένῳ, κύμασί τε
 κυρτουμένοις αἰεὶ καὶ οἶον διηνεκῶς τῆ χέρσῳ προστρέχου-
 σιν. «Ἐγένετο δ' ἂν καὶ τὸ σπέρμα σου ὡσεὶ ἄμμος, καὶ τὰ
 30 ἔκγονα τῆς κοιλίας σου ὡς ὁ χοῦς τῆς γῆς». Ὁμοιον ὡς εἰ-
 λέγοι· Οὐδενὸς οὐ ξίφος ἐπανατείνοντος, οὐ τῆς τῶν πολε-

ὀρίζει αὐτὰ πού πρέπει νὰ πράττει κανεῖς, πού γνωρίζει νὰ κατευθύνει σέ κάθε τι ἀπό τὰ εὐχάριστα σέ μένα, πού εἶναι ὁδηγός πρὸς δικαιοσύνη, δάσκαλος τῆς εὐσέβειας, πού ὁδηγεῖ στὸν εὐθὺ δρόμο, μέσω τοῦ ὁποίου, ἂν ἤθελες νὰ πράττεις τὶς ἐντολές του, θὰ ἔφτανες νὰ εἶσαι γνήσιος καὶ ἀληθινὸς προσκυνητῆς καὶ στεφανωμένος λαμπρὰ μὲ τὶς τιμές τῆς ἀρετῆς. Ἀλλὰ βγῆκες ἔξω ἀπὸ τὸν εὐθὺ δρόμο, καὶ ἀφήνοντας τὸν ἀμαχητό, παρατράπηκες κατὰ κάποιον τρόπο σ' αὐτὰ πού δὲν εἶναι θεμιτά. Λάτρευες τὴ στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ, θυσίασες στὰ εἰδῶλα, προσκύνησες τοὺς θεοὺς πού δὲν ὑπάρχουν, λησιμόνησες τὸν Δημιουργό, περιφρόνησες τὸ νόμο πού σοῦ δόθηκε. Γιατί, ἂν ἔδειχνες ὑπακοή σὶς ἐντολές μου, τότε «θὰ γινόταν ἡ εἰρήνη σου σὰν ποταμὸς καὶ ἡ δικαιοσύνη σου σὰν τὸ κύμα τῆς θάλασσας». Αὐτὸ πού θέλει νὰ πεῖ ἔχει τὸ ἔξῃς νόημα: Λένε ὅτι οἱ χεῖμαρροι, ὅταν πέσει στὰ βουνὰ σφοδρὴ βροχή, ὄρμουσιν πρὸς τὰ κάτω φοβεροὶ καὶ ἀβάσταχτοι, ὥστε νὰ μὴν μπορεῖ νὰ ἀντισταθεῖ τίποτε ἀπολύτως στὴν ὄρμή τους. Ὁλοφάνερο ὅμως εἶναι, νομίζω, καὶ τὸ ἄλλο. Ὅτι δηλαδή τὸ ξέσπασμα τῶν κυμάτων τῆς θάλασσας εἶναι φοβερὸ καὶ δὲν ἀντιμετωπίζεται ὄχι μόνο ἀπὸ τὰ πλωτὰ μέσα, ἤτοι τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἀλλὰ πολλές φορές καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ βράχια. Γιατί κι αὐτὰ θρυμματίζονται ὅταν ὄρμουσιν ἐπάνω τους μὲ μεγάλη σφοδρότητα.

Ἄν λοιπὸν ἀκουγες, λέγει, τὰ λόγια μου, κι ἂν εἶχες νοῦ πειθαρχικό, θὰ γινόταν ἡ εἰρήνη σου, παρόμοια μὲ τὰ ποτάμια καὶ τὰ κύματα τῆς θάλασσας, ἀκαταμάχητη ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ἤτοι σὲ ἐκείνους πού θὰ ἤθελαν νὰ τὴν ἀντιμετωπίσουν. Ἡ ἴσως καὶ μὲ ἄλλο τρόπο, προκειμένου νὰ δείξει ἀφθονὴ καὶ παντοτινὴ τὴν εἰρήνην σ' αὐτούς, τὴν παρομοιάζει μὲ ποταμὸ καὶ κύματα μὲ ποταμὸ βέβαια, ἐπειδὴ κυλᾷ καὶ ρέει πάντα μὲ ἀφθονο νερὸ, ἐνῶ μὲ κύματα ἐπειδὴ καμπυλώνουν πάντοτε καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τρέχουν ὄρμητικὰ πρὸς τὴν ξηρᾶ. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόγονοί σου θὰ γινόταν σὰν τὴν ἄμμο καὶ τὰ παιδιᾶ σου σὰν τὴ σκόνη πού σηκώνεται ἀπὸ τὴ γῆ». Εἶναι σὰ νὰ λέγει· Κανενὸς τὸ ξίφος δὲν θὰ ἀπλωνόταν ἐναντίον σου, οὔτε ἡ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ θὰ ἔξο-

μίων χειρὸς ὀλοθρευούσης τινάς, πολύχους ἦσθα καὶ ἀνα-
 ρίθμητος, ὥστε ψάμμω καὶ χοῖ παρεικάζεσθαί σου τὰ τέ-
 κνα. Ἐπειδὴ δὲ πεπαρώνηκας εἰς Θεὸν καὶ προσκέκρου-
 κας οὐ μετρίως πρὸς πᾶν ὅτιοῦν τῶν ἐκτόπων ἐκθεβηκώς,
 5 συνεστάλης εἰς βραχὺ καὶ τὴν τοῦ γένους εἰς πληθὺν ἐπίδο-
 σιν εὐρυνομένην οὐκ ἔχεις, πλὴν οὐδὲ νῦν οὐ μὴ ἐξολο-
 θρευθῆς. Τετήρηται γὰρ πανταχοῦ τὸ κατάλειμμα τοῦ Ἰσ-
 ραήλ. Ἐφη δὲ Θεὸς οὐδαμοῦ πεσεῖν ὀλόρῳίζον αὐτὸν διὰ
 τὴν τοῖς πατράσιν δοθεῖσαν ἐπαγγελίαν.

10 Εἰτά φησιν, ὅτι «Ἐξελθε ἐκ Βαβυλῶνος φεύγων ἀπὸ
 τῶν Χαλδαίων». Νεῦμα τοῦτο βασιλικὸν ἀπαλλάττον τῆς αἰ-
 χμαλωσίας τὸν Ἰσραήλ. Ὡσπερ γὰρ οἱ τῶν ἐπὶ γῆς κρατοῦν-
 τες πραγμάτων, καὶ τοὺς τῆς βασιλείας διέποντες θρόνους
 τοῖς ὑπὸ γῆν οὐσι φυγῆς κατανεύουσι ἔσθ' ὅτε τὴν ἀφεσι,
 15 φιλανθρώπων νεύματι καὶ φωνῇ σημαίνοντες τὸ χρῆμα, οὕτω
 καὶ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς νεῦμα φιλάνθρωπον τοῖς πεπονηκόσιν
 ἐχαρίζετο, καὶ τό, «Ἐξελθε», φησὶν ἐναργῶς, ἵν' εἶδεῖεν τὸν
 Λυτρωτὴν καὶ ἀπάσης αὐτοῖς εὐθυμίας τὸν χορηγόν.

Στίχ. 20-22. «Φωνὴν εὐφροσύνης ἀναγγείλατε, καὶ
 20 ἀκουστὸν γενέσθω τοῦτο. Ἀναγγείλατε ἕως ἐσχάτου
 τῆς γῆς. Λέγετε· Ἐρῳύσατο Κύριος τὸν δοῦλον αὐτοῦ
 Ἰακώβ, καὶ ἐὰν διψήσωσι, δι' ἐρήμου ἄξει αὐτούς, σχι-
 σθήσονται πέτραι καὶ ῥυήσονται ὕδατα, καὶ πίεται ὁ
 λαός μου. Οὐκ ἔστι χαίρειν τοῖς ἀσεδέσι, λέγει Κύριος».

25 Ἀξιοθαύμαστα μὲν πάντα ἐστὶν ὁμολογουμένως ἅπερ
 δρώη Θεός, τά γε μὴν τῶν ἄλλων ὑπερκείμενα καὶ δόξαν
 λαχόντα τὴν ἀνωτάτω τῶν ἔργων αὐτοῦ, λανθάνοντα μὲν
 ἀδικεῖ τοὺς τοῦ εἰδέναί τυχόν ἀπεστερημένους, γνωσθέντα
 γε μὴν ὀνίνησιν οὐ μικρῶς. Ἐνεστι γὰρ ἐντεῦθεν ἰδεῖν τὴν
 30 τε ἄφραστον αὐτοῦ δόξαν, καὶ τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχὴν,

λόθρευε κάποιους, ἀλλὰ θὰ ἦσουν γόνιμος καὶ ἀμέτρητος, ὥστε τὰ παιδιά σου νὰ παρομοιάζονται μὲ τὴν ἄμμο καὶ τὸν κονιορτό. Ἐπειδὴ ὅμως φέρθηκες μὲ παραφροσύνη ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ προσέκρουσες ὀρμητικὰ ἐπάνω του πέφτοντας σὲ ὅποιαδήποτε παρανομία, περιορίσθηκες στὸ λίγο καὶ δὲν ἔχεις τὴ διεύρυνση τοῦ γένους σου σὲ πλῆθος· πλὴν ὅμως καὶ τώρα δὲν θὰ ἐξολοθρευθεῖς. Γιατὶ διατηρήθηκε παντοῦ τὸ ὑπόλειμμα τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ⁴⁷. Ἀλλὰ καὶ ὁ Θεὸς εἶπε ὅτι σὲ καμμιά περίπτωση δὲν θὰ ἐξολοθρευθεῖ ἀπὸ τὴ ρίζα του χάρη στίς ὑποσχέσεις πού δόθηκαν στοὺς πατέρες τους.

Ἐπειτα λέγει: «Βγές ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα, φύγε ἀπὸ τοὺς Χαλδαίους». Αὐτὸ εἶναι διαταγὴ βασιλικὴ πού ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τοὺς Ἰσραηλιῖτες. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνοι πού ἐξουσιάζουν τὰ πράγματα τῆς γῆς καὶ κατέχουν τοὺς θρόνους τῆς βασιλείας, συγκατανεύουν πολλές φορές στὴν ἀνάκληση τῆς ἐξουσίας τῶν ὑπηκόων τους, καὶ δηλώνουν τὴν ἀπόφασή τους μὲ φιλάνθρωπο νεῦμα καὶ διαταγὴ, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ἄπλωσε τὸ φιλάνθρωπο νεῦμα του σ' αὐτοὺς πού εἶχαν κοπιᾶσει καὶ λέγει ὀλοκάθαρα τὸ «Βγές», γιὰ νὰ μάθουν τὸν Λυτρωτὴ τους καὶ χορηγὸ κάθε εὐθυμίας τους.

Στίχ. 20-22. «Μὲ φωνές εὐφροσύνης ἀναγγείλατε τὸ γεγονός, κι ἄς ἀκουσθεῖ αὐτὸ ἀπὸ ὅλους. Ἀναγγείλατέ το μέχρι τὰ πέρατα τῆς γῆς καὶ λέγετε: Ἐσωσε ὁ Κύριος τὸν δούλο του τὸν Ἰακώβ, καὶ ἂν διψᾶσουν, ἐνῶ θὰ διασχίζουν τὴν ἔρημο, θὰ σκισθοῦν οἱ πέτρες καὶ θ' ἀναβλύσουν νερὰ καὶ θὰ πιεῖ ὁ λαός μου. Οἱ ἀσεβεῖς ὅμως δὲν θὰ νοιώσουν χαρὰ, λέγει ὁ Κύριος».

Εἶναι βέβαια ὁμολογουμένως ἄξια θαυμασμοῦ ὅλα ὅσα κάνει ὁ Θεός, αὐτὰ ὅμως πού βρίσκονται πάνω ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔργα του καὶ πού ἔλαχαν καὶ τὴν ὑπέριστατη δόξα, ἂν βέβαια περάσουν ἀπαρατήρητα βλάπτουν αὐτοὺς πού ἔχουν στερηθεῖ τὴ γνώση τους, ἐνῶ ἂν γίνουν γνωστὰ ὠφελοῦν ὄχι καὶ λίγο. Ἀπὸ αὐτὸ μπορούμε νὰ δοῦμε τὴν ἀνέκφραστη δόξα του καὶ τὴν ὑπεροχὴ του ἐναντι

καὶ τὴν ὑπέροτονον χεῖρα καὶ πανσθενῆ δόξαν. Ἐλυτροῦτο
 μὲν γὰρ ἐξ Αἰγύπτου τὸν Ἰσραήλ. Ἄλλ' ἵνα ὁρῶτο μεγα-
 λουργός, ὥστε καὶ τοῖς ἀνὰ πᾶσαν οὐσί τὴν γῆν ἐμφανῆ γε-
 νέσθαι τὴν δόξαν αὐτοῦ, παρελήφθη μέσος ὁ Φαραῶ κα-
 5 θάπερ τι σκεῦος, ἵνα τοῖς διὰ Μωσέως ἀντανιστάμενος λό-
 γοις, καλέσῃ Θεὸν εἰς γε τὸ χρῆναι λοιπὸν τὴν ἰδίαν ἅπα-
 σιν ἐμφανίσαι δόξαν καὶ τῆς ἀμετρούτου δυνάμεως κατα-
 δεῖξαι τὸ μέγεθος. Εἴρηται γὰρ πρὸς αὐτόν· «Εἰς αὐτὸ τοῦ-
 το ἐξήγειρά σε, ὅπως ἐκδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύνάμιν μου,
 10 καὶ ὅπως διαγγελῆ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῇ». Καὶ συμ-
 βέβηκε μὲν ἐκεῖνα τοῖς πάλαι, γεγονάσι δὲ πρὸς νοουθεσίαν
 ἡμῶν, «εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντηκε».

Ἔδει δὴ οὖν, ἔδει τὴν ἐκ Βαβυλῶνος λύτρωσιν τῶν ἐξ
 Ἰσραήλ μὴ σιγαῖσθαι μᾶλλον, ἀλλ' οἷον ἀνακηρύττεσθαι
 15 τοῖς ἀπανταχοῦ. Ταύτῃ τοι καὶ φησι· «Φωνὴν εὐφροσύνης
 ἀναγγεῖλατε». Εὐφροσύνης δὲ φωνὴν εἶναί φαμεν τὴν δο-
 ξολογίαν, ἣν ἂν ποιήσαιτό τις ὑμῶν αὐτὸν ἐπὶ τοῖς οὕτω
 μεγάλοις καὶ λαμπροῖς κατορθώμασιν. Αὕτῃ κυρίως τε καὶ
 ἀληθῶς εὐφροσύνη, φωνὴ πρέπουσα δικαίοις, οἷς ἀρμόσαι
 20 καὶ τὸ χρῆναι δοξολογεῖν. Ψάλλει γοῦν καὶ ὁ θεσπέσιος
 Δαβὶδ καὶ φησι· «Φωνὴ ἀγαλλιᾶσεως καὶ σωτηρίας ἐν
 σκηναῖς δικαίων». Βούλεται δὲ τὴν φωνὴν ἀφήγησιν ἔχειν
 τῆς λυτρώσεως τῶν ἐξ Ἰσραήλ, ὅποια τις ἦν ἢ ἐν βίβλῳ
 Ψαλμῶν. Ἔχει δὲ οὕτως· «Εὐδόκησας, Κύριε, τὴν γῆν σου,
 25 ἀπέστρεψας τὴν αἰχμαλωσίαν Ἰακώβ, ἀφῆκας τὰς ἀνομίας
 τῶ λαῶ σου, ἐκάλυψας πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν». Ταυτί
 γὰρ, εἰ καὶ πραγμάτων πνευματικῶν ἐμπεριέχει τὴν δῆλω-
 σιν, ἀλλ' οὖν εἰσι καὶ τῇ ἱστορίᾳ χρήσιμα. Ὑπισχνεῖται δὲ
 ὅτι, ἐὰν διψήσωσι δι' ἐρήμου βαδίζοντες, ὕδωρ ἐκ πέτρας
 30 ἄξει αὐτοῖς· «Σχισθήσεται πέτρα καὶ ῥυήσεται ὕδωρ, καὶ
 πίεται ὁ λαός μου». Καὶ φαμέν ὅτι δείκνυσιν ἐν τούτοις, ὡς

ὄλων, τὴν ὑπέροπτη δύναμή του καὶ τὴν παντοδύναμη δόξα του. Λύτρωσε δηλαδὴ τοὺς Ἰσραηλιῖτες ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Ἀλλὰ γιὰ νὰ φανεῖ ὅτι εἶναι μεγαλοουργός, ὥστε νὰ γίνεῖ φανερὴ ἡ δόξα του στοὺς κατοίκους ὅλης τῆς γῆς, χρησιμοποιήθηκε ὡς ἐνδιάμεσος καὶ σὰν κάποιο ὄργανο ὁ Φαραώ, ὥστε μὲ τὴν ἀντίστασή του στοὺς λόγους τοῦ Μωυσῆ νὰ ἀναγκάσει τὸν Θεὸ νὰ παρουσιάσει σὲ ὅλους τὴ δόξα του καὶ νὰ δείξει τὸ μεγαλεῖο τῆς ἀμέτρητης δυνάμεώς του. Γιατὶ λέχθηκε πρὸς αὐτόν· «Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς σὲ ξεσήκωσα, γιὰ νὰ δείξω μ' ἐσένα τὴ δύναμή μου καὶ νὰ ἀκουσθεῖ τὸ ὄνομά μου σὲ ὅλη τῇ γῇ»⁴⁸. Καὶ αὐτὰ βέβαια ἔγιναν στοὺς παλαιούς, ἔγιναν ὅμως γιὰ νὰ συνετισθοῦμε ἐμεῖς, «στοὺς ὁποίους κατήντησαν τὰ τέλη τῶν αἰώνων»⁴⁹.

Ἐπρεπε λοιπόν, ἔπρεπε νὰ μὴν ἀποσιωπηθεῖ ἡ λύτρωση τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἀνακηρυχθεῖ κατὰ κάποιο τρόπο σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «Μὲ φωνὲς εὐφροσύνης ἀναγγεῖλατε τὸ γεγονός». «Φωνὲς εὐφροσύνης λέμε ὅτι εἶναι ἡ δοξολογία, τὴν ὁποία ἀπευθύνει κανεὶς ὑμνῶντας τὸν γιὰ τὰ τόσο μεγάλα καὶ λαμπρὰ κατορθώματα. Αὐτὴ κυριολεκτικὰ καὶ ἀληθινὰ εἶναι εὐφροσύνη, φωνὴ πού πρέπει στοὺς δίκαιους, στοὺς ὁποίους ἀρμόζει καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς δοξολογίας. Πράγματι ψάλλει καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ καὶ λέγει· «Φωνὴ ἀγαλλίασης καὶ σωτηρίας στὰ καταλύματα τῶν δικαίων»⁵⁰. Καὶ θέλει ἡ φωνὴ νὰ περιέχει τὴ διήγηση τῆς λύτρωσης τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὅπως εἶναι αὐτὴ πού ἀναφέρεται στὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν καὶ πού ἔχει ὡς ἑξῆς «Γέμισες ἀπὸ χαρὰ, Κύριε, τὴ γῆ σου, κατάργησες τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Ἰακώβ, συγχώρησες τὶς ἀνομίες τοῦ λαοῦ σου, ἔσθησες ὅλες τὶς ἁμαρτίες τους»⁵¹. Γιατὶ αὐτὰ, ἂν καὶ δηλώνουν πνευματικὰ πράγματα, εἶναι ὡστόσο χρήσιμα γιὰ τὴν ἱστορία. Τοὺς ὑπόσχεται ἐπίσης ὅτι, ἂν διψᾶσουν περνώντας τὴν ἔρημο, θὰ τοὺς δώσει νερὸ βγαλμένο ἀπὸ βράχο. «Θὰ σχισθεῖ ἡ πέτρα καὶ θὰ βγεῖ νερὸ καὶ θὰ πιεῖ ὁ λαός μου». Λέμε ὅτι μὲ αὐτὰ

50. Ψαλμ. 117, 15.

51. Ψαλμ. 84, 2-3.

οὐχ ἕτερός τις Θεὸς ἦν ὁ τῆς Αἰγυπτίων σκαιοτήτος ἐλευθερώσας τὸν Ἰσραὴλ καὶ διαγαγὼν διὰ θαλάσσης μέσης καὶ τροφὰς ἐν ἐρήμῳ διδοὺς καὶ ὕδωρ ἐκ πέτρας ἐξενεγκών, ἀλλ' ὁ αὐτὸς αἰεὶ κατὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχων, καὶ τὰ 5 ἴσα τοῖς πάλαι τερατουργεῖν δυνάμενος. Εἰ γὰρ ἔλθοιεν δι' ἐρήμου, φησί, εἶτα γένοιτο ποτοῦ καὶ ὑδάτων ἐν σπάνει, τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο δειχθήσεται σημεῖον αὐτοῖς· ἐκκομισθήσεται γὰρ ὕδωρ ἐκ πέτρας· καὶ τοῦτο μὲν γεγονός, οὐχ εὗροι τις ἂν ἀναβαινόντων εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐκ τῆς Βαβυλωνος τῶν ἐξ Ἰσραὴλ. Εἴρηται δέ, ὡς ἔφην, οἰκονομικῶς, ἵνα εἰδοῖεν ὅτι Θεὸς ὁ πάλαι, καὶ νῦν ἐστίν, ἴση τε δυνάμει καὶ ἰσαμίλλοις θαύμασι χρῆσθαι δυνάμενος, καὶ ἀμετάπτωτον ἔχων ἰσχύν.

Ἐπιδοᾷ τε ὡσπερ καὶ νόμον ἐκφέρει γενικόν. Οὐ γὰρ 15 ἔστι χαίρειν τοῖς ἀσεδέσι, λέγει Κύριος Ἀληθὲς καὶ τοῦτο. Κατηφὲς γὰρ πῶς αἰεὶ τῶν δυσσεβῶν τὸ πρόσωπον πληττομένης κατὰ τὸ εἶκός τῆς καρδίας, καὶ τοῖς τοῦ συνειδότος ἐλέγχους ἀχθοφοροῦντος τοῦ νοῦ. Προσδοκᾷ γὰρ οὐ στεφάνους, οὐκ ἐπαίνου τιμὴν, πῦρ δὲ μᾶλλον καὶ δίκην, ἃ τοῖς 20 πλημμελοῦσιν ηὐτρέπισται. Ἡ τάχα πον καὶ ἀρμόσειεν ἂν τοῖς Βαβυλωνίοις ἡ φωνή. Ἐχαιρον μὲν γὰρ ὡς τὸν τοῦ Θεοῦ λαὸν ἡρηκότες, ᾤοντο δ' ὅτι καὶ τῆς αὐτοῦ κατευμεγεθήσαντες δεξιᾶς τῆς Ἰουδαίας κεκρατήκασιν. Ἀλλ' ἐσφάλοντο τάληθοῦς. Οἱ μὲν γὰρ ὅτι πλημμελοῦντες πεφώρανται, 25 φειδοῦς ἔξω γεγόνασι τῆς παρ' αὐτοῦ, οἱ δὲ ὅτι σκληροί τε ἦσαν καὶ ἀτεράμονες καὶ τὸ ἐλεεῖν οὐκ εἰδότες τὰς αὐτοῖς προπούσας ἐξήτηνται δίκας, ἐστέρηνται δὲ καὶ τοῦ χαίρειν, ἔτι κεκολασμένην ἔχοντες τὴν ὀφρύν, κεκολασμένον ἤδη τὸ φρόνημα. Οὐ γὰρ ὅτι νενικήκασί ποτε τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ μετῆν 30 ἔτι τὸ χαίρειν αὐτοῖς, ἀλλ' ὅτι κακοὶ κακῶς διολώλασιν ὠλοθρευμένης αὐτοῖς τῆς χώρας τὸ δοιμὺ τῆς λύπης ἐδέχοντο.

52. *Εξ. 14, 22.

53. *Εξ. 16, 12.

54. *Εξ. 17, 6.

δείχνει, ὅτι δὲν ἦταν κάποιος ἄλλος θεὸς ἐκεῖνος ποὺ ἐλευθέρωσε τοὺς Ἰσραηλῖτες ἀπὸ τὴν κατοποίησιν τῶν Αἰγυπτίων, ποὺ τοὺς πέρασε ἀνάμεσα ἀπὸ τὴ θάλασσα², ποὺ τοὺς ἔδωσε τροφὴς στὴν ἔρημο³ καὶ τοὺς ἔδωκε νερὸ ἀπὸ τὸν βράχο⁴, ἀλλ' εἶναι πάντοτε αὐτὸς ὁ ἴδιος μὲ τὰ ἴδια γνωρίσματα, καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ θαυματουργεῖ καὶ τώρα ὅπως καὶ παλαιᾶ. Γιατὶ λέγει· ἂν περάσουν ἀπὸ τὴν ἔρημο καὶ τοὺς λείψει ποτὸ καὶ νερό, θὰ γίνῃ σ' αὐτοὺς ἐκεῖνο τὸ παλαιὸ θαῦμα. Θὰ ἀντληθεῖ δηλαδὴ νερὸ ἀπὸ τὴν πέτρα. Αὐτὸ βέβαια δὲν γίνεται κατὰ τὴν πορεία τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα πρὸς τὴν Ἰουδαία, εἰπώθηκε ὅμως, ὅπως εἶπα, κατ' οἰκονομία, γιὰ νὰ μάθουν ὅτι ὁ Θεὸς ὁ παλαιός, αὐτὸς εἶναι καὶ τώρα, ποὺ μπορεῖ νὰ ἐπιδείξει τὴν ἴδια δύναμη καὶ ἐφάμιλλα θαύματα, καὶ ὅτι ἔχει ἀμετάβλητη δύναμη

Ἄλλὰ φωνάζει πάλι σὰ νὰ διατυπώνει νόμο γενικό. Γιατὶ λέγει· «Δὲν μποροῦν νὰ χαίρονται οἱ ἀσεβεῖς, λέγει ὁ Κύριος». Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀληθές. Γιατὶ τὸ πρόσωπο τῶν ἀσεβῶν εἶναι πάντοτε σκυθρωπὸ κατὰ κάποιο τρόπο, ἐπειδὴ δέχεται, ὅπως εἶναι εὐλόγο, πλήγματα ἢ καρδιᾶ τους καὶ ὁ νοῦς κουβαλάει τὸ βῆρος τῶν ἐλέγχων τῆς συνείδησης. Γιατὶ δὲν προσδοκᾷ στεφάνια, οὔτε τιμητικὸ ἔπαινο, ἀλλὰ φλόγες μᾶλλον καὶ τιμωρία, τὰ ὅποια ἔχουν ἐτοιμασθεῖ γι' αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν. Ἴσως μπορεῖ ὁ λόγος νὰ ἐφαρμοσθεῖ καὶ στοὺς Βαβυλώνιους. Γιατὶ χαίρονταν ἐπειδὴ αἰχμαλώτισαν τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ νόμιζαν ὅτι νίκησαν καὶ τὴ δύναμὴ του νικώντας τὴν Ἰουδαία. Ἄλλὰ ἀστόχησαν στὴν ἀλήθεια. Γιατὶ αὐτοί, ἐπειδὴ συνελήφθησαν νὰ ἁμαρτάνουν, βρέθηκαν ἔξω ἀπὸ τὴ φροντίδα αὐτοῦ, ἐνῶ ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ ἦταν σκληροὶ καὶ ἀμείλικτοι καὶ δὲν γνώριζαν τί θὰ πεῖ ἔλεος, τιμωρήθηκαν μὲ τὶς τιμωρίες ποὺ τοὺς ἔπρεπαν, ἀλλὰ καὶ στερήθηκαν καὶ τὴ χαρὰ, γιατί εἶχαν ἀκόμα πεσμένη τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ πεσμένο τὸ φρόνημά τους. Γιατὶ δὲν ἔνοιωθαν τὴ χαρὰ ὅτι νίκησαν κάποτε τοὺς Ἰσραηλῖτες, ἀλλὰ δέχονταν τὴ δριμύτητα τῆς λύπης, ἐπειδὴ κακοὶ ἦταν καὶ κακῶς χάρθηκαν μὲ τὴν ἐξολόθρευση τῆς χώρας τους.

ΛΟΓΟΣ Δ΄.

ΚΕΦ. 49, στίχ. 1-3. «Ἀκούσατέ μου, νῆσοι, καὶ προσέχετε, ἔθνη, διὰ χρόνου πολλοῦ στήσεται, λέγει Κύριος. Ἐκ κοιλίας μητρός μου ἐκάλεσε τὸ ὄνομά μου, ἔθηκέ τε
5 στόμα μου ὡσεὶ μάχαιραν ὀξεῖαν, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην χειρὸς αὐτοῦ ἔκρουσέ με. Ἔθηκέ με ὡς θέλος ἐκλεκτόν, καὶ τῇ φαρέτρῳ αὐτοῦ ἐσκέπασέ με, καὶ εἶπέ μοι· Δουλός μου εἶ σύ, Ἰσραήλ, καὶ ἐν σοὶ δοξασθήσομαι».

Διὰ πλείστων ὄσων παραινέσεων καὶ ὑποθημοσυνῶν
10 ὄνησι τὸν Ἰσραήλ, μεθίστησι τὴν μυσταγωγίαν ἐπὶ τὰς τῶν ἔθνῶν ἀγέλας, καὶ δὴ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ αὐταῖς καταλευκαίνει πάλιν, δι' οὐπερ ἔμελλον τὸν κτηνοπρεπῆ καὶ ἐπάρατον μεθέντες βίον, εἰς τὴν αὐτῶ φιλαιτάτην ἀνακομίζεσθαι πολιτείαν καὶ φῶς εἰς νοῦν δέχεσθαι τὸ ἀληθινόν,
15 ὥστε σαφῶς εἰδέναί τις ὁ φύσει καὶ ἀληθῶς Θεός ἐστι, καὶ ἡ τῶν ὄλων κατακρατοῦσα φύσις. Προσφωνεῖ δὲ ταῖς νήσοις, ἃς δὴ καὶ εἶναί φαμεν τὰς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, καθάπερ ἐν θαλάττῃ κειμένας, τῷ κλύδωνι δηλονότι τοῦ παρόντος βίου, καὶ ἀφορήτοις κυμάτων περιεχομένας ἐμβολαῖς, διωγμοῖς
20 δηλονότι καὶ περιστάσεσιν, ἃς ἐπιφέρουσιν αὐταῖς οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ καὶ τῇ Θεοῦ κλήσει μαχόμενοι. Περί τῶν τοιούτων νήσων εἴρηται μὲν πλεισταχοῦ παρὰ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ. Ψάλλει δέ που καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ καὶ φησιν· «Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, ἀγαλλιᾶσθω ἡ γῆ, εὐφραινέσθωσαν νῆσοι πολλαί». Ὅτε γὰρ βεβασίλευκε τῆς ὑπ' οὐρανὸν ὁ Χριστὸς πᾶσαν ὑπὸ χεῖρα λαβὼν καὶ τῆς τῶν δαιμόνων τυ-

ΛΟΓΟΣ Δ΄.

ΚΕΦ. 49. στίχ. 1-3. «Ἀκοῦστε με, νησιά, καὶ προσέχετε, ἔθνη· Αὐτὰ θὰ συμβοῦν ἔπειτα ἀπὸ πολὺν καιρὸ, λέγει ὁ Κύριος. Μὲ κάλεσε μὲ τὸ ὄνομά μου ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς μητέρας μου. Ἔκανε τὸ στόμα μου μαχαίρι κοφτερὸ καὶ μὲ ἔκρουσε κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τοῦ χεριοῦ του. Μὲ ἔκανε βέλος εὐστοχο καὶ μὲ ἔκρουσε στὴ φαρέτρα του καὶ μοῦ εἶπε· Ἐσύ, Ἰσραήλ, εἶσαι δοῦλος μου καὶ μὲ ἔσένα θὰ δοξασθῶ».

Μὲ πλεῖστες ὅσες παραινήσεις καὶ συμβουλές παρέχει τὴν ὠφέλεια στοὺς Ἰσραηλιῆτες, μεταφέροντας τὴ διδασκαλία στὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν, καὶ μάλιστα τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ τὸ διευκρινίζει πάλι σ' αὐτά, χάρις στὸ ὅποιο ἔμελλαν, ἀφήνοντας τὴν ἐπάρατη ζωὴ πού ἀρμόζει στὰ ζῶα, νὰ μεταβοῦν στὴν πολιτεία πού εἶναι πάρα πολὺ ἀγαπητὴ σ' αὐτόν, καὶ νὰ δεχθοῦν στὸ νοῦ τους τὸ φῶς τὸ ἀληθινό, ὥστε νὰ μάθουν μὲ σαφήνεια ποιὸς εἶναι ὁ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ἡ φύση πού ἐξουσιάζει τὰ πάντα. Ἀπευθύνει τὸ λόγο του στὰ νησιά, τὰ ὅποια καὶ λέμε ὅτι εἶναι οἱ Ἐκκλησίες τοῦ Χριστοῦ, σὰ νὰ βρίσκονται μέσα στὴ θάλασσα, τὴν ταραχὴ δηλαδή τῆς παρούσας ζωῆς, καὶ δέχονται τὶς ἐφόδους κυμάτων πού δὲν ἀντιμετωπίζονται, διωγμοὺς δηλαδή καὶ ἀντιξοότητες, τὶς ὁποῖες προκαλοῦν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀλήθειας καὶ ἐκεῖνοι πού πολεμοῦν τὴν κλήση τοῦ Θεοῦ. Γιὰ τὰ νησιά αὐτὰ γίνεται λόγος σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς θεόπνευστης Γραφῆς. Ψάλλει ἐπίσης κάπου καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Ὁ Κύριος ἀνέλαβε τὴ βασιλεία του· ἄς γεμίσει ἀπὸ ἀγαλλίαση ἡ γῆ, ἄς εὐφρανθοῦν τὰ πολλὰ νησιά»⁵⁵. Γιατὶ ὅταν βασίλευσε στὴν οἰκουμένη ὁ Χριστός, θέτο-

55. Ψαλμ. 96, 1.

ραννίδος ἐκσπάσας, τότε καὶ ἠγαλλιάσαντο, τοῦτ' ἔστιν εὐφροσύνης μεσταὶ γεγόνασιν αἱ κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν Ἐκκλησίαι.

Ἔτι γὰρ ὁ προφήτης ἐν τούτοις νήσους ὀνομάσας τὰς ἐξ
5 ἔθνων Ἐκκλησίας δηλοῖ, σαφὲς ἂν γένοιτο διὰ τῶν ἐξῆς. Προσεπήνεγκε γὰρ εὐθύς τό, «Ἀκούσατέ μου, νῆσοι», τό, «Προσέχετε, ἔθνη». Εἰτά φησιν, ὅτι «Διὰ χρόνου πολλοῦ στήσεται, λέγει Κύριος». Ὑπισχνεῖται μὲν, ὡς ἔφην, τὴν τοῦ Σωτῆρος πάντων ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀνάδειξιν, καὶ ὅτι,
10 Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, συναναστρέφεται τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ἐν εἰδει τῷ καθ' ἡμᾶς. Πλὴν ὅτι προφητείας ἦν ὁ καιρὸς τὸ τηνικάδε, οὕτω δὲ καὶ αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων ἐμφανείας, διαδεικνυσι λέγων, ὅτι «Διὰ χρόνου πολλοῦ στήσεται» τὸ ἐπαγγελθὲν δηλονότι, ἤγουν τὸ προφητευόμενον. Τί δὴ τοῦτό ἐστιν,
15 αὐτὸ τοῦ Σωτῆρος τὸ πρόσωπον εἰσεκομίσθη λέγον· «Ἐκ κοιλίας μητρὸς μου ἐκάλεσε τὸ ὄνομά μου». Συνέβαλεν ἐν τούτοις εὐθύς τὸ μυστήριον τὸ βαθὺ καὶ μέγα καὶ τῆς ἄνωθεν μυσταγωγίας δεόμενον. Ἐξεκαλύφθη γὰρ οὕτω τῷ θεσπεσίῳ Πέτρῳ. Ἦν μὲν γὰρ καὶ ἔστι Θεὸς ὁ Λόγος, ἰσοκλεῆς
20 καὶ ὁμόθρονος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, συννυπάρχων δὲ καὶ συναῖδιος.

Ὄνόματα δὲ τὰ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως οἰκείως πως ἔχοντα τῇ αὐτοῦ φύσει, Θεὸς καὶ σοφία καὶ φῶς, ζωὴ καὶ δύναμις, ἕτερα δὲ πρὸς τούτοις ἃ παρὰ τοῖς ἱεροῖς εὐρίσκεται
25 Γράμμασιν. Ἐπειδὴ δὲ καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς κένωσιν ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου γενόμενος καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ὄνομα δέχεται τὸ κοινόν, τοῦτ' ἔστι τὸ Χριστός τε καὶ Ἰησοῦς, ἦτοι τό, «Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός», τοῦ «μεθ' ἡμῶν» σημαίνοντος τὸ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς. Γέγραπται γὰρ, ὅτι «Ἴδου ἡ
30 παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ», ὃ τε μακάριος Γαβριὴλ ἐκκαλύπτων τῇ ἀγία καὶ Θεοτόκῳ παρθένῳ τὸ μυστήριον, «Μὴ

56. Ἰω. 1, 1.

57. Βαρούχ 3, 38.

58. Ματθ. 16, 17.

59. Ἰω. 8, 12, 11, 25.

ντάς την ὄλη κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του καὶ ἀποσπώντας την ἀπὸ τὴν τυρανία τῶν δαιμόνων, τότε ἀκριβῶς ἀναγαλλίασαν, δηλαδή γέμισαν ἀπὸ εὐφροσύνη, οἱ Ἐκκλησίαι σ' ὄλη τὴ γῆ.

“Ὅτι βέβαια ὁ προφήτης ἐδῶ μὲ τὸ ὄνομα νησιὰ δηλώνει τὶς Ἐκκλησίαι τῶν ἐθνῶν, μπορεῖ νὰ γίνει φανερὸ ἀπὸ τὰ ἐξῆς. Γιατὶ πρόσθεσε ἀμέσως τό, «Ἄκοῦστε με, νησιὰ», καὶ τό, «Προσέχετε ἔθνη». Ἐπειτα λέγει ὅτι «Θὰ συμβοῦν αὐτὰ ἔπειτα ἀπὸ πολὺν καιρὸ, λέγει ὁ Κύριος». Ὑπόσχεται, ὅπως εἶπα, τὴν ἐμφάνιση τοῦ Σωτήρα ὄλων μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι, ἐνῶ ὁ Λόγος εἶναι Θεός⁵⁶, συναναστρέφεται μὲ τοὺς ἀνθρώπους μὲ μορφή ὅμοια μὲ τὴ δική μας⁵⁷. Πλὴν ὅμως, ὅτι τῆς προφητείας ἦταν τότε ὁ καιρὸς, ὄχι ὅμως καὶ τῆς ἴδιας τῆς ἐμφάνισης τῶν πραγμάτων, τὸ φανερώνει λέγοντας ὅτι «θὰ συμβεῖ ὕστερα ἀπὸ πολὺν καιρὸ», αὐτὸ δηλαδή πὸ ὑποσχέθηκε, ἦτοι αὐτὸ πὸ προφητεύεται. Καὶ ποιὸ εἶναι αὐτό, αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ πρόσωπο τοῦ Σωτήρα πὸ εἰσάγεται στὸ λόγο λέγοντας· «Ἀπὸ τὴν κοιλία τῆς μητέρας μου μὲ κάλεσε μὲ τὸ ὄνομά μου». Μὲ αὐτὰ παρουσίασε ἀμέσως τὸ βαθὺ καὶ μέγα μυστήριον, πὸ χρειάζεται τὴν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μυσταγωγία. Γιατὶ ἔτσι ἀποκαλύφθηκε στὸν θεσπέσιον Πέτρο⁵⁸. Γιατὶ ἦταν καὶ εἶναι Θεὸς ὁ Λόγος καὶ μὲ τὴν ἴδια δόξα καὶ ὁμόθρονος μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, πὸ συνυπάρχει μαζί του καὶ εἶναι συναιώνιος.

Τὰ ὀνόματά του πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπησή του, πὸ εἶναι οἰκεῖα μὲ τὴ φύση του, εἶναι Θεός, σοφία, φῶς, ζωὴ καὶ δύναμη⁵⁹, καὶ ἀλλὰ μαζί μὲ αὐτὰ τὰ ὅποια συναντοῦμε στὰ ἱερὰ Γράμματα. Ὅταν ὅμως κατέβασε τὸν ἑαυτὸ του στὴν ταπείνωση, παίρνοντας τὴ μορφή ἀνθρώπου καὶ γενόμενος ὅμοιος μὲ τὸν ἀνθρώπο⁶⁰, δέχεται τὸ κοινὸ ὄνομα πὸ λέμε, δηλαδή τὸ Χριστὸς καὶ Ἰησοῦς, ἦτοι τό, «Ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας». Τὸ «μαζί μας» σημαίνει “μέσα σὲ ἐμᾶς”. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Νά, ἡ Παρθένο θὰ συλλάβει καὶ θὰ γεννήσει υἱὸ καὶ θὰ τὸν ὀνομάσουν Ἐμμανουήλ»⁶¹. Καὶ ὁ μακάριος Γαβριήλ φανερώνοντας στὴν ἁγία καὶ Θεοτόκο Παρθένο τὸ μυστήριον ἔλεγε· «Μὴ φοβᾶσαι Μαριάμ· βρῆκες χάρις ἐνώπιον τοῦ

Α' Κορ. 1, 24 καὶ 30.

60. Φιλ. 2, 7-8.

61. Ἦσ. 7, 14. Ματθ. 1, 23..

φοβοῦ,» φησίν, «Μαριάμ. Εὗρες γὰρ χάριν παρὰ Θεῶ, καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἰόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Αὐτός γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν». Ἄρ' οὖν ἀσυμβάτους ἀλλήλαις εἰρή-
 5 κασι φωνάς, ὃ τε μακάριος ἄγγελος καὶ ὁ προφήτης; Οὐ μὲν οὖν. Ὁ μὲν γὰρ θεσπέσιος προφήτης Πνεύματι λαλῶν μυστήρια, μεθ' ἡμῶν γεγονότα Θεὸν προκαταμεμήνυκεν, ἀπὸ τε τῆς φύσεως καὶ τῆς οἰκονομίας τῆς μετὰ σαρκὸς οὕτως ὀνομάσας αὐτόν, ὃ δέ γε μακάριος ἄγγελος ἐκ τῆς ἐνεργείας
 10 αὐτῷ τὸ ὄνομα θεῖς· σέσωκε γὰρ τὸν ἴδιον λαόν. Σωτὴρ οὖν ἄρα κέκληται διὰ τοῦτο. Καὶ γοῦν ὅτε τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν ὑπέμεινε δι' ἡμᾶς αἱ τῶν ἀγγέλων στρατιαὶ τοῖς ποιμέσι τὸν τόκον εὐηγγελίζοντο, λέγουσαι· «Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς· ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελιζόμεθα ὑμῖν σήμερον χαρὰν μεγάλην,
 15 ἣτις ἐστὶ παντὶ τῷ λαῷ, ὅτι ἐτέχθη σήμερον Σωτὴρ, ὅς ἐστι Χριστὸς Κύριος, ἐν πόλει Δαβὶδ».

Οὐκοῦν Ἐμμανουὴλ μὲν, ὅτι Θεὸς ὢν φύσει, γέγονε μεθ' ἡμῶν, τοῦτ' ἔστιν, ἄνθρωπος, Ἰησοῦς γε μὴν, ὅτι σώζειν ἔδει τὴν ὑπ' οὐρανόν, Θεὸν ὄντα αὐτόν καὶ γενόμενον ἄνθρω-
 20 πον. Ὅτε τοίνυν προῆλθεν ἐκ κοιλίας τῆς ἑαυτοῦ μητρὸς, γεγέννηται γὰρ ἐξ αὐτῆς τὸ κατὰ σάρκα, τότε καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἀνάρμοστον οὖν ἄρα τῷ Θεῷ Λόγῳ πρὸ τῆς γεννήσεως τῆς κατὰ σάρκα φημὶ τὸ Χριστοῦ ὄνομα. Κεχρισμένος γὰρ οὕτω, πῶς ἂν λέγοιτο Χριστός; Ὅτε γὰρ προῆλ-
 25 θεν ἐκ κοιλίας μητρὸς ἄνθρωπος, τότε σύνδρομον τῇ κατὰ σάρκα γεννήσει δέχεται τὴν κλήσιν. «Τεθῆναι» δέ φησι «τὸ στόμα αὐτοῦ ὡσεὶ μάχαιραν ὀξεῖαν». Ἀληθὲς καὶ τοῦτο. Γέγραπται γὰρ περὶ αὐτοῦ, μᾶλλον δέ φησιν αὐτὸς ὁ προφήτης Ἡσαΐας· «Καὶ ἔσται δικαιοσύνη ἐξωσμένος τὴν
 30 ὀσφύν, καὶ ἀληθεία εἰλημμένος τὰς πλευράς, καὶ ἐν πνεύματι διὰ χειλέων ἀνελεῖ ἀσεβῆ». Τὸ γὰρ τοι θεῖον καὶ οὐράνιον κήρυγμα, τοῦτ' ἔστι τὸ εὐαγγελικόν, τὸ διὰ στόματος λαλη-

Θεοῦ. Καὶ νά, θὰ συλλάβεις στήν κοιλιά σου καὶ θὰ γεννήσεις υἱό, τὸν ὁποῖο θὰ ὀνομάσεις Ἰησοῦ. Γιατὶ αὐτὸς θὰ σώσει τὸν λαό του ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες του»⁶². "Αρα λοιπὸν διατύπωσαν ἀσυμβίβαστους μεταξύ τους λόγους ὁ μακάριος ἄγγελος καὶ ὁ προφήτης; "Οχι βέβαια. Γιατὶ ὁ θεσπέσιος προφήτης, ἐκφράζοντας μὲ τὴν ἔμπνευση τοῦ Πνεύματος μυστήρια, μᾶς προανήγγειλε ὅτι ἦρθε σ' ἐμᾶς ὁ Θεός, ὀνομάζοντάς τον ἔτσι ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀπὸ τὴν ἔνσαρκη οἰκονομία, ἐνῶ ὁ μακάριος ἄγγελος τοῦ ἔδωσε αὐτὸ τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν ἐνέργειά του· γιατί ἔσωσε τὸν λαό του. "Αρα λοιπὸν γι' αὐτὸ ὀνομάσθηκε Σωτήρας. Καὶ πράγματι ὅταν ὑπέμεινε τὴν κατὰ σάρκα γέννησή του γιὰ μᾶς οἱ στρατιῆς τῶν ἀγγέλων εὐαγγελίζονταν τὴ γέννηση στοὺς ποιμένες λέγοντας: «Μὴ φοβᾶστε ἐσεῖς· γιατί νά, σήμερα σᾶς εὐαγγελιζόμαστε μεγάλη χαρά, πού ἀφορᾷ ὅλο τὸ λαό, γιατί σήμερα γεννήθηκε ὁ Σωτήρας, πού εἶναι ὁ Χριστὸς ὁ Κύριος, στήν πόλη τοῦ Δαβίδ»⁶³.

Ἐμμανουήλ λοιπὸν ὀνομάσθηκε ἐπειδὴ, ἐνῶ εἶναι ὡς πρὸς τὴ φύση του Θεός, ἦρθε μαζί μας, δηλαδή ἔγινε ἄνθρωπος, ἐνῶ Ἰησοῦς, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ σώσει τὴν οὐκουμένη, ἀφοῦ ἦταν Θεός καὶ ἔγινε ἄνθρωπος. "Οταν λοιπὸν προῆλθε ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς μητέρας του, γιατί ἀπὸ αὐτὴν γεννήθηκε ὡς πρὸς τὴ σάρκα, τότε καὶ κλήθηκε μὲ τὸ ὄνομά του. "Αρα λοιπὸν ἦταν ἀνάρμοστο στὸν Θεὸ Λόγο πρὶν ἀπὸ τὴν κατὰ σάρκα γέννησή του τὸ ὄνομα Χριστός. Γιατί, ἀφοῦ δὲν εἶχε ἀκόμα χρισθεῖ, πῶς ἦταν δυνατὸ νὰ λέγεται Χριστός; "Οταν λοιπὸν προῆλθε ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς μητέρας του, ὡς ἄνθρωπος, τότε μαζί μὲ τὴν κατὰ σάρκα γέννηση δέχεται καὶ τὸ ὄνομα. Καὶ «τὸ στόμα του», λέγει, «ἔγινε σὰν κοφτερὸ μαχαίρι». Κι αὐτὸ εἶναι ἀληθές. Γιατὶ κάπου ἔχει γραφεῖ γι' αὐτόν, ἢ μᾶλλον τὸ λέγει ὁ ἴδιος ὁ προφήτης Ἡσαΐας: «Θὰ εἶναι ζωσμένος γύρω στὴ μέση μὲ δικαιοσύνη, τὰ πλευρά του θὰ εἶναι τυλιγμένα μὲ τὴν ἀλήθεια, καὶ μὲ τὸ φύσημα τῶν χειλιῶν του θὰ ἐξοντώσει τὸν ἀσεβῆ»⁶⁴. Τὸ θεῖο δηλαδή καὶ οὐράνιο κήρυγμα, ἦτοι τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου, πού κήρυξε ὁ Χρι-

64. Ἡσ. 11, 5 καὶ 4.

θὲν τοῦ Χριστοῦ, μάχαιρα γέγονεν ὀξεϊά τε καὶ τομωτάτη κατὰ τῆς τοῦ διαδόλου τυραννίδος, ἀναιροῦσα τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου καὶ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας. Ἀπεσκέδασε γὰρ τὴν τῆς ἀπάτης ἀχλὺν καὶ ταῖς ἀπάν-
 5 των καρδίαις τὴν τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας ἐνήκεν αὐγὴν μετεσκεύασε γὰρ τὴν ὑπ' οὐρανὸν εἰς εὐσεβῆ πολιτείαν, καὶ εὐαγῶν ἐπιτηδευμάτων πάντα ἀπέφηνεν ἐραστάς, ἀπεθέρισε τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν, δικαιοῶν τῇ πίστει τὸν ἀσεβῆ, καὶ Πνεύματος ἁγίου τοὺς προσιόντας ἀναπιμπλάς καὶ νί-
 10 οὺς αὐτοὺς ἀποφαίνων Θεοῦ, εὐσθενὲς αὐτοῖς καὶ μαχιμώτατον ἐντιθεὶς τὸ φρόνημα, καὶ δούς αὐτοῖς τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ὃ ἐστὶ ῥῆμα Θεοῦ, ἵνα, τοῖς ποτε κεκρατηκόσιν ἀντανιστάμενοι, πρὸς τὸ θραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τρέχωσι, παρεμποδιζόντος οὐδενός

15 Ὅτι δὲ τῆς τοῦ διαδόλου τυραννίδος ἀναιρετικὴ γέγονε τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ἢ διὰ Χριστοῦ παιδευσίς τε καὶ μυσταγωγία, σαφηνιεῖ λέγων ὁ προφήτης Ἡσαΐας· «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπάξει ὁ Θεὸς τὴν μάχαιραν τὴν ἁγίαν τὴν μεγάλην ἐπὶ τὸν δράκοντα τὸν ὄφιν σκολιόν, καὶ ἀνελεῖ τὸν δράκον-
 20 τα». Προσεπάγει δέ, ὅτι «Καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἔκρουσέ με». Καὶ φησι μὲν ἀνθρωποπρεπῶς, πλὴν τοῖς ἀρτίφροσι χαλεπὸν οὐδὲν καὶ διὰ τούτων ἰδεῖν ἀχώριστον ὄντα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸν Υἱόν, καὶ ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος. Ὑπὸ σκέπην γὰρ εἶναί φησι τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ,
 25 ἵνα τὸ ἄληπτον καὶ ἀκαταγώνιστον τῆς ἑαυτοῦ φύσεως ὑπεμφαίνῃ σωζόμενον αὐτῷ, καὶ εἰ γέγονεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς. Κατισχύσει γὰρ τῆς πανσθενοῦς δεξιᾶς οὐδεὶς, κεχώρισται δέ, ὡς ἔφην, ὁ Λόγος τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις. Ἐτι μὲν γὰρ παναλκῆς ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος,
 30 καὶ αὐτός ἐστιν ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος. Ἐπειδὴ γέγονεν ἄνθρωπος, οὐκ ἀτιμάζων ὁ Πατὴρ τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν, συγκαθίσταται τῇ οἰκονομίᾳ καὶ φησι πρὸς αὐτοῦ διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας· «Οὐκ ὠφελήσει ἐχθρὸς ἐν

στός, ἔγινε μαχαίρι ὄξυ καὶ κοφτερό κατὰ τῆς τυραννίας τοῦ διαβόλου πού ἐξοντώνει τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκότους αὐτοῦ καὶ τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας⁶⁵. Γιατὶ διασκόρπισε τὴν ὁμίχλη τῆς ἀπάτης καὶ ἔβαλε μέσα στὶς καρδιές ὅλων τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας. Γιατὶ μεταμόρφωσε τὴν οὐκουμένη σὲ πολιτεία εὐσέβειας, ἀνέδειξε ὅλους ἐραστὲς ἀγίων ἔργων, θέρισε τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου δικαιώνοντας μὲ τὴν πίστη τὸν ἀσεβῆ καὶ γεμίζοντας τοὺς προσερχόμενους σ' αὐτὸν μὲ Πνεῦμα ἅγιο καὶ ἀναδεικνύοντας τοὺς τέκνα τοῦ Θεοῦ, βάζοντας μέσα τους φρόνημα σθεναρὸ καὶ μαχιμώτατο καὶ δίνοντας τους τὴ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος, πού εἶναι λόγος τοῦ Θεοῦ⁶⁵, ὥστε, ἀντιμαχόμενοι ἐκείνους πού ἦταν κάποτε ἐξουσιαστὲς, νὰ τρέχουν πρὸς τὸ βραβεῖο τῆς οὐράνιας κλήσης χωρὶς νὰ τοὺς ἐμποδίζει κανένας.

Ὅτι βέβαια ἡ παιδαγωγία καὶ ἡ μυσταγωγία τοῦ Χριστοῦ ἔγινε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἡ αἰτία κατάλυσης τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας τοῦ διαβόλου, τὸ διασαφηνίζει ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγοντας: «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ καταφέρει ὁ Θεὸς τὴν μάχαιρα τὴν ἁγία καὶ μεγάλη ἐναντίον τοῦ δράκοντα, τοῦ δόλιου καὶ διεστραμμένου φιδιοῦ καὶ θὰ σκοτώσει τὸν δράκοντα»⁶⁶. Καὶ προσθέτει: «Μὲ ἔκρουσε κάτω ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ χεριοῦ του». Καὶ μιλάει βέβαια ὅπως ταιριάζει σὲ ἄνθρωπο, ἀλλὰ γιὰ τοὺς συνετοὺς δὲν ὑπάρχει καμμιά δυσκολία νὰ δοῦν καὶ μὲ τὰ λεγόμενα αὐτὰ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα καὶ ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος. Γιατὶ λέγει ὅτι εἶναι κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τῆς δεξιᾶς του, γιὰ νὰ ὑποδηλώνει ὅτι ὑπάρχει σ' αὐτὸ τὸ ἀναφαίρετο καὶ ἀκατάλυτο τῆς φύσεώς του, ἔστω κι ἂν βρέθηκε στὰ δικὰ μας (δηλαδὴ ἔγινε ἄνθρωπος). Γιατὶ δὲν θὰ ὑπερισχύσει κανένας τῆς παντοδύναμης δεξιᾶς, ἀλλ' εἶναι χωρισμένος, ὅπως εἶπα, ὁ Λόγος κατὰ τὰ ἀνθρώπινα μέτρα. Γιατὶ εἶναι πανίσχυρος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ Πατέρα, κι αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων. Ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ ὑποτιμᾷ τὴ δύναμη τοῦ μυστηρίου ὁ Πατέρας, γίνεται συμπαραστατῆς στὴν οἰκονομία καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν μὲ

65. Πρβλ. Ἐφ. 6, 12-17

66. Ἡσ. 27, 1.

αὐτῷ, καὶ υἱὸς ἀνομίας οὐ προσθήσει τοῦ κακῶσαι αὐτόν, καὶ συγκόψω ἀπὸ προσώπου τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, καὶ τοὺς μισοῦντας αὐτόν τροπώσομαι, καὶ ἡ ἀλήθειά μου καὶ τὸ ἔλεός μου μετ' αὐτοῦ».

5 Ἐθρει δὴ οὖν, ἄθρει καὶ διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς, ἀνθρωποπρεπῶς λέγοντα τὸν δι' ἡμᾶς, καθ' ἡμᾶς «ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἔκρουσέ με. Ἐθηκέ με», φησὶν, «ὡς βέλος ἐκλεκτόν, καὶ ἐν τῇ φαρέτρᾳ αὐτοῦ ἐσκέπασέ με». Πλεῖστα μὲν γὰρ τὰ τοῦ Θεοῦ βέλη γεγόνασιν κατὰ καιροὺς
10 καθάπερ ἐν φαρέτρᾳ κρυπτόμενα τῇ προγνώσει αὐτοῦ, προκομισθέντα δὲ κατὰ τὸν ἐκάστω πρόποντα καιρόν, ἐκλεκτόν δὲ βέλος καὶ ὑπὲρ πάντα Χριστόν, κρυπτόμενον μὲν, ὡς ἔφην, ὡς ἐν φαρέτρᾳ τῇ προγνώσει τοῦ Πατρὸς. Προεγνώσθη γὰρ πρὸ καταβολῆς κόσμου, παρενεχθὲν δὲ εἰς μέσον,
15 ὅτε καὶ ἐχρῆν ὅλην ἐπισκέψασθαι τὴν γῆν, πεσοῦσαν εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν διὰ τοῦ λατρεύειν τῇ κτίσει, παρὰ τὸν κτίσαντα, καὶ τοῖς ἀκαθάρτοις ὑποκειῖσθαι πνεύμασι, καὶ τοῖς τῆς ἁμαρτίας ἐνδεδέσθαι βρόχοις. Τοῦτο τὸ ἐκλεκτόν βέλος ἀναιρεῖ μὲν, ὡς ἔφην, τὸν Σατανᾶν αὐτόν καὶ τὰς σὺν
20 αὐτῷ δυνάμεις πονηράς, ἀναιρεῖ δὲ ὁμοίως τοὺς τῆς ἀληθείας ἐχθροὺς καὶ τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ κηρύγμασιν ἀνοσίως ἀνθεστηκότας. Τιτρώσκει δὲ καὶ ἑτέρως εἰς ὄνησίν τε καὶ σωτηρίαν. Οὕτω γὰρ φησὶν ἐν τῷ Ἄσματι τῶν ἁσμάτων πληττομένη νύμφη, ὅτι «Τετρωμένη ἀγάπης ἐγὼ εἰμι». Εἶπε δέ μοι,
25 φησὶν, ὁ Πατήρ, δῆλον δὲ ὅτι «Δουλός μου εἶ σύ, Ἰσραήλ, καὶ ἐν σοὶ δοξασθήσομαι». «ὦ βάθος πλούτου τε καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ» κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἦν μὲν γὰρ καὶ ἔστιν ἐλεύθερος ὁ Υἱός, ὡς ἐκ τῆς βασιλευούσης πάντων οὐσίας ἀναφύς ἀπορρήτως, ἀλλ' ἤκουσε τοῦ Πατρὸς λέ-
30 γοντος «Δουλός μου εἶ σύ».

Οὐκοῦν ὁ ἐλεύθερος κατὰ φύσιν Λόγος πράττεται δοῦ-

τῆ λύρα τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Δέν θά προκόψει ὁ ἐχθρὸς μαζί του καὶ ὁ ἄνομος δέν θά μπορέσει νὰ τοῦ κάνει κακὸ· θά κατακόψω τοὺς ἐχθρούς του ἐνώπιόν του, ἐκείνους πού τὸν μισοῦν θά τοὺς κατατροπώσω, καὶ θά τὸν συνοδεύει ἡ ἀλήθειά μου καὶ τὸ ἔλεός μου»⁶⁷.

Πρόσεχε λοιπόν, πρόσεχε ὅτι καὶ μὲ τῆ φωνή τοῦ προφήτη μιλάει ὅπως ταιριάζει σὲ ἄνθρωπο αὐτὸς πού γιὰ χάρη μας ἔγινε ὅμοιός μας. «Μὲ ἔκρουσε κάτω ἀπὸ τῆ σκέπη τοῦ χεριοῦ. Μ' ἔκανε», λέγει, «σὰν βέλος ἐκλεκτὸ καὶ μ' ἔκρουσε στὴ φαρέτρα του». Ὑπῆρξαν πάμπολλα βέλη τοῦ Θεοῦ κατὰ καιροὺς, κρυμμένα σὰν σὲ φαρέτρα μὲ τὴν πρόγνωση του, καὶ παρουσιάσθηκαν κατὰ τὸν καιρὸ πού ἔπρεπε στὸ καθένα, ἐκλεκτὸ ὅμως βέλος, ἀνώτερο ἀπὸ ὅλα ὑπῆρξε ὁ Χριστός, πού ἦταν κρυμμένος, ὅπως εἶπα, σὰν σὲ φαρέτρα μέσα στὴν πρόγνωση τοῦ Πατέρα. Γιατὶ ἡ πρόγνωση του ἔγινε πρὶν ἀπὸ τῆ θεμελίωση τοῦ κόσμου καὶ παρουσιάσθηκε σ' ἐμᾶς ὅταν καὶ ἔπρεπε νὰ ἐπισκεφθεῖ ὅλη τῆ γῆ πού εἶχε πέσει στὸν ὄλεθρο καὶ τὴν ἀπώλεια μὲ τὸ νὰ λατρεύει τὴν κτίση παρὰ τὸν κτίστη⁶⁸, καὶ νὰ εἶναι ὑποδουλωμένη στὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, δεμένη μὲ τὰ βρόχια τῆς ἁμαρτίας. Αὐτὸ τὸ ἐξαιρετο βέλος ἀφανίζει βέβαια, ὅπως εἶπα, τὸν ἴδιο τὸν Σατανᾶ καὶ τὶς μαζί μ' αὐτὸν πονηρὲς δυνάμεις, ὅμοια ὅμως ἀφανίζει καὶ τοὺς ἐχθρούς τῆς ἀλήθειας καὶ ἐκείνους πού μὲ ἀσέβεια ἀντιστάθηκαν στὰ ἱερὰ κηρύγματα του. Ἀλλὰ πληγώνει κι ἀλλιῶς πρὸς ὄφελος καὶ σωτηρία. Γιατὶ αὐτὸ λέγει στὸ Ἕσμη τῶν Ἐσμημάτων ἡ νύφη πού δέχθηκε τὸ πληγμα του· «Εἶμαι πληγωμένη ἐγὼ ἀπὸ τὴν ἀγάπη του»⁶⁹. Μοῦ εἶπε, λέγει, δηλαδή ὁ Πατέρας, «Εἶσαι δοῦλος μου, Ἰσραήλ, καὶ μὲ σένα θά δοξασθῶ». «Πῶ, πῶ, βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσης Θεοῦ!»⁷⁰, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ. Γιατὶ ἦταν καὶ εἶναι ὁ Υἱὸς ἐλεύθερος, ἐπειδὴ ἀναβλάστησε κατὰ τρόπο ἀνέκφραστο ἀπὸ τῆ βασιλεύουσα τῶν ὄλων οὐσία, ἀλλὰ ἄκουσε τὸν Πατέρα του νὰ τοῦ λέγει· «Εἶσαι δοῦλος μου».

Ὁ ἐλεύθερος λοιπόν ὡς πρὸς τὴ φύση Λόγος γίνεται δοῦλος

69. Ἕσμη Ἕσμη. 5, 8.

70. Ρωμ. 11, 33.

λος δι' οἰκονομίας σαρκικῆς, ἤγουν τῆς κατὰ σάρκα νοουμένης, ἵνα πάλιν ἐννοῆς τὴν ἐκ γυναικὸς ἐν χρόνῳ κατὰ σάρκα γέννησιν αὐτοῦ. Ἰσραὴλ δὲ αὐτὸν γενέσθαι ὀνομάζει, διὰ τοι τὸ ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ γενέσθαι κατὰ σάρκα· ἀλλὰ «Καὶ
 5 ἐν σοί», φησί, «δοξασθήσομαι». Ἐδοξάσθη μὲν γὰρ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς καὶ διὰ προφητῶν ἁγίων, πλήν οὐκ ἐν αὐτοῖς. Ἐν Χριστῷ δὲ ξένως καὶ ἀσυνήθως. Ἐδοξάζετο γὰρ ἐν αὐτῷ. Δοξαζομένου δὲ Χριστοῦ, ὁ Πατὴρ ἐν αὐτῷ δοξάζεται. Ὁρῶμεν αὐτὸν ἐν αὐτῷ διαπρέποντα, διὰ τῶν θεοπρεπῶν
 10 ἀξιωμαίων καὶ τῆς κατὰ πᾶν ὀτιοῦν δυνάμεώς τε καὶ ἐνεργείας, ἁγιασμοῦ καὶ δικαιοσύνης καὶ ἡμερότητας τῆς εἰσᾶπαν. Εἰδοποιεῖται γὰρ νοητῶς τὸ Θεῖον οὕτως. Καὶ γοῦν ἔφη Χριστός· «Ὁ ἑώρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα μου». Ἐφη δὲ καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος ἐν προσώπῳ Χριστοῦ δο-
 15 ξάζεσθαι τὸν γεννήσαντα. Οὐκοῦν «ἐν σοί», φησί, «δοξασθήσομαι». «Κάμψει» γὰρ τῷ Υἱῷ καὶ ἐν σαρκὶ πεφηνότι «πᾶν γόνυ», καθὰ γέγραπται, «ἐπουρανίων τε καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς».

20 Στίχ. 4. «Καὶ ἐγὼ εἶπα· Κενῶς ἐκοπίασα καὶ εἰς μάτην, καὶ εἰς οὐδὲν ἔδωκα τὴν ἰσχύν μου. Διὰ τοῦτο ἢ κρίσις μου παρὰ Κυρίῳ, καὶ ὁ πόνος μου ἐναντίον τοῦ Θεοῦ μου».

Ἐπέφανεν ὁ τῶν ὄλων μὲν Σωτὴρ, ἵνα πᾶσαν ἀπαλλά-
 25 ξῆ τὴν ὑπ' οὐρανόν, τῆς τοῦ διαδόλου σκαιότητος καὶ θανάτου καὶ ἁμαρτίας, καὶ χαρίσμασιν ἱεροῖς λελαμπρουσμένους τοὺς προσιόντας αὐτῷ διὰ τῆς πίστεως. Κέκληνται δὲ πρὸς τοῦτο καὶ πρό γε τῶν ἄλλων οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ· προτετίμηντο δὲ οὕτω τῶν ἐθνῶν, ὥστε φάναι τὸν Ἰησοῦν
 30 «Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ ἀπολωλότα πρόβατα οἴκου Ἰσραὴλ». Οἱ δὲ τὴν οὕτως εὐκλεᾶ καὶ ἐξαίρετον λαχόντες

71. Ἰω. 14, 9.

72. Φιλ. 2, 9-10.

73. Ματθ. 15, 24.

για χάρη τῆς σαρκικῆς οἰκονομίας, δηλαδή τῆς νοούμενης κατὰ σάρκα, γιά νά ἐννοεῖς πάλι τήν ὡς πρὸς τή σάρκα γέννησή του μέσα στὸν χρόνο ἀπὸ γυναίκα. Καὶ λέγει ὅτι θὰ γίνεῖ Ἰσραήλ, ἐπειδὴ κατὰ σάρκα προέρχεται ἐξ αἵματος ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ. Ἀλλὰ λέγει ἐπίσης ὅτι «Μὲ σένα θὰ δοξασθῶ». Γιατὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων δοξάσθηκε βέβαια καὶ μέσω τῶν ἁγίων προφητῶν, ὅχι ὅμως ἔτσι ἀπὸ αὐτούς, γιατί στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ δοξάσθηκε μὲ τρόπο παράδοξο καὶ ἀσυνήθιστο. Γιατὶ δοξαζόταν στὸ πρόσωπό του. Κι ὅταν δοξάζεται ὁ Χριστός, δοξάζεται μὲ αὐτὸν ὁ Πατέρας. Τὸν βλέπομε νά διαπρέπει σ' αὐτὸν μὲ τὰ ἀξιώματα ποὺ ἀρμόζουν στὸν Θεὸ καὶ μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴν ἐνέργειά του γιὰ ὅτιδήποτε, μὲ τὸν ἁγιασμό καὶ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀπέραντη ἀγαθότητά του. Γιατὶ ἔτσι τὸ Θεῖο λαμβάνει νοητὰ μορφή. Καὶ πράγματι εἶπε ὁ Χριστός: «Ὁποῖος εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα μου»⁷¹. Εἶπε ἐπίσης καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος, ὅτι στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ δοξάζεται ὁ Πατέρας του. «Μὲ σένα» λοιπόν, λέγει, «θὰ δοξασθῶ». Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «Θὰ λυγίσει στὸν Υἱό», καὶ ὅταν θὰ ἔχει φανεῖ μὲ σάρκα, «τὰ γόνατά του κάθε ἐπουράνιο καὶ ἐπίγειο καὶ ὑποχθόνιο ὄν, καὶ κάθε γλῶσσα θὰ ὁμολογήσει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Κύριος πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ Πατέρα»⁷².

Στίχ. 4. «Καὶ ἐγὼ εἶπα: Ἄδικα κοπίασα καὶ μάταια, καὶ δὲν ξόδεψα τὴ δύναμή μου σὲ κάτι καλό. Γι' αὐτὸ ἀφήνω νά με κρίνει ὁ Κύριος, καὶ ὁ κόπος μου βρίσκεται μπροστὰ στὸν Θεὸ μου».

Φανερώθηκε στὸν κόσμο ὁ Σωτήρας τῶν ὅλων γιὰ ν' ἀπαλλάξει τὴν οὐκουμένη ἀπὸ τὴν κακία τοῦ διαβόλου καὶ τὸν θάνατο καὶ τὴν ἁμαρτία, καὶ νά λαμπρύνει μὲ ἱερὰ χαρίσματα αὐτοὺς ποὺ προσέρχονται μὲ πίστη σ' αὐτόν. Καὶ κλήθηκαν βέβαια πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτό, καὶ μάλιστα πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραηλίτες. Τόσο πολὺ προτιμήθηκαν ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη, ὥστε νά πεῖ ὁ Ἰησοῦς: «Δὲν ἔχω σταλεῖ σὲ ἄλλους, παρὰ μόνο στὰ πρόβατα τοῦ οἴκου Ἰσραήλ ποὺ ἔχουν χαθεῖ»⁷³. Κι αὐτοὶ ποὺ τοὺς ἔλαχε

τιμήν, ἄπιστοι γεγόνασι καὶ ἀποστάται θρασεῖς καὶ ἀτιμα-
 γέλοι δεινοὶ καὶ ἀγέρωχοι. Καίτοι δέον ἀσμενέσιτατα προσ-
 ελθεῖν τῇ χάριτι καὶ κατακερδάναι τὴν πίστιν καὶ τὰ ἐξ αὐ-
 τῆς ἀγαθά, τοῦτο μὲν οὐκ ἔδρων, πόθεν; ἀντανίσταντο δέ
 5 καλοῦντι πρὸς σωτηρίαν δυσφημοῦντες ἀφυλάκτως, ἀκα-
 θέκτως λοιδοροῦντες· καὶ τί γὰρ οὐ τῶν δεινῶν ἀποφθεγ-
 γόμενοι ἀνέδην καὶ τελευταῖον ἑσταύρωσαν;

Οὐκοῦν, τό γε ἦκον εἰς τὸ τῶν ἀπειθούντων ἀπηνές καὶ
 τὴν ἐκτόπως αὐτοῖς μελετηθεῖσαν ἀντιλογίαν, κενῶς κεκοπί-
 10 ακεν ὁ Σωτῆρ καὶ εἰς μάταιον, καὶ εἰς οὐδὲν ἔδωκε τὴν ἰσχὺν
 αὐτοῦ. Οὐ γὰρ ἠνέσχετο, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, τῶν ἱερῶν
 αὐτοῦ κηρυγμάτων ὁ ἀπόπληκτος Ἰσραήλ, οὐ τετίμηκεν αὐ-
 τοῦ τὸν κόπον. Κόπος γὰρ ἦν τῷ Λόγῳ τὸ γενέσθαι καθ'
 ἡμᾶς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀνασχέσθαι μικροπρεπείας. Ἄλλ'
 15 ἢ κρίσις μου, φησὶν, ὁ Πατήρ, οὓς δεδαπάνηκα πόνους ὑπέρ
 γε τῆς αὐτῶν σωτηρίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ κρίσις ἐξενήνεκται
 παρ' αὐτοῦ. Ποία δὲ ἡ κρίσις ἦν; Ἐκδέβληνται τῆς πρὸς αὐ-
 τὸν οἰκειότητος, ἐξώσθησαν τοῦ εἶναι λαὸς Θεοῦ, ἀμέτοχοι
 γεγόνασι τῆς παρ' αὐτοῦ σωτηρίας, ἄγευστοι μεμενήκασι
 20 τῆς τῶν ἁγίων ἐλπίδος, εἰσκέκληνται δὲ ἀντ' ἐκείνων τῶν
 ἔθνῶν ἢ πληθὺς, καὶ ἀντὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ποιμένων, ἕτεροι
 κεχειροτόνηνται δίκαιοι καὶ θεοφιλεῖς, καὶ σπουδασμάτων
 εὐαγῶν ἐπιμεληταί, καὶ λαῶν ἠγεῖσθαι δυνάμενοι, «φωστῆ-
 ρες ἐν κόσμῳ λόγον ἐπέχοντες ζωῆς», καθά φησιν ὁ πάνσο-
 25 φος Παῦλος. Βούλει τὴν κρίσιν ἰδεῖν τοῦ Πατρός, ἦτοι τὴν
 ἐπ' ἐκείνοις ψῆφον, ἄκουε τοῦ Σωτῆρος λέγοντος τοῖς τῶν Ἰ-
 ουδαίων καθηγηταῖς· «Ἄνθρωπός τις ἦν οἰκοδεσπότης,
 ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκε,
 καὶ ὠρυξεν ἐν αὐτῷ ληνόν, καὶ ὠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐξέ-
 30 δοτο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμησεν». Εἰτά φησιν· Πέ-
 πομφε δούλους ἀποληψομένους τοὺς καρπούς, καὶ πάντες

αὐτὴ ἢ τόσο ἔνδοξη καὶ ἔξαιρετική τιμή, ἔγιναν ἄπιστοι καὶ θρασεῖς ἀποστάτες καὶ φοβεροὶ καὶ ἀσυγκίνητοι περιφρονητὲς τοῦ ποιμνίου. Ἐνῶ δηλαδή ἔπρεπε νὰ προσέλθουν μὲ προθυμία μεγάλη στὴ χάρη καὶ νὰ κερδίσουν τὴν πίστη καὶ τὰ ἀγαθὰ τὰ προερχόμενα ἀπὸ αὐτήν, αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ ἔκαναν, πολὺ ἀπειῖχαν ἀπὸ αὐτὸ, ἀλλὰ τὸν ἀντιμάχονταν ἐνῶ τοὺς καλοῦσε στὴ σωτηρία, τὸν δυσφημοῦσαν ἀνεπιφύλακτα καὶ τὸν λοιδοροῦσαν ἀσυγκράτητα. Καὶ ποιά φοβερὴ κατηγορία δὲν τοῦ ἀπέδιδαν μιλώντας ἐναντίον του χωρὶς ντροπὴ καὶ τέλος τὸν σταύρωσαν.

Ὡς πρὸς τὴ σκληρότητα λοιπὸν αὐτῶν ποὺ δὲν ὑπάκουσαν καὶ τὴν ἀντιλογία ποὺ μελέτησαν ἀδικαιολόγητα, ἄδικα καὶ στὰ χαμένα κοπίασε ὁ Σωτὴρας καὶ ξόδεψε χωρὶς κέρδος τὴν προσπάθειά του. Γιατὶ δὲν ἀποδέχονταν, ὅπως εἶπα προηγουμένως, τὰ ἱερὰ κηρύγματα τοῦ οἱ ἀνόητοι Ἰσραηλιῖτες, δὲν τίμησαν τὸν κόπο του. Γιατὶ ἦταν κόπος γιὰ τὸ Λόγο νὰ γίνει ὅπως ἔμεῖς καὶ νὰ δεχθεῖ τὴν ἀνθρώπινη μηδαμινότητα. Ἀλλὰ θὰ μὲ κρίνει, λέγει, ὁ Πατέρας μου γιὰ τοὺς κόπους ποὺ δαπάνησα γιὰ τὴ σωτηρίά τους. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ κρίση βγήκε ἀπὸ αὐτόν. Καὶ ποιά ἦταν ἡ κρίση; Ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν οἰκειότητα μαζί του, ἐκδιώχθηκαν ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι λαὸς τοῦ Θεοῦ, ἔγιναν ἀμέτοχοι τῆς σωτηρίας ποὺ τοὺς πρόσφερε, ἔμειναν ἄγευστοι ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῶν ἁγίων, καὶ στὴ θέση τους κλήθηκε τὸ πλῆθος τῶν ἐθνικῶν, καὶ στὴ θέση τῶν δικῶν τους ποιμένων χειροτονήθηκαν ἄλλοι δίκαιοι καὶ φίλοι τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἀσχολοῦνταν μὲ ἀσχολίες ἅγιες καὶ ποὺ μπορούσαν νὰ γίνουν ὁδηγοὶ λαῶν, φῶτα στὸν κόσμον, ποὺ προξενούσαν ζωὴ, ὅπως λέγει ὁ πάνσοφος Παῦλος⁷⁴. Θέλεις νὰ δεῖς τὴν κρίση τοῦ Πατέρα, δηλαδή τὴν ἀπόφασή του γι' αὐτούς, ἄκουσε τὸν Σωτὴρα ποὺ λέγει στους καθοδηγητὲς τῶν Ἰουδαίων «Κάποιος ἄνθρωπος, ποὺ ἦταν οἰκοδεσπότης, φύτεψε ἀμπέλι καὶ τὸ περιόρισε μὲ φράχτη· κατασκεύασε σ' αὐτὸ πατητήρι, ἔχτισε καὶ πύργο, καὶ ἀφοῦ τὸ νοίκιασε σὲ γεωργούς, ἔφυγε σὲ ξένη χώρα»⁷⁵. Ἐπειτα λέγει Ἔστειλε δούλους νὰ πάρουν τὸν καρπὸ καὶ κινδύ-

κεκινδυνεύκασιν. Ἐπειδὴ δὲ ὕστερον ἀπέστειλε τὸν υἱόν, καὶ αὐτὸν ἑωρακότες, φησὶν, εἶπον· «Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος ἐν ἑαυτοῖς, δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ σχῶμεν ἑαυτοῖς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. Καὶ δὴ καὶ ἀπεκτόνασι». Ταύτης ῥηθείσης αὐτοῖς τῆς παραβολῆς, εἴρηται πάλιν ὁ Κύριος λέγων· «Ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσῃ τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις;». Οἱ δὲ πρὸς αὐτόν· «Κακῶς κακοὺς ἀπολέσει αὐτούς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώσει ἑτέροις, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρπούς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν». 10 Καὶ πρὸς γε ταῦτά φησιν ὁ Χριστός· «Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ δοθήσεται ἔθνει ἑτέρῳ ποιοῦντι τοὺς καρπούς αὐτῆς». Ὁ δὴ καὶ εἰς πέρας ἐνήνεκται. Τέθεινται γὰρ ἕτεροι τῶν ἀμπελώνων μελεδωνοὶ καὶ σοφοὶ γηπόνοι, τοῦτ' ἐστὶν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί. 15 Ἐπὶ τούτων ὑετοὺς ἡμῖν αἱ νεφέλαι καθῆκαν, καίτοι τὸν Ἰουδαϊκὸν ἀμπελῶνα μηκέτι κατάρδειν κεκελευσμένοι. Ἐπὶ τούτων οὐκ ἀκάνθας μᾶλλον, ἀλλὰ σταφυλὴν τετρούγηκεν ὁ Χριστός. Δεδιδάγμεθα γὰρ λέγειν, ὅτι· «Ὁ Κύριος δώσει χρησιμότητα, καὶ ἡ γῆ ἡμῶν δώσει τὸν καρπὸν αὐτῆς». Φαίη 20 δ' ἂν τις καὶ ἑτέρως, ὅτι γέγονεν ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Πατρὸς ὁ πόνος τοῦ Υἱοῦ, καὶ κρίσις ἐκδέβηκεν ὀρθή.

Καί μοι πάλιν ἄθρει τοῦ λόγου τὴν δύναμιν, ἐννοήσας τὴν οἰκονομίαν, ἣν καὶ αὐτὸς ἡμῖν ὁ πάνσοφος Παῦλος διατρανοῖ λέγων· «Ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ Πατρὸς ὄντα τὸν 25 Υἱόν, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγῆσασθαι τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἑαυτὸν δὲ κενῶσαι καὶ ὑπήκοον γενέσθαι τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ»· ταύτης τε ἔνεκα τῆς αἰτίας «ὑπερ-υψοῦσθαι τε καὶ τὸ ὄνομα αὐτῷ χαρισθῆναι τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ». Ἦν μὲν 30 γὰρ καὶ ἔστι Θεὸς Λόγος. Ἐπειδὴ δὲ κεχηρημάτικεν ἄνθρωπος καὶ γέγονε τοῦτο κατὰ ἀλήθειαν, εἰς τὴν ἑαυτοῦ δόξαν ἀναδέβηκε μετὰ σαρκός. Ἐγνώσθη γὰρ ὅτι Θεὸς ἐστι καὶ

νευσαν ὅλοι. "Όταν ὕστερα ἔστειλε τὸν υἱό του, λέγει, καὶ τὸν εἶδαν, εἶπαν· «Αὐτὸς εἶναι ὁ κληρονόμος αὐτῶν· ἐλάτε νὰ τὸν σκοτώσομε καὶ νὰ πάρωμε τὴν κληρονομία του»⁷⁶. Καὶ πράγματι τὸν σκότωσαν. "Όταν εἶπε αὐτὴ τὴν παραβολὴν ρώτησε πάλι ὁ Κύριος λέγοντας· «"Όταν λοιπὸν ἔρθει ὁ Κύριος τοῦ ἀμπελιοῦ, τί θὰ κάνει στοὺς γεωργοὺς ἐκείνους;». Κι αὐτοὶ ἀπάντησαν· «Κακοὶ ἦταν καὶ μὲ κακὸ τρόπο θὰ τοὺς ἐξολοθρεύσει καὶ θὰ δώσει τὸ ἀμπέλι σὲ ἄλλους γεωργοὺς, οἱ ὅποιοι θὰ τοῦ ἀποδώσουν τοὺς καρποὺς στὸν καιρὸ τους»⁷⁷. Σ' αὐτὰ πρόσθεσε ὁ Χριστὸς· «Γι' αὐτὸ σᾶς λέγω· θ' ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ σᾶς ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ θὰ δοθεῖ σὲ ἄλλο ἔθνος ποὺ θὰ ἀποδίδει τοὺς καρποὺς της»⁷⁸. Πρῶγμα βέβαια ποὺ καὶ ἔγινε. Ὁρίσθησαν ἄλλοι ἐπιμελητὲς τοῦ ἀμπελώνα καὶ σοφοὶ γεωργοί, δηλαδὴ οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς. "Όντας αὐτοὶ ἐπιμελητὲς ἔρριξαν τὴ βροχὴ τους τὰ σύννεφα, μολονότι δὲν εἶχαν διαταχθεῖ νὰ ποτίσουν τὸν Ἰουδαϊκὸ ἀμπελώνα. Μὲ αὐτοὺς γεωργοὺς τρύγησε ὁ Χριστὸς ὄχι ἀγκάθια, ἀλλὰ μᾶλλον σταφύλια. Γιατὶ διδαχθήκαμε νὰ λέμε· «Ὁ Κύριος θὰ δώσει τὴν ἀγαθότητά του, καὶ ἡ γῆ θὰ δώσει τὸν καρπὸ της»⁷⁹. Θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς καὶ ἄλλιῶς, ὅτι εἶδε ὁ Πατέρας τὸν κόπο τοῦ Υἱοῦ του καὶ ἔβγαλε ὀρθὴ κρίση.

Πρόσεχε πάλι σὲ παρακαλῶ τὸ νόημα τοῦ λόγου, κατανοῶντας τὴν οἰκονομία, τὴν ὁποία μᾶς διακηρύττει καὶ ὁ ἴδιος ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγοντας· «Ἐχοντας μορφὴ καὶ ἰσότητά ὁ Υἱὸς ἴδια μὲ τὸν Πατέρα, δὲν θεώρησε ὡς ἄρπαγὴ τὴν ἰσότητά του μὲ τὸν Θεό, ἀλλὰ ταπείνωσε τὸν ἑαυτό του καὶ ἔδειξε ὑπακοὴν στὸν Πατέρα του μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ»⁸⁰. Καὶ γι' αὐτὴ τὴν αἰτία «ὑπεριψώθηκε καὶ τοῦ χαρίσθηκε ὄνομα πάνω ἀπὸ κάθε ὄνομα, ὥστε στὸ ὄνομά του νὰ λυγίσει κάθε γόνατο»⁸¹. Γιατὶ ὁ Λόγος ἦταν καὶ εἶναι Θεός, ὅταν ὅμως ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος ἀληθινός, ἀνέβηκε στὴ δόξα του μὲ τὴ σάρκα του. Γιατὶ ἀναγνωρίσθηκε ὅτι εἶναι Θεός καὶ δὲν κοπίασε

76. Ματθ. 21, 34-39

79. Ψαλμ. 84, 13.

77. Ματθ. 21, 40-41.

80. Φιλ. 2, 6-8.

78. Ματθ. 21, 43.

81. Φιλ. 2, 9-10.

πεπόνθηκεν οὐκ εἰκῆ. Γέγονε γὰρ εἰς δόξαν αὐτῷ τῆς οἰκονομίας ὁ τρόπος, οὐκ εἰς εὐήθές τι καὶ ξένον ἀνατιθείς αὐτόν, ἀλλὰ Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν ἀποφήνας τῆς ὑπ' οὐρανόν, ὃ δὴ καὶ γνωσθὲν προσπεσεῖν αὐτῷ παρεσκευάσεν οὐρανόν τε καὶ γῆν καὶ τὰ ἔτι κατώτερα.

Στίχ. 5-6. «Καὶ νῦν οὕτω λέγει Κύριος, ὃ πλάσας με ἐκ κοιλίας δούλον ἐαυτῷ, τοῦ συναγαγεῖν τὸν Ἰακώβ καὶ τὸν Ἰσραὴλ πρὸς αὐτόν. Συναχθήσομαι καὶ δοξασθήσομαι ἐναντίον Κυρίου, καὶ ὁ Θεός μου ἔσται μοι ἰσχύς.
10 Καὶ εἶπέ μοι· Μέγα σοί ἐστι τὸ κληθῆναί σε παιδὰ μου, τοῦ στηῆσαι τὰς φυλάς Ἰακώβ, καὶ τὴν διασπορὰν τοῦ Ἰσραὴλ ἐπιστρέψαι».

Οὐδὲν ἥττον ἐν τούτοις εἶναί φαμεν αὐτόν τὸν Κύριον Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν τὸν οὕτως ἀνθρωποπρεπέσι κεχημένον φωναῖς, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας διατρανοῖ μυστήριον καὶ τὸν τῆς κενώσεως τρόπον καθίστησιν ἐναργῆ. Ἄθρει γὰρ ὅπως τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς ἐαυτοῦ πλάσαι φησὶν αὐτόν εἰς δούλον ἐαυτῷ, πλὴν ἐκ κοιλίας. Οὐ γάρ τοι γυμνὸν ὄντα καὶ ἄσαρκον ἔτι Λόγον εἰς τὴν
20 τῆς δουλείας διάπλασιν ἐνεχθῆναί φησιν ἐαυτόν, εὐδοκήσαντος τοῦτο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἐκ κοιλίας δὲ μᾶλλον, τοῦτ' ἔστιν ὅτε κατὰ σάρκα ἐγεννήθη ἐκ γυναικός. Τότε γὰρ Θεὸς φύσει καὶ ἐλεύθερος, ὡς ἐκ Θεοῦ τε καὶ ἐλευθέρου Πατρὸς, τὴν τοῦ δούλου δέχεται μορφήν, ἥτοι πλάσιν.
25 Οὐ γάρ τοι φαίη τις ἂν, εἴ γε νοῦν ἔχοι, ὡς τὸ δούλον φύσει εἰς δουλείαν πλάττεται μᾶλλον, ἀλλ' ὁ δουλείας ἐπέκεινα καὶ ζυγοῦ καὶ τοῖς τῆς φυσικῆς ἐλευθερίας ἐμπρέπων ἀνχήμασι, δέχοιτο ἂν εἰκότως τὴν τοῦ δούλου πλάσιν, ἥτοι μορφήν.

30 Ὅτι γὰρ ἐλεύθερος ὢν ὁ υἱὸς καθῆκεν ἐαυτόν εἰς τοῦτο ἐκῶν, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις, Παύλου λέγοντος, ἐν μορ-

μάταια. Γιατί ὁ τρόπος τῆς οἰκονομίας ἔγινε πρὸς δόξα αὐτοῦ, καὶ δὲν τὸν ἔδωσε γιὰ κάτι ἀνόητο καὶ παρὰδοξο, ἀλλὰ τὸν ἀνάδειξε Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴ τῆς οἰκουμένης, πράγμα πού ἀφοῦ ἀναγνωρίσθηκε, ἔγινε αἰτία νὰ προσπέσουν σ' αὐτὸν προσκυνώντας τον ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ τὰ ἀκόμα πιὸ κάτω.

Στίχ. 5-6. «Καὶ τώρα αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος, πού μ' ἔπλασε ἀπὸ τὴν κοιλιά τῆς μητέρας μου νὰ εἶμαι δοῦλος του, γιὰ νὰ συνάξω ἐνώπιόν του τὸν Ἰακώβ καὶ τὸν Ἰσραήλ. Θὰ συναχθοῦμε καὶ θὰ δοξασθῶ μπροστὰ στὸν Κύριο καὶ ὁ Θεὸς μου θὰ εἶναι ἡ δύναμή μου. Καὶ μοῦ εἶπε· Εἶναι μέγα γιὰ σένα νὰ κληθεῖς δοῦλος μου, γιὰ νὰ ἐνώσεις τὶς φυλές του Ἰσραήλ καὶ νὰ συγκεντρώσεις τοὺς διασκορπισμένους Ἰσραηλιῖτες».

Λέμε ὅτι καθόλου λιγότερο καὶ σὰ ὅσα λέγονται ἐδῶ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς πού χρησιμοποίησε αὐτὲς τὶς ἀνθρώπινες ἐκφράσεις, ἂν καὶ διακηρύττει κατ' ἐξοχὴν τὸ μέγα μυστήριον τῆς πίστεως καὶ παρουσιάζει ὀλοφάνερα τὸν τρόπο τῆς κένωσής του. Πρόσεχε δηλαδή πῶς αὐτὸς πού ἦταν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὰ ὁ ἑαυτὸς του, λέγει ὅτι ἔπλασε αὐτὸν δοῦλο τοῦ ἑαυτοῦ του ἀλλ' ὅμως ἀπὸ τὴν κοιλιά τῆς μητέρας. Γιατί δὲν διέπλασε, λέγει, ὁ Λόγος σὲ δοῦλο τὸν ἑαυτοῦ του ὅταν ἦταν γυμνὸς καὶ χωρὶς σάρκα μὲ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν κοιλιά μᾶλλον, δηλαδή ὅταν γεννήθηκε ὡς πρὸς τὴ σάρκα ἀπὸ γυναίκα. Γιατί τότε, ὄντας Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἐλεύθερος, ἀφοῦ καταγόταν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἐλεύθερο Πατέρα, δέχεται τὴ μορφή τοῦ δούλου, ἦτοι τὴ διάπλαση. Γιατί δὲν θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς, ἂν ἔχει νοῦ, ὅτι τὸ ἀπὸ τὴ φύση του δοῦλο εἶναι αὐτὸ πού διαπλάθεται πρὸς δουλεία, ἀλλ' αὐτὸς πού βρίσκεται πέρα ἀπὸ τὴ δουλεία καὶ τὸ ζυγὸ τῆς δουλείας καὶ διαπρέπει μὲ τὶς τιμὲς τῆς φυσικῆς ἐλευθερίας, αὐτὸς εἶναι πού θὰ μπορούσε νὰ δεχθεῖ εὐλόγα τὴ διάπλαση σὲ δοῦλο, ἦτοι τὴ μορφή δούλου.

Ὅτι βέβαια, ὄντας ἐλεύθερος ὁ Υἱὸς κατέβασε μὲ τὴ θέλησή του τὸν ἑαυτοῦ του στὴν ταπείνωση, πῶς μπορεῖ νὰ τὸ ἀμφισβητή-

φῆ μὲν εἶναι αὐτὸν τοῦ Θεοῦ, ἠγεῖσθαι δὲ οὐχ ἄρπαγμὸν τὸ
 ἴσα εἶναι Θεῶ, ἀλλ' ἐκ τῆς κατὰ πᾶν ὀτιοῦν ἰσότητός τε καὶ
 ὁμοιότητος, καθικέσθαι μὲν οὐκ ἀβουλήτως εἰς δούλου
 μορφήν, ἐν ὁμοιώματι δὲ ἀνθρώπων γενέσθαι; Θεὸς γὰρ ἦν
 5 μετὰ τούτου, διέδειξε δὲ οὐδὲν ἥττον ἡμῖν τὸ φύσει τε καὶ
 ἀληθῶς ἐλεύθερον, καὶ οὐκ ἀνεθελήτως τὸ δούλον, ἐν τῇ
 τῶν διδράχμων συνεισφορᾷ. Ἦροντο μὲν γὰρ τὸν θεσπέσι-
 ον Πέτρον οἱ δασμολόγοι, πότερόν ποτε συνεισκομίζει τοῖς
 ἄλλοις Χριστὸς τὸ δίδραχμον, ἥγουν ἀπόβλητον ποιεῖται
 10 τὴν κατάθεσιν. Εἶτα πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος· «Οἱ βασιλεῖς τῆς
 γῆς ἀπὸ τίνος λαμβάνουσι τέλη ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν
 ἑαυτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτριῶν;». Διέποντος δὲ τοῦ μαθητοῦ
 τ' ἀληθές, ἀπὸ γὰρ τοι τῶν ἀλλοτριῶν κομίζονται οἱ βασι-
 λεῖς τὸ ταχθέν· «Ἄρα γε», φησὶν, «ἐλεύθεροι οἱ υἱοὶ εἰσιν.
 15 Ἴνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεῖς εἰς τὴν θά-
 λασσαν, βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν
 ἄρον, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, εὐρήσεις στατήρα· ἐκεῖ-
 νον λαβὼν δὲς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ». Πλάττεται τοί-
 νυν ὁ ἐλεύθερος κατὰ φύσιν εἰς δούλον οἰκονομικῶς, ὅτε
 20 καὶ ἐκ κοιλίας ἐγεννήθη τῆς κατὰ σάρκα μητρός. Καιρὸς
 γὰρ οὗτος ὁ πρέπων τοῖς τῆς κενώσεως μέτροις

Ὅτι δὲ διακονικῶς ἐπλάττετο, πεπληροφόρηκεν εἰπὼν,
 «τοῦ συναγαγεῖν τὸν Ἰακώβ καὶ τὸν Ἰσραήλ». Καθίκετο
 γὰρ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, οὐχ ἑτέρου του χά-
 25 ριν, πλὴν ὅτι τοῦ διασῶσαι τὸν Ἰσραήλ καὶ συναγαγεῖν τὸν
 Ἰακώβ. Κατεσκέδασε μὲν γὰρ ἅπαντας τοὺς ὄντας ἐπὶ τῆς
 γῆς ὁ φανλότητος ἀπάσης εὐρετῆς εἰς πολυειδῆ καὶ πο-
 λύμορφον ἁμαρτίαν. Τοὺς μὲν γὰρ ἀπέστησεν ὀλοτρόπως
 τοῦ κτίσαντος, ἑαυτῶ τε καὶ τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσιν ὑπο-
 30 κειῖσθαι παρασκευάσας, καὶ δυσδιάφυκτον αὐτοῖς τὸν τῆς
 ἁμαρτίας ἐπιρροίφας ζυγὸν καὶ ἀποστήσας εἰς ἅπαν τοῦ

σει κανείς, τῆ στιγμῆ πού ὁ Παῦλος λέγει ὅτι αὐτὸς εἶχε τὴ μορφὴ τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν θεώρησε ἄρπαγὴ τὴν ἰσότητά του μὲ τὸν Θεό, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἰσότητα καὶ ὁμοιότητα σὲ ὅλα κατέβηκε ὄχι ἄθελά του στὴ μορφὴ τοῦ δούλου καὶ ἔγινε ὅμοιος μὲ τοὺς ἀνθρώπους⁸². Γιατὶ μαζὶ μὲ τὸ ὅτι ἦταν ἄνθρωπος, ἦταν καὶ Θεός, καὶ μᾶς ἔδειξε καθόλου λιγότερο τὴν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὴ ἐλευθερία καὶ τὴν ὄχι χωρὶς τὴ θέλησή του δουλεία του, κατὰ τὴ συνεισφορὰ τῶν διδράχμων. Οἱ δασμοφύλακες δηλαδὴ ρώτησαν τὸν θεσπέσιο Πέτρο, ποιὸ τέλος πάντων ἀπὸ τὰ δύο, καταβάλλει ὁ Χριστὸς τὸ δίδραχμο ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι, ἢ θεωρεῖ ἀπαράδεκτη τὴν κατάθεσή του; Τότε ὁ Κύριος τοῦ εἶπε· «Οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ ποιούς εἰσπράττουν φόρους ἢ τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου; Ἀπὸ τοὺς υἱούς τους ἢ ἀπὸ τοὺς ξένους;». Κι ὅταν ὁ μαθητὴς εἶπε αὐτὸ πού συμβαίνει πραγματικά, ὅτι οἱ βασιλεῖς παίρνουν τὸν ὀρισμένο φόρο ἀπὸ τοὺς ξένους, εἶπε· «Ἐν Ἄρα λοιπὸν οἱ υἱοὶ εἶναι ἐλεύθεροι. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ σκανδαλίσομε αὐτούς, πῆγαινε στὴ θάλασσα, ρίξε τὸ ἀγκίστρι, καὶ τὸ πρῶτο ψάρι πού θ' ἀνεβάσεις, πιάσε το, ἄνοιξε τὸ στόμα του καὶ θὰ βρεῖς ἓνα τετράδραχμο· πάρε το καὶ δῶσε το σ' αὐτούς γιὰ μένα καὶ σένα»⁸³. Διαπλάθεται λοιπὸν ὁ ἀπὸ τὴ φύση του ἐλεύθερος κατὰ οἰκονομία σὲ δοῦλο ἀμέσως μὲ τὴ γέννησή του ἀπὸ τὴν κατὰ σάρκα μητέρα του. Γιατὶ αὐτὸς ἦταν ὁ καιρὸς πού ἔπρεπε στὰ μέτρα τῆς κένωσης.

Ἐπι διαμορφωνόταν σὲ δοῦλο γιὰ νὰ διακονήσῃ τὸν ἄνθρωπο μᾶς τὸ δήλωσε λέγοντας, ὅτι «ἦρθε γιὰ νὰ συγκεντρώσῃ τὸν Ἰακώβ καὶ τὸν Ἰσραήλ». Πράγματι κατέβηκε σ' ἐμᾶς ὁ Λόγος, ὄντας Θεός, ὄχι γιὰ τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ γιὰ νὰ σώσῃ τὸν Ἰσραήλ καὶ νὰ συγκεντρώσῃ τὸν Ἰακώβ. Γιατὶ ὁ ἐφευρέτης κάθε φαυλότητος κατασκόρπισε ὅλους τοὺς ἀνθρώπους σ' ὅλη τὴ γῆ σὲ κάθε εἶδος τῆς πολύμορφης ἁμαρτίας. Ἄλλους δηλαδὴ τοὺς ἀπομάκρυνε μὲ κάθε τρόπο ἀπὸ τὸν δημιουργό τους, κάνοντάς τους νὰ ὑποκύπτουν στὸν ἴδιο καὶ στοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες, ρίχνοντας στὸν αὐχένα τους τὸν ἀδιάφευκτο ζυγὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐμποδίζοντάς

καὶ εἶδέναι τίς ὁ φύσει τῶν ὄλων ἐστὶ Θεὸς Κύριος. Τοὺς δὲ τὸν Μωσέως νόμον ἔχοντας βραβευτὴν τῶν πρακτέων, ῥαθύμους καὶ ἀναπεπτωκότας ἀπέφηνε, πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐκτόπων ἀπενεγκῶν, ὡς ὀλίγον μὲν τοῦ νόμου ποιεῖσθαι
 5 λόγον κομιδῆ, πράττεσθαι δὲ μᾶλλον εἰς γε τὸ ἐκάστῳ δοκοῦν, καὶ διδάσκει διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ δὲ ἐπέφανε τῷ κόσμῳ Χριστὸς συνήχθη διὰ πίστεως εἰς μίαν καὶ ὀρθὴν καὶ ἀνεπίπληκτον γνώμην, ἧ κατεσκεδάσεν ὁ Σατανᾶς, καὶ οἱ πάλαι τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης
 10 ἀποφοιτήσαντες προσδεδραμήκασιν αὐτῷ, καὶ τὴν ἐχθροποιὸν ἁμαρτίαν σπούδασμα τῶν ἀγαθῶν ῥωπτοῦντες κατόπιν, εἰρηνεύουσι πρὸς Χριστόν. Προὔτρεπον μὲν γὰρ αὐτοὺς καὶ οἱ θεσπέσιοι προφήται γοργῶς ἰέναι πρὸς τοῦτο. Ἡσαΐας γοῦν, «Ποιήσωμεν εἰρήνην αὐτῷ», φησί, «ποιήσωμεν εἰρήνην οἱ ἐρχόμενοι». Ἐκέκραγον δὲ καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταί· «Ἵπὲρ Χριστοῦ οὖν πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν, δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ Θεῷ». Πρὸς Θεὸν δὲ ποιούμεθα τὰς καταλλαγὰς, ὅτε προσίεμεν τῷ Χριστῷ διὰ πίστεως. Ὡς γὰρ αὐτός
 20 πού πάλιν φησὶν ὁ ἱερώτατος Παῦλος· «Θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ, κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ». Ἐν γὰρ Χριστῷ κόσμος τῷ Θεῷ καταλλάττεται.

Οὐκοῦν ἐναργῆ τῆς ἐνανθρωπήσεως τὴν διακονίαν καθίστησι λέγων, εἰς δοῦλον πεπλαῖσθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς
 25 ἐκ κοιλίας, ἵνα «συναγάγη τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὸν Ἰακώβ». Κἂν εἰ μὲν τις λέγοι τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος διὰ τούτων σημαίνεσθαι, οὐκ ἂν ἔξω διάττοι σκοποῦ. Ἐφη γὰρ πού Χριστός· «Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ». Εἰ δὲ δὴ βούλοιο τοὺς διὰ πίστεως σεσωσμένους
 30 ἅπαντας Ἰσραὴλ τε καὶ Ἰακώβ ὀνομάζειν, εὖ ἂν ἔχοι καὶ οὕτως, εἴπερ ἐστὶν ἀληθὲς ὡς οὐ μόνον ἐστὶν ὁ Ἰουδαῖος ὁ

84. Ἦσ. 29, 13. Ματθ. 15, 9.

85. Ἦσ. 27, 5-6

86. Β' Κορ. 5, 20.

τους τελείως ἀκόμα καὶ νὰ μάθουν ποιὸς εἶναι ὁ ἀπὸ τῆ φύση του Θεὸς καὶ Κύριος τῶν ὄλων. Ἐκείνους πάλι πού εἶχαν τὸ νόμο ρυθμιστὴ τῶν πράξεών τους τοὺς κατέστησε ράθυμους καὶ ἀδιάφορους, ὠθώντας τους σὲ κάθε ἄτοπο, ὥστε πολὺ λίγο νὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ νόμο καὶ μᾶλλον νὰ πράττει ὁ καθένας αὐτὸ πού νόμιζε καὶ νὰ διδάσκει παραγγέλματα ἀνθρώπων⁸⁴. Ὅταν ὅμως φάνηκε στὸν κόσμον ὁ Χριστὸς, ὅσα εἶχε κατασκορπίσει ὁ Σατανᾶς συνάχθηκαν μέσω τῆς πίστεως σὲ μία καὶ ὀρθὴ καὶ ἀνεπίληπτη γνώμη, καὶ ἐκεῖνοι πού παλαιὰ εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό, προσέτρεξαν πάλι σ' αὐτόν, καὶ ἀφοῦ ἔρριξαν τὴν ἁμαρτία πού τους ἔκανε ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ πίσω ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ σπουδάσματα, ἔχουν εἰρήνη μὲ τὸν Χριστό. Τοὺς προέτρεπαν βέβαια καὶ οἱ θεσπέσιοι προφῆτες νὰ πορευθοῦν γρήγορα πρὸς αὐτό. Καὶ πράγματι ὁ Ἡσαΐας λέγει· «Ἄς κάνομε εἰρήνη μαζί του, ἄς κάνομε εἰρήνη πηγαίνοντας κοντά του»⁸⁵. Φώναζαν καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς «Ἐμεῖς ἐνεργοῦμε σὰν πρεσβευτὲς τοῦ Χριστοῦ, καὶ σὰν νὰ σᾶς παρακαλεῖ ὁ Θεός, σᾶς παρακαλοῦμε γιὰ χάρι τοῦ Χριστοῦ νὰ συμφιλιωθεῖτε μὲ τὸν Θεό»⁸⁶. Συμφιλιωνόμαστε βέβαια μὲ τὸν Θεὸ ὅταν προσερχόμαστε στὸν Χριστὸ μὲ τὴν πίστη μας. Γιατί, ὅπως λέγει πάλι κάποιος ὁ ἱερώτατος Παῦλος, «Ὁ Θεὸς ἦταν πού μὲ τὸν Χριστὸ συμφιλίωσε μαζί του τὸν κόσμον»⁸⁷. Γιατί μὲ τὸν Χριστὸ ὁ κόσμος συμφιλιώνεται μὲ τὸν Θεό.

Κάνει λοιπὸν φανερὴ τὴ διακονία τῆς ἐνανθρώπησης λέγοντας, ὅτι ἔχει διαπλασθεῖ ἀπὸ τὸν Πατέρα του ἀπὸ τὴν κοιλία τῆς μητέρας του, «γιὰ νὰ συγκεντρώσει τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὸν Ἰακώβ». Κι ἂν βέβαια πεῖ κάποιος, ὅτι μ' αὐτὰ ὑποδηλώνεται τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων, δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὸ στόχο. Γιατί εἶπε ὁ Χριστὸς κάποιος· «Δὲν ἔχω ἀποσταλεῖ γιὰ ἄλλους, παρὰ γιὰ τὰ πρόβατα τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ πού ἔχουν χαθεῖ»⁸⁸. Καὶ ἂν θελήσει κάποιος νὰ ὀνομάσει Ἰσραὴλ καὶ Ἰακώβ ὅλους αὐτοὺς πού σώζονται μέσω τῆς πίστεως, πολὺ ὀρθὴ θὰ εἶναι καὶ αὐτὴ ἡ σκέψη του, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι

87. Β' Κορ. 5, 19.

88. Ματθ. 15, 24.

ἐν τῷ φανερῷ, οὔτε μὴν ἐν σαρκὶ περιτομῇ, λέγοιτ' ἂν οὔτω
 περιτομῇ, «Ἰουδαῖος δὲ μᾶλλον ὁ ἐν κρυπτῷ καὶ περιτομῇ
 ἔχων καρδίας ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι, οὐ ὁ ἔπαινος οὐκ
 ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ». Εἴ γε τοίνυν Ἰουδαῖός
 5 ἔστιν ὁ πνεύματι περιτομῇ ἔχων, ἀπριξ εἶεν ἂν οὐδενὶ τῶν
 γε τοιούτων Ἰσραὴλ τε καὶ Ἰακώβ ὀνομάζεσθαι. Παρεμβέ-
 βληται δὲ μεταξὺ τοῦ λόγου ὑπὸ τῶν διὰ πίστεως κεκλημέ-
 νων, φωνῇ κατατιθεμένων, ὅτι καὶ «πρὸς αὐτὸν συναχθή-
 σομαι καὶ δοξασθήσομαι ἐναντίον Κυρίου, καὶ ὁ Θεός μου
 10 ἔσται μοι ἰσχύς». Ἄμα γάρ τοι προστάττει γενέσθαι Θεός,
 καὶ μονονουχὶ τῶν κατὰ πόδας εἰρημένων τόπων προστα-
 χθέντων ἔρχεται πέρας. Σέσωσται μὲν γὰρ οὐχ ἅπας ὁ Ἰσ-
 ραὴλ, ἀλλ' ἠπίστησάν τινες διὰ γε τὴν σφῶν αὐτῶν μοχθη-
 ρίαν, τὴν τῶν εὐαγγελικῶν παιδευμάτων οὐ προσηκάμενοι
 15 χάριν. Συνεισκέκληται δὲ τῷ καταλείμματι τῶν ἐθνῶν ἡ
 πληθὺς, οἳ καὶ εἰς τέκνα τέθεινται τοῦ Ἀβραάμ, ὥστε παν-
 ταχόθεν, τό γε ἦκον εἰς οἰκονομίαν, μὴ ἀφαιμαρτάνειν τῆς
 ἐπιδημίας τὸν σκοπόν· συνήχθη γὰρ ἅπας εἴ τις ἔστιν Ἰσ-
 ραὴλ, καὶ μέντοι γε καὶ Ἰακώβ, κατὰ τοὺς ἀρτίως ἡμῖν προ-
 20 αποδοθέντας λόγους.

Ὑπισχνεῖται τοίνυν ὁ ἐν Χριστῷ κεκλημένος λαός, ὅτι
 καὶ συναχθήσεται, πρὸς Θεὸν δηλονότι, διὰ τῆς πίστεως,
 καὶ ὅτι δοξασθήσεται ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, τὸ λαμπρὸν τῆς
 υἰοθεσίας ἀποκερδαίνων καύχημα, καὶ θείας φύσεως μέτο-
 25 χος γεγονώς, καὶ ἀγίῳ Πνεύματι κατηγλαισμένος, καὶ ἀρί-
 στων ἐπιτηδευμάτων ἐπιμελητῆς ἀναδεδειγμένος, καὶ ὅτι
 Θεὸν ἠγήσεται τὴν ἑαυτοῦ ἰσχύν. Οὔτω γὰρ διακειῖσθαι
 πρέπει τοὺς τῆς παρ' αὐτοῦ σωτηρίας καὶ δόξης ἐφιεμέ-
 νους. Προσεπάγει τούτοις· «Καὶ εἵπέ μοι· Μέγα σοί ἔστι τὸ
 30 κληθῆναί σε παιδὰ μου, τοῦ στήσαι τὰς φυλάς Ἰακώβ καὶ
 τὴν διασπορὰν τοῦ Ἰσραὴλ ἐπιστρέψαι». Εἰ χρή τι καὶ ἀν-

δὲν εἶναι Ἰουδαῖος ὅποιος εἶναι στὰ φανερά τέτοιος, οὔτε βέβαια ἡ περιτομὴ στὴ σάρκα θὰ λεγόταν μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια περιτομῆ, ἀλλὰ «Ἰουδαῖος εἶναι μᾶλλον αὐτὸς ποὺ εἶναι ἐσωτερικὰ τέτοιος καὶ ἔχει πνευματικὰ περιτομὴ καρδιᾶς, καὶ ὄχι μὲ τὰ λόγια, τοῦ ὁποίου ὁ ἔπαινος προέρχεται ὄχι ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεό»⁸⁹. Ἄν λοιπὸν Ἰουδαῖος εἶναι ὅποιος ἔχει πνευματικὴ περιτομὴ, οὔτε ὁ ἓνας οὔτε ὁ ἄλλος μπορεῖ νὰ ὀνομάζεται ἀπολύτως Ἰσραήλ καὶ Ἰακώβ. Στὴν πορεία τοῦ λόγου παρεμβάλλεται λόγος αὐτῶν ποὺ ἔχουν κληθεῖ μέσω τῆς πίστεως, ποὺ λένε ὅτι «καὶ σ' αὐτὸν θὰ συναχθοῦμε καὶ θὰ δοξασθοῦμε ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, καὶ ὁ Θεὸς θὰ εἶναι ἡ δύναμή μας». Γιατί, μόλις προστάζει ὁ Θεὸς νὰ γίνει κάτι, πραγματοποιεῖται ἡ προσταγὴ του κατὰ πόδας κατὰ κάποιον τρόπο αὐτῶν ποὺ εἰπώθηκαν. Γιατί δὲν σῶθηκαν ὅλοι οἱ Ἰσραηλιῖτες, ἀλλὰ ἔδειξαν ἀπιστία κάποιοι ἐξαιτίας τῆς κακίας τους, καὶ δὲν δέχθηκαν τὴ χάρη τῶν εὐαγγελικῶν παιδαγωγικῶν ἐντολῶν. Κλήθηκε μαζὶ μὲ τὸ Ἰουδαϊκὸ ὑπόλειμμα⁹⁰ τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ πῆραν τὴ θέση τῶν τέκνων τοῦ Ἀβραάμ, ὥστε ἀπὸ παντοῦ, ὅσον ἀφορᾷ στὴ θεία οἰκονομία, νὰ μὴ ἀστοχεῖ ὁ σκοπὸς τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμον· γιατί συνάχθηκε καθένας ποὺ ἦταν Ἰσραήλ, καὶ βέβαια καὶ Ἰακώβ, σύμφωνα μὲ τὰ ὅσα σᾶς εἶπαμε προηγουμένως.

Ἐπόσχεται λοιπὸν ὁ λαὸς ποὺ κλήθηκε μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστοῦ, ὅτι καὶ θὰ συναχθεῖ στὸν Θεό, δηλαδή μέσω τῆς πίστεως, καὶ ὅτι θὰ δοξασθεῖ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, κερδίζοντας τὴ μεγάλη τιμὴ τῆς υἰοθεσίας, καὶ μετέχοντας στὴ θεία φύση καὶ λαμπρουσμέ- νος ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ ἀναδειγμένος ἐπιμελητὴς τῶν ἁρι- στων κατορθωμάτων, καὶ ὅτι θὰ θεωρήσει τὸν Θεὸ δύναμή του. Γιατί ἔτσι πρέπει νὰ εἶναι ὅποιοι ἐπιθυμοῦν τὴ σωτηρία καὶ τὴ δόξα ἀπὸ αὐτόν. Καὶ προσθέτει σ' αὐτά· «Καὶ μοῦ εἶπε· Εἶναι μέγα γιὰ σένα νὰ ὀνομασθεῖς δοῦλος μου, γιὰ νὰ συνάξεις τὴ φυλὴ τοῦ Ἰσραήλ καὶ νὰ φέρεις πίσω τοὺς Ἰσραηλιῖτες ἀπὸ τὴ διασπορά». Κι

90. Ἡσ. 10, 22. Ρωμ. 9, 27.

θρωπίνως εἶπεῖν, οὐκ ἔα τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ κατοκνηῆσαι τὴν οἰκονομίαν, οὔτε μὴν ἄμισθον τὸ μικροπρεπὲς τῆς τοῦ δούλου μορφῆς, ἀλλ' οἷον ἔγκαρπον ἀποφαίνει τὸ χρῆμα, καὶ οὐκ ἄμισθον τὴν ταπεινῶσιν, καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας 5 φορτικὸν οὐκ ἐσόμενον ἔξω θαύματος, εὐκλεές τε πρὸς τοῦτο καὶ τὸ ἀδοξῆσαι δοκεῖν. Ἦν μὲν γὰρ σμικρὸν ὁμολογουμένως, τῷ ἐκ τοῦ Θεοῦ φύντι Λόγω, τὸ κληθῆναι παῖδα, τοῦτ' ἔστιν οἰκέτην. Δηλοῖ γὰρ τοῦνομα ποτὲ μὲν τὸν Υἱόν, ποτὲ δέ, ὡς ἔφην, τὸν οἰκέτην. Ἡ δέ γε τῶν ἐννοι- 10 ῶν χρεῖα τοῦτό τε κάκεινο, κατὰ τὸν ἑκατέρω πρέποντα καιρὸν εἰσκομίζεσθαι ποιεῖ. Ἐπειδὴ δὲ περὶ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας ὁ λόγος ἐστί, πρόποι ἂν εἰκότως τὸν παῖδα νοεῖσθαι δοῦλον.

Οὐκοῦν, κὰν εἰς μικρὸν, ὡς ἔφην, τῷ Υἱῷ τῆς δουλείας 15 τὸ δυσκλεές, ἀλλ' ἦν ἑτέρως. Καὶ δὴ καὶ γέγονεν οὐ μικρὸν αὐτῷ. Δοξάζεται γὰρ παρὰ πάντων, ὡς ἀρπαγμὸν μὲν οὐχ ἠγησάμενος τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, καὶ τοῖς τῆς δουλείας ἐνομιλήσας τρόποις καὶ καθιγμένος εἰς κένωσιν, ὑπομείνας τε σταυρὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ καὶ τῆς ἀπάντων ζωῆς ἀντάλλα- 20 γμα τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν καταθείς, ἵνα καταλύσῃ τυραννίδα διαβολικὴν καὶ τὰ τῶν δαιμονίων διελάσῃ στίφη τῆς καθ' ἡμῶν ἀφορήτου πλεονεξίας, ἵνα ἐκ μέσου ποιήσῃ τὴν ὀλεθροποιὸν ἁμαρτίαν, ἵνα καταργήσῃ θάνατον καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν ἀναμορφώσῃ πρὸς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, καὶ πα- 25 ραδῷ τῷ Θεῷ τὴν αὐτοῦ τε καὶ ἑαυτοῦ βασιλείαν, ὑπ' οὐδενὸς ἔτι τυραννουμένην, ἀποβάλλουσαν δὲ μᾶλλον τῆς ἐτέρων πλεονεξίας τὸν ζυγόν.

Στίχ. 6. «Ἴδου τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς».

30 Οὐκ ἠγνόησεν ὁ Πατὴρ τὸ τῶν Ἰουδαίων ἀπεσκληρῶς

ἂν πρέπει νὰ ποῦμε κάτι μὲ τρόπο ἀνθρώπινο, δὲν ἀφήνει τὸν Υἱὸ τοῦ ὁ Πατέρας νὰ καθυστερήσει τὴν ἐκτέλεση τῆς οἰκονομίας, οὔτε ἀφήνει χωρὶς ἀμοιβὴ τὴν ταπεινότητα τῆς μορφῆς τοῦ δούλου, ἀλλὰ παρουσιάζει καρποφόρα κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ὑπηρεσία καὶ ὄχι χωρὶς μισθὸ τὴν ταπείνωση, καὶ τὸ βαρὺ ἔργο τῆς οἰκονομίας δὲν θὰ συμβεῖ χωρὶς θαυματουργικὸ τρόπο, καὶ συνάμα νὰ φαίνεται δόξα καὶ ἡ ἀδοξία. Γιατὶ ἦταν ὁμολογουμένως ἀσήμαντο γιὰ τὸν Λόγον ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ κληθεῖ παιδί, δηλαδή δούλος. Γιατὶ τὸ ὄνομα δηλώνει ἄλλοτε τὸν Υἱὸ καὶ ἄλλοτε, ὅπως εἶπα, τὸν δούλο. Ἡ ἀνάγκη ὅμως τῶν νοημάτων χρησιμοποιεῖ πότε τὴ μία σημασία καὶ πότε τὴν ἄλλη ἀνάλογα μὲ τὸ χρόνο ποὺ πρέπει. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὴν οἰκονομία τῆς ἐνσάρκωσης, πρέπει εὐλόγα τὸ 'παιδί' νὰ νοεῖται ὡς δούλος.

Ὡστε λοιπὸν ἂν καὶ εἶναι ἀσήμαντο, ὅπως εἶπα, γιὰ τὸν Υἱὸ ἡ ἀδοξία τῆς δουλείας, ἦταν ὅμως διαφορετικὸ. Γιατὶ δὲν ἦταν μικρὸ πρᾶγμα γι' αὐτόν. Γιατὶ δοξάζεται ἀπὸ ὅλους, ἀφοῦ δὲν θεώρησε ὡς ἀρπαγὴ τὴν ἰσότητά του μὲ τὸν Θεό⁹¹ γνῶρισε καὶ ἔζησε τὶς συνθήκες τῆς δουλείας κατεβάζοντας τὸν ἑαυτό του στὴν κένωση, ὑπέμεινε τὸν σταυρὸ⁹² καὶ ὅλα τὰ ἐπακόλουθα αὐτοῦ, ἔδωσε γιὰ τὴ ζωὴ ὅλων ὡς ἀντάλλαγμα τὴ δική του ζωὴ⁹³, γιὰ νὰ καταλύσει τὴ διαβολικὴ τυραννία καὶ νὰ ἀπομακρύνει τὰ στίφη τῶν δαιμονίων ἀπὸ τὴν ἀνυπόφορη καταπίεσή τους εἰς βάρος μας, γιὰ νὰ βγάλει ἀπὸ τὴ μέση τὴν καταστροφικὴ ἁμαρτία, γιὰ νὰ καταργήσῃ τὸν θάνατον, γιὰ νὰ ἀναμορφώσῃ στὴν ἀρχικὴ τῆς κατάστασης τὴν φύση τοῦ ἀνθρώπου, καὶ νὰ παραδώσῃ στὸν Θεὸ τὴ βασιλεία τὴ δική του, ποὺ ἦταν καὶ ἐκείνου, χωρὶς πιά νὰ καταδυναστεύεται ἀπὸ κανένα, ἀλλὰ ἀπομακρύνοντας μᾶλλον τὸν ζυγὸ τῆς βίας τῶν ἄλλων τυράννων.

Στίχ. 6. «Νά, σὲ ἔβαλα νὰ εἶσαι τὸ φῶς τῶν ἐθνῶν καὶ νὰ χαρίσεις τὴ σωτηρία μέχρι τὰ πέρατα τῆς γῆς».

Δὲν ἄγνοησε ὁ Πατέρας τὸ ἀποσκληρυμένον καὶ ἀνουθέτητον

καὶ ἀνουθέτητον φρόνημα καὶ ὀλοτρόπως ἐκτετραμμένον εἰς τὸ ἐξήνιον. Προσήκοντο γὰρ οὐδαμῶς τὴν διὰ Χριστοῦ παιδευσιν, καίτοι δέον ἄγασθαι μὲν τῆς ἡμερότητας καὶ ἀσυγκρίτου φιλανθρωπίας τὸν Λυτρωτὴν, ὑπτίαις δὲ ὡς 5 περ χερσὶ παραδέξασθαι τὴν φιλοτιμίαν. Ἴνα τοίνυν μὴ ἐν ἀποτεύξει σκοποῦ γενέσθαι δοκῆ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οἰκονομίαν, ἅτε δὴ καὶ ἀπολακτίσαντος τοῦ ἡγησαμένου λαοῦ, καὶ οὐ προσιεμένου, καθάπερ ἔφην, τὴν αὐτοῦ λύτρωσιν, προσεπήνεγκεν ὁ Πατήρ, ὅτι σωτηρίας καταδείξει τρίβον 10 καὶ τὸ τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας ἐνήσει φῶς τοῖς ἐν ἀγλύϊ καὶ σκότῳ.

Ἐκαλεῖτο γὰρ ὁ Ἰσραὴλ εἰς τοῦτο, Χριστοῦ λέγοντος ἐναργῶς· «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου», καί, «Ἔως τὸ φῶς ἔχετε, περιπατεῖτε ἐν τῷ φωτί, ἵνα μὴ ἡ σκοτία ὑμᾶς 15 καταλάβῃ». Ἐπειδὴ δὲ μᾶλλον ἠγάπησαν τὸ σκότος, ἢ τὸ φῶς, κατελήφθησαν ὑπ' αὐτοῦ, καίτοι τῶν ἀγίων προφητῶν τὴν ἐν Χριστῷ χάριν αὐτοῖς προηγορευκότων. Ὁ μὲν γὰρ τις ἔφη, «Φωτίζου, φωτίζου, Ἱερουσαλήμ· ἦκει γὰρ σου τὸ φῶς καὶ ἡ δόξα ἐπὶ σὲ ἀνατέταλκεν. Ἴδου σκότος 20 καὶ γνόφος καλύψει γῆν ἐπ' ἔθνη, ἐπὶ δὲ σὲ φανήσεται Κύριος καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ ἐπὶ σὲ ὀφθήσεται», ὁ δὲ τις ἕτερος· «Καὶ ἀνατελεῖ ὑμῖν τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά μου, ἥλιος δικαιοσύνης καὶ ἴασις ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ». Ἐπειδὴ δέ, καθά φησι τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, τὰ ὦτα αὐτῶν ἐδάρουναν 25 τοῦ μὴ εἰσακουῆσαι, τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, ἐπέλαμψε τοῖς ἔθνεσιν ὁ Χριστός, καὶ φωτὸς τοῦ θεοῦ μεμεστωμένην ἀπέφηνε τὴν ὑπ' οὐρανόν, ὥστε τοὺς ἐξ ἡοῦς εἰς δύσιν, καὶ μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς ἀπόνασθαι τῆς φιλοτιμίας, καὶ καθαροῖς διανοίας ὄμμασι τὴν θείαν τε καὶ 30 ἀνωτάτω περιαθρῆσαι φύσιν, καὶ τοὺς τῆς πνευματικῆς λατρείας αὐτῇ τε καὶ μόνῃ καθιερωῶσαι τρόπους

φρόνημα και πού ἔτρεχε με κάθε τρόπο στήν ἀποχαλίνωση. Γιατί με κανένα τρόπο δέν δέχθηκαν τή διαπαιδαγώγησή τους ἀπό τόν Χριστό, μολονότι ἔπρεπε νά θαυμάζουν τόν Λυτρωτή τῆς πραότη-
 τας και τῆς ἀπαράμιλλης φιλανθρωπίας και με ἀνοιχτή κατὰ κάποιο τρόπο ἀγκαλιὰ ν' ἀποδεχθοῦν τήν τιμή. Γιὰ νά μή νομισθεῖ λοιπόν ὅτι ἡ οἰκονομία τοῦ Σωτήρα ἀπέτυχε στό σκοπό της, ἀφοῦ μάλιστα εἶχε κλωπήσει ὁ λαός τόν ἡγέτη του⁹⁴ και δέν δέχθηκε, ὅπως εἶπα, τή λύτρωσή του, πρόσθεσε ὁ Πατέρας, ὅτι θά δείξει δρόμο σωτηρίας και θά ρίξει τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας σ' αὐτούς πού βρισκόνταν μέσα στήν ὁμίχλη και τὸ σκοτάδι.

Καλοῦνταν λοιπόν σ' αὐτὸ τὸ φῶς οἱ Ἰσραηλιῖτες ἀπὸ τόν Χριστό πού ἔλεγε με σαφήνεια: «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»⁹⁵, και «Ὅσο ἀκόμα ἔχετε τὸ φῶς, νά περπατᾶτε μέσα στό φῶς, γιὰ νά μή σᾶς προλάβει τὸ σκοτάδι»⁹⁶. Ἐπειδὴ ὅμως ἀγάπησαν τὸ σκοτάδι μᾶλλον, παρὰ τὸ φῶς⁹⁷, κυριεύθηκαν ἀπὸ αὐτό, μολονότι οἱ ἄγιοι προφῆτες εἶχαν προαγγεῖλει τή χάρη τοῦ Χριστοῦ. Γιατί ὁ ἕνας ἀπὸ αὐτούς εἶπε, «Λάμψε και φωτίσου, Ἰερουσαλήμ, γιατί ἔφτασε τὸ φῶς σου και ἡ δόξα ἀνέτειλε σ' ἐσένα. Νά, σκοτάδι και κατα-
 χνιὰ θά καλύψει τή γῆ τῶν ἐθνικῶν, σ' ἐσένα ὅμως θά παρουσιασθεῖ ὁ Κύριος και ἡ δόξα του θά ἐμφανισθεῖ σ' ἐσένα»⁹⁸, ἐνῶ κάποιος ἄλλος λέγει: «Και θ' ἀνατείλει σ' ἐσᾶς πού φοβᾶστε τὸ ὄνομά μου ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης και θά βρεῖτε θεραπεία κάτω ἀπὸ τὰ φτερά του»⁹⁹. Ἐπειδὴ ὅμως, ὅπως λέγει ἡ ἅγια Γραφή, τ' αὐτιά τους ἔπαθαν βαρηκοῖα γιὰ νά μήν ἀκούσουν και ἔκλεισαν τὰ μάτια τους¹⁰⁰, ἔλαμψε ὁ Χριστὸς στά ἔθνη και παρουσίασε τήν οἰκουμένη γεμάτη ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς του, ὥστε οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν ἀνατολή ὡς τὴ δύση και μέχρι τὰ πέρατα τῆς γῆς νά ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν ἀπλόχερη αὐτὴ δωρεὰ του και με καθαρὰ τὰ μάτια τῆς διάνοιας νά ἀτενίσουν πρὸς τὴ θεία κι ὑπέριστα φύση και ν' ἀφιερῶσουν σ' αὐτὴν και μόνο τίς ἐκδηλώσεις τῆς πνευματικῆς λατρείας.

97. Ἰω. 3, 19.

98. Ἦσ. 60, 1-2.

99. Μαλαχ. 4, 2.

100. Ἦσ. 6, 10.

Στίχ. 7-8. «Οὕτω λέγει Κύριος, ὁ ῥυσάμενός σε Θεός Ἰσραήλ· Ἀγιάσατε τὸν φαυλίζοντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, τὸν βδελυσσόμενον ὑπὸ τῶν ἐθνῶν, τῶν δούλων τῶν ἀρχόντων. Βασιλεῖς ὄψονται αὐτόν, καὶ ἀναστήσονται ἄρχοντες, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ ἕνεκεν Κυρίου, ὅτι πιστός ἐστιν ὁ ἅγιος Ἰσραήλ, καὶ ἐξελεξάμην σε. Οὕτω λέγει Κύριος· Καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέ-
5 ρα σωτηρίας ἐδοθήθησά σοι».

Ἡ Ὅσης ἠξίωσε φειδοῦς τοὺς διὰ Χριστοῦ κεκλημένους ὁ
10 Θεός καὶ Πατὴρ κἀντεῦθεν ἂν μάθοις. Μυσταγωγεῖ γὰρ αὐτοὺς καὶ τὸ βαθὺ καὶ μέγα τῆς ἐνανθρωπήσεως ἐκκαλύπτει μυστήριον, οὐκ ἔων περιθραύεσθαί τινας τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος καὶ προσπταίειν ἐξ ἀβουλίας τῇ πέτρῳ τοῦ σκανδάλου. Συνετριβή γὰρ οὕτως ὁ ἀπόπληκτος Ἰσραήλ. Τί δὴ
15 οὖν ἄρα φησίν; Ἐγὼ ὁ ῥυσάμενός σε Θεός, οὕτω φημι πρὸς σέ· «Ἀγιάσατε τὸν φαυλίζοντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ», τοῦτ' ἔστι σεπτὸν καὶ ἅγιον ἠγήσασθε καὶ ποιεῖσθαι σπουδάσατε τὸν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐκφαυλίσαντα, τοῦτ' ἔστιν ἐξευτελί-
σαντα. Γεγονῶς γὰρ ἄνθρωπος ὁ Θεός καὶ μονογενῆς τοῦ
20 Θεοῦ Λόγος, τέθεικεν ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ἰδίαν ψυχὴν, εἵλετό τε παθεῖν δι' ἡμᾶς τὸν κατὰ σάρκα θάνατον, οὐδὲν ὑπομείνας εἰς ἰδίαν φύσιν. Αὐτὸς γὰρ ὡς ἐπέκεινα τοῦ παθεῖν ὑπάρχων ὡς Θεός, πλὴν οὕτως εἶπω παρέρῳιψεν αὐτήν, καὶ τοῦτο ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν. Ὁ δὴ καὶ τεθαύμακεν ὁ πάνσοφος Παῦλος. Ἐ-
25 φη γάρ, ὅτι «Συνίστησι τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην ὁ Θεός εἰς ἡμᾶς ἔτι γὰρ ὄντων ἡμῶν ἁμαρτωλῶν, κατὰ καιρὸν ὑπὲρ ἁσεβῶν ἀπέθανεν». Αὐτὸς δέ που ὁ Χριστὸς φησί που· «Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων».

Τέθεικε τοίνυν αὐτήν ὑπὲρ ἡμῶν, τῷ γὰρ μῶλωπι αὐτοῦ
30 ἡμεῖς ἰάθημεν, καὶ αὐτὸς ἐμαλακίσθη διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν παρεδόθη. Ἀγιαζέσθω οὖν, φη-

1. Ἦσ. 8, 14.

2. Ρωμ. 5, 8.

Στίχ. 7-8. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, πού σέ ἔσωσε· Τιμῆστε σάν ἅγιο αὐτὸν πού περιφρονεῖ τὴ ζωὴ του, αὐτὸν πού βδελύσσονται τὰ ἔθνη, οἱ δοῦλοι τῶν ἀρχόντων. Ὡστόσο θὰ τὸν προσέξουν βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες θὰ σηκωθοῦν μπροστά του καὶ θὰ τὸν προσκυνήσουν ἐξαιτίας τοῦ Κυρίου, γιατί εἶναι ἀξιόπιστος ὁ Ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ἐγὼ σέ ἔχω ἐκλέξει. Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Σὲ ἄκουσα τὸ καιρὸ πού ἔπρεπε καὶ σέ βοήθησα τὴν ἡμέρα τῆς σωτηρίας».

Πόση φροντίδα ἔδειξε ὁ Θεὸς Πατέρας γι' αὐτοὺς πού κάλεσε μέσω τοῦ Χριστοῦ μπορεῖς νὰ τὸ μάθεις καὶ ἀπὸ τὰ λεγόμενα ἐδῶ. Γιατὶ τοὺς διδάσκει καὶ τοὺς ἀποκαλύπτει τὸ βαθὺ καὶ μέγα μυστήριό τῆς ἐνανθρώπησης, καὶ δὲν ἀφήνει κάποιους νὰ συντριβοῦν στὸ λίθο τοῦ προσκόμματος¹ καὶ νὰ σκοντάψουν ἀπὸ ἀπερισκεψία στὴν πέτρα τοῦ σκανδάλου. Γιατὶ ἔτσι συντρίφθηκε ὁ ἀνόητος Ἰσραήλ. Καὶ τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ πού λέγει; Ἐγὼ ὁ Θεὸς πού σέ ἔσωσα, λέγω σέ σένα τοῦτα· «Ἀγιασάτε αὐτὸν πού περιφρονεῖ τὴν ζωὴ του», δηλαδή θεωρήστε τον σεβαστὸ καὶ ἅγιο καὶ πρόθυμα ἀναγκαλισθεῖτε αὐτὸν πού ἐκφαύλισε τὴ ζωὴ του, δηλαδή πού τὴν ἐξευτέλισε. Γιατὶ μὲ τὸ νὰ γίνεῖ ἄνθρωπος ὁ Θεὸς καὶ μονογενῆς Λόγος τοῦ Θεοῦ, θυσίασε γιὰ χάρη μας τὴν ἴδια του τὴ ζωὴ², καὶ θέλησε νὰ πάθει γιὰ μᾶς τὸν θάνατο τῆς σαρκας του, χωρὶς νὰ πάθει τίποτε ἢ θεϊκὴ του φύση. Γιατὶ αὐτός, ὡς Θεός, εἶναι πέρα ἀπὸ πάθος, ἀλλά, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, τὴν περιφρόνησε, καὶ μάλιστα γιὰ ἁμαρτωλοὺς, πράγμα πού τὸ θαύμασε ὁ πάνσοφος Παῦλος. Γι' αὐτὸ καὶ εἶπε· «Ὁ Θεὸς δείχνει τὴν ἀγάπη του πρὸς ἡμᾶς· γιατί, ἐνῶ ἕως τότε ἤμασταν ἁμαρτωλοὶ, πέθανε γιὰ χάρη τῶν ἀσεβῶν»³. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγει κάπου· «Ὁ καλὸς ποιμένας θυσιάζει τὴ ζωὴ του γιὰ τὰ πρόβατά του»⁴.

Τὴν θυσίασε λοιπὸν γιὰ χάρη μας, γιατί μὲ τὸ πάθος ἐκείνου ἡμεῖς θεραπευθήκαμε, καὶ αὐτὸς ταλαιπωρήθηκε γιὰ τὶς δικές μας ἀνομίες καὶ παραδόθηκε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας⁴. Ἄς τὸν ἀγιασομε

3. Ἰω. 10, 11.

4. Ἦσ. 53, 5

σί, τοῦτ' ἔστιν ἅγιος ἠγείσθω, ἦτονν ὁμολογείσθω. Θεῶ δ' ἂν
 πρέποι τοῦτο, καὶ μόνῳ κυριῶς τε καὶ ἰδικῶς. Εἰ γὰρ καὶ εἰ-
 σὶν ἅγιοι πολλοί, δυνάμεις τε λογικαί, καὶ μὴν καὶ ἐπὶ γῆς
 ἄνθρωποι, ἀλλ' οὖν ἐκ μετοχῆς τοῦ κατὰ φύσιν ἁγίου, καὶ
 5 μόνου τοῦτο ὑπάρχοντος ἀληθῶς, ἅγιοι χρηματίζουσιν. Ὡσ-
 περ γὰρ φῶς μὲν ἔστι τὸ ἀληθινὸν αὐτός, δέδωκε δὲ τὸ ἀξίω-
 μα καὶ ἑτέροις· «Ὑμεῖς γὰρ ἐστε», φησί, «τὸ φῶς τοῦ κό-
 σμου», οὕτω καὶ μόνος ὢν ἅγιος ὁμοῦ τῷ Θεῶ καὶ Πατρὶ καὶ
 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δίδωσιν ὡς ἐξ ἰδίου πληρώματος, καὶ τοῖς
 10 μετόχοις αὐτοῦ τὸν ἁγιασμόν. Οὕτω φαμὲν καὶ ἐν προσευ-
 χαῖς· «Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά
 σου». Καὶ οὕτι πού φαμεν, ὡς προσθήκην ἁγιασμοῦ τῷ ὀνό-
 ματι τοῦ Πατρὸς γενέσθαι παρακαλοῦμεν (εὐήθες γὰρ κομι-
 δῆ τὸ χρῆμά ἐστιν· εἶναι δὲ μᾶλλον παρὰ πᾶσιν ὅπερ ἔστιν
 15 ἀληθῶς εὐχόμεθα, τοῦτ' ἔστιν ἅγιον καὶ φοβερόν), οὕτω
 κἀνθάδε τό, «Ἀγιάσατε», νοητέον, κἂν εἰ πεφάυλικε, φησί,
 τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, τοῦτ' ἔστι κἂν εἴ τι τῶν ἀνθρωπίνων πα-
 θεῖν λέγεται καὶ τὴν ἰδίαν σάρκα θανάτου γεύσασθαι παρε-
 σκεύασε, τέθεικε δὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ πολλῶν.

20 Ἐπιτρέχει δὲ ὁ λόγος καὶ διαμέμνηται καὶ ἑτέρων, ἃ δὲ
 γένοιτ' ἂν ἔσθ' ὅτε καὶ ἐμποδῶν τοῦ χρῆναι πιστεύειν αὐτῷ
 τοὺς τῆς οἰκονομίας οὐχ ὀρῶντας θάθος τοῖς γε μὴν ἀρτί-
 φροσιν οὐδὲν ἂν ἐμποιήσαι βλάβος. Παραδοθέντα μὲν γὰρ
 Πιλάτῳ τὸν Ἰησοῦν, κατεβδελύττοντο τῶν στρατιωτῶν τι-
 25 νες, τοῦτο μὲν καταπαίοντες ἀνοσίως, τοῦτο δὲ καὶ ἐμπτύ-
 σμασιν ἀτιμάζοντες καὶ στεφάνῳ τῷ ἐξ ἀκανθῶν ὑβρίσαν-
 τες, κατακερτομοῦντές τε καὶ λέγοντες· «Χαῖρε, ὁ βασιλεὺς
 τῶν Ἰουδαίων». Διὰ τοῦτό φησι «τὸν βδελυσσόμενον ὑπὸ
 τῶν ἐθνῶν, τῶν δούλων τῶν ἀρχόντων». Ἐψεται δὲ πάν-
 30 τως καὶ τούτῳ τό, «Ἀγιάσατε». Ἄλλ' ὅτι πέπονθε μὲν οἰκο-
 νομικῶς τὰ παρὰ τῶν ἐθνῶν ἐμπαίγματα, ἀναλάμψει δὲ

λοιπόν, δηλαδή ἄς τὸν πιστεύουμε ὡς ἅγιο, ἦτοι νὰ τὸν ὁμολογοῦμε. Καθόσον ὁ ἁγιασμός πρέπει μόνο στὸν Θεὸ κυριολεκτικὰ καὶ ἀποκλειστικὰ. Γιατί, κι ἂν ὑπάρχουν πολλοὶ ἅγιοι καὶ δυνάμεις λογικές, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι ἐπάνω στὴ γῆ, ὅμως εἶναι ἅγιοι ἀπὸ μετοχὴ τοῦ κατὰ φύσιν ἁγίου, καὶ πού αὐτὸς μόνο εἶναι ἅγιος ἀληθινά. "Ὅπως δηλαδή αὐτὸς εἶναι τὸ φῶς τὸ ἀληθινό, ἔδωσε ὅμως τὴν ὀνομασία τοῦ φωτὸς καὶ σὲ ἄλλους (γιατὶ λέγει, «Ἔσεῖς εἶστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου»⁵), ἔτσι κι ἐνῶ εἶναι μόνος ἅγιος μαζὶ μὲ τὸν Θεὸ Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, δίνει ἀπὸ τὸ δικὸ του πλήρωμα τῆς ἁγιότητος καὶ στοὺς μετόχους του τὸν ἁγιασμό. "Ἔτσι λέμε καὶ στὴν προσευχὴ μας «Πατέρα μας οὐράνιε, ἄς εἶναι ἅγιο τὸ ὄνομά σου»⁶. Καὶ δὲν λέμε βέβαια ὅτι παρακαλοῦμε νὰ γίνῃ προσθήκη ἁγιασμοῦ στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα (γιατὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀνοησία μεγάλη· γιατί εἶναι σὲ ὅλους αὐτὸ πού προσευχόμεθα αὐτὸ πού εἶναι ἀληθινά, δηλαδή ἅγιο καὶ φοβερό), ἔτσι κι ἐδῶ τό, «Ἀγιαῶσατε» πρέπει νὰ ἐννοηθεῖ, κι ἂν ἀκόμα, λέγει, ταπείνωσε τὴν ψυχὴ του, δηλαδή κι ἂν ἀκόμα λέγεται ὅτι ἔπαθε κάτι ἀνθρώπινο καὶ ἔκανε τὴν ἴδια του τὴ σάρκα νὰ δοκιμάσει τὸν θάνατο καὶ θυσίασε τὴ ζωὴ του γιὰ χάρι τῶν πολλῶν.

Προχωρεῖ ὅμως ὁ λόγος καὶ μνημονεύει καὶ ἄλλα, πού μπορεῖ νὰ γίνουν καὶ ἐμπόδια πολλὲς φορὲς στὴν πίστη πρὸς αὐτὸν γιὰ ἐκείνους πού δὲν βλέπουν τὸ βάθος τῆς οἰκονομίας, σὲ ὅσους ὅμως ἔχουν μυαλὰ ὑγιῆ δὲν θὰ προκαλέσει καμμιὰ βλάβη. "Ὅταν δηλαδή παραδόθηκε ὁ Ἰησοῦς στὸν Πιλάτο κάποιοι στρατιῶτες τὸν περιφρονοῦσαν, καὶ ἄλλοτε τὸν χτυποῦσαν μὲ ἀσέβεια, κι ἄλλοτε τὸν ἀτίμαζαν φτύνοντάς τον, καὶ ἀφοῦ τὸν καταχλεύασαν μὲ τὸ ἀγκάθινο στεφάνι, τὸν περιγελοῦσαν λέγοντας, «Χαῖρε, βασιλιὰ τῶν Ἰουδαίων»⁷. Γιὰ αὐτὸ λέγει, «ποὺ τὸν βδελύσσονταν τὰ ἔθνη, οἱ δοῦλοι τῶν ἀρχόντων». Θὰ ἀκολουθήσει ὅπωςδὴποτε καὶ σ' αὐτὸ τὸ «Ἀγιαῶσατε». Ἄλλ' ὅτι ἔπαθε κατὰ οἰκονομία τοὺς ἐμπαιγμοὺς τῶν ἐθνικῶν, ἀλλὰ στὴ συνέχεια θὰ σκορπίσει τὴ λάμψη του

7. Ματθ. 27, 29-30.

μετὰ τοῦτο καὶ δοξασθήσεται παρὰ πάντων ἐν ὑπεροχαῖς ταῖς ἀνωτάτω καὶ τῶν ἐν ταῖς ὑποκαθημέναις ὄντων τιμαῖς, προαγορεύει λέγων «Βασιλεῖς αὐτὸν ὄψονται καὶ ἀναστήσονται», ἐκ τῶν τῆς βασιλείας δηλονότι θώκων. «Ἄρχοντες καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ». Ὁψονται δὲ οὐ τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ γὰρ ὡς ἐν περιαθρήσει νοῦ καὶ καρδίας. Ὁρῶμεν γὰρ οὕτω τὴν δόξαν Χριστοῦ.

Προσκυνήσουσι δὲ αὐτῷ ἕνεκεν Κυρίου, τοῦτ' ἔστιν ἕνεκεν ἐμοῦ. Δοξάζεται γὰρ ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, 10 καὶ «ὅτι πιστός ἐστιν ὁ ἅγιος Ἰσραήλ». Τὸ δὲ «πιστός» ἐν τούτοις τὸν ἀεὶ μένοντα δηλοῖ. Ἀκλόνητος γὰρ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ τοῦ Υἱοῦ· οὐκ ὄντων πιστῶν τῶν ψευδωνύμων θεῶν. Εἰσὶ γὰρ ἀρτιγενεῖς καὶ ἀπολλύμενοι καὶ οὐ μένοντες. Ὁ δὲ τῶν ὅλων Σωτὴρ 15 καὶ Κύριος πιστός ἀληθῶς, τοῦτ' ἔστιν εὖ βεβηκώς ἐν ταῖς ἰδίαις ὑπεροχαῖς, καὶ ἀκλονήτως ἔχων, καὶ αὐτὸς ἐξελέξατο τοὺς διὰ Χριστοῦ κεκλημένους. «Οὓς γὰρ ἔγνων», φησί, «καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τούτους καὶ ἐκάλεσεν, ἡγίασέ τε πρὸς τούτῳ καὶ ἐδόξα- 20 σεν». Ἔδει δὴ οὖν, ἔδει τοὺς ἐξειλεγμένους ἀγιάσαι τὸν φανλίζοντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ μὴ τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος ἐνορῶντας ἀποσφαλῆναι τοῦ πρόποντος καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ γνώσεως ἀκριβοῦς ἀποφέρεσθαι, συνιέντας δὲ μᾶλλον τῆς οἰκονομίας τὸ σοφὸν προσκυνεῖν αὐτῷ, διακειῖσθαι 25 δὲ καὶ ἀραρότως, ὅτι τοῦ πιστοῦ Κυρίου φύσει τε καὶ ἀληθῶς Υἱὸς ἐστὶ, καὶ εἰ πέφηεν οἰκονομικῶς ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς καὶ τὸ τῆς κενώσεως ὑπέδν μέτρον. Προσδιαλέγεται δὲ τοῖς ἐξειλεγμένοις, καὶ φησιν, ὅτι «Καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι». Προέ- 30 γνωστο μὲν πρὸ καταβολῆς κόσμου Χριστὸς καὶ τὸ αὐτοῦ μυστήριον, ἐπέλαμψε δὲ κατὰ καιροῦς οὓς ἤθελεν ὁ Δυνάστης, καθ' οὓς ἡμῖν βεβοήθηκε, καὶ τὸν τῆς ἐνανθρωπήσε-

καὶ θὰ δοξασθεῖ ἀπὸ ὅλους πού ὑπερέχουν καὶ κατέχουν τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα καὶ ἀπὸ ἐκείνους πού βρίσκονται στίς κατώτερα ἀξιώματα, τὸ προαγγέλλει λέγοντας: «Θὰ τὸν δοῦν βασιλεῖς καὶ θὰ σηκωθοῦν», προφανῶς ἀπὸ τοὺς βασιλικούς θρόνους, «καὶ ἄρχοντες καὶ θὰ τὸν προσκυνήσουν». Θὰ τὸν δοῦν ὄχι μὲ τὰ σωματικὰ μάτια, ἀλλὰ κοιτάζοντάς τον κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά. Γιατὶ ἔτσι βλέπομε τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ.

«Καὶ θὰ τὸν προσκυνήσουν ἐξαιτίας τοῦ Κυρίου», δηλαδή ἐξαιτίας μου. Γιατὶ δοξάζεται ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα καὶ ὅτι «ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι πιστός». Τὸ «πιστός» ἐδῶ δηλώνει αὐτὸν πού μένει σταθερὸς πάντοτε. Γιατὶ εἶναι ἀκλόνητη ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, τὸ ἴδιο καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Υἱοῦ, ἐνῶ οἱ ψευδώνυμοι θεοὶ δὲν εἶναι σταθεροί. Γιατὶ εἶναι προσφατογεννημένοι καὶ ἐξαφανιζόμενοι καὶ δὲν μένουν. Ὁ Σωτήρας ὅμως τῶν ὅλων καὶ Κύριος εἶναι ἀληθινὰ πιστός, δηλαδή σταθερὸς στὴν ἴδια του τὴν ὑπεροχὴ καὶ μένει ἀκλόνητος, καὶ αὐτὸς ἐπέλεξε ἐκείνους πού κλήθηκαν μέσω τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ λέγει: «Ὅποιους προέβλεψε καὶ προόρισε νὰ γίνουν σύμμορφοι τῆς εἰκόνας τοῦ Υἱοῦ του, αὐτοὺς καὶ κάλεσε καὶ τοὺς ἁγίασε καὶ τοὺς δόξασε»⁸. Ἐπρεπε λοιπόν, ἔπρεπε αὐτοὶ πού εἶχαν ἐκλεγεῖ νὰ ἀγιάσουν ἐκεῖνον πού ἐξευτέλιζε τὴ ζωὴ του, καὶ νὰ μὴν ἀστοχήσουν στὸ πρέπον προσέχοντας τὰ ἀνθρώπινα, καὶ νὰ μὴν ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ γνώση γι' αὐτόν, ἀλλὰ κατανοώντας τὴ σοφία τῆς οἰκονομίας νὰ τὸν προσκυνοῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ πιστεύουν ἀκλόνητα, ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὰ Υἱὸς τοῦ πιστοῦ Κυρίου, ἔστω κι ἂν φανερώθηκε κατὰ οἰκονομία μὲ τὴ δική μας μορφή καὶ ὑποδύθηκε τὰ μέτρα τῆς κένωσης. Ἐπιπλέον διαλέγεται μὲ τοὺς ἐκλεγμένους καὶ λέγει: «Τὸν κατάλληλο καιρὸ σὲ ἄκουσα καὶ σὲ βοήθησα τὴν ἡμέρα τῆς σωτηρίας». Γιατὶ εἶχε προγνωσθεῖ πρὶν ἀπὸ τὴ θεμελίωση τοῦ κόσμου ὁ Χριστὸς καὶ τὸ σχετικὸ μὲ αὐτὸν μυστήριον, ἔλαμψε ὅμως στοὺς ἀνθρώπους τοὺς καιροὺς πού ἤθελε ὁ Ἐξουσιαστὴς τοῦ κόσμου, κατὰ τοὺς ὁποίους μᾶς βοήθησε, καὶ

8. Ρωμ. 8, 29-30.

ως καιρὸν σωτηρίας ἡμέραν εἶναί φησιν. Οὕτω γάρ που καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Ἴδου νῦν», φησί, «καιρὸς εὐ-
 πρόσδεκτος, ἰδου νῦν ἡμέρα σωτηρίας». Ψάλλει δὲ καὶ ὁ
 προφήτης Δαβὶδ καὶ φησιν· «Αὕτη ἡ ἡμέρα ἦν ἐποίησεν ὁ
 5 Κύριος, ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ».

Στίχ. 8-12. «Καὶ ἔδωκά σε εἰς διαθήκην ἐθνῶν, τοῦ κα-
 ταστῆσαι τὴν γῆν καὶ κληρονομῆσαι κληρονομίαν ἐρή-
 μου, λέγοντα τοῖς ἐν δεσμοῖς, Ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ
 σκοτει, Ἀνακαλύφθητε. Καὶ ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐ-
 10 τῶν βοσκηθήσονται, καὶ ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς ἡ νομὴ
 αὐτῶν. Οὐ πεινάσουσιν, οὐδὲ διψήσουσιν, οὐδὲ πατά-
 ξει αὐτοὺς καύσων, οὐδὲ ὁ ἥλιος, ἀλλ' ὁ ἐλεῶν αὐτοὺς
 παρακαλέσει, καὶ διὰ πηγῶν ὑδάτων ἄξει αὐτούς. Καὶ
 θήσω πᾶν ὄρος εἰς ὁδόν, καὶ πᾶσαν τρίβον εἰς βόσκημα
 15 αὐτοῖς. Ἴδου οὗτοι πόρρωθεν ἔρχονται. Οὗτοι ἀπὸ βορ-
 ρᾶ, καὶ οὗτοι ἀπὸ θαλάσσης, ἄλλοι δὲ ἐκ γῆς Περσῶν».

Ἔδοξέ τισι τῶν προλαβόντων ἐξηγητῶν ἀρχὴν τοῦ προ-
 κειμένου κεφαλαίου ποιήσασθαι. «Οὕτω λέγει Κύριος Και-
 ρῶ δεκτῶ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρα σωτηρίας ἐβοήθησά
 20 σοι, καὶ φασιν εἰρηῆσθαι ταυτὶ παρὰ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τῶ πάν-
 των ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῶ. Προσεξυφαίνουσι δὲ καὶ τοιόνδε
 τινὰ νοῦν. Ἡὔξατο μὲν γάρ, φησί, πρὸ τοῦ τιμίου σταυροῦ,
 λέγων· «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον
 τοῦτο», καὶ οὐκ ἠκούσθη, πέπωκε γὰρ αὐτό. Ἐπειδὴ δὲ πε-
 25 πάτηκε τὸν θάνατον ἀντιλαμβανομένου τοῦ Πατρὸς, εἴρηται
 πρὸς αὐτὸν ἀναγκαίως τό, «Καιρῶ δεκτῶ ἐπήκουσά σου,
 καὶ ἐν ἡμέρα σωτηρίας ἐβοήθησά σοι». Δοκεῖ δέ μοι πολὺ τὸ
 εὐπίθανον ἀρρώστειν ὁ λόγος. Καίτοι γὰρ εἰδὼς ὅτι χρὴ πι-
 εῖν τὸ ποτήριον καὶ οὐκ ἂν ἐξέλθοι τὸ διασωθῆναι δύνασθαι
 30 τὴν ὑπ' οὐρανόν, πλὴν ὅτι διὰ τοῦ θανάτου τῆς σαρκὸς
 αὐτοῦ καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, οἰκονομικώτατα λίαν

ὁ καιρὸς τῆς ἐνανθρώπησης λέγει ὅτι εἶναι ἡμέρα σωτηρίας. Γιατί ἔτσι λέγει κάπου καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Νά, τώρα εἶναι ὁ κατάλληλος καιρὸς, νά, τώρα εἶναι ὁ καιρὸς σωτηρίας»⁹. Ψάλλει καὶ ὁ προφήτης Δαβὶδ καὶ λέγει· «Αὕτὴ εἶναι ἡ ἡμέρα ποὺ ἔκανε ὁ Κύριος ἄς γεμίσομε ἀπὸ ἀγαλλίαση καὶ ἄς εὐφρανθοῦμε»¹⁰.

Στίχ. 8-12. «Καὶ σέ ἔδωσα ὡς διαθήκη μὲ τὰ ἔθνη γιὰ νὰ βάλεις τάξη στὴ γῆ καὶ νὰ κληρονομήσεις ὡς κληρονομία τοὺς ἔρημους λαοὺς, λέγοντας σ' αὐτοὺς ποὺ ἦταν στὰ δεσμά, Βγεῖτε ἔξω, καὶ στοὺς εὐρισκόμενους στὸ σκοτάδι, Βγεῖτε στὸ φῶς. Σὲ ὅλους τοὺς δρόμους τῆς ζωῆς τους θὰ βροῦν τροφή καὶ ὅπου κι ἂν πορευθοῦν θὰ ὑπάρχει γι' αὐτοὺς τροφή. Δὲν θὰ πεινάσουν, δὲν θὰ διψᾶσουν, οὔτε ὁ καύσωνας θὰ τοὺς χτυπήσει, οὔτε ὁ ἥλιος, ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ τοὺς ἔλεεῖ θὰ τοὺς παρηγορήσει καὶ θὰ τοὺς ὀδηγήσει σὲ πηγές νεροῦ. Θὰ μεταβάλλω κάθε βουνὸ σὲ δρόμο βατὸ καὶ κάθε δρόμο βοσκή τους. Νά, αὐτοὶ ἔρχονται ἀπὸ μακριά· αὐτοὶ ἀπὸ τὸ βορρᾶ, ἐκεῖνοι ἀπὸ τὴ θάλασσα, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴ γῆ τῶν Περσῶν».

Κάποιοι ἀπὸ τοὺς προηγούμενους ἐρμηνευτὲς θεώρησαν καλὸ νὰ κάνουν ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ τό, «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Τὸν κατάλληλο καιρὸ σὲ ἄκουσα καὶ σὲ βοήθησα τὴν ἡμέρα τῆς σωτηρίας», καὶ λένε ὅτι αὐτὰ εἰπώθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα στὸ Σωτήρα ὅλων μας Χριστό. Διατυπώνουν μάλιστα καὶ ἓνα τέτοιο νόημα. Πρὶν ἀπὸ τὸν τίμιο σταυρό, λένε, προσευχήθηκε λέγοντας, «Πατέρα, ἂν εἶναι δυνατὸ ἄς ἀποφύγω αὐτὸ τὸ ποτήρι»¹¹, καὶ δὲν εἰσακούσθηκε, ἀφοῦ τὸ ἤπιε. Ὅταν ὅμως καταπάτησε τὸ θάνατο μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Πατέρα, εἰπώθηκε σ' αὐτὸν κατ' ἀνάγκη· «Σὲ ἄκουσα τὸν κατάλληλο καιρὸ καὶ τὴν ἡμέρα τῆς σωτηρίας σὲ βοήθησα». Μοῦ φαίνεται ὅμως πολὺ πιθανὸ ὅτι ὁ λόγος χωλαίνει. Γιατί, ἐνῶ γνώριζε ὅτι πρέπει νὰ πιεῖ τὸ ποτήρι καὶ δὲν θὰ μπορούσε ὁ κόσμος νὰ σωθεῖ, παρὰ μόνο μὲ τὸ θάνατο τῆς σάρκας του καὶ τὴν ἀνάστασή του ἀπὸ τοὺς νεκρούς, μὲ πολὺ

9. Β' Κορ. 6, 2.

10. Ψαλμ. 117, 24.

11. Ματθ. 26, 29.

τὸ τῆς προσευχῆς ἐπράττετο σχῆμα, ἵνα τοῦ πάθους ἢ πα-
 ραίτησις τῆς τῶν Ἰουδαίων μαιφονίας κατηγορηῖ· ἐπεὶ τίνα
 τρόπον τοῖς τῆς εἰς αὐτὸν δυσσεβείας ἐγκλήμασιν ἔνοχος γέ-
 γονεν ὁ Ἰσραήλ, εἰ μὴ ἀβούλητον ἦν αὐτῶ τὸ παθεῖν διὰ τοι
 5 τὸ δυσκλεές; πλὴν, καὶ οὕτω γέγονε θελητὸν καὶ ἀποστησαι
 τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἀναμορφῶσαι τὰ καθ' ἡμᾶς
 εἰς καινότητα ζωῆς ἁγίας· Συνίεις γὰρ οὕτω καὶ τὸ εἰρημέ-
 νον παρ' αὐτοῦ, ὅτι «Καταδέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα
 ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με,
 10 τοῦτ' ἔστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός, ἵνα πᾶν ὃ
 δέδωκέ μοι μὴ ἀπολέσω αὐτὸ ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐ-
 τὸ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ». Ἐπέφανε γὰρ τῷ κόσμῳ Χριστὸς
 καὶ τῶν ἱερῶν ἀπῆρτητο κηρυγμάτων παρὰ τοῖς ἐξ Ἰσραήλ.
 Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἀπειθεῖς καὶ κατεσκληρότες, ἐξήνιοι καὶ
 15 θρασεῖς, οὐ προσήκαντο τὴν πίστιν, ἀλλ' ἠμάρτανον μὲν εἰς
 αὐτὴν πολυτρόπως, εἶτα τελευταῖον ἐσταύρωσαν.

Ἐνταῦθα βλέπε μοι τῆς ἀπορρήτου σοφίας τὴν δύνα-
 μιν. Ἀπὸ γὰρ τῆς Ἰουδαίων σκαιοτήτος ἐπενηνεγμένον
 αὐτῶ, φημί δὴ τὸν θάνατον, δῆλον δὲ ὅτι τὴν τῆς σαρκὸς
 20 σωτηρίας πρόφασιν ἐποιήσατο τοῖς ἀνά πᾶσαν τὴν γῆν,
 κατηγορήθη δὲ θάνατος διὰ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, καὶ πε-
 πάτηται φθορά, καὶ ἀνεθάλλομεν εἰς ζωὴν οἱ διὰ τῆς ἐν Ἀ-
 δάμ παραβάσεως κατενηνεγμένοι πρὸς τὸ ἐναντίον. Οὐ-
 κοῦν οὐκ ἀπότευξιν γενέσθαι φαμὲν ἐν τῇ τοῦ Σωτῆρος
 25 ἡμῶν Χριστοῦ προσευχῇ, μὴ γένοιτο, οἰκονομίαν δὲ μᾶλ-
 λον, ἢ περ ἂν ἔποιτο τὸ θαυμάζεσθαι δεῖν. Καὶ καθ' ἕτερον
 δὲ τρόπον σοφὴν γενέσθαι φαμὲν τὴν ἔντευξιν τὴν πρό γέ-
 φημι τοῦ τιμίου σταυροῦ. Γέγονε γὰρ ἡμῖν ὑποτύπωσις καὶ
 ὑπογραμμὸς ἀναγκαίου πράγματος· πειρασμοῦ γὰρ ἐπηρ-
 30 τημένου καὶ φόβου παραχειμάζοντος, οὐ ῥαθύμους εἶναι
 χρῆ καὶ ἀναπεπτωκότας, ἐρηγορότας δὲ μᾶλλον, εἶτα συν-

μεγάλη σοφία χρησιμοποιεῖ τὸ σχῆμα τῆς προσευχῆς, ὥστε ἡ ἐπιθυμία πρὸς ἀποφυγὴ τοῦ πάθους νὰ γίνεи κατήγορος τοῦ μαροῦ φόνου τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ μὲ ποιὸν τρόπο ἔγινε ὁ Ἰσραὴλ ἔνοχος γιὰ τὰ ἐγκλήματα τῆς ἀσεβείας του πρὸς αὐτόν, ἂν τὸ πάθος του δὲν τοῦ ἦταν ἀθέλητο ἐξαιτίας τῆς ἀδοξίας του; Ἀλλὰ καὶ ἔτσι ἔγινε μὲ τὴ θέλησή του καὶ γιὰ νὰ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν κόσμον τὴν ἁμαρτία καὶ νὰ ἀναμορφώσει τὰ σχετικά μὲ μᾶς πρὸς ἁγία ζωὴ. Γιατὶ ἔτσι πρέπει νὰ κατανοήσεις κι αὐτὸ ποὺ λέχθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο: «Δὲν κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ κάνω τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα ἐκείνου ποὺ μ' ἔστειλε», δηλαδή τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα μου ποὺ μ' ἔστειλε, «γιὰ νὰ μὴ ὀδηγηθεῖ στὴν ἀπώλεια τίποτε ἀπὸ ὅλα ὅσα μου ἔδωσε, ἀλλὰ νὰ τὸ ἀναστήσω τὴν ἔσχατη ἡμέρα»¹². Γιατὶ φανερώθηκε ὁ Χριστὸς στὸν κόσμον καὶ τὸ κήρυγμά του διέφερε ἀπὸ τὰ ἱερὰ κηρύγματα τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν ἀνυπάκουοι καὶ σκληροί, ἀχαλίνωτοι καὶ θρασεῖς, δὲν ἀποδέχθηκαν τὴν πίστη, ἀλλὰ τὴν παραβίαζαν μὲ πολλοὺς τρόπους, καὶ τελευταῖα τὸν σταύρωσαν.

Ἐδῶ πρόσεχε σὲ παρακαλῶ τὴ δύναμη τῆς ἀπόρρητης σοφίας. Γιατὶ ἀπὸ τὴν κακότητα τῶν Ἰουδαίων προξενήθηκε σ' αὐτόν, ἐνοῶν βέβαια ὁ θάνατος, καὶ εἶναι φανερὸ ὁ θάνατος τῆς σάρκας του, τὸν ὁποῖο ἔκανε γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους αἰτία σωτηρίας. Ὁ θάνατος καταργήθηκε μὲ τὴν ἀνάστασή του, ἡ φθορὰ καταπατήθηκε, καὶ ἀναβλαστήσαμε πρὸς ζωὴ ὅσοι μὲ τὴν παράβαση τοῦ Ἀδάμ εἴχαμε καταπέσει στὸ ἀντίθετο. Κατὰ συνέπεια δὲν λέμε ὅτι ὑπῆρξε ἀποτυχία στὴν προσευχὴ τοῦ Σωτήρα μας Χριστοῦ, μακριὰ μὰ τέτοια σκέψη, ἀλλὰ ἐφαρμόσθηκε μᾶλλον τὸ σοφὸ σχέδιο τῆς σωτηρίας, τὸ ὁποῖο θὰ πρέπει ν' ἀκολουθήσει ὁ θαυμασμός. Ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο λέμε ὅτι ἦταν σοφὴ ἡ προσευχὴ πρὶν ἀπὸ τὸν τίμιον σταυρό. Γιατὶ ἔγινε γιὰ μᾶς ὑποτύπωση καὶ ὑπογραμμὸς ἀναγκαίου πράγματος. Ὅταν δηλαδή ἐπαπειλεῖται πειρασμός καὶ μᾶς πλημμυρίζει ὁ φόβος, δὲν πρέπει νὰ εἴμαστε ράθυμοι καὶ νὰ ἐπαναπαυόμαστε, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ

τείνεσθαι εἰς προσευχὰς καὶ Θεοῦ δεῖσθαι τοῦ σώζοντος, ἴν', εἴπερ εἶη φίλον αὐτῶ, βρόχων ἔξω καὶ παγίδος ἀποφέρομεν πόδα. Εἰ δὲ δὴ τὸ χρῆναι παθεῖν ὡς ἔσται μᾶλλον ἡμῖν ὀνησιφόρον ἐπίσταται, καὶ τοῦτο ἤκειν ἐς πέρας, αὐτοῦ νέμοντος τὴν ὑπομονήν. Ἀπιθάνου τοιγαροῦν τῆς τινων δόξης ἀποδεδειγμένης, φέρε τῶν ἐν χερσὶν ἀπτῶμεθα πάλιν.

Δεδοκέναι γὰρ αὐτόν φησιν εἰς διαθήκην ἔθνῶν τοῦ καταστῆσαι τὴν γῆν καὶ κληρονομηῆσαι κληρονομίαν ἐρήμου, λέγοντα τοῖς ἐν δεσμοῖς· «Ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ
10 σκοτει, Ἀνακαλύφθητε». Ἀπολακτίσαντος γὰρ τοῦ Ἰσραήλ καὶ τῆς εἰς αὐτόν ἀγάπης διὰ τῆς ἀπιστίας ἀποφοιτήσαντος, νενομοθέτηκε τοῖς ἔθνεσιν ὁ Χριστὸς καὶ τὴν Καινὴν αὐτοῖς Διαθήκην ὠρίσατο, τοῦτ' ἔστι τὸ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον κήρυγμα, καὶ κατέστησε τὴν γῆν τεθορυδημένην
15 δηλονότι καὶ οὐκ ἐν καλῷ συνέσεως οὔσαν. Πεπλάνητο γὰρ τῇ κτίσει λατρεύουσα καὶ ταῖς τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων ἀγέλαις ὑποθητεύουσα. Ἔδρα γὰρ μόνον τὸ ἐκείνοις δοκοῦν, οἱ δὲ κατεκόμιζον εἰς ἅπαν εἶδος ἀκαθαρσίας αὐτήν καὶ κτηνοπρεπῆ διαβιοῦν ἐκέλευον δίον. Τεθορύδητο
20 το τοῖνυν οὐ μετρίως ἡ γῆ καὶ τετάρακτο, πλήν κατέστη διὰ Χριστοῦ καὶ οἶον ἐκ χειμῶνος καὶ ζάλης μετακεχώρηκεν εἰς εὐδίαν. Γέγονε γὰρ αὐτοῦ μερίς τε καὶ κληρὸς

Καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ ἐν δευτέρῳ ψαλμῷ πρὸς αὐτόν εἰρημένον ὡς ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός· «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ,
25 καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου καὶ τὴν κατάσχυσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς». «Ἔρημιον» δὲ ὀνομάζει τῶν ἔθνῶν τὴν πληθύν, ἀκάρπω καὶ ἀνύδρω γῆ παρεικάζων αὐτήν. Πλήν, ὡς ἔφην, κληρὸς γέγονε Χριστοῦ Πῶς δὲ καὶ τίνα τρόπον; Ἐν δεσμοῖς γὰρ οὔσι καὶ σειραῖς τῶν ἰδίων
30 ἁμαρτημάτων κατεσφιγμένοις ἐπεφώνησε τό· «Ἐξέλθετε». Οὔσι δὲ καὶ ἐν σκοτει καὶ ἐν ἀγλύϊ τῇ νοητῇ, καὶ μονονουχί

εἶμαστε ἐπάγουρπνοι, νὰ ἐπιδιδόμαστε σὲ προσευχῆς, καὶ νὰ παρακαλοῦμε τὸν Θεὸ πὺ σῶζει, ὥστε, ἐφόσον τὸ θέλει αὐτός, νὰ ἀπομακρύνουμε τὰ πόδια μας ἀπὸ τὰ βρόγια καὶ τὶς παγίδες. Ἐν ὅμως γνωρίζει ὅτι ἡ ἀνάγκη νὰ πάθουμε θὰ εἶναι πιὸ ὠφέλιμη, κι αὐτὸ νὰ τὸ φέρομε σὲ πέρασ, δίνοντάς μας τὴν ὑπομονὴ αὐτός. Ἐφοῦ λοιπὸν ἀποδείχθηκε ὅτι ἡ γνώμη κάποιων εἶναι ἀστήρικτη, ἐμπρὸς ν' ἀσχοληθοῦμε πάλι μὲ τὸ θέμα μας.

Λέγει λοιπὸν ὅτι «τὸν ἔδωσε αὐτὸν ὡς διαθήκη μὲ τὰ ἔθνη, γιὰ νὰ βάλει τάξη στὴ γῆ καὶ νὰ κληρονομήσει ὡς κληρονομία λαοὺς πὺ ἦταν ἔρημοι, λέγοντας σὲ ὅσους βρίσκονταν στὰ δεσμά, Βγεῖτε ἔξω, καὶ στοὺς εὐρισκόμενους στὸ σκοτάδι, Βγεῖτε στὸ φῶς». Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἰσραὴλ ἔδωσε λάκτισμα σ' αὐτὸν¹³ καὶ μὲ τὴν ἀπιστία του ἔχασε τὴν ἀγάπη του, ὁ Χριστὸς ἔδωσε νόμο στὰ ἔθνη καὶ ὄρισε τὴν Καινὴ Διαθήκη γι' αὐτοὺς, δηλαδὴ τὸ εὐαγγελικὸ καὶ σωτήριον κήρυγμα, καὶ ἔβαλε σὲ τάξη τὴ γῆ πὺ ἦταν ταραγμένη καὶ τῆς ἔλειπε ἡ σύνεση. Γιατὶ εἶχε πλανηθεῖ καὶ λάτρευε τὴν κτίση¹⁴ καὶ εἶχε ὑποδουλωθεῖ σὲ τὶς ἀγέλες τῶν ἀκαθαρτῶν πνευμάτων. Δηλαδὴ ἔπραττε μόνο ὅ,τι ἄρεσε σ' ἐκείνους, κι αὐτοὶ τὴν ὀδηγοῦσαν σὲ κάθε εἶδος ἀκαθαρσίας καὶ τὴν πρόσταζαν νὰ ζεῖ βίον πὺ ἀρμόζει σὲ ζῶα. Ἦταν λοιπὸν πολὺ θορυβημένη ἡ γῆ καὶ ταραγμένη, ἀλλὰ βρῆκε τὴν ἡρεμία της μὲ τὸν Χριστό, καὶ σὰν ἀπὸ τὸ σάλιο τῆς τρικυμίας βγήκε στὴ γαλήνη. Γιατὶ ἔγινε μερίδα καὶ κληρὸς αὐτοῦ.

Ἐν αὐτὸ ἦταν ἐκεῖνο πὺ λέγεται πρὸς αὐτὸν τὸν δεῦτερον ψαλμὸ σὰν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα: «Ζήτησε ἀπὸ ἐμένα καὶ θὰ σοῦ δώσω τὰ ἔθνη ὡς κληρονομία σου καὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία σου»¹⁵. «Ἐρημο» βέβαια ὀνομάζει τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν, παρομοιάζοντάς το μὲ γῆ ἀκαρπη καὶ ἀνυδρη. Ὅσο, ὅπως εἶπα, ἔγινε κληρὸς τοῦ Χριστοῦ. Πῶς καὶ μὲ ποιὸ τρόπο; Ἐνῶ δηλαδὴ ἦταν σφιχτὰ δεμένοι μὲ τὰ δεσμά καὶ τὶς ἀλυσίδες τῶν ἁμαρτημάτων τους¹⁶, φώναξε πρὸς αὐτούς: «Λυθεῖτε», καὶ ἐνῶ ἦταν μέσα στὸ σκοτάδι καὶ τὴ νηπητὴ ὁμίχλη καὶ κατὰ

βαθεία νυκτί κατακεχωρισμένοι, ἀνακαλυφθῆναι προστέταχε καὶ εἰς φῶς ἔλθειν, ἀνευρῶναι τῆς διανοίας τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ παρ' αὐτοῦ καὶ θεῖον εἰσοικίσασθαι φῶς. Οἱ δὲ δὴ τούτων ἀξιωθέντες, φησὶν, «ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν
5 βοσκηθήσονται, καὶ ἐν πάσαις ταῖς τρίβοις ἡ νομὴ αὐτῶν». Πλεῖστοι μὲν γὰρ αἱ τῆς ἐπεικειίας ὁδοί, ἀλλ' ἦν τοῖς ἔθνεσι βάσιμος μὲν οὐδεμία, τραχεῖα δὲ καὶ ἀνάντης Κεκράτηντο δὲ καὶ ταῖς τῶν ἰδίων παθῶν ἐμβολαῖς καὶ ταῖς τοῦ διαβόλου πλεονεξίαις, ἄβατον αὐτοῖς τιθέντος τὸ ἀγαθόν. Ἐπει-
10 δὴ δὲ ἐπέλαμψε τοῦ Σωτῆρος ἡ χάρις, ἔλυσεν αὐτῶν τὰ δεσμά, κατεφώτισε τὴν καρδίαν, ἴσχυσαν ἐνταῦθα διὰ πάσης τρέχειν ὁδοῦ, καὶ τὴν νοητὴν εὐτροφίαν συλλέγειν· τοῦτο γάρ, τὸ «βοσκηθήσονται» δηλοῖ, καὶ εἰς πᾶσαν τρίβον ἀγαθουργίας ἰέναι γοργῶς.

15 Εἶργει δὲ οὐδὲν κἀκεῖνο εἰπεῖν, ὅτι τρίβοι καὶ ὁδοὶ τὰς ἡμετέρας διανοίας ἀποφέρουσι πρὸς Θεόν, ἡγουν πρὸς εὐαγῆ καὶ ἐξαίρετον πολιτείαν αἱ θεόπνευστοι Γραφαί· αὗται δὲ ἦσαν γνώριμα μὲν ἠκιστα τοῖς πεπλανημένοις. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας κέκληνται φῶς, νομαὶ γεγόνασιν
20 αὐταῖς καὶ βοσκήματα τρέφοντα πρὸς εὐανδρίαν τὴν πνευματικὴν καὶ εἰς ἔφεσιν ἀγαθοῦ παντός. Ὑπιοχνεῖται δὲ Θεὸς αὐτοῖς τὸ ἀμφιλαφὲς τῆς παρ' ἑαυτοῦ χάριτος καὶ ἐπικουρίας καὶ πνευματικῆς παρακλήσεως. Οὐ γὰρ πεινάσουσιν, οὐδὲ διψήσουσι, φησί.

25 Πάλαι μὲν γὰρ ἦσαν ἐν ἐνδείᾳ παρακλήσεως πνευματικῆς, οὐ γὰρ ἦν παρ' αὐτοῖς θεῖος νόμος, οὐ προφήτης, οὐ παιδαγωγός, οὐ καθηγητής, οὐ διδάσκαλος, οὐ νοητῶν ὑδάτων πηγὴ, ἐπειδὴ δὲ ἠλέηνται παρὰ Θεοῦ, δαψιλεστάτη λοιπὸν αὐτοῖς ἡ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν χορηγία γέγονε
30 τροφὴν ἐσχηκόσι τὴν ψυχωφελῆ. Ἐφαγον γὰρ ἄροτον ἐξ οὐρανοῦ, ὕδωρ ζῶν ἐπιον, περὶ οὗ καὶ αὐτὸς ἔφη Χριστὸς πρὸς

κάποιο τρόπο παραδομένοι σέ βαθειά νύχτα, τοὺς πρόσταξε νὰ θγοῦν ἔξω καὶ νὰ ρθοῦν στὸ φῶς, νὰ ἀνοίξουν τὰ μάτια τῆς διάνοιας καὶ νὰ ἐγκαταστήσουν μέσα τους τὸ δικό του θεῖο φῶς. Αὐτοὶ βέβαια πὺν θὰ τὰ ἀξιωθοῦν αὐτὰ «θὰ βροῦν», λέγει, «σὲ ὅλους τοὺς δρόμους τῆς ζωῆς τους τροφή, καὶ ὅπου κι ἂν πορευθοῦν θὰ ὑπάρχει γι' αὐτοὺς τροφή». Οἱ δρόμοι δηλαδή τῆς ἀρετῆς εἶναι πολλοί, ἀλλὰ κανένας ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἦταν βατὸς γιὰ τὰ ἔθνη, γιατί ἦταν τραχεῖς καὶ ἀνηφορικοί, ἀλλὰ καὶ ἐμποδίζονταν ἀπὸ τὶς ἐφόδους τῶν ἰδίων τους τῶν παθῶν καὶ τὴν τυραννία τοῦ διαβόλου, πὺν ἔκανε γι' αὐτὰ ἀπροσπέλαστο τὸ ἀγαθό. Ὅταν ὅμως ἔλαμψε σ' αὐτὰ ἡ χάρις τοῦ Σωτήρα, ἔλυσε τὰ δεσμά τους καὶ καταφώτισε τὴν καρδιά τους, καὶ μπόρεσαν στὴ συνέχεια νὰ τρέχουν σὲ κάθε δρόμο καὶ νὰ συλλέγουν τὴ νοσητὴ ἐκλεκτὴ τροφή. Γιατὶ αὐτὸ δηλώνει ἡ λέξη «θὰ βοσκήσουν», καὶ θὰ πορευθοῦν γρήγορα σὲ κάθε δρόμο ἀγαθῶν πράξεων.

Τίποτα δὲν ἐμποδίζει νὰ ποῦμε καὶ ἐκεῖνο, ὅτι δρόμοι καὶ ὁδοὶ πὺν ὀδηγοῦν τὶς διάνοιές μας στὸν Θεό, δηλαδή στὴν ἅγια καὶ ἐξαιρετὴ πολιτεία, εἶναι οἱ θεοπνευστες Γραφεῖς. Αὐτὲς ὅμως ἐλάχιστα τὶς γνώριζαν ὅσοι εἶχαν πλανηθεῖ. Ὅταν ὅμως κλήθηκαν στὸ φῶς τῆς ἀλήθειας, ἔγιναν γι' αὐτοὺς βοσκή καὶ λιβάδια πὺν τρέφουν πρὸς τὴν πνευματικὴ ἄριστη ἀνδρεία καὶ τὴν ἐπιθυμία κάθε ἀγαθοῦ. Τοὺς ὑπόσχεται ὅμως ὁ Θεὸς τὴν πλούσια χορηγία τῆς χάριτος καὶ βοήθειας του καὶ τῆς πνευματικῆς παρηγοριᾶς. Γιατὶ λέγει, «Δὲν θὰ πεινάσουν οὔτε θὰ διψάσουν».

Παλαιὰ βέβαια τοὺς ἔλειπε ἡ πνευματικὴ παρηγοριά, γιατί δὲν ὑπῆρχε σ' αὐτοὺς θεῖος νόμος, οὔτε προφήτης, οὔτε παιδαγωγός, οὔτε καθοδηγητής, οὔτε διδάσκαλος, οὔτε πηγὴ πνευματικῶν ὑδάτων, ὅταν ὅμως τοὺς ἐλέησε ὁ Θεός, ἔγινε πλουσιοπάροχη σ' αὐτοὺς ἡ χορηγία τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, παρέχοντας τὴν ὠφέλιμη στὴν ψυχὴ τροφή. Πράγματι ἔφαγαν ἄρτο οὐράνιο¹⁷, ἤπιαν νερὸ ζωντανό, γιὰ τὸ ὁποῖο μίλησε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς

17. Ψαλμ. 77, 24.

τὴν ἐν Σαμαρείᾳ γυναῖκα τοὺς λόγους ποιούμενος «Πᾶς ὁ
 πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν, ὃς δ' ἂν πῖνῃ ἐκ
 τοῦ ὕδατος, οὗ ἔγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται αὐτῷ πηγή ὕδα-
 τος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον». Ἔφη δέ που καὶ ὁ προφή-
 5 τῆς Ἡσαΐας περὶ τῶν ἐν πίστει δεδικαιωμένων καὶ τοῖς εὐ-
 αγγελικοῖς θεσπίσμασιν ὑπαγόντων τὸν τῆς διανοίας ἀνχέ-
 να· «Οὗτος οἰκήσει ἐν ὑψηλῷ σπηλαίῳ πέτρας ἰσχυρᾶς ἄρ-
 τος αὐτῷ δοθήσεται καὶ τὸ ὕδωρ αὐτοῦ πιστόν». Ἄλλ' οὐδὲ
 πατάξει αὐτοὺς καύσων, οὐδὲ ὁ ἥλιος Γέγονε γὰρ αὐτοῖς
 10 σκεπαστῆς ὁ Χριστός. Ὁ καὶ πάλαι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἐπαρ-
 τήσας μὲν ἐν ἡμέρᾳ νεφέλην, ἡγούμενος δὲ ἐν στύλῳ πυρὸς
 τὴν νύκτα. Ἐξω δὴ οὖν ἡλίου καὶ καύσωνος ἔσσονται, φησί,
 τοῦτ' ἔστι τεύξονται τῆς παρὰ Θεοῦ σκέπης, ὡς μηδὲν αὐ-
 τοῖς συμβῆναι φορτίον, ἡγουν ἀποφέρων εἰς ὀλιγοψυχίαν.
 15 Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ θεσπέσιος ἔφη Παῦλος· «Δυνατὸς ὁ Θεός,
 ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιή-
 σει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκθεσιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγ-
 κεῖν».

Τοῦτο οἶμαι δηλοῦν τὸ παρακαλεῖν αὐτοὺς τὸν ἔλεοῦν-
 20 τα αὐτοῖς. «Ἄξει γὰρ διὰ πηγῶν ὑδάτων, καὶ θήσει πᾶν
 ὄρος εἰς ὁδόν, καὶ πᾶσαν τρίβον εἰς βόσκημα αὐτοῖς». Πη-
 γᾶς δέ φαμεν ἐν τούτοις τοὺς ἁγίους προφήτας, ἀποστό-
 λους τε καὶ εὐαγγελιστάς, οἷς ἐνομιλοῦντες σοφῶς τε καὶ
 ἐντέχνως ἀρουόμεθα παρ' αὐτῶν ζωοποιόν τε καὶ θεῖον λό-
 25 γον, ἀποχρῶντως ἔχοντα πρὸς τὸ δύνασθαι διανευροῦν εἰς
 εὐσέβειαν τὰς ἡμετέρας ψυχὰς καὶ τρυφήν ἡμῖν ἐργάσα-
 σθαι τὴν πνευματικὴν. Οὕτω γὰρ γέγραπται· «Καὶ ἀντλή-
 σετε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου».
 Ὅτι δὲ ἄναντες ἢ δύσβατον οὐδὲν τῶν ἐξαιρέτων ἀνδραγα-
 30 θημάτων τοῖς διὰ Χριστοῦ σεσωσμένοις, ὑπεμφήνειεν ἂν τὸ

συνομιλώντας με τὴ Σαμαρείτιδα γυναίκα: «Καθένας ποὺ πίνει ἀπὸ αὐτὸ ἐδῶ τὸ νερὸ θὰ διψήσει πάλι, ὅποιος ὅμως πιεῖ ἀπὸ τὸ νερὸ ποὺ θὰ τοῦ δώσω ἐγώ, θὰ τοῦ γίνεῖ μέσα του πηγὴ νεροῦ ποὺ ἀναβλύζει τὴν αἰώνια ζωή»¹⁸. Εἶπε κάποιου καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας γι' αὐτοὺς ποὺ δικαιοῦθηκαν με τὴν πίστη τους καὶ θέτουν τὸν αὐχένα τῆς διάνοιάς τους κάτω ἀπὸ τὰ εὐαγγελικὰ θεσπίσματα: «Αὐτὸς θὰ κατοικήσει σὲ ψηλὸ σπήλαιο σκαμμένο σὲ σκληρὴ πέτρα· θὰ τοῦ δοθεῖ ἄρτος καὶ τὸ νερὸ δὲν θὰ τοῦ λειψεῖ ποτέ»¹⁹. Ἄλλ' οὔτε ὁ καύσωνας θὰ τοὺς ἐνοχλήσει, οὔτε ὁ ἥλιος. Γιατὶ ἔγινε σκέπη τους ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος καὶ παλαιὰ ἄπλωνε πάνω στοὺς Ἰσραηλιῖτες τὴν ἡμέρα τὴ νεφέλη καὶ τὴ νύχτα προπορευόταν σὰν στύλος πύρινος²⁰. Θὰ βρεθοῦν λοιπόν, λέγει, ἔξω ἀπὸ τὴν ἐνοχλήσεις τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ καύσωνα, δηλαδή θὰ βροῦν σκέπη ἀπὸ τὸν Θεό, ὥστε νὰ μὴν τοὺς συμβεῖ κανένα δυσβάστακτο κακό, ποὺ νὰ τοὺς κάνει νὰ λιγοψυχήσουν. Κάτι παρόμοιο εἶπε καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος: «Εἶναι δυνατὸς ὁ Θεός, ποὺ δὲν θὰ σᾶς ἀφήσει νὰ πέσετε σὲ πειρασμὸ ἀνώτερο ἀπὸ τὴ δύναμή σας, ἀλλὰ μαζὶ με τὸν πειρασμὸ θὰ σᾶς δώσει καὶ τὴ δύναμη ὥστε νὰ τὸν ἀντέξετε»²¹.

Αὐτὸ νομίζω σημαίνει τὸ «θὰ παρηγορήσει αὐτοὺς» αὐτὸς ποὺ τοὺς ἔλεε. Γιατὶ «Θὰ τοὺς ὀδηγήσει σὲ πηγές νεροῦ καὶ κάθε βουνὸ θὰ τὸ μεταβάλλει σὲ δρόμο καὶ κάθε μέρος ποὺ θὰ διαβοῦν θὰ τὸ κάνει κατάλληλο πρὸς βοσκή τους». Πηγές ἐδῶ λέμε τοὺς ἅγιους προφήτες, τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς εὐαγγελιστές, τοὺς ὁποῖους συναναστρεφόμενοι με γνώση καὶ ἐμπειρία, ἀντλοῦμε ἀπὸ αὐτοὺς τὸν ζωοποιὸ καὶ θεῖο λόγο, ποὺ ἔχει τὴ δύναμη νὰ τονώσει ἰσχυρὰ τὴν ψυχὴς μας στὴν εὐσέβεια καὶ νὰ μᾶς προσφέρει ἀπόλαυση πνευματικὴ. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ τὸ ἐξῆς: «Ἀντλήστε νερὸ με εὐφροσύνη ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς σωτηρίας»²². «Ὅτι ὅμως δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἀντίξοο ἢ δύσβατο κατὰ τὴν πορεία πρὸς τὰ ἐξαιρέτα κατορθώματα αὐτῶν ποὺ σώθηκαν μέσω τοῦ Χριστοῦ, μπορεῖ νὰ τὸ ὑποδηλώσει ὁ λόγος του, ὅτι «κάθε βουνὸ θὰ τὸ μεταβάλλει σὲ

21. Α' Κορ. 10., 13.

22. Ἡσ. 12, 3.

«πᾶν ὄρος εἰς ὄδον τεθεῖσθαι» λέγειν. Δοκεῖ μὲν γάρ πως ἦρθαί τε καὶ ὑψοῦ καὶ ἀπρόσιτον εἶναι πολλοῖς τὸ ἐναργῆ γενέσθαι τινά, οἷον ἐγκρατεία, σωφροσύνη, μακροθυμία, ἀνεξικακία, πραότητι, ἀγάπη καὶ τοῖς λοιποῖς· ἀλλὰ λείαν
 5 καὶ εὐήλατον πᾶσαν ἡμῖν ὄδον ἀπέφηνεν ὁ Σωτῆρ, ὥστε καὶ τὸ δυσπόρευτον καὶ δυσήλατον εἶναι δοκοῦν, ἐπιλωμένον προσκεῖσθαι τοῖς δι' αὐτοῦ βαδίζουσιν ἐθέλουσι. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ δι' ἐνὸς τῶν ἀγίων προφητῶν σαφῶς εἰρημένον· «Πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ ἔσται πάντα
 10 τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεΐαν, καὶ ἡ τραχεῖα εἰς ὁδοὺς λείας». Καὶ πάλιν· «Ὁδὸς εὐσεβῶν εὐθεΐα ἐγένετο, καὶ παρεσκευασμένη ἡ ὁδὸς τῶν εὐσεβῶν».

Ἔτι δὲ ἀριθμοῦ κρείττονες οἱ κεκλημένοι γεγόνασι καὶ ἐκ παντὸς μέρους τῆς ὑπ' οὐρανὸν συναγηγευμένοι, διαμε-
 15 μῆνυκεν εἰπών· «Ἴδου οὗτοι πόρρωθεν ἔρχονται, καὶ οὗτοι ἀπὸ βορρᾶ καὶ θαλάσσης, ἄλλοι δὲ ἐκ γῆς Περσῶν». Τὸ γὰρ «πόρρωθεν» ἔοικεν ὑποδηλοῦν τὰ μέρη τὰ νότια, ὃ δὲ βορρᾶς τὰ βόρεια, θάλασσα δὲ τὰς πρὸς δυσμὰς χώρας. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτῶν ὁ Ψαλμῶδὸς διαμνημονεύει λέγων·
 20 «Τὸν βορρᾶν καὶ τὴν θάλασσαν σὺ ἔκτισας». Οἱ δὲ ἐκ γῆς Περσῶν εἶεν ἂν οἱ ἐξ ἠοῦς σεσαγηνευμένοι. Πρὸς ἀκτῖνα γὰρ ἡ Περσῶν γῆ ἐστίν. Ἡ τάχα που καὶ τοὺς προσκυνήσαντας αὐτῷ μάγους νοεῖσθαι πρέπει. Ἦκον γὰρ εἰς τὴν Ἰουδαίαν πυνθανόμενοί τε καὶ λέγοντες· «Ποῦ ἔστιν ὁ τε-
 25 χθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἦλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ». Προσκυνήσαντες γὰρ, καὶ δώροις ἐτίμων, λιβάνῳ τε, φημί, καὶ χρυσῷ καὶ σμύρῃ. Διαμέμνηται δὲ τοῦτο λέγων ὁ Ψαλμῶδὸς περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ· «Καὶ ζήσεται, καὶ δοθήσεται αὐτῷ ἐκ τοῦ χρυσοῦ τῆς Ἀραβίας». Ἀραβίαν γὰρ ἐν τούτοις τὴν τῶν Περσῶν ὀνομάζει χώραν.

δρόμο». Γιατί φαίνεται ὅτι ἔχει ὑψωθεῖ πολὺ καὶ εἶναι ἀδύνατο τοὺς πολλοὺς τὸ νὰ γίνεи κανεῖς λαμπρὸς μὲ τὴν ἐγκράτεια, τὴ σωφροσύνη, τὴ μακροθυμία, τὴν ἀνεξικακία, τὴν πραότητα, τὴν ἀγάπη καὶ τὰ λοιπά, ἀλλὰ ὁ Σωτῆρας μᾶς ἔκανε ὁμαλὸ καὶ εὐκολοδιάβατο καθε δρόμο, ὥστε κι αὐτὸ πού νομίζομε ὅτι εἶναι δύσκολο νὰ τὸ διαβεῖ κανεῖς καὶ νὰ τὸ διασχίσει, νὰ εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κάθε ἐμπόδιο γιὰ ὅσους θέλουν νὰ πορευθοῦν μέσω αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸ, νομίζω, σημαίνει ἐκεῖνο πού εἰπώθηκε μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἅγιους προφῆτες· «Κάθε φαράγγι θὰ γεμίσει, κι ὅλα τὰ στραβά θὰ γίνουν ἴσια, καὶ κάθε τραχὺς δρόμος θὰ γίνεи λεῖος»²³. Καὶ πάλι· «Ὁ δρόμος τῶν εὐσεβῶν ἔγινε εὐθύς, ὁ δρόμος τῶν εὐσεβῶν ἔχει προπαρασκευασθεῖ καλά»²⁴.

Ἔτσι βέβαια αὐτοὶ πού κλήθηκαν εἶναι ἀπειράριθμοι καὶ ἔχουν συναχθεῖ ἀπὸ κάθε μέρος τῆς οἰκουμένης, τὸ διαμήνυσε λέγοντας· «Νά, αὐτοὶ ἔρχονται ἀπὸ μακριά, ἄλλοι ἀπὸ τὸ βορρᾶ καὶ τὴ θάλασσα, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Περσῶν». Γιατί τὸ «μακριά» φαίνεται νὰ ὑποδηλώνει τὰ νότια μέρη, ὁ βορρᾶς τὰ βόρεια, ἐνῶ ἡ θάλασσα τὶς δυτικὲς χῶρες. Καθόσον ἔτσι τὶς ἀναφέρει καὶ ὁ Ψαλμωδὸς λέγοντας· «Ἐσὺ ἔκτισες τὸ βορρᾶ καὶ τὴ θάλασσα»²⁵. Οἱ ἐρχόμενοι ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Περσῶν μπορεῖ νὰ εἶναι ὅσοι σαγηνεύθηκαν ἀπὸ τὰ ἀνατολικά μέρη. Γιατί ἡ χώρα τῶν Περσῶν εἶναι πρὸς τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου. Ἦ ἴσως πρέπει νὰ ἐννοήσομε καὶ τοὺς μάγους πού τὸν προσκύνησαν. Γιατί ἔφτασαν στὴν Ἰουδαία καὶ ζητοῦσαν νὰ μάθουν λέγοντας· «Ποῦ εἶναι ὁ βασιλιάς τῶν Ἰουδαίων πού γεννήθηκε; Γιατί εἶδαμε τὸ ἄστρο του στὴν Ἀνατολή καὶ ἦρθαμε νὰ τὸν προσκυνήσομε»²⁶. Κι ἀφοῦ τὸ προσκύνησαν, τὸν τίμησαν μὲ δῶρα, λιβάνι καὶ χρυσὸ καὶ σμύρνα²⁷. Τὸ ἀναφέρει κι αὐτὸ ὁ Ψαλμωδὸς λέγοντας γιὰ τὸν Σωτῆρα ὅλων μας Χριστὸ· «Θὰ ζήσει καὶ θὰ τοῦ προσφερθεῖ χρυσάφι ἀπὸ τὴν Ἀραβία»²⁸. Γιατί Ἀραβία ἐδῶ ὀνομάζει τὴ χώρα τῶν Περσῶν.

26. Ματθ. 2, 1-2.

27. Ματθ. 2, 11.

28. Ψαλμ. 71, 15.

Στίχ. 13. «Εὐφράνθητε, οὐρανοί, καὶ ἀγαλλιᾶσθω ἡ γῆ.
Ῥηξάτωσαν τὰ ὄρη εὐφροσύνην, ὅτι ἠλέησεν ὁ Θεὸς
τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ πα-
ρεκάλεσεν».

5 Εἰς ἓνα συγκαλεῖ θίασον οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ τὴν ἐπὶ
τοῖς παρ' αὐτοῦ σεσωσμένοις ἀποπληροῦν ἑορτὴν εὖ μάλα
διακελεύεται. Νοηθεῖεν δ' ἂν οὐρανοὶ μὲν οὐκ αὐτὸ τὸ
στοιχεῖον, ἀλλ' οἱ ταῖς ἄνω μοναῖς ἐνδαιτώμενοι καὶ ἐναύ-
λισμα πλουτοῦντες τὸν οὐρανόν, ἅγιοι τε Δυνάμεις, Ἀρχαί
10 καὶ Θρόνοι καὶ Ἐξουσίαι καὶ τὰ ἔτι ἐπέκεινα Σεραφίμ. Γῆ
δὲ ὁμοίως οἱ παρ' αὐτοῖς προσδοκῶντες ἔσεσθαι τὴν ἐπι-
φάνειαν αὐτοῦ, καὶ παρεσόμενον εἰδότες αὐτὸν ἐπὶ λυτρώ-
σει τῶν ἐξ Ἰσραήλ, καὶ ἀπάντων δὲ τῶν ἐθνῶν τῶν ἀνά πᾶ-
σαν ὄντων τὴν γῆν καθάπερ ἀμέλει καὶ Συμεὼν ὁ δίκαιος,
15 βρέφος ἔτι βραχὺ τὸν Ἰησοῦν ἐν ἀγκάλαις ἔχων ἐδοξολόγει
Θεόν, οὕτω λέγων· «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσπο-
τα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου
τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἠτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν
ἐθνῶν» καὶ τὰ ἐξῆς. Εἰ τάχα που καὶ αὐτοὺς νοητέον τοὺς
20 σεσωσμένους, ἐπὶ γε σφίσιν αὐτοῖς τελοῦντας τὴν ἑορτὴν,
καὶ ταῖς καθηκούσαις δοξολογίαις στεφανοῦντας τὸν Λυ-
τρωτὴν· ὅρη γε μὴν παραρῶν γνύντα τὴν εὐφροσύνην, ὑπο-
τοπητέον εἶναι, καθάπερ ἔφην ἀοτιῶς, τὰς ἠρμόνας ὑψοῦ
κατ' ἀρετὴν δυνάμεις λογικὰς, ἧγουν τοὺς τῶν εὐαγγελι-
25 κῶν κηρυγμάτων ἱερουργούς, οἱ Χριστὸν λαλοῦντες καὶ τὰ
αὐτοῦ, νοητῆς εὐφροσύνης πιμπλάσι τὴν γῆν.

Ἀπαγγέλλουσι γὰρ «ὅτι ἠλέησεν ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ
καὶ τοὺς ταπεινοὺς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ παρεκάλεσεν». Ἠλέησε
γὰρ ἅπαντας ἐπιλάμπας αὐτοῖς ὁ Χριστός, εἴπερ ἐστὶν ἀλη-
30 θές, ἐξήρηνται χειρὸς διαβολικῆς καὶ δαιμονίων σκαιότη-
τος. Ἀπηλλάχθησαν δὲ καὶ τῆς πάλαι τυραννύσης κατ' αὐ-

Στίχ. 13. «Εὐφρανθεῖτε, σεῖς οἱ οὐρανοί, καὶ ἄς γεμίσει ἀπὸ ἀγαλλίαση ἢ γῆ. Ἄς ξεσπάσουν καὶ ἄς πλημμυρίσουν ἀπὸ εὐφροσύνη τὰ ὄρη, γιατί ὁ Θεὸς ἔδειξε τὸ ἔλεός του στὸ λαὸ του καὶ παρηγόρησε τοὺς ταπεινοὺς τοῦ λαοῦ του».

Συγκαλεῖ σὲ μιὰ συντροφιά τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ καὶ προστάζει νὰ πραγματοποιήσουν ἑορτὴ γι' αὐτοὺς ποὺ σώθηκαν ἀπὸ αὐτόν. Καὶ «οὐρανοί» βέβαια θὰ νοηθοῦν ὄχι τὸ στοιχεῖο οὐρανός, ἀλλὰ αὐτοὶ ποὺ ζοῦν στὶς οὐράνιες διαμονές καὶ τοὺς ἔχει παραχωρηθεῖ πλοῦσια κατοικία ὁ οὐρανός, δηλαδή οἱ ἅγιες Δυνάμεις, οἱ Ἄρχές, οἱ Θρόνοι, οἱ Ἐξουσίες καὶ τὰ ἀκόμη πιὸ πέρα Σεραφίμ. Γῆ πάλι κατ' ὄμοιο τρόπο πρέπει νὰ ἐννοήσομε ἐκείνους ποὺ προσδοκοῦσαν νὰ γίνει σ' αὐτοὺς ἡ ἐμφάνιση τοῦ Χριστοῦ καὶ γνώριζαν ὅτι θὰ ἔρθει γιὰ τὴ λύτρωση τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ὄλων τῶν ἐθνῶν ποὺ ζοῦσαν στὴ γῆ, ὅπως ἀκριδῶς βέβαια καὶ ὁ Συμεὼν ὁ δίκαιος, βρέφος ἀκόμα κρατώντας τὸν Ἰησοῦ στὴν ἀγκαλιά του τὸν δοξολογοῦσε ὡς Θεὸ καὶ ἔλεγε· «Τώρα μπορεῖς νὰ ἀπολύσεις τὸν δοῦλο σου, Δέσποτα, εἰρηνικά, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο σου, γιατί εἶδαν τὰ μάτια μου τὴ σωτηρία σου, τὴν ὁποία ἐτοίμασες γιὰ ὅλα τὰ ἔθνη»²⁹ καὶ τὰ λοιπά. Ἡ ἴσως μποροῦν νὰ νοηθοῦν καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ποὺ ἔχουν σωθεῖ, ποὺ τελοῦν γιὰ τοὺς ἴδιους τοὺς ἑαυτοὺς των τὴν ἑορτὴ καὶ στεφανώνουν μὲ τὶς πρέπουσες δοξολογίες τὸν Λυτρωτὴ. Ὁρη πάλι ποὺ ἀφήνουν νὰ ξεσπάσει ἡ χαρὰ τους πρέπει νὰ ὑπονοήσομε, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ὅτι εἶναι οἱ λογικὲς δυνάμεις ποὺ βρίσκονται ψηλὰ ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ, δηλαδή τοὺς ἱερουργοὺς τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, ποὺ κηρύττουν τὸν Χριστὸ καὶ τὰ σχετικὰ μ' αὐτόν καὶ γεμίζουν μὲ πνευματικὴ εὐφροσύνη τὴ γῆ.

Κηρύττουν λοιπὸν «ὅτι ὁ Θεὸς ἔδειξε τὸ ἔλεός του στὸ λαὸ του καὶ παρηγόρησε τοὺς ταπεινοὺς τοῦ λαοῦ του». Ἐλαμψε σ' αὐτοὺς ὁ Χριστὸς καὶ τοὺς ἐλέησε ὅλους, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὴν διαβολικὴ ἐξουσία καὶ τὴν κακία τῶν δαιμονίων. Ἀπαλλάχθηκαν ὁμως καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ποὺ τοὺς

τῶν ἁμαρτίας, καὶ προσέτι τῶν τοῦ θανάτου δεσμῶν, ἠξίω-
 νται δὲ χάριτος καὶ ὑπερκοσμίου δωρεᾶς, μέτοχοι γεγονότες
 ἁγίου Πνεύματος, καὶ τῇ τῆς υἰοθεσίας δόξῃ κατηγλαϊσμέ-
 νοι καὶ τὴν ὑπὲρ νοῦν ἐλπίδα πλουτήσαντες. Πλήν ἄθρει
 5 τὴν ἐπιτήρησιν τῶν τοῦ προφήτου λόγων· «Τοὺς γὰρ ταπει-
 νοὺς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ», φησί, «παρεκάλεσε». Ταπεινοὺς δὲ
 εἶναί φαμεν τοὺς εὐήνιον ὑφέντας τῷ Χριστῷ τὸν ἀρχένα,
 καὶ τῆς ὑπ' αὐτῷ βασιλείας οὐκ ἀτιμάσαντας τὸν ζυγόν, διά-
 τοι τὸ προσήκασθαι τὴν πίστιν, ἠντρεπίσθαι δὲ καὶ τὴν ἐν
 10 πνεύματί τε καὶ ἀληθείᾳ προσκύνησιν αὐτῷ καὶ λατρείαν
 ἐπιτελεῖν τῶν τὴν πίστιν οὐ προσηκαμένων, οὐκ ὄντων τα-
 πεινῶν, ἀλλ' ὑψοῦ τὸ κέρας ἰόντων [γρ. ἰέντων], καὶ λαλούν-
 των ἀδικίαν κατ' αὐτοῦ, καὶ τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ θεσπίσμασι,
 γαῦρον ὥσπερ ἀνατεινόντων τὸν τῆς διανοίας ἀρχένα, οὐ-
 15 τοι τῆς πνευματικῆς οὐκ ἠξίωvται παρακλήσεως. Οὐ γὰρ
 ἦσαν ἄξιοι. «Τίς γὰρ μερίς πιστῶν μετὰ ἀπίστων;», κατὰ τὸ
 γεγραμμένον.

Στίχ 14-15. «Εἶπε γὰρ Σιών, Ἐγκατέλιπέ με Κύριος,
 καὶ ὁ Κύριος ἐπελάθετό μου. Μὴ ἐπιλήσεται μήτηρ τοῦ
 20 παιδὸς αὐτῆς τοῦ ἐλεῆσαι καὶ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐ-
 τῆς; Εἰ δὲ καὶ ἐπιλάθοιτο ταῦτα γυνή, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπι-
 λήσομαί σου».

Προὔθηκε μὲν γὰρ ὁ τῶν ὅλων Σωτὴρ Κύριος, καὶ πρό-
 γε τῶν ἄλλων τοῖς τῆς Σιών τέκνοις, ἥτοι τοῖς ἐξ αἵματος
 25 Ἰσραήλ, τὴν διὰ πίστεως χάριν, καὶ διὰ μυρίων ὅσων αὐ-
 τοὺς ἀνέπειθε, λέγων, Ἐπιδράξασθε τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν
 ἦν δύνασθαι πιστεύσασιν εἰς αὐτὸν τὰς τοῖς πατράσιν
 ἐπηγγελμένας καταπλουτήσαι φιλοτιμίας. Οἱ δὲ ἦσαν ἄτεγ-
 κτοι καὶ ἀπειθεῖς, καὶ γοῦν τῶν διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέ-
 30 ως ὑπερορῶντες νόμων, καὶ προφητικῶν κηρυγμάτων ὀλί-
 γα πεφροντικότες, καὶ τοῦ πιστεύειν ἐξώλισθον, καὶ τοῖς
 τῆς κυριοκτονίας ἠλώσαν βρόχοις. Οὐκοῦν ἐξώθησαν ταύ-

τυραννοῦσε παλαιά, καὶ ἀκόμα κι ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου, καὶ ἀξιώθηκαν χάρη καὶ ὑπερκόσμια δωρεὰ μὲ τὸ νὰ γίνουν μέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ λαμπροὶ ἀπὸ τὴ δόξα τῆς υἱοθεσίας, καὶ ἔχοντας ἀποκτήσει σὰν πλοῦτο τὴν πέρα ἀπὸ τὸ νοῦ ἐλπίδα. Πλὴν ὅμως πρόσεχε τὴν ἐπισήμανση τοῦ προφήτη· γιατί λέγει, «Παρηγόρησε τοὺς ταπεινοὺς τοῦ λαοῦ του». Ταπεινοὶ λέμε ὅτι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἔσκυψαν ὑπάκουο τὸν αὐχένα τους στὸν Χριστὸ καὶ δὲν ἀτίμωσαν τὸν ζυγὸ τῆς βασιλείας του, ἐπειδὴ ἀποδέχθηκαν τὴν πίστη καὶ κατάρτισαν τὴν προσκύνησή τους σ' αὐτὸν καὶ τὴ λατρεία τους ὥστε νὰ εἶναι πνευματικὴ καὶ ἀληθινή³⁰. Ὅσοι ὅμως δὲν ἀποδέχθηκαν τὴν πίστη, ἐπειδὴ δὲν ἦταν ταπεινοί, ἀλλ' ὑψωναν τὸν αὐχένα τους καὶ τοῦ ἐκτόξευαν ἀδικίες, ἀλλὰ καὶ στὰ ἱερὰ θεσπίσματά του ὑψωναν ἀγέρωχο τὸν αὐχένα τῆς διάνοιάς τους³¹, αὐτοὶ δὲν ἀξιώθηκαν τὴν πνευματικὴ παρηγοριά. Καθόσον δὲν ἦταν ἄξιοι. Γιατὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Τί σχέση ἔχουν οἱ πιστοὶ μὲ τοὺς ἄπιστους;»³².

Στίχ. 14-15. «Γιατὶ εἶπε ἡ Σιών· Μὲ ἐγκατέλειψε ὁ Κύριος, ὁ Κύριος μὲ λησμονήσε. Μήπως ἡ μητέρα θὰ λησμονήσει τὸ παιδί της καὶ δὲν θὰ σπλαχνισθεῖ τοὺς καρπούς τῆς κοιλιᾶς της; Ἀλλὰ κι ἂν τὰ λησμονήσει αὐτὰ ἡ μητέρα τους, ἐγὼ δὲν θὰ σὲ λησμονήσω».

Ὁ Σωτὴρας τῶν ὅλων καὶ Κύριος πρόσφερε πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα στὰ τέκνα τῆς Σιών, ἦτοι τοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλίτες, τὴ χάρη μέσω τῆς πίστεως, καὶ μὲ μύρια ὅσα προσπαθοῦσε νὰ τοὺς πείσει λέγοντας· Ἐπωφεληθεῖτε τὸν καιρὸ, κατὰ τὸ ὅποιο εἶναι δυνατὸ, πιστεύοντας σ' αὐτόν, νὰ λάβετε πλούσια τὰ δῶρα τῶν ὑποσχέσεων ποὺ ἔδωσε στοὺς πατέρες σας. Αὐτοὶ ὅμως ἦταν ἀμετάπιστοι καὶ ἀνυπάκουοι, καὶ γι' αὐτό, περιφρονώντας τοὺς νόμους τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ καὶ δείχνοντας μικρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ προφητικὰ κηρύγματα, καὶ ἀπὸ τὴν πίστη ὀλίσθησαν, καὶ πιάστηκαν στοὺς βράχους τοῦ φόνου τοῦ Κυρίου. Ἀπορρίφθηκαν λοιπὸν γι'

30. Ἰω. 4, 24.

31. Ψαλμ. 74, 6.

32. Β' Κορ. 6, 15.

της ἔνεκα τῆς αἰτίας, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος τέθεινται μακράν, πλὴν σέσωσται τὸ κατάλειμμα, καὶ οὐχ ὀλόρριξος ἀπώλετο ὁ Ἰσραήλ. Βραχεῖς δὲ λίαν οἱ σεσωσμένοι γεγονάσι, καὶ εὐαρίθμητοι παντελῶς ὡς πρὸς γε τὴν τῶν ἀπειθούτων πληθύν. Ἀστειότατα τοίνυν ἡ Σιών τὸ τῆς Ἰουδαίας μητρὸς ἐπέχουσα πρόσωπον εἰσφέρεται νυνὶ μονοουχὶ καὶ κλαιούσης ὡς παρεωραμένης παρὰ τοῦ συγκροτούντος Θεοῦ, ταύτῃ τοι καὶ ὀλιγοστῶν αὐτῇ περιλειφθέντων τέκνων. Ἔφη γάρ, φησὶν, ὅτι «Ἐγκατέλιπέ με Κύριος, 10 καὶ ὁ Κύριος ἐπελάθετό μου». Καὶ τί πρὸς ταῦτα Θεός; Ἀπαράδλητον ἀποφαίνει τὴν εἰς ἀνθρώπους ἀγάπην, καὶ τῇ νοητῇ Θεὸς Σιών ἐπαγγέλλεται τὰ ἐξ οἰκτιρμῶν ἀγαθὰ, καὶ ὡς οὐκ ἂν ἐπιλάθοιτό ποτε τῶν ἑαυτοῦ κτισμάτων πειρᾶται πληροφορεῖν. Ὡσπερ γὰρ οὐκ ἂν ἐπιλάθοιτο τεκοῦσα γυναικὶς 15 νῆ τῶν ἑαυτῆς τέκνων βραβευτὴν ἔχουσα τῆς ἀνωτάτω φιλανθρωπίας, ἣν τὸν φιλοστοργίας, τὸν τῆς φύσεως νόμον, οὕτως οὐδ' ἂν ἐγὼ ἐπιλαθοίμην, φησὶ, τῶν ἐμῶν εἰ τάχα που καὶ τῆς ἐν μητράσι φιλοστοργίας ὑπερνήχεται τὰ τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνα. Ὁ μὲν γὰρ οὐδὲν ἀπεικὸς καὶ εἰς λήθην περὶ 20 σεῖν δύνασθαι, ἐμὲ δὲ τοῦτο παθεῖν οὐ θέμις

Οὐκοῦν ὁ μὲν λόγος ὡς ἀπὸ γε τῆς ἐπὶ γῆς Σιών, ἣ γουν τῆς τῶν Ἰουδαίων μητρὸς παθούσης τὴν ἀπαιδίαν, ἣ γουν ὀλιγοπαιδίαν, ἣ δὲ γε ὑπόσχεσις ὡς πρὸς γε τὴν νοητὴν ἐστὶ Σιών, ἣ καὶ πάνσοφος Παῦλος προσεληλυθέναι φησὶ 25 τοὺς πιστεύσαντας, ἵνα τὴν ἐξ ἔθνῶν καὶ Ἰουδαίων συναγερμένην Ἐκκλησίαν ἐννοῆς, τύπον ἐπέχουσαν τῆς ἄνω, ἣς καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος διαμνημονεύει λέγων· «Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστίν, ἣτις ἐστὶ μήτηρ πάντων ἡμῶν». Πόλις γὰρ ἐστὶ Θεοῦ ζῶντος, καὶ πρωτοτόκων τροφός, καὶ μήτηρ ἁγίων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, ἣς 30 οὐκ ἂν ἐπιλάθοιτό ποτε Χριστός. Ἀγαπᾷ γὰρ τὴν Ἐκκλη-

33. Ἦσ. 10, 22.

34. Ἐβρ. 12, 22.

35. Γαλ. 4, 26.

αὐτὴ τὴν αἰτία καὶ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν οἰκειότητα πρὸς αὐτόν, σώθηκε ὅμως τὸ ὑπόλειμμα³³, καὶ δὲν χάθηκε ὁλόρριζα ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός. Ἄλλ' ἦταν πολὺ λίγοι ἐκεῖνοι ποὺ σώθηκαν καὶ ἐντελῶς ὀλιγάριθμοι, σὲ σύγκριση μὲ τὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ δὲν ὑπάκουσαν. Πολὺ πετυχημένα λοιπὸν παρουσιάζεται τώρα ἡ Σιών μὲ τὸ πρόσωπο τῆς Ἰουδαίας μητέρας κλαίοντας κατὰ κάποιον τρόπο, γιατί τάχα περιφρονήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ ποὺ τὴν ὑποστήριζε, καὶ γι' αὐτὸ τῆς ἀπέμειναν λιγοστὰ τέκνα της. Γιατὶ εἶπε, λέγει: «Μ' ἐγκατέλειψε ὁ Κύριος, ὁ Κύριος μὲ λησμόνησε». Καὶ τί κάνει ὁ Θεὸς ἀπέναντι σ' αὐτό; Παρουσιάζει ἀσύγκριτη τὴν ἀγάπη του πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὑπόσχεται στὴ νοητὴ Σιών τὰ ἀγαθὰ τῆς εὐσπλαχνίας του, καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ μᾶς πληροφορήσει, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ λησμονοῦσε τὰ δημιουργήματά του. Ὅπως δηλαδὴ δὲν θὰ λησμονοῦσε τὰ παιδιά της ἢ μάνα ποὺ τὰ γέννησε, ἔχοντας βραβευτὴ τῆς ἀνώτατης φιλανθρωπίας, ἦτοι φιλοστοργίας, τὸ νόμο τῆς φύσης, ἔτσι οὔτε ἐγὼ θὰ λησμονοῦσα, λέγει, τοὺς δικούς μου, ἀφοῦ βέβαια τὴ φιλοστοργία τῶν μητέρων τὴν ξεπερνᾷ ἢ φιλοστοργία τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἐκείνη δὲν εἶναι καθόλου ἀπίθανο νὰ φτάσει νὰ τὰ λησμονήσει, γιὰ μένα ὅμως αὐτὸ εἶναι ἀνεπίτρεπτο.

Ὁ λόγος λοιπὸν εἶναι σὰν νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐπίγειο Σιών, ἦτοι τὴν Ἰουδαία μητέρα ποὺ ἔπαθε τὴν ἀτεκνία, ἦτοι τὴν ἔλειψη πολλῶν παιδιῶν, ἐνῶ ἡ ὑπόσχεση δίνεται στὴ νοητὴ Σιών, στὴν ὁποία καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγει ὅτι προσῆλθαν ὅσοι πίστεψαν³⁴, γιὰ νὰ ἐννοεῖς τὴ συγκροτημένη Ἐκκλησία ἀπὸ ἐθνικούς μαζί καὶ Ἰουδαίους, ποὺ ἀποτελεῖ τύπο τῆς οὐράνιας, τὴν ὁποία καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος μνημονεύει λέγοντας: «Ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ εἶναι ἐλεύθερη, αὐτὴ ποὺ εἶναι μητέρα ὅλων μας»³⁵. Γιατὶ εἶναι ἡ πόλη τοῦ ζῶντος Θεοῦ, μητέρα τῶν πρωτότοκων καὶ μητέρα ἀγίων ποὺ ἔχουν ἀπογραφεῖ στοὺς οὐρανοὺς³⁶, τὴν ὁποία ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσει ὁ Χριστός. Γιατὶ ἀγαπᾷ τὴν Ἐκκλησία,

36. Ἐβρ. 12, 23.

σίαν, ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ παρέστησε, κτήσας τοὺς δύο λαοὺς εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀποκαταλλάξας ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι πρὸς τὸν Πατέρα. Πῶς οὖν ἂν ἐπιλάθοιτο τοῦ ἰδίου σώματος, τοῦτ' ἔστι τῆς Ἐκκλησίας, ἣς ἔστι κε-
5 φαλή;

Στίχ. 16-17. «Ἴδου ἐπὶ τῶν χειρῶν μου ἐξωγράφησά σου τὰ τεῖχη, καὶ ἐνώπιόν μου εἶ διὰ παντός, καὶ ταχὺ οἰκοδομηθήσῃ ὑφ' ὧν καθηρέθης, καὶ οἱ ἐρημώσαντές σε ἐξελεύσονται ἐκ σοῦ».

10 Δυσεύρητος κοιμιδῆ τῶν προκειμένων ὁ νοῦς. Ποίας γὰρ εἶναι τὰς τοῦ Θεοῦ χειρῶν ὑποτοπήσαι τις ἂν, ἐφ' ὧν καὶ γεγράφθαι τὰ τεῖχη Σιών, ἐννοεῖσθαι θέμις; Πλεισταχοῦ μὲν τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν χειρῶν ὀνομάζει Θεοῦ τὰς δραστηρίους αὐτοῦ δυνάμεις, δι' ὧν εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα πα-
15 ρήνεγκεν, εἰ καὶ ἐνεργεῖ τι τῶν κατὰ γνώμην αὐτῷ· οἷον τὴν εἰς τὸ εἶναι πάροδον ἀνθρώπου παντὸς διατρανοῖ λέγων ὁ Μελωδός· «Αἱ χεῖρές σου ἔπλασάν με καὶ ἐποίησάν με, ὅτι αὐτοῦ ἔστιν ἡ θάλασσα, καὶ αὐτὸς ἐποίησεν αὐτήν, καὶ τὴν ξηρὰν αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἔπλασαν». Καὶ πάλιν· «Καί
20 σὺ κατ' ἀρχάς, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί». Εἶτα πῶς ἂν τις ὑπονοήσῃε ταῖς δραστηρίοις δυνάμεσι τοῦ Θεοῦ, καθάπερ ἐν πίνακι γεγράφθαι τὰ τεῖχη Σιών τῆς ἐνθάδε νοουμένης; ἢ καὶ ποιῶν ὄλως διαμνημονεύει τειχῶν ὁ λόγος;

25 Τί οὖν ἄρα φαμέν; Ἀπειρέξειεν ἂν οὐδέν, ὡς γε οἶμαι, τὸν Χριστοῦ μαθητὴν, τοιοῦτόν τινα τοῖς προκειμένοις ἐφαρμόσαι νοῦν. Ἦτιᾶτο τὸν Κύριον ἢ Σιών, ὡς ἐπιλαθόμενον αὐτῆς Ἄλλ' ὅτι μὴ τοῦτό ἐστιν ἀληθὲς πειραῖται δεικνύειν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὡς ἀπό γε τῶν τῆς ἐνανθρω-
30 πύσεως καὶ ὧν ὑπέμεινε δι' ἡμᾶς, γενόμενος καθ' ἡμᾶς Καί-

τὴν ὁποία ὁ ἴδιος παρουσίασε στὸν ἑαυτὸ του³⁷, χτίζοντας τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἓνα καινὸ ἄνθρωπο³⁸ καὶ συμφιλιώνοντας μὲ τὸν Πατέρα τοὺς δύο ἑνωμένους σὲ ἓνα σῶμα. Πῶς λοιπὸν νὰ λησμονήσῃ τὸ ἴδιο του τὸ σῶμα, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας εἶναι κεφαλὴ³⁹;

Στίχ. 16-17. «Νά, πάνω στὰ χέρια μου ζωγράφισα τὰ τείχη σου καὶ εἶσαι πάντοτε μπροστά μου, καὶ γρήγορα θὰ ἀνοικοδομηθεῖς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ σὲ γκρέμισαν, καὶ αὐτοὶ ποὺ σὲ ἐρήμωσαν θὰ φύγουν ἀπὸ σένα».

Εἶναι δύσκολο νὰ ἐξιχνιασθεῖ τὸ νόημα τοῦ ἔδαφίου αὐτοῦ. Γιατὶ ποιά θὰ μπορούσε νὰ φαντασθεῖ κανεὶς ὅτι εἶναι τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ, πάνω στὰ ὁποῖα μπορεῖ σωστὰ νὰ σκεφθεῖ ὅτι ζωγραφίστηκαν τὰ τείχη τῆς Σιών; Σὲ πᾶρα πολλὰ σημεῖα ἡ ἁγία Γραφὴ χέρια τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τὶς δραστικὲς δυνάμεις του μὲ τὶς ὁποῖες ἔφερε στὴν ὑπαρξὴ τὰ πάντα, ἂν καὶ ἐνεργεῖ ὁ ἴδιος κατὰ ἀπὸ ὅσα σκέπτεται, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸν ἐρχομὸ τοῦ ἀνθρώπου στὴν ὑπαρξὴ τὴ διακηρύττει ὁ Ψαλμωδὸς λέγοντας: «Τὰ χέρια σου μὲ ἔπλασαν καὶ μὲ δημιούργησαν»⁴⁰. γιατί «αὐτοῦ εἶναι ἡ θάλασσα καὶ αὐτὸς τὴν ἔκανε, καὶ τὴν ξηρὰ τὰ χέρια του τὴν ἔπλασαν»⁴¹. Καὶ πάλι: «Καὶ ἐσύ, Κύριε, στὴν ἀρχὴ θεμελίωσες τὴ γῆ καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἶναι οἱ οὐρανοί»⁴². Καὶ πῶς τότε μπορεῖ νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς, ὅτι στίς δραστικὲς δυνάμεις τοῦ Θεοῦ ἔχουν ζωγραφισθεῖ σὰν σὲ πίνακα τὰ τείχη τῆς Σιών, τῆς ἐννοούμενης ἐδῶ στὴ γῆ; Ἡ καὶ ποιά τείχη γενικὰ ἀναφέρει ὁ λόγος;

Τί θὰ ποῦμε λοιπὸν; Τίποτε δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἐμποδίσει, ὅπως ἐγὼ νομίζω, τὸν μαθητὴ τοῦ Χριστοῦ νὰ ἀποδώσει τὸ παρακάτω νόημα στὰ λεγόμενα αὐτά. Κατηγοροῦσε τὸν Κύριο ἡ Σιών, ὅτι τάχα τὴ λησμόνησε. Ἄλλὰ ὅτι αὐτὸ δὲν ἀληθεύει, προσπαθεῖ νὰ τὸ ἀποδείξει ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπὸ τὸ γεγονὸς τῆς ἐνανθρώπησης καὶ ἀπὸ ὅσα ὑπέμεινε γιὰ χάρη μας ὅταν ἔγινε

40. Ἰωβ 10, 8. Ψαλμ. 118, 73. 41. Ψαλμ. 94, 5. 42. Ψαλμ. 101, 26. Ἑβρ. 1, 10.

τοι γὰρ ἐξὸν ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ Πατρὸς ὑπάρχειν αὐτόν, οὐχ ἄρπαγμὸν ἐποιήσατο τοῦτο, καθίκετο δὲ μᾶλλον εἰς κένωσιν. Ἐλαβε δούλου μορφήν, καὶ γέγονεν ὑπήκοος τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Ἐκρεμάθη γὰρ
 5 ἐπὶ ξύλου, προσηλωθεισῶν αὐτοῦ τῶν χειρῶν. Πλὴν τὸ σωτήριον πάθος καθεῖλεν ἀρχάς, τεθριάμβευκε κοσμοκράτορας τοῦ αἰῶνος τούτου, ἠλευθέρωσεν ἅπαντας τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος, προσεκόμισεν ἡμᾶς τῷ Θεῷ. «Τῷ γὰρ μάλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν», καὶ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνήνεγκεν ἐν
 10 τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον, καὶ ἐμαλακίσθη μὲν αὐτός, σεσώσμεθα δὲ ἡμεῖς, καὶ γέγονεν ἡμῖν τὸ αὐτοῦ πάθος ἀσφάλειά τε καὶ τεῖχος ἠγόρασε γὰρ ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα, καὶ ἐν ᾧ πέπονθεν αὐτός πειρασθεὶς βεβοήθηκε τοῖς πειραζομένοις, ἔξω τε τῆς πόλεως
 15 ἔπαθεν, ἵνα ἀγιάσῃ τῷ ἰδίῳ αἵματι τὸν λαόν.

Οὐκοῦν, ἐρῶ γὰρ καὶ αὐθις, τὸ Χριστοῦ πάθος καὶ ὁ τίμιος σταυρὸς καὶ ἡ προσήλωσις τῶν αὐτοῦ χειρῶν ἀσφάλεια γέγονε καὶ τεῖχος ἀπρόσιτόν τε καὶ ἀρῥαγὲς τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι. Οὐκοῦν φαίη ἂν εἰκότως, τό, «Ἴδου ἐπὶ
 20 τῶν χειρῶν μου ἐξωγράφησά σου τὰ τεῖχη». Νοήσεις τὴν διάτρησιν τῶν χειρῶν, ἥτοι τὸ πάθος, ὡς δι' ἐνὸς τούτου καταδηλούμενον. Τὸ δὲ «Ἐξωγράφησα», ἀντὶ τοῦ ἐνετύπωσα, φησί. «Καὶ ἐνώπιόν μου εἶ διὰ παντός». Εἰ γὰρ πέπονθεν ὑπὲρ ἡμῶν, πῶς ἂν ἡμῶν ἐπιλάθοιτο; ἢ πῶς οὐκ ἂν
 25 εἶεν ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ δι' οὓς προσηλώθη τῷ ξύλῳ; Εἰ δὲ δὴ τις βούλοιο καὶ καθ' ἕτερον τρόπον τῆ τῶν προκειμένων ἐννοία προσβαλεῖν, οὐδὲν οἶμαι τὸ ἀπεικὸς νοῆσαί τι τοιοῦτον ἐν ταῖς τοῦ Θεοῦ Πατρὸς χερσὶ πάντα εἶναι τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύσαντας, φαίη ἂν οἶμαί τις, καὶ οὐκ ἂν
 30 ἁμάρτοι τὰληθοῦς. Ἐφη γὰρ αὐτός. «Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούουσι καὶ ἀκολουθοῦσί μοι, καὶ γὰρ δίδω-

ὅμοιός μας. Μολονότι δηλαδή μπορούσε νὰ ὑπάρχει μὲ τὴ μορφὴ τοῦ Πατέρα καὶ μὲ ἰσότητά πρὸς αὐτόν, δὲν τὸ ἔκανε αὐτὸ αἰτία ἀρπαγῆς, ἀλλὰ κατέβασε μᾶλλον τὸν ἑαυτό του στὴν κένωση. Πῆρε μορφὴ δούλου καὶ ἔδειξε ὑπακοὴν στὸν Πατέρα του μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ⁴³. Γιατὶ κρεμάσθηκε στὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ⁴⁴ ὅπου καρφώθηκαν τὰ χέρια του. Τὸ σωτήριο ὅμως πάθος κατάργησε ἀρχές, διαπόμευσε τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ κόσμου αὐτοῦ⁴⁵, ἐλευθέρωσε ὅλους ἀπὸ τὴν τυραννία τοῦ διαβόλου καὶ μᾶς ὁδήγησε κοντὰ στὸν Θεό. Γιατὶ «μὲ τὸ πάθος του ἔμεῖς θεραπευθήκαμε» καὶ τὶς ἁμαρτίες μας τὶς ἀνέβασε μὲ τὸ σῶμα του ἐπάνω στὸ ξύλο, καὶ ἐκεῖνος βέβαια ταλαιπωρήθηκε, ἔμεῖς ὅμως σωθήκαμε καὶ τὸ πάθος του ἔγινε γιὰ μᾶς ἀσφάλεια καὶ τεῖχος. Γιατὶ «μᾶς ἔξαγόρασε ἀπὸ τὴν κατάρα τοῦ νόμου μὲ τὸ νὰ γίνεῖ κατάρα γιὰ χάρη μας»⁴⁶, καὶ μὲ τὸν πειρασμὸ τοῦ πάθους του μᾶς βοήθησε στοὺς πειρασμούς μας καὶ «ἔπαθε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, γιὰ νὰ ἔξαγιασῇ τὸν λαὸ μὲ τὸ ἴδιο του τὸ αἷμα»⁴⁷.

Λοιπόν, θὰ τὸ πῶ καὶ πάλι, τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ τίμιος σταυρὸς καὶ τὸ κάρφωμα τῶν χειρῶν του ἔγινε ἀσφάλεια καὶ τεῖχος ἀπρόσβλητο καὶ ἀρράγιστο γιὰ ὅσους πίστεψαν σ' αὐτόν. Ἐπομένως εὐλόγα μπορεῖ νὰ πεῖ, «Νά, ἐπάνω στὰ χέρια μου ζωγράφισα τὰ τεῖχη σου». Νὰ νοήσεις τὸ τρύπημα τῶν χειρῶν, δηλαδή τὸ πάθος, τὸ ὁποῖο ἀπὸ ἓνα μόνο δηλώνεται ὁλόκληρο. Τὸ «ζωγράφισα» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ «ἀποτύπωσα». «Καὶ εἶσαι ἐνώπιόν μου γιὰ πάντα». Γιατί, ἂν ἔπαθε γιὰ χάρη μας, πῶς θὰ μπορούσε νὰ μᾶς ξεχάσει; Ἡ πῶς δὲν θὰ ἦταν μπροστὰ στὰ μάτια του αὐτοὶ ποὺ γιὰ χάρη τους καρφώθηκε στὸ ξύλο; Ἄν ὅμως θέλει κάποιος νὰ προσεγγίσει τὸ νόημα τῶν ἐξεταζομένων ἐδῶ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο, δὲν θὰ εἶναι νομίζω καθόλου ἀταίριαστο νὰ σκεφθεῖ κάτι τέτοιο. Ὅτι ὅσοι πίστεψαν στὸν Χριστὸ βρίσκονται, θὰ μπορούσε νομίζω νὰ πεῖ κανεὶς, ὅλοι στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ Πατέρα, καὶ δὲν θὰ ἀστοχήσει στὴν ἀλήθεια. Γιατὶ εἶπε ὁ ἴδιος· «Τὰ πρόβατα τὰ δικὰ μου ἀκοῦν τὴ φωνὴ μου καὶ μὲ ἀκολουθοῦν, καὶ ἐγὼ δίνω σ' αὐτὰ

46. Ἦσ. 53, 5.

47. Ἐβρ. 13, 12.

μι αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον». Προσέτι καὶ τούτοις, ὡς «Οὐδεὶς ἄρπάσει αὐτὰ ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πατρὸς μου», ἅτε δὴ καὶ ὑπὸ σκέπην ὄντα τὴν ἄνω, καὶ ταῖς ἄνωθεν ἐπικουρίαις εὖ μάλα πεπυρωμένα.

5 Ὅτε τοίνυν ἅπαντας μὲν ἐν χειρὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, οἷον ἀνέχοντος ἡμᾶς, σώζοντός τε καὶ παρ' ἑαυτῶ, καὶ οὐκ ἐφιέντος ἀποκομίζεσθαι πη πρὸς ἃ μὴ θέμις, οὔτε μὴν ταῖς τῶν ἐπιβουλευόντων ὑποφέρεσθαι δυστροπίαις, ἧγουν διαβολικῆς σκαιότητος γενέσθαι θήραμα, τὸ ἀπειρο-
10 γον οὐδὲν νοεῖν καὶ τὰ τῆς Σιών τείχη, οἷον ἐξωγραφῆσθαι ταῖς ἑαυτοῦ χειρὶ, τοῦτ' ἔστιν ἐξησκημένα πρὸς ἀστειότητα τὴν πνευματικὴν, καὶ ὠραισμόν ἔχοντα τὸ ἐξ ἀπάσης ἀρετῆς εὖ μάλα διαγινώσκεσθαι. Τείχη δέ γε τῆς νοσητῆς Σιών γενέσθαι φαμὲν τοὺς ἀγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγε-
15 λιστάς, τεθειμένους εἰς τοῦτο παρὰ Θεοῦ, καὶ ἀδιάληπτον ἔχοντας παρ' αὐτῶ τὴν γνώμην. Ἐγένετο γὰρ αὐτοῖς ἐν οὐρανοῖς τὰ ὀνόματα, τέθεινται δὲ καὶ ἐν βίβλῳ ζώντων. Καὶ μὴ τοι θαυμάσης, εἰ περιβόλους καὶ τείχη τῆς Ἐκκλησίας τοὺς ἀγίους εἶναι φησιν. Ἔστι μὲν γὰρ αὐτὸς τὸ τεῖ-
20 χος καὶ περιτεῖχος. Ὡσπερ δὲ ... ὑπάρχων, καὶ ἀσφάλεια πᾶσα τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτόν, δέδωκε τοῖς ἀγίοις μυσταγωγοῖς ὡς ἐν ἀξιώματος τάξει λαμπροῦ, τὸ καλεῖσθαι τείχη τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Ταχὺ δέ, φησὶν, οἰκοδομηθή-
ση ὑφ' ὧν καθηρέθης Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ, ἧγουν τῶν Ἰου-
25 δαίων καθηγηταί, τὴν ἐπίγειον Σιών, ἧτοι τὴν ἑαυτῶν μητέρα καθεῖλον, ἀποφέροντες αὐτὴν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπαράδεκτον ποιεῖσθαι τὴν πίστιν διδάσκοντες. Ἐφασκον γάρ· «Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωσεῖ λελάληκεν ὁ Θεός, τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστί». Διελάσαντες δὲ εἰς λῆξιν τοῦ
30 παντὸς κακοῦ καὶ ἀνελόντες τὸν κληρονόμον, παραίτιοι γεγόνασι τοῦ πεσεῖν αὐτήν. Ἀλλ' ὥσπερ Ἰουδαῖοι καθεῖ-

48. Ἰω. 10, 27-28.

49. Ἰω. 10, 29.

50. Λουκᾶ 10, 20. Φιλ. 4, 3.

ζωή αἰώνια»⁴⁸. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ κι αὐτὸ «Κανέννας δὲν θὰ τὰ ἀρπάξει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Πατέρα μου»⁴⁹, ἐπειδὴ καὶ κάτω ἀπὸ τὴν οὐράνια σκέπη βρῖσκονται, καὶ εἶναι καλά περιτειχισμένα ἀπὸ τὴν οὐράνια προστασία.

Ὅταν λοιπὸν ὅλοι μας βρισκόμαστε στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, κρατώντας μας κατὰ κάποιο τρόπο καὶ σώζοντάς μας καὶ ἔχοντάς μας κοντά του καὶ μὴ ἀφήνοντάς μας ν' ἀπομακρυνόμαστε σὲ ὅσα δὲν εἶναι ἐπιτρεπτά, οὔτε βέβαια νὰ εἴμαστε ὑποκείμενοι στὶς δυστροπίες τῶν ἐπιβουλευτῶν μας, δηλαδή νὰ γίνομε θήραμα τῆς διαβολικῆς κακότητος, δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιο νὰ νοοῦμε ὅτι καὶ τὰ τείχη τῆς Σιών ἔχουν κατὰ κάποιο τρόπο ζωγραφισθεῖ στὰ χέρια του, δηλαδή εἶναι ἐξασκημένα γιὰ πνευματικὰ χαρίσματα, καὶ ἔχουν τὴν ὠραιότητα νὰ διακρίνονται ἄριστα ἀπὸ τὴν ὅλη ἀρετὴ τους. Τείχη βέβαια τῆς νοητῆς Σιών λέμε ὅτι ἔγιναν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελιστές, ποὺ ὀρίσθηκαν γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἔχουν γι' αὐτὸν ἀμετάβλητη γνώμη. Γιατὶ τὰ ὀνόματά τους ἔχουν γραφεῖ στὸν οὐρανὸ καὶ ἔχουν περασθεῖ στὴ βίβλο τῶν ζώντων⁵⁰. Καὶ μὴν ἀπορήσεις βέβαια ἂν λέγει ὅτι οἱ ἅγιοι εἶναι περίβολοι καὶ τείχη τῆς Ἐκκλησίας. Γιατὶ εἶναι βέβαια αὐτὸς τὸ τείχισμα καὶ τὸ περιτείχισμα, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι (τείχος) καὶ τέλεια ἀσφάλεια ὅσων πίστεψαν σ' αὐτόν, ἔδωσε στοὺς ἁγίους μυσταγωγούς, σὰν ἀξίωμα λαμπρό, τὸ νὰ ὀνομάζονται τείχη τῆς Ἐκκλησίας του. Λέγει ἐπίσης ὅτι «Γρήγορα θὰ ἀνοικοδομηθεῖς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ σὲ γκρέμισαν». Γιατὶ οἱ Ἰουδαῖοι, δηλαδή οἱ καθοδηγητὲς τῶν Ἰουδαίων, γκρέμισαν τὴν ἐπίγεια Σιών, ἦτοι τὴ μητέρα τους, ἀπομακρύνοντας τὴν ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ διδάσκοντας νὰ μὴν ἀποδεχθεῖ τὴν πίστη σ' αὐτόν. Πράγματι ἔλεγαν· «Ἐμεῖς γνωρίζομε, ὅτι ὁ Θεὸς μίλησε στὸν Μωϋσῆ, ἐνῶ αὐτὸς δὲν γνωρίζομε ἀπὸ ποῦ προέρχεται»⁵¹. Κι ἀφοῦ ἔφτασαν στὸ ἔπακρο τῆς κακίας κι ἀφοῦ σκότωσαν τὸν κληρονόμο⁵², ἔγιναν αἴτιοι νὰ πέσει αὐτή. Ἀλλὰ, ὅπως ἦταν Ἰουδαῖοι

51. Ἰω. 9, 29.

52. Ματθ. 21, 38-39.

λον, οὕτω πάλιν Ἰουδαῖοι ὄντες οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, ἤγειραν αὐτήν, μεταβαλοῦσαν δηλονότι, οὐ μείνασαν ὅπερ ἦν, τοῦτ' ἔστιν ἀπειθῆ καὶ Κυριοκτόνον, ἀλλ' ἐν πίστει διαπρέπουσαν, δῆλον δὲ ὅτι τῇ ἐν Χριστῷ.

5 Οἱ δὲ ἐρημώσαντες αὐτήν ἐξῆλθον ἀπ' αὐτῆς Ἐκδέβληντο γὰρ οἱ πρῶτοι καθηγηταί, καὶ ἀντέστησαν ἕτεροι, ὧν καὶ ἀρτίως διεμνημονεύσαμεν· οὐ γὰρ ἦν ἑτέρως μεταβαλεῖν αὐτήν καὶ ἀγαπήσαι Χριστόν καὶ τῆς τοῦ νόμου σκιᾶς ἀνθελέσθαι σκιάν, εἰ μὴ τοῦ καθηγεῖσθαι παρανό-
10 μως αὐτῆς ἐξώσθησαν μὲν οἱ πρῶτοι, ἀντεγήγερται δὲ τῶν ἀγίων μυσταγωγῶν ὁ χορὸς, ὧν καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ἀρίστην ποιεῖται μνήμην, ψάλλων πού καὶ λέγων πρὸς τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Χριστόν· «Καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχον-
15 σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ».

Στίχ. 18. «Ἐὰρ ἄρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε πάντας. Ἴδου συνήλθοσαν καὶ ἦλθοσαν πρὸς σέ. Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, ὅτι πάντας αὐτοὺς ἐνδύση καὶ περιθήση αὐτοὺς ὡς κόσμον νύμφης».

20 Διὰ πάσης ἀγίας καὶ θεοπνεύστου Γραφῆς διηγόρευται σαφῶς, ὅτι μερὶς καὶ κληρὸς ἐστὶ Χριστοῦ τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, ἢ τοῖς τέκνοις τῆς ἐπιγείου Σιών, ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς. «Ἐπιστρέψουσι» γὰρ φησί, «πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν, καὶ Δαβὶδ τὸν βασιλέα αὐτῶν». Καὶ
25 ἐκοπήσονται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν. Παρεισδέβληκε μὲν γὰρ, ἀπειθησάντων αὐτῶν, ἡ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία, ἣν καὶ νοητὴν Σιών εἶναί φαμεν. Κεκλήσονται δὲ κάκεινοι, ἔσονται μία ποιμνὴ, εἷς ποιμὴν, ὥστε μηκέτι δύο Σιών ὀνομάζεσθαι, ἅμφω δὲ
30 εἰς μίαν Ἐκκλησίαν τελεῖν, ἐνός τοῦ πάντων ἀρχιποίμενος ὑπὸ χεῖρα γεγεννημένους. Ὅτι δὲ πάντη τε καὶ πάντως ἔσται

ἐκεῖνοι πού τήν γκρέμισαν, ἔτσι πάλι ὄντας Ἰουδαῖοι οἱ θεσπέσιοι μαθητές, τήν ἀνήγειραν, ἀλλάξε δηλαδή, δέν ἔμεινε αὐτό πού ἦταν, δηλαδή ἀνυπάκοη καί Κυριοκτόνος, ἀλλά διέπρεψε στήν πίστη, στήν πίστη ἀσφαλῶς πρὸς τὸν Χριστό.

Ἐκεῖνοι ὅμως πού τήν εἶχαν ἐρημώσει ἔφυγαν ἀπὸ αὐτήν. Γιατί ἐκδιώχθηκαν οἱ πρῶτοι καθοδηγητές, καί πῆραν τὴ θέση τους ἄλλοι, τοὺς ὁποίους μόλις προηγουμένως ἀναφέραμε. Γιατί δέν ἦταν δυνατὸ νὰ τήν μεταβάλλει διαφορετικὰ καί ν' ἀγαπήσει τὸν Χριστὸ καί ἀντὶ τῆς σκιᾶς τοῦ νόμου νὰ θελήσει ἄλλη σκιά, ἂν δέν ἀπομακρύνονταν οἱ πρῶτοι ἀπὸ τὴν παράνομη καθοδήγησή τους, καί ἀναλάμβανε ὁ χορὸς τῶν ἀγίων μυσταγωγῶν, γιὰ τοὺς ὁποίους ἀριστη ἀναφορὰ κάνει καί ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, ψάλλοντας κάπου καί λέγοντας πρὸς τὸ Σωτήρα τῶν ὅλων Χριστό: «Θὰ τοὺς κάνεις ἄρχοντες ὅλης τῆς γῆς, καί θὰ θυμοῦνται τὸ ὄνομά σου σὲ ὅλες τὶς γενεές τῶν γενεῶν»⁵³.

Στίχ. 18. Στρέψε ὀλόγυρα τὰ μάτια σου καί κοίταξε ὅλους. Νά, μαζεύθηκαν καί ἦρθαν σ' ἐμένα. Ζῶ ἐγώ, λέγει ὁ Κύριος, γιατί θὰ ντύσεις ὅλους αὐτοὺς καί θὰ τοὺς περιβάλλεις μὲ στολίδια ὅπως μιὰ νύμφη».

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τῆς ἀγίας καί θεόπνευστης Γραφῆς λέγεται μὲ σαφήνεια, ὅτι εἶναι μερίδα καί κληρὸς τοῦ Χριστοῦ οἱ ἔξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες, ἢ τὰ παιδιά τῆς ἐπίγειας Σιών, στὸ τέλος τῶν χρόνων τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Γιατί λέγει, «Θὰ ἐπιστρέψουν στὸν Κύριο καί Θεό τους καί τὸν Δαβὶδ τὸν βασιλιά τους, καί θὰ μείνουν κατάπληκτοι ἀπὸ τὸν Κύριο καί τὰ ἀγαθὰ του πού θὰ τοὺς δώσει κατὰ τὶς ἔσχατες ἐκεῖνες ἡμέρες»⁵⁴. Γιατί, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἔδειξαν ἀνυπακοή, παρεμβλήθηκε ἡ Ἐκκλησία ἢ προερχόμενη ἀπὸ τὰ ἔθνη, πού εἶναι, λέμε, καί ἡ νοσητὴ Σιών. Θὰ κληθοῦν ὅμως καί ἐκεῖνοι, καί θὰ γίνουν ἓνα ποίμνιο, ἓνας ποιμένας, ὥστε νὰ μὴν ὀνομάζονται πιά δύο Σιών, ἀλλὰ ν' ἀποτελοῦν οἱ δύο μία Ἐκκλησία, καθοδηγούμενοι ἀπὸ τὸν ἓνα τῶν ὅλων ἀρχιποιμένα. Ὅτι βέ-

54. Ὡσηὲ 3, 5.

ταῦτα, πληροφορεῖ λέγων πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων μητέρα
 5 Ἄβρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε πάντα. Ἴδου
 συνήχθησαν καὶ ἦλθσαν πρὸς σέ. Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος,
 ὅτι πάντα αὐτοὺς ἐνδύσω καὶ περιθήσω ὡς κόσμον νύμ-
 5 φης». Κατεσκεδάσθησαν μὲν γὰρ ὡς οὐκέτι ποιμένος ὑφε-
 στηκότος αὐτοῖς. Εἴρηται γὰρ που δι' ἐνὸς τῶν ἁγίων προ-
 φητῶν ὡς ἐκ προσώπου Χριστοῦ· «Καὶ εἶπα, Οὐ ποιμανῶ
 ὑμᾶς· τὸ ἀποθνήσκον ἀποθνησκέτω, καὶ τὸ ἐκλείπον ἐκλει-
 πέτω», καὶ τὰ κατάλοιπα ἐσθιέτω ἕκαστος τὴν σάρκα τοῦ
 10 πλησίον αὐτοῦ». Τὸ γὰρ ὅλως ἐκπεπτωκὸς τῆς παρὰ Θεοῦ
 φειδοῦς καὶ ἀγάπης, ὅποιον ἂν οὐ πάθοι τὸ βλάβος; Προσ-
 κείσονται γὰρ τοῖς ἐθέλουσι διασπᾶν καὶ ἀποφέρειν αὐ-
 τοὺς οἵπερ ἂν ἐκάστω τῶν ἀδικούντων δοκεῖ. Ἀποκομί-
 ζουσι δὲ Θεοῦ καὶ πονηροὶ καὶ ἀλιτήριοι δαίμονες. Γέγρα-
 15 πται γάρ, ὅτι «Μερίδες ἀλωπέκων ἔσονται». Δρῶσι δὲ τοῦ-
 το καὶ τὰ πολύτροπά τε καὶ ἐν ἡμῖν ὄντα πάθη. Δεδόσθαι
 γὰρ φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλός τινας «εἰς πάθη ἀτιμίας
 καὶ εἰς ἀδόκιμον νοῦν».

Τί οὖν ἐν τούτοις ὁ θεῖος ὑπισχνεῖται λόγος; Κλῆσιν καὶ
 20 συγκομιδὴν τῶν κατεσκεδασμένων, καὶ τὴν ἐν Πνεύματι
 τῶν ἀπολωλότων ἐπιστροφὴν, καὶ τὴν τῶν δραπετευσάν-
 των ἐπάνοδον, ἐπιστροφὴν τε καὶ ἐργηγόρησιν, καὶ τῆς εἰς
 Χριστὸν ἀγάπης τὰ γέρα. Περίβλεψαι γάρ, φησί, καὶ ἄθρει
 τοὺς ἅπαντας. «Ἴδου συνήχθησαν πρὸς σέ». Ἴνα δὲ πιστὴν
 25 ἀποφανῆ τὴν ὑπόσχεσιν, ὄρκω βεβαιοῖ τὸ ῥηθὲν καὶ φησι
 «Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, ὅτι πάντα αὐτοὺς ἐνδύσω εἰς κό-
 σμον νύμφης». Κόσμημα γὰρ ἐκκλησιῶν τὸ σύστημα. Διὰ
 γὰρ τοι τοῦτο τὴν Ἐκκλησίαν ἱματισμῶ διαχρύσω καὶ πε-
 ποικιλμένῳ κατακοσμεῖν ἔθος τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ. Ὅν-
 30 περ γὰρ αἱ πολυειδεῖς καὶ πολυτελέστατοι τῶν λίθων, φημί
 δὴ τῶν Ἰνδικῶν, χρυσοῖς κανόσιν ἐνισχημέναι, θαυμαστόν

βαια αὐτὰ θὰ γίνουν ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα μᾶς τὸ πληροφορεῖ λέγοντας στή μητέρα τῶν Ἰουδαίων «Γύρισε ὀλόγυρα τὰ μάτια σου καὶ κοίταξέ τους ὅλους. Νὰ πού μαζεύθηκαν καὶ ἦρθαν σ' ἐσένα. Ζῶ ἐγὼ λέγει ὁ Κύριος, γιατί θὰ τοὺς ντύσει ὅλους καὶ θὰ τοὺς περιβάλει σὰν μὲ στολίδια νύμφης». Γιατὶ διασκορπίσθηκαν ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε πιά ποιμένας σ' αὐτούς. Εἰπώθηκε βέβαια κάπου ἀπὸ κάποιον ἅγιο προφήτη ὡς ἐκπρόσωπο τοῦ Χριστοῦ· «Καὶ εἶπα· Δὲν θὰ εἶμαι πιά ποιμένας σας· ὅποιος πεθάνει ἄς πεθάνει καὶ ὅ,τι χαθεῖ ἄς χαθεῖ, καὶ ὅσοι ἀπομείνουν ἄς τρώει καθένας τὴ σάρκα τοῦ πλησίον του»⁵⁵. Γιατὶ αὐτὸς πού ἔχει ἐκπέσει ἀπὸ τὴ φροντίδα καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ποιά ζημιὰ μπορεῖ νὰ μὴ πάθει; Γιατὶ θὰ προσκολληθοῦν σὲ ἐκείνους πού θέλουν νὰ τοὺς διασπάσουν καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσουν ἐκεῖ πού θέλει καθένας ἀπὸ αὐτούς πού ἀδικοῦν. Ἀπομακρύνουν ὅμως ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ οἱ πονηροὶ καὶ πανούργοι δαίμονες. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Θὰ γίνουν μερίδες ἀλεπούδων»⁵⁶. Αὐτὸ τὸ κάνουν ἐπίσης καὶ τὰ πολλῶν εἰδῶν πάθη πού δροῦν μέσα μας· γιατί λέγει ὁ πάνσοφος Παῦλος, ὅτι κάποιοι «παραδόθηκαν σὲ πάθη ἀτιμίας καὶ σὲ νοῦ ὄχι ἱκανὸ νὰ κρίνει ὀρθά»⁵⁷.

Τί ὑπόσχεται λοιπὸν μὲ τὰ λεγόμενα αὐτὰ ὁ θεῖος λόγος; Κλήση καὶ σύναξη τῶν διασκορπισμένων, καὶ τὴν ἐπιστροφή μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος ἐκείνων πού ἔχουν χαθεῖ, καὶ τὴν ἐπάνοδο ὅσων εἶχαν ἀποδράσει, καὶ τὴν ἐπιστροφή καὶ τὴν ἐγρήγορηση καὶ τὰ βραβεῖα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Χριστό. Γιατὶ λέγει· Κοίταξε γύρω καὶ πρόσεξε ὅλους. «Νὰ μαζεύθηκαν κοντὰ σου». Καὶ γιὰ καταστήσει ἀξιόπιστη τὴν ὑπόσχεση, ἐπιβεβαιώνει μὲ ὄρκο αὐτὸ πού εἶπε, λέγοντας· «Ζῶ ἐγὼ, λέγει ὁ Κύριος· ὅλους θὰ τοὺς ντύσω καὶ θὰ τοὺς περιβάλω σὰν μὲ στολίδια νύμφης». Γιατὶ κόσμημα τῶν ἐκκλησιῶν εἶναι ἡ ἁρμονικὴ σύνθεση. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς συνήθεια τῆς θεόπνευστης Γραφῆς εἶναι νὰ στολίζει τὴν Ἐκκλησία μὲ ἐνδυμασία ὀλόχρουση καὶ ποικιλόχρωμη. Γιατί, ὅπως οἱ πολλοὶ καὶ πολυτελέστατοι λίθοι, ἐννοῶ οἱ Ἰνδικοί, ἐνισχυόμενοι μὲ χρυσὲς

τι καὶ ἀξιοθέατον ἐπιτελοῦσι κόσμημα, οὕτω καὶ αἱ τῶν ἀγίων ψυχαὶ τοῖς ἐξ ἀρετῶν ἀντήμασιν ἐξωραϊσμένοι, φαιδρὸν ἀποστίλβουσι κάλλος τοῖς τῆς Θεότητος ὀφθαλμοῖς, ὥστε καὶ ἕκαστον εὐχαριστοῦντα τῷ Χριστῷ λέγειν· «*5* Ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ. Ἐνέδυσσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης, ὡς νυμφίῳ περιέθηκέ μοι κόσμον, καὶ ὡς νύμφη περιέθηκέ μοι μίτραν».

Στίχ. 19-21. «*10* Ὅτι τὰ ἔρημά σου καὶ τὰ διεστραμμένα καὶ τὰ πεπτωκότα, νῦν στενοχωρήσει ἀπὸ τῶν κατοικούντων καὶ μακρυνθήσονται ἀπὸ σοῦ οἱ καταπίνοντές σε. Ἐροῦσι γάρ εἰς ὥτά σου οἱ υἱοὶ σου, οὓς ἀπολώλεκας. Στενός μοι ὁ τόπος, ποιήσόν μοι τόπον, ἵνα κατοικήσω. Καὶ ἐρεῖς ἐν τῇ καρδίᾳ σου· *15* Τίς ἐγέννησέ μοι τούτους; Ἐγὼ δὲ ἄτεκνος καὶ χήρα. Τούτους δὲ τίς ἐξέθρεψέ μοι; Ἐγὼ δὲ κατελείφθην μόνη. Οὗτοι δέ μοι ποῦ ἦσαν;».

Ὡς ἐκ τῶν ἐν ὄψει καὶ ἐμφανεστέρων πραγμάτων ἐξυφαίνει καὶ νῦν τοῦ λόγου τὸ σχῆμα· ἀπιστήσαντος μὲν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ αὐτῷ τὰς χεῖρας ἐπενεγκόντος Χριστῷ, πεπόρ-
20 θηται πᾶσα τῶν Ἰουδαίων ἡ χώρα, ἐνεπρήσθη δὲ τοῖς Ἱεροσολύμοις ὄμοῦ καὶ αὐτὸς ὁ νεῶς, καὶ τοσαύτη λειψανδρία κατέσχε τὴν Ἰουδαίαν, ὥστε τὸν μακάριον προφήτην Ἡσαΐαν αἰνιγματωδῶς αὐτὸ δὴ τουτὶ καταμηνῦσαι πλεισταχοῦ.
 Ἐφη γάρ, ὅτι «Καὶ ἐπιλήψονται ἑπτὰ γυναῖκες ἀνθρώπου
25 ἑνός, λέγουσαι, Τὸν ἄρτον ἡμῶν φαγώμεθα, καὶ τὰ ἱμάτια ἡμῶν περιβαλλώμεθα, πλην τὸ ὄνομα τὸ σὸν κεκλήσθω ἐφ' ἡμᾶς. Ἄφελε τὸν ὄνειδισμόν ἡμῶν». Εἴρηται μὲν γὰρ διὰ τοῦ νόμου, τὸ «Οὐκ ἔσται ἄγονος, οὐδὲ στείρα ἐν υἱοῖς Ἰσραήλ». Οἱ δὲ τῆς ἀπαιδίας οὐ φορητὸν ἐποιοῦντο τὸν ὄνειδι-
30 σμόν. Ὡς οὖν τοῦ πολέμου δαπανήσαντος ἅπαν τὸ ἄρσεν γένος καὶ εὐαριθμητῶν παντελῶς ὑπολελεμμένων, ἑπτὰ γυ-

διακοσμίσεις ἀποτελοῦν θαυμαστό καὶ ἀξιοθέατο κόσμημα, ἔτσι καὶ οἱ ψυχές τῶν ἁγίων, ἐξωραϊσμένες μὲ τὰ καυχήματα τῶν ἀρετῶν, ἐκπέμπουν λαμπρὸ κάλλος στὰ μάτια τῆς θεότητος, ὥστε καὶ καθένας εὐχαριστώντας τὸν Χριστὸ νὰ λέγει: «Ἄς γεμίσει ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ ἀγαλλίαση ἐξαιτίας τοῦ Κυρίου. Γιατὶ μὲ ἔνδυσε μὲ ἔνδυμα σωτηρίας καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης, καὶ σὰν νυμφίο μὲ περιέβαλε μὲ στολίδια, καὶ σὰν νύμφη ἔθεσε στέμμα στὸ κεφάλι μου».⁵⁸

Στίχ. 19-21. «Γιατὶ οἱ ἔρημιές καὶ τὰ κατεστραμμένα μέρη καὶ τὰ ἐρείπια θὰ ἀποδειχθοῦν τώρα στενὰ γιὰ τοὺς πολλοὺς κατοίκους τους, καὶ θ' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ ἐσένα ἐκεῖνοι ποὺ ἤθελαν νὰ σὲ καταπιοῦν. Γιατὶ θὰ φωνάξουν καὶ θὰ σοῦ ποῦν τὰ παιδιὰ σου ποὺ τὰ εἶχες γιὰ χαμένα· Εἶναι στενὸς ὁ τόπος γιὰ μᾶς· δώσε μας τόπο νὰ κατοικήσομε. Καὶ θὰ πεῖς μέσα στὴν καρδιά σου· Ποιὸς μοῦ γέννησε αὐτὰ τὰ τέκνα; Ἐγὼ ἤμουν ἄτεκνη καὶ χήρα. Ποιὸς μοῦ τὰ ἀνέθρεψε αὐτὰ; Ἐγὼ εἶχα ἀπομείνει μόνη μου. Αὐτὰ ποῦ βρῖσκονταν;».

Ἀπὸ τὰ βλεπόμενα πράγματα καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ ἐμφανῆ ὑφαίνει καὶ τώρα τὸ σχῆμα τοῦ λόγου του. Ἐπειδὴ οἱ Ἰσραηλιτὲς ἔδειξαν ἀπιστία καὶ σήκωσαν τὰ χέρια τους ἐναντίον τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ, κυριεύθηκε ὅλη ἡ χώρα τῶν Ἰουδαίων καὶ πυρπολήθηκε μαζὶ μὲ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ὁ ἴδιος ὁ ναός, καὶ τόση ἔλλειψη ἀνδρῶν συνέβη στὴν Ἰουδαία, ὥστε ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας αὐτὸ τὸ πράγμα νὰ τὸ ἐπισημάνει αἰνιγματικὰ σὲ πολλὰ μέρη τῶν λόγων του. Πράγματι εἶπε: «Καὶ θὰ λάβουν ἑπτὰ γυναῖκες ἓνα ἄνδρα, λέγοντας· Θὰ τρώμε τὸ ψωμί μας καὶ θὰ φορᾶμε τὰ ἐνδύματά μας, ἀρκεῖ καὶ μόνο νὰ πάρουμε τὸ ὄνομά σου καὶ νὰ ὀνομαζῶμαστε μ' αὐτό. Σβῆσε τὴ ντροπὴ μας»⁵⁹. Γιατὶ εἶχε λεχθεῖ ἀπὸ τὸ νόμο· «Δὲν θὰ ὑπάρξει ἄγωνα γυναίκα, οὔτε στείρα στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ»⁶⁰. Καὶ οἱ ἴδιοι θεωροῦσαν ἀνυπόφορο τὸν ὄνειδισμό τῆς ἀτεκνίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ πόλεμος ἐξαφάνισε ὅλον τὸν ἀνδρικό πληθυσμὸ καὶ εἶχαν ἀπομείνει τελείως

60. *Εξ. 23, 26.

ναῖκας ἔφη δεχθήσεσθαι ἑνὸς ἀνδρός, ὥστε ἀφελεῖν αὐτῶν τὸν ὄνειδισμόν, τοῦτ' ἔστι τὴν ἀπαιδίαν. Ἐπειδὴ δὲ φορτικὸν ἀρέσαι γυναιξὶν ἑπτὰ τὸν ἕνα, τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίειν ἐπαγγέλλονται καὶ τὰ ἑαυτῶν ἱμάτια περιβάλλεσθαι, ὡς οὐδενὸς ὄλως δεηθησόμενα τῶν παρ' αὐτοῦ. Δεδιέναι γὰρ μόνον διεβεβαιοῦντο τὸν τῆς ἀπαιδίας ὄνειδισμόν, ὡς ἔφην.

Ὡς οὖν εἰς ἐρημίαν παντελῆ καταστάσης αὐτῶν τῆς χώρας, λύσιν ὑπισχνεῖται τοῦ συμβεβηκότος, καὶ τὰ ἔρημα καὶ τὰ πεπτωκότα στενοχωρήσεσθαι φησιν ἀπὸ τῶν κατοικούντων. Μακρυνθέντων δηλονότι τῶν καταπιόντων αὐτήν, δῆλον δὲ ὅτι τῶν καθηγεῖσθαι λαχόντων, οἱ μονονουχὶ καθάπερ τινὲς θῆρες ὠλόθρευσαν καὶ κατέπιον αὐτήν, διαδείκνυσι δὲ τὴν τῶν κληθησομένων πληθὺν ὡς πολλή τε εἶη καὶ ἀναρίθμητος. «Οἱ γὰρ υἱοὶ σου», φησὶν, «οὓς ἀπολώλε-
15 κας, ἐρουῖσιν εἰς τὰ ὠτά σου, Ποίησόν μοι τόπον». Εἴρηται δέ που καὶ πρὸς τὴν νοητὴν Σιών· «Πλάτυνον τὸν τόπον τῆς σκηνῆς σου καὶ τῶν αὐλαίων σου πῆξον. Μὴ φείσῃ, ἔτι εἰς τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερὰ ἐκπέτασον». Ἀνέγνωμεν δὲ καὶ ἐν τοῖς Μωσέως βίβλοις, ὅτι περὶ τὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ σκη-
20 νήν, διὰ γέ φημι τῶν δέρορεων ἀποτελεσθεῖσαν, εὐρεῖται καὶ εὐμήκεις ἐτάχθησαν αὐλαί, τοῦτο μὲν εἰς ἡῶ καὶ ἀκτῖνα βλέπουσαι, τοῦτο δὲ καὶ εἰς δύοσιν κατόπιν τῆς σκηνῆς, ναὶ μὴν εἰς βορρῶν καὶ νότον, ὑπεμφαίνοντος τοῦ τύπου τὸ ἐσόμενον κατὰ καιροὺς τῶν ἱερῶν αὐλῶν, ἥτοι τῶν ἐκκλη-
25 σιῶν, πλάτος τε καὶ μῆκος. Πλὴν καὶ οὕτω πλεοναξούσης ἀεὶ τῆς χάριτος τῆς παρὰ Χριστοῦ, στενοὶ τοῖς πιστεύουσαι οἱ τόποι πανταχοῦ, ὥστε καὶ χαίρουσαν τὴν Ἐκκλησίαν, ἣτις ἐστὶ νοητὴ Σιών, ἀναλογίσασθαι καὶ καθ' ἑαυτὴν βο-
30 ρῶν· «Τίς ἐγέννησέ μοι τούτους;». Ἐγὼ δὲ φαίην ἂν, ὅτι πίστις ἢ ἐν Χριστῷ. Δι' αὐτῆς γὰρ ἄτεκνος οὖσα καὶ χήρα, πολλὴ γέγονας ἐν τέκνοις· αὕτη σοι τοὺς σοὺς ἐξέθρεψε λα-

λιγοστοί, εἶπε ἑπτὰ γυναῖκες νὰ παίρνουν ἕναν ἄνδρα, γιὰ νὰ ἐξαλειφθεῖ ὁ ὄνειδισμός τους, δηλαδή ἡ ἀτεκνία. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν φορτίο βαρὺ νὰ θρέψει ἕνας ἑπτὰ γυναῖκες, ὑπόσχονται ὅτι θὰ τρῶνε τὴ δική τους τροφή καὶ θὰ ντύνονται μὲ δικὰ τους ἐνδύματα, χωρὶς νὰ χρειάζονται τίποτε γενικὰ ἀπὸ αὐτόν. Καὶ διαβεβαίωσαν, ὅπως εἶπα, ὅτι φοβοῦνταν μόνο τὸν ὄνειδισμό τῆς ἀτεκνίας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχε περιέλθει ἡ χώρα τους σὲ πλήρη ἐρήμωση, ὑπόσχεται τὴ λύση τοῦ προβλήματος καὶ τὰ ἔρημα, λέγει, μέρη καὶ τὰ ἐρείπια θὰ γεμίσουν ἀσφυκτικὰ ἀπὸ τοὺς κατοίκους. Ἀφοῦ δηλαδή ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ αὐτοὺς ἐκεῖνοι ποὺ ἤθελαν νὰ τοὺς καταπιοῦν, ἦτοι ἐκεῖνοι ποὺ ἔλαχε νὰ τοὺς καθοδηγοῦν, οἱ ὅποιοι τὴν ἐξόντωσαν σχεδὸν σὰν ἄγρια θηρία καὶ τὴν κατάπιαν, παρουσιάζει τὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ ἐπρόκειτο νὰ κληθοῦν ὅτι θὰ εἶναι πολὺ καὶ ἀναρίθμητο. Γιατὶ λέγει, «Τὰ παιδιά σου ποὺ εἶχες χαμένα θὰ φωνάξουν καὶ θὰ ποῦν· Δῶσε μας τόπο πρὸς κατοίκηση» Εἰπώθηκε ἐπίσης κάπου καὶ πρὸς τὴ νοητὴ Σιών· «Πλάτυνε τὸ χῶρο τῆς σκηνῆς σου καὶ ἄπλωσε τὰ παραπετάσματα της καὶ στερέωσέ τα καλά. Μὴ φανεῖς φειδωλός· ἄπλωσέ την δεξιὰ καὶ ἀριστερά»⁶¹. Διαβάσαμε καὶ στὰ βιβλία τοῦ Μωυσῆ, ὅτι γύρω ἀπὸ τὴ σκηνὴ στὴν ἔρημο, ποὺ κατασκευάσθηκε ἀπὸ δέρματα, σχηματίσθηκαν αὐλὲς πλατιῆς καὶ μακριῆς, ποὺ ἔβλεπαν ἀπὸ τὴ μιὰ πρὸς τὴν ἀνατολὴ καὶ τὸν ἥλιο, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πίσω ἀπὸ τὴ σκηνὴ πρὸς τὴ δύση, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ βορρᾶ καὶ τὸ νότο, καὶ ὑποδείκνυε ὁ τύπος αὐτὸ ποὺ θὰ γινόταν κάποτε μὲ τὶς ἱερὲς αὐλὲς, ἦτοι τὶς Ἐκκλησίες, κατὰ πλάτος καὶ κατὰ μῆκος. Πλὴν ὅμως καὶ ἔτσι, ἐπειδὴ πλεόναζε ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ, ἦταν παντοῦ στενοὶ οἱ χῶροι γιὰ τοὺς πιστοὺς, ὥστε νὰ χαίρεται ἡ Ἐκκλησία, ποὺ εἶναι ἡ νοητὴ Σιών, καὶ ἀναλογιζόμενη νὰ φωνάζει ἀπὸ μόνη της· «Ποιὸς μου γέννησε αὐτὰ τὰ τέκνα;». Ἐγὼ θὰ ἔλεγα, ἡ πίστη στὸν Χριστό. Γιατὶ μ' αὐτὴν, ἐνῶ ἦσαν ἀτεκνη καὶ χήρα, ἀπέκτησες πολλὰ τέκνα. Αὐτὴ (ἡ πίστη) σοῦ ἀνέθρεψε τοὺς λαοὺς σου, καὶ ἐσὺ ποὺ παλαιὰ ἔμεινες μόνη, πολλαπλασιάσθηκες

οὺς, καὶ ἡ πάλαι καταληφθεῖσα μόνη, πεπλούτηκας ἀδοκῆτως, καὶ πολύπαις ὤφθης, ἡ πάλαι γυμνή καὶ μόνη.

Στίχ 22-23. «Οὕτω λέγει Κύριος· Ἴδου αἶρω εἰς τὰ ἔθνη τὴν χειρὰ μου, καὶ εἰς τὰς νήσους ἀρῶ σύσσημόν μου,
 5 καὶ ἄξουσι τοὺς υἱούς σου ἐν κόλπῳ, τὰς δὲ θυγατέρας σου ἐπ' ὤμων ἀροῦσι. Καὶ ἔσονται βασιλεῖς τιθηνοί σου, αἱ δὲ ἄρχουσαι τροφοί σου ἐπὶ πρόσωπον τῆς γῆς. Καὶ προσκυνήσουσί σοι καὶ τὸν χοῦν τῶν ποδῶν σου
 10 λείξουσι. Καὶ γνώσῃ ὅτι ἐγὼ εἰμι Κύριος, καὶ οὐκ αἰσχυνθήσῃ οὔτε μὴν ἐντραπήσῃ».

Ἐπαγγελάμενος τῇ Σιών ὡς πολύπαις ἔσται καὶ εὐπαις, καὶ εἰς τοῦτο πληθὺς ἤξουσι τὰ τέκνα αὐτῆς, ὥστε καὶ εὐρύτερων ἢ πάλαι δεῖσθαι τόπων, καὶ ἐκπλατύνεσθαι παρακαλεῖν τὴν σκηνήν, καταδείκνυσιν εὐθὺς ὅτι μὴ μᾶλλον ἐξ
 15 Ἰσραήλ, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν ἐθνῶν ἀγέλης ἢ τῶν ἐπηγγελμένων αὐτῇ τέκνων ἀναφαίνεται πληθὺς. Ἀληθές δὲ τὸ χρῆμα, καὶ δι' αὐτῶν ἔστιν ἰδεῖν τῶν πραγμάτων. Σέσωσται μὲν γὰρ τὸ κατάλειμμα τῶν ἐξ Ἰσραήλ· βραχὺ δὲ τοῦτο καὶ εὐαριθμητον· σεσαγήνευται δὲ διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ ἢ ὑπ' οὐρα-
 20 νόν, καὶ τῶν ἀποστολικῶν τε καὶ εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων ἢ δύνამις προσεκόμισεν αὐτῷ τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν. Ὅτι τοίνυν ἔσται τοῦτο, διαδείκνυσιν εἰπών· Ἴδου ἐγὼ αἶρω εἰς τὰ ἔθνη τὴν χειρὰ μου. Σημαίνει δὲ τὸ «Αἶρω», τὸ ὑψῶ καὶ ἐπαίρω. Ἡ δὲ γε «χειρ» τὴν ἰσχὺν ἤτοι τὴν δύναμιν ὑπεμφή-
 25 νειεν ἄν. Ὅτε γὰρ τοῖς ἔθνεσιν ἐγνωρίσθη Χριστὸς διὰ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, ὑψηλός τε γέγονε καὶ διαπρεπής δι' ὧν εἴργασται θαυμάτων, καὶ διὰ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν, ὅτε τὸ σύσσημον τοῦ τιμίου σταυροῦ παρεδείχθη καὶ παρὰ τοῖς οὐκ εἰδόσι ποτὲ τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς ὄντα
 30 Θεόν, τότε πεπλούτηκε Σιών τὴν πολυπαιδίαν, τότε δρομαῖοι πανταχόθεν ἀφίκοντο πρὸς αὐτὴν προτροπάδην, ἀλλή-

ἀπροσδόκητα καὶ ἐμφανίσθηκες πολύτεκνη, σὺ ποὺ παλαιὰ ἦσουν γυμνή καὶ μόνη.

Στίχ. 22-23. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Νά, σηκώνω τὸ χέρι μου στὰ ἔθνη καὶ στὰ νησιά θὰ ὑψώσω τὴ σημαία μου, καὶ θὰ φέρουν τοὺς υἱοὺς σου στὴν ἀγκαλιὰ σου, καὶ τὶς θυγατέρες σου θὰ τὶς σηκώσουν στοὺς ὤμους τους. Οἱ βασιλεῖς θὰ φροντίζουν γιὰ τὴ διατροφή σου καὶ οἱ ἀρχόντισσες θὰ γίνουν παραμάνες σου ἐπάνω στὴ γῆ. Θὰ πέσουν καὶ θὰ σὲ προσκυνήσουν καὶ θὰ γλύψουν τὴ σκὴν τῶν ποδιῶν σου, καὶ θὰ καταλάβεις ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριός σου, καὶ δὲν θὰ αἰσχυνηθεῖς οὔτε θὰ νοιώσεις ντροπὴ».

Ἐποὺ ὑποσχέθηκε στὴ Σιών ὅτι θ' ἀποκτήσει πολλὰ καὶ καλὰ παιδιά, καὶ τόσο πολὺ θὰ πληθύνουν τὰ παιδιά της, ὥστε νὰ χρειάζονται πλατύτερες, ἀπὸ ὅ,τι παλαιότερα, ἐκτάσεις, καὶ τοὺς προέτρεψε νὰ πλατύνουν τὴ σκηνή, δείχνει ἀμέσως, ὅτι ὄχι ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλιῖτες, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν θὰ προέλθει τὸ πλῆθος τῶν παιδιῶν ποὺ τῆς ὑπόσχεται. Εἶναι ἀληθὲς αὐτὸ καὶ μποροῦμε νὰ τὸ διαπιστώσουμε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Πράγματι σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλιῖτες⁶² καὶ αὐτὸ βέβαια ἦταν μικρὸ καὶ ὀλιγάριθμο, ἀλλὰ μὲ τὸ δίχτυ τῆς πίστεως στὸν Χριστὸ σαγηνεύθηκε ἡ ὑφήλιος καὶ ἡ δύναμη τῶν ἀποστολικῶν καὶ εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων ἔφερε σ' αὐτὸν τοὺς ἀνθρώπους ὅλης τῆς γῆς. Ὅτι λοιπὸν αὐτὸ θὰ γίνεῖ τὸ δείχνει λέγοντας: «Νά, ἐγὼ σηκώνω τὸ χέρι μου στὰ ἔθνη». Τὸ «αἶρω» σημαίνει τὸ «ὑψώνω καὶ τὸ ἀνεβάζω». Τὸ χέρι βέβαια ὑποδηλώσει τὴν ἰσχύ, ἤτοι τὴ δύναμη. Γιατί, ὅταν ὁ Χριστὸς ἔγινε γνωστὸς στὰ ἔθνη ἀπὸ τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα καὶ ἔγινε ὑψηλὸς καὶ ξακουστὸς ἀπὸ τὰ θαύματα ποὺ ἔκανε καὶ τὴν ἀνάστασή του ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ὅταν τὸ σύμβολο τοῦ τιμίου σταυροῦ παρουσιάσθηκε καὶ σ' ἐκείνους ποὺ δὲν εἶχαν ἀκούσει ποτὲ γιὰ τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό, τότε ἡ Σιών ἀπέκτησε πολλὰ παιδιά, τότε ἔφτασαν τρέχοντας ἀπὸ παντοῦ σ' αὐτὴν, φωνάζοντας καὶ λέγο-

λοις ἐπιφωνοῦντες καὶ λέγοντες· «Δεῦτε, ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος Κυρίου καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελοῦσιν ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ».

Ἔτι δὲ τοῖς εἰς τὸν οἶκον ἰοῦσι τὸν θεῖον, ἄναντες ἢ
 5 τραχύ, ἢ γουν ἐμποδῶν ἔσται παντελῶς οὐδέν, διαδείκνυσι
 λέγων· «Ἄξουσι τοὺς υἱούς σου ἐν κόλπῳ, τὰς δὲ θυγατέ-
 ρας σου ἐπ' ὤμων ἀροῦσι». Παιδοκόμοι γὰρ ὡσπερ τοῖς ἐξ
 ἔθνῳν γεγόνασιν οἱ μακάριοι μαθηταὶ καὶ οἱ μετ' ἐκείνους
 ἔτι τὸν τῆς ἱεραῆς μυσταγωγίας προἰσχύμενοι λόγον καὶ προ-
 10 εσιῶτες Ἐκκλησιῶν. Τοὺς γὰρ τοὶ προσιόντας τῇ πίστει
 μονονουχὶ καὶ ἐν κόλποις αἴρουσι καὶ εἰς ὤμους ἀνατιθέμε-
 νοὶ φέρουσι, μοχθηρὸν οὐδὲν ἐπιτάττοντες, ἀλλ' οἶον γάλα-
 κτι τρέφοντες νηπιοπρεπῶς, καὶ τὸν ἀπλοῦν αὐτοῖς καὶ εὐ-
 σύνοπτον κομιδῇ τῆς κατηχήσεως παρατιθέντες λόγον.
 15 Τοῦτο πάλιν αὐτὸς ἡμᾶς ὁ προφήτης Ἡσαΐας ἐδίδαξεν εἰ-
 πὼν ἐτέρωθί πον· «Ὁδὸς εὐσεβῶν εὐθειᾶ ἐγένετο, καὶ πα-
 ρεσκευασμένη ἢ ὁδὸς εὐσεβῶν. Ἡ γὰρ ὁδὸς Κυρίου κρί-
 σις». Εἰσκεκόμικε δὲ καὶ τὸν θεσπέσιον καὶ Βαπτιστὴν βο-
 ῶντα καὶ λέγοντα· «Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας
 20 ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Πᾶσα φάραγξ πληρω-
 θήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται, καὶ
 ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθειᾶν, καὶ ἡ τραχεῖα εἰς ὁδοὺς λείας».
 Ἔτι τοίνυν ἰδρωῶτος δίχα παντός, ὡς ἐπὶ μητέρα τὴν Σιών ἰέ-
 ναι προθυμουμένοις, ἢ διὰ πίστεως ἄφιξις ἔσται, τὸ εἰς
 25 κόλπους ἀναλαμβάνεσθαι καὶ ἐπ' ὤμων αἶρεσθαι τοὺς τε
 υἱούς αὐτῆς καὶ μέντοι τὰς θυγατέρας, ὑπεμφήνειεν ἄν.

Ἔτι δὲ καὶ τιμῆς τῆς ἀνωτάτω, δόξης τε καὶ εὐπαθείας
 ἔσονται μεστοί, προσαποφαίνει λέγων ὡς «Ἔσονται μὲν
 βασιλεῖς αὐτῶν τιθηνοί, αἱ δὲ ἄρχουσαι τροφοί». Ἔστι
 30 γὰρ, ἔστιν ἰδεῖν καὶ διὰ τῆς τῶν κρατούντων εὐσεβείας θε-
 ραπευομένους διὰ τιμῆς τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύσαντας,

ντας ὁ ἓνας στὸν ἄλλον· «Ἐλᾶτε ν' ἀνεβοῦμε στὸ ὄρος τοῦ Κυρίου καὶ στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰακώβ, ὅπου ὁ Θεὸς θὰ μᾶς δείξει τὸ δρόμο του καὶ θὰ πορευθοῦμε αὐτόν»⁶³.

“Ὅτι βέβαια σ' αὐτοὺς πού πορεύονται πρὸς τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀπολύτως τὸ ἀνυφορικὸ καὶ τραχὺ, ἤτοι κανένα ἐμπόδιο, τὸ δείχνει λέγοντας· «Θὰ φέρουν τὰ παιδιὰ σου στὴν ἀγκαλιὰ τους καὶ τὶς θυγατέρες σου θὰ τὶς σηκώνσουν στοὺς ὤμους τους». Γιατὶ οἱ μακάριοι μαθητὲς καὶ οἱ διάδοχοί τους ἔγιναν γιὰ τοὺς προερχόμενος ἀπὸ τὰ ἔθνη σὰν παιδοκόμοι, προσφέροντάς τους τὸν λόγο τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας καὶ καθιστάμενοι προϊστάμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν. Γιατὶ αὐτοὺς πού προσέρχονται στὴν πίστη τοὺς φέρουν κατὰ κάποιον τρόπο στὴν ἀγκαλιὰ τους καὶ τοὺς σηκώνουν στοὺς ὤμους τους, χωρὶς νὰ τοὺς ἀπευθύνουν κανένα λόγο κακὸ, ἀλλὰ τρέφοντάς του σὰν νήπια μὲ γάλα καὶ παραθέτοντάς του τὸν ἀπλὸ καὶ πολὺ σύντομο λόγο τῆς κατήχησης. Αὐτὸ μᾶς τὸ δίδαξε πάλι ὁ ἴδιος ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγοντας σὲ κάποιον ἄλλο σημεῖο· «Ἡ ὁδὸς τῶν εὐσεβῶν ἔγινε εὐθεῖα, ἡ ὁδὸς τῶν εὐσεβῶν εἶναι καλὰ παρασκευασμένη. Γιατὶ ἡ ὁδὸς τοῦ Κυρίου εἶναι δίκαια»⁶⁴. Παρουσίασε καὶ τὸν θεσπέσιο Βαπτιστὴ πού φώναζε καὶ ἔλεγε· «Ἐτοιμᾶστε τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου, κένετε ἴσους τοὺς δρόμους τοῦ Θεοῦ μας. Κᾶθε φαράγγι θὰ ἐπιχωματισθεῖ καὶ κᾶθε βουνὸ καὶ λόφος θὰ ἰσοπεδωθεῖ, τὰ στραβὰ θὰ γίνουν ἴσια καὶ ὁ τραχὺς δρόμος θὰ ἔξομαλυνθεῖ»⁶⁵. “Ὅτι λοιπόν, πορευόμενοι ὀλοπρόθυμα πρὸς τὴ Σιών σὰν πρὸς μητέρα, θὰ γίνει ἡ ἀφιξή τους μέσω τῆς πίστεως χωρὶς καθόλου ἰδρώτα, τὸ ὑποδηλώνει ἡ μεταφορὰ μὲ τὴν ἀγκαλιὰ καὶ τὸ σήκωμα στοὺς ὤμους τῶν υἱῶν της, ἀλλὰ καὶ τῶν θυγατέρων της.

“Ὅτι ὅμως θὰ γεμίσουν καὶ ἀπὸ τὴν ὑπέριστα τιμὴ καὶ δόξα καὶ εὐεργεσία τὸ δείχνει κι αὐτὸ λέγοντας ὅτι «οἱ βασιλεῖς θὰ γίνουν οἱ φροντιστὲς τους καὶ οἱ ἀρχόντισες παραμάνες τους». Γιατὶ μπορούμε, καὶ βέβαια μπορούμε νὰ δοῦμε ὅτι καὶ ἀπὸ τὴν εὐσέβεια τῶν ἀρχόντων ἀπολάμβαναν τιμὴ ἐκεῖνοι πού πίστεψαν

καὶ φειδοῦς ἀπάσης ἠξιωμένους, ὥστε καὶ δοκεῖν τροφείας αὐτῶν εἶναι μᾶλλον, καὶ ἕτερον οὐδέν. Εἰ γὰρ πίπτουσιν ἐπὶ πρόσωπον καὶ προσκυνήσουσι τὴν Σιών, τοῦτ' ἔστι τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ οἷον ἀποτεταμέναις χερσὶν εἰς γῆν ἐρῶμι-
 5 μένοι, μονονουχὶ καὶ λείχουσι τὸν χοῦν τῶν ποδῶν αὐτῆς· πῶς οὐκ ἂν ἀμφίβολον εἶη ἂν, ὅτι γνώμης εἰς τοῦτο προβε-
 δηκότες καὶ τῇ τῆς εὐσεβείας χάριτι κατηγλαιϊσμένοι, προσ-
 θεῖεν ἂν τοῖς ἑαυτῶν ἐπιτηδεύμασι καὶ τὸ χρῆναι τιμᾶν
 τοὺς ἐξελεγεμένους, καὶ οἵπερ ἂν εἰς Χριστὸν πιστεύσειαν,
 10 τούτους ἐν τάξει καταλογιοῦνται τέκνων; Οὗ δὴ γεγονότος οὐχ ὡς ἄτεκνος ἔτι καὶ χήρα καταισχυνηθήσεται ἢ τό γε ἦκον εἰς Ἰουδαίους ἀτεκνωθεῖσα Σιών, ἀλλ' ἔσται δόξη κα-
 τεστεμμένη.

Στίχ 24. «Μὴ λήψεταιί τις παρὰ γίγαντος σκυῖλα;
 15 Καὶ ἐὰν αἰχμαλωτεύσῃ ἀδίκως τις, σωθήσεται;».

Ἐρώτησιν μὲν ὑποπλάττεται τὸ σχῆμα τοῦ λόγου, πλὴν ἀπαιτεῖ τὴν σύνεσιν. Ὁ δέ γε τῶν προκειμένων νοῦς τοιοῦτός ἐστί τις· Κατείληπτο μὲν γὰρ ἡ ὑπ' οὐρανὸν ὑπό-
 20 τῆς γῆς ὁ τῆς ἐκείνων σκαιότητος τὴν τυραννίδα διαφυ-
 γών. Οὐ γὰρ ἦν ὁ ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἦν ἕως ἑνός, ἀλλ' ἐν κατὰ πάντων τὸ τῆς ἁμαρτίας τετάνυστο λῖνον, σκότος δὲ καὶ ἀγλὺς ταῖς ἀπάντων καρδίαις ἐνσκήψασα, ἀπεκόμι-
 σέ τε τοῦ εἰδέναί τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεόν, προσνε-
 25 νέμηκε δὲ τοῖς κεκρατηκόσι. Προσεκύνουν γοῦν, οἱ μὲν τῇ κτίσει, παρὰ τὸν κτίσαντα, καὶ τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις, οἱ δὲ καὶ αὐτοῖς λελατρεύκασιν τοῖς τὴν ἀφόρητον ἐπιτιθεῖ-
 σιν πλεονεξίαν. Γεγόνασι τοίνυν ὡς ὑπὸ τυράννῳ σκληροῦ δορὺληπτοὶ καὶ αἰχμάλωτοι, καὶ τό γε ἦκον εἰς τὸν ἐνόντα
 30 νοῦν, τῷ χειρωσαμένῳ. Ἄλλ' οὐδεὶς ἦν ὅλως ὁ ἐπαμῦναι

στον Χριστό και ἀξιῶνονταν κάθε φροντίδα, ὥστε και ἔφταναν νὰ θεωροῦνται τροφεῖς αὐτῶν και τίποτε περισσότερο. Γιατι ἂν πέφτουν μὲ τὸ πρόσωπο στὴ γῆ και προσκυνοῦν τὴ Σιών, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία, και σὰν μὲ ἀπλωμένα χέρια εἶναι πεσμένοι στὸ χῶμα και κατὰ κάποιον τρόπο γλείφουν τὴ σκῶνη τῶν παιδιῶν της, πῶς δὲν εἶναι καθόλου ἀμφίβολο ὅτι, ἀφοῦ ἔφτασαν σ' αὐτὴ τὴ γνώμη και εἶναι ὀλόλαμπροι ἀπὸ τὴ χάρη τῆς εὐσέβειας, θὰ προσθέσουν στὶς πράξεις τους και τὸ ὅτι πρέπει νὰ τιμοῦν αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἐκλεχθεῖ, και ἐκείνους ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστό, αὐτοὺς θὰ τοὺς κατατάξουν στὴ θέση τῶν τέκνων; Κι ὅταν αὐτὸ γίνει δὲν θὰ ντρέπεται πια σὰν ἄτεκνη και χήρα ἢ Σιών ποὺ ἔμεινε χωρὶς παιδιά, ὅσον ἀφορᾶ δηλαδή τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ θὰ στεφανωθεῖ μὲ δόξα.

Στίχ. 24. «Μήπως θὰ πάρει κάποιος λάφυρα ἀπὸ γίγαντα;
Και ἂν κάποιος αἰχμαλωτισθεῖ ἄδικα, θὰ σωθεῖ;»

Ὁ λόγος διατυπώνεται ἐδῶ μὲ μορφή ἐρώτησης, πλὴν ὅμως ἀπαιτεῖ βαθειὰ σκέψη. Τὸ νόημα τῶν ἐξεταζομένων ἐδῶ εἶναι τέτοιο περίπου. Εἶχε δηλαδή κυριευθεῖ ἢ οἰκουμένη ἀπὸ τὸ διάβολο και τὴν ἀγέλη τῶν δαιμονίων, και δὲν ὑπῆρχε κανένας στὴ γῆ ποὺ νὰ εἶχε διαφύγει τὴν βία τῆς τυραννίας του. Δὲν ὑπῆρχε κανένας ποὺ νὰ κάνει ἀγαθὲς πράξεις, δὲν ὑπῆρχε οὔτε ἕνας⁶⁶, ἀλλὰ ἕνα δίχτυ εἶχε ἀπλωθεῖ ἐπάνω σὲ ὅλους, τὸ δίχτυ τῆς ἁμαρτίας, και πέφτοντας ἐπάνω στὶς καρδιὲς ὅλων σκοτάδι και ὀμίχλη, τοὺς εἶχε ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ ἀπὸ τὴ φύση του και ἀληθινοῦ Θεοῦ και τοὺς εἶχε παραδώσει σὲ ἐκείνους ποὺ τοὺς εἶχαν κατακυριεύσει. Προσκυνοῦσαν λοιπὸν ἄλλοι τὴν κτίση, ἀντὶ τὸν κτίστη⁶⁷, και τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, και ἄλλοι εἶχαν λατρεύσει και ἐκείνους ποὺ τοὺς εἶχαν ἐπιβάλλει τὴν ἀνυπόφορη τυραννία. Ἐγιναν λοιπὸν αἰχμάλωτοι τοῦ πολέμου και τῶν ὀπλων σκληροῦ τυράννου και σύμφωνα μὲ τὸ νόημα τῶν λόγων αἰχμάλωτοι ἐκείνου ποὺ τοὺς ὑποδούλωσε. Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε ἀπολύτως κανένας ποὺ νὰ μπο-

67. Ρωμ. 1, 25.

δυνάμενος τοῖς ἡδικοημένοις. Ἔφη γοῦν εἰς ἀσκέτους ὑποψίας ἀναφυσώμενος, ὅτι «Τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρὶ, ὡς νοσσιὰν καὶ ὡς ὠὰ καταλελειμμένα ἀρῶ, καὶ οὐκ ἔστι ὃς διαφεύξεταί με ἢ ἀντεῖπη μοι».

5 Τοιαύτην ἔχοντας τοῦ διαβόλου κατὰ τῶν ἐπὶ γῆς τὴν ὄφρυν, διαπυνθάνεται, καὶ φησιν ὁ Σωτῆρ· «Μὴ λήψεται τις παρὰ γίγαντος σκύλα;», ὃ δυσχερές φησι καὶ δυσήνυτον, νικῆσαι τὸν ἰσχυρὸν («γίγαντα» γὰρ ἐν τούτοις τὸν ἰσχυρὸν ὀνομάζει) καὶ σκύλα λαβεῖν παρ' αὐτοῦ. Εἶτα πῶς
10 τοῦτο ἀμφίβολον; Δυσάντητοι γὰρ οἱ τοιοῖδε λίαν, καὶ οὐ τοῖς ἐθέλουσιν εὐκαταγώνιστοι, μόνοις δὲ μᾶλλον ἀλώσιμοι τοῖς ὑπερτενῇ καὶ ἄμαχον αἴρειν κατ' αὐτῶν ἰσχύουσι χειρα. Ἀλλ' ἐγώ, φησί, λήψομαι καὶ ἀπαλλάξω τοὺς ἡδικοημένους, καὶ τὸν τῆς δουλείας αὐτῶν ἀπορῶρήξας ζυγόν, τῇ
15 τῆς ἐλευθερίας χάριτι λαμπροὺς ἀποφανῶ. Πλὴν ὅτι δικαία ψῆφος τοῦ Θεοῦ σκυλεύσει τὸν Σατανᾶν, καὶ τῶν εἰς ἡμᾶς πεπλημμελημένων ἐξαιτήσεται δίκας τὸν ἀλιτήριον, πιστώσεται προσεπενεγκῶν· «Καὶ ἐὰν αἰχμαλωτεύσῃ τις ἀδίκως, σωθήσεται;». Ὡς ἐν ἐρωτήσῃ πάλιν καὶ ὑποστιγμῇ τὸν στί-
20 χον ἐκδεξόμεθα. Ὁ γὰρ ἀδίκως ἐπιτηδῶν τοῖς ἡδικοηκόσιν οὐδέν, εἶτα τούτους αἰχμαλώτους ἔλῶν καὶ ταλαιπωρίαις ἀφύκτοις ἐμβαλῶν, οὐ σωθήσεται, εἰσπραχθήσεται δὲ μᾶλλον τῶν αὐτῶ τετολμημένων τὰς δίκας.

Οὐκοῦν ἀνήσει μὲν τοὺς ἐν τάξει σκύλων, ἡγουν δορυ-
25 κτήτων ὑπ' αὐτῶν γεγονότας, προσοφλήσει δὲ καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς οὐκ ἐν δίκῃ γεγονότων τοὺς λόγους. Τοιοῦτον καὶ ἐτέρωθί πού φησιν· «Ὁν τρόπον ἱμάτιον πεφυρμένον ἐν αἵματι οὐκ ἔσται καθαρὸν, οὕτως οὐδὲ σὺ ἔσῃ καθαρὸς, διότι τὴν γῆν μου ἀπώλεσας, καὶ τὸν λαόν μου ἀπέκτεινας,

ροῦσε νὰ ὑπερασπισθεῖ ἐκείνους πού εἶχαν ἀδικηθεῖ. Εἶπε λοιπὸν φουσκωμένος ἀπὸ ἀκατάσχετες κομπαστικὲς σκέψεις: «Θὰ συλλάβω ὅλη τὴν οἰκουμένη μὲ τὸ χέρι μου σὰν φωλιὰ μὲ τοὺς νεοσσούς της καὶ θὰ τὴν ἀρπάξω σὰν αὐτὰ πού ἔχουν ἐγκαταλειφθεῖ, καὶ δὲν θὰ ὑπάρξει κανένας πού θὰ μοῦ διαφύγει ἢ θὰ μοῦ ἀντισταθεῖ»⁶⁸.

Ἔχοντας τέτοια ὑπερηφάνεια ὁ διάβολος κατὰ τῶν ἀνθρώπων, ἐρωτᾷ καὶ λέγει ὁ Σωτήρας: «Μήπως θὰ πάρει κάποιος λάφυρα ἀπὸ γίγαντα;»³³. αὐτὸ πού εἶναι, λέγει, δύσκολο καὶ ἀκατόρθωτο, νὰ νικήσει κανεὶς τὸν ἰσχυρὸ (γιατὶ «γίγαντα» ἐδῶ ὀνομάζει τὸν ἰσχυρὸ) καὶ νὰ λάβει τὰ λάφυρα ἀπὸ αὐτόν. Καὶ πῶς αὐτὸ εἶναι ἀμφίβολο; Γιατὶ εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ἀντιμετωπισθοῦν αὐτοὶ καὶ δὲν εἶναι εὐκόλοι ἀντίπαλοι γι' αὐτοὺς πού θέλουν νὰ τοὺς ἀνταγωνισθοῦν, ἀλλὰ μᾶλλον μόνοι πού μποροῦν νὰ τοὺς νικήσουν εἶναι αὐτοὶ πού μποροῦν ν' ἀντιτάξουν ἀνώτερη καὶ ἀκαταμάχητη δύναμη. Ἀλλὰ ἐγώ, λέγει, θὰ τοὺς συλλάβω καὶ θ' ἀπαλλάξω αὐτοὺς πού ἀδικήθηκαν, καὶ συντριβόντας τὸ ζυγὸ τῆς δουλείας, θὰ τοὺς ἀναδείξω λαμπροὺς μὲ τὴ χάρη τῆς ἐλευθερίας. Πλήν ὅμως, ὅτι δίκαια ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ θὰ λαφυραγωγῆσει τὸν Σατανᾶ καὶ θὰ ζητήσῃ ἱκανοποίηση ἀπὸ τὸν ἀσεβέστατο γιὰ τὶς ἀδικίες του εἰς θάρος μας, θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ μὲ αὐτὰ πού προσθέτει: «Καὶ ἂν αἰχμαλωτισθεῖ κάποιος ἄδικα, θὰ σωθεῖ;». Καὶ πάλι θὰ δεχθοῦμε τὴ φράση ὡς ἐρώτηση καὶ μὲ ἄνω στιγμὴ καὶ κόμμα. Γιατὶ αὐτὸς πού ἐπιτίθεται σὲ ἐκείνους πού δὲν τὸν ἀδίκησαν σὲ τίποτε, καὶ ἔπειτα συλλαμβάνοντας τοὺς αἰχμάλωτους καὶ ὑποβάλλοντάς τοὺς σὲ ταλαιπωρίες ἀναπόφευκτες, δὲν θὰ σωθεῖ, ἀλλὰ θὰ εἰσπράξῃ μᾶλλον τὴν τιμωρία γιὰ τὰ ὅσα τόλμησε νὰ κάνει.

Θὰ ἐλευθερώσῃ λοιπὸν ἐκείνους πού βρέθηκαν στὴ θέση τῶν λαφύρων, πού αἰχμαλωτίσθηκαν δηλαδή ἀπὸ αὐτούς, καὶ θὰ τοὺς ἀνταποδώσῃ τὴν τιμωρία γιὰ ἐκείνους πού ἄδικα ὑποτάχθηκαν σ' αὐτούς. Κάτι τέτοιο λέγει καὶ κάποιος ἄλλοῦ: «Ὅπως ἓνα ἔνδυμα γεμᾶτο αἵματα δὲν εἶναι καθαρὸ, ἔτσι οὔτε ἐσὺ θὰ εἶσαι καθαρὸς, γιατί κατέστρεψες τὴ γῆ μου καὶ σκότωσες τὸ λαὸ μου, καὶ δὲν θὰ

οὐ μὴ μείνης εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον». Προσαναμνήσει δέ τις τοὺς ἐντευξομένους τῆδε τῆ συγγραφῆ, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ εὐρίσκεταιί τι τοιοῦτον εἰπὼν ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασιν· «Ἡ πῶς δύναται τις», φησίν, «εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, εἴαν μὴ πρῶτον δῆσῃ τὸν ἰσχυρόν, καὶ τότε διαρπάσει σκεύη αὐτοῦ;». «Οἶκον» μὲν γὰρ «ἰσχυροῦ», τοῦτ' ἔστι τοῦ Σατανᾶ, τὸν περίγειον χῶρον ἔφη, καὶ οὐχ ὡς ὄντα αὐτοῦ κατὰ ἀλήθειαν, ἀλλ' ὅτι κατεῖληπτο παρ' αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν σαρκωθεὶς ὁ Λόγος, ἀφράστῳ δυνάμει καταδήσας τὸν ἰσχυρόν, μετέθηκεν εἰς ἑαυτὸν τὰ σκεύη αὐτοῦ, τοῦτ' ἔστι τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονοῦντάς ποτε. Ὡσπερ ἐκλογῆς σκεύη τοὺς ἁγίους εἶναί φαμεν, οὕτω καὶ σκεύη διαβολικὰ τοὺς ὑπ' αὐτῶ γεγονότας καὶ τὰ αὐτοῦ φρονεῖν ἐλομένους, ἤγουν κατηναγκασμένους.

Στίχ. 25. «Οὕτω λέγει Κύριος· Ἐάν τις αἰχμαλωτεύσῃ γίγαντα, λήψεται σκύλα, λαμβάνων δὲ παρὰ ἰσχύοντος, σωθήσεται».

Ἐφην ἀρτίως ὅτι δυνάμεσι ταῖς ἀρρήτοις καὶ θεοπρεπέσι χρώμενος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ, τοῦτ' ἔστιν εἰς τόνδε τὸν κόσμον ἀφίχται μετὰ σαρκός, καὶ τὸν πάλαι πλεονεκτοῦντα καὶ διαζόμενον τοὺς ἀνά πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ τοῖς τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦς ὑποφέροντα ζυγοῖς, καὶ ἐν δορυκτῆτων τάξει πεποιημένον, ἐσκύλευσέ τε καὶ οἶον δεσμοῖς ἀρρήκτοις ἐμβαλῶν, σειραῖς ζόφου ταρταρώσας, παρέδωκεν εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας τηρεῖσθαι κολασθησόμενον, ἐσκύλευσέ τε καὶ μετὰ τοῦτο αὐτόν, παλινδρομεῖν ἀναπέισας τοὺς ὑπ' αὐτῶ γεγονότας, εἷς γε τὸ θέλειν τῶ κατ' ἀλήθειαν ὑποκεῖσθαι Θεῷ, καὶ τῶν αὐτοῦ νευμάτων ἀντέχεσθαι καὶ ἀποπεραίνειν ἐπείγασθαι τὸ τελοῦν αὐτοῖς εἰς σωτηρίας εὐρεσιν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ κεκράτηκεν ὁ Χριστὸς, παρέπεμψε τὸ νικᾶν

μείνεις καθαρὸς στὸν αἰῶνα»⁶⁹. Θὰ ὑπενθυμίσει κάποιος σὲ ὅσους διαβάσουν αὐτὴ τὴ συγγραφή, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας βρῖσκεται νὰ λέγει κάτι τέτοιο στὰ εὐαγγελικὰ νομοθετήματά του· γιατί λέγει· «Πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ μπεῖ στὸ σπίτι τοῦ ἰσχυροῦ καὶ νὰ ἀρπάξει τὰ σκεύη του, ἂν δὲν δέσει πρῶτα τὸν ἰσχυρὸ, καὶ τότε ν' ἀρπάξει τὰ σκεύη του;»⁷⁰. «Οἶκο τοῦ ἰσχυροῦ» βέβαια, δηλαδὴ τοῦ Σατανᾶ, εἶπε τὸν χῶρο τῆς γῆς, ὄχι γιατί εἶναι πράγματι δικός του, ἀλλ' ἐπειδὴ καταλήφθηκε ἀπὸ αὐτὸν. Ὅταν ὅμως εἰσῆλθε σ' αὐτὸν ὁ Λόγος ποῦ ἔλαβε σάρκα καὶ μὲ ἀπερίγραπτη δύναμη ἔδεσε τὸν ἰσχυρὸ, ἔκανε δικὰ του τὰ σκεύη του, δηλαδὴ ἐκείνους ποῦ κάποτε πίστευαν τὰ δικὰ του. Ὅπως σκεύη ἐκλογῆς λέμε ὅτι εἶναι οἱ ἅγιοι, ἔτσι καὶ σκεύη διαβολικὰ λέμε ἐκείνους ποῦ ὑποτάχθηκαν σ' αὐτὸν καὶ θέλησαν, δηλαδὴ ἐξαναγκάσθηκαν, νὰ πιστεύουν τὰ δικὰ του παραγγέλματα.

Στίχ. 25. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος. Ἐάν κάποιος αἰχμαλωτίσει γίγαντα, θὰ λάβει λάφυρα, καὶ ἂν λάβει αὐτὰ ἀπὸ ἰσχυρὸ θὰ σωθεῖ».

Εἶπα προηγουμένως ὅτι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, χρησιμοποιώντας τὶς ἄρρητες θεῖες δυνάμεις του, μπῆκε στὴν οἰκία τοῦ ἰσχυροῦ, δηλαδὴ ἦρθε σ' αὐτὸν τὸν κόσμο μὲ σάρκα, καὶ ἐκεῖνον ποῦ παλαιὰ ἀδικοῦσε καὶ ἐκβίαζε τοὺς ἀνθρώπους σ' ὀλόκληρη τὴ γῆ καὶ τοὺς καταπίεζε μὲ τὸ ζυγὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοὺς εἶχε φέρει στὴ θέση τῶν αἰχμαλώτων, τὸν λαφυραγώγησε, κι ἄφοῦ τὸν ἔρριξε κατὰ κάποιον τρόπο σὲ ἄθραυστα δεσμὰ καὶ τὸν πέταξε στὰ τάρταρα δεμένο μὲ τὶς ἀλυσίδες τοῦ σκότους, τὸν παρέδωσε στὴ κρίση τῆς μεγάλης ἡμέρας, κρατούμενο ἐκεῖ πρὸς τιμωρία, καὶ στὴ συνέχεια τὸν λαφυραγώγησε, πείθοντας τοὺς εὐρισκόμενους κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία αὐτοῦ νὰ ἐπιστρέψουν καὶ νὰ θελήσουν νὰ γίνουν δοῦλοι τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, νὰ τηροῦν τὶς ἐντολές του καὶ νὰ σπεύδουν νὰ πράττουν μὲ προθυμία ὅ,τι συντελεῖ στὴν ἀπόκτηση τῆς σωτηρίας τους. Ὅταν ὅμως κυριάρχησε ὁ Χριστὸς παραχώ-

69. Ἡσ. 14, 19-20.

70. Ματθ. 12, 29.

καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτούς, πλὴν οὐ δίχα αὐτοῦ· τὸ γὰρ καύχημα
 τῆς δυνάμεως τῶν ἁγίων αὐτός ἐστι, κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλον-
 τος φωνήν. Καὶ γοῦν ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Πάντα ἰσχύω»,
 φησὶν, «ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ». Οὐκοῦν ἱππήλα-
 5 τον καὶ ἡμῖν ἀποφαίνων τὸ δύνασθαι σκυλεύειν τὸν ἰσχυ-
 ρόν, ἦτοι τὸν γίγαντα, φημὶ δὴ τὸν Σατανᾶν. «Ἐάν τις αἰ-
 χμαλωτεύσῃ γίγαντα», φησὶ, «λήψεται σκύλα». Ὅτε γὰρ
 διαβολικῆς ἰσχύος περιγιγνόμεθα καὶ τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐφό-
 δους διαδιδράσκομεν γενικῶς ὄπλον εὐδοκίας αὐτὸν ἔχον-
 10 τες τὸν Χριστόν, τότε σκυλεύομεν τὸν πονηρόν, καὶ τὴν νι-
 κῶσαν ψῆφον ἀποφερόμενοι, καὶ κρείττους ἀναδεδειγμέ-
 νοι τῆς ἐνούσης αὐτῷ σκαιότητός τε καὶ πονηρίας

Πλὴν ὅτι παρὰ Χριστοῦ τὸ δύνασθαι νικᾶν τοῖς ἀνδρι-
 ζομένοις προσγένοιτ' ἂν καὶ οὐκ ἂν ἑτέρως εἰς τοῦτο εὐ-
 15 κλείας διελάσειέ τις, διαδείκνυσιν εὖ μάλα προστιθείς·
 «Λαμβάνων δὲ παρ' ἰσχύοντος σωθήσεται». Διδόντος γὰρ
 ἡμῖν τὸ δύνασθαι κατευμεγεθεῖν τοῦ μαιφόνου δράκον-
 τος, σκυλεύσομεν αὐτόν, σωθησόμεθα δὲ πρὸς τούτῳ πα-
 ραπέμποντος ἡμᾶς τοῦ νικᾶν εἰς ἀμύρητον ζωὴν, εἰς δό-
 20 ξαν, εἰς καύχημα, καὶ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν. Ἐφη δέ που
 καὶ αὐτός ὁ Χριστός, σκυλεύσας τὸν Σατανᾶν καὶ τὴν ὁδὸν
 δύνασθαι κρατεῖν ψιλὴν καὶ εὐήλατον τοῖς εἰς αὐτὸν πι-
 στεύσασιν ἀποφήνας· «Ἴδου δέδωκα πατεῖν ἐπάνω ὄφρων
 ὑμῖν καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ,
 25 καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ». Ἀληθὲς οὖν, ὅτι λαβόντες
 παρ' ἰσχύοντος, τοῦτ' ἐστὶν αὐτοῦ (καὶ γὰρ ἐστὶν αὐτός ὁ
 τῶν δυνάμεων Κύριος), σεσώσμεθά τε καὶ νενικήκαμεν.
 Σκυλεύσειε δ' ἂν τις καὶ ἑτέρως τὸν Σατανᾶν, τοὺς ὑπ' αὐ-
 τῷ γενομένους καὶ πεπλανημένους εἰς τὸ τῆς ἀληθοῦς θεο-
 30 γνωσίας φῶς ἀποκομίζων εὐτέχνως καὶ μεθιστάς ἐκ φαν-
 λότητος εἰς εὐζωΐαν ἀγιοπρεπῆ.

ρησε καὶ σ' ἐμᾶς τὴ δύναμότητα νὰ τὸν νικοῦμε, ὄχι ὅμως χωρὶς τὴ βοήθειά του. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ Ψαλμωδοῦ, τὸ καύχημα τῆς δύναμης τῶν ἁγίων εἶναι αὐτός⁷¹. Καὶ πράγματι ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγει· «Τὰ πάντα κατορθώνω μὲ τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ ποῦ μὲ ἐνδυναμώνει»⁷². Δείχνει λοιπὸν ὅτι κι ἐμεῖς ἔχομε τὴ δύναμότητα νὰ ἐπιτεθοῦμε ἐναντίον του καὶ νὰ σκυλεύσομε τὸν ἰσχυρό, ἦτοι τὸν γίγαντα, ἐννοῶ βέβαια τὸν Σατανᾶ· γιατί λέγει· «Ἐὰν κάποιος αἰχμαλωτίσει ἓνα γίγαντα θὰ λάβει λάφυρα». Ὅταν δηλαδὴ καταβάλομε τὴ διαβολικὴ δύναμη καὶ ἀποφύγομε ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἰσχυρῶν ἔχοντας ὡς ὄπλο τῆς ποθητῆς ἐπιτυχίας μας τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, τότε λαφυραγωγούμε τὸν πονηρό, καὶ κερδίζοντας τὴν νικήτρια ψῆφο, καὶ νικώντας τὴν κακία καὶ τὴ δολιότητά του.

Πλὴν ὅμως, ὅτι τὴ δύναμη νὰ νικοῦν οἱ γενναῖοι θὰ τὴν ἀποκτήσουν ἀπὸ τὸν Χριστό καὶ ὅτι δὲν θὰ φτάσει κάποιος ἄλλιῶς σὲ τέτοιο ὕψος δόξας, τὸ δείχνει πολὺ καλὰ προσθέτοντας· «Παίροντας ὅμως λάφυρα ἀπὸ ἓναν ἰσχυρό, θὰ σωθεῖ». Ἐὰν δηλαδὴ μᾶς δώσει τὴ δύναμη νὰ νικήσομε τὸν μαρὸ δράκοντα, τὸν λαφυραγωγούμε, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ σωζόμαστε, γιατί ἡ νίκη αὐτὴ θὰ μᾶς ὀδηγήσει στὴν ἀτελεύτητη ζωὴ, τὴ δόξα, τὴν καύχηση, τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Εἶπε κάπου καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ποῦ λαφυραγώγησε τὸν Σατανᾶ καὶ παρουσίασε ὅτι καὶ τὴν ὁδὸν μποροῦν νὰ τὴν κρατοῦν χωρὶς ἐμπόδια καὶ εὐκόλα βατὴ ὅσοι πίστεψαν σ' αὐτόν· «Νὰ, σᾶς ἔδωσα τὴ δύναμη νὰ πατᾶτε ἐπάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ σὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ, καὶ τίποτε ἀπολύτως δὲν θὰ σᾶς βλάψει»⁷³. Εἶναι ἀλήθεια λοιπὸν ὅτι, ἂν λάβομε δύναμη ἀπὸ τὸν ἰσχυρό, δηλαδὴ ἀπὸ αὐτόν (γιατί αὐτός εἶναι ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων), σωζόμαστε καὶ νικοῦμε. Μπορεῖ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο νὰ λαφυραγωγήσει κανεὶς τὸν Σατανᾶ, μετακομίζοντας μὲ σοφὸ τρόπο αὐτοὺς ποῦ ἔκανε ὑποχείριούς του καὶ εἶχαν πλανηθεῖ, στὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας, καὶ μεταφέροντάς τους ἀπὸ τὴ διαφθορὰ στὴν ἁγιοπρεπῆ ζωὴ τῆς ἀρετῆς.

73. Λουκᾶ 10, 19.

Στίχ. 25-26. «Ἐγὼ δὲ τὴν κρίσιν σου κρινῶ, καὶ ἐγὼ
 τοὺς υἱοὺς σου ῥύσομαι, καὶ φάγονται οἱ θλίψαντές σε
 τὰς σάρκας αὐτῶν, καὶ πίνονται ὡς οἶνον νέον τὸ αἷμα
 αὐτῶν καὶ μεθυσθήσονται, καὶ αἰσθανθήσεται πᾶσα
 5 σὰρξ, ὅτι ἐγὼ ὁ ῥυσάμενός σε καὶ ἀντιλαμβανόμενος
 ἰσχύος Ἰακώβ».

Ποιεῖται μὲν τοὺς λόγους ὡς πρὸς γε φημι τὴν Σιών.
 Υἱοὺς δὲ αὐτῆς ὀνομάζειν ἔοικεν ἐν τούτοις τοὺς ἁγίους
 ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς, καὶ τοὺς μετ' ἐκείνους ἔτι
 10 κεκλημένους εἰς ἱερουργίαν, οἳ καὶ φωστῆρες ἐν κόσμῳ γε-
 γόνασι λόγον ἐπέχοντες ζωῆς, καὶ διακηρύττοντες παντα-
 χοῦ τὴν δόξαν Χριστοῦ, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ σωτηρίας τὴν
 δύναμιν ἐμφανῆ καθιστῶντες τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν, οἷς
 δὴ καὶ ὑπῆν οἷά τις θῆρ ὠμός τε καὶ ἀπηνῆς καὶ ἀρχέκακος
 15 δράκων, θλίψεις καὶ διωγμοὺς ἐπισωρεύων αὐτοῖς, καὶ κα-
 ταθήγων ἀφορήτως τοὺς τῆς ἐνούσης αὐτῷ μοχθηρίας
 ὑπασπιστάς. Ἐπεχειρήθησαν γοῦν διωγμοὶ πλειοτάκις κα-
 τὰ τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν, καὶ τυράννων ἀγρίως ὠμότης
 ἐπιτηδήσασα, παρεκόμισε πολλοὺς εἰς τοὺς ἐπὶ τοῖς μαρτυ-
 20 ρίοις ἀγῶνας. «Ἄλλ' ἐγὼ», φησὶν, ὦ Σιών (φαμὲν δὲ εἶναι
 τὴν Ἐκκλησίαν, ἣν δὴ καὶ Σιών ἀποκαλεῖ), «τὴν κρίσιν
 σου κρινῶ, καὶ ἐγὼ τοὺς υἱοὺς σου ῥύσομαι». Ἀδικήσαντες
 γὰρ οὐδὲν οἱ Θεῷ προσκείμενοι, καὶ ἐπ' οὐδενὶ τὸ σύμπαν
 ἀτόπῳ κατεγνωσμένοι, εἶτα τοὺς μέχρι ψυχῆς καὶ αἵματος
 25 διενεγκόντες ἀγῶνας μετὰ λαμπρῶν ἀνδραγαθημάτων εἰς
 τὰς ἄνω τρέχουσι μονάς πλήν, τό γε ἦκον εἰς τὸν τῶν ἐπι-
 βουλευσάντων σκοπὸν, τεθνήκασί τε καὶ ἀπολώλασιν.

Οὐκοῦν ἡ ἐπὶ τούτοις κρίσις, ἥτοι δικαιοκρισία, πάντη
 τε καὶ πάντως ἔσται παρὰ Θεοῦ. Οἱ μὲν γὰρ δι' εὐσέβειαν
 30 τοὺς εὐκλεεστάτους ἀγῶνας διανηξάμενοι καὶ εἰς τὸ βρα-
 βεῖον τῆς ἄνω κλήσεως καταντήσαντες, τὸν τῆς ἀφθαρείας

Στίχ. 25-26. «Ἐγὼ θὰ σὲ κρίνω καὶ θὰ σοῦ ἀποδώσω δικαιοσύνη, καὶ ἐγὼ θὰ σώσω τοὺς υἱούς σου. Ἐκεῖνοι ποὺ σοῦ προξένισαν θλίψεις θὰ φᾶνε τὶς σάρκες ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου καὶ θὰ πιοῦν τὸ αἷμα τους σὰν νέο κρασί, θὰ μεθύσουν καὶ κάθε ἄνθρωπος θὰ ἀντιληφθεῖ ὅτι ἐγὼ σὲ ἔσωσα καὶ ἐνισχύω τὴ δύναμη τοῦ Ἰακώβ».

Ἄπευθύνει βέβαια, νομίζω, τοὺς λόγους του σὰν πρὸς τὴ Σιών, φαίνεται ὅμως νὰ ὀνομάζει ἐδῶ υἱούς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστὲς καὶ ἐκείνους ποὺ κλήθηκαν στὴν ἱερουργία ἔπειτα ἀπὸ αὐτούς, οἱ ὁποῖοι καὶ ἔγιναν φωστῆρες στὸν κόσμο ὄντας κἀτοχοὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς⁷⁴, καὶ διακηρύττοντας παντοῦ τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ καὶ κἀνοντας φανερὴ σ' ὅλο τὸν κόσμο τὴ δύναμη τῆς σωτηρίας, εἶχαν ἀντίπαλό τους σὰν ἄγριο καὶ σκληρὸ θηρίο τὸν ἀρχέκακος δράκοντα ποὺ τοὺς ἐπισώρευε θλίψεις καὶ διωγμούς καὶ ἐρέθιζε φοβερὰ ἐναντίον τους τοὺς ὑπασπιστὲς τῆς μοχθηρίας του. Πραγματικὰ ἐπιχειρήθηκαν ἄπειροὶ διωγμοὶ ἐναντίον τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν καὶ ὀρμώντας ἐναντίον τους ὡς ἄγριοι καὶ ὤμοι τύραννοι, ἔστειλαν πολλοὺς στοὺς ἀγῶνες τοῦ μαρτυρίου. «Ἄλλ' ἐγώ», λέγει, ὦ Σιών» (λέμε ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν Ἐκκλησία, τὴν ὁποία καὶ ἀποκαλεῖ Σιών), «θὰ σὲ κρίνω καὶ θὰ σοῦ ἀποδώσω δικαιοσύνη, καὶ ἐγὼ θὰ σώσω τοὺς υἱούς σου». Μὴ ἔχοντας δηλαδὴ διαπράξει καμμιά ἀδικία ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν ἀφοσιωμένοι στὸν Θεὸ καὶ μὴ ἔχοντας κατακριθεῖ γιὰ κανένα ἀπολύτως ἀτοπο, ἀφοῦ τελείωσαν τοὺς ἀγῶνες ζωῆς καὶ θανάτου, μὲ λαμπρὰ κατορθώματα φορτωμένοι τρέχουν πρὸς τὶς οὐράνιες διαμονές⁷⁵. Πλὴν ὅμως ὡς πρὸς τὸ σκοπὸ τῶν ἐπιβουλευτῶν τους πέθαναν καὶ χάθηκαν.

Ἡ κρίση λοιπόν, ἥτοι ἡ δικαιοκρισία, αὐτῶν θὰ γίνῃ ὅπως-δήποτε ἀπὸ τὸν Θεὸ. Γιατὶ οἱ πρῶτοι, ἀφοῦ ὑποβλήθηκαν στοὺς ἐνδοξότατους ἀγῶνες ἐξαιτίας τῆς πίστεώς τους καὶ ἔφτασαν στὸ βραβεῖο τῆς οὐράνιας κλήσης⁷⁶, θὰ φορέσουν τὸ στεφάνι τῆς

76. Φιλ. 3, 14.

ἀναδῆσονται στέφανον, οἱ δέ γε τὴν δίωξιν ἐπενεγκόντες αὐτοῖς, καὶ ἀπεκτονότες ἀδίκως, οὓς ἦν ἄμεινον ἐπείγεσθαι ζηλοῦν, τὰς ἑαυτῶν ἔδονται σάρκας, καὶ οὐ τὸ τῶν πεπονθότων μᾶλλον, ἀλλὰ τὸ οἰκεῖον ὡσπερ ἐκροφήσουσιν
 5 αἷμα. Ἐὰν γὰρ ἑτέροις ἐπήγαγον οὐκ ἐν δίκῃ, πείσονται μᾶλλον ψήφῳ δικαίᾳ Θεοῦ, στεφανοῦντος μὲν τοὺς πεπονθότας, ὑποφέροντος δὲ μακροῦ καὶ ἀτελευτήτῳ κολάσει τοὺς ἀδικήσαντας. Ἔσται δὲ ἡ τοιαύτη δικαιοκρισία γνωριμωτάτη πάσῃ σαρκί, τοῦτ' ἔστιν ἀνθρώπῳ παντί. Ἔσονται
 10 γὰρ ἐν τοῖς δι' εὐσέβειαν κινδυνεύουσιν, οὓς ἀντιλήψεται πάντῃ τε καὶ πάντως ἢ παρ' ἐμοῦ βοήθεια τοῦ καὶ ἐνισχύοντός σε τὸν Ἰακώβ, τοῦτ' ἔστι τὸν ἐκ σπέρματος Ἰακώβ. Ἐφην δέ, ὅτι γέγραπται πως ὁ προφητικὸς ἐν τούτοις λόγος, εἰς πρόσωπον τῶν ἁγίων ἀποστόλων τε καὶ εὐαγγελιστῶν,
 15 οἷπερ ἦσαν ἐξ Ἰακώβ, κατὰ γέ φημι τὴν σάρκα. Οὐκ ἀπίθανον δὲ καὶ Ἰακώβ ὀνομάζεσθαι πτερνιστὴν ἅπαντα, τοῦτ' ἔστι τὸν πτερνίζοντα τὸν Σατανᾶν, καὶ τοὺς τῆς ἁμαρτίας παρελαύνοντα βρόχους εὐτέχνως τε ἅμα καὶ νεανικῶς Πτερνιστῆς γὰρ ὁ Ἰακώβ ἐρμηνεύεται.

20 ΚΕΦ. 50, στίχ. 1. «Οὕτως λέγει Κύριος· Ποῖον διβλίον τοῦ ἀποστασίου τῆς μητρὸς ὑμῶν, ἐν ᾧ ἔξαπέστειλα αὐτήν; Ἡ τίνι ὑπόχρεως πέπρακα ὑμᾶς; Ἴδου ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἔξαπέστειλα τὴν μητέρα ὑμῶν».

Ἄσώματόν τε τὸ Θεῖον, ἄϋλόν τε καὶ ἀφανές καὶ
 25 ἀπλοῦν, καὶ οὐκ ἂν τις ἐπ' αὐτῷ τὰ εἰκότα δρωῶν φαντασίαν τινὰ λάβῃ σωματικὴν. Πλὴν τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν ἀνθρωπίνως ἡμῖν τὰ περὶ αὐτοῦ διαλέγεται. Οὐ γὰρ ἦν ἑτέρως νοεῖν δύνασθαι τοὺς ἐν ἀπλοῖς καὶ παχέσιν ὄντας σώμασιν, εἰ μὴ καθάπερ ἐν τάξει παραδειγμάτων παρεκομίσθη τὰ καθ'
 30 ἡμᾶς, ἵνα ἐκ τῶν ἐν αἰσθήσει καὶ ὄρατῶν πραγμάτων, κἂν γοῦν ἐκ μέρους, νοεῖν ἰσχύσωμεν τὰ περὶ τῆς θείας τε καὶ

ἀφθαρσίας, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι πού ἐπροξένησαν τὶς διώξεις ἐναντίον τους καὶ σκότωσαν ἄδικα ἐκείνους πού θὰ ἦταν πολὺ καλύτερο νὰ ἐπιδίωκαν νὰ τοὺς μιμηθοῦν, θὰ φᾶνε τὶς σάρκες ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου, καὶ ὄχι αὐτῶν πού καταδίωξαν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ δικὸν τους κατὰ κάποιο τρόπο αἷμα θὰ πιοῦν. Γιατὶ αὐτὰ πού προξένησαν στοὺς ἄλλους ἄδικα, θὰ τὰ πάθουν οἱ ἴδιοι μὲ δίκαια ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ, πού στεφανώνει τοὺς ἀδικημένους, καὶ στέλνει σὲ μακρὰ καὶ χωρὶς τέλος κόλαση ἐκείνους πού τοὺς ἀδίκησαν. Κι αὐτὴ τὴ δίκαιη κρίση θὰ τὴ γνωρίσει κάθε σάρκα, δηλαδή κάθε ἄνθρωπος. Γιατὶ θὰ βρεθοῦν ἀνάμεσα σ' ἐκείνους πού κινδυνεύουν γιὰ τὴν πίστη τους, καὶ θὰ τοὺς δοθεῖ ὅπως ὅποτε ἡ βοήθεια ἀπὸ ἔμμενα πού καὶ βοηθῶ ἔσένα Ἰακώβ, δηλαδή τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ. Εἶπα ὅμως, ὅτι σ' αὐτὸ πού λέγονται ἐδῶ ὁ προφητικὸς λόγος ἀπευθύνεται στὸ πρόσωπο τῶν ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν, οἱ ὅποιοι ἦταν ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ, ἐννοῶ βέβαια κατὰ σάρκα. Δὲν εἶναι ἀπίθανο ὅμως Ἰακώβ νὰ ὀνομάζεται ὁ κάθε πτερνοστής, δηλαδή καθένας πού λακτίζει μὲ τὴν πτέρνα τὸν Σατανᾶ καὶ παρακάμπτει τὶς παγίδες τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐπιδέξια καὶ γενναῖα. Γιατὶ ὁ Ἰακώβ ἐρμηνευόμενος σημαίνει πτερνοστής⁷⁷.

ΚΕΦ. 50. στίχ. 1. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος: Ποιὸ εἶναι τὸ ἔγγραφο διαζυγίου τῆς μητέρας σας μὲ τὸ ὅποιο τὴ χώρισα; Ἡ σὲ ποιὸν χρωστοῦσα καὶ σᾶς πούλησα; Νά, ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν σας ἐξαπέστειλα τὴ μητέρα σας».

Τὸ θεῖο εἶναι ἀσῶματο καὶ ἄυλο καὶ ἀόρατο καὶ ἀπλοῦν, καὶ κανένας ἐκτελώντας τὰ ὀρθὰ δὲν θὰ λάβει κάποια ἰδέα σωματικὴ γι' αὐτὸ. Ὡστόσο ἡ ἅγια Γραφή μιλάει σ' ἐμᾶς γιὰ τὰ σχετικὰ μ' αὐτὸν μὲ τρόπο ἀνθρώπινο. Γιατὶ δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ ἀλλιῶς νὰ καταλάβομε ἐμεῖς πού ζοῦμε μέσα σὲ ἀπλά καὶ ὑλικά σώματα, ἂν δὲν χρησιμοποιοῦνταν τὰ ἀνθρώπινα ὡς παραδείγματα, ὥστε ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ καὶ ὄρατὰ πράγματα, ἔστω καὶ ἐν μέρει, νὰ μπορέσομε νὰ ἐννοήσομε τὰ σχετικὰ μὲ τὴ θεία καὶ ὑπέριστα οὐσία,

77. Γέν 27, 36.

ὑπεριάτης οὐσίας, ἣ καὶ πάσης ἐστὶν ἐπέκεινα φαντασίας
 σωματικῆς. Ἐθρεὶ δὲ ἐν τούτοις ἀνθρωποπρεπῆ γεγονότα
 τῷ προφήτῃ τὸν λόγον. Οἷα γὰρ τις ἀνὴρ γυναικὶ σύνοικος
 καὶ συνηρμοσμένος, τοῖς Ἰουδαίων δήμοις διαλέγεται, καὶ
 5 φησι περὶ τῆς αὐτῶν μητρὸς, φημί δὲ τῆς ἐπιγείου καὶ αἰ-
 σθητῆς Ἰερουσαλήμ, ἵνα δὲ πάλιν δι' αὐτοῦ καὶ ὡς ἐν προ-
 σώπῳ μιᾶς γυναικὸς τὸ αὐτῶν νοῆται σύστημα. Ὡσπερ
 γὰρ Ἐκκλησίαν λέγοντες, οὐ ταῖς τῶν τειχῶν περιβολαῖς
 τὴν τῆς λέξεως δύναμιν ἐπάγειν εἰθίσμεθα, καταδηλοῦμεν
 10 δὲ μᾶλλον τῶν ἐν αὐτῇ θεοσεβεῖν ἠρημένων τὴν εὐαγεστά-
 τὴν πληθύν, οὕτω καὶ εἴ τις λέγοι τὴν Ἰουδαίων μητέρα,
 πάλιν οὐδὲν ἥττον αὐτοὺς κατασημαίνει.

Οὐκοῦν οὐκ ἐγώ, φησὶν, ἀποδέβληκα τὴν μητέρα ὑμῶν,
 καίτοι γεγονῶς αὐτῇ καθάπερ ἐν τάξει νυμφίου καὶ τὰ τῆς
 15 ἐπιεικείας σπέρματα καταβαλὼν διὰ τε νόμου καὶ προφη-
 τῶν, ἀπεφοίτησε δὲ μᾶλλον αὐτῇ τῶν εἰς ἐμὲ δικαίων ὀλι-
 γωρήσασα, καὶ μικροῦ παντελῶς ἀξιῶσασα λόγου τὸ εἶναι
 μετὰ Θεοῦ. Ἐπεὶ ποῖον αὐτῇ δέδοται παρ' ἐμοῦ τῆς ἀπο-
 στασίας διβλίον; Ἐκπέμπει μὲν γὰρ οὐδένα Θεὸς τῆς πρὸς
 20 αὐτὸν οἰκειότητος, ἀποσειέται δὲ τῶν ὀρθοποδεῖν εἰωθό-
 των οὐδένα· ἀλλ' οἷπερ ἂν εἶεν γνήσιοί τε πρὸς πίστιν καὶ
 ἀγαθουργίας ἀπάσης ἐπιστήμονες, τούτοις ἐφήσι τὸ ἐξεῖ-
 ναι διὰ παντός τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκειότητα καταπλουτεῖν
 ἀραρότως Ἐξω γε μὴν τῆς τοιαύτης ἔρχεται δόξης ὃ γε
 25 τοῖς θείοις αὐτοῦ θεσπίσμασιν ἀσυμφυῆ καὶ ἀσύμβατον τὴν
 διάνοιαν ἔχων, καὶ φιλήδονος ὢν μᾶλλον, ἢ φιλόθεος. Οὐ-
 κοῦν ὡς ἐν ἀνδρὸς τάξει τῇ τῶν Ἰουδαίων συνοικίσας μη-
 τρὶ, «Ποῖον», φησί, «τὸ διβλίον τοῦ ἀποστασίου τῆς μητρὸς
 ὑμῶν, ἐν ᾧ ἐξαπέστειλα αὐτήν;». Οὐ γὰρ ἂν τις ἐπιδείξειε,
 30 φησὶν, ἐμὲ μᾶλλον αὐτὴν ἐξώσαντα καὶ μεμισηκότα, κατα-
 γνώσεται δὲ μᾶλλον αὐτῆς, ὡς αὐτόκλητον ἐλομένης τὴν
 ἀπόστασιν. Τίνι δὲ ὑπόχρεως ὢν πέπρακα ὑμᾶς;» Ἐτερον

ἢ ὅποια καὶ βρῖσκεται πέρα ἀπὸ κάθε φαντασία σωματική. Πρόσεχε λοιπὸν πῶς σ' αὐτὰ ἐδῶ ὁ λόγος τοῦ προφήτη ἔγινε ἀνθρωποπρεπής. Γιατὶ συνομιλεῖ μὲ τὸν Ἰουδαϊκὸ λαὸ σὰν ἕνας ἄνδρας ποὺ συγκατοικεῖ μὲ γυναῖκα καὶ εἶναι συνδεδεμένος μαζί της, καὶ λέγει γιὰ τὴ μητέρα τους, ἐννοῶ τὴν ἐπίγεια καὶ αἰσθητὴ Ἱερουσαλήμ, ὥστε μὲ αὐτὸ πάλι καὶ στὸ πρόσωπο μιᾶς γυναίκας νὰ νοεῖται ὅλη ἡ κοινωνία. Ὅπως δηλαδὴ λέγοντας Ἐκκλησία, δὲν συνηθίσαμε νὰ ἀποδίδομε τὸ νόημα τῆς λέξης στὰ τείχη ποὺ τὴν περιβάλλουν, ἀλλὰ δηλώνομε μᾶλλον τὸ ἱερὸ πλῆθος ποὺ ἐκδηλώνει μέσα σ' αὐτὴ τὴν εὐσεβῆ πίστη του, ἔτσι κι ἂν κάποιος μιλάει γιὰ τὴ μητέρα τῶν Ἰουδαίων, πάλι ἐξίσου καταδηλώνει αὐτοὺς τοὺς ἴδιους.

Δὲν εἶμαι λοιπὸν ἐγώ, λέγει, ποὺ ἀπέβαλα τὴ μητέρα σας, μολονότι κατεῖχα κοντὰ της τὴ θέση νυμφίου καὶ εἶχα καταβάλλει τὰ σπέρματα τῆς ἐνάρετης ζωῆς μὲ τὸ νόμο καὶ τοὺς προφήτες, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὴ ἢ ἴδια ἀποσκήρτησε ἀδιαφορώντας γιὰ τὶς δικαίες ὑποχρεώσεις της πρὸς ἐμένα, καὶ θεωρώντας τελείως ἐλάχιστα ἄξιο λόγου τὸ νὰ εἶναι μαζί μὲ τὸν Θεό. Ποιὸ δηλαδὴ ἔγγραφο διαζυγίου τῆς δόθηκε ἀπὸ ἐμένα; Γιατὶ δὲν ἀπομακρύνει ὁ Θεὸς κανέναν ἀπὸ τὴν οἰκειότητά του πρὸς αὐτόν καὶ δὲν διώχνει κανένα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ βαδίζουν ὀρθῶ, ἀλλὰ σέ ἐκείνους ποὺ εἶναι γνήσιοι στὴν πίστη καὶ γνῶστες κάθε ἀγαθῆς πράξης, σ' αὐτοὺς ἐπιτρέπει ν' ἀπολαμβάνουν σταθερὰ τὸν πλοῦτο τῆς οἰκειότητάς τους πρὸς αὐτόν. Ἀντίθετα ὁδηγεῖται ἔξω ἀπὸ αὐτὴ τὴ δόξα ὅποιος ἔχει ἀπαίριαστη καὶ ἀσυμβίβαστη τὴ διάνοιά του πρὸς τὰ θεῖα του θεσπίσματα, καὶ εἶναι φιλήδονος μᾶλλον, παρὰ φιλόθεος. Ἀφοῦ λοιπὸν συνοίκησα σὰν ἄνδρας μὲ τὴ μητέρα τῶν Ἰουδαίων, «Ποιὸ εἶναι», λέγει, «τὸ ἔγγραφο διαζυγίου ἀπὸ τὴ μητέρα σας, μὲ τὸ ὅποιο τὴν ἔδιωξα;». Γιατὶ δὲν θὰ μπορέσει, λέγει, νὰ δείξει κάποιος ὅτι ἐγὼ μᾶλλον τὴν ἀπομάκρυνα καὶ τὴ μίσησα, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ καταδικάσει αὐτήν, γιατί θέλησε ἀπὸ μόνη της τὴ διάζευξη. Καὶ «σὲ ποιὸν ἤμουν ὀφειλέτης καὶ σὰς πούλησα;». Εἶναι διαφορετικὸ ἐδῶ τὸ σχῆμα τοῦ λόγου. Γιατὶ μιλάει ὅπως ὁ κύριος

ἐν τούτοις τὸ σχῆμα τοῦ λόγου. Ὡς γὰρ οἰκέταις δεσπότης διαλέγεται. Ἐπει γὰρ, ὡς ἄνθρωπος, φησὶν, ἐν ἐνδείᾳ χρημάτων πεπιεσμένος, καὶ χρεώσταις περιπεσὼν ἀπεδόμην δεσπότης ἑτέροις οἰκέτας ὄντας ἐμούς; Καίτοι πῶς τοῦτο οὐκ εὐήθες παντελῶς ἢ νοεῖν ἢ φράσαι; Πέρα γὰρ ἀνάγκης τὸ Θεῖον, καὶ οὐδὲν ἐπέκεινα τὸ σύμπαν αὐτοῦ.

Οὐκοῦν οὐ πέπρακα, φησὶν, οὐδ' ἂν ἐξεδόμην ἑτέροις δεσπότης, ἀγαπῶντας ἐμὲ καὶ τῶν ἐμῶν θεσπισμάτων ἀπηρητημένους. Πῶς οὖν ἄρα τὸν τῆς ἑτέρων δουλείας ὑπεμείνατε ζυγόν; Πρόφασις ὑμῖν τοῦ κακοῦ γέγονεν ἡ ἁμαρτία. Ταύτης γὰρ ἔνεκα κατεκτήσατο πάντας ὑμᾶς ὁ τῆς ἁμαρτίας πατὴρ καὶ φανλότητος πάσης εὐρετής, καὶ τοὺς τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος ἀποπίπτοντας ἀρπάζων εἰς ἑαυτὸν καὶ τοῖς τῶν κακῶν δόθροις ἐγκαθειεῖς καὶ εἰς πέ-
15 ταυρον ἄδου κατακομίζων αὐτούς. Ἐψεται γὰρ πάντως τοῖς ὠλισθηκόσι τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος τὸ δεῖν ἀφύκτοις ἐγκαταπειρεσθαι βρόχοις. Δεινὸς γὰρ εἰς πλεονεξίαν ὁ Σατανᾶς, καὶ οὕσπερ ἂν ἴδοι τῶν ἐπὶ γῆς ὀλιγωρεῖν ἐλομένους τοῦ εἶναι μετὰ Θεοῦ, τούτους τοῖς ἰδίους ὑποφέρει
20 ζυγοῖς καὶ ἐν τοῖς ἐσχάτοις κατακομίζει κακοῖς, δούλους αὐτοῦς ἀποφαίνων, ἀντ' ἐλευθέρων, καὶ ἐξ ἐνδόξων ἀτίμους. Τοιαῦτα γὰρ αἰεὶ τῆς ἐκείνου σκαιοτήτος τὰ ὀψώνια.

Στίχ. 2-3. «Τί ὅτι ἤλθον καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος; Ἐκάλεσα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακούων. Μὴ οὐκ ἰσχύει ἡ χεὶρ μου
25 τοῦ ῥύσασθαι; Ἴδου τῆ ἀπειλῆ μου ἐξερημώσω τὴν θάλασσαν, καὶ θήσω ποταμοὺς ἐρήμους, καὶ ξηρανθήσονται οἱ ἰχθύες αὐτῶν ἀπὸ τοῦ μὴ εἶναι ὕδωρ, καὶ ἀποθαρῶνται ἐν δίψει. Καὶ ἐνδύσω τὸν οὐρανὸν σκότον, καὶ ὡς σάκκον τὸ περιδόλαιον αὐτοῦ».

30 Τὰ τῆς Σιών τέκνα, τοῦτ' ἔστι τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν Σιών, τὴν ἐπίγειον Ἱερουσαλήμ δηλονότι,

στοὺς δούλους του. Ἐξαίτια δηλαδή, λέγει, σὺν ἄνθρωπος ποὺ πιέζεται ἀπὸ ἔλλειψη χρημάτων καὶ πέφτει στὰ χέρια δανειστῶν, σᾶς πούλησα δούλους σὲ ἄλλους κυρίους ἐνῶ ἦσασταν δικοί μου; Καὶ πῶς αὐτὸ δὲν εἶναι τελείως ἀνόητο νὰ τὸ σκεφθεῖ ἢ νὰ τὸ πει κανεὶς; Γιατὶ τὸ Θεῖο βρίσκεται πέρα ἀπὸ ἀνάγκη, καὶ πέρα ἀπὸ αὐτὸ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀπολύτως.

Δὲν σᾶς πούλησα λοιπόν, λέγει, οὔτε θὰ μποροῦσα νὰ σᾶς παραδώσω σὲ ἄλλους ἀφέντες δούλους ἂν μὲ ἀγαποῦσατε καὶ ἀκολουθούσατε τὶς ἐντολές μου. Πῶς λοιπόν ὑπομείνατε τὸ ζυγὸ τῆς δουλείας ἄλλων; Αἰτία τοῦ κακοῦ ποὺ σᾶς συνέβη ἔγινε ἡ ἁμαρτία. Γιατὶ ἐξαιτίας αὐτῆς σᾶς κατέκτησε ὅλους ὁ πατέρας τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐφευρέτης κάθε φαυλότητος, καὶ αὐτοὺς ποὺ ξεπέφτουν ἀπὸ τὴν οἰκειότητα μὲ τὸν Θεὸ τοὺς ἀρπάζει καὶ τοὺς κᾶνει δικούς του ρίχνοντάς τους στὴ συνέχεια στοὺς λάκκους τῶν κακῶν καὶ μεταφέροντάς τους στὴν καταπακτὴ τοῦ ἄδη. Γιατὶ θ' ἀκολουθήσει ὅπωςδήποτε ἐκείνους ποὺ ἔχουν ξεφύγει ἀπὸ τὴν οἰκειότητα μὲ τὸν Θεὸ τὸ νὰ περιπλακοῦν ἀναγκαστικὰ σὲ ἀδιάφευκτα δίχτυα. Γιατὶ εἶναι φοβερός ὁ Σατανᾶς ὡς πρὸς τὶς ἀρπακτικὲς διαθέσεις του καὶ ὅποιους δεῖ νὰ ἀδιαφοροῦν στὸ νὰ εἶναι μαζί μὲ τὸν Θεό, αὐτοὺς τοὺς θέτει κάτω ἀπὸ τοὺς δικούς του ζυγούς καὶ τοὺς ρίχνει στὰ ἔσχατα κακά, κᾶνοντάς τους δούλους ἀπὸ ἐλεύθερους, καὶ ἀπὸ ἐνδοξοὺς ἀτιμασμένους. Γιατὶ αὕτῃ εἶναι πάντοτε ἡ ἀμοιβὴ τῆς κακότητος ἐκείνου.

Στίχ. 2-3. «Γιατὶ ὅταν ἦρθα δὲν ὑπῆρχε ἄνθρωπος, Φύναξα καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας νὰ μὲ ἀκούσει. Μήπως δὲν ἔχω τὴ δύναμη νὰ σᾶς ἐλευθερώσω; Νά, μὲ τὴν ἀπειλή μου θὰ κᾶνω ἔρημο τὴ θάλασσα, θὰ κᾶνω τοὺς ποταμοὺς ἔρημους, καὶ τὰ ψάρια τους θὰ ξεραθοῦν, γιατί δὲν θὰ ὑπάρχει νερὸ καὶ θὰ πεθάνουν ἀπὸ τὴ δίψα. Θὰ περιβάλω τὸν οὐρανὸ σὺν ἔνδυμα μὲ σκοτάδι, καὶ τὴν (τωρινὴ) στολή του θὰ τὴν μεταβάλω σὲ σάκκο (πένθους)».

Ἄφου εἶπε μὲ πολλὴ σαφήνεια, ὅτι τὰ τέκνα τῆς Σιών, δηλαδή οἱ ἔξ αἵματος Ἰσραηλιτῆς, καὶ ἡ ἴδια ἡ Σιών, δηλαδή ἡ ἐπίγεια

ταῖς σφῶν αὐτῶν ἁμαρτίαις καταπεπράσθαι τε καὶ ἐκβεβλή-
 σθαι τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος εὖ μάλα διειρηκῶς, ὑπὸ
 μῶμον ἄγει καὶ γραφὴν τῆς εἰς λῆξιν ἀπονοίας τε ὁμοῦ καὶ
 ἀμαθίας Ἐπιλάμπαντος γὰρ τοῦ Μονογενοῦς μετὰ σαρκὸς
 5 τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐν εἴδει τῶ καθ' ἡμᾶς πεφηνότος, ἀμνη-
 μονήσαντες ἀνοσίως καὶ νόμου καὶ προφητῶν, σκληροὶ καὶ
 ἄτεγκτοι μεμενήκασι καὶ ἀσχέτως νοσοῦντες τὸ ἐξήνιον Οὐ
 γὰρ ἤθελον εἰδέναί τὸν Λυτρωτὴν, τῆς σωτηρίας τὸν πρῦτα-
 νιν, τὸν δικαιοῦντα τὸν ἀσεβῆ, καὶ ἀπάσης αἰτίας ἀπαλλά-
 10 ξαι δυνάμενον τοὺς ταῖς ἀνθρωπίναις ἀσθενείαις ἐνειλημμέ-
 νους. Ἦλθον τοίνυν, φησί, τοῦτ' ἔστιν, ἐνηνθρώπησά τε καὶ
 ἐπέφανα τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος ἐν αὐτοῖς,
 νουνεχῆς δηλονότι καὶ τὸν τῆς λυτρώσεως καιρὸν εἰδέναί
 δυνάμενος. «Ἐκάλεσα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακούων». Ὡς γὰρ
 15 αὐτός που πάλιν φησὶν ὁ προφήτης Ἡσαΐας ἐκ προσώπου
 τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ· «Εὐρέθην τοῖς ἐμὲ ζη-
 τοῦσιν, ἐμφανῆς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν. Εἶπα, Ἰ-
 δοὺ εἰμί, τῶ ἔθνει, οἳ οὐκ ἠπίσταντό με. Ὁλην τὴν ἡμέραν
 ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέ-
 20 γοντα». Ἐν δέ γε τοῖς εὐαγγελικοῖς συγγράμμασι πλειστα-
 χοῦ τὸν Κύριον εὐρήσομεν καλοῦντα πρὸς πίστιν τοὺς ἰδί-
 ους [Ἰουδαίους]· «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ
 πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Ἄρατε τὸν ζυγόν
 μου ἐφ' ὑμᾶς»· ποτὲ δὲ πάλιν· «Ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ πε-
 25 ριπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς»· ναὶ μὴν
 καὶ τὸ πιστεύειν αὐτοῖς ἔγκαρπὸν τε καὶ ἐπωφελὲς ἀποφαί-
 νων· «Ἀμήν λέγω», φησὶν, «ὑμῖν, ὅτι ὁ πιστεύων ἔχει ζωὴν
 αἰώνιον». Πλείστας δ' ἂν καὶ ἑτέρας φωνὰς ἐπισωρεύσειέ τις
 τὴν ἴσην ἐχούσας δύναμιν, εἴπερ ἔλοιτο μακρογορεῖν.
 30 Οὐκοῦν «ἐκάλεσα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακούων», φησὶν. Ἄλλ'
 ἴσως ἐκεῖνο ἐροῦσιν οἱ διὰ μακροῦς οὕτω ἀπονοίας προσκε-

78. Ἦσ. 65, 1-2.

79. Ματθ. 11, 28-29.

Ἱερουσαλήμ, πουλήθησαν ἕξαιτίας τῶν δικῶν τους ἁμαρτιῶν καὶ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν οἰκειότητά τους πρὸς αὐτόν, τοὺς ψέγει καὶ τοὺς κατηγορεῖ γιὰ τὴν ὑπέρομετρη ἀνοησία καὶ ἀμάθειά τους. Γιατὶ ὅταν ἔλαμψε ὁ Μονογενὴς μὲ σάρκα στοὺς ἀνθρώπους καὶ φανερώθηκε μὲ τὴ δική μας μορφή, λησιμονώντας κατὰ τρόπο ἀσεβῆ καὶ τὸ νόμο καὶ τοὺς προφῆτες, παρέμειναν σκληροὶ καὶ ἀκαμπτοὶ, πάσχοντας ἀπὸ ἀχαλίνωτη ἀνυπακοή. Γιατὶ δὲν ἤθελαν νὰ γνωρίσουν τὸν Λυτρωτὴ, τὸ χορηγὸ τῆς σωτηρίας, ποὺ δικαιώνει τὸν ἀσεβῆ καὶ μπορεῖ νὰ ἀπαλλάξει ἀπὸ κάθε αἰτία τοὺς αἰχμαλώτους στὶς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες. Ἦρθα λοιπόν, λέγει, δηλαδὴ ἔγινα ἄνθρωπος καὶ φανερώθηκα στοὺς Ἰσραηλιῖτες, καὶ δὲν ὑπῆρχε ἄνθρωπος σ' αὐτούς, δηλαδὴ κάποιος ποὺ νὰ ἔχει νοῦ καὶ νὰ μπορεῖ νὰ διακρίνει τὸν καιρὸ τῆς λύτρωσης. «Φώναξα, καὶ δὲν ὑπῆρχε κάποιος ν' ἀκούσει». Ὅπως δηλαδὴ λέγει πάλι κάποιος ὁ ἴδιος ὁ προφήτης Ἡσαΐας ἐκπροσωπώντας τὸν Σωτῆρα ὅλων μας Χριστό· «Μὲ βρῆκαν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν μὲ ζητοῦσαν, ἐμφανίσθηκα σ' αὐτούς ποὺ δὲν ρωτοῦσαν γιὰ μένα. Εἶπα· Νὰ, ἐδῶ εἶμαι μέσα στὸ ἔθνος ποὺ δὲν μὲ γνώριζαν. Ὅλη τὴν ἡμέρα εἶχα ἀπλωμένα τὰ χέρια μου πρὸς λαὸ ἀνυπάκουο καὶ γεμᾶτον ἀντιρροήσεις»⁷⁸. Στὰ εὐαγγελικὰ ἐπίσης συγγράμματα σὲ πολλὰ σημεῖα θὰ βροῦμε τὸν Κύριο νὰ καλεῖ τοὺς ἴδιους (τοὺς Ἰουδαίους) στὴν πίστη· «Ἐλᾶτε σ' ἐμένα ὅλοι ὅσοι κοπιᾶτε καὶ σηκώνετε φορτίο βαρὺ, καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω. Σηκῶστε καὶ περάστε τὸ ζυγὸ μου στὸν ἀυχένα σας»⁷⁹. Καὶ ἄλλοῦ πάλι λέγει· «Ὅποιος μὲ ἀκολουθεῖ δὲν θὰ περπατήσῃ στὸ σκοτάδι, ἀλλὰ θὰ ἔχει τὸ φῶς τῆς ζωῆς»⁸⁰. Ἀλλὰ καὶ παρουσιάζει ὅτι ἡ πίστη θὰ εἶναι καρποφόρα γι' αὐτούς καὶ ὠφέλιμη. Γιατὶ λέγει· «Σᾶς λέγω τὴν ἀλήθεια, ὅτι ὅποιος πιστεύει ἔχει ζωὴ αἰώνια»⁸¹. Καὶ πάρα πολλοὺς ἄλλους λόγους μπορεῖ νὰ προσθέσει κανεὶς μὲ τὸ ἴδιο νόημα, ἂν βέβαια ἤθελε νὰ μακροηγορήσῃ.

«Φώναξα» λοιπόν, λέγει, «καὶ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς νὰ μὲ ἀκούσει». Ἀλλὰ ἴσως θὰ ποῦν ἐκεῖνο αὐτοὶ ποὺ ἀπὸ τὴν τόσο μεγάλη

80. Ἰω. 8, 12.

81. Ἰω. 6, 47.

κρουκότες, οἱ σκληρὰν καὶ ἄθραυστον τὴν διάνοιαν ἔχοντες, ὡς οὐκ ἂν ἰσχύσειεν ἢ ἐμὴ χεὶρ ῥύσασθαι τὴν ἐπ' οὐρανόν. Πεφρονήκασι δὲ καὶ τούτῳ τῶν ἀληθῶν οὐδέν. Ἦν μὲν γάρ, ὡς ἔφην, ἐν εἶδει τῷ καθ' ἡμᾶς, καίτοι Θεὸς ὢν ὁ Λόγος. Ἐνηνθρώπησε δὲ τὴν κατὰ σάρκα ὑπομείνας γέννησιν ἐκ γυναικός. Ἀλλ' οἱ μὲν τοῦτο εἰδότες καὶ τῶν θείων αὐτοῦ μυστηρίων οὐκ ἀγνοοῦντες τὸ θάθος, ἤδεσαν ὅτι πάντα δύναται Θεὸς ὢν φύσει, καὶ ἦν ἱκανὸς εἰς λύτρωσιν τῆς ὑπ' οὐρανόν. Οἷ γε μὴν ἄπιστοί τε καὶ ἀμαθεῖς ὡς ἀνθρώπῳ 10 προσήεσαν κοινῶ, ὥστε καὶ ἐπιτηδῶντάς τε καὶ λέγοντας «Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, ὅτι σύ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν». Τούτοις ἂν πρόποι καὶ τὸ οἶεσθαί τε καὶ λέγειν, ὡς καὶ ἰσχύσειεν ἢ αὐτοῦ χεὶρ ἐπαμῦναι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ῥύσασθαι τοὺς κεκρατη- 15 μένους ὑπὸ τε τοῦ διαβόλου καὶ τῆς ἁμαρτίας. Ἀλλ' ὅταν ταῦτα λογισθήσεσθε, φησί, προσενθυμήθητέ τι τῶν ἀμεινόνων· οὐ γάρ εἰμι καθ' ὑμᾶς ἄνθρωπος ἀπλῶς, Θεὸς δὲ μᾶλλον ἐν εἶδει τῷ καθ' ὑμᾶς γεγονῶς οἰκονομικῶς, ἵνα ὑμᾶς ἐξέλωμαι καὶ θανάτου καὶ ἁμαρτίας. Αὐτὸς γὰρ ὁ λαλῶν, 20 πάρεμι, ὁ πάλαι θαυματουργήσας διὰ Μωσέως καὶ ἀφρόστω δυνάμει διελὼν τὴν θάλασσαν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν Ἐρυθρὰν. Ἐπάγη γὰρ ὡς τοῖχος τὰ ὕδατα, καὶ διέβησαν οἱ λελυτρωμένοι, καὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ θητείας ἀποδυσάμενοι τὸν ζυγόν. Τὸ «ἐξερημῶσω τὴν θάλασσαν», ἐνθάδε φησὶν, ἀντὶ 25 τοῦ ξηρὰν αὐτὴν ἀπέφηναι. «Θήσω δὲ καὶ ποταμοὺς ἐρήμους». Τὸ δὲ γε «Θήσω» πάλιν ἀντὶ τοῦ «Τέθεικα» νοητέον Ἔστησε γὰρ τὸν Ἰορδάνην, καὶ ὑδάτων ἔρημον ἀπέφηνεν αὐτὸν διαβιδάζοντος τοῦ Ἰησοῦ τὸν Ἰσραὴλ καὶ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσκομίζοντος.

30 Εἰ δὲ δὴ φησιν ἀποξηρανθήσεσθαι ἐν τοῖς ὕδασι ὄντας ἰχθύας, σύνες, ὅτι πρὸς δήλωσιν τοῦ εἰσάπαν κατεξη-

άνοησία τους προσέκρουσαν σ' έμένα, αὐτοὶ ποὺ ἔχουν σκληρὸ καὶ ἀρράγιστο πείσμα, ὅτι δὲν θὰ ἀρκέσει ἡ δύναμή μου νὰ σώσει τὴν οἰκουμένη. Ἐἶπε λάβει, ὅπως εἶπα, τὴ δική μας μορφή ὁ Λόγος, ἂν καὶ ἦταν Θεός⁸². Ἐγινε ἄνθρωπος, ἀφοῦ ὑπέμεινε τὴν κατὰ σάρκα γέννησή του ἀπὸ γυναίκα. Αὐτοὶ ὅμως ποὺ τὸ ἀναγνωρίζουν αὐτὸ καὶ δὲν ἀγνοοῦν τὸ βάθος τῶν μυστηρίων του, γνωρίζουν ὅτι μπορεῖ τὰ πάντα⁸³, ἐπειδὴ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του Θεὸς καὶ ἦταν ἱκανὸς νὰ λυτρῶσει τὴν οἰκουμένη. Οἱ ἄπιστοι ὅμως καὶ ἁμαθεῖς τὸν πλησίαζαν σὰν κοινὸ ἄνθρωπο, ὥστε καὶ νὰ ἐπιτίθενται ἐναντίον του καὶ νὰ λένε: «Δὲν σὲ λιθοβολοῦμε γιατί κανένα καλὸ ἔργο σου, ἀλλὰ γιὰ βλασφημία: ἐπειδὴ, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, κάνεις τὸν ἑαυτό σου Θεό»⁸⁴. Σ' αὐτοὺς ἀρμόζει καὶ τὸ νὰ νομίζουν καὶ νὰ λένε, ὅτι δὲν μπορεῖ ὅπωςδήποτε νὰ ὑπερασπισθεῖ ἡ δύναμή του τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ σώσει τοὺς αἰχμαλωτισμένους ἀπὸ τὸ διάβολο καὶ τὴν ἁμαρτία. Ἀλλὰ ὅταν συλλογισθεῖτε, λέγει, αὐτὰ, νὰ θυμηθεῖτε μαζὶ καὶ κάτι ἀπὸ τὰ ἀνώτερα. Γιατί ἐγὼ δὲν εἶμαι σὰν κι ἐσᾶς ἄνθρωπος ἀπλῶς, ἀλλὰ εἶμαι Θεὸς μὲ τὴ μορφή τὴ δική σας ποὺ τὴν ἔλαβα κατ' οἰκονομία, γιὰ νὰ σᾶς ἐλευθερώσω ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ τὴν ἁμαρτία. Εἶμαι παρὼν ὁ ἴδιος ποὺ σᾶς μιλῶ, αὐτὸς ποὺ παλαιὰ θαυματουργήσα μὲσω τοῦ Μωυσῆ καὶ μὲ ἀνέκφραστη δύναμη χώρισα τὴ θάλασσα, δηλαδή τὴν Ἐρυθρά⁸⁵. Γιατί τὰ νερά της στάθηκαν σὰν τοῖχος καὶ πέρασαν λυτρωμένοι πιά κι ἔχοντας ἀποτινάξει τὸ ζυγὸ τῆς δουλείας στὴν Αἴγυπτο. Ἡ δήλωση «θὰ κάνω ἔρημο τὴ θάλασσα», ἐδῶ τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ «τὴν ἔκανα ξερή». «Θὰ κάνω ἔρημους καὶ τοὺς ποταμούς». Τὸ «θὰ κάνω» πρέπει νὰ τὸ νοήσομε πάλι ἀντὶ τοῦ «ἔκανα». Γιατί σταμάτησε τὴ ροὴ τοῦ Ἰορδάνη καὶ τὸν ἔκανε γῆ ξερὴ ἀπὸ νερά καθὼς ἀπὸ αὐτὸν περνοῦσε ὁ Ἰησοῦς (τοῦ Ναυῆ) τοὺς Ἰσραηλιῖτες καὶ τοὺς ὀδηγοῦσε στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας⁸⁶.

Ἄν τώρα λέγει ὅτι θὰ ξεραθοῦν τὰ ψάρια ποὺ ἦταν στὰ νερά, νὰ σκεφθεῖς ὅτι καὶ ἡ ἔκφραση αὐτὴ χρησιμοποιήθηκε γιὰ

85. Ἔξ. 14, 21-22.

86. Ἰησ. Ναυῆ 3, 17.

ράνθαι τὸν Ἰορδάνην παρελήφθη καὶ τοῦτο. Τῆς οὕτω λαμ-
 προῦς καὶ μεγάλης θαυματουργίας διαμνημονεύει λέγων καὶ
 ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ποτὲ μὲν, «Τί ἐστὶ σοι, θάλασσα, ὅτι ἔφυ-
 γες, καὶ σύ, Ἰορδάνη, ὅτι ἐστράφης εἰς τὰ ὀπίσω;», ποτὲ δὲ
 5 πάλιν· «Εἶδοσάν σε ὕδατα ὁ Θεός, εἶδοσάν σε ὕδατα, καὶ
 ἐφοβήθησαν. Ἐταράχθησαν ἄβυσσοι, πλῆθος ἤχου ὑδά-
 των». Περὶ δὲ τοῦ Ἰορδάνου πάλιν ᾧδὲ φησι· «Σὺ ἐξήρανας
 ποταμοὺς Ἡθάμ», τοῦτ' ἐστὶ τοὺς ἐν τῷ νότῳ. Διαμέμνηται
 καὶ ἑτέρας θαυματουργίας καὶ φησιν, ὅτι «Ἐνδύσω τὸν οὐ-
 10 ρανὸν σκότος, καὶ θήσω ὡς σάκκον τὸ περιδόλαιον αὐτοῦ»·
 καὶ τὸ «Ἐνδύσω» πάλιν ἀντὶ τοῦ, «ἐνέδυσα», νοητέον. Δια-
 μεμνήμεθα γὰρ γεγραφότος τοῦ Μωσέως τοῦ πανσόφου,
 ὅτι τριήμερος καὶ βαθὺς τῆς Αἰγυπτίων χώρας κατεσκευδά-
 σθη σκότος, ἠδίκησε δὲ παντελῶς οὐδὲν τοὺς ἐξ Ἰσραήλ.
 15 Ἦν γὰρ αὐτοῖς καὶ ἡμέρα καὶ φῶς. Παράδοξον δὲ καὶ τοῦ-
 το καὶ πέρα λόγου παντός. Ὅτε τοίνυν αὐτός, φησὶν, ἐκεῖ-
 νός εἰμι καὶ ἐν σαρκὶ πεφηνώς, ὁ πάλαι τὴν θάλασσαν ἐρη-
 μώσας, ἤτοι ξηρὰν ἀποφήνας, ἐργασάμενος δὲ τοῦτο καὶ
 εἰς ποταμοὺς καὶ σκότῳ περιβαλὼν τὸν παμμεγέθη τοῦτον
 20 οὐρανόν, καὶ διὰ πείρας αὐτῆς καταστήσας ἐμφανὲς ὅτι
 τῶν ὄλων εἰμὶ Δεσπότης, ἀνήνυτον δὲ ταῖς δυνάμεσι ταῖς ἐ-
 μαῖς παντελῶς οὐδέν, πῶς οὐκ ἂν ὀφείλει γέλωτα, μᾶλλον δὲ
 δυσ-σεβείας ὑπομεῖναι γραφήν, εἴπερ τις ἔλοιτο φρονεῖν τε
 καὶ λέγειν, οὐκ ἰσχύει ἡ χεὶρ μου τοῦ ῥύσασθαι;

25 **Στίχ. 4-5.** «Κύριος δίδωσί μοι γλῶσσαν παιδείας, τοῦ
 γνῶναι ἠνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον. Ἐθηκέ με πρωὶ προσέ-
 θηκέ μοι ὠτίον ἀκούειν, καὶ ἡ παιδεία Κυρίου ἀνοίγει
 μου τὰ ὦτα».

Οὐκ ἀπίθανον εἶη ἂν, μᾶλλον δὲ τοῖς τῆς ὀρθότητος λό-
 30 γοις οὐκ ἀπεικός, τὸ ἐφαρμῶσαι τῷ χορῷ τῶν ἁγίων ἀπο-
 στόλων τὰς προκειμένας φωνάς, ἧγουν ἅπασι τοῖς πιστεύ-
 σασιν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, καὶ σεσο-

νά δηλωθεῖ ὅτι ὁ Ἰορδάνης ἔχει στερέψει γιὰ πάντα. Τὴν τόσο λαμπρὴ καὶ μεγάλη θαυματουργία μνημονεύει καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ πού λέγει ἄλλοτε, «τί σοῦ συνέβη, θάλασσα καὶ ἔφυγες καὶ σύ, Ἰορδάνη, καὶ στράφηκες πίσω;»⁸⁷, καὶ ἄλλοτε πάλι: «Ἐσένα, Θεέ, σέ εἶδαν τὰ νερὰ καὶ φοβήθηκαν. Ταράχθηκαν οἱ ἄβυσσοι καὶ μέγας ὑπῆρξε ὁ ἄχος τῶν ὑδάτων»⁸⁸. Γιὰ τὸν Ἰορδάνη πάλι λέγει τὰ ἑξῆς: «Ἐσὺ ξέρανες τοὺς ποταμοὺς Ἡθάμ»⁸⁹, δηλαδή τοὺς πρὸς τὸ νότο. Ἀναφέρει κι ἄλλα θαύματα καὶ λέγει: «Θὰ περιβάλω τὸν οὐρανὸ μὲ σκοτάδι καὶ θὰ τὸν ντύσω μὲ σάκκο πένθιμο»· καὶ τό, «θὰ τὸν ντύσω» πάλι πρέπει νὰ τὸ ἐννοήσομε ἀντὶ τοῦ «τὸν ἔντυσα». Γιατὶ θυμᾶμαι τὸν πάνσοφο Μωυσῆ πού ἔχει γράψει, ὅτι ἀπλώθηκε στὴ χώρα τῶν Αἰγυπτίων τριήμερο πηχτὸ σκοτάδι⁹⁰, δὲν ἔβλαψε ὅμως καθόλου τοὺς Ἰσραηλιῖτες. Γιατὶ ὑπῆρχε γι' αὐτοὺς καὶ μέρα καὶ φῶς. Εἶναι κι αὐτὸ παράδοξο καὶ τελείως πέρα ἀπὸ κάθε λόγο. Ὅταν λοιπὸν αὐτὸς λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος καὶ φανερώθηκε μὲ σάρκα, ἐγὼ πού παλαιὰ ἔκανα τὴ θάλασσα ἔρημο καὶ τὴν ἔδειξα ξηρὰ κι ἔκανα τὸ ἴδιο καὶ στοὺς ποταμοὺς καὶ ἔκανα νὰ σκοτεινιάσει κι αὐτὸς ὁ πελώριος οὐρανὸς κι ἔδειξα μὲ τὰ πράγματα ὅτι εἶμαι Κύριος τῶν ὄλων καὶ ὅτι τίποτε ἀπολύτως δὲν ὑπάρχει ἀκατόρθωτο γιὰ τὶς δυνάμεις μου, πῶς δὲν πρέπει νὰ θεωρηθεῖ γελοῖος, ἢ μᾶλλον νὰ δεχθεῖ κατηγορία γιὰ ἀσέβεια, ἂν κάποιος θελήσει νὰ πιστεύει καὶ νὰ λέγει ὅτι δὲν ἀρκεῖ ἡ δύναμή μου νὰ τοὺς σώσει;

Στίχ. 4-5. Ὁ Κύριος μου ἔδωσε γλώσσα παιδευμένη, ὥστε νὰ ξέρει πότε πρέπει νὰ μιλήσει. Πολὺ ἔνωρις τὸ πρῶι μου ἔδωσε αὐτὴ τὴν ἰκανότητα καὶ μου πρόσθεσε καὶ ἀκοὴ ν' ἀκούω. Κι αὐτὴ ἡ παιδεία τοῦ Κυρίου μου μου ἀνοίγει τὴν ἀκοή».

Δὲν θὰ ἦταν ἀπίθανο, ἢ μᾶλλον ὄχι ἀσύμφωνο μὲ τὸν ὀρθὸ λόγο, νὰ ἐφαρμόσομε τοὺς λόγους αὐτοὺς στὸ χορὸ τῶν ἀγίων ἀποστόλων, ἢ καὶ σὲ ὅλους ἐκείνους πού πίστεψαν στὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ δέχθηκαν τὴ σοφία τοῦ Πνεύματος, καὶ τὸ

87. Ψαλμ. 113, 5. 88. Ψαλμ. 76, 17-18. 89. Ψαλμ. 73, 15. 90. Ἔξ. 10, 22-23.

φισμένοις διὰ τοῦ Πνεύματος, καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ φωτισμὸν εἰς νοῦν καὶ διάνοιαν ἐσχηκόσιν ἀμφιλαφῶς, οἳ καὶ ἐν μεθέξει γεγόνασι θείων χαρισμάτων καὶ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς τὸ βάθος, καθαρῶς διανοίας ὄμμασιν ἴσχυσαν κατιδεῖν, εἶσω τε γεγόνασιν εὐζωΐας εὐαγγελικῆς, εὐτεχνίας καὶ συνέσεως ἀγιοπρεποῦς. Οὗτοι δὴ οὖν χαριστηρίουσ φῶδ' ἀνατείνοντες, δεδόσθαι φασὶν ἐν ἑαυτοῖς γλῶσσαν παιδείας, τοῦτ' ἔστι τὸ εὐπαιδευτῶς δύνασθαι λαλεῖν καὶ ἀνεπιπλήκτως τὰ θεῖα διατρανοῦν μυστήρια, πηνίκα τε
 10 καὶ ὅπως προσήκει κεχρηῆσθαι τοῖς τῆς παρακλήσεως λόγοις, ὃ δὴ καὶ ἔπραττον οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, κατασωρεύσαντες μὲν εἰς νοῦν, καὶ καρδίαν ὑγιᾶ καὶ ἀμώμητον τὴν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως γνῶσιν, ἐκάστω γε μὴν τῶν προσιόντων τοῖς θείοις κηρύγμασι τὸν αὐτῶ πρόποντα καὶ κα-
 15 τάλληλον προῖσχύμενοι λόγον. Τοῖς μὲν γὰρ ἔτι νηπίοις, οἷον ἐν τάξει γάλακτος, τὸν τῆς ἀπλῆς κατηχήσεως εὖ μάλα προσάγονται λόγον, τοῖς γε μὴν εἰς ἄνδρα τέλειον καταντήσασιν, ἀφιγμένοις δὲ καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ τὸν στερεὸν καὶ τροφιμώτατον. Γλῶσσα
 20 δὴ οὖν αὕτη παιδείας καὶ χάρισμα τοῦ γνῶναι, ἡνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον. Τεθεῖσθαι δὲ αὐτούς φασιν καὶ πρωί, τοῦτ' ἔστιν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν ἡμέρας διαύγασμα, ἔλλαμψιν θείου καὶ νοητοῦ φωτὸς ἀνατολὴν ἑωσφόρου.

Καὶ τοῦτο πάλιν εἰσόμεθα τοῦ μακαρίου Παύλου γε-
 25 γραφότος ὡδί: «Εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ὃς ἐρῶρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκοτόυς, καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ ἐν τῷ φωτί». Ὁ μὲν γὰρ «Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων εἰς τὸ μὴ διαυγάσαι τὸν φωτισμὸν ἐν αὐ-
 30 τοῖς τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ», ἡμῖν δὲ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἀνέσχεν ἥλιος, φωτὶ τῷ θείῳ περιαστραπτῶν τὸ νοῦν, ὥστε καὶ «υἱοὺς ἡμᾶς φωτὸς καὶ ἡμέρας» εἶναί τε καὶ ὄνο-

φωτισμό του νοῦ ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἀπέκτησαν πλούσια σὲ διανοήματα διάνοια, οἱ ὅποιοι ἔγιναν καὶ μέτοχοι θείων χαρισμάτων καὶ μπόρεσαν νὰ δοῦν μὲ καθαρὰ μάτια τοῦ νοῦ τὸ βάθος τῆς θεόπνευστης Γραφῆς καὶ εἰσῆλθαν στὴν εὐαγγελικὴ εὐζωία, τὴν ἐμπειρία καὶ τὴ σύνεση τὴν ἀγιοπρεπῆ. Αὐτοὶ λοιπόν, ἀναπέμποντας εὐχαριστήριους ὕμνους, λένε ὅτι τοὺς δόθηκε γλώσσα παιδείας, δηλαδή τὸ νὰ μποροῦν νὰ μιλοῦν μὲ ἄριστο παιδαγωγικὸ τρόπο καὶ νὰ διακηρύττουν ἄμεμπτα τὰ θεῖα μυστήρια, καὶ πότε καὶ πῶς πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν τοὺς λόγους τῆς παρηγοριᾶς, πράγμα πὸν ἔπρατταν οἱ θεσπέσιοι μαθητές, συσσωρεύοντας στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά τους ὑγιῆ καὶ ἄμεμπτη τὴ γνώση τῆς πίστεως στὸν Χριστό, καὶ προσφέροντας μὲ τὰ θεῖα κηρύγματα τους στὸν καθένα πὸν προσερχόταν τὸν λόγο τὸν πρέποντα καὶ κατάλληλο. Σὲ ἐκείνους πὸν ἦταν ἀκόμα νήπιοι πνευματικὰ σὰν γάλα πρόσφεραν ἄριστα τὸ λόγο τῆς ἀπλῆς κατήχησης, ἐνῶ σὲ ἐκείνους πὸν εἶχαν φτάσει στὴν τέλεια ἀνδρική ἡλικία καὶ στὸ μέτρο ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ⁹¹ τὸν στερεὸ καὶ ἀνώτερο πνευματικὰ λόγο. «Γλώσσα παιδείας» λοιπόν εἶναι αὕτη, καὶ χάρισμα τὸ νὰ γνωρίζουν πότε πρέπει νὰ μιλήσουν. Καὶ δόθηκε, λέγει, σ' αὐτοὺς πρωί, δηλαδή στὸ νοῦ καὶ στὴν καρδιά τους φῶσιμα ἡμέρας, λάμψη θείου καὶ νοητοῦ φωτός, ἀνατολὴ αὐγερινοῦ.

Κι αὐτὸ πάλι θὰ τὸ μάθομε ἀπὸ τὸν μακάριο Παῦλο πὸν λέγει τὰ ἑξῆς: «Εὐχαριστῶντας τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, πὸν μᾶς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ σκότους καὶ μᾶς μετέφερε στὴ βασιλεία τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγάπης του μέσα στὸ φῶς»⁹². Γιατὶ λέγει, «ὁ Θεὸς τοῦ κόσμου αὐτοῦ τύφλωσε τὸν νοῦ τῶν ἀπίστων, γιὰ νὰ μὴ λάμψει σ' αὐτοὺς ὁ φωτισμὸς τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ»⁹³, σ' ἐμᾶς ὅμως ἀνέτειλε ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης⁹⁴, καταυγάζοντας τὸ νοῦ μὲ τὸ θεῖο φῶς, ὥστε νὰ εἴμαστε καὶ νὰ ὀνομαζόμαστε «υἱοὶ φωτός καὶ ἡμέρας»⁹⁵. Ἔπειτα λέγει: «Μοῦ πρόσθεσε αὐτιὰ ν'

91. Ἐφ. 4, 13.

94. Μαλαχ. 4, 2.

92. Κολ. 1, 12-13.

95. Α' Θεσσ. 5, 5.

93. Β' Κορ. 4, 4.

μάζεσθαι. Εἶτά φησι, «Προσέθηκέ μοι ὠτίον τοῦ ἀκούειν, καὶ ἡ παιδεία Κυρίου ἀνοίγει μου τὰ ὦτα». Προσηκόμενοι γὰρ τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστὸν καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ πλουτήσαντες φωτισμόν, ἐσχήκαμεν ὠτίου προσθήκην, τοῦτ' ἔστιν 5 ἀκοῆς δύναμιν ἀσυνήθους, ἢ πάλαι. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ τὸν νόμον ἀναγινώσκοντες, οὐχ ὑπερτρέχουσι τὴν σκιάν, ἀλλ' ἐνιζάνουσι τοῖς τύποις ψιλοῖς τε καὶ μόνοις. «Ψυχικὸς γὰρ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ», καθὰ γέγραπται. Ἡμεῖς γὰρ τὸν νόμον παιδαγωγὸν εἶναι πι-
10 στεύοντες, ἠνίκα ἂν τὰ διὰ Μωσέως εἰς οὓς δεξώμεθα, συνίμεν ἑτέραις ἀκοαῖς αὐτά, μεθιστάντες τοὺς τύπους εἰς ἀλήθειαν, καὶ πνευματικῆς θεωρίας πρόφασιν ποιούμενοι τὴν σκιάν. Ἐσχήκαμεν οὖν ὠτίων προσθήκην. Ἡ γὰρ διὰ Χριστοῦ παιδεία, τοῦτ' ἔστι τὸ κήρυγμα τὸ εὐαγγελικόν,
15 καὶ ἡ δι' αὐτοῦ μυσταγωγία, πνευματικῶς ἀναπείθει νοεῖν τὸν νόμον. Ἀνευρύνει ὥσπερ τὰ ὦτα τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτόν, οὐκ ἐχόντων τοῦτο τῶν ἐξ Ἰσραήλ. Ἔφη γοῦν ὁ μὲν Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πρὸς αὐτούς· «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, ὅτι ἐν αὐταῖς δοκεῖτε ὑμεῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν,
20 καὶ αὐταὶ εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ, καὶ οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρὸς με ἵνα ζωὴν ἔχητε». Γράφει δὲ περὶ αὐτῶν ὁ πάνσοφός τε καὶ θεσπέσιος Παῦλος, ὅτι «Ἡνίκα ἀναγινώσκηται Μωσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται, μὴ ἀνακαλυπτόμενον, ὅτι ἐν Χριστῷ» Ἰησοῦ Κυρίῳ ἡμῶν καὶ
25 Λυτρωτῇ «καταργεῖται».

96. Α' Κορ. 2, 14.

97. Γαλ. 3, 24.

ἀκούω, καὶ ἡ παιδεία τοῦ Κυρίου μου ἀνοίγει τὰ αὐτιά». Ἐφοῦ δηλαδή δεχθήκαμε τὴν πίστη στὸν Χριστὸ καὶ καταπλουτήσαμε ἀπὸ τὸ φωτισμὸ του, λάβαμε καὶ προσθήκη αὐτιοῦ, δηλαδή δύναμη ἀσυνήθιστης ἀκοῆς, ποὺ δὲν ὑπῆρχε παλαιά. Οἱ Ἰουδαῖοι δηλαδή διαβάζοντας τὸ νόμο δὲν προσπερνοῦν τὴ σκιά, ἀλλὰ σταματοῦν ἀπλῶς καὶ μόνο στοὺς τύπους. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «ὁ ψυχικὸς (φυσικὸς) ἄνθρωπος δὲν δέχεται ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ»⁹⁶. Ἐμεῖς ὅμως, πιστεύοντας ὅτι ὁ νόμος εἶναι παιδαγωγός⁹⁷, ὅταν δεχθοῦμε στὰ αὐτιά ὅσα εἰπώθηκαν μέσω τοῦ Μωυσῆ, τὰ ἐννοοῦμε μὲ ἄλλη ἀκοή, μεταφέροντας τοὺς τύπους στὴν ἀλήθεια, καὶ τὴ σκιά τὴν κάνομε ἀφορμὴ πνευματικῆς θεωρίας. Ἐπομένως ἔχομε λάβει προσθήκη αὐτιῶν. Γιατὶ ἡ παιδεία ποὺ παρέχεται ἀπὸ τὸν Χριστό, δηλαδή τὸ κήρυγμα τὸ εὐαγγελικὸ καὶ ἡ διδασκαλία μέσω αὐτοῦ, μᾶς πείθει νὰ ἐννοοῦμε τὸ νόμο πνευματικῶς. Διανοίγει κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ἀκοή αὐτῶν ποὺ πίστεψαν σ' αὐτόν, ἐνῶ αὐτὸ δὲν συμβαίνει στοὺς Ἰσραηλίτες. Πράγματι τοὺς εἶπε ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός· «Ἐρευνᾶτε τίς Γραφές γιατί νομίζετε ὅτι μέσω αὐτῶν θὰ ἔχετε αἰώνια ζωὴ· αὐτὲς βέβαια δίνουν μαρτυρία γιὰ μένα· καὶ ὅμως δὲν θέλετε νὰ ρθειτε σ' ἐμένα γιὰ νὰ ἔχετε ζωὴ»⁹⁸. Γράφει ἐπίσης γι' αὐτοὺς ὁ πάνσοφος καὶ θεσπέσιος Παῦλος· «Ὅταν διαβάζουν τὸν Μωυσῆ, πέφτει κάποιον κάλυμμα στὴν καρδιά τους ποὺ δὲν ἀφαιρεῖται, γιατί καταργεῖται ἀπὸ τὸν Χριστό»⁹⁹ Ἰησοῦ, τὸν Κύριο καὶ Λυτρωτὴ μας.

98. Ἰω. 5, 39-40.

99. Β' Κορ. 3, 14-15.

ΛΟΓΟΣ Ε΄

ΚΕΦ. 50, στίχ. 5-8. «*Ἐγὼ δὲ οὐκ ἀπειθῶ, οὐδ' ἀντιλέγω. Τὸν νῶτόν μου δέδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ῥαπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνῃς ἐμπτυσμάτων, καὶ ὁ Κύριος ἐγενήθη*
5 *βοηθός μου. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐνετράπην, ἀλλ' ἔθηκα τὸ πρόσωπόν μου ὡς στερεὰν πέτραν, καὶ ἔγνων ὅτι οὐ μὴ αἰσχυνθῶ, ὅτι ἐγγίξει ὁ δικαίωσας με».*

Διὰ τῶν ἤδη προανεγνωσμένων, ἦτον προεξητασμέ-
10 *νων, πλείστην ὄσῃν πεποιήται τῆς Ἰουδαίων ἀπειθείας τὴν καταδοήν. Ἔφη γὰρ ὅτι «¹ Ἦλθον, καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος ἐκάλεσα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακούων», παρεισβεβληκός δὲ μεταξὺ τοῦ προσώπου τῶν προσηκαμένων τὴν πίστιν, καὶ λέγοντος «Κύριος δίδωσί μοι γλῶσσαν παιδείας τοῦ γνῶ-
15 *ναι ἡνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον», καὶ τὰ τούτοις ἐπενηνεγμένα, καὶ χαριστηρίους ἀνατεινάντων φωνᾶς, εἰστρέχει πάλιν τὸ αὐτοῦ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἰδίαν ὑπακοὴν ταῖς Ἰουδαίων ἀπονοίαις ἀντιπαρατιθέναι σπουδάζοντος, ἵν' ὀλοτρόπως αὐτοὺς θεομισεῖς ὄντας ἐλέγξῃ, γαῦρόν τε καὶ
20 *ἀπηνῆ τῶ καλοῦντι πρὸς σωτηρίαν ὑψοῦντας αὐχένα. «Ἐγὼ» μὲν γὰρ «κέκληκα», φησί, «καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακούων». Ὀκνηροὶ γεγονάσι πρὸς εὐπίθειαν, βραδεῖς καὶ ἀσύνετοι παντελῶς εἰς γε τὸ χρῆναι νοεῖν τὸ τελοῦν εἰς ὄνησιν αὐτοῖς, καὶ τὰ δι' ὧν ἦν εἰκὸς διαδραῖναι δύνασθαι, καὶ λί-
25 *αν ἀμογητί, καὶ τῆς ἁμαρτίας τὴν τυραννίδα καὶ τῆς διαβολικῆς σκαιότητος τὰς ἐπιβουλάς****

ΛΟΓΟΣ Ε΄.

ΚΕΦ. 50, στίχ. 5-8. «Ἐγὼ ὅμως δὲν δείχνω ἀνυπακοή οὔτε φέρνω ἀντιρρήσεις. Παρέδωσα τὴν πλάτη μου σὲ μαστιγώματα καὶ τὰ σαγόνια μου σὲ ραπίσματα, καὶ δὲν προφύλαξα στρέφοντας τὸ πρόσωπό μου ἀπὸ τὰ προσβλητικὰ φτυσίματα, καὶ ὁ Κύριος ἔγινε βοηθός μου. Γι' αὐτὸ δὲν ντράπηκα, ἀλλὰ ἔκανα τὸ πρόσωπό μου σὰν σκληρὴ πέτρα, ἀφοῦ γνώριζα ὅτι δὲν θὰ ντροπιαστῶ, γιατί πλησιάζει αὐτὸς ποὺ θὰ μὲ δικαιώσει».

Μὲ αὐτὰ ποὺ διαβάσαμε προηγουμένως, ἦτοι ποὺ ἐξετάσαμε προηγουμένως, κατηγόρησε πάρα πολὺ τὴν ἀνυπακοή τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ εἶπε, «Ἦρθα, καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας ἄνθρωπος· κάλεσα, καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας νὰ μὲ ἀκούσει»¹. Ἀφοῦ παρεμβλήθηκαν ὅμως ἀνάμεσα ἐκεῖνοι ποὺ ἀποδέχθηκαν τὴν πίστη λέγοντας, «Ὁ Κύριος μοῦ δίνει γλώσσα παιδευμένη, ὥστε νὰ γνωρίζω πότε πρέπει νὰ μιλήσω»² καὶ τὰ ὅσα ἀκολουθοῦν αὐτὰ, καὶ ὑψωσαν φωνές εὐχαριστίας, παρουσιάζεται πάλι τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ θέλοντας ν' ἀντιπαραθέσει τὴ δική του ὑπακοή στὴν ἀνοησία τῶν Ἰουδαίων, γιὰ ν' ἀποδείξει μὲ κάθε τρόπο, ὅτι εἶναι ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ, ὑψώνοντας ἀγέρωχο καὶ ἀκαμπτο αὐχένα σὲ ἐκεῖνον ποὺ τοὺς καλοῦσε στὴ σωτηρία. Γιατὶ λέγει· «Ἐγὼ τοὺς κάλεσα, καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας νὰ μ' ἀκούσει». Ἔδειξαν κωθρότητα πρὸς ὑπακοή, βραδύτητα καὶ πλήρη ἀπερισκεψία στὸ ὅτι ἔπρεπε νὰ σκέπτονται αὐτὸ ποὺ συντελεῖ στὴν ὠφέλειά τους, καὶ ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα ἦταν εὐλογο νὰ μποροῦν νὰ διαφύγουν, καὶ μάλιστα πολὺ εὔκολα, τόσο τὴν τυραννικὴ δύναμη τῆς ἁμαρτίας, ὅσο καὶ τὶς ἐπιβουλές τῆς διαβολικῆς κακότητος.

---

2. Ἦσ. 50, 4.

Ἄλλ' αὐτοὶ μὲν ἠπειθήσαν, «ἐγὼ δὲ οὐκ ἀπειθῶ». Ἐθελήσαντος γὰρ τοῦ Θεοῦ, καὶ Πατρὸς ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν ἐμοί, τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, καθῆκα πρὸς κένωσιν ἐμαυτὸν, καὶ ἐν τοῖς τῆς ἀνθρωπίνης πτω-
 5 χείας καταπεφοίτηκα μέτροις, ἄνθρωπος πεφηνῶς ἵνα ὑπήκοος γένομαι, καὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. «Δέδωκα τοίνυν τὸν νῶτόν μου εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ῥαπίσματα. Τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνῃς ἐμπτυσμάτων». Ταυτὶ γὰρ αὐτῷ συνέδη
 10 παθεῖν τῆς Ἰουδαίων ἀπαιδευσίας ἐμπαροινούσης αὐτῷ, καὶ Πιλάτου μὲν μάστιξι καταξαίνοντος, ἐνὸς δὲ τῶν ἀνοσίων ὑπηρετῶν ὑβρίσαντος καὶ ῥαπίσαντος καὶ κατεμπτνύοντων ἑτέρων Ἄλλ' ἦν εἷς ὁ σκοπὸς τῷ πάσχοντι τὸ εἰς πέρας διεξαγαγεῖν τὸ ἀγαθὸν θέλημα τοῦ Πατρὸς. Καὶ γοῦν ἔφη
 15 πού Χριστός, ὅτι «Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρὸς». Τοῦτο δὲ τὸ θέλημά ἐστι τοῦ πέμψαντός με, «Ἴνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι, μὴ ἀπωλέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ».

20 Οὐκοῦν ὑπὲρ γε τοῦ κατορθῶσαι τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι τὴν ζωὴν, οὐχ ὑβρεις, οὐ μάστιγας, οὐκ ἐμπτυσμάτων πείραν ἀπόβλητον ἐποιήσατο, καίτοι Θεὸς ὢν φύσει καὶ Κύριος ἀληθινός. Εἰτά φησιν ὡς ἄνθρωπος· «Καὶ Κύριος βοηθός μου ἐγενήθη, διὰ τοῦτο οὐκ ἐνετράπην, ἀλλ'
 25 ἔθην τὸ πρόσωπόν μου ὡς στερεὰν πέτραν, καὶ ἔγνω ὅτι οὐ μὴ αἰσχυρθῶ ὅτι ἐγγίξει ὁ δικαίωσας με». Διαλέγεται μὲν οὖν ἀνθρωπίνως, ὡς ἔφην, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ἀπεικίτως τοῖς τῆς κενώσεως μέτροις. Πλὴν ἔοικεν ὑπαινίττεσθαι διὰ τούτων τῶν λόγων τὴν τοῖς λόγοις ἐγκατα-
 30 σκήψασαν δίκην, τῆς εἰς αὐτὸν δυσσεβείας ἔνεκα. «Γέγονε» γάρ, φησί, «Κύριος βοηθός μου». Ὁμοιον, ὡς εἰ λέγοι,

3. Φιλ. 2,7-8.

4. Πρβλ. Ἰω. 18,22. 19,1 καὶ 3.

5. Ἰω. 6,38-39.

Ἄλλ' αὐτοὶ βέβαια ἔδειξαν ἀνυπακοή, ἐγὼ ὅμως δὲν φέρνω ἀντίρρηση. Γιατί, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς Πατέρας θέλησε νὰ τὰ ἀνακεφαλαιώσῃ ὅλα σ' ἐμένα, καὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, παρέδωσα ἐγὼ τὸν ἑαυτό μου σὲ κένωση καὶ κατέβηκα στὰ μέτρα τῆς ἀνθρώπινης πτωχείας ἀφοῦ ἐμφανίσθηκα ὡς ἄνθρωπος, γιὰ νὰ δείξω ὑπακοή μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ³. «Παρέδωσα» λοιπὸν «τὴν πλάτη μου στὰ μαστιγώματα καὶ τὰ σαγόνια μου στὰ ραπίσματα, καὶ δὲν ἔστρεψα τὸ πρόσωπό μου γιὰ νὰ τὸ προφυλάξω ἀπὸ τὴν προσβολὴ τῶν φτυσιμάτων». Αὐτὸ βέβαια συνέβη νὰ τὸ πάθει ἕξαιτίας τῆς ἀμάθειας τῶν Ἰουδαίων ποὺ συμπεριφέρθηκαν ἐναντίον του μὲ παραφροσύνη, καὶ ὁ μὲν Πιλάτος καταξέσχισε τὸ σῶμα του μὲ τὰ μαστίγια, ἐνῶ ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς ὑπηρέτες τὸν ἔβρισε καὶ τὸν ράπισε καὶ ἄλλοι τὸν περιέβαλαν μὲ φτυσίματα⁴. Ἀλλὰ ὁ σκοπὸς ἐκείνου ποὺ ὑπέφερε ὅλα αὐτὰ ἦταν ἓνας, νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἀγαθὸ θέλημα τοῦ Πατέρα του. Καὶ πράγματι λέγει κάπου ὁ Χριστός: «Κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὄχι γιὰ νὰ κάνω τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα μου ποὺ μὲ ἔστειλε. Κι αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα μου ποὺ μὲ ἔστειλε, Νὰ μὴν ἀφήσω νὰ χαθεῖ τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μοῦ ἔχει δώσει, ἀλλὰ νὰ τὸ ἀναστήσω κατὰ τὴν ἔσχατη ἡμέρα»⁵.

Γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει λοιπὸν τὴ ζωὴ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἐπρόκειτο νὰ πιστέψουν σ' αὐτόν, δὲν θεώρησε καλὸ ν' ἀποφύγει οὔτε τὶς ὕβρεις οὔτε τὰ μαστιγώματα οὔτε τὰ φτυσίματα, μολονότι ἦταν ἀπὸ τὴ φύση του Θεὸς καὶ ἀληθινὸς Κύριος. Κι ἔπειτα συνεχίζει ὡς ἄνθρωπος: «Καὶ ὁ Κύριος ἔγινε βοηθός μου, γι' αὐτὸ δὲν ἐνοιώσα ντροπὴ, ἀλλὰ ἔκανα τὸ πρόσωπό μου σὰν στερεὰ πέτρα, γιὰτὶ γνώριζα ὅτι δὲν θὰ ντροπιασθῶ, ἀφοῦ πλησιάζει αὐτὸς ποὺ θὰ μὲ δικαιώσῃ». Μιλᾷει λοιπὸν, ὅπως εἶπα, σὰν ἄνθρωπος, καὶ μὲ κανένα τρόπο ποὺ νὰ μὴ ταιριάζει στὰ ἀνθρώπινα μέτρα. Φαίνεται ὅμως ὅτι μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ὑπανίσσεται τὴν τιμωρία ποὺ τοὺς βρῆκε ἕξαιτίας τῆς δυσσέβειάς τους ἐναντίον του. Γιατὶ λέγει: «Ἐγινε ὁ Κύριος βοηθός μου». Ὁμοιο εἶναι σὰ νὰ λέγει:

«Δόντος μου τὸν νῶτον εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ῥαπίσματα», πεπονθὸτος δὲ καὶ τὰ ἐπὶ τῷ σταυρῷ πάθη, γέγονε βοηθὸς ὁ Πατήρ. Ἐπήμυνε γάρ, καὶ οὐ συγκεχώρηκεν εἰς τὸ παντελὲς ἐντραπήναι τὸν ἴδιον Υἱόν, οὔτε 5 μὴν καὶ καταισχυνθῆναι. Τετιμώρηνται γὰρ καὶ τῶν εἰς ἐμὲ πλημμελημάτων ἐκτετίκασι δίκας οἱ θεομαχῆσαι τολμήσαντες.

Ἐπενεγκὼν δὲ ὅτι «Ἐγγίζει ὁ δικαίωσας με», πάλιν ὑπέφηεν ἀστείως, οὐκ εἰς μακράν, οὐδ' εἰς ἀνάβλησιν τὰ 10 τῆς δίκης δραμεῖται τῶν εἰς αὐτὸν πεπαρωνηκότων, ἀλλ' οἷον ἐγγὺς καὶ κατὰ πόδας βαδιεῖται τῶν ἐγχειρημάτων. Δεδικαιῶσθαι δὲ φάμεν τὸν Υἱόν κατὰ τοιόνδε τινὰ τρόπον. Ἐπειδὴ γὰρ ὄντα δίκαιον, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον, ὡς ἔνοχον γεγονότα πταίσμασιν ἀποκτεῖναι τετολμήκασι, τε- 15 τιμώρηνται, καθάπερ ἔφην, καὶ ἡ τῶν πεπονθότων κόλασις τὸ ἀνεύθυνον παντελῶς μεμαρτύρηκε τῷ παρ' αὐτῶν ἀνοσίως ἐξυβρισμένῳ. Ἔφη τι τοιοῦτον ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ «Καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ, καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ». «Πλουσίους δὲ καὶ 20 πονηροὺς» τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητὰς ὀνομάζει. Φιλοχρηματίαν γὰρ νοσοῦντες ἐσχάτην, κατεκομίσθησαν δι' αὐτῆς εἰς τὴν ἐπ' αὐτῷ πονηρίαν. Καίτοι γὰρ ἐπεγνωκότες αὐτόν, ἔφασκον· «Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· Δεῦτε ἀποκτείνωμεν καὶ σχῶμεν ἑαυτοῖς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ».

25 **Στίχ. 8.** «Τίς ὁ κρινόμενός μοι; ἀντιστήτω ἅμα.
Τίς ὁ κρινόμενός μοι; ἐγγισάτω μοι».

Ἵτι μὲν δίκαιος καὶ ἀθῶος ὢν παντελῶς (οὐ γὰρ ἐποίησεν ἁμαρτίας), τὰς ἐκ τῶν Ἰουδαίων ὑπέστη παροινίας, πιστώσεται λέγων καὶ αὐτὸς ὁ θεσπέσιος προφήτης περὶ αὐ- 30 τοῦ· «Ἴδετε ὡς ὁ δίκαιος ἀπώλετο, καὶ οὐδεὶς ἐκδέχεται τῇ καρδίᾳ». Καὶ πάλιν ὡς ἐκ προσώπου τῶν Ἰουδαίων περὶ αὐ-

«Παραδίνοντας τὴν πλάτη μου στὰ μαστιγώματα καὶ τὰ σαγόνια μου στὰ ραπίσματα» καὶ ἔχοντας πάθει τὰ πάθη ἐπάνω στοῦ σταυροῦ, ἔγινε βοηθός μου ὁ Πατέρας. Γιατὶ μὲ προστάτευσε καὶ δὲν ἐπέτρεψε νὰ ἀτιμασθεῖ τελείως ὁ ἴδιος του ὁ Υἱός, οὔτε νὰ ντροπιασθεῖ. Γιατὶ τιμωρήθηκαν καὶ ὑπέμειναν ποινὲς γιὰ τὰ παραπτώματά τους εἰς ἄραρος μου ἐκεῖνοι πού τόλμησαν νὰ πολεμήσουν τὸν Θεό.

Προσθέτοντας πάλι τό, «Πλησιάζει αὐτὸς πού θὰ μὲ δικαιώσει», ἔδειξε καθαρὰ ὅτι δὲν θὰ περάσει πολὺς καιρὸς, οὔτε θὰ προχωρήσει σὲ ἀναβολὴ ἢ τιμωρία ἐκείνων πού μὲ παραφροσύνη τοῦ ἔκαναν ὅλα αὐτά, ἀλλ' ὅτι ἔρχεται αὐτὴ ἀπὸ κοντὰ καὶ καταπόδι τῶν πράξεών τους. Λέμε ἐπίσης ὅτι ὁ Υἱὸς δικαιώθηκε κατὰ ἓνα τέτοιο τρόπο. Ἐπειδὴ δηλαδή, ἐνῶ ἦταν δίκαιος, τόλμησαν νὰ τὸν θανατώσουν, ἐνῶ μὲ καινένα τρόπο δὲν ἦταν ἔνοχος γιὰ ἀδικήματα, γι' αὐτὸ τιμωρήθηκαν, ὅπως εἶπα, καὶ ἡ καταδίκη τῶν τιμωρημένων ἐπιβεβαιώνει τὴν πλήρη ἔλλειψη εὐθύνης ἐκείνου πού ἀνόσια αὐτοὶ ἀτίμασαν. Κάτι τέτοιο εἶπε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας: «Θὰ τιμωρήσω τοὺς κακοὺς ἕξαιτίας τῆς ταφῆς του καὶ τοὺς πλούσιους ἕξαιτίας τοῦ θανάτου του»⁶. «Πλούσιους καὶ πονηροὺς» ὀνομάζει βέβαια τοὺς καθοδηγητὲς τῶν Ἰουδαίων. Γιατί, πάσχοντας ἀπὸ τὴν χειρότερη μορφή φιλοχρηματίας, ὀδηγήθηκαν ἀπὸ αὐτὴν στὴν κακία τους εἰς ἄραρος τους. Γιατί, μολονότι τὸν εἶχαν καταλάβει, ἔλεγαν «Αὐτὸς εἶναι ὁ κληρονόμος. Ἐμπρός, ἄς τὸν σκοτώσουμε κι ἄς πάρομε ἐμεῖς τὴν κληρονομία του»⁷.

Στίχ. 8. Ποιὸς θέλει νὰ κριθεῖ μαζί μου; Ἄς σταθεῖ ἀμέσως ἀντίκρου μου. Ποιὸς θέλει νὰ κριθεῖ μαζί μου; Ἄς πλησιάσει».

Ὅτι βέβαια, παρόλο πού ἦταν δίκαιος καὶ τελείως ἀθῶος (γιατὶ δὲν ἔκανε ἁμαρτίες), ὑπέστη τὰ κακοπαθήματα ἕξαιτίας τῆς παραφροσύνης τῶν Ἰουδαίων, θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει ὁ ἴδιος αὐτὸς ὁ θεσπέσιος προφήτης λέγοντας γι' αὐτόν: «Προσέξτε, ὁ δίκαιος χάνεται, καὶ κανενὸς ἢ καρδιὰ δὲν συγκινεῖται»⁸. Καὶ πάλι σὰ νὰ

7. Ματθ. 21, 38.

8. Ἡσ. 57, 1.

τοῦ· «Δήσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστι». Καὶ
 αὐτὸ δὲ τὸ χρῆμα διαδοήσειεν ἄν. Τὴν γάρ τοι θείαν καὶ
 ἀκήρατον τοῦ Λόγου φύσιν πῶς ἦν ἐφικτὸν ἁμαρτῆσαι τοῦ
 πρέποντός τε καὶ εὐκότος αὐτῇ καὶ μῶμον ὑποστῆναι πλημ-
 5 μελήματος; Εἴρηται γοῦν περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος
 Χριστοῦ, ὅτι «Ἄμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος
 ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ». Οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἄθῶον ἑαυτὸν ὄν-
 τα καὶ δίκαιόν φησιν, ὑπομεῖναι τὰς ἐκ τῆς Ἰουδαίων Συνα-
 γωγῆς ἐπιβουλάς, ἀναγκαίως τούτοις οὐκ εἰδόσιν αὐτοῦ τὸ
 10 εἰσάπαν εἰλικρινές ἢ τάχα που καὶ οἰηθεῖσιν, ὅτι πέπρακταί
 τι τῶν ἀτόπων αὐτῷ, πέπονθε δὲ καὶ ἐν δίκῃ τὰ ἐπὶ τῷ σταυ-
 ρῷ, προσδιαλέγεται καὶ φησι· «Τίς ὁ κρινόμενός μοι; ἀντι-
 στήτω μοι ἅμα». Ἔοικε τούτῳ τὸ παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ
 σαφῶς εἰρημένον τοῖς Γραμματεῦσι καὶ Φαρισαίοις· «Τίς ἐξ
 15 ὑμῶν ἐλέγξει με περὶ ἁμαρτίας; Εἰ ἀλήθειαν λέγω, διὰ τί
 ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι;». Καίτοι γὰρ γεγονῶς καθ' ἡμᾶς ὁ
 μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος καὶ τὴν κατὰ πᾶν ὄτιοῦν ὁμοίω-
 σιν ὑποδύς, κατ' αὐτὸ δὴ οὖν τουτί καὶ μόνον ἐπέκεινα τῆς
 καθ' ἡμᾶς φύσεως γενέσθαι πεπίστευται. Ὑποκειμένου γὰρ
 20 ἀνθρώπου παντός πταίσμασί τε καὶ πλημμελήμασι, καὶ οὐ-
 δενός τὸ παράπαν ἀμάμητον ὀλοτρόπως ἐσχηκότος τὴν ζω-
 ῆν, μόνος αὐτός, καὶ ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, τὸ θεοπρεπὲς
 ἀξίωμα τετήρηκεν ἑαυτῷ. Θεοῦ γὰρ φύσις τοῦ πλημμελεῖν
 ἐπέκεινα νοοῖτο ἂν εἰκότως. Τοιγαροῦν καὶ ἔφασκεν, ὅτι
 25 «Ἔρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ εὐρήσει
 οὐδέν». Ὁ γὰρ γενόμενος καθ' ἡμᾶς, ἵνα ἡμᾶς ἐξέλῃται τῶν
 τῆς ἁμαρτίας βρόχων, πῶς ἂν αὐτός ἦλω μεθ' ἡμῶν, ἢ πῶς
 γέγονεν ὑπὸ μῶμον καὶ γραφήν, ὁ γραφῆς ἀπαλλάττων καὶ
 μῶμου πάντας τοὺς πιστεύσαντας εἰς αὐτόν; «Θεὸς γὰρ ὁ δι-
 30 καιῶν, τίς ὁ κατακρίνων;».

9. Σοφ. Σολ. 2, 12.

10. Ἦσ. 53. 9.

11. Ἰω. 8, 46.

12. Ἰω. 14, 30.

13. Ρωμ. 8, 33.

μιλοῦν οἱ ἴδιοι οἱ Ἰουδαῖοι γι' αὐτὸν λέγει· «Ἄς περιορίσομε τὸν δίκαιο, γιατί δὲν μπορούμε νὰ τὸν χρησιμοποιήσομε ὅπως θέλομε»⁹. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο αὐτὸ τὸ πρᾶγμα μπορεῖ νὰ τὸ διακηρύξει. Γιατὶ ἡ θεία καὶ ἀθάνατη φύση τοῦ Λόγου πῶς ἦταν δυνατὸ νὰ ἁμαρτήσῃ σ' αὐτὸ πού εἶναι πρέπον καὶ εὐλογο καὶ νὰ δεχθεῖ μομφή γιὰ πλημμέλημα; Καὶ πράγματι εἰπώθηκε γιὰ τὸν Σωτῆρα ὅλων μας Χριστό, ὅτι «Δὲν διέπραξε ἁμαρτία, οὔτε πέρασαν λόγια δόλου ἀπὸ τὸ στόμα του»¹⁰. Ἐπειδὴ λοιπὸν λέγει ὅτι, ἂν καὶ ἦταν ἀθῶος καὶ δίκαιος, ὑπέφερε τὶς ἐπιβουλές τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, κατ' ἀνάγκη συνομιλεῖ μ' αὐτοὺς πού δὲν γνώριζαν τὴν ἀπέραντη εἰλικρίνειά του, ἢ ἴσως καὶ φαντάζονταν ὅτι ἔπραξε κάτι κακό, ἔπαθε ὅμως καὶ τιμωρήθηκε μὲ ὅσα ἔπαθε ἐπάνω στὸ σταυρό, λέγοντάς τους· «Ποιὸς θὰ κριθεῖ μαζί μου; Ἄς σταθεῖ ἀμέσως ἀντίκρου μου». Μὲ αὐτὸ μοιάζει ἐκεῖνο πού εἶπε μὲ σαφήνεια ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς στοὺς Γραμματεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους· «Ποιὸς ἀπὸ σᾶς θὰ μὲ ἐλέγξει γιὰ ἁμαρτία; Ἄν σᾶς λέγω τὴν ἀλήθεια, γιατί δὲν μὲ πιστεύετε;»¹¹. Γιατί, μολονότι ἔγινε ἄνθρωπος σὰν ἐμᾶς ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ φόρεσε τὴν ὡς πρὸς ὅλα ὁμοιότητα μὲ μᾶς, ὡς πρὸς αὐτὸ λοιπὸν καὶ μόνο (τὴν ἀναμαρτησία) πιστεύεται ὅτι βρέθηκε πέρα καὶ πάνω ἀπὸ τὴ δική μας φύση. Γιατί, ἐνῶ κάθε ἄνθρωπος διαπράττει πταίσματα καὶ πλημμελήματα, καὶ κανένας ἀπολύτως δὲν ἔχει ἀπόλυτα ἀμεμπτη τὴ ζωὴ του, αὐτὸς μόνος, καὶ ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος, διατήρησε τὸ θεϊκὸ ἀξίωμά του. Γιατὶ πολὺ ὀρθὰ θὰ πρέπει ἡ φύση τοῦ Θεοῦ νὰ νοεῖται πέρα ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἔλεγε· «Ἔρχεται ὁ ἄρχοντας τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ δὲν θὰ βρεῖ σ' ἐμένα τίποτε»¹². Γιατὶ αὐτὸς πού ἔγινε ὅμοιος μὲ μᾶς, γιὰ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ βρόχια τῆς ἁμαρτίας, πῶς ἦταν δυνατὸ νὰ συλληφθεῖ καὶ αὐτὸς μαζί μὲ μᾶς, ἢ πῶς βρέθηκε ὑπὸ μομφή καὶ κατηγορία, αὐτὸς πού ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν κατηγορία καὶ τὴ μομφή ὅλους ἐκείνους πού πίστεψαν σ' αὐτόν, Γιατὶ «Ὁ Θεὸς εἶναι αὐτὸς πού δίνει τὴ δικαίωση, καὶ ποιὸς εἶναι αὐτὸς πού θὰ τὸν κατακρίνει;»¹³.

Στίχ. 9. «Ἴδου Κύριος βοηθεῖ μοι· τίς κακώσει με; Ἴδου πάντες ὑμεῖς ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσεσθε καὶ ὡς σῆς καταφάγεται ὑμᾶς».

Δύο κατὰ ταυτὸν διδάξαι βούλεται χρήσιμά τε καὶ ἀναγ-
 5 καῖα τοὺς τὸν δυσσεβῆ καὶ ἄδικον κατ' αὐτοῦ νοσήσαντας
 φθόνον. Πρῶτον μὲν ὅτι πάντη τε καὶ πάντως ἀπρακτήσει-
 εν ἂν ἢ κατ' αὐτοῦ σκέψις καὶ τὸ μισαιφόνον ἐγχείρημα. Εἶ-
 τα ὅτι πικράς τε καὶ ἀφορήτους τῶν εἰς αὐτὸν πεπλημμε-
 ληκότων πραχθήσονται δίκας· ὤήθησαν μὲν γὰρ δύνασθαι
 10 θανάτῳ περιβαλεῖν ἀρχηγὸν ὄντα ζωῆς τὸν Κύριον. Ἄλλ'
 ὡς ὁ Ψάλλων φησὶν, «Ἐβουλεύσαντο βουλήν, ἣν οὐ μὴ δύ-
 νωνται στησαι». Καὶ γὰρ ἦν ἀμήχανον, ζωὴν ὄντα αὐτόν,
 κρατεῖσθαι θανάτου. Ἐγήγερται οὖν τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ
 καὶ Πατρὸς, καθὰ γέγραπται, καὶ οὐκ ἀτονήσας αὐτός, κα-
 15 θὸ νοεῖται Λόγος καὶ Θεός, εἰς γε τὸ δύνασθαι φημι τῆς
 ἑαυτοῦ σαρκὸς ἀποσοβῆσαι τὴν φθοράν, ἀλλ' ὅτι γέγονεν
 ἄνθρωπος, καὶ τοῦτο δέχεσθαι δοκῶν παρὰ τοῦ Πατρὸς.
 Πάντα γὰρ ἀνθρώπῳ θεόσδοτα. Ὅτι γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πα-
 τὴρ δι' αὐτοῦ κατήργηκε τὸ τοῦ θανάτου κράτος, διὰ τῆς
 20 ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως αὐτοῦ, σαφὲς ἂν γένοιτο λέγοντος
 αὐτοῦ ταῖς τῶν Ἰουδαίων ἀγέλαις· «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦ-
 τον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν». Ἐπειδὴ δὲ τὰ
 ὑπὲρ ἀνθρώπου χειρὰ τε καὶ φύσιν, ἔθος αὐτῷ τῷ προσώ-
 πῳ τοῦ Πατρὸς ἀνατιθέναι μᾶλλον, ταύτῃ τοι κἀνθάδε φη-
 25 σὶν ἀνθρωπίνως· «Ἴδου Κύριος βοηθεῖ μοι· τίς κακώσει
 με;». Ἐπαμύνοντος γὰρ, φησὶ, τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ
 πᾶσαν ὑμῶν ἐπήρειαν ἀφανίζοντος, καὶ τὴν ἐμὴν ἰστώντος
 δόξαν, τίς ἔσται τοσοῦτος ἐν ὑμῖν, ὡς ἀντιτάξασθαι τῇ ἀνι-
 κήτῳ βουλή, καὶ κακῶσαι δύνασθαι τὸν παρ' αὐτοῦ βοη-
 30 θούμενον;

Στίχ. 9. «Νά, ὁ Κύριος μὲ βοηθεῖ· ποιὸς θὰ μὲ βλάψει; Νά, ὅλοι ἔσεῖς θὰ γίνετε σὰν ἓνα παλιωμένο ροῦχο καὶ θὰ εἶναι σὰ νὰ σᾶς ἔχει καταφάγει ὁ σκόρος».

Δύο πράγματα χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα θέλει νὰ διδάξει ταυτόχρονα σ' ἐκείνους πού ἐκδήλωσαν ἐναντίον του τὸν ἀσεβῆ καὶ ἄδικο φθόνο τους. Πρῶτον, ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ μείνει ἄπρακτη ἡ σκέψη τους ἐναντίον του καὶ τὸ ἀνόσιο ἐγγχείρημά τους. Δεύτερον, ὅτι θὰ δεχθοῦν πικρὲς καὶ ὀδυνηρὲς τιμωρίες ἐκεῖνοι πού διέπραξαν πλημμελήματα ἐναντίον του· γιατί φαντάσθηκαν ὅτι μποροῦσαν νὰ θανατώσουν τὸν Κύριο, πού εἶναι ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς¹⁴. Ἀλλά, ὅπως λέγει ὁ Ψαλμωδός, «Ἐκαναν συλλογισμοὺς πού δὲν θὰ μπορέσουν νὰ τοὺς πραγματοποιήσουν»¹⁵. Γιατὶ ἦταν ἀδύνατο, ἀφοῦ αὐτὸς εἶναι ζωὴ, νὰ ἐξουσιαθεῖ ἀπὸ τὸ θανάτου. Ἀναστήθηκε λοιπὸν μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ὅπως ἔχει γραφεῖ, καὶ ὄχι γιατί ὁ ἴδιος στάθηκε ἀνίσχυρος, ἀφοῦ νοεῖται Λόγος καὶ Θεός, στὸ νὰ μπορέσει, ἐννοῶ, ν' ἀπομακρύνει τὴ φθορὰ τῆς σὰρκας του, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος, πιστεύοντας ὅτι κι αὐτὸ τὸ δέχθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα. Γιατὶ ὅλα ἔχουν δοθεῖ στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν Θεό. Ὅτι βέβαια ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μέσω ἐκείνου κατάργησε τὴ δύναμη τοῦ θανάτου μὲ τὴν ἀνάστασή του, μπορεῖ νὰ γίνει σαφὲς ἀπὸ αὐτὸ πού εἶπε στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων «Γκρεμίστε τὸ ναὸ αὐτό, καὶ σὲ τρεῖς μέρες θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω»¹⁶. Ἐπειδὴ ὅμως ὅσα εἶναι πάνω ἀπὸ τὴ δύναμη καὶ τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου ἦταν συνήθειά του νὰ τὰ ἀναθέτει στὸ πρόσωπο τοῦ Πατέρα, γι' αὐτὸ κι ἐδῶ μιλάει σὰν ἄνθρωπος· «Νά, ὁ Κύριος μὲ βοηθεῖ, ποιὸς μπορεῖ νὰ μοῦ κάνει κακό;». Ὅταν δηλαδὴ μὲ προστατεύει, λέγει, ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας καὶ ἐξουδετερῶσει κάθε βλαπτικὴ σας ἐνέργεια καὶ στερεώνει τὴ δική μου δόξα, ποιὸς εἶναι τόσο δυνατὸς ἀπὸ σᾶς, ὥστε ν' ἀντιταχθεῖ στὴν ἀνίκητη θέληση καὶ νὰ μπορέσει νὰ βλάψει ἐκεῖνον πού αὐτὸς βοηθεῖ;

16. Ἰω. 2, 19.

Οὐκοῦν εἴπερ τινὲς ἦσαν νουνεχεῖς οἱ Γραμματεῖς τε καὶ
 Φαρισαῖοι, ἀπέσχοντο ἂν τῶν κατ' αὐτοῦ σκευμάτων τε καὶ
 ἐπιχειρημάτων, διὰ προφητῶν τῶν ἁγίων προεγνωκότες, ὡς
 οὐκ ἂν ἰσχύσειαν ἀδικῆσαι Χριστὸν Θεὸν ὄντα καὶ Κύριον
 5 καὶ Υἱὸν ἀληθινὸν τοῦ Πατρὸς· αὐτοὶ δὴ μᾶλλον τὴν κατά
 γε σφῶν αὐτῶν δεινὴν τε καὶ τομωτάτην ἔλκουσι δίκην. Καὶ
 τοῦτο διδάσκει προσεπενεγκών· «Ἴδου πάντες ὑμεῖς ὡς ἱμά-
 τιον παλαιωθήσεσθε, καὶ ὡς σῆς καταφάγεται ὑμᾶς», τοῦτ'
 ἔστιν εἰς παλαίωσιν καὶ σῆψιν καὶ εἰς ἀφανισμόν οἰχθήσεσθε,
 10 πολλοῖς καὶ ἀφύκτοις ἐντετηγμένοι κακοῖς, καὶ οἷον σπητὸς
 δίκην ἐκδαπανώσης ὑμᾶς ἀνηκέστου συμφορᾶς. Τοῦτο πάλιν
 καὶ ἐτέρωθί πού φησιν ὁ προφήτης Ἡσαΐας· «Τί ἔτι
 πληγῆτε προστιθέντες ἁμαρτίας; Πᾶσα κεφαλὴ εἰς πόνον,
 καὶ πᾶσα καρδιά εἰς λύπην· ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς οὐκ
 15 ἔστιν ἐν αὐτῷ ὀλοκληρία, οὔτε τραῦμα, οὔτε μώλωψ, οὔτε
 πληγὴ φλεγμαίνουσα, οὐκ ἔστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὔτε
 ἔλαιον, οὔτε καταδέσμους· Ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος, αἱ πόλεις
 ὑμῶν πυρρίκανστοι, τὴν χώραν ὑμῶν ἐνώπιον ὑμῶν ἀλλότρι-
 οὶ κατεσθίουσιν αὐτήν, καὶ ἠρήμωται κατεστραμμένη ὑπὸ
 20 λαῶν ἀλλοτρίων». Ἰκανὴ σφόδρα καὶ τῶν οὕτως ἀπενκτῶν
 ἢ πρόρρησις ἠρεμεῖν ἀναπειῖσαι τοὺς Ἰουδαίους, καὶ κατὰ
 μηδένα τρόπον προσκρούειν ἐλέσθαι Θεῷ, εἴπερ ἔμελλεν, ὡς
 ἔφην, ἀπρακτῆσειν μὲν αὐτῶν ἢ ἐπιβουλή, τῶν δὲ ἀνηνύτων
 ἐπιχειρημάτων αὐτοὶ πραχθήσεσθαι δίκας, καὶ εἰς ὄλεθρον
 25 καὶ ἀπώλειαν πεσεῖσθαι παντελῆ.

Στίχ. 10. «Τίς ἐν ὑμῖν ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον;
 ἀκουσάτω τῆς φωνῆς τοῦ Παιδὸς αὐτοῦ».

Ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσεσθαι λέγων τοὺς, οἵπερ ἂν
 ἔλοιτο πονεῖν ἀνηνύτως καὶ ταῖς παρ' αὐτοῦ παροινίαις ἐν-
 30 τρυφᾶν (ἔφη γάρ, «Ἴδου πάντες ὑμεῖς ὡς ἱμάτιον παλαιω-

Ἐάν λοιπόν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἦταν συνετοὶ ἄνθρωποι, θὰ ἀπεῖχαν ἀπὸ αὐτὲς τὶς σκέψεις καὶ τὶς ἐνέργειες ἐναντίον του, ἔχοντας μάθει ἀπὸ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἅγιους προφῆτες, ὅτι δὲν θὰ μπορούσαν νὰ βλάψουν τὸν Χριστὸ ποὺ εἶναι Θεὸς καὶ Κύριος καὶ Υἱὸς ἀληθινὸς τοῦ Πατέρα, αὐτοὶ ὅμως οἱ ἴδιοι ἐπέσυραν ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ τους τὴ φοβερὴ καὶ ὀδυνηρὴ τιμωρία. Καὶ αὐτὸ τὸ διδάσκει προσθέτοντας· «Νά, ὅλοι σας θὰ γίνετε σὰν παλιωμένο ἔνδυμα, καὶ θὰ εἶναι σὰ νὰ σᾶς ἔχει καταφάγει ὁ σκόρος», δηλαδή θὰ ὀδηγηθεῖτε σὲ παλαίωση καὶ σήψη καὶ τὸν ἀφανισμό, λειώνοντας ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ ἀναπόφευκτα δεινὰ, καὶ σὰν ἀπὸ σκόρο θὰ καταφαγωθεῖτε ἀπὸ ἀθεράπευτη συμφορὰ. Αὐτὸ πάλι τὸ λέγει καὶ κάπου ἄλλου ὁ προφῆτης Ἡσαΐας· «Γιατί θέλετε νὰ πληγώνεσθε ἀκόμα, προσθέτοντας ἁμαρτίες; Ὅλο σας τὸ κεφάλι ὑποφέρει ἀπὸ τὸν πόνο καὶ ἡ καρδιά σας ἀπὸ τὴ λύπη. Ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὸ κεφάλι δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ὑγιές· δὲν ὑπάρχει ἀπλῶς ἓνα τραῦμα μόνο ἢ μώλωπας ἢ πληγὴ ἐρεθισμένη ὥστε νὰ βάλει κανεὶς ἄλοιφή ἢ λάδι ἢ κατάπλασμα. Ἡ γῆ σας ἔγινε ἔρημος, οἱ πόλεις σας παρανάλωμα τῆς φωτιᾶς, τὴ χώρα τὴν κατατρώγουν μπροστὰ στὰ μάτια σας οἱ ξένοι, καὶ καταρημώθηκε καὶ καταστράφηκε ἀπὸ ξένους λαοὺς»¹⁷. Ἡ προφητεία τόσων κακῶν, ποὺ εὐχεται κανεὶς νὰ μὴ τοῦ συμβοῦν, ἦταν ἱκανὴ σὲ μέγιστο βαθμὸ νὰ πείσει τοὺς Ἰουδαίους νὰ ἡρεμήσουν, καὶ νὰ μὴ θελήσουν μὲ κανένα τρόπο νὰ προσκρούσουν στὸν Θεὸ, ἐφόσον ἐπρόκειτο, ὅπως εἶπα, νὰ μείνει ἀπραγματοποίητη ἡ ἐπιβουλὴ τους καὶ νὰ ὑποστοῦν τιμωρία γιὰ τὰ ἀτελείωτα ἐγχειρήματά τους καὶ νὰ πέσουν σὲ πλήρη ὄλεθρο καὶ ἀπώλεια.

Στίχ. 10. «Ποιὸς ἀπὸ σᾶς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ φοβᾶται τὸν Κύριο; Ἄς ἀκούσει τὴ φωνὴ τοῦ Παιδιοῦ του».

Λέγοντας ὅτι θὰ παλιώσουν σὰν ἔνδυμα αὐτοὶ ποὺ θὰ ἠθελαν νὰ κοπιᾶζουν ἀνώφελα καὶ νὰ χαίρονται μὲ τὶς παραφροσύνες τους ἐναντίον του (γιατὶ εἶπε, «Νά, ὅλοι ἐσεῖς θὰ παλιώσετε

θήσεσθε, καὶ ὡς σῆς καταφάγεται ὑμᾶς»), προτείνει λοιπὸν τοῖς ἐπεικέσι τὴν φιλανθρωπίαν, καὶ τὴν τῆς σωτηρίας αὐτοῖς καταδείκνυσι τρίτον· πλεῖστοι γὰρ ὅσοι πεπιστεύκασι τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν
 5 ἀποστόλων διηγορεύθη σαφῶς. Σέσωσται γὰρ τὸ κατάλειμμα, οὗ καὶ πρωτόλειον ὥσπερ τι καὶ ἀπαρχὴ γεγόνασιν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί. Οὐκοῦν τοῖς ἐτομοτέροις πρὸς πίστιν τὰ ἐξ ἡμερότητος προῖσχεται λέγων· «Τίς ἐν ὑμῖν ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον; ἀκουσάτω τῆς φωνῆς τοῦ Παιδὸς
 10 αὐτοῦ». Ἐαυτὸν δὲ παῖδα Θεοῦ λέγων, ἐφίησι νοεῖν, ὅτι καὶ ἄνθρωπος γεγονὼς Υἱὸς ἐστὶν ἀληθινὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ τὸ ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς αὐτοῦ οὐ νόμου παράβασις ἦν, ἀλλὰ βεβαίωσις νόμου, διὰ τύπου καὶ σκιᾶς προαναγράφοντος τὴν ἀλήθειαν, ἣτις ἐστὶν ὁ Χριστὸς καὶ τὰ
 15 αὐτοῦ θεσπίσματα. Ταύτη τοι καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος ἐπιστέλλει, καὶ φησι· «Νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ τῆς πίστεως; μὴ γένοιτο, ἀλλὰ νόμον ἰστώμεν». Γέγραπται γάρ, ὅτι «Ὁ δίκαιός μου ἐκ πίστεως ζήσεται». Καὶ ἦν καὶ νόμου καὶ προφητῶν τὸ πέρασ τὸ Χριστοῦ μυστήριον, δικαιοῦν
 20 ἐν πίστει τὸν ἀσεβῆ, καὶ ἀπαλλάττον αἰτιαμάτων τοὺς ταῖς σφῶν αὐτῶν πλημμελείαις ἐνισχημένους

Οὐκοῦν τὸ ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς αὐτοῦ, δηλονότι τοῦ Χριστοῦ, τοῦτό ἐστι τὸ παραδέξασθαι τὸ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον κήρυγμα, νόμου βεβαίωσις ἦν. Ὅτι δὲ θελητόν
 25 ἐστὶ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὸ ταῖς τοῦ Υἱοῦ παιδαγωγεῖσθαι φωναῖς τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, καταδείξειεν ἂν τοῖς νουνεχεστέροις τῶν εὐαγγελικῶν Γραμμάτων ἢ δύναμις. Μετεμορφώθη μὲν γὰρ ἐν τῷ ὄρει Χριστός, ἔλαμψε δὲ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ
 30 φῶς ὥφθησαν δὲ Μωσῆς καὶ Ἡλίας συλλαλοῦντες μετ' ἀλλήλων· εἶτα φωνὴ γέγονε τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, τοῖς ἁγίοις

18. Ἦσ. 10, 22. Ρωμ. 9, 27.

19. Ἰω. 14, 6.

20. Ρωμ. 3, 31.

σάν ένδυμα και θά εἶναι σά νά σās ἔχει καταφάγει ὁ σκόρος») προτείνει στή συνέχεια στους φρόνιμους τή φιλανθρωπία και τους δείχνει τήν ὁδὸ τῆς σωτηρίας. Γιατί πάρα πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες πίστεψαν, ὅπως ἔχει λεχθεῖ μὲ σαφήνει στίς Πράξεις τῶν ἀποστόλων. Γιατί σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα¹⁸, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐκλεκτὴ προσφορὰ και κατὰ κάποιο τρόπο σάν κάποια ἀπαρχὴ ἔγιναν οἱ θεσπέσιοι μαθητές. Στους προθυμότερους λοιπὸν στήν πίστη προτείνει αὐτὰ πὺ πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἡμερότητα του λέγοντας: «Ποιὸς ἀπὸ σās φοβᾶται τὸν Κύριο; Ἄς ἀκούσει τὴ φωνὴ τοῦ Παιδιοῦ του». Λέγοντας τὸν ἑαυτὸ του Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ἀφήνει νὰ νοηθεῖ, ὅτι και ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος ἦταν Υἱὸς ἀληθινὸς τοῦ Θεοῦ και Πατέρα, και τὸ ν' ἀκούσουν τὴ φωνὴ του δὲν ἦταν παράβαση τοῦ νόμου, ἀλλὰ ἐπιβεβαίωση τοῦ νόμου, πὺ μὲ τύπους και σκιὰ προτύπωνε τὴν ἀλήθεια, πὺ εἶναι ὁ Χριστὸς¹⁹ και οἱ ἐντολές του. Γι' αὐτὸ λοιπὸν και ὁ πάνσοφος Παῦλος γράφει σ' ἐπιστολὴ του και λέγει: «Μὲ τὴν πίστη λοιπὸν καταργοῦμε τὸ νόμο; Μὴ γένοιτο· ἀλλὰ στηρίζομε τὸ νόμο»²⁰. Γιατί ἔχει γραφεῖ ὅτι «Ὁ δίκαιὸς μου θά ζήσει μὲ τὴν πίστη»²¹. Και τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ ἦταν τὸ πέρας τοῦ νόμου και τῶν προφητῶν, πὺ δικαιώνει μὲ τὴν πίστη τὸν ἀσεβῆ και ἀπαλλάσσει ἀπὸ τίς κατηγορίες ἐκείνους πὺ αἰχμαλωτίσθηκαν ἀπὸ τὰ ἴδια τους τὰ ἀνομήματα

Τὸ ν' ἀκούσουν λοιπὸν τὴ φωνὴ του, δηλαδή τὴ φωνὴ τοῦ Χριστοῦ, σημαίνει αὐτὸ, τὸ νὰ ἀποδεχθοῦν τὸ εὐαγγελικὸ και σωτήριο κήρυγμα. Ὅτι ὅμως εἶναι θέλημα τοῦ Θεοῦ και Πατέρα νὰ παιδαγωγοῦνται οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Υἱοῦ, θά τὸ κάνει ὀλοφάνερο στους πὺ συνετοὺς τὸ νόημα τῶν εὐαγγελικῶν λόγων. Μεταμορφώθηκε δηλαδή ὁ Χριστὸς σὸ ὄρος, και ἔλαμψε τὸ πρόσωπό του ὅπως ὁ ἥλιος, και τὰ ἐνδύματά του ἔγιναν λευκὰ σάν τὸ φῶς. Ἐμφανίσθηκαν ἐπίσης ὁ Μωϋσῆς και ὁ Ἡλίας συνομιλώντας μεταξύ τους²². Ἐπειτα ἀκούσθηκε ἡ φωνὴ

21. Ἀββακ. 2, 4. Ρωμ. 1, 17.

22. Ματθ. 17, 2-3.

ἀποστόλοις παρεγγυῶντος καὶ λέγοντος· «Οὗτός ἐστί μου ὁ Υἱὸς ὁ ἀγαπητός, ἀκούετε αὐτοῦ». Εἴ τις οὖν ἄρα ἐστί, φησί, τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον εἰς νοῦν ἔχων, καὶ ὡσπερ τινὰ θησαυρὸν κατακρύψας ἐν ἑαυτῷ, ἀκουσάτω τῆς φωνῆς τοῦ Παιδὸς αὐτοῦ. Ἔστι δέ, ὡς ἔφην, τὸ εὐαγγελικὸν καὶ θεσπέσιον κήρυγμα καλοῦν εἰς λύτρωσιν τὴν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ καὶ εἰς εὐαγῆ πολιτείαν, καὶ πολὺ τῆς ἐν νόμῳ πρόφερεστέρα[ν]. Ἡ μὲν γὰρ ἦν, ὡς ἔφην, ἐν σκιαῖς, ἣ δὲ λαμπρὰν ἔχει καὶ ἐκφανῆ τὴν ἀλήθειαν.

10 Στίχ. 10. «Οἱ πορευόμενοι ἐν σκότει, οὐκ ἔστιν αὐτοῖς φῶς, πεποιῖθατε ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου, καὶ ἀντιστηρίσασθε ἐπὶ τῷ Κυρίῳ».

Οἱ τῶν ἱατρῶν εὐτεχνέστατοι τοῖς δηκτικοῖς τῶν φαρμάκων ἐπιπλέκουσιν ἔσθ' ὅτε καὶ τὰς ἐκ τῶν ἡπίων ἐπικου-
15 ρίας, μονονουχὶ καταγοητεύοντες τὴν ἀπηνῆ καὶ ἀγριωτέραν ὀδύνην. Τοιοῦτόν τι καὶ νῦν πεπραχότα εὐρίσκομεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν. Ἐλέγχει μὲν γὰρ ὡς ἐν σκότῳ βαδίζοντας καὶ οἷον ἀγλύϊ κεκρατημένους καὶ φωτὸς ὀλοτρόπως ἔστερημένους, δῆλον δὲ ὅτι τοῦ θείου
20 καὶ νοητοῦ, ποιουμένους δὲ καὶ τὰς τροχιάς ἐπ' οὐδενὶ μὲν τῶν τελούντων εἰς σωτηρίαν, ἧγουν εἰς ὄνησιν αὐτοῖς, ἐπ' ἐκείνοις δὲ μᾶλλον, ἅπερ ἂν εὐκόλως αὐτοὺς εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας κατώθησε βάραθρον. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ὀρθοποδεῖν δύνασθαι τοὺς ἐν σκότῳ ποτέ· καταφέρονται
25 γὰρ, κἂν εὐρεθείη που δόθρος, κἂν εἰ λίθοι διερῶμιμένοι, προσπταίουσιν ἀφυλάκτοις αὐτοῖς Ἵμῖν τοιγαροῦν, φησί, προτείνω τὰς νουθεσίας τοῖς ἐν σκότῳ πορευομένοις, καὶ τὸ παρ' ἐμοῦ φῶς ἀσυνέτως οὐ προσιεμένοις».

«Πεποιῖθατε ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου, καὶ ἀντιστηρίσα-
30 σθε ἐπὶ τῷ Θεῷ». Ἐπειδὴ γὰρ, ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀβελτηρίας, οἱ τῶν Ἰουδαίων δῆμοι τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον

τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα βεβαιώνοντας τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ λέγοντας· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, αὐτὸν ν' ἀκοῦτε»²³. Ἄν λοιπὸν ὑπάρχει, λέγει, κάποιος ποὺ ἔχει στὴν ψυχὴ του τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ἔχει κρύψει μέσα του σὰν κάποιο θησαυρό, ὅς ἀκούσει τὴ φωνὴ τοῦ Παιδιοῦ του. Καὶ εἶναι, ὅπως εἶπα, τὸ Εὐαγγελικὸ καὶ θεῖο κῆρυγμα ποὺ καλεῖ σὲ λύτρωση μέσω τῆς πίστεως στὸν Χριστὸ καὶ σὲ ἅγια πολιτεία καὶ πολὺ πιὸ ἀνώτερη ἀπὸ τοῦ νόμου. Γιατὶ ἡ μία, ὅπως εἶπα, περιοριζόταν στὶς σκιές, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἔχει λαμπρὴ καὶ ὀλοφάνερη τὴν ἀλήθεια.

Στίχ. 10. «Αὐτοὶ ποὺ πορεύονται μέσα στὸ σκοτάδι, αὐτοὶ δὲν ἔχουν φῶς. Στηρίξτε τὴν πεποίθησή σας στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ στηριχθεῖτε στὸν Κύριο».

Οἱ πιὸ ἔμπειροι ἀπὸ τοὺς γιατροὺς ἀναμιγνύουν πολλές φορές μαζί μὲ τὰ ἰσχυρὰ φάρμακα καὶ τὴ βοήθεια τῶν ἡπιων, ἀπαλύνοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὸν σκληρὸ καὶ ἀγριώτερο πόνο. Κάτι τέτοιο βρίσκομε νὰ ἔχει κάνει καὶ ἐδῶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός. Γιατὶ τοὺς ἐλέγχει ὅτι βαδίζουν στὸ σκοτάδι καὶ σὰ νὰ εἶναι χαμένοι μέσα στὴν ὁμίχλη καὶ στεροῦνται τελείως τὸ φῶς, δηλαδή τὸ θεῖο καὶ νοητὸ φῶς, καὶ ἡ πορεία τους δὲν ὀδηγεῖ σὲ τίποτ' ἀπ' ὅσα συντελοῦν στὴ σωτηρία ἢ τὴν ὠφέλειά τους, ἀλλὰ σ' ἐκεῖνα μᾶλλον ποὺ τοὺς ἐσπρωξαν εὐκόλα στὸ βάραθρο τῆς ἀπώλειας. Γιατὶ δὲν εἶναι, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ βαδίσουν ὀρθὰ ποτὲ ὅσοι βρίσκονται μέσα στὸ σκοτάδι· γιατί πέφτουν μέσα ἂν ὑπάρξει κάπου λάκκος, κι ἂν βρεθοῦν σκορπισμένες πέτρες, σκοντάφτουν μὴν μπορώντας νὰ προφυλαχθοῦν. Σ' ἐσᾶς λοιπὸν, λέγει, ἀπευθύνω τὶς νουθεσίες μου, σὲ σᾶς ποὺ βαδίζετε μέσα στὸ σκοτάδι καὶ μὲ ἀσυνεσία δὲν δέχεσθε τὸ δικό μου φῶς.

«Στηρίξτε τὴν πεποίθησή σας στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, καὶ στηριχθεῖτε πάνω στὸν Θεό». Ἐπειδὴ δηλαδή ἀπὸ ὑπερβολικὴ μαωρία τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων βλέποντας τὸν μονογενῆ Λόγο

23. Ματθ. 17, 5. .

ὁρῶντες ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς, τοῦτ' ἔστι γενόμενον ἄνθρωπον, οὐ συνίεσαν μὲν τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον, ἀσυνετοῦντες δὲ πλεισταχοῦ παλιμφήμοις ἐλύπουν φωναῖς, ποτὲ μὲν Σαμαρείτην καὶ μέθυσον ὀνομάζοντες, ποτὲ δὲ καὶ ζήλω πε-
 5 πλανημένῳ καταθηγόμενοι πρὸς ὀργὰς (ἔφασκον γάρ· «Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομεν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, ὅτι σύ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν»), ἀναγκαίως, καθάπερ ἔφην, ἀρτίως ἄνθρωπος γεγονώς, ἐναργῆ καθίστησιν αὐτοῖς τὴν ὑπερτενῆ καὶ θεοπρεπεστάτην αὐτοῦ
 10 δόξαν τε καὶ δύναμιν, καὶ τοῦ μικρὰ φρονεῖν ἐπ' αὐτῷ βούλεσθαί τινας ἀποκομίζει, λέγων· «Πεποίθατε ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου, καὶ ἀντιστηρίσασθε ἐπὶ τῷ Θεῷ· ἐναργέστατα δὴ οὖν ἑαυτὸν Κύριον καὶ Θεὸν εἶναι φησιν, ἀποκομίζων, ὡς ἔφην, τοῦ χαμαιπετῆ καὶ κατερῶμιμένα τινὰ περὶ
 15 αὐτοῦ βούλεσθαι φρονεῖν τε καὶ λέγειν, καύχημα δὲ τοῖς τὴν πίστιν εἰσδεξαμένοις, τὸ ἐπ' αὐτῷ πεποιθέναί, καὶ ῥάβδον ποιεῖσθαι καὶ στήριγμα. Ἀνέχει γὰρ πάντα πρὸς τὸ εἶναι καλῶς. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, διδάσκει λέγων ὁ θεσπέσιος Μελωδὸς πρὸς τὸν τῶν ὅλων Πατέρα καὶ Θεόν· «Ἡ ῥά-
 20 βδος καὶ ἡ βακτηρία σου, αὐταὶ με παρεκάλεσαν». Εὐόλισθος μὲν γὰρ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς πρὸς τὰ ἐν τῷ δε τῷ κόσμῳ πράγματα, καὶ πολὺ διανένευκεν εἰς ἐκτόπους ἡδονὰς καὶ φιλοσαρκίας· δεῖται δὲ αἰεὶ τοῦ σώζοντος καὶ νέμοντος χεῖρα σωτήριον, ὥστε καὶ λέγειν τοὺς ἐν μεθέξει γεγονότας
 25 τῆς ἐπικουρίας· «Ἔστησεν ἐπὶ πέτρας τοὺς πόδας μου, καὶ κατεύθυνε τὰ διαδήματά μου».

Ὅτι δὲ σκότῳ καὶ ἀγλύϊ ἐμβέβλητο τῶν Ἰουδαίων ὁ νοῦς, ἐκ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων ἔνεστιν ἰδεῖν. Ὁ μὲν γὰρ πάνσοφος Παῦλος, «Ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου», φησὶν,
 30 «ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων εἰς τὸ μὴ διανγᾶσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ», ὁ

τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ δική μας μορφή, δηλαδή νὰ ἔχει γίνει ἄνθρωπος, δὲν κατανόησαν τὸ σχετικὸ μ' αὐτὸν μυστήριον, καὶ πολλές φορές ἐνεργώντας ἀσύνετα τὸν λυποῦσαν μὲ τὰ ἀσυνάρτητα λεγόμενά τους, ἀποκαλώντας τὸν ἄλλοτε Σαμαρείτη καὶ μέθυσσ²⁴, καὶ ἄλλοτε ἀπὸ λανθασμένο ζῆλο ξεσποῦσαν σὲ ὀργή (γιατὶ ἔλεγαν· «Δὲν σὲ λιθοβολοῦμε γιὰ καλὲς πράξεις σου, ἀλλὰ γιὰ τὴ βλασφημία σου, γιατί σὺ, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, κάνεις τὸν ἑαυτὸ σου Θεό»²⁵), κατ' ἀνάγκη, ὅπως εἶπα, μόλις ἔγινε ἄνθρωπος, κάνει φανερὴ σ' αὐτοὺς τὴν ὑπερύψηλη καὶ θεοπρεπέστατη δόξα καὶ δύναμή του, καὶ ἐμποδίζει κάποιους πού ἤθελαν νὰ πιστεύουν ταπεινὰ πράγματα γι' αὐτὸν λέγοντας· «Δεῖξτε ἐμπιστοσύνη στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ στηριχθεῖτε στὸν Θεό»· ὀλοφάνερα δηλαδή λέγει ὅτι εἶναι Κύριος καὶ Θεός, ἀπομακρύνοντας τους, ὅπως εἶπα, ἀπὸ τὴ σκέψη νὰ θέλουν νὰ φρονοῦν καὶ νὰ λένε γι' αὐτὸν λόγια ταπεινὰ καὶ ἀσήμαντα. Γιατὶ εἶναι καύχημα γιὰ ὅσους ἀποδέχθηκαν τὴν πίστη του τὸ νὰ στηρίζουν τὴν πεποίθησή τους σ' αὐτὸν καὶ νὰ τὸν θεωροῦν βακτηρία καὶ στήριγμά τους. Γιατὶ συγκρατεῖ τὰ πάντα ὥστε νὰ εἶναι καλά. Κι αὐτὸ νομίζω διδάσκει λέγοντας ὁ θεσπέσιος Ψαλμωδὸς στὸν Πατέρα καὶ Θεὸ τῶν ὅλων· «Ἡ ράβδος καὶ ἡ βακτηρία σου αὐτὲς ἔγιναν ἡ παρηγοριά μου»²⁶. Πράγματι ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου εὐκόλα γλιστράει στὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ κλίνει πολὺ στὶς ἄτοπες ἡδονὲς καὶ φιλοσοφικίες, κι ἔχει πάντοτε ἀνάγκη ἀπὸ αὐτὸν πού σώζει καὶ ἀπλώνει χέρι σωτηρίας, ὥστε νὰ λένε ἐκεῖνοι πού ἔχουν λάβει πείρα τῆς βοήθειάς του· «Στερέωσε πάνω στὴν πέτρα τὰ πόδια μου καὶ κατεύθυνε τὰ δῆματά μου»²⁷.

Ὅτι βέβαια εἶχε βυθισθεῖ στὸ σκοτάδι καὶ τὴν ὁμίχλη ὁ νοῦς τῶν Ἰουδαίων μπορούμε νὰ τὸ διαπιστώσουμε ἀπὸ τὶς ἅγιες Γραφές. Πράγματι ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγει· «Ὁ Θεὸς τοῦ κόσμου αὐτοῦ τύφλωσε τὸ νοῦ τῶν ἀπίστων, ὥστε νὰ μὴ δεχθεῖ καθαρὰ τὸν φωτισμὸ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς δόξας τοῦ Χριστοῦ»²⁸.

27. Ψαλμ. 39, 3.

28. Β' Κορ. 4, 4.

δέ γε θεσπέσιος προφήτης Ἡσαΐας περὶ τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραήλ ὧδέ πῃ φησιν· «Ὑπομεινάντων αὐτῶν φῶς, ἐγένετο αὐτοῖς σκοτός· μείναντες ἀνγὴν, ἐν ἀωρία περιεπάτησαν». Αὐτὸς δὲ Χριστὸς πρὸς τὸ φῶς αὐτοὺς ἐκάλει, λέγων· «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἐμοὶ ἀκολουθῶν οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς». Ἐραρε δὴ οὖν, καὶ ἔστιν ἀληθές, ὅτι τοῖς οὐχ ἐλομένοις ἀκολουθεῖν αὐτῷ, πάντα τε καὶ πάντως ἔψεται ὡς ἐν νυκτὶ καὶ σκότῳ πορεύεσθαι.

- 10 *Στίχ. 11.* «Ἴδου πάντες ὑμεῖς πῦρ καίετε, καὶ κατισχύσατε φλόγα. Πορεύεσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑμῶν, καὶ τῇ φλογὶ ἧ ἔξεκαύσατε. Δι' ἐμὲ ἐγένετο ταῦτα ὑμῖν, ἐν λύπῃ κοιμηθήσεσθε».

Παραδείκνυσί τε καὶ ἕτερον αὐτοῖς, ὅπερ ἦν εἰκὸς ἀμο-
 15 γητὶ δύνασθαι μεθιστᾶν αὐτοὺς εἰς γε τὸ δεῖν ἐλέσθαι φρονεῖν ὀρθά. Αἶ γάρ τοι τῶν κολάσεων μνήμαι, καὶ τὸν ἀπειθῆ καὶ κατεσκληκότα νοῦν τοῖς ἐπωφελέσι δείμασιν, οἴονεί πως εὐαφῆ καὶ εὐήνιον ἀποφαίνουσι. Φησὶ τοιγαροῦν, ὅτι πῦρ ἀνακαίουσι καθ' ἑαυτῶν οἱ κατισχύουσι φλόγα. Προσ-
 20 κρούοντες γὰρ διὰ μακροῦς ἀπειθείας καὶ ἀνουθέτητον οὕτω καρδίαν ἐθέλοντες ἔχειν, ἐγείρουσι καθ' ἑαυτῶν τὴν ἄσβεστον φλόγα, τὴν τῆς κολάσεως δηλονότι. Τὴν ἴσην ἔχει διάνοιαν τοῖς προκειμένοις καὶ τὸ παρ' αὐτοῦ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ σαφῶς εἰρημένον· «Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν οὐ κρίνεται, ὁ δὲ μὴ πιστεύων, ἤδη κέκριται, ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ». Τί γὰρ ἕτερόν ἐστι τὸ κρίνεσθαι, πλην ὅτι τὸ εἰς φλόγα πεσεῖν καὶ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἠτομασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ; Προσθεῖς δὲ ἔτι τό, «Κατισχύετε φλόγα», νοεῖν ἐφήσιν τε δορυμὸν τε καὶ ἀληθές. Οἱ μὲν γὰρ
 30

29. Ἡσ. 59, 9.

30. Ἰω. 8, 12.

Ὁ θεσπέσιος πάλι προφήτης Ἡσαΐας κάπως ἔτσι μιλά για τοὺς ἔξ αίματος Ἰσραηλίτες: «Ἐνῶ περίμεναν φῶς, τοὺς περιέβαλε σκοτάδι, καὶ ἐνῶ περίμεναν τὴν ἀνατολὴ τῆς αὐγῆς, περπάτησαν στὰ σκοτεινά»²⁹. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς τοὺς καλοῦσε στὸ φῶς λέγοντας: «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· αὐτὸς ποὺ θὰ μὲ ἀκολουθήσει δὲν θὰ περπατήσει στὸ σκοτάδι, ἀλλὰ θὰ ἔχει τὸ φῶς τῆς ζωῆς»³⁰. Εὐλογο λοιπὸν καὶ ἀληθινὸ εἶναι, ὅτι αὐτοὶ ποὺ δὲν θέλουν νὰ τὸν ἀκολουθοῦν, ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα τὸ ἐπακόλουθο θὰ εἶναι νὰ πορεύονται στὴ νύχτα καὶ στὸ σκοτάδι.

Στίχ. 11. «Νὰ, ὅλοι ἐσεῖς ἀνάβετε φωτιὰ καὶ δυναμώνετε τὴ φλόγα. Πορεύεσθε μὲ τὴ λάμψη τῆς φωτιᾶς καὶ τὴ φλόγα ποὺ ἀνάψατε. Ἐξαιτίας μου ἔγιναν ὅλα αὐτὰ. Καταλυτημένοι θ' ἀφήσετε τὴ ζωή».

Παρουσιάζει καὶ ἓνα ἄλλο σ' αὐτούς, πράγμα ποὺ εὐλογοα μποροῦσε χωρὶς κόπο νὰ τοὺς μετακινήσει στὴν ἀνάγκη νὰ θελήσουν νὰ σκεφθοῦν ὀρθά. Γιατί οἱ μνημεῖς τῶν τιμωριῶν μὲ τοὺς ἐπωφελεῖς φόβους καθιστοῦν εὐσυγκίνητο κατὰ κάποιον τρόπο καὶ εὐκολοδήγητο τὸν ἀνυπάκουο καὶ ἀποσκληρυμένο νοῦ. Λέγει λοιπὸν ὅτι ἀνάβουν φωτιὰ κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ τους αὐτοὶ ποὺ δυναμώνουν τὴ φλόγα. Γιατί, προσκρούοντας μὲ τὴ συνεχῆ ἀπειθεία τους καὶ θέλοντας νὰ κρατοῦν ἔτσι ἀνουθέτητη τὴν καρδιά τους, δυναμώνουν κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ τους τὴν ἀσβεστη φλόγα, τὴ φλόγα δηλαδή τῆς κόλασης. Τὸ ἴδιο νόημα μὲ τὰ παραπάνω ἔχει κι αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθεῖ μὲ σαφήνεια καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Σωτῆρα ὅλων μας Χριστό: «Ὅποιος πιστεύει στὸν Υἱὸ δὲν ὑπόκειται σὲ κρίση, ἐνῶ ὅποιος δὲν πιστεύει ἔχει ἤδη κριθεῖ, ἐπειδὴ δὲν ἔχει πιστέψει στὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ»³¹. Τί ἄλλο λοιπὸν σημαίνει τὸ «κρίνεται», παρὰ τὸ νὰ πέσει στὴ φλόγα καὶ στὴν αἰώνια φωτιά, «ποὺ ἔχει ἐτοιμασθεῖ γιὰ τὸν διάβολο καὶ τοὺς ἀγγέλους του»³²; Προσθέτοντας ἐπίσης τό, «Δυναμώνετε τὴ φλόγα», ἀφήνει νὰ νοήσομε κάτι τὸ σκληρὸ καὶ ἀληθινὸ. Γιατί αὐτοὶ ποὺ ρίχνουν στὴ

31. Ἰω. 3, 18.

32. Ματθ. 25, 41.

ύλας ἐπιτιθέντες πυρὶ κατεμπιπρᾶσθαι δυναμένας, κατισχύουσιν αὐτό· Μαίνεται μὲν γὰρ ἐν πολλαῖς ύλαις ἢ φλόξ, ἄτονεῖ δὲ πως οὐκ εὐποροῦσα πολλῶν.

Ἰουδαῖοι τοιγαροῦν πῦρ μὲν ἐξέκαυσαν καθ' ἑαυτῶν, 5 ἀποκτείναντες μὲν τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολήσαντες τοὺς ἀπεσταλμένους, κατισχύσαν[τες] δὲ τὴν ἑαυτῶν φλόγα προσεπενεγκόντες τοῖς προλαβοῦσιν ἐγκλήμασι τὰς κατὰ Χριστοῦ παροινίας. Προστεθείκασι γὰρ τοῖς οἰκέταις τὸν Υἱόν, καὶ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς τό γε ἦκον εἰς ἑαυτοὺς 10 ἀπεκτόνασιν, εἰ καὶ ἀνεβίω Θεὸς ὢν καὶ ζωή. Ἐπειδὴ δὲ τὴν διὰ Χριστοῦ παιδευσιν οὐ προσήκαντο, ταῖς τοῦ νόμου σκιαῖς ἐμμένοντες, ταύτη τοι, καὶ μάλα εἰκότως, ὡς φῶς μὲν ἔχειν οἰομένους τὸ ἀπὸ τοῦ νόμου, οὐ μὴν καὶ ἔχοντας ἀληθῶς, τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ἀποπέμπεται, λέγων· 15 «Πορεύεσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑμῶν, καὶ τῇ φλογί, ἣ ἔξεκαύσατε». Οὐ γὰρ φῶς ἦν αὐτοῖς, ἀλλὰ τὸ δοκεῖν εἶδέναι τὸν νόμον, μὴ μὴν ἔτι προσίεσθαι θέλειν τὰ διὰ Χριστοῦ, πυρὸς αὐτοῖς καὶ φλογὸς γέγονε πρόξενον.

Ὅτι γὰρ ἐκτετίκασι δίκας τῆς εἰς Χριστὸν παροινίας 20 μετὰ τοῦ καὶ ἐναποβιῶναι ταῖς ἁμαρτίαις ἐνισχημένους, καθίστησιν ἐναργεῖς προσεπενεγκῶν· «Δι' ἐμὲ ἐγένετο ταῦτα ὑμῖν. Ἐν λύπῃ κοιμηθήσεσθε». Ποῖα ταῦτα; Πεπόρθηται γὰρ αὐτῶν ἢ χώρα, κακοί τε κακῶς ἀπολώλασι, καὶ ἦλω μὲν ἢ ἁγία πόλις καὶ πέπτωκεν ὑπὸ χειρᾶς ἐχθρῶν, 25 κατεπρήσθη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ νεῶς, ἐκοιμήθησαν δὲ καὶ ἐν λύπῃ. Οἱ γὰρ τελευτῶντες ἀπερικάθαροι καὶ τὴν διὰ Χριστοῦ λύτρωσιν οὐκ ἀξιοθέντες ἐλεῖν, οὐκ ἐν ἐλπίδι γερωῶν καὶ θυμηδία πνευματικῇ, ἀλλ' ἐν φόβῳ κολάσεων καὶ ἐν λύπῃ δι' αὐτὰς κοιμηθήσονται.

30 ΚΕΦ. 51, στίχ. 1-2. «Ἀκούσατέ μου, οἱ διώκοντες τὸ δίκαιον καὶ ζητοῦντες τὸν Κύριον. Ἐμβλέψατε εἰς τὴν

φωτιά ὑλικά πού μποροῦν νά καιῶν, δυναμώνουν αὐτή. Γιατί τρελλαίνεται μέ τὰ πολλά καύσιμα ἢ φλόγα, ἐνῶ μαραίνεται κάπως ὅταν τῆς λείπουν τὰ πολλά.

Οἱ Ἰουδαῖοι λοιπὸν ἀνάψαν φωτιά ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ τους σκοτώνοντας τοὺς προφῆτες καὶ λιθοβολώντας ἐκείνους πού εἶχαν ἀποσταλεῖ σ' αὐτούς, καὶ δυνάμωσαν τὴ φλόγα πού τοὺς ἔκαιγε προσθέτοντας στὰ προηγούμενα ἐγκλήματα τους τὴν παράφορη μανίας τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Γιατί πρόσθεσαν στοὺς δούλους τὸν Υἱὸ καὶ σκότωσαν, ὅσο βέβαια ἐξαρτῶταν ἀπὸ αὐτούς, τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς³³, ἂν καὶ βέβαια ἐπανῆλθε στὴ ζωὴ ὄντας Θεὸς καὶ ζωὴ. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν δέχθηκαν τὴ παιδαγωγία τοῦ Χριστοῦ, ἐπιμένοντας στὶς σκιές τοῦ νόμου, γι' αὐτό, καὶ πολὺ εὐλόγα, ἐπειδὴ νόμιζαν ὅτι τάχα εἶχαν τὸ φῶς τοῦ νόμου, πού βέβαια δὲν τὸ εἶχαν ἀληθινά, τοὺς ἀπωθεῖ ἀπὸ τὴν οἰκειότητα μαζί του λέγοντας: «Πορεύεσθε μέ τὸ φῶς τῆς δικῆς φωτιᾶς καὶ μέ τὴ φλόγα πού ἀνάψατε». Γιατί δὲν ὑπῆρχε φῶς σ' αὐτούς, ἀλλὰ μέ τὸ νὰ νομίζουν ὅτι γνώριζαν τὸ νόμο καὶ μὴ θέλοντας νὰ δεχθοῦν τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, αὐτὰ τοὺς προξένησαν τὴ φωτιά καὶ τὴ φλόγα.

Ὅτι βέβαια δέχθηκαν τιμωρία γιὰ τὴν παράφρονες ἐνεργειές τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ μαζί μέ τὸ ὅτι ἀποδίωσαν πιασμένοι στὸ βρόχια τῆς ἁμαρτίας, τὸ κάνει φανερὸ προσθέτοντας: «Ἐξαιτίας μου ἔγιναν αὐτὰ σ' ἐσᾶς. Θὰ ἐγκαταλείψετε τὴ ζωὴ μέσα στὴ λύπη». Ποιὰ αὐτά; Ἡ χώρα τους κυριεύθηκε, κι αὐτοί, κακοὶ ὄντας, χάθηκαν κακῶς· ἐπίσης κυριεύθηκε ἡ ἁγία πόλη κι ἔπεσε στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ πυρπολήθηκε καὶ ὁ ἴδιος ὁ ναὸς καὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴ ζωὴ μέσα στὴ λύπη. Γιατί αὐτοὶ πού πεθαίνουν χωρὶς νὰ καθαρθοῦν καὶ χωρὶς ν' ἀξιωθοῦν νὰ λάβουν τὴ λύτρωση ἀπὸ τὸν Χριστὸ, θὰ ἀποδιώσουν χωρὶς τὴν ἐλπίδα βραβείων καὶ χαρὰ πνευματικῆ, ἀλλὰ μέσα στὸ φόβο τῶν τιμωριῶν καὶ μέ τὴ λύπη πού αὐτὲς προσκαλοῦν.

ΚΕΦ. 51, στίχ. 1-2. «Ἀκοῦστε με ἐσεῖς πού ἐπιδιώκετε τὸ δίκαιο καὶ ἀναζητᾶτε τὸν Κύριο. Κοιτᾶξτε τὴ στερεὰ πέτρα

στερεὰν πέτραν ἦν ἐλατομήσατε, καὶ εἰς τὸν βόθυνον τοῦ λάκκου ὃν ὠρύξατε. Ἐμβλέψατε εἰς Ἀβραὰμ τὸν πατέρα ὑμῶν, καὶ εἰς Σάρραν τὴν ὠδίνουσαν ὑμᾶς, ὅτι εἷς ἦν, καὶ ἐκάλεσα αὐτόν, καὶ εὐλόγησα αὐτόν, καὶ
5 ἠγάπησα αὐτόν, καὶ ἐπλήθυνα αὐτόν».

Κατονειδίσας ἀρκούντως τοῖς ἀπεσκληρόσι τὸ ἀληθὲς καὶ τὴν συμβησομένην αὐτοῖς κόλασιν ἐναργῆ καταστήσας, εἰ μὴ ἔλοιντο τοῖς εὐαγγελικοῖς κατακολουθεῖν θεσπίσασιν, ἐπιμένουσι γαῦρόν τε καὶ ἀπηνή τὸν τῆς ἑαυτῶν
10 διανοίας ἀνατείναντες ἀνχένα, μεθίστησιν ἐπὶ καιροῦ τοὺς τῆς παραινέσεως λόγους ἐπὶ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ πιστεύσαντας. Οὐ γὰρ εἰσάπαν ἀπόλωλε τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος, σέσωται δὲ τὸ κατάλειμμα κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Καὶ γοῦν, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἁγίων ἀποστό-
15 λων γέγραπται, πλεῖστοι παρεδέξαντο τὸν περὶ Χριστοῦ λόγον, ἐπέγνωσαν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς δόξης αὐτοῦ. Τούτοις οὖν ἄρα προσδιαλέγεται, καὶ φησιν· «Ἀκούσατέ μου, οἱ διώκοντες δίκαιον καὶ ζητοῦντες τὸν Κύριον». Τὸ «δίκαιον» δὲ φησιν ἀντὶ τοῦ, τὴν δικαιοσύνην, δῆλον δὲ ὅτι τὴν
20 διὰ Χριστοῦ, τὴν διὰ γε, φημί, τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως δικαιούσης τὸν ἀσεβῆ καὶ ῥύπου παντὸς ἀπαλλαττούσης τοὺς μεμολυσμένους, καὶ ἁγιαζούσης ἐν Πνεύματι, καὶ τὸ λαμπρὸν τῆς υἰοθεσίας περιποιούσης καύχημα. Διώκουσι δὲ τὸ δίκαιον, οὐχ ὡς ἐλαύνοντες αὐτὸ καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀπο-
25 στήσαντες διανοίας, ἀλλ' ὡς ἐπ' αὐτὸ τρέχοντες, ἵνα καὶ καταλάβωσι. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ θεσπέσιος ἔφη Δαβίδ· «Ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν». Ἦγουν καὶ κατ' ἐκεῖνο νοήσεις, ὃ ἐνήνεκται λέγων παρ' ἐνὶ τῶν ἁγίων προφητῶν· «Ἐν τίνι καταλάβω τὸν Κύριον, ἀντιλήψομαι Θεοῦ μου ὑψί-
30 στου;». Διώκουσι τοίνυν τὸ δίκαιον, ὡς ἔφην, ἵνα εὐρόντες ἀρπάσωσιν. Οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ καὶ αὐτὸν ζητοῦντες τὸν

ἀπὸ τὴν ὁποία λατομηθήκατε καὶ τὸ βάθος τοῦ λάκου ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀνασυρθήκατε. Σκεφθεῖτε τὸν πατέρα σας τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὴν Σάρρα ποῦ σᾶς γέννησε μὲ ὠδίνες, ὅτι ἦταν ἓνας ἀνάμεσα στοὺς πολλοὺς, καὶ τὸν κάλεσα καὶ τὸν εὐλόγησα καὶ τὸν ἀγάπησα καὶ τὸν πολλαπλασίασα».

Ἄφοῦ κατηγορήσε ἀρκετὰ ἐκείνους ποῦ στάθηκαν σκληροὶ μπροστὰ στὴν ἀλήθεια καὶ τοὺς παρουσίασε ὀλοφάνερη τὴν κόλαση ποῦ τοὺς περιμένει, ἂν δὲν θελήσουν ν' ἀκολουθήσουν τὰ εὐαγγελικὰ θεσπίσματα, καὶ ἐπιμένουν στὸ νὰ ὑψώνουν ἀγέρωχο καὶ ἀλύγιστο τὸν αὐχένα τῆς διάνοιάς τους, μεταφέρει τὸν κατάλληλο καιρὸ τοὺς παραινετικούς λόγους πρὸς ὅσους ἔξ αἵματος Ἰσραηλῖτες πίστεψαν. Γιατὶ δὲν ἐξολοθρεύθηκε ὀλόκληρο τὸ Ἰουδαϊκὸ ἔθνος, ἀλλὰ, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ προφήτη, σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα³⁴. Καὶ πράγματι, ὅπως ἔχει γραφεῖ στὶς Πράξεις τῶν ἁγίων ἀποστόλων, πάρα πολλοὶ δέχθηκαν τὸ λόγο γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ γνώρισαν τὸ μυστήριον τῆς φανέρωσης τῆς δόξας του³⁵. Σ' αὐτοὺς λοιπὸν ἀπευθύνει τὸ λόγο του καὶ τοὺς λέγει: «Ἀκοῦστε με ἑσεῖς ποῦ ἐπιδιώκετε τὸ δίκαιο καὶ ἀναζητᾶτε τὸν Κύριον». «Τὸ δίκαιο» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ «τῆ δικαιοσύνη», καὶ βέβαια τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴν ὁποία, ἐννοῶ, μέσω τῆς πίστεως σ' αὐτὸν δικαιώνει τὸν ἀσεβῆ καὶ ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε ρύπο τοὺς μολυσμένους, ἀλλὰ καὶ ἁγιάζει μέσω τοῦ Πνεύματος καὶ στολίζει μὲ τὸ λαμπρὸ καύχημα τῆς υἱοθεσίας. Καὶ διώκουν τὴ δικαιοσύνη, ὄχι ὡς νὰ τὴν καταδιώκουν καὶ νὰ τὴν ἔχουν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ νοῦ τους, ἀλλὰ τρέχοντας πρὸς αὐτὴ γιὰ νὰ τὴν κἀνουν κτῆμα τους. Κάτι παρόμοιο εἶπε καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Ζήτησε τὴν εἰρήνην καὶ ἐπιδιώξέ την»³⁶. Ἡ μπορεῖς νὰ τὸ ἐννοήσεις καὶ ἀνάλογα μ' ἐκεῖνο ποῦ ἐξέφρασε ἓνας ἀπὸ τοὺς προφῆτες λέγοντας· «Μὲ ποιὸ τρόπο νὰ πλησιάσω τὸν Κύριον, καὶ πῶς νὰ εὐχαριστήσω τὸν Θεὸ μου τὸν ὑψιστόν»³⁷. Ἐπιδιώκουν λοιπὸν τὸ δίκαιο, ὅπως εἶπα, γιὰ νὰ τὸ βροῦν καὶ νὰ τὸ ἀρπάξουν. Αὐτοὶ μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ὅσοι ἀναζητοῦν τὸν Κύριον,

36. Ψαλμ. 33, 14.

37. Μιχ. 6, 6.

Κύριον, τοῦτ' ἔστι τὸν Χριστόν. Εὐρίσκουσι γὰρ διὰ πίστεως, καλοῦντος εἰς τοῦτο αὐτοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός· Καὶ γοῦν ἔφη πρὸς τοὺς Ἰουδαίων δήμους· «Μὴ γογγύζετε μετ' ἀλλήλων. Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με, εἰ μὴ ὁ 5 Πατήρ, ὁ πέμψας με, ἐκλύσῃ αὐτόν».

Πλὴν ἐκεῖνο ἄθρει· Προσδιαλέγεται ὁ Θεὸς οὐ πᾶσιν ἀπλῶς, ἐκείνοις δὲ μᾶλλον οἷον ἂν εἶεν διώκοντες μὲν τὸ δίκαιον, ζητοῦντες δὲ καὶ αὐτόν, κατὰ γε τοὺς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένους τρόπους. Οὐκοῦν θεοδίδακτοι πάντες εἰσὶν οἱ 10 διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ κεκλημένοι πρὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας. Τί δ' ἂν βούλοιο δηλοῦν καὶ τῶν ἐννοιῶν ἢ δύναμεις, ἐροῦμεν ὡς ἔνι. Πλείστη μὲν γὰρ ὄση τις ἦν τῶν Ἰουδαίων πληθὺς, ὀλιγοστοὶ δὲ παντελῶς οἱ ἐξ αὐτῶν πιστεύσαντες. Πλὴν ὅτι προδήσονται κατὰ καιροὺς οἱ πιστεύσαντες 15 εἰς ἀριθμοῦ κρείττονα πληθύν, προσενηνεγμένων τοῖς ἐκ περιτομῆς καὶ τῆς καλουμένης ἀκροβυστίας, τοῦτ' ἔστι τῶν ἐθνῶν, Θεοῦ συλλέγοντος, πειραῖται πληροφορεῖν, εἰς παράδειγμα τοῦ πράγματος, ἧγουν εἰς βεβαίωσιν ἐλπίδος τῆς εἰς τοῦτο λαβὼν τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ, καὶ σὺν αὐτῷ 20 τὴν Σάρραν. Ῥίζα γὰρ γεγόνασι τοῦ παντός ἔθνους, καίτοι πρεσβυτικὴν καὶ ὑπέρωρον ἔχοντες ἡλικίαν, καὶ οὐκ ἐν ἐλπίσιν ἔτι τοῦ δύνασθαι τεκεῖν. Ὁ μὲν γὰρ ἑκατὸν ἐτῶν ἦν, ἡ δὲ στείρα τε καὶ ἄτεξ. Ἐπειδὴ δὲ Θεῷ δυσήνυτον οὐδέν, λεῖα δὲ πάντα καὶ εὐήλατα, γεγόνασιν ἀρχὴ καὶ ρίζα πλη- 25 θύος ἀνθρώπων φιλονεικούμενης τοῖς ἀστροῖς. Εἴρηται γὰρ πρὸς τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ, ἀναβλέψαι μὲν εἰς τοὺς ἀστέρας, πιστεῦσαι δὲ ὅτι τοῖς ὀρωμένοις ἰσάριθμον ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ.

Ἐπισημαστέον ὅτι κατὰ γε τὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως νόμον 30 ἐκτέτοκεν ἡ Σάρρα καὶ πατήρ γέγονε παιδὸς ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ, ὑπέρογκως ἤδη καὶ ἀφηθηκῶς ἄνθρωπος, δύο δέ-

δηλαδή τὸν Χριστό. Γιατὶ τὸν βρίσκουν μέσω τῆς πίστεως, καλώντας τους σ' αὐτὸ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας. Καὶ πράγματι εἶπε κάπου ὁ Χριστὸς στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων «Μὴ γογγίζετε ὁ ἓνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου. Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἔρθει πρὸς ἐμένα, ἂν δὲν τὸν ἔλκύσει ὁ Πατέρας μου πού με ἔστειλε»³⁸.

Πρόσεχε ὅμως ἐκεῖνο· Συνομιλεῖ ὁ Θεὸς ὄχι μὲ ὅλους γενικά, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ ἐκείνους πού ἐπιδιώκουν νὰ βροῦν τὸ δίκαιο, καὶ ἀναζητοῦν καὶ τὸν ἴδιο μὲ τοὺς τρόπους πού εἶπαμε πρὶν ἀπὸ λίγο. Θεοδίδακτοι³⁹ λοιπὸν εἶναι ὅλοι ὅσοι ἔχουν κληθεῖ μέσω τῆς πίστεως στὸν Χριστὸ στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας⁴⁰. Τί ὅμως θέλει νὰ δηλώσει καὶ τὸ βαθύτερο νόημα τῶν λεγομένων, θὰ τὸ ποῦμε ὅσο εἶναι δυνατόν. Πολὺ μεγάλο βέβαια ἦταν τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, τελείως λιγστοὶ ὅμως ἐκεῖνοι πού πίστεψαν ἀπὸ αὐτούς. Πλὴν ὅμως, ὅτι μὲ τὸν καιρὸ ἐπρόκειτο ὅσοι πίστεψαν ν' αὐξηθοῦν σὲ πλῆθος ἀναρίθμητο μὲ τὴν προσέλευση τῶν περιτμημένων καὶ τῶν ἀπερίτμητων, δηλαδή τῶν ἐθνῶν, μὲ τὴ συναγωγή αὐτῶν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἐπιχειρεῖ νὰ τὸ πληροφορήσει, παίρνοντας σὰν παρὰδειγμα τοῦ πράγματος, πρὸς ἐπιβεβαίωση δηλαδή τῆς ἐλπίδας τους σ' αὐτό, τὸν θεσπέσιο Ἀβραάμ, καὶ μαζὶ μ' αὐτὸν τὴ Σάρρα. Γιατὶ αὐτοὶ ἔγιναν ἡ ρίζα ὅλου τοῦ ἔθνους, μολονότι βρίσκονταν σὲ γεροντικὴ καὶ ὑπερώριμη ἡλικία καὶ δὲν εἶχαν πιά ἐλπίδα ὅτι θὰ μπορέσουν νὰ τεκνοποιήσουν. Γιατὶ ὁ Ἀβραάμ ἦταν ἑκατὸ ἐτῶν, ἐνῶ ἡ Σάρρα στείρα καὶ ἄτεκνη. Ἐπειδὴ ὅμως τίποτε δὲν εἶναι ἀκατόρθωτο γιὰ τὸν Θεὸ, ἀλλὰ ὅλα εἶναι ὁμαλὰ καὶ εὐκόλα, ἔγιναν ἀρχὴ καὶ ρίζα ἑνὸς πλήθους ἀνθρώπων πού συναγωνίζονταν τὸ πλῆθος τῶν ἄστρον. Γιατὶ εἰπώθηκε κάποτε πρὸς τὸν θεσπέσιο Ἀβραάμ νὰ κοιτάξει τὰ ἄστρα καὶ νὰ πιστέψει, ὅτι οἱ ἀπόγονοὶ του θὰ γίνουν ἰσάριθμοι μὲ τὰ ἄστρα⁴¹.

Ἔτσι ὅμως ἡ Σάρρα γέννησε παιδὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τῆς ἀνθρώπινης φύσης καὶ ἔγινε πατέρας παιδιοῦ ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ, ἐνῶ ἦταν ὑπέργερος πιά καὶ περασμένης ἡλικίας φέρνει

40. Α' Τιμ. 2, 4.

41. Γέν. 15, 5.

χεται παραδείγματα· πέτραν τε στερεάν λατομουμένην, και
 βαθὺν λάκκον ὀρωρυγμένον. Ὡσπερ γάρ ἐστι τῶν ἄγαν δυσ-
 χερεστάτων τὰ ἐκ πέτρας στερεᾶς τε και ἀπηνοῦς λιθοτομεῖν
 δύνασθαι και φρέαρ ὀρύξαι βαθύ, κατὰ τὸν ἴσον, οἶμαι, τρώ-
 5 πον, οὐκ εὐήλατον εἶη, μᾶλλον τε και ἀμήχανον, τὸ ἐκ προ-
 σβύτου και στείρας ἐκφῦναι τέκνον. Πλὴν τετέλεσται παρα-
 δόξως και τοῦτο, Θεοῦ κατανεύοντος. Ὅταν τοίνυν ὑμεῖς οἱ
 πιστεύσαντες ὀλιγοστοὺς ἑαυτοὺς εἶναι νομίσητε, ἅτε δὴ και
 ὄντος ἐν ἀρχαῖς τοῦ Θείου τε και ἱεροῦ κηρύγματος, ἀλλ'
 10 οὖν ἀραρότως διατέθεινται, φησὶν, ὅτι και εἰς πληθὺν ἐπι-
 δώσει τὴν ἀριθμοῦ κρείττονα τὰ καθ' ὑμᾶς. «Εἰς γὰρ ἦν Ἀ-
 βραάμ, και ἐκάλεσα αὐτὸν και εὐλόγησα, και εὐλογήσας
 ἠγάπησα, και ἀγαπήσας ἐπλήθυνα», τοῦτ' ἐστι πατέρα τέ-
 θεικα παντός τοῦ τῶν Ἰουδαίων γένους, ἦτον ἔθλους, και
 15 πρὸς γε τούτω τῶν ἐξ ἐπαγγελίας. Εἴρηται γὰρ πρὸς Ἀβρα-
 ᾶμ ὅτι «Πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε». Οὐκοῦν ὁ κα-
 λούμενος εὐλογεῖται, και ὃς ἂν εὐλογηθῆ, πάντη τε και πάν-
 τως ἀγαπηθήσεται, και ὁ τούτου τυχὼν ἔσται πολλοστός,
 πνευματικῶς δηλονότι. Καρποὺς γὰρ ἔξει ποικίλους τοὺς ἐξ
 20 ἀρετῶν και ἐξ ἀνχημάτων εὐαγγελικῶν. Πλὴν και κατὰ γε
 τὸν τῆς ἱστορίας λόγον ἀληθῆ διὰ πραγμάτων ἔνεστιν ἰδεῖν
 τὴν ἐπαγγελίαν. Προσκυνεῖ γὰρ ἡ ὑπ' οὐρανὸν τῷ πάντων
 Σωτῆρι Χριστῷ, γέγονε δὲ τὰ πάντα αὐτοῦ μεστά, και πε-
 πλήρωται τῆς δόξης αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ.

25 *Στίχ. 3.* «Και σὲ νῦν παρακαλέσω, Σιών, και παρεκάλε-
 σα πάντα τὰ ἔρημα αὐτῆς, και θήσω τὰ ἔρημα αὐτῆς ὡς
 παράδεισον Κυρίου. Εὐφροσύνην και ἀγαλλίαμα εὐρή-
 σουσιν ἐν αὐτῇ, ἐξομολόγησιν και φωνὴν αἰνέσεως».

Τῶν ἀγίων προφητῶν ὁ λόγος σχηματίζεται μὲν αἰεί πως
 30 πρὸς τὰ ὀρώμενα, και τὰ ἐν αἰσθήσει πράγματα, ἔχει γε μὴν
 τὴν ἀναφορὰν πρὸς τὰ ὑπὲρ αἰσθησίν τε και νοητά. Οὐκοῦν,

δύο παραδείγματα, τῆ στερεὰ πέτρα τὴν λατομούμενη, καὶ τὸν σκαμμένο βαθὺ λάκκο. Γιατί, ὅπως εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ δύσκολες ἐργασίες τὸ νὰ μπορεῖ ν' ἀποσπᾶσει κανεὶς κομμάτια ἀπὸ στερεὰ καὶ σκληρὴ πέτρα, τὸ ἴδιο καὶ τὸ ν' ἀνοίξει ἓνα βαθὺ πηγᾶδι, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο δὲν θὰ εἶναι εὐκόλο, ἢ μᾶλλον εἶναι ἀδύνατο ἓνας γέροντας καὶ μία στεῖρα νὰ γεννήσει παιδί. Καὶ ὅμως παραδόξως αὐτὸ πραγματοποιήθηκε μὲ τὴ συγκατάνευση τοῦ Θεοῦ. "Ὅταν λοιπὸν ἔσεῖς πού πιστέψατε νομίζετε ὅτι εἶστε λιγοστοί, ἐπειδὴ τὸ θεῖο καὶ ἱερὸ κήρυγμα βρίσκεται σὶς ἀρχές του ἀκόμα, ἀλλ' ὅμως παραμένετε σταθεροί, λέγει, στὴν πίστη, τότε καὶ ἔσεῖς θὰ αὐξηθεῖτε σὲ πλῆθος ἀναρίθμητο. Γιατὶ λέγει: «Ὁ Ἀβραάμ ἦταν ἓνας καὶ τὸν κάλεσα καὶ τὸν εὐλόγησα, καὶ μετὰ τὴν εὐλογία τὸν ἀγάπησα, καὶ ἀφοῦ τὸν ἀγάπησα τὸν κατέστησα πλῆθος μεγάλο», δηλαδή τὸν ἔκανα πατέρα ὅλου τοῦ Ἰουδαϊκοῦ γένους, ἦτοι τοῦ ἔθνους, καὶ μαζί μ' αὐτὸ καὶ ἐκείνων πού προέρχονται ἀπὸ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας. Γιατὶ εἶχε λεχθεῖ στὸν Ἀβραάμ: «Σὲ ὄρισα νὰ γίνεις πατέρας πολλῶν ἐθνῶν»⁴². Αὐτὸς λοιπὸν πού καλεῖται εὐλογεῖται, καὶ αὐτὸς πού εὐλογεῖται, ὅπωςδῆποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ ἀγαπηθεῖ, καὶ αὐτὸς πού θὰ τὸ ἐπιτύχει αὐτὸ θὰ πολλαπλασιασθεῖ, ἐννοεῖται πνευματικά. Γιατὶ θὰ ἔχει ποικίλους τοὺς καρπούς καὶ ἀπὸ τὶς ἀρετὲς καὶ ἀπὸ τὰ εὐαγγελικὰ καυχήματα. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἱστορικὴ ἀποψη μπορούμε νὰ δοῦμε ν' ἀληθεύει ἡ ἐπαγγελία στὰ ἴδια τὰ πράγματα. Γιατὶ προσκυνεῖ τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστὸ ἡ οἰκουμένη, καὶ τὰ πάντα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ αὐτόν, καὶ ὅλη ἡ γῆ εἶναι πλημμυρισμένη ἀπὸ τὴ δόξα του.

Στίχ. 3. «Καὶ θὰ σὲ παρηγορήσω τώρα, Σιών, θὰ παρηγόρησω ὅλους τοὺς ἔρημους τόπους τῆς καὶ θὰ μεταβάλω τὰ ἔρημα μέρη τῆς σὲ παράδεισο τοῦ Κυρίου. Εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίαση θὰ βροῦν σ' αὐτήν, δοξολογία καὶ ὕμνους θὰ ἀναπέμψουν».

Ὁ λόγος τῶν ἁγίων προφητῶν διατυπώνεται βέβαια πάντοτε προσαρμοσμένος στὰ ὄρατὰ καὶ αἰσθητὰ πράγματα, ἀναφέρεται ὅμως στὰ ὑπεραισθητὰ καὶ νοητὰ. Ἐπομένως, ὅταν κάνει λόγο γιὰ

κὰν Σιών ὀνομάξῃ, μὴ τὴν ἐπίγειον νόει, δέχου δὲ μᾶλλον
 τὴν νοητὴν, ἣτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος· ἐπεὶ πῶς ἄν
 τις ἴδοι πρὸς ἀλήθειαν ἐκβαίνοντας τοῦ προφήτου τοὺς λό-
 γους; Παρακαλέσειν μὲν γὰρ αὐτὴν Θεὸς ἐπηγγέλλετο· τοῦ-
 5 το δὲ οὐδαμοῦ γεγονός εὐρήσομεν, ἀλλ' ἔκ γε τῶν ἐναντίων
 ἐρημωθεῖσαν ἔστιν ἰδεῖν καὶ πεπορθημένην. Γέγονε τοίνυν ὁ
 λόγος τῷ προφήτῃ νυνὶ πρὸς τὴν τῶν πιστευσάντων πληθύν,
 ἣτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος. Καὶ τί δὴ ἄρα φησίν;
 Ὡσπερ γάρ, φησί, κέκληκα μὲν τὸν Ἀβραάμ, ἓνα δὲ ὄντα,
 10 πατέρα τέθεικα πολλῶν ἐθνῶν, οὕτω καὶ σὲ παρακαλέσω,
 Σιών. Ἡ δὲ παράκλησις ἐν τούτοις ὑπόσχεσις ἐστὶ κατευ-
 φραίνουσα, καὶ θεδαίαν ἐμφυτεύουσα τὴν ἐλπίδα τοῖς ἀκρο-
 ωμένοις, τοῦ ὅτι πάντα τε καὶ πάντως, Θεοῦ συναγείροντος
 τοὺς ἐν πίστει κληθησομένους, οὐκ ἔρημος ἔσται καὶ κεχερ-
 15 σωμένη, ἀλλ' οἷά τις παράδεισος εὐανθῆς τε καὶ εὐδενδρό-
 τατος, καλοῖς τε καὶ εὐγενέσι φυτοῖς κατάκομος καὶ εὐκαρ-
 πίαν ἔχων τὴν νοητὴν, τοῦτ' ἐστὶν εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλία-
 μα, ἐξομολόγησίν τε καὶ φωνὴν αἰνέσεως.

Σύνες ἐντεῦθεν ὅτι τῆς νομικῆς λατρείας ἀποφέρειν
 20 ἐπαγγέλλεται τοὺς ἐν τάξει φυτῶν ἔσομένους, καὶ τὸν νοη-
 τὸν πληροῦντας κῆπον, ὃν δὴ καὶ παράδεισον ὀνομάζει
 Θεοῦ. Πάλαι μὲν γὰρ ὁ Μωσέως νόμος βουθυτεῖν ἐκέλευε
 καὶ μηλοσφαγεῖν, τρυγόνας τε προσάγειν θεῷ καὶ σείδα-
 λιν ἐλαιόδεντον. Ἄλλ' οὐ διὰ τούτων ἔτι προσιτὸς ὁ τῶν
 25 ὄλων Θεός, ἀλλ' ὡς αὐτὸς ἔφη Χριστός· «Πνεῦμα ὁ Θεός,
 καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ
 δεῖ προσκυνεῖν». Ἡ δὲ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκύνη-
 σις καὶ τῆς νοητῆς λατρείας ἡ δύναμις, εὐοσμίαν ἔχει τὴν
 πνευματικὴν εὐφροσύνην, καὶ ἀγαλλίαμα τῇ ἐλπίδι τῇ εἰς
 30 Χριστόν. Διακειμέθα γὰρ ὅτι καὶ μετασηματίσει τὸ σῶμα
 τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης

τῆ Σιών, μὴ σκεφθεῖς τὴν ἐπίγεια Σιών, ἀλλὰ σκέψου μᾶλλον τὴ νοητή, πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζῶντος Θεοῦ. Γιατί πῶς θὰ μπορέσει νὰ διαπιστώσει κανεὶς ὅτι ἀληθεύουν οἱ λόγοι τοῦ προφήτη; Γιατί ὁ Θεὸς ὑποσχόταν ὅτι θὰ τὴν παρηγορήσει, αὐτὸ ὅμως πούθενὰ δὲν θὰ βροῦμε νὰ ἔχει γίνει, ἀλλ' ἀντίθετα μπορούμε νὰ τὴ δοῦμε ἔρημομενη καὶ κυριευμένη. Ὁ λόγος λοιπὸν τοῦ προφήτη ἔγινε τώρα πρὸς τὸ πλῆθος ἐκείνων πού πίστεψαν, πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζῶντος Θεοῦ. Καὶ τί λοιπὸν λέγει; "Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδή κάλεσα, λέγει, τὸν Ἀβραάμ, καὶ ἐνῶ ἦταν ἕνας, τὸν ἔκανα πατέρα πολλῶν ἐθνῶν, ἔτσι κι ἐσένα, Σιών, θὰ σὲ παρηγορήσω. Ἡ ἐξαγγελλλόμενη ἐδῶ παρηγορία εἶναι ὑπόσχεση πού προξενεῖ εὐφροσύνη καὶ ἐμφυτεύει σίγωρη ἐλπίδα στοὺς ἀκροατές, ὅτι ὅπως-δήποτε καὶ μὲ καθε βεβαιότητα, συναθροίζοντας ὁ Θεὸς αὐτοὺς πού θὰ κληθοῦν μέσω τῆς πίστεως, δὲν θὰ μείνει ἔρημη καὶ χέρσα, ἀλλὰ θὰ εἶναι σὰν ἕνας παράδεισος ὀλάνθιστος μὲ πολλὰ δένδρα, γεμᾶτος μὲ ὠραῖα καὶ εὐγενῆ φυτὰ καὶ μὲ καρποφορία πνευματική, δηλαδή εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίαση, δοξολογία καὶ ὑμνολογία.

Κατανόησε λοιπὸν ὅτι μὲ τὰ λεγόμενα αὐτὰ ὑπόσχεται ν' ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴ νομικὴ λατρεία αὐτοὺς πού θὰ ἔχουν τὴ θέση φυτῶν καὶ θὰ γεμίζουν τὸν νοητὸ κῆπο, τὸν ὁποῖο βέβαια καὶ ὀνομάζει παράδεισο τοῦ Θεοῦ. Γιατί παλαιὰ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος πρόσταζε νὰ θυσιάζουν μοσχάρια καὶ πρόβατα, καὶ νὰ προσφέρουν στὸν Θεὸ τρυγόνια καὶ σιμιγδάλι ἀναμιγμένο μὲ λάδι. Ἀλλὰ δὲν εἶναι πιά προσιτὸς ὁ Θεὸς τῶν ὅλων μὲ αὐτὰ, γιατί, ὅπως εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, «Ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα, καὶ αὐτοὶ πού τὸν προσκυνοῦν πρέπει νὰ τὸν προσκυνοῦν πνευματικὰ καὶ ἀληθινά»⁴³. Ἡ πνευματικὴ καὶ ἀληθινὴ προσκύνηση καὶ τὸ βαθύτερο νόημα τῆς πνευματικῆς λατρείας ὡς εὐοσμία ἔχει τὴν πνευματικὴ εὐφροσύνη, καὶ ἀγαλλίαση τὴν ἐλπίδα στὸν Χριστό. Γιατί πιστεύομε ὅτι θὰ μεταμορφώσει τὸ σῶμα τῆς ταπείνωσής μας καὶ θὰ τὸ κάνει τῆς αὐτῆς μορφῆς μὲ τὸ σῶμα τῆς δόξας του⁴⁴, καὶ ὅτι θὰ ζήσομε μαζὶ

44. Φιλ. 3,21.

αὐτοῦ, συνεσόμεθά τε καὶ συμβασιλεύσομεν αὐτῷ, τεταγμένοι μὲν ἐν υἱοῖς Θεοῦ, καταπλουτήσαντες δὲ τὸ θεῖον αὐτοῦ καὶ ζωοποιὸν Πνεῦμα. Προσάγομέν τε καὶ ἡμεῖς εὐκαρπίαν νοητὴν αὐτῷ, τὴν τε ἐξομολογίαν καὶ ᾠδὰς τὰς χαριστηρίσους «Τοιαύταις γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖται Θεός».

Στίχ 5. «Ἀκούσατέ μου, καὶ οἱ βασιλεῖς πρὸς με ἐνωτίσασθε, ὅτι νόμος παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται, καὶ ἡ κρίσις μου εἰς φῶς ἐθνῶν».

Ἀναδείξειν ὑπισχνούμενος πλείστην τε καὶ ἀριθμοῦ 10 κρείττονα τὴν τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων πληθύν, οὕτω αὐτῇ προσδιαλέγεται, καθάπερ ἤδη συναγηγερομένη. Μυσταγωγεῖ δὲ λοιπὸν ὡς ἰδίους ὄντας προσκυνητάς, ἵνα καὶ ἀληθὲς ὑπάρχειν ὁρῶτο τὸ γεγραμμένον περὶ αὐτῶν «Καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ Θεοῦ». Ψάλλει γοῦν καὶ ὁ θεσπέσιος 15 Δαβὶδ, ᾧ δέ τε φησιν πρὸς τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Χριστόν «Μακάριος ἄνθρωπος ὃν ἂν σὺ παιδεύσης, Κύριε, καὶ ἐκ τοῦ νόμου σου διδάξης αὐτόν». Ἐπηγγέλλετο δὲ καὶ τῆς ἐπὶ τούτῳ φιλοτιμίας τοῖς ἐπεγνωκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. Καὶ δὴ καὶ φησι δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν περὶ 20 τῆς ἑαυτοῦ παρουσίας, τῆς γενομένης ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ μετὰ σαρκός, ὅτι «Ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, λέγει Κύριος, διδούς νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς». Ὁρθῶς δὲ καὶ τοῦτο συνεῖς ὁ πάνσοφος Παῦλος γράφει καὶ φησι τοῖς τούτου τετυχηκόσιν 25 «Ἡ ἐπιστολὴ ἣ ἡμῶν ὑμεῖς ἐστε, ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι, ἀλλὰ Πνεύματι Θεοῦ ζῶντος».

Οὐκοῦν «ἀκούσατέ μου», φησί, τοῦτ' ἔστι τοὺς ἐμοὺς εἰσδέξασθε λόγους, καὶ μὴ καθάπερ ὁ Ἰσραὴλ ἐξήνιοι γένεσθε, τῇ τοῦ νομικοῦ γράμματος προσκειμένοι παλαιότητι καὶ πα30 ρὰ τῶν τύπων ὁρῶντες οὐδέν. Μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἣ διὰ Μωσέως τέθειται ἐντολή, φησίν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τῆς ἐναν-

καὶ θὰ συμβασιλεύσομε μ' αὐτὸν ἔνταγμένοι ἀνάμεσα στοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ, ἔχοντας ὡς πλοῦτο τοὺς τὸ θεῖο του καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα. Γιατὶ τοῦ προσφέρουμε κι ἐμεῖς καρποφορία πνευματικὴ, καὶ τὴ δοξολογία καὶ τοὺς ὕμνους εὐχαριστίας. «Γιατὶ μὲ τέτοιες θυσίες εὐχαριστεῖται ὁ Θεός»⁴⁵.

Στίχ. 4. «Ἀκοῦστε με, ἔσεῖς ὁ λαὸς μου, καὶ σεῖς οἱ βασιλεῖς ἀνοιξτε τὰ αὐτιά σας γιὰ ν' ἀκούσετε· γιατί ὁ νόμος ἀπὸ ἐμένα θὰ θεσπισθεῖ καὶ ἡ δικαιοκρισία μου θὰ γίνει φῶς τῶν ἔθνῶν.

Ἔχοντας ὑποσχεθεῖ ὅτι θ' ἀναδείξει πάρα πολὺ καὶ ἀναρίθμητο τὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ θὰ πιστέψουν σ' αὐτόν, μιλάει ἔτσι σ' αὐτό, σὰ νὰ ἔχει κιόλας συναχθεῖ. Τοὺς διδάσκει λοιπὸν σὰ νὰ εἶναι προσκυνητὲς δικοὶ του, γιὰ νὰ φανεῖ ὅτι εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ γι' αὐτούς: «Καὶ θὰ γίνουν ὅλοι διδασκοὶ τοῦ Θεοῦ»⁴⁶. Ψάλλει βέβαια καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ λέγοντας τὰ ἐξῆς πρὸς τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστό: «Εἶναι μακάριος, Κύριε, ὁ ἄνθρωπος, ποὺ θὰ τὸν παιδαγωγῆσεις ἐσὺ καὶ θὰ τὸν διδάξεις μὲ τὸ νόμου σου»⁴⁷. Ὑποσχόταν ἀκόμα καὶ τὴ γενναιοδωρὴ χορηγία του γι' αὐτό σὲ ἐκείνους ποὺ θὰ γνώριζαν τὴ φανέρωσή του. Καὶ πράγματι λέγει καὶ μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἅγιους προφῆτες του γιὰ τὴν ἐμφάνισή του μὲ σὰρκα μέσα σὲ αὐτόν τὸν κόσμον: «Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, λέγει ὁ Κύριος, θὰ βάλω τοὺς νόμους μου μέσα στὴν ψυχὴ τους καὶ θὰ τοὺς γράψω στὶς καρδιές τους»⁴⁸. Σωστὰ καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος κατανοώντας αὐτό, γράφει καὶ λέγει σὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀκούσει τὸ κήρυγμά του: «Ἡ ἐπιστολή μου εἶστε ἔσεῖς, καὶ εἶναι γραμμὴν ὄχι μὲ μελάνι, ἀλλὰ μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ»⁴⁹.

«Ἀκοῦστε με» λοιπὸν, λέγει· δηλαδὴ δεχθεῖτε τοὺς λόγους μου καὶ μὴν γίνετε ἀνυπάκουοι ὅπως οἱ Ἰσραηλιῖτες, προσκολλημένοι στὴν παλαιότητα τῶν νομικῶν ἐντολῶν καὶ μὴ βλέποντας τίποτε ἔξω ἀπὸ τοὺς τύπους. Οἱ ἐντολὲς τοῦ Μωυσῆ, λέγει, δόθηκαν μέχρι τὸν καιρὸ τῆς διόρθωσής τους. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ καιρὸς

47. Ψαλμ. 93, 12.

48. Ἱερ. 38, 33.

49. Β' Κορ. 3, 2-3.

θρωπήσεως οὐ προσδοκᾶται μᾶλλον, ἀλλ' ἐνέστηκεν ἤδη καιρός, μεταχωρεῖτω πρὸς ἀλήθειαν ἢ σκιά. Ἐμοῦ τοίνυν ἀκούετε, λαός μου. Λέγων δέ, «λαός μου», τὴν πνευματικὴν οἰκειότητα τὴν δωρηθεῖσαν αὐτοῖς ἐπὶ καιροῦ προῖσχεται, 5
 δυσωπῶν, ὡς γε οἶμαι, καὶ διὰ τούτου καὶ προθυμότερους ἀποτελῶν εἰς γε τὸ χρῆναι, φημί, τὸν παρ' αὐτοῦ προσήκασθαι λόγον. Καλεῖ δὲ οὐχὶ μόνους τοὺς τελουῦντας ἐν λαοῖς, ἀλλὰ γὰρ σὺν αὐτοῖς καὶ βασιλέας, ἵνα τοὺς ἄρχοντας, ἦτοι τοὺς τῶν λαῶν ἡγουμένους, ἐννοῆς Ἐκ τῆς τῶν πι-
 10 στευσάντων πληθύος παρεκομίσθησαν εἰς τοῦτο πολλοί, ὧν ἀπαρχὴ γεγονάσιν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί· εἶτα μετ' ἐκείνους κατ' ἴχνος ἰόντες οἱ μετ' αὐτοὺς τὸ τῆς βασιλείας ὄνομα περιετέθησαν, ἅτε δὴ καὶ βασιλείας ὄνομα πεπλουτηκότες, τεταγμένοι δὲ καὶ εἰς τὸ καθηγεῖσθαι λαῶν. Καὶ γοῦν ὡς ἐκ πολ-
 15 λῆς ἄγαν χαρᾶς χαριστηρίους ᾠδὰς ἀνατείνουσι Θεῷ λέγοντες «Ἐπέταξε λαοὺς ἡμῖν, καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν». Ψάλλει δὲ περὶ αὐτῶν καὶ ὁ θεσπέσιος Μελωδός· «Ἄρχοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ Θεοῦ Ἀβραάμ».

Ἔτι τοίνυν λαοὶ καὶ βασιλεῖς, φησὶν, ἀκούσατέ μου, καὶ 20 ἐνωτίσασθε, καὶ τί τὸ μέλλον ἐπαγγέλλεσθε. «Νόμος παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται, καὶ ἡ κρίσις μου εἰς φῶς ἐθνῶν». «Νόμον» ἐν τούτοις τὸ θεῖόν τε καὶ εὐαγγελικὸν ὀνομάζει κήρυγμα. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἕτεροειδὲς μὲν ὡσπερ τὸ θέσπισμα τὸ νέον τε καὶ σωτήριο, νόμου δὲ ὡσπερ ἀρχαίου μεταβολὴ
 25 πρὸς τὸ ἄμεινον, καὶ μετὰστασις τύπων ἐκδεδραμηκότων πρὸς ἀλήθειαν. Ἐφη γοῦν ὁ Χριστός· «Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι. Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι ἰῶτα ἐν ἡμῖν μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα
 30 γένηται». Ἄλλ' ὁ μὲν ἐν γράμμασι νόμος ἐδόθη διὰ Μωσέως, κήρυγμα δὲ τὸ σωτήριο, τοῦτ' ἔστι τὸ εὐαγγελικόν,

τῆς ἐνανθρώπησης δὲν προσδοκᾶται πιά, ἀλλ' ἤδη ἔφτασε ὁ καιρός, καὶ ἡ σκιά ἃς δώσει τῇ θέσῃ της στήν ἀλήθεια. Ἀκοῦστε λοιπὸν ἐμένα, ἔσεῖς ὁ λαὸς μου. Λέγοντας «λαὸς μου» προβάλλει τὴν πνευματικὴ οἰκειότητα ποὺ τοὺς εἶχε δωριθεῖ κάποτε, κάνοντάς τους, ὅπως ἐγὼ νομίζω, νὰ νοιώσουν ντροπὴ καὶ μὲ αὐτό, καὶ νὰ γίνουν προθυμότεροι, στὸ νὰ δεχθοῦν, ἐννοῶ, τὸ λόγο του. Καὶ δὲν καλεῖ μόνο τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ μαζὶ μ' αὐτοὺς καὶ τοὺς βασιλεῖς τους, γιὰ νὰ ἐννοεῖς τοὺς ἄρχοντες, ἤτοι τοὺς ἡγέτες τῶν λαῶν. Γιατὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ πίστεψαν πολλοὶ ὀδηγήθηκαν σ' αὐτό, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀπαρχὴ ἦταν οἱ θεσπέσιοι μαθητές, κι ἔπειτα ἀπὸ ἐκείνους βαδίζοντας στά ἴχνη τους οἱ ἐπόμενοι, ἔλαβαν τὸ ὄνομα τοῦ βασιλιᾶ, κι ἔπειδὴ ἔλαβαν τὸν πλοῦτο τοῦ βασιλικοῦ ὀνόματος, τάχθηκαν καὶ στήν καθοδήγηση τῶν λαῶν. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ χαρὰ τους ἀναπέμπουν εὐχαριστήριους ὕμνους στὸν Θεὸ λέγοντας: «Υπέταξε λαοὺς σ' ἐμᾶς καὶ ἔθεσε ἔθνη κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας»⁵⁰. Ψάλλει γι' αὐτοὺς καὶ ὁ θεσπέσιος Μελωδὸς: «Ἀρχοντες τῶν λαῶν συγκεντρώθηκαν μαζὶ μὲ τὸν Θεὸ τοῦ Ἀβραάμ»⁵¹.

Ἦ λαοί, λοιπὸν, καὶ βασιλεῖς, ἀκοῦστε με καὶ ἀνοίξτε καλὰ τὰ αὐτιά σας, καὶ ἀναγγείλατε ποιὸ εἶναι αὐτὸ ποὺ θὰ συμβεῖ μελλοντικά. «Νόμος θὰ θεσπισθεῖ ἀπὸ ἐμένα, καὶ ἡ δικαιοκρισία μου θὰ γίνεῖ φῶς γιὰ τὰ ἔθνη». Ἐδῶ «νόμο» καλεῖ τὸ θεῖο καὶ εὐαγγελικὸ κήρυγμα. Γιατὶ εἶναι διαφορετικὸ κατὰ κάποιον τρόπο εἶδος τὸ νέο καὶ σωτήριο θέσπισμα, μεταβολὴ κατὰ κάποιον τρόπο τοῦ ἀρχαίου νόμου πρὸς τὸ καλύτερο, καὶ μετάθεση τῶν τύπων πρὸς τὴν ἀλήθεια. Πράγματι εἶπε ὁ Χριστὸς «Μὴ νομίσετε ὅτι ἦρθα νὰ καταργήσω τὸ νόμο ἢ τοὺς προφῆτες δὲν ἦρθα νὰ τὸν καταργήσω, ἀλλὰ νὰ τὸν συμπληρώσω. Γιατὶ σᾶς λέγω, ὅτι οὔτε ἓνα ἰώτα ἢ ἓνας τόνος δὲν θὰ καταργηθεῖ ἀπὸ τὸ νόμο, μέχρι ποὺ νὰ γίνουν ὅλα αὐτά»⁵². Ἀλλ' ὁ νόμος βέβαια ὁ γραμμένος μὲ γράμματα δόθηκε μέσω τοῦ Μωυσῆ, ἐνῶ τὸ κήρυγμα τὸ σωτήριο, δηλαδή τὸ εὐαγγε-

52. Μαθ. 5, 17-18.

ἐξῆλθε διὰ Χριστοῦ. Καὶ γὰρ ἦν ἀκόλουθον, Μωσέα μὲν τῆς σκιάς καὶ τύπου γενέσθαι διάκονον, ὡς ἔοικε, γνώσεώς τε καὶ ἀληθοῦς λατρείας τῆς ἐν πνεύματι φωτιστὴν γενέσθαι Χριστόν. Αὐτός γάρ ἐστι τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. Ἐπιφέ-
5 ρει δὲ τούτοις, ὅτι «Ἡ κρίσις μου εἰς φῶς ἐθνῶν». «Κρίσιν» ἐνταῦθά φησιν ἢ τὴν ὁσίαν καὶ φιλόανθρωπον αὐτοῦ ψῆφον, τὴν ἐξενεγκοῦσαν εἰς φῶς ἐθνῶν τὴν παρ' αὐτοῦ χάριν, ἢ γοῦν «κρίσιν» τὴν εὐθύτητα καὶ δικαιοκρισίαν, ἢτοι τὴν δικαιοσύνην, τὴν εὐαγγελικὴν δηλονότι.

10 Οὕτω γὰρ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ τῶν ἱερῶν κηρυγμάτων διαμέμνηται λέγων· «Σὺ ἠτοίμασας εὐθύτητα, κρίσιν καὶ δικαιοσύνην ἐν Ἰακώβ σὺ ἐποίησας». Εἰ δὲ τὸ θεῖόν τε καὶ σωτήριον κήρυγμα πεποιῆσθαι φησιν ἐν Ἰακώβ ἐν τούτοις, καὶ οὐχὶ μᾶλλον καὶ ἐν τοῖς ἑτέροις τῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ χρῆ
15 μεμνησθαι Θεοῦ λέγοντος ἐναργῶς· «Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ ἀπολωλότα πρόβατα οἴκου Ἰσραὴλ». Καὶ μὴν καὶ διὰ φωνῆς αὐτοῦ τοῦ θεσπεσίου Δαβίδ· «Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ» (δῆλον δὲ ὅτι Θεοῦ καὶ Πατρὸς) «ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα
20 Κυρίου». Ἦσαν μὲν γὰρ ἐξ Ἰσραὴλ οἱ πατέρες καὶ ἡ ἐπαγγελία, ἡ νομοθεσία τε καὶ ἡ διαθήκη. Ἐπειδὴ δὲ γεγόνασιν ἀποστάται δυσάγωγοι καὶ Κυριοκτόνοι, μεταπεφοίτηκε λοιπὸν διὰ τοῦτο ἡ χάρις, καὶ γέγονεν εἰς φῶς τῶν ἐθνῶν ἀπάντων.

25 Στίχ. 5. «Ἐγγίξει μοι ταχὺ ἢ δικαιοσύνη μου, καὶ ἐξελεύσεται τὸ σωτήριόν μου, καὶ εἰς τὸν βραχίονά μου ἔθνη ἐλπιούσιν. Ἐμὲ νῆσοι ὑπομενοῦσι, καὶ εἰς τὸν βραχίονά μου ἐλπιούσιν».

Οὐκ ἔα ταῖς ἀδικίαις καταμαραίνεσθαι τῶν κεκλημέ-
30 νων τὴν προθυμίαν, οὔτε μὴν εἰς χρόνους μακροὺς ἀνάκλησιν ἔσεσθαι τῆς ἐλπίδος φησίν, ἀλλ' οἷον κατὰ πόδα τῶν

λικό, κηρύχθηκε ἀπὸ τὸν Χριστό. Γιατὶ ἦταν ἐπόμενο ὁ Μωϋσῆς νὰ γίνεи διάκονος τῆς σκιαῆς καὶ τοῦ τύπου, ὅπως φαίνεται, ἐνῶ τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθινῆς λατρείας, τῆς πνευματικῆς, νὰ γίνεи φωπιστῆς ὁ Χριστός⁵³. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι τὸ φῶς τὸ ἀληθινό⁵⁴. Καὶ προσθέτει σ' αὐτά: «Ἡ κρίση μου θὰ γίνεи φῶς γιὰ τὰ ἔθνη». «Κρίση» ἐδῶ ὀνομάζει ἢ τὴ δίκαια καὶ φιλάνθρωπη ἀπόφασή του, ποὺ κατέστησε τὴ χάρη του φωτισμὸ τῶν ἐθνῶν, ἢ «κρίση» ὀνομάζει τὴν εὐθύτητα καὶ τὴ δικαιοκρισία, ἢτοι τὴ δικαιοσύνη, δηλαδὴ τὴν εὐαγγελική.

Καὶ πράγματι ἔτσι ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ φέρει στὴ μνήμη του τὰ ἱερὰ κηρύγματα λέγοντας: «Ἐσὺ ἐτοίμασες τὴν εὐθύτητα, ἐσὺ ἔδωσες τὴν κρίση καὶ τὴ δικαιοσύνη στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ»⁵⁵. Ἐν ὅμως μὲ αὐτὰ λέγει ὅτι τὸ θεῖο καὶ σωτήριο κήρυγμα δόθηκε στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ, καὶ ὄχι βέβαια καὶ στὰ ἄλλα ἔθνη, πρέπει ὡστόσο νὰ θυμηθοῦμε ὅτι ὁ Θεὸς λέγει ρητά: «Δὲν ἔχω σταλεῖ σὲ ἄλλους, ἀλλὰ στὰ πρόβατα τοῦ οἴκου τοῦ Ἰσραὴλ ποὺ ἔχουν χαθεῖ»⁵⁶. Λέγει ἐπίσης καὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ θεσπέσιου Δαβίδ: «Ἐγὼ ἐγκαταστάθηκα βασιλιάς ἀπὸ αὐτὸν» (προφανῶς ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα) «ἐπάνω στὸ ὄρος Σιών τὸ ἅγιο αὐτοῦ, ἀναγγέλλοντας τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου»⁵⁷. Γιατὶ προέρχονταν ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ οἱ πατέρες καὶ ἡ ὑπόσχεση, ἡ νομοθεσία καὶ ἡ διαθήκη, ἐπειδὴ ὅμως ἔγιναν ἀπείθαρχοι ἀποστάτες καὶ φονιάδες τοῦ Κυρίου, γι' αὐτὸ τοὺς ἐγκατέλειψε ἡ χάρη καὶ ἔγινε φῶς τῶν ἐθνῶν.

Στίχ. 5. «Πλησιάζει ἡ δικαιοσύνη μου γρήγορα, ἡ σωτηρία σας θὰ προσέλθει ἀπὸ μένα, καὶ στὴ δύναμή μου θὰ στηρίξουν τὰ ἔθνη τὴν ἐλπίδα τους. Θὰ μὲ ἀναμείνουν τὰ νησιὰ καὶ θὰ στηρίξουν τὴν ἐλπίδα τους στὴ δύναμή μου».

Δὲν ἀφήνει νὰ καταμαραθεῖ ἀπὸ τὶς ἀδικίες ἢ προθυμία ἐκείνων ποὺ ἔχουν κληθεῖ, οὔτε λέγει ὅτι μετὰ ἀπὸ πολλὰ χρόνια θὰ ἐκπληρωθεῖ ἡ ἐλπίδα τους, ἀλλὰ δείχνει ὅτι ἡ ὑπόσχεσή του

56. Ματθ. 10, 6.

57. Ψαλμ. 2, 6-7.

λόγων τρέχουσιν ἀποφαίνει τὴν ὑπόσχεσιν. Ὅποιόν ἐστὶ τὸ διὰ φωνῆς Ἀμβρακούμ, ἦτοι πρὸς αὐτὸν εἰρημένον παρὰ Θεοῦ· «Ἔτι μικρόν, ἔτι μικρόν ὃ ἐρχόμενος ἤξει καὶ οὐ χρονιεῖ». Αἶ γὰρ τῶν ἀγαθῶν ἐλπίδες, παρὰ τῶν προσδοκῶντων αὐτὰς διψώμεναι, τῷ μελλησμῷ κατατήκουσι. Ταύτητοί φησιν ἐγγίζειν ἑαυτοῦ τὴν δικαιοσύνην. Καὶ εἰ μὲν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τοὺς ἐπὶ τῷδε λόγους ἀνάπτειν ἐθέλομεν, φαμέν ὅτι δικαιοσύνην αὐτοῦ τὸν Υἱὸν ἀποκαλεῖ. Δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν αὐτῷ, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ ἃ ἡμεῖς ἐποιήσαμεν, ἀλλὰ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος. Ἀφίκετο γὰρ εἰς τόνδε τὸν κόσμον, οὐχ ἵνα κρίνῃ μᾶλλον αὐτόν, ἀλλ' ἵνα σωθῇ δι' αὐτοῦ. Ἐσώθη δὲ οὐχ ἑτέρως, πλὴν ὅτι διὰ πολλῆς ἡμερότητας. Ἐφη γάρ, ὅτι «Ἐγὼ εἰμι ὃ ἐξαλείφω τὰς ἀνομίας σου, καὶ οὐ μὴ μνησθήσομαι». Καὶ πάλιν· «Καὶ σύ, Ἰσραήλ, μὴ ἐπιλανθάνου μου. Ἴδου γὰρ ἀπήλειψα ὡς νεφέλην τὰς ἀνομίας σου, καὶ ὡς γνόφον τὰς ἁμαρτίας σου». Ψάλλει δὲ καὶ Δαβὶδ, καὶ δὴ καὶ φησὶ πρὸς αὐτόν· «Εὐδόκησας, Κύριε, τὴν γῆν σου, ἀπέστρεψας τὴν αἰχμαλωσίαν Ἰακώβ, ἀφῆκας τὰς ἀνομίας τῷ λαῷ σου, ἐκάλυψας πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν».

Οὐκοῦν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς δικαιοσύνῃ, τοῦτ' ἔστιν ἐν Χριστῷ, σεσώσμεθά τε καὶ ἡγιασμεθα, τοὺς τῆς φανλότητος ῥύπους ἀπονιψάμενοι. Εἰ δὲ αὐτὸς εἶη Χριστὸς ὃ λέγων τό, «Ἐγγίζει ταχὺ ἡ δικαιοσύνη μου», δικαιοσύνην οὐδὲν ἦττον συνήσεις ἐν τούτοις, ἢ τὴν παρ' αὐτοῦ δικαιοῦσαν χάριν, ἣ γουν τὸ εὐαγγελικὸν καὶ οὐράνιον κήρυγμα, δι' οὗ τῆς ἀρεσκούσης αὐτῷ δικαιοσύνης ἐγνώκαμεν τὴν ὁδόν, καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀρίστων ἀνδραγαθημάτων πεποδηγήμεθα, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς εἰρημένον· «Λύχνος τοῖς ποσὶ μου ὃ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις

ἀκολουθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο κατὰ πόδας τοὺς λόγους του. Κάτι τέτοιο εἶναι αὐτὸ πού εἶπε ὁ Θεὸς μέσω τοῦ Ἀβδακούμ, ἢ μᾶλλον πρὸς αὐτόν «Λίγο ἀκόμα, λίγο ἀκόμα καὶ αὐτὸς πού ἔρχεται θὰ φτάσει καὶ δὲν θὰ ἀργοπορήσει»⁵⁸. Γιατὶ οἱ ἐλπίδες τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων πού τὶς περιμένουν ἀνυπόμονα σὰν διψασμένοι, ὅταν καθυστεροῦν τοὺς κάνουν νὰ λειώνουν. Γι' αὐτὸ λέγει ὅτι πλησιάζει ἡ δικαιοσύνη του. Κι ἂν θελήσουμε ν' ἀποδώσουμε τοὺς λόγους αὐτοὺς στὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, λέμε ὅτι «δικαιοσύνη του» ἀποκαλεῖ τὸν Υἱό του. Γιατὶ δικαιωνόμαστε μὲ αὐτόν, καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ ἔργα δικαιοσύνης πού ἐμεῖς κάναμε, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸ πολὺ ἔλεός του. Γιατὶ ἦρθε σ' αὐτόν τὸν κόσμον, ὄχι γιὰ νὰ τὸν κρίνει, ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ νὰ σωθεῖ ὁ κόσμος ἀπὸ αὐτόν⁵⁹. Καὶ δὲν σώθηκε μὲ ἄλλον τρόπο, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀγαθότητά του⁶⁰. Γιατὶ εἶπε· «Ἐγὼ εἶμαι πού ἐξαλείφω τὶς ἁμαρτίες σου, καὶ δὲν θὰ τὶς θυμηθῶ»⁶¹. Καὶ πάλι λέγει· «Καὶ σύ, λαὸ τοῦ Ἰσραήλ, μὴ μὲ ξεχνᾷς. Γιατὶ νά,, ἐξάλειψα τὶς ἀνομίες σου ὅπως διαλύεται τὸ σύννεφο, καὶ τὶς ἁμαρτίες σου ὅπως διαλύεται ἡ καταχνιά»⁶². Ψάλλει καὶ ὁ Δαβὶδ καὶ μάλιστα λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἀγάπησες, Κύριε, τὴ γῆ σου, ἐπανεφέρεις τοὺς αἰχμαλώτους ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ, συγχώρησες τὶς παρανομίες τοῦ λαοῦ σου, καὶ ἐξαφάνισες ὅλες τὶς ἁμαρτίες τους»⁶³.

Μὲ τὴ δικαιοσύνη λοιπὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, δηλαδή μὲ τὸν Χριστό, ἔχομε σωθεῖ καὶ ἁγιασθεῖ, ἀφοῦ ξεπλύναμε τοὺς ῥύπους τῆς φαυλότητος. Ἄν τώρα ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶναι αὐτὸς πού λέγει τό, «Πλησιάζει γρήγορα ἡ δικαιοσύνη μου», δὲν θὰ νοήσεις δικαιοσύνη ἐδῶ καθόλου κάτι ἄλλο, ἀλλὰ τὴ χάρη αὐτοῦ πού παρέχει τὴ δικαίωση, ἥτοι τὸ εὐαγγελικὸ καὶ σὺράνιο κήρυγμα, μὲ τὸ ὁποῖο γνωρίσαμε τὴν ὁδὸ τῆς δικαιοσύνης πού εἶναι ἀρεστὴ σ' αὐτόν, καὶ ἔχομε ὀδηγηθεῖ παιδαγωγημένοι σὲ ὁποιοδήποτε ἀπὸ τὰ ἄριστα ἀνδραγαθήματα ἀρετῆς σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει λεχθεῖ στοὺς Ψαλμούς· «Ὁ νόμος σου εἶναι λύχνος γιὰ τὰ βήματά

61. Ἑσ. 43, 25.

62. Ἑσ. 44, 21-22.

63. Ψαλμ. 84, 2-3.

μου». Τὴν δέ γε «δικαιοσύνην» καὶ «σωτήριον» ὀνομάζει, καὶ μάλα εἰκότως Παντὸς γὰρ ἡμᾶς ἐξέλκει κακοῦ, καὶ τῶν τοῦ θανάτου δεσμῶν ἀπαλλάττουσα, πρὸς ζωὴν ἀναφέρει τὴν ἀμήρουτον. Ὑπισχνεῖται δέ τι καὶ ἕτερον. «Ἔθνη γὰρ ἐλπιούσι», φησὶν, «εἰς τὸν βραχίονά μου». Καὶ μὴν «καὶ νήσους ὑπομένειν αὐτὸν» δισχυρίζεται. Πάλαι μὲν γὰρ τῶν ἐθνῶν ἢ πληθῦς, δεσμοῖς ἀρρήκτοις ἐνειλημμένη, τοῖς τῆς ἁμαρτίας, φημί, καὶ ταῖς τοῦ παμπονήρου καὶ ἀρχεκάκου δράκοντος ὑπενεχθεῖσα πλεονεξίαις αἰχμάλωτος ἦν 10 καὶ ἐν ἐσχάταις ταλαιπωρίαις ἀνεπικούρητος οὕσα παντελῶς. Οὐ γὰρ ἦν ὁ ἀπαλλάξαι δυνάμενος τῆς οὕτω πικρᾶς καὶ ἀφύκτου συμφορᾶς· οὐκ ἦν ὁ τὸν τῆς πλεονεξίας συνθραύων ζυγόν, ἀλλ' ἦσαν, ὡς ἔφην, ἐν δορυκτῆτων μοῖρα, γυμνοὶ μὲν ἀπάσης ἐλπίδος τῆς ἀναφερούσης εἰς ζωὴν, ἔρη- 15 μοι δὲ παντὸς ἀγαθοῦ πράγματος. Οἱ γὰρ ὅλως τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς ὄντα Δεσπότην οὐκ ἐγνωκότες, ἄθεοι πάντως που καὶ ἐλπίδα μὴ ἔχοντες διετέλουν ἐν κόσμῳ, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου φωνὴν Παύλου.

Ἄλλ' οἱ πάλαι, φησὶν, ἀσθενεῖς, καὶ οἶον εἰς γῆν ἐρῶμι- 20 μένοιο, τὸν ἐμὸν βραχίονα λαβόντες εἰς σωτηρίαν, τὴν ἀδόκητον κερδανούσιν ἐλπίδα. «Βραχίονα δὲ τοῦ Πατρὸς» τὸν Υἱὸν ὀνομάζει πανταχοῦ τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν. Δύναμις γὰρ ἐστὶν αὐτοῦ. Εἰ δὲ δὴ βούλοιτό τις καὶ τὸν αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ βραχίονα νοεῖν, ἐφ' ὃν ἡ τῶν ἐθνῶν ἐλπίς ἔσται καλουμέ- 25 νων εἰς σωτηρίαν, τὴν αὐτοῦ συνήσεις δύναμιν τὴν θεοπρεπῆ καὶ ἐξαίσιον, δι' ἧς συντρίψει τὸν Σατανᾶν καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ κόσμου τούτου, σέσωκε τοὺς ἐξ ἐθνῶν. Ἔφη γὰρ αὐτός· «Ἡ πῶς δύναται τις εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ εἰσελθεῖν καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, εἰ μὴ 30 πρῶτον δῆσῃ τὸν ἰσχυρόν, καὶ τότε διαρπάσῃ τὰ σκεύη αὐτοῦ;». Ἔφη δὲ καὶ ὁ Δαβὶδ· «Σὺ ἐταπείνωσας ὡς τραυματί-

64. Ψαλμ. 118, 105.

65. Ἐφ. 2, 12.

66. Α' Κορ. 1, 24.

μου και φῶς γιά τούς δρόμους μου»⁶⁴. Τή «δικαιοσύνη» βέβαια τήν ὀνομάζει και «σωτηρία», και πολύ εὐλογα. Γιατί μᾶς ἀπομακρύνει ἀπό κάθε κακό, και ἐλευθερώνοντάς μας ἀπό τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου, μᾶς μεταφέρει στήν αἰώνια ζωή. Ὑπόσχεται ὅμως και κάτι ἄλλο. Γιατί λέγει: «Ἔθνη θά στηρίξουν τίς ἐλπίδες τους στή δύναμή μου». Ἀλλά και τονίζει ὅτι «θά τόν ἀναμείνουν και νησιά». Παλαιά τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν καταδεμένο μέ τὰ ἄθραυστα δεσμὰ, ἐννοῶ τῆς ἁμαρτίας, και ὑποταγμένο στήν τυραννία τοῦ παμπόνηρου και ἀρχέκακου δράκοντα, ἦταν αἰχμαλωτισμένο και ζοῦσε μέσα σέ ἔσχατες ταλαιπωρίες ἐντελῶς χωρίς καμμιά βοήθεια. Γιατί δέν ὑπῆρχε ἐκεῖνος πού θά μπορούσε νά τὰ ἀπαλλάξει ἀπό τήν τόσο πικρή και ἀδιάφευκτη συμφορά: δέν ὑπῆρχε ἐκεῖνος πού συντρίβει τὸ ζυγὸ τῆς τυραννίας, ἀλλ' ἦταν, ὅπως εἶπα, παραδομένα στή μοῖρα τῶν αἰχμαλώτων, στερημένα ἀπό κάθε ἐλπίδα πού ὀδηγεῖ στή ζωή, και ἔρημα ἀπό κάθε καλό. Γιατί ἐκεῖνοι πού δέν γνώρισαν καθόλου τόν ἀπὸ τὴ φύση του και ἀληθινὸ Δεσπότη, ζοῦσαν ὅπωςδὴποτε, σύμφωνα μέ τὸ λόγο τοῦ μακάριου Παύλου, στὸν κόσμο χωρίς Θεὸ και μὴ ἔχοντας ἐλπίδα.

Ἀλλά αὐτοί, λέγει, πού ἦταν παλαιὰ ἀδύναμοι και σάν παραπεταγμένοι στή γῆ, ὅταν πιάσουν τὸ χέρι μου τὸ σωτήριο θά κερδίσουν ἐλπίδα πού δέν περιμένουν⁶⁵. «Χέρι τοῦ Πατέρα» παντοῦ ἢ ἁγία Γραφή ὀνομάζει τὸν Υἱό. Γιατί αὐτὸς εἶναι δύναμη αὐτοῦ⁶⁶. Ἄν ὅμως κάποιος θέλει νά νοήσει και τὸ χέρι τοῦ ἴδιου τοῦ Υἱοῦ, στὸν ὅποιο ἔχουν τήν ἐλπίδα τους τὰ ἔθνη πού καλοῦνται στή σωτηρία, θά κατανοήσεις ὅτι πρόκειται γιά τὴ θεοπρεπῆ κι ἐκπληκτικὴ δύναμή του, μέ τὴν ὁποία, ἀφοῦ συνέτριψε τὸν Σατανᾶ και τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ κόσμου αὐτοῦ⁶⁷, ἔσωσε τοὺς προερχόμενους ἀπὸ τὰ ἔθνη πιστούς. Γιατί ὁ ἴδιος εἶπε: «Ἡ πῶς μπορεῖ νά μπεῖ κανεὶς στήν οἰκία τοῦ δυνατοῦ και νά ἀρπάξει τὰ σκεύη του, ἐὰν δέν δέσει πρῶτα τὸν ἰσχυρό, κι ἔπειτα νά ἀρπάξει τὰ σκεύη του;»⁶⁸. Εἶπε ἐπίσης και ὁ Δαβίδ: «Σὺ τὸν ταπείνωσες σάν τραυμα-

67. Ἐφ. 6, 12.

68. Ματθ. 12, 29.

αν ὑπερήφανον, καὶ ἐν τῇ ἰσχυρί τοῦ βραχίονός σου διε-
 σκόρπισας τοὺς ἐχθρούς σου». Ἐλπίς οὖν ἄρα Χριστός καὶ
 σωτηρίας ὁδὸς οὐχὶ μόνοις γέγονε τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, ἀλλὰ
 γὰρ καὶ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν· ὃν δὴ καὶ ὑπομενοῦσι νῆσοι.
 5 Καὶ «νήσους», ὡς γε οἶμαι, φησὶ τὰς ἐξ ἔθνῶν ἐκκλησίας,
 αἱ καθάπερ ἐν μέσῃ θαλάττῃ κείμεναι, ταῖς τῶν πραγμάτων
 προσβολαῖς ὡς ὑπὸ κυμάτων πληττόμεναι, τὸν τῆς εὐδοκι-
 μήσεως στέφανον ἀποφέρονται διὰ τῆς ὑπομονῆς «Κατερ-
 γάζεται γὰρ ἡ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ
 10 ἐλπίς οὐ καταισχύνει». Οὐκοῦν τὸ ὑπομένειν Θεὸν νοηθεῖν
 ἂν ἕτερον οὐδὲν, πλὴν ὅτι διὰ καρτερίας καὶ ὑπομονῆς εὐ-
 αρεστεῖν αὐτῷ, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ φειδοῦς τε καὶ ἐποπτεΐ-
 ας ἀξιοῦσθαι διὰ τοῦτο. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Ὑπομένων
 ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχε μοι».

15 Στίχ 6. «Ἄρατε εἰς τὸν οὐρανὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν,
 καὶ ἐμβλέψατε εἰς τὴν γῆν κάτω, ὅτι ὁ οὐρανὸς ὡς κα-
 πνὸς ἐστερεώθη, ἡ δὲ γῆ ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσεται, οἱ
 δὲ κατοικοῦντες τὴν γῆν ὥσπερ ταῦτα ἀποθανοῦνται.
 Τὸ δὲ σωτήριόν μου εἰς τὸν αἰῶνα ἔσται, ἡ δὲ δικαιοσύ-
 20 νη μου οὐ μὴ ἐκλείπη».

Εἰς ἐλπίδα τοῖς ἔθνεσιν ἑαυτὸν ἔσσεσθαι λέγων, ἀναγ-
 καίαν αὐτοῖς ἐξυφαίνει τὴν μυσταγωγίαν. Οὐ γὰρ ἦν ἐτέ-
 ρως δύνασθαι κολλᾶσθαι Θεῷ κατ' οἰκειότητα τὴν πνευ-
 ματικὴν, τοὺς οὐκ εἰδότας αὐτόν, πλὴν ὅτι διὰ τοῦ τῆς ἀρ-
 25 χαίας ἀπαλλάττεσθαι πλάνης, καὶ βρόχων ἔξω γενέσθαι
 καὶ σκαιότητος διαβολικῆς, καταπλουτηῆσαι δὲ τὴν ἀληθῆ
 καὶ ἀμώμητον περὶ Θεοῦ γνῶσιν. Εἰσβολὴ γὰρ ὥσπερ τῆς
 εἰς Θεὸν οἰκειότητος τὸ εἰδέναί τε σαφῶς καὶ ὁμολογεῖν,
 ὅτι Θεὸς ἕτερος παρ' αὐτὸν οὐδεὶς. Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ ὦν-

69. Ψαλμ. 88, 11.

70. Ρωμ. 5, 4-5.

71. Ψαλμ. 39, 2.

τία ὑπερήφανο καὶ μὲ τῆ δύναμη τοῦ χεριοῦ σου διασκορπίσες τοὺς ἐχθρούς σου»⁶⁹. Ἄρα λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἔγινε ἐλπίδα καὶ ὁδὸς σωτηρίας ὄχι μόνο γιὰ τοὺς προερχόμενους ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλιῖτες πιστοὺς, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἔθνη, τὸν ὁποῖο καὶ θὰ ἀναμείνουν τὰ νησιά. Καὶ «νησιά», ὅπως ἐγὼ νομίζω, ὀνομάζει τις Ἐκκλησίες ποὺ συγκροτήθηκαν ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ποὺ προῆλθαν ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, οἱ ὁποῖες σκορπισμένες κατὰ κάποιον τρόπο μέσα στὴ θάλασσα καὶ δεχόμενες σὰν ἀπὸ κύματα τις προσβολές τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, κερδίζουν τὸ στεφάνι τῆς πνευματικῆς εὐδοκίμησης μὲ τὴν ὑπομονή τους. Γιατὶ λέγει, «ἡ ὑπομονὴ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴ δοκιμασία, ἡ δοκιμασία τὴν ἐλπίδα, καὶ ἡ ἐλπίδα δὲν ντροπιάζει»⁷⁰. Τὸ νὰ ὑπομένει λοιπὸν κανεὶς τὸν Θεὸ πρέπει νὰ νοηθεῖ ὅτι δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ πράττει μὲ καρτερία καὶ ὑπομονὴ ὅ,τι εὐχαριστεῖ τὸν Θεό, καὶ γι' αὐτὸ νὰ γίνεται ἄξιος τῆς φροντίδας καὶ τῆς ἐποπτείας του. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Μὲ πολλὴ καρτερία περίμενα τὸν Κύριο, καὶ μὲ πρόσεξε»⁷¹.

Στίχ. 6. «Ἐψῶστε τὰ μάτια σας πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ κοιτάξτε κάτω τὴ γῆ, ὅτι ὁ οὐρανὸς στερεώθηκε σὰν καπνὸς πάνω στὴ γῆ, καὶ ἡ γῆ σὰν ἔνδυμα θὰ παλιώσει, καὶ ὅσοι κατοικοῦν τὴ γῆ σὰν τὰ ἐνδύματα θὰ πεθάνουν. Ἡ σωτηρία μου ὅμως θὰ παραμείνει στὸν αἰῶνα καὶ ἡ δικαιοσύνη μου δὲν θὰ λείψει ποτέ».

Ἐπειδὴ εἶπε ὅτι θὰ εἶναι ἡ ἐλπίδα τῶν ἐθνῶν, διατυπώνει ὡς ἀναγκαία γι' αὐτοὺς τὴ θεία διδασκαλία. Γιατὶ δὲν ἦταν δυνατὸ μὲ ἄλλο τρόπο νὰ συνδεθοῦν μὲ πνευματικὴ οἰκειότητα μὲ τὸν Θεὸ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν τὸν γνώριζαν, παρὰ μόνο ἀφοῦ ἀπαλλάσσονταν ἀπὸ τὴν ἀρχαία πλάνη καὶ ἀπομακρύνονταν ἀπὸ τὰ βρόχια καὶ τὴ διαβολικὴ κακότητα, νὰ δέχονταν τὸν πλοῦτο τῆς ἀληθινῆς καὶ ἀμώμητης γνώσης τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ εἶναι εἰσβολὴ κατὰ κάποιον τρόπο τῆς οἰκειότητος μὲ τὸν Θεὸ τὸ νὰ γνωρίζουν μὲ σαφήνεια καὶ νὰ ὁμολογοῦν, ὅτι κανένας ἄλλος Θεὸς δὲν ὑπάρχει ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν νόμιζαν ὅτι θεὸς εἶναι ὁ οὐρανὸς καὶ

το μὲν θεὸν εἶναι τὸν οὐρανόν, καὶ τοῖς τῶν ἄστρον περι-
 φανε στέροις προσκυνεῖν ἀνεπεΐθοντο, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν
 ὑπὸ πόδας ἀπάντων κεκλιμένην ἐσέβοντο γῆν, ἀποφοιτήσαν-
 τες ὀλοτρόπως τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων, καὶ τίς ὁ φύ-
 5 σει τῶν ὄλων Θεὸς καὶ παρενεγκῶν εἰς τὸ εἶναι τὰ οὐκ ὄντα
 ποτέ, ταύτητοί φησιν, ἕτεροφυᾶ τὴν κτίσιν ὡς πρὸς ἑαυτὸν
 ἀποφαίνων, καὶ ἀσύγκριτον οὖσαν τὴν διαφορὰν ποιητοῦ
 καὶ ποιήματος εὖ μάλα διαδεικνύς, ἐπαίρειν κελεύει τοὺς
 ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανόν, τοῦτ' ἔστιν αὐτὸ κατασκέπτε-
 10 σθαι τὸ στερέωμα καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, κατιέναι δὲ πάλιν τὸν
 νοῦν καὶ εἰς τὴν γῆν, ἥτοι πρὸς θεωρίαν τῶν ἐν αὐτῇ, ζώων
 τε, φημί, καὶ ἀπαξαπλῶς ἀπάντων τῶν ἐν αὐτῇ, κἂν εἰ ἔλοι-
 το θαυμάζειν αὐτόν, μὴ μέχρι τούτου στήσαι τὸν νοῦν, ἀλλ'
 ἐκ τῆς τῶν ἔργων μεγαλειότητος ἀναμετρεῖν τοῦ τεχνησα-
 15 μένου τὴν δύναμιν, καὶ τοῦ πάντων γενεσιουργοῦ τὴν ὑπερ-
 τάτην καὶ ἄρρητον δόξαν.

Εἰθίσμεθα δὲ πῶς τὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν συλλέγειν ἀπὸ
 τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, καὶ ἐκ τῆς τῶν κτισμάτων μεγα-
 λουργίας τε ὁμοῦ καὶ τάξεως. Γελᾶ γοῦν ὁ Παῦλος τοὺς
 20 παρ' Ἑλλησι σοφούς, ὅτι σοφίας δόκησιν καίτοι ἑαυτοῖς
 περιπλάττοντες, ἀβελτηρίας ἀπάσης ἀνάμεστον ἔχουσι τὴν
 καρδίαν. «Ἐσεβάσθησαν» γάρ, φησί, «καὶ ἐλάτρευσαν τῇ
 κτίσει, παρὰ τὸν κτίσαντα». Ἐπιτιμᾶ γοῦν καὶ ἑτέροις, ὡς
 ἐπιστρέφουσι πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα τοῦ
 25 κόσμου, καὶ δουλεύειν αὐτοῖς ἐθέλουσι παρὰ τὸ εἶκός. Ὅτι
 γὰρ τοῖς νουνεχεστέροις οὐ τοῦ πλανᾶσθαι πρόφασιν ἂν
 ἐντέκοι τῆς δημιουργίας τὸ κάλλος, ἀφορμὰς δὲ γνώσεως
 ἀληθοῦς τῆς περὶ Θεοῦ, διεσάφησεν εἰπὼν «Τὰ γὰρ ἀόρα-
 τα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασιν νοούμενα
 30 καθορᾶται, ἧ τε ἀίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης». Οὐ-

72. Ρωμ. 1, 25.

73. Γαλ. 4, 9.

πίστευαν στήν προσκύνηση τῶν λαμπρότερων ἄστρων καὶ σέβονταν ἀκόμα κι αὐτὴ τὴ γῆ ποὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὰ πόδια ὄλων, ἀπομακρυσμένοι μὲ κάθε τρόπο ἀπὸ τὴ διδασκαλία τῆς εὐσέβειας καὶ ἀπὸ τὴ γνώση ποιὸς εἶναι ὁ ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων καὶ ποὺ ἔφερε στήν ὑπαρξη αὐτὰ ποὺ δὲν ὑπῆρχαν κάποτε, γι' αὐτὸ λέγει, παρουσιάζοντας διαφορετικὴ τὴν κατὰ φύση κτίση ὡς πρὸς τὸν ἑαυτό του καὶ ἀποδεικνύοντας ἄριστα ἀσύγκριτη τὴ διαφορὰ μεταξὺ Δημιουργοῦ καὶ δημιουργήματος, προστάζει νὰ ὑψώσουν τὰ μάτια στὸν οὐρανὸ, δηλαδή νὰ ἐξετάσουν μὲ τὴ σκέψη τους τὸ ἴδιο τὸ στερέωμα καὶ ὅσα ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτό, καὶ νὰ κατεβάσουν πάλι τὸ νοῦ τους στὴ γῆ γιὰ τὴν ἐξέταση ὅσων βρίσκονται σ' αὐτή, ἐννοῶ τῶν ζώων καὶ γενικὰ ὄλων ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτή, κι ἂν θελήσουν νὰ τὸν θαυμάσουν, νὰ μὴ σταματήσουν μέχρις ἐδῶ τὴ σκέψη τους, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ μεγαλοπρέπεια τῶν ἔργων νὰ ἀναμετροῦν τὴ δύναμη τοῦ τεχνουργοῦ τους καὶ τὴν ὑπέριστα καὶ ἄρρητη δόξα τοῦ δημιουργοῦ τους.

Ἔχομε τὴ συνήθεια νὰ συλλέγομε κατὰ κάποιο τρόπο τὴ γνώση γιὰ τὸν Θεὸ ἀπὸ τὴ θεόπνευστη Γραφή καὶ μαζί ἀπὸ τὴ μεγαλοπρέπεια τῶν ἔργων καὶ τὴν τάξη τους. Γελᾶ λοιπὸν ὁ Παῦλος μὲ τοὺς σοφοὺς τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι, ἂν καὶ ἀποδίδουν ψευδῶς στὸν ἑαυτό τους τὴν ἰδέα ὅτι εἶναι σοφοί, ἔχουν τὸ νοῦ τους γεμᾶτο ἀπὸ κάθε ἀνοησία. Γιατὶ λέγει: «Σεβάσθηκαν καὶ λάτρευσαν τὴν κτίση, παρὰ τὸν Κτίστη»⁷². Τοὺς κατηγορεῖ βέβαια καὶ γιὰ ἄλλα, ὅτι στρέφονται πάλι στὰ ἀδύναμα καὶ πτωχὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου καὶ θέλουν νὰ γίνουν δοῦλοι τους ἀντίθετα πρὸς αὐτὸ ποὺ πρέπει⁷³. Ὅτι βέβαια στοὺς φρονιμότερους δὲν θὰ δώσει ἀφορμὴ γιὰ πλάνη τὸ κάλλος τῆς δημιουργίας, ἀλλὰ ἀφορμὲς τῆς ἀληθινῆς γνώσης περὶ Θεοῦ, τὸ διασαφήνισε λέγοντας: «Οἱ ἀόρατες ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ αἰώνια δύναμή του καὶ ἡ θεότητα, γίνονται ὄρατὲς νοητὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου μέσω τῶν δημιουργημάτων»⁷⁴. Ὅταν λοιπὸν θαυμάσε-

74. Ρωμ. 1, 20.

κοῦν ὅταν θαυμάσητε, φησί, στερεωθέντα τὸν οὐρανὸν καὶ οἶον ἐν εἶδει καπνοῦ ὀρώμενον, ἀλλ' ἴστε, φησίν, ὅτι πρὸς τὸ εἶναι παρενηνεγμένα λυθήσονται πάλιν. Τὰ γὰρ ἀρχὰς γενέσεως ἔχοντα, καταλήξει πάλιν εἰς τὸ οὐκ εἶναί ποτε.
 5 «Παλαιωθήσεται» τοίνυν «ἡ γῆ», φησί, τοῦτ' ἔστιν ἀφανισθήσεται, καὶ «οἱ κατοικοῦντες αὐτὴν ἀποθανοῦνται, καθάπερ ταῦτα». Θάνατον δὲ τῶν στοιχείων εὐφυῶς ὀνομάζει τὴν εἰς τὰ ἀμείνω μεταβολήν. Ὡς γὰρ ὁ Παῦλός φησιν, ὅτι «Καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας
 10 τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ». Ἐλευθερωθήσεται δὲ τίνα τρόπον, σαφηνιεῖ λέγων ὁ Χριστοῦ μαθητῆς «Ἦξει γὰρ ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέπτῃς, ἐν ἧ μὲν οὐρανοὶ ῥοιζηδὸν παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται, γῆ δὲ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαυ-
 15 θήσονται πάντα· καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν κατὰ τὰ ἐπαγγέλματα αὐτοῦ προσδοκῶμεν».

Οὐκοῦν τὸν τῆς κτίσεως ἀνακαινισμὸν οἶον ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, καθάπερ ἐπὶ σωμάτων τῶν ἀνθρωπίνων ἔσεσθαι φησι. Λυομένων δὲ τῶν στοιχείων τὸ σωτήριόν μου
 20 εἰς τὸν αἰῶνα ἔσται, φησίν, ἡ δὲ δικαιοσύνη μου οὐ μὴ ἐκλείπη. Σωτήριον μὲν οὖν καὶ δικαιοσύνην, καθάπερ πλειστάκις εἶπομεν, ἀποκαλεῖ τὸν Υἱόν· ἑαυτοῦ δὲ λέγων αὐτόν, τὴν ιδιότητα δείκνυσιν, ἣν ἔχει πρὸς αὐτόν, ἐξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ κατὰ φύσιν ὁ Υἱός Πλήν «εἰς τὸν αἰῶνα
 25 ἔσται», φησί, «καὶ οὐ μὴ ἐκλείπη». Ὅση δὲ τίς ἔστιν ἡ διαφορὰ δημιουργοῦ τε καὶ κτίσεως, ποιητοῦ καὶ ποιήματος, ἐμφανίζει διὰ τούτων· Ἡ μὲν γὰρ κτίσις παλαιωθήσεται, καὶ ὡς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρενηνεγμένη οὐκ ἀμέτοχος ἔσται καὶ φθορᾶς, ὁ δὲ γε τῶν ὄλων γενεσιουργὸς
 30 καὶ τεχνίτης Θεὸς Λόγος, ὁ δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα, εἰς τὸν αἰῶνα ἔσται, καὶ οὐ μὴ ἐκλείπη. Τοῦτο διδάσκει

τε, λέγει, τὸν στερεωμένο οὐρανὸ πού φαίνεται σὰν καπνός, ὅμως νὰ γνωρίζετε, λέγει, ὅτι αὐτὰ πού ἦρθαν στήν ὑπαρξη, θὰ ὀδηγηθοῦν πάλι στή διάλυση. Γιατί αὐτὰ πού ἔχουν ἀρχή ὑπαρξης, θὰ καταλήξουν πάλι κάποτε στήν ἀνυπαρξία. «Θὰ παλαιωθεῖ λοιπὸν «ἡ γῆ», λέγει, δηλαδή θὰ ἀφανισθεῖ, «καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς θὰ πεθάνουν ὅπως αὐτά». Θάνατο βέβαια τῶν στοιχείων ὀνομάζει μὲ σοφία τὴ μεταβολὴ πρὸς τὸ καλύτερο. Γιατί ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, «Καὶ ἡ ἴδια ἡ κτίση θὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴ δουλεία τῆς στή φθορᾶ, γιὰ νὰ λάβει τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξας τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ»⁷⁵. Μὲ ποιὸ τρόπο θὰ ἐλευθερωθεῖ, τὸ διασαφηνίζει ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ λέγοντας: «Θὰ ἔρθῃ ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου σὰν κλέφτης, κατὰ τὴν ὁποία οἱ οὐρανοὶ θὰ ἔξαφανισθοῦν μὲ πάταγο, τὰ στοιχεῖα θὰ καοῦν καὶ θὰ διαλυθοῦν, τὸ ἴδιο καὶ ἡ γῆ καὶ ὅλα τὰ ἔργα τὰ κατασκευασμένα σ' αὐτὴν θὰ τὰ ἔξαφανίσει ἡ πυρκαγιά. Γιατί σύμφωνα μὲ τὶς ὑποσχέσεις αὐτοῦ περιμένομε καινούργιους οὐρανοὺς καὶ καινούργια γῆ»⁷⁶.

Ἡ ἀνακαίνεση λοιπὸν τῆς κτίσης, σὰν ἀνάστασις κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τοὺς νεκρούς, θὰ γίνῃ, λέγει, ἔτσι ὅπως θὰ γίνῃ στὰ ἀνθρώπινα σώματα. Ὅταν θὰ διαλυθοῦν, λέγει, τὰ στοιχεῖα ἡ σωτηρία μου θὰ διαρκέσει στὸν αἰῶνα καὶ ἡ δικαιοσύνη μου δὲν θὰ ἔξαφανισθεῖ. «Σωτηρία» βέβαια καὶ «δικαιοσύνη», ὅπως πολλές φορὲς εἶπαμε, ἀποκαλεῖ τὸν Υἱό, καὶ λέγοντας ὅτι εἶναι «δικός του», δείχνει τὴν ἰδιότητα πού ἔχει ὁ Υἱὸς πρὸς αὐτόν, προερχόμενος κατὰ φύσιν ἀπὸ αὐτόν καὶ ὄντας μέσα σ' αὐτόν. Ἄλλ' ὅμως «θὰ διαρκέσει», λέγει «στὸν αἰῶνα καὶ δὲν θὰ ἐκλείψει». Πόση τώρα εἶναι ἡ διαφορὰ δημιουργοῦ καὶ δημιουργήματος, ποιητῆ καὶ ποιήματος, τὴν ἐμφανίζει μὲ αὐτά, λέγοντας ὅτι «Ἡ κτίσις θὰ παλαιωθεῖ», καὶ ἐπειδὴ ἦρθε ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στήν ὑπαρξη, δὲν θὰ μείνῃ ἀμέτοχη τῆς φθορᾶς, ἐνῶ ὁ δημιουργὸς καὶ τεχνίτης τῶν ὅλων Θεὸς Λόγος, αὐτὸς ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔγιναν τὰ πάντα⁷⁷ καὶ μέσα στὸν ὁποῖο ὑπάρχουν τὰ πάντα, θὰ παραμείνῃ στὸν αἰῶνα

77. Ἰω. 1, 3 καὶ Κολ 1, 16.

λέγων καὶ ὁ θεσπέσιος Μελωδός· «Κατ' ἀρχὰς σὺ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί. Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμενεῖς, καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτοὺς καὶ ἀλλαγῆσονται· σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν».

Στίχ 7-8. «Ἀκούσατέ μου, οἱ εἰδότες κρίσιν, λαός μου, οὐδ' ὁ νόμος μου ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν· οὐ μὴ φοβηθήσεσθε ὄνειδισμόν ἀνθρώπων, καὶ τῷ φανλισμῷ αὐτῶν μὴ ἠττᾶσθε. Ὡσπερ γὰρ ἱμάτιον παλαιωθήσεται ὑπὸ τοῦ χρόνου, καὶ ὡς ἔρια βρωθήσεται ὑπὸ σπητός, ἡ δὲ δικαιοσύνη μου εἰς τὸν αἰῶνα ἔσται, τὸ δὲ σωτήριόν μου εἰς γενεὰς γενεῶν».

Μυσταγωγῆσας τοὺς ἐξ ἔθνῶν καὶ τὸν ἀπλούστερον αὐτοῖς ἑοικότα τε ταῖς αὐτῶν διανοίαις ἐξυφήνας λόγον (γάλα γὰρ τοῖς ἔτι τὴν ἕξιν νηπιάζουσι προεπωδέστερον) διαλέγεται πάλιν τοῖς ἀνδρείοις ἤδη καὶ εὐσθενεστέραν ἔχουσι τὴν καρδίαν, καὶ εὖ βεβηκότα τὸν νοῦν ..... εἶ ..... τληπαθεῖν ..... καὶ εὐσεβείας οὐδὲν ἠγεῖται ..... Τίνες δ' ἂν εἶεν οὗτοι, ἐναργῆς εἰπὼν· Οἱ εἰδότες κρίσιν, τοῦτ' ἔστιν, οἱ καθάπερ τινὲς τραπεζῖται δόκιμοι, τῶν πρακτέων ἕκαστα δοκιμάζοντες καὶ ἀκριδῶς διακρίνοντες, καὶ τὸ μὲν καλὸν κατέχοντες, ἀπεχόμενοι δὲ ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος. Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ εἰς νοῦν ἔχοντες καὶ καρδίαν, καὶ ὡσπερ τινὰ παιδαγωγὸν καὶ ἰθνητῆρα σοφὸν αὐτὸν δέχεσθαι μεμελετηκότες. Ψάλλει γοῦν ὁ Δαβὶδ καὶ φησι περὶ παντὸς δικαίου καὶ σοφοῦ, ὅτι «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὑποσκελισθήσεται τὰ διαβήματα αὐτοῦ». Πρᾶγμα δὴ οὖν σωτήριον, τὸ εἰς

καὶ δὲν θὰ ἔξαφανισθεῖ. Αὐτὸ τὸ διδάσκει καὶ ὁ θεσπέσιος Μελωδός, λέγοντας: «Στὴν ἀρχή, Κύριε, σὺ θεμελίωσες τὴ γῆ καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἶναι οἱ οὐρανοί. Αὐτοὶ θὰ χαθοῦν, σὺ ὅμως θὰ παραμείνεις· ὅλοι θὰ παλιώσουν σὰν ἔνδυμα καὶ σὰν φόρεμα θὰ τοὺς περιτυλίξεις καὶ θὰ ἀλλάξουν, σὺ ὅμως θὰ εἶσαι ὁ ἴδιος καὶ τὰ ἔτη σου δὲν θὰ τελειώσουν»⁷⁸.

Στίχ. 7-8. «Ἀκοῦστε με, ἔσεῖς ποὺ γνωρίζετε ἀπὸ δικαιοσύνη, ἔσεῖς ὁ λαός μου, ποὺ ὁ νόμος μου βρῖσκεται στὴν καρδιά σας. Μὴ φοβεῖσθε τοὺς ὄνειδισμούς τῶν ἀνθρώπων καὶ μὴν καταβάλλεσθε ἀπὸ τοὺς ἐξευτελισμούς τους ἐναντίον σας, γιατί σὰν ἔνδυμα θὰ παλαιωθοῦν μὲ τὸ χρόνο καὶ σὰν τὸ μαλλὶ θὰ φαγωθοῦν ἀπὸ τὸν σκόρο, ἡ δικαιοσύνη μου ὅμως θὰ μείνει στὸν αἰῶνα καὶ ἡ σωτηρία μου σὲ γενεές γενεῶν».

Ἄφοῦ δίδαξε τοὺς προερχόμενους ἀπὸ τὰ ἔθνη καὶ ἀφοῦ διατύπωσε τὸν ἀπλούστερο λόγο ποὺ ταίριαζε σ' αὐτοὺς καὶ στὴ διανοητικὴ ἰκανότητά τους (γιατὶ τὸ γάλα ταιριάζει περισσότερο σ' αὐτοὺς ποὺ ἀκόμα νηπιάζουν ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα), μιᾶ πάλι σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἄνδρες ἤδη πνευματικὰ καὶ ἔχουν περισσότερο σθένος καὶ νοῦ στερεὰ ἐδραιωμένο ..... ἐὰν ..... τὸ νὰ ταλαιπωροῦνται ..... καὶ τίποτε δὲν θεωρεῖται εὐσέβειας ..... Καὶ ποιοὶ εἶναι αὐτοί, τὸ εἶπε καθαρά· Αὐτοὶ ποὺ γνωρίζουν ἀπὸ δικαιοσύνη, δηλαδή αὐτοὶ ποὺ σὰν κάποιοι τραπεζίτες ἔμπειροι, ἐξετάζοντας καθένα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰπραχθοῦν καὶ διακρίνοντάς τα μὲ ἀκριβεία, κρατοῦν ἀσφα-λῶς τὸ καλὸ καὶ ἀπέχουν ἀπὸ κάθε τι τὸ κακό⁷⁹. Καὶ αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν στὸ νοῦ καὶ στὴν καρδιά τους τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ καὶ φροντίζουν νὰ τὸν δέχονται σὰν κάποιο σοφὸ παιδαγωγὸ καὶ καθοδηγητὴ τους⁸⁰. Ψάλλει λοιπὸν ὁ Δαβὶδ καὶ λέγει γιὰ κάθε δίκαιο καὶ σοφὸ: «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ του βρῖσκεται μέσα στὴν καρδιά του καὶ τὰ βήματά του δὲν θὰ σκοντάψουν»⁸¹. Εἶναι λοιπὸν πράγμα σωτήριο τὸ νὰ ἔχομε ἀποθέ-

80. Γαλ. 3, 24.

81. Ψαλμ. 36, 31.

νοῦν ἡμῶν καὶ καρδίαν ἀπόθετον ὡσπερ τὸν θεῖον ποιεῖσθαι νόμον. Ὡσπερ γάρ ἐξ ὑλῆς χαλκῆς, ἤγουν ἑτέρας τινὸς τοιαύτης, ἄγγος κατεσκευασμένον, εἶτα πῦρ ἐνσεσωρευμένον ἔχον διαμένει θερμόν, οὕτω καὶ ἀνθρώπου ψυχῆ, 5 τὸν θεῖον εἰς νοῦν ἔχουσα νόμον, ζέει πάντως τῷ πνεύματι. Φησὶ δέ τις τῶν ἁγίων μαθητῶν, «διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ἀποψυχθήσεται τὴν ἀγάπην τῶν πολλῶν».

Ἄκούσατε τοίνυν, φησὶν, οἱ εἰδότες κρίσιν, καὶ τὸν ἐμὸν ἐν καρδίᾳ φοροῦντες νόμον. «Μὴ φοβεῖσθε ὄνειδι- 10 σμὸν ἀνθρώπων, καὶ τῷ φανλισμῷ αὐτῶν μὴ ἠττᾶσθε». «Πάντες μὲν γὰρ οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ, διωχθήσονται»· πάσχοντες δὲ δι' εὐλάβειαν, τοὺς παρὰ τῶν οὐκ εἰδόντων αὐτὴν τωθασμοὺς ὑπομένουσιν. Ἄλλ' οὐδὲν ἠγεῖσθαι τὰ τοιαῦτα χρῆ, νοεῖν δὲ μᾶλλον, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ 15 τῶν ὄλων Σωτὴρ καὶ Κύριος ὑπέμεινε σταυρόν, αἰσχύνης καταφρονήσας. Καὶ διὰ τοῦτο ἔφασκεν· «Οὐκ ἔστι μαθητῆς ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ. Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν· εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβοῦλ ἐπεκάλεσαν, πολλῷ μᾶλλον τοὺς οἰκειακοὺς αὐτοῦ»· ἔτι τε πρὸς τούτοις 20 «Μακάριοί ἐστε ὅταν διώξωσιν ὑμᾶς καὶ ὄνειδίσωσιν, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν, ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ. Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Οὕτω γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφῆτας τοὺς πρὸ ὑμῶν». Χρῆ τοιγαροῦν ὑμᾶς ἄθραυστον ἔχειν περὶ ταῦτα 25 νοῦν, καὶ διαπτύειν ὡς ἔωλον τὸν τῶν διωκόντων γέλωτα, καὶ λοιδορίας μὲν ἀπάσης ὑπερφρονεῖν, ἠγεῖσθαι δὲ μᾶλλον πάσης εὐκλείας πρόφασιν τὸ διώκεσθαι δι' εὐσέβειαν καὶ τὸ λοιδορεῖσθαι διὰ Χριστόν. Τί γὰρ ὕβρις ἀδικήσει καὶ λόγος ἀναβρασθεῖς ἐξ ἀσυνέτου καρδίας τὸν εὐδοκι- 30 μοῦντα δι' ὑπομονῆς;

82. Ρωμ. 12, 11.

85. Ἐβρ. 12, 2.

83. Ματθ. 24, 12.

86. Ματθ. 10, 24-25.

84. Β' Τιμ. 3, 12.

87. Ματθ. 5, 11-12.

σει στο νοῦ καὶ στήν καρδιά μας τὸν θεῖο νόμο. “Ὅπως δηλαδή ἓνα ἀγγεῖο κατασκευασμένο ἀπὸ χαλκό, ἢ ἄλλο παρόμοιο ὑλικό, ἔχοντας μέσα του φωτιά παραμένει ζεστό, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἔχοντας στο νοῦ της τὸν θεῖο νόμο, εἶναι ὅπωςδὴποτε θερμὴ πνευματικὰ⁸². Λέγει καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἅγιους μαθητές: «Ἐπειδὴ θὰ πληθύνει ἡ ἁμαρτία, θὰ ψυχρανθεῖ ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν»⁸³.

Ἄκουστε λοιπόν, λέγει, ὅσοι γνωρίζετε τὴ δικαιοσύνη καὶ φέρετε μέσα στήν καρδιά σας τὸ νόμο μου. «Μὴ φοβᾶστε τοὺς ὄνειδισμούς τῶν ἀνθρώπων καὶ μὴν καταβάλλεσθε ἀπὸ τοὺς ἐξευτελισμούς τους». Γιατὶ «ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ ζοῦν μ' εὐσέβεια στο ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, θὰ διωχθοῦν»⁸⁴. Κι ὅταν ὑποφέρουν ἐξαιτίας τῆς εὐλάβειά τους, ὑπομένουν τὰ χλευάσματα ἐκ μέρους ἐκείνων πού δὲν τὴν γνωρίζουν. Ἄλλὰ αὐτὰ πρέπει νὰ μὴ τὰ θεωροῦμε τίποτε, καὶ μᾶλλον νὰ σκεφτόμαστε ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας καὶ Κύριος τῶν ὅλων ὑπέμεινε τὸ σταυρὸ περιφρονώ- ντας τὴ ντροπὴ⁸⁵. Καὶ γι' αὐτὸ ἔλεγε: «Δὲν ὑπάρχει μαθητὴς ἀνώ- τερος ἀπὸ τὸν κύριό του. Ἄν καταδίωξαν ἐμένα, θὰ καταδιώ- ξουν καὶ σᾶς· ἂν ἀποκάλεσαν Βεελζεβούλ τὸν οἰκοδεσπότη, πολὺ περισσότερο θὰ ἀποκαλέσουν τοὺς δούλους του»⁸⁶. Καὶ ἀκόμα ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ τοῦτο: «Θὰ εἶστε μακάριοι ὅταν σᾶς κατα- διώξουν καὶ σᾶς ἀποδώσουν κάθε κακὸ χαρακτηρισμὸ λέγοντας ψέματα ἐξαιτίας μου. Νὰ εἶστε γεμᾶτοι ἀπὸ χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση, γιατί ὁ μισθός σας εἶναι πολὺς στὸν οὐρανό. Ἔτσι καταδίωξαν καὶ τοὺς προφῆτες τοὺς πρὶν ἀπὸ σᾶς»⁸⁷. Πρέπει λοιπόν ἐσεῖς νὰ ἔχετε ἀρράγιστο τὸ φρόνημα γι' αὐτὰ καὶ νὰ περιφρονεῖτε σὰν ἀηδιαστικὸ τὸ περιγέλασμα τῶν διωκτῶν σας καὶ ν' ἀδιαφορεῖτε γιὰ κάθε κατηγορία τους, καὶ νὰ θεωρεῖτε μᾶλλον ἀφορμὴ κάθε δόξας τὸ νὰ διώκεσθε γιὰ χάρη τῆς εὐσέβειας καὶ νὰ ὑβρίζεσθε ἐξαιτίας τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ σὲ τί θὰ βλάψει ἡ ὕβρη καὶ ὁ λόγος πού ξεβρόάσθηκε ἀπὸ ἀσύνητη καρδιά αὐτὸν πού προσκόβει πνευ- ματικὰ μὲ τὴν ὑπομονή;

“Οτι γὰρ τὸ μὲν τῶν παθόντων εὐκλεές ἐκλάμπει κατὰ καιρούς, οἰχθήσονται δὲ πρὸς τὸ μηδὲν οἱ φαυλίσαντές τε καὶ ὄνειδίσαντες, πεπληροφόρηκεν εἰπών, ὅτι «Ὡσπερ ἱμάτιον παλαιωθήσονται ὑπὸ χρόνου, καὶ ὡσεὶ ἔριον βρωθήσονται ὑπὸ σήτός». Ἐτοιμώτατα δὲ πρὸς τὸ παθεῖν τὴν παλαιώσιν τε καὶ σῆψιν, ἔριόν τε καὶ ἱμάτιον. Ἄλλ’ ἡ δικαιοσύνη μου, τοῦτ’ ἔστιν ἡ παρ’ ἐμοῦ δικαίωσις καὶ ἡ δοθησομένη σωτηρία μακρὰ καὶ ἀμήνυτος ἔσται, καὶ εἰς γενεὰς δραμεῖται πολλάς, τοῦτ’ ἔστι στήσεται διηνεκῶς Οὐκοῦν 10 ὀλίγα παθόντες δι’ εὐσέβειαν, ἀμφιλαφεστέραν εὐρήσομεν τὴν ἀντιμισθίαν. Καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ πάνσοφος Παῦλος, ὅτι «Τὸ παραντίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν, βάρους δόξης κατεργάζεται ἡμῖν, μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα. Τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσ- 15 καιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια».

Στίχ 8. «Ἐξεγείρου, ἐξεγείρου, Ἱερουσαλήμ, καὶ ἔνδυσαι τὴν ἰσχὺν τοῦ βραχίονός σου. Ἐξεγείρου ὡς ἐν ἀρχῇ ἡμέρας, ὡς γενεὰ αἰῶνος».

Ἔοικεν ἐν τούτοις τῆς τοῦ Ἰσραὴλ κλήσεώς τε καὶ ἐπι- 20 στροφῆς ποιεῖσθαι μνήμην. Κεκλήσεται γὰρ καὶ αὐτὸς εἰς ἐπίγνωσιν τῆς δόξης τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ γε τὴν τῶν ἐθνῶν εἰσδρομήν. Γέγραπται γοῦν ἐν προφήταις «Διότι ἡμέρας πολλάς καθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, οὐκ ὄντος βασιλέως, οὐδὲ ὄντος ἄρχοντος, οὔ- 25 τε ἱερατείας, οὔτε δήλων καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιστρέψουσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἐπιζητήσουσι Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν, καὶ Δαβὶδ τὸν βασιλέα αὐτῶν, καὶ ἐκοπήσονται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ ἐπ’ ἐσχάτου ἡμερῶν». “Οτι γὰρ ἐν τούτοις ὁ προφήτης Δαβὶδ ὀνομάζει τὸν ἐκ σπέρματος 30 Δαβὶδ κατὰ σάρκα Χριστόν, ἐνδοιάσειν οἶμαι παντελῶς οὐδένα. Τεθνεῶτος γὰρ ἤδη τοῦ θεσπεσίου Δαβίδ,

“Οτι βέβαια ἡ δόξα αὐτῶν ποὺ καταδιώχθηκαν θὰ λάμψει στὸν κατάλληλο καιρὸ, ἐνῶ αὐτοί, ποὺ ἔργο τους εἶχαν τοὺς ἔξευτελισμοὺς καὶ τὶς ὑβρεῖς, θὰ ὀδηγηθοῦν στὴν ἐξαφάνιση, μᾶς τὸ πληροφοροῦσε λέγοντας· «Σὰν τὸ ἔνδυμα θὰ παλιώσουν ἀπὸ τὴ φθορὰ τοῦ χρόνου καὶ σὰν τὸ μάλλινο ροῦχο θὰ τοὺς φάει ὁ σκόρος». Εἶναι πάρα πολὺ κατάλληλα γιὰ τὴν παλαιώση καὶ τὸ σάπισμα, τὰ μάλλινα καὶ τὰ ἐνδύματα. Ἀλλὰ ἡ δικαιοσύνη μου, δηλαδή ἡ δικαίωση ποὺ θὰ λάβετε ἀπὸ ἀμένα καὶ ἡ σωτηρία ποὺ θὰ σᾶς δοθεῖ, θὰ εἶναι μακρὰ καὶ αἰώνια, καὶ θὰ προχωρήσει σὲ πολλὰς γενεές, δηλαδή θὰ κρατήσῃ γιὰ πάντα. Παθαίνοντας λοιπὸν λίγα γιὰ χάρη τῆς εὐσέβειας, θὰ ἐπιτύχομε πλουσιότερη τὴν ἀνταμοιβή. Καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει αὐτὸ ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγοντας· «Ἡ στιγμαία καὶ ἐλαφριά θλίψη μας μᾶς γίνεται πρόξενος βαριᾶς δόξας, ὅταν εἴμαστε προσηλωμένοι ὄχι σὲ ὅσα βλέπομε, ἀλλὰ σὲ ὅσα δὲν βλέπομε. Γιατὶ αὐτὰ ποὺ βλέπομε εἶναι πρόσκαιρα, ἐνῶ τὰ μὴ βλέπόμενα εἶναι αἰώνια»⁸⁸.

Στίχ. 9. «Σήκω ἐπάνω, Ἱερουσαλήμ, σήκω κι ἀνάλαβε τὴ δύναμη τῶν χειρῶν σου. Σήκω ἐπάνω, ὅπως στὴν ἀρχὴ τῆς ὑπαρξῆς σου, ὡς γενεὰ αἰώνια».

Μὲ τὰ λεγόμενα ἐδῶ φαίνεται ὅτι κάνει λόγο γιὰ τὴν κλήση καὶ τὴν ἐπιστροφή τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, γιατί θὰ κληθεῖ καὶ αὐτὸς στὴν ἐπίγνωση τῆς δόξας τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν εἴσοδο τῶν ἐθνῶν. Πράγματι ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τοὺς προφῆτες· «Γιατὶ πολλὰς ἡμέρες θὰ μείνουν οἱ Ἰσραηλίτες χωρὶς νὰ ἔχουν βασιλιά, οὔτε ἄρχοντες, οὔτε ἱερατικὴ ἐξουσία, οὔτε δῆλα⁸⁹. Κι ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἐπιστρέψουν οἱ Ἰσραηλίτες καὶ θὰ ἀναζητήσουν τὸν Κύριο καὶ Θεὸ τους καὶ τὸν Δαβὶδ τὸν βασιλιά τους, καὶ θὰ ἐκπλαγοῦν ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ τὰ ἀγαθὰ του στὸ τέλος τῶν ἡμερῶν»⁹⁰. “Οτι βέβαια μὲ αὐτὰ ποὺ λέγει ἐδῶ ὁ προφήτης Δαβὶδ ὀνομάζει τὸν Χριστὸ τὸν κατὰ σάρκα ἀπόγονο τοῦ Δαβὶδ⁹¹, νομίζω ὅτι δὲν θὰ ἀμφιβάλλει κανεὶς. Γιατὶ ἔπειτα ἀπὸ πολ-

ὁποίων ἀποκαλυπτόταν οἱ βουλές τοῦ Θεοῦ.

90. Ὡσηέ 3, 4-5.

91. Ρωμ. 1, 13.

πολλοῖς ὕστερον χρόνοις οἱ τῆς προφητείας γεγόνασι λόγοι. Οἶδε δὲ καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος ἐσομένην κατὰ καιροὺς τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ τὴν διὰ πίστεως κλήσιν. Ἔφη γὰρ αὐτὸς ποτὲ μὲν, ὅτι «Ὅταν δὲ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν
 5 εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται», ποτὲ δὲ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἐξ ἐθνῶν πιστεύουσαι προσδιαλέγεται, καὶ φησιν, ὡς περὶ φυτοῦ καὶ ελαιίας· «Εἰ δέ τινες τῶν κλάδων ἐξεκλάσθησαν, ἵνα σὺ ἐγκεντρισθῆς, μὴ κατακαυχῶ τῶν κλάδων. Οὐ γὰρ σὺ τὴν ρίζαν βαστάζεις, ἀλλ' ἡ ρίζα σέ. Ὡσπερ γὰρ σὺ
 10 τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκόπης ἀγριελαίου, καὶ παρὰ φύσιν ἐνεκεντρίσθης εἰς καλλιέλαιον, οὕτω καὶ αὐτοὶ οἱ κατὰ φύσιν ἐγκεντρισθήσονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ».

Ἔω τοίνυν Ἱερουσαλήμ, φησὶν, ἐξεγείρου. Τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶν ἐναργῶς ὃ δὴ γέγραφέ τισιν ὁ ἱερώτατος Παῦλος·
 15 «Ἐγειρε, ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός». Διαγορηγόρησον τοίνυν, ἤγουν ὡς ἐκ νεκρῶν ἐγέρθητι, φησὶν· ἐνδύσαι τὴν ἰσχὴν τοῦ βραχίονός σου, καὶ οὐκ αἰσθητοῦ βραχίονος, νοητοῦ δὲ μᾶλλον, τοῦ τῆς ψυχῆς, καθ' ἣν ἐστὶν ἐναργῶς εἰς κατόρθωσιν ἀρε-
 20 τῆς. Ἡσθένησε μὲν γὰρ ὁμολογουμένως ὁ Ἰσραὴλ ἐμπαροινήσας Χριστῶ, ἐπιστραφεὶς δὲ καὶ ἀνανήψας ἐνδύσεται πάλιν τὴν παρὰ Χριστοῦ δύναμιν. Καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ πρὸς αὐτὸν εἰρημένον δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν, «Ἐπιστράφηθι, Ἰσραὴλ, πρὸς Κύριον τὸν Θεόν σου, διότι
 25 ἡσθένησας ἐν ταῖς ἀδικίαις σου». Εἴρηται δὲ καὶ περὶ αὐτῶν διὰ φωνῆς Ἱερεμίου παρὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ· «Ἴδου ἐγὼ δίδωμι ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦτον ἀσθενείαν, καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν αὐτῇ πατέρες καὶ υἱοὶ ἅμα, γείτων καὶ ὁ πλησίον αὐτοῦ ἀπολοῦνται». Ἀποπέπτωκε γὰρ ὅλο-
 30 τρόπως ὁ Ἰσραὴλ, διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀσέβειαν, τοῦ καὶ ὄλως δύνασθαί τι πληροῦν τῶν τελειν εἰωθότων ἐξαίρετον ζωὴν. Ἀλλ' «ἐξεγείρου», φησὶν, «ὡς ἐν ἀρχῇ ἡμέρας, ὡς ἐν

λους χρόνους, ἀφοῦ εἶχε πεθάνει πιά ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, εἰπώθη-
καν αὐτοὶ οἱ προφητικοὶ λόγοι. Γνωρίζει καὶ ὁ πᾶνσοφος Παῦλος
ὅτι θὰ γίνει κάποτε ἡ κληση τῶν ἔξ αἵματος Ἰσραήλ μέσω τῆς
πίστεως. Γιατὶ λέγει αὐτός, ἄλλοτε, «Ὅταν τὸ σύνολο τῶν ἔθνῶν
θὰ πιστέψει, τότε θὰ σωθεῖ ὅλος ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός»⁹², καὶ ἄλλοτε
πάλι ἀπευθύνεται καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς ἔθνικοὺς ποὺ πίστεψαν
καὶ συνομιλεῖ μ' αὐτοὺς σὰν πρὸς φυτὸ καὶ ἑλιά: «Κι ἂν κόπηκαν
κάποια κλαδιὰ γιὰ νὰ μπολιασθεῖς ἐσὺ, νὰ μὴν καυχιέσαι εἰς
βάρος τῶν κλαδιῶν. Γιατὶ δὲν κρατᾶς ἐσὺ τὴ ρίζα, ἀλλὰ ἡ ρίζα
κρατᾶει ἐσένα. Ὅπως δηλαδή σὺ ἀποκόπηκες ἀπὸ τὴν ἀπὸ τὴ
φύση τῆς ἀγριελιά καὶ μπολιάσθηκες παρὰ φύση σὲ ἡμερὴ ἑλιά,
ἔτσι κι αὐτοὶ οἱ κατὰ φύση θὰ μπολιασθοῦν στὴν ἴδια ἑλιά»⁹³.

Ἡ Ὠ Ἱερουσαλήμ, λέγει, σήκω ἐπάνω. Αὐτό, νομίζω, εἶναι ὁλο-
φάνερα ἐκεῖνο ποὺ ἔγραψε σὲ κάποιους ὁ ἱερώτατος Παῦλος:
«Σήκω, ἐσὺ ποὺ κοιμᾶσαι, καὶ ἀναστήσου ἀπὸ τοὺς νεκρούς, καὶ
θὰ σὲ φωτίσει ὁ Χριστός»⁹⁴. Ἐύπνησε λοιπόν, λέγει, δηλαδή σήκω
ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Φόρεσε τὴ δύναμή σου στὰ χέρια σου· καὶ δὲν
ἐννοεῖ τὸ αἰσθητὸ χέρι, ἀλλὰ τὸ νοητό, τὸ χέρι τῆς ψυχῆς, μὲ τὸ
ὁποῖο προφανῶς μπορεῖ νὰ κατορθωθεῖ ἡ ἀρετή. Γιατὶ ὁμολογου-
μένως ἔξασθένησε ὁ Ἰσραήλ ἐνεργώντας μὲ παραφροσύνη πρὸς
τὸν Χριστό, ὅταν ὅμως ἐπιστρέψει σ' αὐτὸν καὶ συνέλθει, θὰ ντυθεῖ
πάλι τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ. Καὶ αὐτὸ ἦταν ἐπομένως ἐκεῖνο ποὺ
εἰπώθηκε πρὸς αὐτὸν μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἅγιους προφῆτες:
«Ἐπίστρεψε, Ἰσραήλ, στὸν Κύριο τὸν Θεὸ σου, γιατί ἀποδυνάμω-
σες μὲ τὶς ἀδικίες σου»⁹⁵. Εἰπώθηκε καὶ γι' αὐτοὺς μὲ τὴ φωνὴ τοῦ
Ἱερεμία ἀπὸ τὸν Σωτῆρα ὅλων μας Χριστό: «Νά, ἐγὼ δίνω στὸ λαὸ
αὐτὸ ἀδυναμία καὶ θὰ καταστοῦν σ' αὐτὴν ἀδύναμοι οἱ πατέρες
καὶ υἱοὶ μαζί, καὶ ὁ γείτονας μὲ τὸν διπλανό του θὰ χαθοῦν»⁹⁶.
Πράγματι ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἔξαιτίας τῆς ἀσέβειας του στερή-
θηκε τελείως τὴν ἰκανότητα τοῦ νὰ ἐκπληρώνει κάτι ἀπὸ ὅσα
συνήθως συντελοῦν στὴν ἐξαιρετικὴ ζωὴ. Ἀλλὰ «Σήκω», λέγει,

95. Ὡσηέ 14, 2.

96. Ἱερ. 6, 21.

γενεᾷ αἰῶνος», ὥστε σε πρὸς τοῦτο δραμεῖν, καὶ ἀναφοιτῆσαι πάλιν εἰς ὅπερ ἦσθα καὶ ἐν ἀρχαῖς, ὅτε παρήχθη πρὸς ὑπαρξιν ἢ ἀνθρώπου φύσις, ἢ γουν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, πρὶν ἄλῶναι βρόχοις σκαιότητος διαβολικῆς καὶ ποιήσασθαι παρ' οὐδέν τὴν δοθεῖσαν ἐντολήν. Ἀναμορφοῖ μὲν γὰρ ἡμᾶς εἰς ἐκεῖνον Χριστός, καὶ τὸ ἀρχαῖον τῆς φύσεως κάλλος ἐν ἡμῖν ἀναξωγραφεῖ, τοὺς ἑαυτοῦ χαρακτῆρας ἐντιθείς· γεγόναμεν γὰρ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ. Γράφει γοῦν ὁ πανάριστος Παῦλος τοῖς μετὰ τὴν πίστιν εἰς
 10 τὴν τοῦ νόμου σκιὰν ἐξ ἀμαθίας παρενηνεγμένοις: «Τεκνία, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστός ἐν ὑμῖν».

Στίχ. 9-11. «Οὐ σὺ εἶ ἡ ἐρημοῦσα θάλασσαν, ὕδωρ ἀθύσσου πληθος, ἢ θεῖσα τὰ βάθη τῆς θαλάσσης ὁδὸν διαβάσεως ῥυομένοις καὶ λελυτρωμένοις;».

15 Εἰς ἀνάμνησιν ἀναφέρει τὸν Ἰσραὴλ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μεγαλουργημάτων. Ἠλευθέρωσε μὲν γὰρ σκληρᾶς καὶ ἀφύκτου δουλείας αὐτούς, ἐξείλετό τε χειρὸς τῆς καταθλιβούσης οὐ φορητῶς, διεδίδασέ τε διὰ θαλάσσης μέσης. Ἐπάγη γὰρ ὡσεὶ τεῖχος τὰ ὕδατα καὶ πορεύσιμον ἦν τοῖς λελυτρωμένοις
 20 τὸ ῥόθιον· ἔτρεχον γὰρ ὡς ἐπὶ ξηρᾶς. Καὶ οὐκ αὐτῶν μὲν ἔργα ταυτί, παραδοξοποιίας δὲ μᾶλλον ἐπίδειξις τῆς πανσθενεστάτης δεξιᾶς. Θεὸς γὰρ ἦν, ὡς ἔφην, ὁ βάσιμον αὐτοῖς ἀποφαίνων τὴν ὑγρὰν. Πλὴν ὡς αὐτῆς ἔργα τῆς Ἱερουσαλήμ τὰ δι' αὐτὴν γεγονότα φησὶν, ὁμοῦ καὶ θαρῶρειν ἀναπέι-
 25 θων, ὅτι πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν παντὸς περιέσσονται πειρασμοῦ καὶ πάσης ἰσχύος ἐχθροῦ κατευμεγεθήσουσιν. Ὁ γὰρ πάλαι διαγαγὼν αὐτοὺς ἐπὶ θαλάσσης μέσης καὶ ὁδὸν διαβάσεως τοῖς ῥυομένοις καὶ λελυτρωμένοις ἀποφήνας αὐτὴν, ἀποσοθήσει πάλιν πανσθενῶς καὶ τὰ ἐσόμενα παρὰ τι-

97. Γέν 2,7.

98. Γαλ. 4,19.

«ὅπως στήν ἀρχή τῆς ὑπαρξίης σου, ὡς γενεὰ αἰώνια», ὥστε νὰ τρέξεις πρὸς αὐτὸ καὶ νὰ ἐπιστρέψεις πάλι σ' αὐτὸ ποὺ ἦσουν καὶ στήν ἀρχή, ὅταν ἦρθε στήν ὑπαρξη ἢ ἀνθρώπινη φύση, δηλαδή ὁ πρῶτος ἄνθρωπος⁹⁷, προτοῦ συλληφθεῖ στὰ βρόχια τῆς διαβολικῆς κακότητος, καὶ θεωρήσει μηδὲν τὴν ἐντολή ποὺ τοῦ δόθηκε. Γιατὶ μᾶς ἀναμορφώνει σ' ἐκεῖνον ὁ Χριστὸς καὶ ξαναζωγραφίζει σ' ἐμᾶς τὸ ἀρχαῖο κάλλος ἀποθέτοντας τὰ δικά του χαρακτηριστικά: γιατὶ γίναμε σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ὁμοιότητα ἐκείνου. Πράγματι γράφει ὁ πανάριστος Παῦλος σ' ἐκείνους ποὺ μετὰ τὴν πίστη ἀπὸ ἄγνοια παρέκλιναν στὴ σκιά τοῦ νόμου· «Παιδιᾶ μου, ποὺ πάλι νοιώθω τοὺς πόνους τοκετοῦ, μέχρι ποὺ νὰ μορφωθεῖ μέσα σας ὁ Χριστὸς»⁹⁸.

Στίχ. 10-11. «Δὲν εἶσαι ἐσὺ ποὺ μεταβάλλεις σὲ ἔρημο τὴ θάλασσα, ποὺ ἔκανες τὸ βυθὸ τῆς θάλασσας δρόμο γιὰ νὰ περάσουν ἐκεῖνοι ποὺ ἔπρεπε νὰ σωθοῦν καὶ νὰ λυτρωθοῦν;».

Φέρνει στὴ μνήμη τῶν Ἰσραηλιτῶν τὰ μεγαλουργήματα στήν Αἴγυπτο. Γιατὶ τοὺς ἐλευθέρωσε ἀπὸ σκληρῆ καὶ ἀδιάφευκτη δουλεία, τοὺς γλίτωσε ἀπὸ χέρια ποὺ τοὺς προκαλοῦσαν θλίψεις ἀνυπόφορες καὶ τοὺς πέρασε ἀνάμεσα ἀπὸ τὴ θάλασσα. Πραγματικὰ ἔπηξαν σὰν τεῖχος τὰ νερὰ καὶ κατέστη πορεύσιμο γιὰ τοὺς λυτρωμένους τὸ μέρος ποὺ καλυπτόταν ἀπὸ νερό· γιατί ἔτρεχαν σὰ νὰ ἦταν ξηρὰ. Καὶ βέβαια αὐτὰ δὲν ἦταν ἔργα αὐτῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπίδειξη θαυμαστῶν ἔργων τῆς παντοδύναμης δεξιᾶς. Γιατὶ ἦταν ὁ Θεός, ὅπως εἶπα, ποὺ κατέστησε βαθὴ τὴ θάλασσα⁹⁹. Ὅμως παρουσιάζει ὡς ἔργα τῆς Ἱερουσαλήμ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν γιὰ ἐκείνην, καὶ ταυτόχρονα τοὺς πείθει νὰ ἔχουν θάρρος, γιατί πιστεύοντας στὸν Χριστὸ θὰ νικήσουν κάθε πειρασμὸ καὶ θὰ φανοῦν ἀνώτεροι ἀπὸ κάθε δύναμη τοῦ ἐχθροῦ. Αὐτὸς δηλαδή ποὺ τοὺς πέρασε παλαιὰ ἀπὸ τὸ μέσον τῆς θάλασσας καὶ κατέστησε αὐτὴν δρόμο νὰ περάσουν οἱ σωζόμενοι καὶ λυτρωμένοι, θ' ἀπομακρύνει πάλι μὲ παντοδυναμία καὶ θὰ διώξει καὶ ὅσα τυχὸν συμβεῖ νὰ τοὺς

99. ῥ. Εξ. 14, 21-22.

νων ἔσθ' ὅτε διώξει. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Πάντες οἱ θέλοντες
ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ, διωχθήσονται».

Οὐκοῦν Θεός ἐστὶν ὁ λέγων πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ·
«Οὐ σὺ εἶ ἡ ἔρημοῦσα θάλασσαν;» καὶ τὰ ἑξῆς. Ἦγουν καὶ
5 καθ' ἕτερον συνήσεις τρόπον τῶν προκειμένων τὴν δύνα-
μιν. Ἐπειδὴ γὰρ κέκληται πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ Χριστοῦ,
λέγοντος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, «Ἐξεγείρου, Ἱερουσαλήμ,
καὶ ἔνδυσαι τὴν ἰσχὺν τοῦ βραχίονός σου», διαγρηγορήσα-
σα τρόπον τινὰ καὶ εἰς ἀνάμνησιν ἀνενηνεγμένη τῆς ἰσχύ-
10 ος αὐτῆς, προσδιαλέγεται καὶ φησιν αὐτῇ· «Οὐ σὺ εἶ ἡ ἔρη-
μοῦσα θάλασσαν, ὕδωρ ἀθύσσου πληθος, ἢ θεῖσα τὰ βάθη
τῆς θαλάσσης ὁδὸν διαβάσεως τοῖς ῥυομένοις καὶ λελυ-
τρωμένοις» ὑμῖν, ὁδὸν ἀποφήνασα τὴν διὰ κυμάτων; Καὶ
εἰκός γε δήπου, τῶν ἤδη γεγενημένων τὴν πείραν εἰς πί-
15 στιν ἀκλόνητον τῶν ἑξῆς ἐσομένων δεδέχθαι παρ' αὐτῶν.
Ὁ γὰρ διὰ μέσης θαλάσσης διαγαγὼν αὐτούς, καταργήσει
πάντως καὶ τοῦ παρόντος βίου τὸν κλύδωνα, καὶ τῶν ἐν
κόσμῳ πραγμάτων τὴν εἰκαίαν τε καὶ ἄμικτον τύρβην ἕω-
λον ἀποφανεῖ, ὡς κατὰ μηδένα τρόπον ἐναποπνιγῆναι
20 φροντίσι κοσμητικῆς τὰς τῶν κεκλημένων ψυχάς, ἀλλ' ἐπέ-
κεινα μὲν διελάσει πειρασμοῦ παντός, σεσωσμένους δὲ καὶ
λελυτρωμένους δοξολογεῖν αὐτὸν λέγοντας· «Ἄσατε τῷ
Κυρίῳ ἄσμα καινόν, ὅτι θαυμαστά ἐποίησεν ὁ Κύριος. Ἔ-
σωσεν αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ, καὶ ὁ βραχίον ὁ ἅγιος αὐτοῦ».
25 Δεξιὰ δὲ καὶ βραχίων τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐχ ἕτερος ἂν
εἶη τις, παρά γε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν.

Στίχ. 11. «Ἐπὶ γὰρ Κυρίου ἀποστραφήσονται, καὶ
ἤξουσιν εἰς Σιών μετ' εὐφροσύνης καὶ ἀγαλλιάματος
αἰωνίου. Ἐπὶ γὰρ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν ἀγαλλίασις καὶ
30 αἶνεσις, καὶ εὐφροσύνη καταλήψεται αὐτούς· ἀπέδρα
ὁδύνη, λύπη καὶ στεναγμός».

Διαπλάττει πάλιν τοῦ λόγου τὸ σχῆμα κατὰ τὴν τῶν

προκαλέσουν κάποτε κάποιιοι. Γιατί ἔχει γραφεῖ: «Ὅσοι θέλουν νὰ ζοῦν μὲ εὐέβεια στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ θὰ καταδιωχθοῦν»¹.

Ὁ Θεὸς λοιπὸν εἶναι αὐτὸς ποὺ λέγει στὴν Ἱερουσαλήμ, «Δὲν εἶσαι ἐσὺ ποὺ μετέβαλες σὲ ἔρημο τὴ θάλασσα;» καὶ τὰ λοιπά. Ἡ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο θὰ κατανοήσεις τὸ νόημα τῶν ἐξεταζομένων ἐδῶ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ κλήθηκε στὴν ἐπίγνωση τοῦ Χριστοῦ λέγοντάς της ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, «Σήκω, Ἱερουσαλήμ, καὶ φόρεσε τὴ δύναμη τοῦ βραχίονά σου», ξυπνώντας κατὰ κάποιιο τρόπο καὶ ἐνθουμούμενη τὴ δύναμή της, συνομιλεῖ μαζί της καὶ τῆς λέγει: «Δὲν εἶσαι ἐσὺ ποὺ μεταβάλλεις σὲ ἔρημο τὴ θάλασσα, ποὺ ἔκανες τὸ θυθὸ τῆς θάλασσας δρόμο γιὰ νὰ περάσουν οἱ σωσμένοι καὶ λυτρωμένοι» δείχνοντάς σας δρόμο ἀνάμεσα στὰ κύματα; Καὶ εἶναι βέβαια εὐλογο νὰ γίνεи δεκτὴ ἢ πείρα ἐκείνων ποὺ ἔγιναν πρὸς ἀκλόνητη πίστη ὅσων ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ τοὺς ὀδήγησε μέσω τῆς θάλασσας, θὰ καταργήσει ὅπωςδήποτε καὶ τὴν τρικυμία τῆς ζωῆς αὐτῆς καὶ θ' ἀποδείξει μάταια τὴν ἄσκοπη καὶ ἄγρια ταραχὴ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου, γιατί μὲ κανένα τρόπο δὲν θ' ἀπνιγοῦν μέσα στὶς κοσμικὲς φροντίδες οἱ ψυχὲς αὐτῶν ποὺ ἔχουν κληθεῖ, ἀλλὰ θὰ τοὺς διαβιῶσει πέρα ἀπὸ κάθε πειρασμὸ καὶ σωσμένοι καὶ λυτρωμένοι θὰ τὸν δοξολογοῦν λέγοντας: «Ψάλατε στὸν Κύριο ἄσμα καινούργιο, γιατί ὁ Κύριος ἔκανε ἔργα θαυμαστά. Τὸν ἔσωσε ἡ δεξιὰ του καὶ ὁ ἅγιος βραχίονάς του»². Καὶ δεξιὰ βέβαια καὶ βραχίονας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλος, παρὰ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός.

Στίχ. 11. «Γιατὶ ἀπὸ τὸν Κύριο θὰ μεταφερθοῦν καὶ θὰ ἐπανέλθουν στὴ Σιών γεμάτοι ἀπὸ εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίαση αἰώνια. Τὸ κεφάλι τους θὰ στεφανωθεῖ ἀπὸ ἀγαλλίαση καὶ ὑμνολογία, καὶ ἀπέραντη εὐφροσύνη θὰ καταπλημμυρίσει αὐτοὺς ἔφυγε πιά ἡ ὀδύνη, ἡ λύπη καὶ ὁ στεναγμός».

Διαμορφώνει πάλι τὸν λόγο σύμφωνα μὲ ἐκεῖνα ποὺ τοὺς

1. Β' Τιμ. 3, 12.

2. Ψαλμ. 97, 1.

ἤδη συμβεβηκότων αὐτοῖς δύναμιν. Πολυτρόπως γὰρ Θεῶ
 προσκρούοντες καὶ ταῖς τῶν εἰδώλων λατρείαις καθάπερ
 τισὶ βόθροις ἐνολισθήσαντες, οὐ μετροῖως κατεμιαίνοντο·
 παρωσάμενοι δὲ καὶ τὴν τοῦ πανσόφου Μωσέως ἐντολήν,
 5 ἐτρέποντο πρὸς διδασκαλίαν καὶ ἐντάλματα ἀνθρώπων.
 Τούτων ἔνεκα πάντων δέδονται κατὰ καιροῦς τοῖς Βαβυ-
 λωνίοις, καὶ ἦσαν αἰχμάλωτοι, τὴν Περσῶν τε καὶ Μήδων
 νεμόμενοι χώραν. Ἄλλ' ἠλέηνται πάλιν. Κύρου γὰρ ἀνέν-
 τος αὐτοῦς κατὰ βούλησιν Θεοῦ καὶ ἀποτρέχειν αὐτοῖς
 10 ἐφέντος, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀνεκομίζοντο χαίροντες καὶ
 ἀλαλάζοντες καὶ τὰς εἰς Θεὸν ὑμνωδίας οἶά τινα στέφανον
 ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς.

Οὐκοῦν ὡς ἀπὸ γε τῶν ἱστορικῶς γεγονότων καὶ τὴν ἐπὶ
 ταῖς τελευταίαις κλήσεσι θυμηδίαν εὖ μάλα διαμορφοῖ. «Ἐ-
 15 πιστραφήσονται γὰρ παρὰ Κυρίου», φησί, «καὶ ἤξουσιν εἰς
 Σιών», τὴν νοητὴν δηλονότι, τοῦτ' ἔστι τὴν Ἐκκλησίαν, εὐ-
 φραινόμενοί τε καὶ χαίροντες. Ἔσται γὰρ ἐπὶ κεφαλῆς αὐ-
 τῶν αἴνεσις καὶ εὐφροσύνη, καὶ ἀγαλλίαμα καταλήψεται
 αὐτούς. Στεφανοῖ γὰρ ὡσπερ τὰς τῶν πιστευόντων ψυχάς,
 20 καὶ πάσης αὐτὰς ἐμπύμπλησι χαρᾶς, ἀγαλλιᾶσεώς τε καὶ
 εὐφροσύνης ὁ τῶν ὄλων Σωτὴρ, δοξολογούμενος παρ' αὐ-
 τῶν καὶ χορδῇ καὶ λύρα γεγονώς αὐτοῖς. Ὅπου δὲ ὄλως
 κλήσις καλοῦσα πρὸς μετάγνωσιν καὶ ἐπιστροφήν, καὶ εἰς
 ἀπόνιψιν ἁμαρτίας, τὴν διὰ πίστεως δηλονότι τῆς ἐν Χρι-
 25 στῷ, ὅπου Πνεύματος ἁγίου χορηγία τε καὶ χάρις καὶ νίθε-
 σίας τιμὴ καὶ ἀτελευτήτων ἀπόλαυσις ἀγαθῶν καὶ οὐρανῶν
 βασιλείας ἐλπίς, ἐκεῖ που πάντως ἐστὶ καὶ τὸ κατευφραίνε-
 σθαι δεῖν, «ἀπέδρα δὲ καὶ ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός». Ποῖ-
 ον γὰρ ἔξει τόπον ὀδύνη, καὶ ἐπὶ τίσιν ἂν γένοιτο στεναγμός,
 30 ἔνθα τοῦ στενάξειν καὶ ὀδυνᾶσθαι πρόφασις μὲν οὐδεμία
 παντελῶς, κατακρατεῖ δὲ μᾶλλον ἐλπίς, ἀγαλλιᾶσεώς τε καὶ
 εὐφροσύνης, θυμηδίας τε τῆς ἀναποβλήτου καὶ χαρᾶς;

ἔχαν συμβεῖ παλαιά. Ἐπειδὴ δηλαδή μὲ πολλοὺς τρόπους προσέκρουαν στὸν Θεὸ καὶ γλιστρώντας στὰ βάραιθρα τῆς λατρείας τῶν εἰδώλων, δὲν μολύνονταν καὶ λίγο, ἀπορρίπτοντας ὅμως καὶ τὶς ἐντολὲς τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ, στράφηκαν σὲ διδασκαλία καὶ ἐντολὲς ἀνθρώπων³, ἐξαιτίας ὅλων αὐτῶν παραδόθηκαν κατὰ καιροὺς στοὺς Βαβυλώνιους, αἰχμαλωτίσθηκαν ἀπὸ τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Μῆδες καὶ ζοῦσαν στὴ χώρα τους. Ἐλεήθηκαν ὅμως καὶ πάλι. Γιατὶ τοὺς ἐλευθέρωσε ὁ Κύριος μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐπέτρεψε νὰ φύγουν, ἐπέστρεψαν στὴ Ἰουδαία γεμᾶτοι ἀπὸ χαρὰ καὶ ἀλλαγμοὺς καὶ ἔχοντας σὰν στεφάνια στὰ κεφάλια τους τοὺς ὕμνους πρὸς τὸν Θεό.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα διατυπώνει εὐστοχα καὶ τὴν εὐφροσύνη γιὰ τὶς τελευταῖες κλήσεις. Γιατὶ λέγει, «Θὰ ἐπιστρέψουν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου καὶ θὰ φτάσουν στὴ Σιών», τὴ νοητὴ βέβαια, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία, γεμᾶτοι εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίαση. Θὰ κυριαρχοῦνται ἀπὸ ὕμνους καὶ εὐφροσύνη καὶ θὰ τοὺς κυριεύσει ἀγαλλίαση. Γιατὶ στεφανώνει κατὰ κάποιον τρόπο τὶς ψυχὲς τῶν πιστῶν καὶ τὶς γεμίζει μὲ χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση καὶ εὐφροσύνη ὁ Σωτὴρας τῶν ὅλων, δοξολογούμενος ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἔχοντας γίνεи χορδὴ καὶ λύρα τους. Καὶ ὅπου ὑπάρχει κλήση ποὺ καλεῖ σὲ μετάνοια καὶ ἐπιστροφή καὶ ἐξάλειψη ἁμαρτίας, μὲ τὴν πίστη βέβαια στὸν Χριστό, ὅπου ὑπάρχει χορηγία καὶ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τιμὴ υἰοθεσίας καὶ ἀπόλαυση χωρὶς τέλος ἀγαθῶν καὶ ἐλπίδα γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐκεῖ ὅπωςδήποτε ὑπάρχει κατ' ἀνάγκη καὶ μεγάλη εὐφροσύνη καὶ «ἔφυγε ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἡ ὀδύνη καὶ ἡ λύπη καὶ ὁ στεναγμός». Ποιὸ τόπο δηλαδή θὰ βρεῖ ἡ ὀδύνη καὶ γιὰ ποιά πράγματα θὰ ἀκουσθεῖ στεναγμός, ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀπολύτως ἀφορμὴ γιὰ στεναγμὸ καὶ ὀδύνη, ἀλλὰ μᾶλλον κυριαρχεῖ ἡ ἐλπίδα γιὰ ἀγαλλίαση καὶ εὐφροσύνη, ψυχικὴ εὐχαρίστηση καὶ μόνιμη χαρὰ;

3. Ματθ. 29, 13. Ματθ. 15, 9.

Στίχ. 12-14. «Ἐγὼ εἶμι, ἐγὼ εἶμι ὁ παρακαλῶν σε. Γνωθί
 τί οὔσα ἐφοβήθης ἀπὸ ἀνθρώπου θνητοῦ καὶ ἀπὸ υἱοῦ
 ἀνθρώπου, οἳ ὡσεὶ χόρτος ἐξηράνθησαν. Καὶ ἐπελάθου
 τὸν Θεὸν τὸν ποιήσαντά σε, τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρα-
 5 νὸν καὶ θεμελιώσαντα τὴν γῆν. Καὶ ἐφόβου ἀεὶ πάσας
 τὰς ἡμέρας τὸ πρόσωπον τοῦ θλίβοντός σε. Ὁν τρόπον
 γὰρ ἐβουλεύσατο τοῦ ἄραι σε, καὶ νῦν ποῦ ὁ θυμὸς τοῦ
 θλίβοντός σε; Ἐν γὰρ τῷ σώζεσθαί σε οὐ στήσεται, οὐ-
 δὲ χροنيεῖ».

10 Τό, «Ἐγὼ εἶμι», φησὶν ἐν τούτοις, ἀντὶ τοῦ, “ζῶ καὶ
 ὑπάρχω”· καὶ γὰρ ἐστὶν αὐτὸς ὁ Ὄν. Ἀξίωμα δὲ τοῦτο θεο-
 πρεπὲς καὶ ἐξαίσιον ἔνεστι γὰρ μόνη τῇ πασῶν ἐπέκεινα
 φύσει τὸ εἶναί τε καὶ ζῆν, οὐ μεθεκτῶς παρ’ ἐτέρου λαχού-
 ση ταῦτα, οὔτε μὴν δοτὸν ἐχούση τὸ χρῆμα, αὐτῆς δὲ μᾶλ-
 15 λον οὔσης τῆς ζωῆς Οὐκοῦν, Εἶμι μὲν ἐγὼ, φησὶν, ὁ παρα-
 καλῶν σε, τοῦτ’ ἐστὶν ὁ πᾶσαν παράκλησιν πνευματικὴν
 δωρούμενος, καὶ ἀνέχων ταῖς ἐπικουρίαις εἰς τὸ ἐρηρεῖ-
 σθαι καλῶς, πρὸς γε τὸ δεῖν ἰέναι μετ’ εὐτολμίας εὐθύ πά-
 σης ἀρετῆς Ἡ τάχα που καὶ παράκλησιν ἐν τούτοις καὶ
 20 καθ’ ἕτερον συνήσεις τρόπον. Ἐκάλει γὰρ διὰ τῶν εὐαγγε-
 λικῶν κηρυγμάτων ὁ Σωτὴρ εἰς ἀπόνησιν ἁμαρτίας τὴν διά-
 γε, φημί, τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως εἰς μέθεξιν ἁγίου Πνεύμα-
 τος, καὶ καύχημα καὶ δόξαν νιοθεσίας. Ἀλλὰ σύ, φησὶν, ὦ
 Ἰσραήλ, ἐμοῦ μὲν τοῦ ὄντος οὐ κατέδεισας ὑπερορῶν, καὶ
 25 καταφρονήσας τοῦ καλοῦντος εἰς ζωὴν, ἐφοβήθης δὲ ἀπὸ
 ἀνθρώπου φθαροῦ καὶ ἀπὸ υἱοῦ ἀνθρώπου, οἳ ὡσεὶ χόρ-
 τος ἐξηράνθησαν. Εἶτα ἀπελάθου τοῦ ποιήσαντός σε Θε-
 οῦ, τοῦ τεκτηναμένου τὸν οὐρανόν, διδρύσαντος δὲ τὴν
 γῆν, ἐφόβου δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ θλίβοντός σε. Αἰτιᾶται δὲ
 30 Θεὸς ἐν τούτοις τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητάς, οἳ μέχρι
 παντός διετέλεσαν τῇ τοῦ Σωτῆρος ἀντανιστάμενοι δόξῃ,
 καὶ τό γε ἦκον εἰς αὐτούς, οὐδὲν οὔσαν αὐτὴν παντελῶς

Στίχ. 12-14. «Ἐγὼ εἶμαι, ἐγὼ εἶμαι αὐτός πού σε παρηγορῶ. Βάλε καλά μέσα στοῦ σου τί ἦσουν καὶ φοβήθηκες ἀπὸ ἕναν ἄνθρωπο θνητό, ἀπὸ ἕναν υἱὸ ἀνθρώπου, πού σάν χόρτο ξεραῖθηκαν. Λησιμόνησες ἐπίσης τὸν Θεὸ πού σε δημιούργησε, πού ἔκανε τὸν οὐρανὸ καὶ θεμέλιωσε τὴ γῆ, καὶ φοβόσουν πάντοτε ὅλες τὶς ἡμέρες ἐκείνους πού σοῦ προξενούσαν θλίψεις. Μὲ ὅποιο τρόπο ὅμως σκέφθηκε νὰ σε ἐξοντώσει, ἔτσι καὶ τῶρα πού εἶναι ὁ θυμὸς ἐκείνου πού σε ἔθλιβε; Γιατὶ καθὼς θὰ σώζεσαι ἐσύ δὲν θὰ μπορέσει γιὰ πολὺ νὰ σταθεῖ ἀπέναντί σου».

Τὸ, «Ἐγὼ εἶμαι», τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ “ζῶ καὶ ὑπάρχω”· γιὰ αὐτὸς εἶναι ὁ “ὦν (ὁ ὑπάρχων)”⁴. Αὐτὸ βέβαια εἶναι ἀξίωμα θεοπρεπὲς καὶ ἐξαίρετο. Γιατὶ ὑπάρχει σὲ μὴν τὴν πέρα ἀπὸ ὅλα φύση τὸ νὰ ὑπάρχει καὶ νὰ ζεῖ, χωρὶς αὐτὰ νὰ τὰ ἔχει κατὰ μέθεξιν ἀπὸ ἄλλον, οὔτε νὰ τὰ ἔχει λάβει ὡς δῶρο, ἀλλ’ εἶναι μᾶλλον ἢ ἴδια ἢ ζωή. «Ἐγὼ εἶμαι» λοιπόν, λέγει, «πού σε παρηγορῶ», δηλαδή πού σοῦ δωρίζω κάθε πνευματικὴ παρηγοριά, πού σε ἐνισχύω μὲ τὶς βοήθειές μου, ὥστε νὰ εἶσαι στηριγμένος καλά καὶ νὰ προχωρεῖς μὲ τόλμη κατ’ εὐθειᾶν σὲ κάθε ἀρετή. Ἡ ἴσως τὴν παρόκληση ἐδῶ θὰ τὴν ἐννοήσεις καὶ μ’ ἄλλον τρόπο. Ὅτι δηλαδή ὁ Σωτῆρας καλοῦσε μὲ τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα στὴν ἀπόσβεση τῆς ἁμαρτίας, ἐννοῶ βέβαια μὲ τὴν πίστη σ’ αὐτόν, καὶ στὴ μέθεξιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, στοῦ καύχημα καὶ τῆ δόξα τῆς υἱοθεσίας. Ἀλλὰ ἐσύ, λέγει, ὦ Ἰσραήλ, δὲν μὲ φοβήθηκες ἐμένα πού ὑπάρχω, ἀλλὰ παραβλέποντας καὶ περιφρονώντας ἐμένα πού σε καλοῦσα στὴ ζωή, «φοβήθηκες ἕνα ἄνθρωπο φθαρτὸ καὶ υἱὸ ἀνθρώπου, οἱ ὅποιοι ξεραῖθηκαν σάν τὸ χόρτο». Ἐπειτα λησιμόνησες τὸν Θεὸ πού σε ἔπλασε, πού κατασκεύασε τὸν οὐρανὸ καὶ σταθεροποίησε τὴ γῆ, καὶ φοβόσουν ἐκείνον πού σοῦ προξενούσε θλίψεις. Μὲ αὐτὰ κατηγορεῖ ὁ Θεὸς τοὺς καθοδηγητὲς τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι μέχρι τέλους δὲν ἔπαυαν νὰ ἐξεγείρονται ἐναντίον τῆς δόξας τοῦ Σωτῆρα καὶ παρουσίαζαν, ὅσο ἐξαρτῶταν ἀπὸ αὐτούς,

4. Ἔξ. 3, 14.

ἀποφαίνοντες. Ἐθαυματούργει μὲν πολυτρόπως, οἱ δὲ τοὺς ὑπὲρ θαῦμα πικροὺς κατέχεον λόγους θεοσημίας· ἔφασκον γὰρ «ἐν Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων αὐτὸν ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια». Ταῖς ὑπὲρ νόμου εἰσηγήσεσι κατεκήλη-
 5 σε πολλάκις τοὺς ἀκροωμένους, οἱ δὲ πρὸς τοῦτο κατώλισθον δυσσεβείας, ὥστε τοῖς ἐπαινοῦσιν ἐπιτιμᾶν καὶ λέγειν· «Δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται· τί ἀκούετε αὐτοῦ;». Ἐδεδίεσαν τοίνυν τὰς τῶν Φαρισαίων ἐπιβουλάς· καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ μακάριος εὐαγγελιστής· «Ἔγνωσαν τοίνυν οἱ ἄρ-
 10 χοντες, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός, ἀλλὰ διὰ τοὺς Φαρισαίους οὐχ ὡμολόγουν». Ἦδη γὰρ συνέθεντο οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν αὐτὸν ὁμολογήσῃ Χριστὸν εἶναι, ἀποσυνάγωγος γένηται. Ἐπιτιμᾶ δὲ τοῖς νομοδιδασκάλοις καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ λέγων· «Καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαί, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς
 15 γνώσεως, αὐτοὶ οὐκ εἰσέρχεσθε, καὶ τοὺς εἰσερχομένους κωλύετε». Αἰτιᾶται τοίνυν τοὺς τῶν Ἰουδαίων δήμους, ὡς ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀσυνεσίας καταφρονήσαντας τοῦ ὄντος τε καὶ ζῶντος Θεοῦ, τοῦ τὸν οὐρανὸν ἀναστήσαντος λόγῳ, καὶ θεμελιώσαντος τὴν γῆν, προτιμήσαντας δὲ μᾶλλον τὴν εἰς
 20 ἀνθρώπους αἰδῶ, καὶ φωνὴν δεξαμένους ἀνθρώπων φθαρτῶν, οἱ πόαις ἐν ἴσῳ ξηραίνονται.

“Οτι γὰρ ἔμελλον τὴν ἀπασῶν ἐσχάτην ὑπομεῖναι κόλασιν, οἱ τὸ ἔκτοπον αὐτοῖς ἐπιτιθέντες δόγμα [δεῖμα], καὶ ἀπαγαγόντες διὰ τοῦτο τοῦ χρῆναι τιμᾶν τὸν καλοῦντα
 25 πρὸς σωτηρίαν, πεπληροφόρηκε, προστιθείς· «Ὅν τρόπον γὰρ ἐβουλεύσαντο τοῦ ἄραί σε, καὶ νῦν ποῦ ὁ θυμὸς τοῦ θλίβοντός σε; Ἐν γὰρ τῷ σώζεσθαί σε οὐ στήσεται, οὐδὲ χρονιεῖ». Γέγονε γὰρ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων

5. Ματθ. 12, 24.

6. Ἰω. 10, 20.

7. Ἰω. 12, 42.

ὅτι δὲν ἦταν αὐτὴ τίποτε ἀπολύτως. Θαυματουργοῦσε μὲ πάρα πολλοὺς τρόπους, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐξαπέλυαν ἐναντίον τῶν θείων θαυμάτων τοὺς πάνω ἀπὸ τὸ θαῦμα ἐχθρικούς λόγους τους· γιατί ἔλεγαν, «ὅτι αὐτὸς ἔδραζε τὰ δαιμόνια στὸ ὄνομα τοῦ Βεελζεβούλ, τοῦ ἄρχοντα τῶν δαιμονίων»⁵. Μὲ τίς πάνω ἀπὸ τὸ νόμο διδασκαλίες του καταγοήτευε πολλές φορές τοὺς ἀκροατές του, ἀλλὰ αὐτοὶ σὲ τέτοιο βαθμὸ δυσσέβειας εἶχαν ὀλισθήσει, ὥστε νὰ ἐπιτιμοῦν ἐκείνους πού τὸν ἐπαινοῦσαν καὶ νὰ λένε· «Ἔχει δαιμόνιο καὶ εἶναι μανιακός. Τί τὸν ἀκοῦτε;»⁶. Φοβοῦνταν λοιπὸν τίς ἐπιβουλές τῶν Φαρισαίων, καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ ὁ μακάριος εὐαγγελιστὴς λέγοντας· Κατάλαβαν λοιπὸν οἱ ἄρχοντες ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός, ἀλλ' ἐξαιτίας τῶν Φαρισαίων δὲν τὸ ὁμολογοῦσαν⁷. Γιατί «εἶχαν ἤδη συμφωνήσει οἱ Ἰουδαῖοι, ἂν κάποιος ὁμολογήσῃ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός, νὰ διώχνηται ἀπὸ τὴ συναγωγή»⁸. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας ἐπιτιμᾷ τοὺς νομοδιδασκάλους λέγοντας· «Ἀλλοίμονο καὶ σ' ἐσᾶς τοὺς νομικούς· γιατί πήρατε τὸ κλειδί ἀπὸ τὴν πόρτα, καὶ οὔτε ἐσεῖς μπαίνετε, ἀλλὰ καὶ ἐμποδίζετε αὐτοὺς πού θέλουν νὰ μποῦν»⁹. Κατηγορεῖ λοιπὸν τὸ λαὸ τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἀπὸ μεγάλη ἀφροσύνη περιφρόνησαν τὸν Θεὸ πού ὑπάρχει καὶ ζεῖ, πού ἔστησε ψηλὰ τὸν οὐρανὸ γιὰ τὸ λόγο του καὶ θεμελίωσε τὴ γῆ, καὶ προτίμησαν μᾶλλον τὸ σεβασμὸ πρὸς ἀνθρώπους καὶ δέχθηκαν τὰ ἐντάλματα θνητῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ξεραίνονται ὅμοια μὲ τὰ χόρτα.

Ὅτι βέβαια ἐπρόκειτο νὰ ὑπομείνουν τὴν πιὸ φοβερὴ ἀπὸ ὅλες τιμωρία ἐκεῖνοι πού ἔβαλαν μέσα τους αὐτὸν τὸν παράλογο φόβο καὶ τοὺς ἀπομάκρυναν ἀπὸ τὸ χρέος νὰ τιμοῦν αὐτὸν πού τοὺς καλοῦσε στὴ σωτηρία, τοὺς τὸ πληροφόρησε προσθέτοντας· Ὅπως δηλαδὴ σκέφθηκαν νὰ σὲ ἐξοντώσουν, ἔτσι καὶ τώρα πού εἶναι ὁ θυμὸς ἐκείνου πού σοῦ προξενοῦσε θλίψεις; Γιατί καθὼς ἐσὺ θὰ σώξῃσαι δὲν θὰ μπορέσει γιὰ πολὺ χρόνον νὰ σταθεῖ ἀπέναντί σου. Γιατί ὑπῆρξε πρόσκαιρος ὁ θυμὸς τῶν Γραμματέων καὶ

8. Ἰω. 9, 22.

9. Λουκᾶ 11, 52.

πρόσκαιρος ὁ θυμὸς κατὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα λαῶν, ἀλλ' ὥχοντο πρὸς ἀπώλειαν καὶ δέδονται πρὸς σφαγὴν. Καὶ οἱ μὲν πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν ἔχαιρον ἀνασσεσωσμένοι, ἔξω τε γεγονότες τῆς θείας ὀργῆς, οἱ δὲ οὐκ ἐχρόνισαν, τοῦτ' ἔστιν
5 οὐκ εἰς μακρὰν ἀπολώλασι, πεπορθημένης ἀπάσης τῆς Ἰουδαίας καὶ κατεμπροσθέντος τοῦ ναοῦ, καὶ ὠλοθρευμένης τῆς Ἱερουσαλήμ ὁμοῦ τοῖς οἰκουῖσιν αὐτήν.

Στίχ. 15-16. «Ὅτι ἐγὼ ὁ Θεὸς σου, ὁ ταράσσω τὴν θάλασσαν καὶ ἤχων τὰ κύματα αὐτῆς. Κύριος Σαβαῶθ
10 ὄνομά μοι. Θήσω τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου καὶ ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς χειρός μου σκεπάσω σε, ἐν ᾗ ἔστησα τὸν οὐρανὸν καὶ ἐθεμελίωσα τὴν γῆν· καὶ ἐρεῖ Σιών, ὅτι Θεὸς μου εἶ σύ».

Αἰτιασάμενος τοὺς ἐξ Ἰσραήλ, ὡς φοβηθέντας μὲν ἀν-
15 θρώπους, ἦτοι τοὺς προεστάναι λαχόντας τῆς συναγωγῆς, αἰδοῖ τε τῇ πρὸς αὐτοὺς τοῖς τῆς ἀπειθείας τέλμασιν ἀσυνέτως ἐμβεθηκότας, ἀλογήσαντάς τε παντελῶς τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, διαδείκνυσιν ἐν τούτοις, ὅτι καὶ περιστάσεις καὶ διωγμούς, οἷπερ ἂν συμβαίνωσι τοῖς εὐσεβεῖν ἠρημένοις, κα-
20 θίστησιν ἀμογητί, καὶ τὰς τῶν ἐπηρεαζόντων δυστροπίας ἀπράκτους τε καὶ ἀδρανεῖς ἀποφαίνει, μεθιστὰς εἰς τὸ ῥᾶον τὰ λυπηρὰ, καὶ παρατρέπων εἰς εὐθυμίαν τῶν ἀνιαρῶν τὴν ἔφοδον. Δέχεται δὲ πρὸς παράδειγμα ταύτην τὴν ὀρωμένην πλατεῖαν θάλασσαν. «Ἐγὼ γὰρ εἰμί», φησὶν, ὁ ταράσσω
25 τὴν θάλασσαν καὶ ἤχων τὰ κύματα αὐτῆς. Κύριος Σαβαῶθ ὄνομά μοι». Ὡσπερ οὖν κυρτοῦται μὲν ἔσθ' ὅτε τὸ κύμα καὶ ῥαγδαῖον τῇ χέρσῳ προσρήγνυται ταῖς τῶν ἀνέμων δίαῖς συνωθούμενον, μεταπίπτει δὲ πάλιν εἰς εὐδίαν καὶ γαλήνην εὐθύς ἐθέλοντος Θεοῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν τουτονὶ τρόπον τὰ
30 δεινὰ καὶ δύσοιστα καὶ παντὸς εἰς ἔσχατον ἀποφέροντα κακοῦ, μεθίστημι, φησὶν, οἴονεὶ πρὸς εὐδίαν κατανεύσας μό-

Φαρισαίων ἐναντίον τοῦ λαοῦ τους, καὶ ὁδηγήθηκαν στὴν ἀπώλεια καὶ παραδόθηκαν στὴ σφαγή. Καὶ ἐκεῖνοι βέβαια ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστὸ χαίρονταν ποὺ εἶχαν σωθεῖ καὶ ἀπέφυγαν τὴ θεία ὀργή, ἐνῶ οἱ ἄλλοι δὲν ἄργησαν, δηλαδή ὁδηγήθηκαν στὴν ἀπώλεια ὄχι μετὰ ἀπὸ πολὺ χρόνο, ἀφοῦ κυριεύθηκε ὅλη ἡ Ἰουδαία, πυρπολήθηκε ὁ ναὸς καὶ ἐξολοθρεύθηκε ἡ Ἱερουσαλήμ μαζί μὲ ἐκείνους ποὺ τὴν κατοικοῦσαν.

Στίχ. 15-16. «Γιατὶ ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς σου, ποὺ συγκλονίζω τὴ θάλασσα καὶ κάνω νὰ βοοῦν τὰ κύματά της. Τὸ ὄνομά μου εἶναι Κύριος τῶν δυνάμεων. Θὰ βάλω τοὺς λόγους μου στὸ στόμα σου καὶ θὰ σὲ σκεπάσω μὲ τὴ σκιά τοῦ χεριοῦ μου, μὲ τὸ ὅποιο ἔστησα τὸν οὐρανὸ καὶ θεμελίωσα τὴ γῆ. Καὶ θὰ πεῖ στὴ Σιών· Ἐσὺ εἶσαι ὁ Θεὸς μου».

Ἄφοῦ κατηγόρησε τοὺς Ἰσραηλιῖτες, ἐπειδὴ φοβήθηκαν ἀνθρώπους, ἦτοι ἐκείνους ποὺ ἔτυχε νὰ εἶναι προϊστάμενοι τῆς συναγωγῆς, καὶ ἀπὸ φόβο πρὸς αὐτοὺς περιέπεσαν ἀλόγιστα στὰ τέλματα τῆς ἀνυπακοῆς, ἀδιαφορώντας τελείως γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς αὐτόν, δείχνει μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς, ὅτι καὶ περιστάσεις δύσκολες καὶ διωγμοὺς, ποὺ μπορεῖ νὰ συμβοῦν σὲ ὅσους προτιμοῦν νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβεια, κάνει νὰ τὶς ὑπομένουν χωρὶς κόπο, καὶ τὶς κακοτροπίες ἐκείνων ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ τοὺς βλάπτουν τὶς καθιστᾷ ἄπρακτες καὶ ἀναποτελεσματικές, μεταβάλλοντάς σὲ ὑποφερτὰ τὰ λυπηρὰ καὶ μετατρέποντάς σὲ εὐθυμία τὴν ἔφοδο τῶν λυπηρῶν. Καὶ φέρνει ὡς παράδειγμα αὐτὴν τὴν πλατεῖα θάλασσα ποὺ βλέπομε. Γιατὶ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ποὺ ἀναταράσσω τὴ θάλασσα καὶ κάνω νὰ βοοῦν τὰ κύματά της. Τὸ ὄνομά μου εἶναι Κύριος τῶν δυνάμεων». Ὅπως λοιπὸν πολλὰ φορὲς γίνεται κυρτὸ τὸ κύμα καὶ σπρωχμένο ἀπὸ τὴ βία τῶν ἀνέμων σπάζει μὲ ὀρμὴ στὴν ξηρὰ, καὶ πάλι ἐπανέρχεται μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ στὴν ἠρεμία καὶ τὴ γαλήνη, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τὰ δεινὰ καὶ ἀβάσταχτα καὶ ποὺ ὁδηγοῦν στὸ ἔσχατο κακὸ, τὰ μεταβάλλω, λέγει, σὲ γαλήνη καὶ μόνο μὲ τὴ συγκατάνευσή μου. Γιατὶ κατευνάζοντας κάθε

νον· πάντα γὰρ κατευνάσας θόρουβον, εἰς τὸ τῆς εὐθυμίας ἀνίημι πλάτος τοὺς τῆς εὐσεβείας ὑπεραθλεῖν ἐλομένους· Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας αἰνιγματωδῶς ὑμνούμενον· «Ἐπέταξε τῇ καταιγίδι, καὶ ἔστη εἰς 5 αὖραν, καὶ ἐκόπασε τὰ κύματα αὐτῆς».

Ἴνα δὲ παντὸς ἐνδοιασμοῦ δίχα παραδέχοντο τὸ θαρσύνειν, ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως εἰς πέρας δραμεῖται τὰ ἐπηγγελμένα, καὶ οὐκ ἂν ποτε διαψεύσαιτο τῆς παρ' αὐτοῦ δοθείσης ἐπικουρίας ἢ ὑπόσχεσις, ἀναγκαίως φησὶν, ὅτι «Κύριος 10 Σαβαὼθ ὄνομά μοι». Εἰ γὰρ ἐστὶ Κύριος τῶν δυνάμεων, πῶς ἀτονήσει πρὸς τὸ διασωσαί τινας, ἢ ποῖον οὕτω τὸ δυσχερὲς ἢ ἄναντες τῶν πραγμάτων, ἢ καὶ ἀνήνυτόν ἐστι τῇ πάντα ἰσχυροῦση δεξιᾷ; Προσεπάγει δέ τι καὶ ἕτερον ἀρκούν εἰς ἐπικουρίαν, ὁμοῦ δὲ καὶ ἀποφαῖνον, ὅτι λέλυται 15 μὲν ὁ ἐπ' αὐτοῖς θυμός, πέπανται δὲ τῆς ἀποστροφῆς τὸ βλάβος, καὶ λοιπὸν εἰσιν ἐν λόγῳ παρ' αὐτῷ καὶ φειδοῦς ἠξίωται καὶ ἀγάπης, ἢ περ ἂν πρόποι τοῖς ἐπεγνωκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. «Θήσω» γάρ, φησί, «τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου». Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστιν, ἔφη που ψάλλον 20 ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· Ἴνα τί σὺ διηγῆ τὰ δικαιώματά μου καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου;». «Οὐ γὰρ ὥραϊος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ», καθὰ γέγραπται. Ἀποσοβεῖ τοιγαροῦν τὸν βέβηλόν τε καὶ ἀλιτήριον ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος τοῦ καὶ 25 ὅλως τῶν αὐτοῦ διαμεμνηῆσθαι λόγων. Εἴρηται γάρ· «Ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα». Πῶς οὐχ ἅπασιν ἐναργές, ὡς οἱ καρδίαν ἔχοντες πονηράν, ἀγαθοὺς οὐκ ἂν ἐρεύξασιντο λόγους; Ἀγίοις οὖν ἄρα προεπωδέστατον τὸ καὶ εἰς νοῦν ἔχειν τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον, καὶ ἀναβράττειν αὐτόν, ὥσπερ διὰ γλώττης καὶ λόγου.

10. Ψαλμ. 106, 29.

13. Ψαλμ. 49, 16

11. Ψαλμ. 23, 10.

14. Σοφ. Σειρ. 15, 9.

12. Τίτον 2, 13.

15. Ματθ. 12, 34.

θόρυβο, ἀφήνω ν' ἀνοιχθοῦν στοῦ πλάτος τῆς ψυχικῆς γαλήνης αὐτοῦς πού θέλουν νά ἐπιδοθοῦν στοὺς ἀγῶνες τῆς εὐσέβειας. Κι αὐτὸ νομίζω εἶναι ἐκεῖνο πού ἐξυμνεῖται μὲ τὴ λύρα τοῦ Ψαλμωδοῦ κατὰ τρόπο αἰνιγματικό· «Πρόσταξε τὴν καταιγίδα κι αὐτὴ μεταπράπηκε σὲ αὔρα καὶ κόπασαν τὰ κύματά της»¹⁰.

Γιὰ ν' ἀποδεχθοῦν ὅμως μὲ πεποίθηση καὶ χωρὶς κανένα δισταγμὸ, ὅτι ὅπωςδήποτε οἱ ἐπαγγελίες του θὰ φτάσουν στὴν πραγμάτωσή τους καὶ δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ διαψευσθεῖ ποτέ ἡ ὑπόσχεση πού τοὺς ἔδωσε πρὸς βοήθεια ἐκ μέρους του, λέγει, κατ' ἀνάγκη, ὅτι «Τὸ ὄνομά μου εἶναι Κύριος τῶν δυνάμεων»¹¹. Ἄφοῦ δηλαδή εἶναι Κύριος τῶν δυνάμεων, πῶς θὰ ἀδυνατήσῃ νὰ σώσει κάποιους, ἢ ποιὸ εἶναι τὸ τόσο δύσκολο ἢ ἀντίξοο τῶν πραγμάτων ἢ καὶ ἀκατόρθωτο γιὰ τὴ δεξιὰ πού μπορεῖ νὰ κάνει τὰ πάντα; Προσθέτει ὅμως καὶ κάτι ἄλλο πού ἀρκεῖ γιὰ βοήθεια, καὶ πού ταυτόχρονα δείχνει ὅτι ἔπαυσε ὁ θυμὸς του ἐναντίον τους, σταμάτησε καὶ ἡ ζημία ἀπὸ τὴν ἀποστροφή του πρὸς αὐτοὺς, καὶ ὅτι στὴ συνέχεια εἶναι ἄξιοι λόγου γι' αὐτόν, καὶ κατέστησαν ἄξιοι τῆς φροντίδας καὶ τῆς ἀγάπης του, ἢ ὁποῖα ἀρμόζει σὲ ὅσους γνώρισαν καὶ ἀποδέχθηκαν τὴν φανέρωσή του στὸν κόσμῳ¹². Γιατὶ λέγει· «Θὰ βάλω τοὺς λόγους μου στὸ στόμα σου». Καὶ τί σημαίνει αὐτό, τὸ λέγει κάπου ψάλλοντας ὁ θεσπέσιος Δαβίδ· «Εἶπε ὁ Θεὸς στὸν ἁμαρτωλό· Γιατί σὺ διδάσκεις τὶς ἐντολές μου καὶ παίρνεις στὸ στόμα σου τὴ διαθήκη μου;»¹³. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «Δὲν εἶναι ὠραῖος ὁ ὕμνος σὲ στόμα ἁμαρτωλό»¹⁴. Ἐμποδίζει λοιπὸν τὸν βέβηλο καὶ ἀσεβῆ ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὸ νὰ ἀναφέρει τοὺς λόγους του. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Ἀπὸ τὸ περίσσευμα τῆς καρδιᾶς μιλάει τὸ στόμα»¹⁵. Πῶς δὲν εἶναι φανερὸ σὲ ὅλους, ὅτι ὅσοι ἔχουν καρδιὰ πονηρή, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θγάλουν ἀπὸ τὸ στόμα τους ἀγαθοὺς λόγους; Ἄρα λοιπὸν ἀρμόζει περισσότερο στοὺς ἀγίους καὶ νὰ ἔχουν στὸ νοῦ τους τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ τὸν ἐκφράζουν μὲ τὴ γλῶσσα καὶ τὸν λόγο.

Ἐπισχνεῖται τοίνυν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς ὡς ἤδη δικαίοις, καὶ ἡγιασμένοις ἐν πίστει, καὶ τὸ τῆς γνησιότητος λαβοῦσι καύχημα, τοὺς ἑαυτοῦ λόγους ἐντιθέναι τοῖς στόμασιν αὐτῶν, ἵνα τοῦ θείου νόμου συχνῶς διαμνημονεύοντες, τὴν τοῦ
 5 χρησίμου πρὸς σωτηρίαν αὐτοῖς εἶδειεν τρίβον. Γέγραπται γὰρ περὶ δικαίου παντός, ὅτι «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὑποσκελισθήσεται τὰ διαθήματα αὐτοῦ». Καὶ πάλιν «Ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρουσα τὰ λόγιά σου, ὅπως ἂν μὴ ἀμάρτω σοι». Ἀνέχει γὰρ ἡμᾶς ὁ τοῦ Θεοῦ
 10 νόμος εἰς τὸ ἐρηρεῖσθαι καλῶς, καὶ εὖ βεβηκότα τὸν νοῦν εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀρίστων ἐπιτηδευμάτων ἔχειν, καὶ καταπίπτειν οὐκ ἔᾶ πρὸς τὰ χεῖρω, καὶ τοῦ πεφυκότος ἀδικεῖν ἀποφέρει νεανικῶς. Ἐπειδὴ δέ, ὡς ἔφην, ὡς ἤδη γνησίοις προσδιαλέγεται, προὔπισχνεῖται τι καὶ ἕτερον. Σκεπάσω γὰρ σε,
 15 φησὶν, ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ἑμαντοῦ χειρός. Ἀξιόκτητον δὲ καὶ τοῦτο καὶ ἐξαίρετον ἀγαθόν, καὶ ἀποχρῶν εἰς σωτηρίαν τοῖς ἅπαξ ἐλεῖν ἡξιωμένοις αὐτό. Χεῖρα μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐχ ἕτερον εἶναι συνίεμεν, πλὴν ὅτι τὸν ἐξ αὐτοῦ πεφηνότα Υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν. Τοὺς
 20 δέ γε ὑπ' αὐτῷ γεγονότας ἀδικήσειεν ἂν οὐδὲν τῶν ὅσα πέφυκεν ἀδικεῖν. Ἔσονται γὰρ εὐσθενεῖς καὶ εὐτολμώτατοι, θορύβου τε παντός καὶ πειρασμῶν ἀμείνους, καὶ ἀνάλωτοι τῷ Σατανᾷ, καὶ σαρκικῆς ἀπάσης ἐπέκεινα βδελυρίας, καὶ πέρα παθῶν ψυχικῶν τε ἅμα καὶ σωματικῶν.

25 Ὅτι δὲ παναλκῆς ἢ τοῦ Πατρὸς δεξιὰ διακειῖσθαι, παρρασκευάζει προστιθείς: «Ἐν ἧ ἔστησα τὸν οὐρανὸν καὶ ἐθεμελίωσα τὴν γῆν». Εἰ γὰρ «τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν», καθὰ γέγραπται, ἐρήρεισται δὲ καὶ ἡ γῆ πρὸς τὸ ἀκλονήτως ἔχειν, πῶς οὐκ ἂν ἀρκέσειεν εἰς τὸ σώ-
 30 σαί τινος, τοὺς οἵπερ ἂν ἔλοιντο τὴν ὑπ' αὐτοῦ σκέπην ποιεῖσθαι περὶ πολλοῦ; Τότε δὴ, τότε, φησὶν, «ἔρει Σιών· Θεός

Ὑπόσχεται λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὄλων σ' αὐτοὺς ὡσάν νὰ εἶναι δίκαιοι καὶ ἔχουν ἁγιασθεῖ μὲ τὴν πίστη καὶ ἔχουν λάβει τὸ καύχημα τῆς γνησιότητος, ὅτι θὰ βάλει στὸ στόμα τους τοὺς λόγους του, ὥστε, μνημονεύοντας συχνὰ τὸν θεῖο νόμο, νὰ μάθουν τὸ δρόμο πὺ εἶναι χρήσιμος γιὰ τὴ σωτηρία τους. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ γιὰ τὸν κάθε δίκαιο· «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ του βρῖσκεται μέσα στὴν καρδιὰ του καὶ δὲν θὰ ἐμποδισθοῦν τὰ βήματά του»¹⁶. Καὶ ἄλλοῦ πάλι· «Μέσα στὴν καρδιὰ μου ἔκρυψα τὰ λόγια σου, γιὰ νὰ μὴν ἁμαρτήσω σ' ἐσένα»¹⁷. Γιατὶ μᾶς βοηθεῖ ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ νὰ εἴμαστε καλὰ στερεωμένοι καὶ νὰ ἔχομε νοῦ πὺ νὰ βαδίζει σὲ ὅποιοδήποτε ἀπὸ τὰ ἄριστα ἔργα, δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ πέσομε στὰ χειρότερα, καὶ μᾶς ἀπομακρύνει δυνατὰ ἀπὸ τὴν ἀδικία. Ἐπειδὴ ὅμως, ὅπως εἶπα, ἀπευθύνεται σ' αὐτοὺς σὰ νὰ εἶναι ἤδη γνήσιοι, τοὺς ὑπόσχεται ἀπὸ πρὶν καὶ κάτι ἄλλο· γιατί λέγει· «Θὰ σὲ σκεπάσω κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τοῦ χεριοῦ μου». Ἄξιο ἀπόκτημα κι αὐτὸ καὶ ἀγαθὸ ἐξαιρετο καὶ ἀρκεῖ γιὰ τὴ σωτηρία ἐκείνων πὺ ἔγιναν πιά ἄξιοί του. Χέρι βέβαια τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ ὁ Υἱὸς πὺ γεννήθηκε ἀπὸ αὐτόν, ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός. Ὅσο γι' αὐτοὺς πὺ πίστεψαν σ' αὐτόν δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς βλάψει τίποτε ἀπὸ ὅσα ἀπὸ τὴ φύση τους βλάπτουν. Γιατὶ θὰ ἔχουν μεγάλη δύναμη καὶ θὰ εἶναι πολὺ τολμηροί, θὰ εἶναι ἀπρόσβλητοι ἀπὸ κάθε ταραχὴ καὶ κάθε πειρασμό, ἀπόρθητοι ἀπὸ τὸν Σατανᾶ καὶ πέρα ἀπὸ κάθε σαρκικὴ ἀκαθαρσία, ἀλλὰ καὶ πέρα ἀπὸ τὰ ψυχικὰ καὶ μαζὶ καὶ σωματικὰ πάθη.

Ὅτι ὅμως τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ εἶναι πανίσχυρο τὸ παρουσιάζει λέγοντας «Μὲ τὸ ὅποιο (χέρι) ἔστησα σταθερὰ τὸν οὐρανὸ καὶ θεμελίωσε τὴ γῆ». Γιατί, ἂν «οἱ οὐρανοὶ στερεώθηκαν μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου»¹⁸, ὅπως ἔχει γραφεῖ, καὶ ἡ γῆ μένει στερεωμένη καὶ ἀκλόνητη, πῶς δὲν θὰ ἐπαρκέσει νὰ σώσει κάποιους, πὺ θὰ θέλουν νὰ ἔχουν ὡς τὸ πιὸ σπουδαῖο πρᾶγμα τὴ σκέπη καὶ τὴν προστασία του; Τότε λοιπὸν, τότε, λέγει, «Θὰ πεῖ ἡ Σιών· Ἐσὺ

18. Ψαλμ. 32, 6.

μου εἶ σύ». Ἐνταῦθά μοι βλέπε σαφῶς τε καὶ ἐναργῶς τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως τὴν ὁμολογίαν εἰσηνηγεμένην. Πάλαι μὲν γὰρ καίτοι θαυματοργοῦντα πολυτρόπως καὶ τῇ λαμπρότητι τῆς θεοσημείας, τῇ ὑπὲρ λόγον καὶ θαῦμα, δόξαν 5 ἔχοντα Χριστόν, ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀνοσιότητος ἀγνοεῖν ἔφασκον, οὐκ ἠγνοηκότες ἀληθῶς, ἀλλ' ὑβρίζοντες Τετολμήκασι γὰρ εἶπεῖν ἐκ πολλῆς ἄγαν ἐμβροντησίας, ἠγουν ἀπονοίας καὶ ἀφιλοθέου φρονήματος· «Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωσῆ λελάληκεν ὁ Θεός, τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστίν». 10 Ἄλλ' οἱ πάλαι, φησίν, ἀρνούμενοι καὶ δυσσεβείας εἰς τοῦτο κατολισθήσαντες, λαβόντες ἐν γλώσση τοὺς ἐμοὺς λόγους, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ἐμῆς γενόμενοι χειρὸς δεξιᾶς, ἐπιγνώσκονται τὸν Λυτρωτὴν, ὁμολογήσουσι λέγοντες πρὸς αὐτόν· «Θεός μου εἶ σύ». Χρῆμα τοιγαροῦν σωτήριον ἢ 15 σις, καὶ ὁδὸς εἰς ζωὴν ἀποφέρουσα τὴν ἀμήρουτον, τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας ἢ δύναμις

Στίχ 17-18. «Ἐξεγείρου, ἐξεγείρου, ἀνάστηθι, Ἱερουσαλήμ, ἢ πιούσα τὸ ποτήριον τοῦ θυμοῦ ἐκ χειρὸς Κυρίου. Τὸ ποτήριον γὰρ τῆς πτώσεως, τὸ κόνδου τοῦ θυμοῦ ἐξέ- 20 πιες καὶ ἐξεκένωσας, καὶ οὐκ ἦν ὁ παρακαλῶν σε ἀπὸ πάντων τῶν τέκνων σου, ὧν ἔτεκες· καὶ οὐκ ἦν ὁ ἀντιλαμβανόμενος τῆς χειρὸς σου, οὐδὲ ἀπὸ πάντων τῶν υἱῶν σου, ὧν ὕψωσας».

Ὡς πεσοῦση καὶ ἔτι κειμένη τῇ Ἰουδαίων Συναγωγῇ 25 προσδιαλέγεται, καὶ ἀναστῆναι κελεύει, μονονουχὶ χεῖρα διδούς καὶ κατοικτείρων ὡς Θεός. Καὶ οὐ δήπου φαμὲν σωματικὴν εἶναι τὴν ἔγερσιν, ὅτι μηδὲ τοιαύτην νοεῖσθαι προσήκει τὴν πτώσιν, νοητὴν δὲ μᾶλλον, ὡς ἐν ἀπιστίᾳ τετελεσμένην. Οὐκοῦν ἐν πίστει τὸ τῆς ἐν τούτοις ἀναστάσεως ἀγα- 30 θόν. Πεπτῶκασι γὰρ ὁμολογουμένως εἰς ὄλεθρον, οὐ προση-

εἶσαι ὁ Θεός μου». Πρόσεχε ὅτι ἐδῶ εἰσάγεται μὲ σαφήνεια καὶ πολὺ φανερά ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως στὸν Χριστό. Γιατὶ παλαιὰ, μολονότι μὲ πολλοὺς τρόπους θαυματουργοῦσε καὶ ἦταν στεφανωμένος μὲ τὴν ὑπέρλαμπρη καὶ ὑπερθαύμαστη λαμπρότητα αὐτῶν τῶν θαυμαστῶν ἔργων, ἀπὸ πολλῆ ἀσέβεια ἔλεγαν ὅτι ἀγνοοῦσαν τὸν Χριστό, ἐνῶ στ' ἀλήθεια δὲν τὸν ἀγνοοῦσαν, ἀλλὰ τὸ ἔλεγαν ὑβρίζοντάς τον. Γιατὶ εἶχαν τολμήσει ἀπὸ ὑπερβολικὴ ἐμβροντησία, ἢτοι ἀνοησία, καὶ ἐχθρόθεο φρόνημα νὰ ποῦν· «Ἐμεῖς γνωρίζομε ὅτι ὁ Θεὸς μίλησε στὸν Μωϋσῆ, αὐτὸς ὅμως δὲν γνωρίζομε ἀπὸ ποῦ προέρχεται»¹⁹. Ἀλλὰ οἱ παλαιοί, λέγει, ἐπειδὴ ἀρνοῦνταν καὶ εἶχαν ὀλισθήσει σὲ μεγάλη ἀσέβεια, παίρνοντας στὸ στόμα τους τὰ δικὰ μου λόγια κι ἀφοῦ μπῆκαν κάτω ἀπὸ τὴν σκέπη τῆς δεξιᾶς μου, θὰ γνωρίσουν τὸν Λυτρωτὴ καὶ θὰ τὸν ὁμολογήσουν λέγοντας πρὸς αὐτόν· «Ἐσὺ εἶσαι ὁ Θεός μου». Ἡ πίστη λοιπὸν εἶναι πράγμα σωτήριο καὶ δρόμος ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀτελείωτη ζωὴ καὶ ἡ δύναμη τῆς ὁμολογίας στὸν Χριστό.

Στίχ. 17-18. «Σήκω, Ἱερουσαλήμ, σήκω, στάσου ὄρθια, ἐσὺ ποὺ ἦπιες τὸ ποτήρι τοῦ θυμοῦ ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Κυρίου. Γιατὶ ἦπιες τὸ ποτήρι τῆς πώσης σου, ἀδειασες τὸ κύπελλο τοῦ θυμοῦ μέχρι τὴν τελευταία σταγόνα, καὶ δὲν ὑπῆρχε ἀπὸ ὅλα τὰ παιδιά σου ποὺ γένησες αὐτὸ ποὺ θὰ σὲ παρηγοροῦσε, δὲν ὑπῆρχε κάποιο ἀπὸ ὅλα τὰ παιδιά σου ποὺ ἀνάδειξες νὰ σὲ πιάσει ἀπὸ τὸ χέρι».

Ἀπευθύνει τὸ λόγο στὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων σὰ νὰ ἔχει πέσει καὶ νὰ εἶναι ἀκόμα κάτω πεσμένη, καὶ τὴν προστάζει νὰ σηκωθεί, δίνοντάς της κατὰ κάποιο τρόπο χεῖρα βοήθειας καὶ περιβάλλοντάς την ὡς Θεὸς μὲ εὐσπλαγχνία. Καὶ δὲν ἐννοοῦμε βέβαια ὅτι ἡ ἔγερσή της εἶναι σωματικὴ, γιατί οὔτε ἡ πώση πρέπει νὰ νοεῖται τέτοια, ἀλλὰ νοητὴ μᾶλλον, γιατί ἔχει συντελεσθεῖ μὲ τὴν ἀπιστία. Ἐπομένως τὸ ἀγαθὸ τῆς ἀνάστασης ἐδῶ βρῖσκεται στὴν πίστη. Ὁμολογουμένως ἔχουν πέσει στὸν ὄλεθρο,

κάμενοι μὲν τὸ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον κήρυγμα, προσε-
 σμηκότες δὲ μᾶλλον διδασκαλίαις τε καὶ ἐντάλμασιν ἀνθρώ-
 πων, καίτοι Θεοῦ λέγοντος ἐναργῶς διὰ φωνῆς Ἑσαίου·
 «Λαός μου, οἱ μακαρίζοντες ὑμᾶς, πλανῶσιν ὑμᾶς καὶ τὴν
 5 τρίβον τῶν ποδῶν ὑμῶν ταράττουσιν». Ἀειλογοῦντες γὰρ
 παρ' αὐτοῖς τὸν διὰ Μωσέως νόμον οἱ καθηγεῖσθαι λαχόν-
 τες καὶ συχνῶς ἐκεῖνο βοῶντες «Μακάριοί ἐσμεν, Ἰσραήλ,
 ὅτι τὰ ἀρεστὰ Κυρίου γνωστὰ ἡμῖν ἐστίν», ἀπεκόμιζον τῶν
 ὑπὸ χεῖρα τὸν νοῦν τῆς εἰς Χριστὸν ἀγάπης, καὶ τῆς αὐτοῦ
 10 χάριτος ἀλογεῖν ἀναπειθόντες, πεπλανήκασιν αὐτοὺς καὶ
 τὴν τρίβον τῶν ποδῶν αὐτῶν συνέχεον, ὀρθοποδεῖν οὐκ
 ἐῶντες, ἤγουν δι' εὐθείας ἔρχεσθαι τρίβου πρὸς τὴν ἐν πίστει
 δικαίωσιν, καίτοι τοῦ νόμου τελειοῦντος οὐδέν.

Οὐκοῦν, «Ἐξεγείρου», φησί· τοῦτό ἐστιν ἐναργῶς τὸ διὰ
 15 τῆς τοῦ Παύλου φωνῆς, «Ἐγείραι, ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα
 ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάνου σοι ὁ Χριστός». Καὶ μὴν κα-
 κεῖνο πρὸς τούτω· «Διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παρα-
 λελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε, καὶ τροχιάς ὀρθὰς ποιεῖτε
 τοῖς ποσὶν ὑμῶν». Ὅτι δὲ πρόπευσαν καὶ ἰσοπαλῆ ταῖς αὐ-
 20 τῶν δυσσεβείαις ἐκτετίκασιν δίκην ἐμπαροινήσαντες Χριστῶ
 καὶ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, τό γε ἦκον ἐπ' αὐτοῖς, θανάτῳ
 περιβαλεῖν τολμήσαντες, διαδείκνυσι λέγων· «Ἡ πιοῦσα τὸ
 ποτήριον τοῦ θυμοῦ ἐκ χειρὸς Κυρίου. Τὸ ποτήριον γὰρ τῆς
 πτώσεως, τὸ κόνδου τοῦ θυμοῦ ἐξέχεας καὶ ἐξεκένωσας». Καὶ
 25 «κόνδου» μὲν φησι τὸ κριμα, τὸ δέ, «Ἐξεκένωσας» ἐν τούτοις
 οὐχὶ τὸ «Ἐξέχεας» κατασημαίνειεν ἄν, ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον, ὡς
 Ἄπαν ἐκπέπωκας, τοῦτ' ἔστι πλήρη τὸν θυμὸν εἰσεδέξω τὸν
 παρὰ Κυρίου καὶ ἰσόρροπον τοῖς παρανομήμασιν ὑπομεμέ-
 νηκας τὴν ὀργήν. Κακοὶ γὰρ κακῶς ἀπολώλασι, τοῦτο μὲν
 30 πεπορθημένης αὐτῶν ἀπάσης τῆς χώρας, ὁμοῦ δὲ τοῖς Ἱερο-
 σολύμοις καὶ αὐτοῦ δὲ κατεμπρησθέντος τοῦ περιβοήτου

20. Ἦσ. 29, 3. Ματθ. 15, 9.

21. Ἦσ. 3, 12.

22. Βαρούχ 4, 4.

ἐπειδὴ δὲν ἀποδέχθηκα τὸ σωτήριο κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ πρόσεξαν διδασκαλίες καὶ ἐντολὲς ἀνθρώπων²⁰, μολονότι ὁ Θεὸς τοὺς ἔλεγε καθαρὰ μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἡσαΐα· «Λαέ μου, αὐτοὶ ποὺ σᾶς μακαρίζουν σᾶς παραπλανοῦν καὶ κλονίζουν τὸν δρόμο στὸν ὁποῖο βαδίζετε»²¹. Ἀναφέροντας διαρκῶς σ' αὐτοὺς τὸν νόμο τοῦ Μωϋσῆ ἐκεῖνοι ποὺ ἔλαχε νὰ εἶναι καθοδηγητές τους καὶ φωνάζοντας συχνά, «Εἴμαστε μακάριοι, Ἰσραηλιῖτες, γιατί γνωρίζομε αὐτὰ ποὺ ἀρέσουν στὸν Κύριο»²², ἀπομάκρυναν τὸ νοῦ ἐκείνων ποὺ ἐξουσίαζαν ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, καὶ πείθοντάς τους νὰ περιφρονοῦν τὴ χάρη του, τοὺς παραπλανοῦσαν καὶ μπέρδευαν τὸ βᾶδισμά τους, χωρὶς νὰ τοὺς ἀφήνουν νὰ βαδίζουν ὀρθά, δηλαδή νὰ πορεύονται ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο πρὸς τὴ δικαίωση μέσω τῆς πίστεως, ἂν καὶ ὁ νόμος δὲν παρεῖχε σὲ κανένα τὴν τελείωση.

«Σήκω, λοιπὸν λέγει· αὐτὸ εἶναι ὀλοφάνερα ἐκεῖνο ποὺ λέγει ὁ Παῦλος «Σήκω, ἐσὺ ποὺ κοιμᾶσαι, καὶ ἀναστήσου ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, καὶ θὰ σέ φωτίσει ὁ Χριστός»²³. Καὶ βέβαια καὶ ἐκεῖνο μαζί μ' αὐτό· «Σηκῶστε τὰ χαλαρωμένα χέρια καὶ τὰ παραλυμένα γόνατα, καὶ κάνετε ὀρθές τις πορεῖες τῶν ποδιῶν σας»²⁴. Ὅτι ὅμως ὑπέστησαν τὴν πρέπουσα καὶ ἀνάλογη μὲ τὴν ἀσέβειά τους τιμωρία ἐξαιτίας τῆς παραφροσύνης τους πρὸς τὸν Χριστὸ καὶ τόλμησαν, ὅσο ἐξαρτῶταν ἀπὸ αὐτούς, νὰ θανατώσουν τὸ ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς, τὸ δείχνει λέγοντας· «Ἐσὺ ποὺ ἤπιες τὸ ποτήρι τοῦ θυμοῦ ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Κυρίου. Γιατὶ τὸ ποτήρι τῆς πτώσης, τὸ κύπελλο τοῦ θυμοῦ του τὸ ἤπιες καὶ τὸ ἄδειασες μέχρι τέλους». Καὶ κύπελλο βέβαια λέγει τὴν δίκαια ἀπόφασή του, ἐνῶ «τὸ ἄδειασες» ἐδῶ δὲν σημαίνει τὸ «ἔχυσες», ἀλλὰ «τὸ ἤπιες ὅλο», δηλαδή δέχθηκες ἐπάνω σου ὅλο τὸ θυμὸ τοῦ Κυρίου καὶ ὑπόμεινες ὀργὴ ἀντίστοιχη πρὸς τὶς παρανομίες σου. Γιατὶ ἦταν κακοὶ καὶ χάθηκαν μὲ κακὸ τρόπο, ἀπὸ τὴ μὰ γιατί κυριεύθηκε ὅλη ἡ χώρα τους καὶ μαζί μὲ τὰ Ἱεροσόλυμα πυρπολύθηκε καὶ ὁ ἴδιος ὁ περιβόητος

23. Ἐφ. 5, 14.

24. Ἡσ. 35, 3. Ἐβρ. 12, 12-13. Παροιμ. 4, 26.

ναοῦ, καὶ προσέτι τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος ἀπολισθήσαντες καὶ τῆς τῶν ἁγίων ἀγέλης ἐξεωσμένοι. Τούτων δὲ ἀπάντων συμβεβηκότων σοι, φησί, καὶ οἶον μεμεθυσμένης πληρεστάτῳ θυμῷ, οὐδεὶς παρέστη τῶν σῶν τέκνων· οὐκ ἦν ὁ ἀντιλαμβανόμενος τῆς χειρός σου, οὐκ ἦν ὁ παρακαλῶν. Πλεῖστοι μὲν γὰρ ἦσαν παρ' αὐτοῖς Λευῖται καὶ ἱερεῖς, Γραμματεῖς τε καὶ Φαρισαῖοι, ταῖς παρὰ πάντων ἐντροφῶντες τιμαῖς, ὑψοῦ τε ἠρμένοι διὰ τε τὸ προὔχειν καὶ προεσθάναι τῶν ἄλλων, ἀλλ' οὐδεὶς ἐκ πάντων ἀπεσόβησε τῆς Ἰουδαίας τὴν συμφορὰν 10 τὴν ἐκ θείας ὀργῆς ἐπενηνεγμένην αὐτῇ. Οὐδεὶς ἦν τοσοῦτος ὅς, ἀφορήτοις ἐνειλημμένη κακοῖς, κἂν γοῦν μετρίαν παράκλησιν προσεπενεγκεῖν δυνάμενος. Οὐκοῦν ἠδίκησαν μὲν ἀπάγοντες αὐτοὺς τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης, καὶ ἀπαράδεκτον ποιεῖσθαι τὴν εἰς αὐτὸν ἀναπείθοντες πίστιν, ὦνησαν δὲ παν- 15 τελῶς οὐδὲν τοῖς τῆς ἀπωλείας βόθροις ἐνολισθήσαντες.

Στίχ. 19-20. «Δύο ταῦτα ἀντικείμενά σοι, καὶ τίς σοι συλλυπηθήσεται; Πτῶμα δὲ καὶ σύντριμμα, λιμὸς καὶ μάχαιρα· τίς σε παρακαλέσει; Οἱ υἱοὶ σου, οἱ ἀπορούμενοι, οἱ καθεύδοντες ἐπ' ἄκρου πάσης ἐξόδου, ὡς σευτλίον 20 ἠμίεφθον, οἱ πλήρεις θυμοῦ Κυρίου, ἐκλελυμένοι διὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ».

Πλεῖστα μὲν ἂν τις ἀπαριθμήσαιτο τὰ τοῖς Ἰουδαίοις συμβεβηκότα κακὰ κατὰ τὸν τῆς ἀλώσεως καιρὸν, τῆς ἐπί γε, φημί, Οὐεσπασιανοῦ καὶ Τίτου, ὅτε πᾶσα μὲν ἐνεπρόή- 25 σθη τῶν Ἰουδαίων ἡ χώρα, συμφορᾶς δὲ τρόπος οὐδεὶς ἐνέλειπεν αὐτοῖς, ἀλλ' εἰς ἄκρον παντὸς διεληλάκασι κακοῦ, προαπηγγελκότος καὶ τοῦτο αὐτοῖς τοῦ πάντων Σωτῆρος Χριστοῦ. Ἀπεκομίζετο μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν τοῦ Πιλάτου στρατιωτῶν ἐπὶ τὸν τοῦ σταυροῦ τόπον, ἐπειδὴ δὲ εἴ- 30 ποντο κλαίουσαι γυναῖκες αὐτῷ, στραφεῖς πρὸς αὐτὰς ἔφη· «Θυγατέρες Ἰερουσαλήμ, μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμοί, κλαίετε δὲ

ναός, κι ἔκτος ἀπὸ αὐτὸ ὀλίσθησαν ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τοὺς στὸν Θεὸ καὶ ἐκδιώχθηκαν ἀπὸ τὸ χορὸ τῶν ἁγίων. Ἐνῶ λοιπὸν σοῦ συνέβησαν, λέγει, ὅλα αὐτὰ καὶ ἐνεργοῦσες σὰν μεθυσμένη ἀπὸ τὸν ὑπερβολικὸ θυμὸ, κανένα ἀπὸ τὰ παιδιὰ σου δὲν σοῦ παραστάθηκε, δὲν ὑπῆρχε κάποιος νὰ σὲ κρατήσῃ ἀπὸ τὸ χέρι, δὲν ὑπῆρχε κάποιος νὰ σὲ παρηγορήσῃ. Ὑπῆρχαν βέβαια πάρα πολλοὶ Λευίτες καὶ ἱερεῖς, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ποὺ ἀπολάμβαναν τιμὲς ἀπὸ ὅλο τὸν κόσμον, καὶ ἦταν ψηλὰ ἀνεβασμένοι, ἐπειδὴ ὑπερεῖχαν καὶ ἦταν προϊστάμενοι τῶν ἄλλων, ἀλλὰ κανένας ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς δὲν ἀπομάκρυνε τὴ συμφορὰ τῆς Ἰουδαίας ποὺ καταφέρθηκε ἀπὸ τὴ θεία ὀργή. Κανένας δὲν ἦταν τόσο ἰκανός, ὥστε, περιπλεγμένοι ἀπὸ τὰ ἀφόρητα δεινὰ, νὰ μπορέσῃ νὰ τοὺς προσφέρει ἔστω τὴν παραμικρὴ παρηγοριά. Τοὺς ἔβλαψαν λοιπὸν ἀπομακρύνοντάς τοὺς ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ πείθοντάς τοὺς νὰ μὴ δεχτοῦν τὴν πίστη σ' αὐτόν, καὶ δὲν τοὺς ὠφέλησαν καθόλου ὅταν γλίσθησαν στὰ βάραιθρα τῆς ἀπώλειας.

Στίχ. 19-20. «Δύο εἶναι τὰ δυσάρεστα γιὰ σένα, καὶ ποιὸς θὰ γίνῃ κοινωνὸς στὴ λύπη σου; Πτώση καὶ συντριβή, πείνα καὶ σφαγή· ποιὸς θὰ σὲ παρηγορήσῃ; Τὰ παιδιὰ σου τὰ στερημένα, ποὺ κοιμοῦνται στὶς ἄκρες κάθε δρόμου σὰν μισοδρασμένο τεῦτλα, ποὺ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ τὸν θυμὸ τοῦ Κυρίου, καὶ παραλυμένα ἀπὸ τὰ πλήγματα τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ».

Πάρα πολλὰ κακὰ θὰ μποροῦσε ν' ἀπαριθμήσει κανεὶς ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶχαν συμβεῖ στοὺς Ἰουδαίους κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἄλωσης, ἐννοῶ στὶς ἡμέρες τοῦ Βεσπασιανοῦ καὶ τοῦ Τίτου, ὅταν πυρπολήθηκε ὅλη ἡ χώρα τῶν Ἰουδαίων, καὶ κανένα εἶδος συμφορᾶς δὲν τοὺς ἔλειψε, ἀλλ' ἔφτασαν στὸ ἔπακρο κάθε κακοῦ, ποὺ τοὺς τὸ εἶχε προαναγγεῖλει κι αὐτὸ ὁ Σωτὴρας τῶν ὅλων Χριστός. Μεταφερόταν δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Πιλάτου στὸν τόπο τοῦ σταυροῦ, ἐπειδὴ ὅμως ἀκολουθοῦσαν γυναῖκες ποὺ ἔκλαιγαν, γύρισε σ' αὐτὲς καὶ εἶπε· «Μὴν κλαῖτε, γυναῖκες τῆς Ἱερουσαλήμ, γιὰ μένα, ἀλλὰ νὰ κλαῖτε γιὰ σᾶς καὶ

ἐφ' ὑμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν». Καὶ πάλιν· «Ὅταν εἰδῆτε κυκλομένην ἀπὸ στρατοπέδων τὴν Ἱερουσαλήμ, τότε ἐρεῖτε τοῖς ὄρεσι, Καλύψατε ἡμᾶς, καὶ τοῖς βουνοῖς, Πέσετε ἐφ' ἡμᾶς». Καὶ διὰ πλείστων ὄσων τῆς ἀνηκέστου συμφο-
 5 ρᾶς τὸ βάρος προαπηγγέλλετο διὰ προφητῶν ἁγίων. Ταῦτα δὲ νῦν ἢ τῶν προκειμένων ἡμῖν στίχων ὠδίνει δύναμις Ὡ γὰρ ἄθλία, φησὶν, Ἱερουσαλήμ, «δύο σοι ταῦτα ἀντίκειται», φησὶν, ἀντὶ τοῦ, μάχεται καὶ πολεμεῖ. Καὶ ποῖα ταῦτά ἐστι; «Πτώμα καὶ σύντριμμα, λιμός καὶ μάχαιρα».

10 Ἐν τούτοις μὲν, ὡς ἐν βραχεῖ καὶ συνεσταλμένως, ἢ τοῦ πολέμου συμφορὰ σημαίνεται. Πλὴν ἐκεῖνο ἀθρητέον οὐ παρεμμένως. Τέσσαρας γὰρ ἀπαριθμησάμενος, δύο φησὶν αὐτά. «Πτώμα» γὰρ, ἔφη, καὶ «σύντριμμα» καὶ «λιμὸν» καὶ «μάχαιραν». Καὶ τί ἄρα φαμέν; ἢ πῶς ἂν εἶεν δύο τὰ ὀνομα-
 15 σμένα; Καὶ εἰ πλειόνων ἔχοιεν δόξαν, τὰ ἐπόμενα τοῖς πρώτοις ὁ προφητικὸς ἐν τούτοις συνάπτει λόγος. Οἷόν τί φημι· Ἔπεται πάντως τῷ πίπτειν ἢ συντριθῆ, καὶ τῷ λιμῷ μάχαιρα, τοῦτ' ἔστιν ὁ θάνατος. Δύο δὲ οὖν τὰ πρώτα, τοῦτ' ἔστι πτώμα καὶ λιμός, ἐπόμενα δὲ τούτοις, σύντριμμα τε καὶ μά-
 20 χαιρα. Τούτων οὖν ἄρα, φησὶ, συμβεδηκότων, τίς ὁ ἐπαμύναται δυνάμενος καὶ ἀποσοβῆσαι τῆς συμφορᾶς τὴν ἔφοδον; Τοῦτο γὰρ ἢ παράκλησις ἐνθάδε δηλοῖ. Ἄρα γὰρ, φησὶν, ἀρκέσουσιν υἱοί σου πρὸς τοῦτο; καίτοι καὶ αὐτοὺς ἔστιν ἰδεῖν ἐξηπορημένους, τοῦτ' ἔστιν οὐδὲν ἔχοντας, ὁ βουλεύονται τε
 25 καὶ δράσουσιν εἰς παραψυχὴν ἑαυτοῖς, εἰς ὄνησιν τῶν ἰδίων ψυχῶν. «Καθεύδουσι γὰρ ἐπ' ἄκρου πάσης ἐξόδου».

Κατασκήψαντος γὰρ τοῦ πολέμου, τῆς Ἰουδαίων χώρας ἐξέδραμον οἱ δυνατοί, καὶ κατειλήφασιν τὰς τῆς χώρας ἐσχα-
 30 τιάς, ἵνα εἶεν ἔτοιμοι πρὸς φυγὴν. Οἱ μὲν γὰρ ὡς πρὸς ὁμόρους τοὺς Αἰγυπτίους, οἱ δὲ καὶ ὡς γείτονα τῶν Μωαβιτῶν, ἤγουν τὰς ἐτέρας τῶν προσοίκων ἐθνῶν καταλαμβάνειν ἠπειγόντο χώρας. Ἦσαν δὲ «ἐπ' ἄκρου πάσης ἐξόδου»,

τὰ παιδιὰ σας»²⁵. Καὶ πάλι· «Ὅταν δεῖτε περικυκλωμένη ἀπὸ στρατὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, τότε θὰ πεῖτε στὰ ὄρη, Σκεπᾶστε μας, καὶ στὰ βουνά, Πέσετε ἐπάνω μας»²⁶. Μὲ πᾶρα πολλές ἐπίσης προφητεῖες τῶν ἁγίων προφητῶν προαναγγελλόταν τὸ μέγεθος τῆς ἀθεράπευτης συμφορᾶς. Αὐτὰ ἐπισείουν τώρα οἱ ἐξεταζόμενοι αὐτοὶ στίχοι. Γιατὶ λέγει· Ὡ δύστυχη Ἱερουσαλήμ, «αὐτὰ τὰ δύο πράγματα βρίσκονται ἀπέναντί σου», ἀντὶ νὰ πεῖ, σὲ μάχονται καὶ σὲ πολεμοῦν. Καὶ ποιὰ εἶναι αὐτὰ; Ἡ πτώση καὶ ἡ συντριβή, ἡ πείνα καὶ ἡ σφαγή.

Μὲ αὐτὰ βέβαια, μὲ συντομία καὶ περιληπτικά, δηλώνεται ἡ συμφορὰ τοῦ πολέμου. Πλὴν ὅμως πρέπει νὰ ἐξετάσομε ὄχι ἀδιάφορα ἐκεῖνο. Ἐνῶ ἀνέφερε τέσσερα πράγματα, τὰ περιορίζει σὲ δύο· γιατί εἶπε, «πτώση καὶ συντριβή, πείνα καὶ σφαγή». Τί μπορούμε λοιπὸν νὰ ποῦμε; Ἡ πῶς μποροῦν νὰ γίνουν δύο αὐτὰ ποὺ ἀναφέρθηκαν; Ἀκόμα κι ἂν θεωροῦνται αὐτὰ περισσότερα, ὁ προφητικὸς λόγος τὰ ἐπόμενα τὰ συνδέει μὲ τὰ πρῶτα. Ἐνοῶ τὸ ἐξῆς μ' αὐτό· Ἀκολουθεῖ ὅπωςδήποτε τὴν πτώση ἢ συντριβή, καὶ τὴν πείνα ἢ μάχαιρα, δηλαδή ὁ θάνατος. Δύο λοιπὸν τὰ πρῶτα, δηλαδή ἡ πτώση καὶ πείνα, ἀκόλουθα αὐτῶν εἶναι ἡ συντριβή καὶ ἡ σφαγή. Ἐχοντας λοιπὸν γίνει αὐτά, ποιὸς μπορεῖ ν' ἀντισταθεῖ καὶ ν' ἀπομακρύνει τὴν ἔφοδο τῆς συμφορᾶς; Γιατὶ αὐτὸ δηλώνει ἐδῶ ἡ παρηγοριᾶ. Ἄραγε, λέγει, θὰ ἐπαρκέσουν τὰ παιδιὰ σου γι' αὐτό; Ἄν καὶ βέβαια μπορεῖ νὰ δοῦμε ὅτι κι αὐτὰ στεροῦνται τὰ πάντα, δηλαδή δὲν ἔχουν τίποτε, ὥστε νὰ σκεφθοῦν καὶ νὰ πράξουν πρὸς παρηγοριᾶ καὶ ὠφέλεια τῶν ψυχῶν τους. Γιατὶ «κοιμοῦνται στὶς ἄκρες κάθε ἐξόδου τῆς πόλης».

Ὅταν δηλαδή ξέσπασε ὁ πόλεμος βγῆκαν οἱ δυνατοὶ ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων καὶ κατέλαβαν τὰ ἀπόμακρα μέρη τῆς χώρας, γιὰ νὰ εἶναι ἔτοιμοι πρὸς φυγή. Ἄλλοι δηλαδή βιάζονταν νὰ καταφύγουν στοὺς Αἰγυπτίους ποὺ ἦταν γείτονες, καὶ ἄλλοι στοὺς γείτονές τους Μωαβῖτες, ἢ τὶς περιοχὲς τῶν γειτονικῶν ἔθνῶν. Διέμειναν δηλαδή «στὶς ἄκρες κάθε ἐξόδου», ἥτοι στὶς

25. Λουκᾶ 23, 28.

26. Λουκᾶ 21, 20 καὶ 23, 30.

ἔστιν, ἐν ταῖς ἐσχατιαῖς τῆς γῆς, ὡς ἔφην· οὐκ ἐρηγορότες, ἤγουν δραῖσαι τι δυνάμενοι τῶν ὅσα ἐστὶν οὐκ ἀσυντελεῆ τοῖς παθοῦσιν εἰς ὄνησιν, ἀλλ' οἷον μεμεθυσμένοι καὶ καρηδαροῦντες καὶ κείμενοι, παρειμένοι τε οὕτω τὰς φρένας καὶ
 5 ἐκλελυμένοι τὸν νοῦν, «ὡς σεντλίον ἠμίεφθον». Καὶ ποία τούτων ἢ πρόφασις; Πεπλήρωνται γὰρ θυμοῦ Κυρίου, αἰτία τε τῆς ἐκλύσεως αὐτοῖς αὕτη γέγονε. Πεφύκαμεν γὰρ αἰεί πως, ὅτε καὶ ταῖς εἰς λῆξιν καὶ ἀπαρακλήτοις βαλλόμεθα συμφοραῖς, μονονουχὶ καὶ ἐξεστηκότα τὸν νοῦν ἔχειν ἐν ἑαυ-
 10 τοῖς, καὶ οὐδένα πόρον εὐρίσκειν τὸν διασῶσαι δυνάμενον, θεηλάτου μάλιστα καθ' ἡμῶν ὄντος τοῦ κακοῦ

Στίχ. 21-23. «Διὰ τοῦτο ἄκουε, τεταπεινωμένη καὶ μεθύουσα οὐκ ἀπὸ οἴνου. Οὕτω λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ κρι-
 15 τήριον τῆς πώσεως, τὸ κόνδου τοῦ θυμοῦ, καὶ οὐ προσθήσῃ πιεῖν αὐτὸ ἔτι, καὶ δώσω καὶ ἐμβαλῶ αὐτὸ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀδικησάντων σε καὶ τῶν ταπεινωσάντων σε, οἱ εἶπαν τῇ ψυχῇ σου· Κύψον ἵνα παρέλθωμεν, καὶ ἔθη-
 20 κας τῇ γῇ ἴσα τὰ μέσα σου, ἔξω τοῖς πορευομένοις».

Κατοικτεῖροντος οἱ λόγοι, καὶ ἀνασειράζοντος μὲν τοὺς θυμούς, ἀνιέντος δὲ μᾶλλον εἰς εὐθυμίαν αὐτούς. «Τεταπεινωμένην» γὰρ ὀνομάζει καὶ «μεθύουσαν». Ἰκαναὶ γάρ, ὡς ἔφην, αἱ πέρα μέτρου συμφοραὶ καὶ εἰς ἔσχατον κακοῦ κατενεγκεῖν τοὺς ἀλισκομένους, καὶ μεθύουσαι τοὺς πεπονθότας,
 25 πλὴν οὐκ ἀπ' οἴνου, καθά φησι. Τὸ γὰρ Κυρίου ποτήριον, οὐκ αἰσθητὸν νοεῖται ποθεῖν, οὐδὲ τὸ ἐν αὐτῷ κρᾶμα τοιοῦτον, ὡς καὶ νοεῖσθαι κοινόν. Ἔθος δὲ μᾶλλον τῇ θεοπνεύστῃ Γραφῇ ποτήριον ὀνομάζειν τὴν ἐκνεμηθεῖσαν ἐκάστῳ μοῖραν, ἢ ἀδίκῳ τυχόν, ἢ καὶ ἀγαθῷ. Οἷόν τί φημι· Ψάλλει καὶ
 30 φησι περὶ τῶν ἀλιτηρίων ὁ θεσπέσιος Δαβίδ· «Πῦρ καὶ θεῖον καὶ πνεῦμα καταιγίδος ἢ μερὶς τοῦ ποτηρίου αὐτῶν». Κλη-

ἄκρες τῆς χώρας, ὅπως εἶπα. Δέν βρίσκονταν σέ ἐγρήγορη, δέν μποροῦσαν δηλαδή νά κάνουν κάτι ἀπό ὅσα συντελοῦν στήν ὠφέλεια αὐτῶν πού ὑποφέρουν, ἀλλά σάν μεθυσμένοι, μέ βαρῦ κεφάλι καί πεσμένοι κάτω, μέ παραλυμένο τὸ μυαλὸ καί ἔξαχρειωμένο τὸ νοῦ, «σάν τεῦτλα μισοβρασμένα». Καί ποιὰ ἦ αἰτία γι' αὐτά; Ἦταν γεμάτοι ἀπὸ τὴν ὀργή ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου, καὶ αὐτὸ ἦταν ἡ αἰτία τῆς παράλυσής τους. Γιατὶ πάντοτε ἀπὸ τὴ φύση μας κατὰ κάποιον τρόπο, ὅταν δεχόμαστε χτυπήματα ἀπὸ ἔσχατες καὶ ἀπαρηγόρητες συμφορές, χάνομε κατὰ κάποιον τρόπο τὸ νοῦ μας καὶ δέν βρίσκομε καμμιά διέξοδο ἱκανὴ νά μᾶς σώσει, καὶ μάλιστα ἂν τὸ κακὸ εἶναι σταλμένο ἀπὸ τὸν Θεό.

Στίχ. 21-23. «Γι' αὐτὸ ἄκουε, ἐσὺ ἡ ταπεινωμένη καὶ μεθυσμένη ὄχι ἀπὸ κρασί. Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς πού κρίνει τὸν λαό του· Νά, πῆρα ἀπὸ τὸ χέρι σου τὸ ποτήρι τῆς πώσης, τὸ κύπελλο τοῦ θυμοῦ, καὶ δέν θὰ ξαναπιεῖς πιά ἀπὸ αὐτό· θὰ τὸ δώσω καὶ θὰ τὸ βάλω στὸ χέρι ἐκείνων πού σέ ἀδίκησαν καὶ σέ ταπείνωσαν, πού σοῦ εἶπαν ἀπαιτητικά· Σκύψε νά περάσομε· καὶ ἔσκυψες καὶ ἔκανες ἴση μέ τὴ γῆ τὴ μέση σου γιὰ ἐκείνους πού περνοῦσαν ἀπὸ πάνω σου».

Αὐτὰ εἶναι λόγια κάποιου πού δείχνει εὐσπλαχνία, πού περιορίζει τὴν ὀργή του καὶ παρέχει ἀνακούφιση στήν ψυχὴ τους. Καθόσον τὴν ὀνομάζει «ταπεινωμένη καὶ μεθυσμένη». Γιατί, ὅπως εἶπα, οἱ ὑπέρομετρος συμφορές ἔχουν τὴ δύναμη καὶ νά ὀδηγήσουν αὐτοὺς πού χτυποῦν στὸ ἔσχατο κακὸ, καὶ μεθοῦν αὐτοὺς πού ὑποφέρουν ἀπὸ αὐτές, πλὴν ὅμως ὄχι ἀπὸ κρασί, ὅπως εἶπα. Γιατὶ τὸ ποτήρι τοῦ Κυρίου δέν νοεῖται αἰσθητό, οὔτε τὸ κρασί πού περιέχει εἶναι τέτοιο, ὥστε νά νοεῖται κρασί κοινό, ἀλλὰ εἶναι συνήθεια τῆς θεόπνευστης Γραφῆς νά ὀνομάζει ποτήρι τὸ μερίδιο πού δόθηκε στὸν καθένα, εἴτε τυχὸν εἶναι ἄδικο αὐτό, εἴτε καλὸ. Ἐννοῶ τὸ ἕξῃς μ' αὐτό· Ψάλλει ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ καὶ λέγει γιὰ τοὺς ἀσεβεῖς· «Φωτιὰ καὶ θειάφι καὶ θύελλα καὶ καταιγίδα ἡ μερίδα τοῦ ποτηριοῦ»²⁷. Αὐτὸς ὁ κληρὸς ἔχει ἐτοιμασθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό

ρος οὗτος ἠντρεύεσται παρὰ Θεοῦ τοῖς οὐκ εἰδόσιν αὐτόν, καὶ ψῆφος αὐτοῦς ἢ παγχάλεπος καταλήψεται. Πῦρ γὰρ ὡσπερ καὶ θεῖον ἐκπίνοντες, διηνεκῆ καὶ ἀνίκητον ὑπομένουσι δίκην. Ἀρμόσειε δ' ἂν δικαίῳ παντὶ τὸ χρῆναι λέγειν
 5 «Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἐπικαλέσομαι». Τὸ γὰρ ὅλως εἰδέναί τε καὶ ἐπικαλεῖσθαι τὸν τῶν ὄλων Κύριον, γένοιτ' ἂν τοῖς τοῦτο δοῶν εἰωθόσι σωτήριον κροᾶμα.

Οὐκοῦν οὐκ ἀπὸ οἴνου φησὶ μεμεθύσθαι τὴν Ἱερουσα-
 10 λὴμ ὃ τὰ δίκαια κρίνων Θεός, ἀλλ' ἐξ ἀνηκέστου συμφορᾶς καὶ δυσπραγίας οὐ φορητῆς. Δίκαια δὲ κρίνει, τοῖς μὲν ἀγαθοῖς τὸν εἰκότα κλῆρον ἐκνενηκῶς, τοῖς γε μὴν οὐκ οὔσι τοιούτοις ἐπιτιμῶν, ἴν', ἑαυτῶν ἀμείνους ἀναδεδειγμένοι, τῶν μὲν τῆς φαυλότητος τρόπων ἀποφοιτήσειαν, μεταστή-
 15 σειαν δ' ἂν τὸ φρόνημα πρὸς γε τὸ θούλεσθαι φρονεῖν τε καὶ δοῶν τὰ τοῖς θείοις αὐτοῦ δοκοῦντα νόμοις. Πλὴν «ἰδού», φησὶν, «εἴληφα τὸ ποτήριον τῆς πώσεως ὡς ἐκ χειρός σου, καὶ οὐ προσθήσῃ ἔτι πιεῖν αὐτό». Κεκλήσεται γάρ, ὡς ἔφην, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐντροφήσει μεθ' ἡμῶν τοῖς
 20 ἄνωθεν ἀγαθοῖς. Ἔσται δὲ καὶ αὕτη χαρισμάτων μέτοχος ἱερῶν καὶ πλοῦτον ἔξει πνευματικόν. Καὶ τούτου μάρτυς ὁ προφήτης λέγων «Διότι ἡμέρας πολλὰς καθίσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, οὐκ ὄντος βασιλέως, οὐδὲ ὄντος ἄρχοντος, οὐκ οὔσης θυσίας, οὐδὲ ὄντος θυσιαστηρίου, οὐδὲ ἱερατείας, οὔτε
 25 δῆλων καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιστρέψουσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἐπιζητήσουσι Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν καὶ Δαβὶδ τὸν βασιλέα αὐτῶν, καὶ ἐκοθήσονται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν». Δαβὶδ γὰρ ἐν τούτοις τὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα Χριστὸν ὁ προφητικὸς
 30 ὀνομάζει λόγος. Καὶ τούτου σαφῆς ἀπόδειξις. τεθνεῶτος καὶ ἤδη τοῦ θεσπεσίου Δαβὶδ πλείσταις ὄσαις ὑστερον γενεαῖς γενέσθαι τὴν προφητείαν.

Οὐκοῦν ἕως μὲν οὕτω κέκληται πρὸς τὴν διὰ πίστεως

για ὅσους δὲν τὸν γνωρίζουν, καὶ θὰ πέσει ἐπάνω τους ἡ βαρύτερη ἀπόφαση. Πίνοντας κατὰ κάποιον τρόπο φωτιά καὶ θειάφι, ὑπομένουν ἀτελείωτη καὶ ἀκατανίκητη τιμωρία. Ἀρμόζει λοιπὸν στὸν κάθε δίκαιον νὰ λέγει· «Θὰ πιῶ τὸ ποτήρι σωτηρίας καὶ θὰ ἐπικαλεσθῶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου»²⁸. Γιατὶ τὸ νὰ γνωρίζουν γενικὰ καὶ νὰ ἐπικαλοῦνται τὸν Κύριο τῶν ὅλων θὰ γίνει, γι' αὐτοὺς ποὺ συνηθίζουν νὰ ἐνεργοῦν ἔτσι, σωτήριο κρασί.

Δὲν μέθυσε λοιπὸν λέγει ὁ δικαιοκρίτης Θεὸς ἡ Ἱερουσαλήμ ἀπὸ κρασί, ἀλλὰ ἀπὸ ἀθεράπευτη συμφορὰ καὶ ἀνυπόφορη κακοπραγία. Καὶ κρίνει δίκαια, ἀπονέμοντας στοὺς δίκαιους τὸν κληροποῦ τοὺς ταιριάζει, ἐνῶ τοὺς ἄλλους ποὺ δὲν εἶναι τέτοιοι τοὺς ἐπιτιμᾷ, ὥστε, ἀναδεικνύοντας τὸν ἑαυτὸ τους καλύτερο, ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τοὺς τρόπους τῆς φαυλότητος, καὶ νὰ μεταβάλουν τὸ φρόνημά τους, ὥστε νὰ θέλουν νὰ σκέπτονται καὶ νὰ πράττουν τὰ σύμφωνα μὲ τοὺς θείους νόμους του. Ἄλλ' ὅμως λέγει· «Νά, πῆρα τὸ ποτήρι τῆς πώσης ἀπὸ τὰ χέρια σου καὶ δὲν θὰ πιεῖς πιά ἀπὸ αὐτό». Γιατὶ θὰ κληθεῖ, ὅπως εἶπα, στὴν ἐπίγνωση τοῦ Χριστοῦ καὶ θ' ἀπολαύσει μαζί μας τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, καὶ θὰ εἶναι κι αὐτὴ μέτοχος τῶν ἱερῶν χαρισμάτων καὶ θὰ λάβει πλοῦτο πνευματικό. Καὶ μάρτυρας αὐτοῦ εἶναι ὁ προφήτης ποὺ λέγει· «Γιατὶ πολλὲς ἡμέρες θὰ παραμείνουν οἱ Ἰσραηλῖτες χωρὶς νὰ ἔχουν βασιλιά, οὔτε ἄρχοντα, οὔτε θυσίαι, οὔτε θυσιαστήρια, οὔτε ἱερατεῖο, οὔτε τὰ ἀποκαλυπτικά τῶν ἀποφάσεων τοῦ Θεοῦ δηλαδὴ. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ οἱ Ἰσραηλῖτες θὰ ἐπιστρέψουν καὶ θὰ ἀναζητήσουν τὸν Κύριο τὸν Θεὸ τους καὶ τὸν Δαβὶδ τὸν βασιλιά τους καὶ θὰ ἐκπλαγοῦν μὲ τὸν Κύριο καὶ τὰ ἀγαθὰ του στὸ τέλος τῶν ἡμερῶν»²⁹. Δαβὶδ βέβαια ἐδῶ ὀνομάζει ὁ λόγος τοῦ προφήτη τὸν κατὰ σάρκα ἀπόγονο τοῦ Δαβὶδ Χριστό. Καὶ σαφὴς ἀπόδειξη αὐτοῦ εἶναι, ὅτι εἶχε ἤδη πεθάνει ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ καὶ ἡ προφητεία ἔγινε ὕστερα ἀπὸ πολλὰς γενεάς.

Ὅσο ἀκόμα λοιπὸν δὲν εἶχε κληθεῖ στὴ χάρη μέσω τῆς πίστε-

28. Ψαλμ. 115, 4.

29. Ὡσηέ 3, 4-5.

χάριν, οὕτω τὸ ποτήριον ἀπέθετο τῆς ὀργῆς, ἐπειδὴν δὲ τῇ
 πίστει τιμήσει Χριστόν, τότε δὴ πάντως ληφθήσεται μὲν
 παρ' αὐτῆς τὸ ποτήριον, ἐντροφήσει δὲ καὶ αὐτὴ τοῖς ἄλ-
 λοις ἀγαθοῖς ὁμοῦ, περὶ ὧν γέγραπται, ὅτι «Ἐπιλήσονται
 5 τὴν θλίψιν αὐτῶν τὴν πρώτην, καὶ οὐ μὴ ἀναβῆ αὐτῶν ἐπὶ
 τὴν καρδίαν· ἔσται δὲ μᾶλλον ἀγαλλίαμα καὶ εὐφροσύνη
 αἰώνιος ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν. Ἀπέδρα γὰρ ὀδύνη, λύπη,
 καὶ στεναγμός». Πλὴν ὅταν ληφθῆ τὸ ποτήριον ἀπ' αὐτῆς,
 δοθήσεται τῷ τῶν ἀδικησάντων αὐτὴν ἔσμῳ. Ἠδίκησαν δὲ

10 κατὰ τίνα τρόπον; Ὁρθοποδεῖσαι μὴ συγχωρήσαντες, μήτε
 μὴν ἀνώμητον ἐλάσαι τρίβον, δι' ἧς δύνασθαι, τὴν εὐάρε-
 στον τῷ Θεῷ κατορθοῦντας ζωὴν καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πο-
 λιτείας τὴν φαιδρότητα κατημφισμένους, ὁμοῦ τοῖς πι-
 στεύσασιν εἰς Χριστόν εἰς τὴν ἄνω καταντῆσαι πόλιν.

15 Τίνες οὖν ἄρα νοηθεῖεν οἱ ἀδικήσαντες αὐτήν; Ὅσον
 μὲν γὰρ ἦκεν εἰς τὸ πρόχειρόν τε καὶ ἐμφανὲς εἰπεῖν, πρῶ-
 τον μὲν οἱ καθηγεῖσθαι λαχόντες τῆς Συναγωγῆς, οἱ δὴ μᾶ-
 λιστα τὸ ποτήριον ἐκπεπώκασιν τοῦ θυμοῦ. Ὅσω γὰρ δια-
 πρεπεστέραν εἶχον παρὰ τοὺς ἄλλους τὴν εὐθυμίαν, τοσοῦ-
 20 τω φορτικωτέραν ἐσχίκασι τοῦ πολέμου τὴν ἔφοδον, τιμῆς
 καὶ δόξης, πλούτου καὶ τρυφῆς, καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ ζῆν ἐξω-
 θούμενοι. Εἰ δὲ χρὴ τι καὶ τῶν κεκρυμμένων εἰπεῖν (ἀναγ-
 καῖον δὲ οἶμαι καὶ τοῦτο), φαμὲν ἠδίκησθαι τὴν τῶν Ἰου-
 δαίων Συναγωγὴν οὐκ ἀπὸ γε τῶν καθηγεῖσθαι λαχόντων

25 μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀπὸ σκαιότητος διαβολικῆς, οὐκ ἐώ-
 σης αὐτοὺς τὸ θεῖον εἰς νοῦν εἰσδέξασθαι φῶς, ἵνα δὴ συν-
 εῖεν τὸν καλοῦντα πρὸς σωτηρίαν, τὸν δικαιοῦντα τὸν ἀσε-
 βῆ καὶ ἀπαλλάττοντα δίκης καὶ τῶν τοῦ θανάτου δεσμῶν
 ἐξέλκοντα, φημὶ δὴ Χριστόν. Καὶ τούτου μάρτυς ὁ Παῦλος,
 30 ὡδὶ γεγραφώς «Εἰ δὲ καὶ ἔστι κεκαλυμμένον τὸ Εὐαγγέλι-
 ον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ κεκαλυμμένον, ἐν οἷς ὁ

ως, δὲν εἶχε ἀπομακρύνει τὸ ποτήρι τῆς ὀργῆς, ὅταν ὅμως θὰ τιμήσει τὸν Χριστὸ μὲ τὴν πίστη, τότε θὰ παρθεῖ ἀπὸ αὐτὴν τὸ ποτήρι καὶ θὰ ἀπολαύσει καὶ αὐτὴ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους τὰ ἀγαθὰ, γιὰ τὰ ὅποια ἔχει γραφεῖ: «Θὰ λησμονήσουν τὴν πρώτη θλίψη τους καὶ δὲν θὰ τὴν ξανανοιώσουν στὴν ψυχὴ τους, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ καταπλημμυρίσουν τὰ κεφάλια τους ἀπὸ ἀγαλλίαση καὶ εὐφροσύνη αἰώνια. Γιατὶ ἐξαφανίσθηκαν ἡ ὀδύνη, ἡ λύπη καὶ ὁ στεναγμός»³⁰. Ὅμως ὅταν παρθεῖ ἀπὸ αὐτὴν τὸ ποτήρι, θὰ δοθεῖ στὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ τὴν ἀδίκησαν. Καὶ μὲ ποιὸ τρόπο τὴν ἀδίκησαν; Δὲν τὴν ἀφήσαν νὰ βαδίσει ὀρθά, οὔτε νὰ πορευθεῖ σὲ δρόμο ἄμεμπτο, μὲ τὴν ὁποία θὰ μπορούσαν, κατορθώνοντας τὴν εὐάρεστη στὸν Θεὸ ζωὴ καὶ φορώντας τὴ φαιδρότητα τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας, νὰ καταλήξουν μαζὶ μὲ ὅσους πίστεψαν στὸν Χριστὸ στὴν οὐράνια πόλη.

Ποιοὶ λοιπὸν μπορούν νὰ θεωρηθοῦν ὅτι τὴν ἀδίκησαν; Μιλώντας ἔτσι πρόχειρα καὶ ἀπὸ τὰ φαινόμενα, λέμε πρῶτον ἐκεῖνοι ποὺ ἔλαχε νὰ εἶναι καθοδηγητὲς τῆς Συναγωγῆς, οἱ ὅποιοι κυρίως ἦπιαν τὸ ποτήρι τοῦ θυμοῦ. Ὅσο δηλαδή πιὸ ξεχωριστὴ ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἶχαν τὴν εὐχάριστη ζωὴ, τόσο πιὸ βαριά δέχθηκαν τὴν ἔφοδο τοῦ πολέμου, χάνοντας τιμὴ καὶ δόξα, πλοῦτο καὶ ἀπόλαυση, καὶ ἀκόμα καὶ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ τους. Ἄν ὅμως πρέπει νὰ ποῦμε κάτι καὶ γιὰ τὶς ἀφανεῖς ἀδικίες (εἶναι κι αὐτὸ νομίζω ἀπαραίτητο), λέμε ὅτι ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων εἶχε ἀδικηθεῖ ὄχι μόνο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔλαχε νὰ εἶναι ἡγέτες της, ἀλλὰ βέβαια καὶ ἀπὸ τὴν κακότητα τοῦ διαβόλου, ποὺ δὲν τοὺς ἀφήνε νὰ δεχθοῦν στὸ νοῦ τους τὸ θεῖο φῶς, ὥστε νὰ γνωρίσουν ἐκεῖνον ποὺ τοὺς καλοῦσε στὴ σωτηρία, ποὺ δικαιώνει τὸν ἀσεβῆ³¹ καὶ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν τιμωρία, σύροντας ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου, ἐννοῶ βέβαια τὸν Χριστό. Καὶ μάρτυρας αὐτοῦ εἶναι ὁ Παῦλος ποὺ ἔχει γράψει τὰ ἐξῆς «Κι ἂν συμβαίνει νὰ εἶναι κρυμμένο τὸ εὐαγγέλιό μας, εἶναι κρυμμένο γιὰ ἐκείνους ποὺ χάνονται, στοὺς ὁποίους ὁ

31. Ρωμ. 4, 5.

Θεός τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ διαυγάσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς δόξης Χριστοῦ».

Ναὶ μὴν καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ταῖς Ἰουδαίων ἀγέλαις ἔφη τι
 5 συμβῆναι τοιοῦτον, καὶ διήλεγξεν ἑναργῶς, ὡς ἐκ πνεύματος ἀκαθάρτου σκληροὶ γεγόνασι καὶ ἀπειθεῖς, καὶ εἰς πᾶν ὀτιοῦν ἀπεφέροντο τῶν κακῶν. Ἔφη γάρ, ὅτι «Ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, πορεύεται δι' ἀνύδρων τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυσιν· καὶ ὅταν μὴ εὔρη, ὑπο-
 10 στρέφει», φησί, «λέγον· Ὑποστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον· τότε παραλαμβάνει ἕτερα ἑπτὰ πονηρὰ πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ, καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χείρονα τῶν προτέρων. Οὕτως ἔσται τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ». Λελατρεύκασι μὲν
 15 γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ τοῖς αὐτόθι θεοῖς, καὶ ἦν ἐν αὐτοῖς τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα. Ἐπειδὴ δὲ λελύτρωνται διὰ Μωσέως καὶ τῶν πρακτέων τὸν ὀριστὴν ἐδέχοντο νόμον (ἤκουον λέγοντος ἑναργῶς· «Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις»), ἀπελήλαται τῆς καρδίας αὐτῶν καὶ
 20 τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐσχήκασι ἐν ἑαυτοῖς τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, οὔτε μὴν ἔνοικον ἐδέξαντο διὰ πίστεως τὸν Ἰησοῦν («Κατοικεῖ γὰρ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ πίστεως» καθὰ γέγραπται), σχολάζοντα τὸν τρόπον τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο καὶ ἀκάθαρτον πνεῦμα τεθεαμένον, εἰσελήλατο πάλιν
 25 καὶ κατώκησεν ἐν αὐτοῖς, καὶ γέγονεν αὐτοῖς τὰ ἔσχατα χείρονα τῶν πρώτων.

Ὅτι δὲ καὶ τὸν προδότην ἐν μαθηταῖς τοιοῦτον γενέσθαι παρεσκεύασεν ὁ τῆς ἀσεβείας εὐρετῆς οὐκ ἀσυμφανές. Γέγραπται γάρ, ὅτι μετὰ τὸ ψωμίον εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν ὁ Σα-
 30 τανᾶς. Οὐκοῦν τετιμώρηται μὲν ἢ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῇ, κατασκοτιζόντος αὐτὴν τοῦ Σατανᾶ, καὶ οὐκ ἔωντος ἰδεῖν τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι τὸ τοῦ κόσμου φῶς, τοῦτ' ἔστι Χρι-

θεός του κόσμου αυτού τύφλωσε τὴ διάνοια τῶν ἀπίστων, γιὰ νὰ μὴ λάμψει μέσα τους ὁ φωτισμὸς τοῦ Εὐαγγελίου τῆς δόξας τοῦ Χριστοῦ»³².

Ἄλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς εἶπε στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων ὅτι θὰ συμβεῖ κάτι τέτοιο καὶ τοὺς ἔλεγξε ὀλοφάνερα, ὅτι ἔγιναν σκληροὶ καὶ ἀνυπάκουοι ὠθούμενοι ἀπὸ πνεῦμα ἀκάθαρτο καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ ὁρμουῖσαν σὲ ὅποιοδήποτε κακό. Γιατὶ εἶχε πεῖ· «Ὅταν τὸ ἀκάθαρτο πνεῦμα βγεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο περνᾷ ἀπὸ ξηρὸς τόπους ζητώντας ἀνάπαυση, καὶ ὅταν δὲν βρεῖ, ἐπιστρέφει», λέγει, «καὶ λέγει· Θὰ ἐπιστρέψω στὸ σπίτι μου ἀπὸ ὅπου ἔφυγα. Τότε παίρνει μαζί του ἄλλα ἑπτὰ πονηρὰ πνεύματα πιο πονηρὰ ἀπὸ τὸ ἴδιο, καὶ μπαίνοντας κατοικοῦν ἐκεῖ, καὶ γίνονται γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνο τὰ ἔσχατα χειρότερα ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Ἔτσι θὰ γίνει μ' αὐτὴ τὴν αἰσχρὴ γενεά»³³. Γιατὶ προσκύνησαν στὴν Αἴγυπτο τοὺς ἐκεῖ θεοὺς καὶ ὑπῆρχε μέσα τους τὸ ἀκάθαρτο πνεῦμα. Ὅταν ὅμως τοὺς ἀπελευθέρωσε ὁ Μωϋσῆς καὶ δέχθηκαν τὸ νόμο πὸ ὅριζε τί ἔπρεπε νὰ πράττουν (τὸν ἀκούγαν νὰ τοὺς λέγει φανερὰ· «Τὸν Κύριο τὸν Θεό σου θὰ προσκυνήσεις, κι αὐτὸν μόνο θὰ λατρεύσεις»³⁴), ἐκδιώχθηκε ἀπὸ τὴν καρδιά τους καὶ τὸ ἀκάθαρτο πνεῦμα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχαν μέσα τους τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, οὔτε καὶ δέχθηκαν μέσω τῆς πίστεως ἔνοιό τους τὸν Ἰησοῦ (γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «κατοικεῖ στὶς καρδιές μας μέσω τῆς πίστεως»³⁵), βλέποντας ἄδειο τὸν τόπο τὸ ἀρχαῖο ἐκεῖνο καὶ ἀκάθαρτο πνεῦμα μπῆκε πάλι μέσα τους καὶ κατοίκησε σ' αὐτούς, καὶ τοὺς ἔγιναν τὰ τελευταῖα τους χειρότερα ἀπὸ τὰ πρῶτα.

Ὅτι ὅμως καὶ τὸν προδότη μαθητὴ του τὸν ἔκανε νὰ γίνει τέτοιος ὁ ἐφευρέτης τῆς ἀσέβειας εἶναι ὀλοφάνερο. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ μετὰ τὸ ψωμί που πῆρε μπῆκε μέσα του ὁ Σατανᾶς. Τιμωρήθηκε λοιπὸν ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων καθὼς τὴν εἶχε σκοτίσει ὁ Σατανᾶς καὶ δὲν τὴν ἄφηνε νὰ δεῖ μὲ τὰ μάτια τοῦ νοῦ τὸ φῶς τοῦ κόσμου³⁶, δηλαδή τὸν Χριστό. Ὅταν ὅμως κλήθηκε νὰ

32. Β' Κορ. 4, 3-4.

34. Δευτ. 6, 13. Μαθ. 4, 10.

33. Μαθ. 12, 43-45.

35. Ἐφ. 3, 17.

36. Ἰω. 8, 12.

στόν. Ἐπειδὴ δὲ κέκληνται πρὸς ἐπιστροφήν, δέδοται δὲ τὸ ποτήριον τοῦ θυμοῦ καὶ τὸ κόνδυ τῆς πτώσεως εἰς χεῖρας τῶν ἀδικησάντων αὐτήν· τετιμώρηνται αἱ πονηραὶ καὶ ἀντικείμεναι δυνάμεις, καθιέντος αὐτὰς εἰς ἄδην τοῦ πάντων
 5 Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ σειραῖς ζόφου ταρταρώσας, παρέδωκεν εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας κολασομένους τηρεῖν. Αὗται γὰρ ἦσαν αἱ λέγουσαι Ἱερουσαλήμ, «κύψον ἵνα παρέλθωμεν», ἢ δὲ ὑπετίθει τὰ μέσα τῇ γῇ τοῖς δι' αὐτῆς πορευομένοις, τοῦτ' ἔστιν ἑαυτὴν ὑπέστρωσε καὶ ὑπετίθει τοῖς ἐθέλου-
 10 σι καταπατεῖν. Τοῦτο δὲ δρωῖσιν αἱ πονηραὶ δυνάμεις, ὅταν ἴδωσι ψυχὴν παρειμένην καὶ τὸν ἴδιον παραρῶρίπτουσαν νοῦν, εἰς τὸ ὑποκειῖσθαι θέλειν εὐκόλως ταῖς ἑαυτῶν ἀνοσίαις καὶ θεομισέσι βουλαῖς.

BIBLION Ε', ΤΟΜΟΙ ΕΞ'.

15

ΤΟΜΟΣ Α'.

ΚΕΦ. 52, στίχ. 1. «Ἐξεγείρου, ἐξεγείρου, Σιών· ἔνδυσαι τὴν ἰσχύν σου, Σιών, καὶ ἔνδυσαι τὴν δόξαν σου, Ἱερουσαλήμ, πόλις ἡ ἁγία· οὐκέτι προστεθήσεται διελθεῖν διὰ σοῦ ἀπερίτμητος καὶ ἀκάθαρτος».

20 Σιών τε καὶ Ἱερουσαλήμ ἀκούων ἐν τούτοις, μὴ πόλεις ἀπλῶς τὰς ἐκ λίθων ἐγηγερμένας καταδηλοῦσθαι νομίσης, σημαίνει δὲ μᾶλλον τῆς προφητείας ὁ λόγος τῶν κεκλημένων διὰ τῆς πίστεως τὴν ὁμήγουριν, ἧγουν Ἐκκλησίαν, ἔκ τε τῶν Ἰουδαϊκῶν ταγμάτων καὶ ἐξ ἔθνῶν. Τό γε μὴν, «Ἐξε-
 25 γείρου», λέγων, καὶ μάλα συχνῶς, δαψιλεστάτην αὐτοῖς χαρίζεται τὴν παράκλησιν. Ὡσπερ γάρ, καθά φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος, «Οὐ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις», οὕτως, ἔνθα πολὺ τὸ πικρὸν τῆς δίκης,

ἐπιστρέψει καὶ δόθηκε τὸ ποτήρι τοῦ θυμοῦ καὶ τὸ κύπελλο τῆς πτώσης στὰ χέρια ἐκείνων ποὺ τὴν ἀδίκησαν, τιμωρήθηκαν οἱ δυνάμεις τοῦ πονηροῦ ποὺ τὴν πολεμοῦσαν, ρίχνοντάς τους ὁ Σωτήρας ὅλων Χριστὸς στὸν ἄδη, καὶ ἀφοῦ τοὺς ἄλυσόδεσε στὰ ζοφερὰ τάρταρα, τοὺς παρέδωσε νὰ φυλάγονται ἐκεῖ γιὰ τὴν κόλασή τους κατὰ τὴν κρίση τῆς μεγάλης ἡμέρας. Γιατὶ αὐτὲς ἦταν ποὺ ἔλεγαν· «Ἱερουσαλήμ, σκύψε νὰ περάσομε ἀπὸ ἐπάνω σου», κι αὐτὴ ἔπεφτε μέχρῃ τὸ χῶμα γι' αὐτοὺς ποὺ θὰ περνοῦσαν, δηλαδή ἔστρωνε τὸ σῶμα τῆς κάτω καὶ ἔπεφτε κάτω σ' αὐτοὺς ποὺ ἤθελαν νὰ τὴν πατοῦν. Αὐτὸ βέβαια κάνουν οἱ πονηρὲς δυνάμεις, ὅταν δοῦν μιὰ ψυχὴ παραλυμένη ποὺ περιφρονεῖ τὸ νοῦ τῆς καὶ θέλει νὰ ὑποκύπτει εὐκόλα στὶς ἀνόσιες καὶ θεομίσητες βουλές τους.

ΒΙΒΛΙΟ Ε'-ΛΟΓΟΙ ΕΞΙ

ΛΟΓΟΣ Α'.

ΚΕΦ. 52. στίχ. 1. «Σήκω, Σιών, σήκω ἐπάνω. Φόρεσε τὴ δύναμή σου, Σιών, καὶ ντύσου τὴ δόξα σου, Ἱερουσαλήμ, σὺ ἡ πόλη ἡ ἁγία. Δὲν θὰ περάσει πιά μέσα ἀπὸ σένα ἐχθρὸς ἀπερίτμητος καὶ ἀκάθαρτος».

Ἀκούγοντας στὸ ἐδάφιο αὐτὸ Σιών καὶ Ἱερουσαλήμ, μὴ νομίσεις ὅτι δηλώνονται ἀπλῶς οἱ πόλεις οἰκοδομημένες μὲ πέτρες, ἀλλὰ μᾶλλον ὁ λόγος τῆς προφητείας ὑποδηλώνει τὸ σύνολο ἐκείνων ποὺ ἔχουν κληθεῖ στὴν πίστη, δηλαδή τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ἀποτελούμενη ἀπὸ τὶς τάξεις τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνῶν. Λέγοντας τὸ «Σήκω ἐπάνω» καὶ πολὺ συχνά, τῆς χαρίζει πλουσιοπάροχη καὶ ἄφθονη τὴν παρηγοριά. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς, καθὼς λέγει ὁ πάνσοφος Παῦλος, «Ὅπου πλεόνασε ἡ ἁμαρτία, ἐκεῖ ὑπερπλεόνασε ἡ χάρις»³⁷, ἔτσι, ὅπου ὑπάρχει πολὺ

37. Ρωμ. 5,20.

ἐκεῖ ἰσοπαλῆς ταῖς συμφοραῖς παράκλησις, μᾶλλον δὲ πολὺ λίαν τῶν ἀμυδρῶν ἀμφιλαφεστέρα. Ἐνδύσασθαι δὲ προστέταχε τὴν ἰσχὺν αὐτῆς, καὶ πρὸς γε τούτῳ τὴν δόξαν. Καὶ ἰσχὺς μὲν ἢ κατ' ἐνέργειαν πρακτικὴ νοοῖτ' ἂν εἰκότως, καθ' ἣν ἢ ἐκάστου ψυχὴ πρὸς τόδε τι τυχὸν τῶν πρακτέων ἴεται σὺν φρονήματι νεανικῶ, δόξα δὲ τίς ἂν ἕτερος εἴη, παρὰ τὸν τῆς δόξης Κύριον, ὅς ἐστι Χριστός, πρὸς ὃν πού φησι καὶ ὁ θεσπέσιος Μελωδός, ποτὲ μὲν, ὅτι «Ἐξεγέρθητι, ἢ δόξα μου», ποτὲ δὲ πάλιν περὶ παντός τοῦ πιστεύοντος εἰς αὐτόν, ὅτι «Τὸ καύχημα τῆς δυνάμεως αὐτῶν σὺ εἶ»; Ἐνδυσόμεθα δὲ τίνα τρόπον τὴν τε δόξαν καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτήν, διεσάφησεν ἡμῖν ὁ πάνσοφος Παῦλος. Ἐφη δὲ πάλιν «Ἐνούσασθε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίαν». Καὶ προσ-
 15 ἐτι τούτῳ «Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε». Ναὶ μὴν καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας ὡς ἐν τάξει γυναικὸς πολυτρόπως ὠραισμένης τὸ τῆς Ἐκκλησίας πρόσωπον εἰσκεκόμικε λέγων «Ἀγαλλιᾶσθω ἢ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ. Ἐνέδυσε γὰρ με ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα
 20 εὐφροσύνης». Ἀμφιον οὖν ἄρα Χριστὸς ἀγίῳ παντὶ προπωδέστατον, καὶ χιτῶν εὐφροσύνης τῆς νοητῆς, πρόξενος ἡμῖν ἰσχύος καὶ δόξης.

«Ἀγίαν δὲ πόλιν» ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν. Ἠγιάσθητε γὰρ οὐ διὰ γε τῆς κατὰ νόμον λατρείας (τετελείωκε γὰρ
 25 ὁ νόμος οὐδένα), ἀλλὰ σύμμορφος γενομένη Χριστῷ καὶ τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως κοινωνός, κατὰ μέθεξιν δηλονότι τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ἐν ᾧ καὶ ἐσφραγίσθημεν εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως, πάντα ῥύπον ἀποनिψάμενοι καὶ ἀπάσης κηλίδος ἀπηλλαγμένοι. Δεδικαιώμεθα γὰρ διὰ πίστεως
 30 τῆς εἰς αὐτόν, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν ἀσφάλειαν πεπλουτήκαμεν, καὶ οἷον τετειχίσμεθα τῇ παρ' αὐτοῦ

πικρή τιμωρία, ἐκεῖ δίνεται ἰσόβαθη μὲ τις συμφορὲς παρηγοριᾶ, καὶ μᾶλλον πολὺ πλουσιότερη ἀπὸ τις μηδαμινὲς συμφορὲς. Πρόσταξε νὰ ντυθεῖ τὴν δύναμὴ τῆς καὶ μαζὶ καὶ τὴ δόξα τῆς. Καὶ δύναμη βέβαια μπορεῖ κατὰ εὐλόγο λόγο νὰ νοηθεῖ ἢ πρακτικὴ ἐνέργεια, στὴν ὁποία ἡ ψυχὴ τοῦ καθενὸς ὁρμᾷ μὲ φρόνημα νεανικὸ, ἐνῶ δόξα ποιὸς ἄλλο μπορεῖ νὰ εἶναι, παρὰ ὁ Κύριος τῆς δόξας, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Χριστός, πρὸς τὸν ὁποῖο λέγει κάπου καὶ ὁ θεσπέσιος Μελωδός, ἄλλοτε, «Σήκω ἐπάνω, σὺ ἡ δόξα μου»³⁸, καὶ ἄλλοτε πάλι γιὰ τὸν καθένα πὺ πιστεύει σ' αὐτόν· «Τὸ καύχημα τῆς δύνάμης αὐτῶν εἶσαι ἐσύ»³⁹. Καὶ μὲ ποιὸ τρόπο θὰ φορέσομε τὴ δόξα καὶ τὴν ἰσχὺ μας τὸ διασάφησε ὁ πάνσοφος Παῦλος. Εἶπε πάλι· «Ντυθεῖτε τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, καὶ μὴ φροντίζετε γιὰ τὴ σὰρκα καὶ τὶς ἐπιθυμίες τῆς»⁴⁰. Καὶ αὐτὸ ἐπίσης· «Ὅσοι ἔχετε βαπτισθεῖ στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἔχετε ντυθεῖ τὸν Χριστό»⁴¹. Ἀλλὰ καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας παρουσιάζει τὸ πρόσωπο τῆς Ἐκκλησίας προσωποποιημένο μὲ πολυστολισμένη γυναίκα λέγοντας· «Ἄς γεμίσει ἀγαλλίαση ἡ ψυχὴ μου ἐξαιτίας τοῦ Κυρίου. Γιατὶ μοῦ φόρεσε ἔνδυμα σωτηρίας καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης»⁴². Εἶναι λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἔνδυμα πὺ ἀρμόζει σὲ κάθε ἅγιο καὶ χιτῶνας εὐφροσύνης τῆς πνευματικῆς, πὺ μᾶς γίνεται πρόξενος δύνάμης καὶ δόξας.

«Πόλη ἁγία» βέβαια ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησία. Γιατὶ ἀγιάσθηκε ὄχι σύμφωνα μὲ τὴ λατρεία τοῦ νόμου (γιατὶ ὁ νόμος δὲν πρόσφερε σὲ κανένα τὴν τελείωση), ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ γίνῃ σύμμορφη⁴³ μὲ τὸν Χριστὸ καὶ νὰ καταστῆ κοινωνὸς τῆς θείας του φύσης, δηλαδὴ μετέχοντας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μὲ τὸ ὁποῖο καὶ σφραγισθήκαμε γιὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἀπολύτρωσης, ἔχοντας ξεπλύνει κάθε ρύπο καὶ ὄντας καθαροὶ ἀπὸ κάθε κηλίδα. Γιατὶ δικαιωθήκαμε μέσω τῆς πίστεως σ' αὐτόν⁴⁴ καὶ δεχθήκαμε πλοῦσια ἀπὸ αὐτόν τὴν ἀσφάλεια σὲ ὅτιδήποτε, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο περιτειχισθήκαμε ἀπὸ τὴ χάρη του, ἀπομακρύνοντας ἀπὸ

41. Γαλ. 3, 27.

42. Ἡσ. 61, 10.

43. Ρωμ. 8, 29.

44. Ρωμ. 5, 1.

χάριτι, πᾶσαν ἡμῶν ἀποσοβοῦντος ἔφοδον διαβολικὴν καὶ
 τὰς τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων ἀγρίας ἐπαναστάσεις. Καὶ
 τοῦτο διδάσκει λέγων ὡς πρὸς γε τὴν Σιών, ἤγουν τὴν Ἱε-
 ρουσαλήμ, ἣτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος. «Οὐκέτι
 5 προστεθήσεται διελθεῖν διὰ σοῦ ἀπερίτμητος καὶ ἀκάθα-
 ρος». Ἱστορικῶς μὲν γὰρ τοιῶσδε συνήσεις τὸ εἰρημένον.
 Τὰ περίοικα τῆς Ἱερουσαλήμ ἔθνη, ἀπερίτμητα καὶ ἀκά-
 θαρτα νοηθεῖεν ἄν, οὔτε Θεὸν εἰδότα τὸν φύσει καὶ ἀλη-
 θῶς, οὔτε μὴν τὴν διὰ γε τοῦ νόμου λαχόντα παιδαγωγίαν.
 10 ἐμάχοντο δέ, καὶ μάλα συχνῶς, πρὸς τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσρα-
 ῆλ, ὥστε καὶ ἀμείνους ὀραῖσθαι πλεισταχοῦ τῆς ἐνούσης δυ-
 νάμεως αὐτοῖς, μονονουχὶ δὲ καὶ παρήεσαν δι' αὐτῆς, ὡς
 ἐρῶμένην ὑπὸ πόδας ἔχοντες αὐτήν. Ἀπὸ δὲ τῶν ἱστορι-
 κῶς συμβαινόντων ἔσθ' ὅτε, φέρε, διαπλάττωμεν τὰ πνευ-
 15 ματικά. Τὰ τῶν δαιμονίων στίφη, τοῦτ' ἐστὶν οἱ κοσμοκρά-
 τες τοῦ σκότους τούτου, καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ βέβηλος Σατα-
 νᾶς, τὰς οὐπὼ γεγενημένας ὑπὸ Θεῶ ψυχᾶς ὑπὸ πόδας
 ἔχουσι καὶ οἷον διέρχονται δι' αὐτῶν, ἐγκόπτοντος οὐδε-
 νός, ἤγουν ἐπαμύνοντος. ἐπειδὴν δὲ Θεῶ προσωκλειωμένοι
 20 δόξαν καὶ ἰσχὺν ἔχωσιν αὐτόν, τότε δὴ, τότε πεπαύσεται τὰ
 τῆς ἐκείνων πλεονεξίας. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Παρεμβαλεῖ
 ἄγγελος Κυρίου κύκλω τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ῥύσε-
 ται αὐτούς». Ἀπερίτμητοι οὖν καὶ ἀκάθαρτοι νοηθεῖεν ἄν
 αἱ βδελυραὶ καὶ βέβηλοι καὶ ῥύπου παντὸς ἐμποητικαὶ καὶ
 25 πονηραὶ καὶ ἀντικείμεναι δυνάμεις

Στίχ. 2. «Ἐκτίναξαι τὸν χοῦν, καὶ ἀνάστηθι, καὶ κάθι-
 σον, Ἱερουσαλήμ. Ἐκδυσαι τὸν δεσμὸν τοῦ τραχήλου
 σου, ἢ αἰχμάλωτος θυγάτηρ Σιών».

Καυχημάτων ἀγιοπρεπῶν ἀποφαίνει λοιπὸν ἐπιστήμο-
 30 να, καὶ τίνα τρόπον ἐνδύσεται τὴν ἰσχὺν τοῦ βραχίονος αὐ-
 τῆς, καὶ πρὸς γε τούτῳ τὴν δόξαν διδάσκει σαφῶς. Πρῶτον

ἐμᾶς κάθε διαβολικὴ ἔφοδο καὶ τὶς ἀγριεὶς ἐξεγέρσεις τῶν ἀντίθετων δυνάμεων. Καὶ αὐτὸ τὸ διδάσκει λέγοντας πρὸς τὴ Σιών, ἦτοι τὴν Ἱερουσαλήμ, πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ⁴⁵. «Δὲν θὰ περάσει πιά ἀπὸ ἐσένα ἀπερίτμητος καὶ ἀκάθαρτος». Τὸν λόγο αὐτὸν νὰ τὸν ἐννοήσεις ἀπὸ ἱστορικὴ ἀποψη ὡς ἐξῆς: Τὰ γύρω ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ ἔθνη θὰ ἐννοσηθοῦν ὡς ἀπερίτμητα καὶ ἀκάθαρτα, γιατί δὲν γνωρίζουν οὔτε τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό, οὔτε καὶ τοὺς ἔλαχε ἡ παιδαγωγία μέσω τοῦ νόμου, καὶ πολὺ συχνά πολεμοῦσαν ἐναντίον τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραηλιτῶν, ὥστε σὲ πάρα πολλές περιπτώσεις νὰ ἀναδεικνύονται ἀνώτερα ἀπὸ τὴ δύναμη ἐκείνων, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο περνοῦσαν καὶ ἀπὸ πάνω της, ἀφοῦ τὴν εἶχαν ριγμένη στὰ πόδια τους. Ἀπὸ τὰ ὅσα ὁμως συνέβησαν πολλές φορές ἱστορικά, ἅς διαμορφώσουμε τὰ πνευματικά. Τὰ πλήθη τῶν δαιμονίων, δηλαδή οἱ κοσμοκράτορες τοῦ σκότους αὐτοῦ⁴⁶, καὶ μαζὶ μ' αὐτοὺς ὁ βέβηλος Σατανᾶς, τὶς ψυχές πού δὲν ἔχουν περιέλθει ἀκόμα κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ Θεοῦ, τὶς ἔχουν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους καὶ εἶναι σὰ νὰ περνοῦν πάνω ἀπὸ αὐτὲς, χωρὶς νὰ τοὺς ἐμποδίζει κανένας ἢ νὰ τοὺς πολεμᾷ. «Ὅταν ὁμως οἰκειοποιηθοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ γίνει αὐτὸς δόξα καὶ δύναμή τους, τότε πιά, τότε σταματᾷ ἡ τυραννικὴ ἐξουσία ἐκείνων. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Ἄγγελος Κυρίου θὰ περιβάλει μὲ φρουρὰ ὀλόγυρα αὐτοὺς πού τὸν φοβοῦνται καὶ θὰ τοὺς σώσει»⁴⁷. Ἀπερίτμητοι λοιπὸν καὶ ἀκάθαρτοι μποροῦν νὰ νοηθοῦν οἱ σιχαμερὲς καὶ βέβηλες καὶ πρόξενες κάθε εἶδους ἀκαθαρσίας καὶ πονηρὲς καὶ ἀντιμαχόμενες δυνάμεις.

Στίχ. 2. «Τίναξε τὸ χῶμα ἀπὸ πάνω σου, σήκω καὶ κάθισε, Ἱερουσαλήμ, βγάλε τὰ δεσμὰ ἀπὸ τὸν τράχηλό σου, σὺ ἡ αἰχμάλωτη θυγατέρα Σιών».

Τὴν παρουσιάζει στὴ συνέχεια νὰ γνωρίζει ποιὲς τιμὲς ἀρμόζουν στοὺς ἁγίους, καὶ μὲ ποιὸν τρόπο θὰ φορέσει τὴ δύναμη τοῦ βραχίονά της, καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ διδάσκει μὲ σαφήνεια καὶ τὴ δόξα

μὲν ἀποτινάξασθαι κελεύει τὸν χοῦν, ἀναστῆναί τε οὕτω, καθίσαι τε καὶ ἐκδύσασθαι τὸν δεσμὸν τοῦ τραχήλου· καὶ χοῦν ἐν τούτοις, καθάπερ ἐγῶμαι, νοεῖσθαι προσήκει τὸ γεῶδες φρόνημα καὶ τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν τὴν ἀκαθαρσί-
 5 αν. Ὡσπερ γὰρ τοῖς χαμαὶ κειμένοις πᾶσά πως ἀνάγκη χοῦ καὶ κόνεως ἀναπίμπλασθαι, κατὰ τὸν ἴσον οἶμαι τουτονὶ τρόπον καὶ τοῖς τὸν νοῦν ἔχουσι χαμαιῶριφῆ καὶ γεῶδες τὸ φρόνημα, οἱ τῆς σαρκικῆς ἀκαθαρσίας ἐνιζάνουσι λογισμοί. Χρὴ τοιγαροῦν ἡμᾶς κεκλημένους εἰς οἰκειότητα τὴν πνευ-
 10 ματικὴν, τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, καὶ αὐτὸν ἐνδύσασθαι μέλλοντας ὡς ἰσχὺν καὶ δόξαν, προαποτινάξασθαι τὸ χοϊκὸν καὶ γεῶδες φρόνημα, καὶ προκαθᾶραι τὸν νοῦν, καί, καθὰ φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος, ἐκδύσασθαι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας
 15 τῆς ἀπάτης, καὶ ἐνδύσασθαι τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν. Τοῦτο δράσαντες, ἀνιστάμεθα, τοῦτ' ἔστιν ὀρθῶ καὶ βεβηκότι κεχρημέθα νῶ καὶ ἐρηρυσμένη καρδιά, κατὰ γε τὸ ἐτέρωθί που δι' ἐνὸς τῶν προφητῶν εἰρημένον παρὰ Θεοῦ· «Στήσον σεαυτήν, Σιών».

20 Ψάλλει δέ που καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, ὅτι «Ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου, καὶ κατεύθυνε τὰ διαδήματά μου». Γέγραπται δὲ καὶ ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν «Ὁ Θεὸς κάθηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ», τοῦτ' ἔστι τὸ ἀραρός τε καὶ ἰδρυμένον τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας ἔχει διηνεκῶς Σωματικὸν γὰρ οὐδὲν
 25 ἐπὶ Θεοῦ νοεῖσθαι πρέπει. Ἐψεται δὲ τῶ καθίσαι, τοῦτ' ἔστι τῶ βέβαιόν τε καὶ ἰδρυμένον ἐσχηκέναι τὸ φρόνημα, καὶ τὸ ἐκδύσασθαι τὸν δεσμὸν τοῦ τραχήλου. «Σειραῖς μὲν γὰρ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται», ὑπενηνέμεθα δὲ καὶ ὑπὸ ζυγὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Σατανᾶ. Ἄλλ' ἐν
 30 Χριστῶ καὶ τούτων ἐλευθερούμεθα, καὶ διαρῶρήξαντες τοὺς ἄδεσμούς αὐτῶν, καθὰ γέγραπται, καὶ ἀπορῶρήψαντες ἀφ'

48. Ἐφ. 4, 22 καὶ Κολ. 3, 9-10.

49. Ἰερ. 38, 21.

50. Ψαλμ. 39, 3.

της. Κατὰ πρῶτον προστάζει νὰ τινάξει τὸ χῶμα ἀπὸ πάνω της καὶ ἔτσι νὰ σηκωθεί καὶ νὰ καθίσει καὶ ν' ἀποβάλει τὸ δεσμὸ ἀπὸ τὸν τράχηλό της. Καὶ «χῶμα» ἐδῶ πρέπει νὰ νοήσομε, νομίζω, τὸ γήινο φρόνημα καὶ τὴν ἀκαθαρσία τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν. Γιατί, ὅπως αὐτοὶ ποὺ βρίσκονται κάτω πεσμένοι κατ' ἀνάγκη εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ χῶμα καὶ σκόνη, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, νομίζω, καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὸ νοῦ πεταμένο στὰ χαμηλὰ καὶ τὸ φρόνημα γήινο κατακαθίζουν οἱ λογισμοὶ τῆς σαρκικῆς ἀκαθαρσίας. Πρέπει λοιπὸν ἐμεῖς ποὺ ἔχομε κληθεῖ σὲ πνευματικὴ οἰκειότητα μὲ τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ μέλλομε νὰ τὸν φορέσομε ὡς δύναμη καὶ δόξα, ν' ἀποτινάξομε ἀπὸ πρὶν τὸ χοϊκὸ καὶ γεῶδες φρόνημα καὶ νὰ καθαρίσομε προηγουμένως τὸ νοῦ, καὶ ὅπως λέγει ὁ πάνσοφος Παῦλος, «νὰ ξεντυθοῦμε τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο ποὺ φθείρεται ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες τῆς ἀπάτης, καὶ νὰ ντυθοῦμε τὸ νέο ποὺ ἀνακαινίζεται σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ του»⁴⁸. «Ὅταν τὸ κάνομε αὐτὸ σηκωνόμαστε, δηλαδή ἀποκτοῦμε νοῦ ὀρθὸ καὶ σταθερὸ καὶ ἀκλόνητη καρδιά, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθεῖ κάπου ἄλλοῦ ἀπὸ τὸν Θεὸ μέσω κάποιου προφήτη· «Ἐνόρθωσε τὸν ἑαυτὸ σου, Σιών»⁴⁹.

Ψάλλει ἐπίσης κάπου καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Στερέωσε τὰ πόδια μου πάνω στὴν πέτρα καὶ ὁδήγησε τὰ βήματά μου»⁵⁰. Ἐχει γραφεῖ καὶ στὸ βιβλίο τῶν Ψαλμῶν· «Ὁ Θεὸς κάθεται ἐπάνω στὸν ἅγιο θρόνο του»⁵¹, δηλαδή ἔχει στὸν αἰῶνα τὴ σταθερότητα καὶ τὴν ἐδραίωση τῆς βασιλείας του. Γιατί στὸν Θεὸ δὲν πρέπει νὰ νοοῦμε τίποτε τὸ σωματικὸ. Στὸ «κάθεται», στὸ νὰ ἔχει δηλαδή βέβαιον καὶ σταθερὸ φρόνημα, ἀκολουθεῖ καὶ ἡ ἀποτίναξη τοῦ δεσμοῦ ἀπὸ τὸν τράχηλο. Γιατί «ὁ καθένας σφίγγεται ἀπὸ τὶς ἀλυσίδες τῶν δικῶν του ἁμαρτιῶν»⁵², καὶ ἔχομε μπεῖ καὶ κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Σατανᾶ. Ἀλλὰ μὲ τὴ χάρις τοῦ Χριστοῦ ἐλευθερωνόμαστε καὶ ἀπὸ αὐτὰ, καὶ σπάζοντας τὰ δεσμὰ αὐτῶν⁵³, ὅπως ἔχει γραφεῖ, καὶ ἀποτινάζοντας ἀπὸ πάνω μας

51. Ψαλμ. 46, 9.

52. Παροιμ. 5, 22.

53. Ψαλμ. 2, 3.

ἑαυτῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν, ἐλευθέρω τε καὶ ἀνεμμένῳ φρονή-
 ματι κατορθοῦμεν τὸ ἀγαθόν. Οὕτω πού φησι πρὸς ἡμᾶς δι'
 ἑνὸς τῶν προφητῶν ὁ τῶν ὅλων Θεός· «Καὶ ἐξελεύσεσθε καὶ
 σκιρτήσετε ὡς μοσχάρια ἐκ δεσμῶν ἀνεμμένα, καὶ καταπατή-
 5 σετε ἀνόμους· διότι ἔσονται ὡς σποδὸς ὑποκάτω τῶν ποδῶν
 ὑμῶν». Ἐπιφέρων δὲ τούτοις, «Ἡ αἰχμάλωτος θυγάτηρ Σι-
 ῶν», πρῶτον μὲν ἐφίησιν ἐννοεῖν, ὅτι κατοικτεῖρει Θεὸς τοὺς
 ὑπὸ ζυγὰ πεσόντας διαβολικὰ καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ δουλεύσαν-
 τας. Εἶτα πρὸς τούτῳ διαδείκνυσιν, ὅτι πίπτομεν εἰς τοῦτο,
 10 καίτοι μετὸν μὴ παθεῖν αὐτό. Αἰχμάλωτον γὰρ ὀνομάσας
 τὴν Σιών, καὶ θυγατέρα φησὶν αὐτήν. Εἶτα πῶς ἦν ἐφικτὸν
 τοῖς τῆς αἰχμαλωσίας ἀλῶναι βρόχοις τὴν τοῦ Θεοῦ θυγατέ-
 ρα καὶ δόξης τῆς οὕτω λαμπρᾶς ἠξιωμένην; Τίς οὖν ἄρα
 πρὸς τοῦτο καθῆκεν αὐτήν; Οὐχ ἡ τοῦ [σώ]ζῶντος ἀσθενεία
 15 ποθεν, ἀλλ' ἡ τῆς παθούσης βουλή καὶ προαίρεσις, ἔξω δρα-
 μούσης τῆς τοῦ Πατρὸς εὐσπλαγχνίας, διὰ τοῦ μᾶλλον ἐλέ-
 σθαι τὸ πονηρὸν καὶ ψήφῳ τῇ πρὸς τὸ χειρὸν καταλῦσαι τὸ
 ἀγαθόν.

20 **Στίχ. 3.** «Ὅτι τάδε λέγει Κύριος Δωρεᾶν ἐπράθητε,
 καὶ οὐ μετὰ ἀργυρίου λυθρωθήσεσθε».

Αἰχμάλωτον αὐτήν ὀνομάσας, ἀναγκαίως ἐπάγει καὶ
 τὰ τοῖς εἰς τοῦτο πεσοῦσι ταλαιπωρίας αἰεὶ συμβαίνοντα.
 Ἀποφέρονται γὰρ εἰς δουλείαν, οὐδενὸς ὑπὲρ αὐτῶν κατα-
 θεμένου τιμῆν, ἀλλ' ὡς ἄθλα καὶ πολέμου καὶ βαρβαρικῆς
 25 ἐφόδου καρποί· βία γὰρ καὶ ἀνάγκη πρὸς ἀβούλητον κα-
 λοῦνται θητεῖαν. Οὕτως ἔσεσθαι φησὶν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς
 καὶ τὴν λύτρωσιν αὐτῆς. Ἦρπασε γὰρ ὁ Σατανᾶς τὸ ἐπὶ
 τῆς γῆς γένος, καὶ οἶον αἰχμάλωτον ἔχων τὴν ὑπ' οὐρανὸν
 ἀφορήτως κατεδιάζετο, τοῖς τῆς ἑαυτοῦ σκαιότητος ἐγκα-
 30 ταδήσας ζυγοῖς. Ἀλλὰ γέγονεν ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς τοῦ
 Θεοῦ Λόγος, ὃς νενίκηκεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν
 οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ καὶ καταδήσας αὐτόν, διήρπασε τὰ

τὸ ζυγὸ αὐτῶν, μ' ἐλεύθερο καὶ ἀδέσμευτο φρόνημα κατορθώνομε τὸ ἀγαθὸ. Αὐτὸ μᾶς λέγει κάπου μέσω κάποιου προφήτη ὁ Θεὸς τῶν ὄλων «Καὶ θὰ βγεῖτε καὶ θὰ πηδήξετε σὰν μοσχάρια ἐλεύθερα ἀπὸ τὰ δεσμά τους, καὶ θὰ καταπατήσετε τοὺς ἄνομους· γιατί θὰ γίνουν σὰν σκόνη κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σας»⁵⁴. Προσθέτοντας σὲ αὐτὰ, «Ἡ αἰχμάλωτη θυγατέρα Σιών», πρῶτον ἀφήνει νὰ νοήσομε, ὅτι κατευσπλαχνίζεται ὁ Θεὸς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν μπεῖ κάτω ἀπὸ τὸ διαβολικὸ ζυγὸ καὶ ἔγιναν δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ δείχνει, ὅτι πέφτομε σ' αὐτό, μολονότι μποροῦμε νὰ μὴν τὸ πάθομε. Γιατί, ἐνῶ ὀνόμασε τὴ Σιών αἰχμάλωτη, τὴν ἀποκαλεῖ καὶ θυγατέρα. Καὶ πῶς τότε εἶναι δυνατὸ νὰ πιασθεῖ στὰ βρόχια τῆς αἰχμαλωσίας ἢ κόρη τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔχει ἀξιωθεῖ τόσο λαμπρὴ δόξα; Ἄρα λοιπὸν ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ τὴν ἔρριξε χαμηλά; Ὁχι βέβαια ἡ ἀδυναμία ἐκείνου ποὺ σώζει, ἀλλὰ ἡ θέληση καὶ ἡ προαίρεση τῆς ἴδιας ποὺ βγήκε ἔξω ἀπὸ τὴν εὐσπλαχνία τοῦ Πατέρα, ἐπειδὴ προτίμησε τὸ πονηρὸ καὶ ἐγκατέλειψε τὸ ἀγαθὸ ψηφίζοντας τὸ χειρότερο.

Στίχ. 3. «Γιατὶ αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Δωρεὰν πούληθήκατε καὶ δὲν θὰ λυτρωθεῖτε μὲ ἀσημένια νομίσματα».

Ὁνομάζοντάς τὴν αἰχμάλωτη, ὑποχρεωτικὰ προσθέτει καὶ ὅσα συμβαίνουν σ' αὐτοὺς ποὺ ἔπεσαν σὲ τέτοια ταλαιπωρία. Γιατὶ ὀδηγοῦνται στὴ δουλεία χωρὶς νὰ πληρώσει κανένας γι' αὐτούς, ἀλλὰ σὰν ἔπαθλα καὶ καρποὶ πολέμου καὶ βαρβαρικῆς ἐπίθεσης· γιατί βίαια καὶ ἀναγκαστικὰ ὀδηγοῦνται σὲ σκλαβιά ποὺ δὲν τὴ θέλουν. Ἔτσι θὰ γίνεῖ λέγει ὁ Θεὸς τῶν ὄλων καὶ ἡ λύτρωση αὐτῆς. Ἄρπαξε δηλαδή ὁ Σατανᾶς τὸ γένος τῆς γῆς καὶ κρατώντας αἰχμάλωτη τὴν ὑφήλιο, τὴν καταπίεζε ἀφόρητα, δένοντάς τὴν στὸ ζυγὸ τῆς κακότητάς του. Ἀλλὰ ἔγινε ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ κέρδισε γιὰ χάρη μας τὴ νίκη, καὶ μπαίνοντας στὸ σπῆτι τοῦ ἰσχυροῦ καὶ δένοντάς τον σφιχτά, ἄρπαξε τὰ σκεύη⁵⁵

54. Μαλαχ. 4, 2-3.

55. Ματθ. 12, 29.

σκεύη καὶ μετέθηκεν εἰς ἑαυτὸν ἅπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Οὐκοῦν ὡς ἠρπάσθημεν, οὕτω καὶ λελυτρώμεθα. Οὐ γὰρ παρ' ἐκόντος ἡμᾶς ἐξείλετο Χριστός, συντριψας δὲ μᾶλλον αὐτοῦ τὴν ἰσχὺν καὶ ἀποσοβήσας ὡς Θεὸς τῶν δαμονίων
 5 τὴν φάλαγγα. Οὔτε τοίνυν ἀργυριῶ πεπράμεθα, οὔτε τὸν ἴσον λελυτρώμεθα τρόπον, ἰσχυῖ δὲ μᾶλλον τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ. Ποιμὴν γὰρ ὑπάρχων ἀγαθός, τέθεικε τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν ἑαυτοῦ προβάτων, καὶ σέσωκεν ἡμᾶς αἵματι τῷ ἰδίῳ· «τῷ γὰρ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰά-
 10 θημεν»· καὶ αὐτὸς μὲν ἐμαλακίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἠλευθερώμεθα δὲ ἡμεῖς, καὶ τὸν τῆς ἁμαρτίας ζυγὸν καὶ τὴν τοῦ διαδόλου πλεονεξίαν ἀποσεισάμενοι.

Στίχ. 4-5. «Οὕτω λέγει Κύριος· Εἰς Αἴγυπτον κατέβη ὁ λαός μου τὸ πρότερον παροικῆσαι ἐκεῖ, καὶ εἰς Ἀσσυ-
 15 ρίους διὰ ἧχθησαν. Καὶ νῦν τί ὧδέ ἐστε; Τάδε λέγει Κύριος· Ὅτι ἐλήφθη ὁ λαός μου δωρεάν, θαυμάζετε καὶ ολολύζετε. Τάδε λέγει Κύριος· Δι' ὑμᾶς διὰ παντὸς τὸ ὄνομα μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν».

Αἰχμάλωτον ὀνομάσας τὴν Σιών, εἰδέναι βούλεται τὴν
 20 αἰτίαν, ἐφ' ἣ συμβέβηκεν αὐτῇ τὸ εἰς τοῦτο πεσεῖν δυσκλεί-
 ας τε καὶ ἀθλιότητος. Ἀνακομίζει γὰρ ἔσθ' ὅτε πρὸς τὰ ἀμείνω τοὺς ἀδόκητόν τι παθόντας, τὸ μὴ ἐν ἀγνοίᾳ κεῖ-
 σθαι τῶν ἡμαρτημένων. Διὰ τοῦτο χρησίμως εἰς ἀνάμνη-
 σιν αὐτοὺς ἀναφέρει τῶν κατὰ καιροὺς συμβεβηκότων τοῖς
 25 πρὸ αὐτῶν. Λιμοῦ μὲν γὰρ καταβρίθοντος, κατέβη κατὰ
 καιροὺς Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἀβούλητον αὐτῷ τὴν ἀποδημίαν ἐτίθει, τὸ μηδαμόθεν δύνασθαι τῶν ἀναγκαίων εὐπορεῖν. Ἀπεκομίσθη δὲ καὶ εἰς Ἀσσυρίους ὁ Ἰσραήλ,
 τὴν Ἰουδαίαν καταδηώσαντος τοῦ κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ
 30 βασιλεύοντος τῆς Χαλδαίων. Καὶ ποία τις ἦν ἡ τοῦδε πρό-
 φησις; Ἀποφοιτήσαντες γὰρ τοῦ εἶναι γνήσιοι, καὶ τοῦ [τὸ]
 χρῆναι μόνῳ λατρεύειν Θεῷ, κατὰ γε τὸ νόμῳ δοκοῦν,

καὶ πῆρε μαζί του ὄλους τοὺς κατοίκους τῆς γῆς. "Ὅπως λοιπὸν ἄρπαχθήκαμε, ἔτσι καὶ ἔχομε λυτρωθεῖ. Γιατὶ δὲν μᾶς λύτρωσε ὁ Χριστὸς ἀπὸ κάποιον ποὺ ἤθελε, ἀλλὰ μᾶλλον ἀφοῦ συνέτριψε τὴ δύναμή του καὶ κατεδίωξε ὡς Θεὸς τὴ φάλαγγα τῶν δαιμονίων. Οὔτε λοιπὸν μὲ ἄργυρο πωληθήκαμε, οὔτε καὶ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο λυτρωθήκαμε, ἀλλὰ μὲ τὴ δύναμη μᾶλλον τοῦ Σωτῆρα ὄλων μας Χριστοῦ. Γιατί, ὄντας καλὸς ποιμένας, πρόσφερε τὴν ψυχὴ του γιὰ τὰ πρόβατά του⁵⁶ καὶ μᾶς ἔσωσε μὲ τὸ ἴδιο του τὸ αἷμα⁵⁷. Γιατὶ λέγει: «Μὲ τὴν πληγὴ ἐκείνου, ἐμεῖς θεραπευθήκαμε»⁵⁸. Κι αὐτὸς ταλαιπωρήθηκε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, ἐνῶ ἐμεῖς ἐλευθερωθήκαμε κι ἀποτινάξαμε ἀπὸ πάνω μας τὸ ζυγὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τὴν τυραννία τοῦ διαδόλου.

Στίχ. 45. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Κατέβηκε ὁ λαὸς μου παλαιὰ στὴν Αἴγυπτο γιὰ νὰ ζῆσει ἐκεῖ σὰν πάροικος, καὶ ἀργότερα μετοικίσθηκαν μὲ τὴ βία στὴν Ἀσσυρία. Καὶ τώρα γιατί εἶστε ἐδῶ; Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος Ἐπειδὴ ὁ λαὸς μου αἰχμαλωτίσθηκε δωρεάν, ἀπορεῖτε καὶ θρηνεῖτε. Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος Ἐξαιτίας σας τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἀδιάκοπα ἀπὸ τὰ ἔθνη».

Ἐπειδὴ ὀνόμασε αἰχμάλωτη τὴ Σιών, θέλει νὰ μάθει τὴν αἰτία ποὺ τὴν ἔκανε νὰ πέσει σὲ τέτοιο σημεῖο ἀδοξίας καὶ ἀθλιότητος. Γιατὶ πολλὲς φορὲς ἐπαναφέρει πρὸς τὰ καλύτερα αὐτοὺς ποὺ ἔπαθαν κάτι ἀπρόσμενο γιὰ νὰ μὴ βρῖσκονται σὲ ἄγνοια τῶν λαθῶν τους. Γι' αὐτὸ χρήσιμα ξαναφέρνει στὴ μνήμη τους ὅσα κατὰ καιροὺς συνέδησαν στοὺς πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς. "Ὅταν κάποτε εἶχε πέσει βαριά πεῖνα, κατέβηκε ὁ Ἰακώβ στὴν Αἴγυπτο καὶ μετανάστευσε ἐκεῖ χωρὶς νὰ θέλει, ἐπειδὴ δὲν μπορούσε νὰ προμηθευθεῖ ἀπὸ πουθενὰ τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴ ζωὴ. Μετακομίσθηκαν ἐπίσης οἱ Ἰσραηλιῖτες καὶ στοὺς Ἀσσυρίους, ὅταν καταρῆμαξε τὴν Ἰουδαία ὁ βασιλιάς τῶν Χαλδαίων ἐκεῖνο τὸ καιρὸ. Καὶ ποιά ἦταν ἡ αἰτία αὐτοῦ τοῦ γεγονότος; Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔπαυσαν νὰ εἶναι γνήσιοι καὶ ἀρνήθηκαν ἀνόητα νὰ λατρεύουν, ὅπως ἔπρεπε, τὸν

56. Ἰω. 10, 11.

57. Ἐβρ. 13, 12.

58. Ἡσ. 53, 5.

ἀνούστατα δηωσάμενοι [διωσάμενοι], προσενενεύκασιν εἰ-
 δώλοις καὶ προσεκύνησαν τοῖς ἔργοις τῶν ἰδίων χειρῶν·
 αὕτη γέγονεν αὐτοῖς ἡ πρόφασις τοῦ ταῖς πολεμίων ἀλώ-
 ναι χερσὶ καὶ τῆς ἐνεγκούσης ἀποδραμεῖν, καὶ θητεύειν
 5 ἐχθροῖς, τὴν Περσῶν τε καὶ Μήδων οἰκοῦντας χώραν. Βία
 τοίνυν ἤχθησαν· οὐ γὰρ ἐκόντες ἦσαν ἐν τούτοις. Ἄλλ᾽
 «νῦν τί ᾧδέ ἐστε;». Τὸ «ᾧδε» φησὶν, ἀντὶ τοῦ, ἐν ταῖς τῶν
 ἔθνῶν κατεσπαρμένοι χώραις καὶ εἰς πάντα ἄνεμον κατε-
 σκεδασμένοι, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. « Ἀπεσόδη-
 10 σε γὰρ τῆς Ἰουδαίας ἀπάσης ἡ Ῥωμαίων μάχαιρα τοὺς
 ἰσχύσαντας ὄλως φεύγειν. Ἦγουν τό, «ᾧδε», Ἐν τῇ τοιαύτῃ
 καταστάσει τῶν πραγμάτων, ἐν ἣ νῦν ἐστε. Γεγόνασι δέ, ὡς
 ἔφην, ἐν ἐσχάτῃ ταλαιπωρίᾳ, τοῦτο μὲν [κατὰ] τὸν πολέμου
 νόμον καταδραμούσης αὐτῶν τῆς χώρας τῆς τῶν Ῥωμαίων
 15 στρατιᾶς, τοῦτο δὲ πόλεως ἀπάσης πεπορθημένης, κατεμ-
 προησθέντος δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ναοῦ

Διὰ τί τοίνυν ἐν τούτοις γεγόνασι; φησὶν. Ἡ δηλονότι
 τὴν μὲν δικαιοῦσαν πίστιν οὐ προσηκάμενοι, περιυβρίσαν-
 τες δὲ πολυτρόπως τὸν καλοῦντα πρὸς τοῦτο, καὶ αὐτῷ τὰς
 20 χεῖρας ἐπαφέντες ἀνοσίως, μετὰ τοὺς ἀπεσταλμένους δι-
 καίους τε καὶ προφήτας, ὧν τοὺς μὲν ἀπεκτόνασι, τοὺς δὲ
 ἐλίθασαν; Καὶ ταυτὶ μὲν ἐν τούτοις περὶ τῆς ἀγελαίου πλη-
 θύος ὁ προφητικὸς ἡμῖν καταμεμήνυκε λόγος. Ἐπειδὴ δὲ
 ἦν ἔθος τοῖς Ἰουδαίων μάλιστα καθηγηταῖς, ὑψηλὴν ἐπαί-
 25 ρειν κατὰ παντὸς ἔθνους τὴν ὄφρυν, ἄληπτόν τε καὶ ἀχεί-
 ρωτον τοῖς ἐχθροῖς διαμένειν ἔσθ' ὅτε τὸν Ἰσραήλ, εἴπερ
 κληρὸς Θεοῦ καὶ λαὸς ἅγιος ὠνομάζετο, εἶτα συμβέβηκεν
 ἐν οἷς ἔφην ἀρτίως κατενεχθῆναι τὴν Ἰουδαίαν, κατεπλήτ-
 τοντο καὶ ὠλόλυζον, ὡς ἐλπίδος ἀπάσης πέρα δραμόντος
 30 αὐτοῖς τοῦ κακοῦ. Διὰ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς ὁ τῶν ὄλων Θε-
 ος· « Ὅτι ἐλήφθη », φησὶν, « ὁ λαός μου δωρεάν, θαυμάζετε

Θεὸ μόνο σύμφωνα με τὴ θέληση τοῦ νόμου⁵⁹, καὶ ἔδωσαν τὴ συγκατάνευσή τους στὰ εἰδωλα καὶ προσκύνησαν τὰ ἔργα τῶν ἰδίων τους τῶν χειρῶν⁶⁰, αὐτὸ ἔγινε ἡ αἰτία νὰ πέσουν στὰ χέρια τους, νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους καὶ νὰ γίνουν δοῦλοι τῶν ἐχθρῶν κατοικῶντας στὴ χώρα τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων. Ὁδηγήθηκαν λοιπὸν μετὰ τὴ βία· γιατί δὲν βρίσκονταν ἐκεῖ μετὰ τὴ θέλησή τους. Ἀλλὰ «τώρα γιατί εἶστε ἐδῶ»; Τὸ «ἐδῶ» τὸ λέγει ἀντὶ νὰ πεῖ “διεσπαρμένοι” στὶς χῶρες τῶν ἐθνῶν, καὶ σκορπισμένοι πρὸς κάθε ἄνεμο⁶¹, σύμφωνα μετὰ τὸ λόγο τοῦ προφήτη. Γιατὶ τὸ ξίφος τῶν Ρωμαίων ἀπομάκρυνε ἀπὸ ὅλη τὴν Ἰουδαία ὅλους ἐκείνους ποὺ μπόρεσαν νὰ φύγουν. Ἡ τὸ «ἐδῶ» σημαίνει τὴν κατάσταση αὐτὴ τῶν πραγμάτων στὴν ὁποία τώρα βρίσκεσθε. Γιατὶ βρέθηκαν, ὅπως εἶπα, στὴ χειρότερη ταλαιπωρία, ἀπὸ τὴ μὴ ἔξαιτίας τοῦ νόμου τοῦ πολέμου λόγω τῆς ἐπιδρομῆς στὴ χώρα τους τῆς στρατιᾶς τῶν Ρωμαίων, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐπειδὴ κάθε πόλη εἶχε κυριευθεῖ καὶ εἶχε πυρποληθεῖ καὶ ὁ ἴδιος ὁ ναός.

Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν, λέγει, βρέθηκαν σ' αὐτὰ τὰ δεινά; Ἡ προφανῶς ἐπειδὴ δὲν δέχθηκαν τὴν πίστη ποὺ δικαιοῦναι, ἀλλὰ καὶ ἐξύβρισαν μετὰ κάθε τρόπο ἐκείνον ποὺ τοὺς καλοῦσε σ' αὐτήν, καὶ ἄπλωσαν πάνω του τ' ἀνόσια χέρια τους μετὰ τοὺς δίκαιους καὶ τοὺς προφήτες ποὺ τοὺς εἶχαν σταλεῖ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἄλλους τοὺς σκότωσαν καὶ ἄλλους τοὺς λιθοβόλησαν⁶²; Καὶ αὐτὰ βέβαια σχετικά μετὰ τὸ ἀγελαῖο πλῆθος μᾶς τὰ δήλωσε ὁ προφητικὸς λόγος στὰ παραπάνω λεγόμενα. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν συνήθεια οἱ καθοδηγητὲς προπάντων τῶν Ἰουδαίων νὰ ὑψώνουν τὴν ἔπαρσή τους εἰς βάρος κάθε ἔθνους καὶ πολλὰς φορές ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς παρέμενε ἀνίκητος καὶ ἀδούλωτος ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, ἀφοῦ ὀνομαζόταν κληρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ λαὸς ἅγιος⁶³, καὶ ἔπειτα συνέβη ἡ Ἰουδαία νὰ περιπέσει σ' αὐτὰ ποὺ μόλις ἀνέφερα, ἀποροῦσαν καὶ θρηνοῦσαν, γιατί ἡ συμφορὰ τοὺς ἔφτασε ἐκεῖ ποὺ δὲν περίμεναν. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων τοὺς λέγει· «Ἐπειδὴ ὁ λαὸς

61. Ἰεζ. 5, 10.

62. Ματθ. 23, 37.

63. Ἔξ. 19, 6.

καὶ ολολύζετε. Τάδε λέγει Κύριος· Δι' ὑμᾶς διὰ παντός τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν». Αὐτοὶ γάρ, φησί, γεγόνατε παραίτιοι τοῦ παθεῖν τοὺς ὑπεξευγμένους, ἀπαιδαγωγήτους ἑὼντες αὐτούς, μᾶλλον δὲ οὐκ ἐφιέντες
 5 ὄλως ἐπιστρέφειν εἰς τὸν Θεὸν καὶ τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασιν ἰδεῖν τὸν ἐξ οὐρανοῦ καθιγμένον καὶ ἐν ἀνθρωπεῖα μορφῇ πεφηνότα Θεὸν Λόγον, ἵνα κηρύξῃ αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάδλεψιν, ἰάσῃται δὲ καὶ τοὺς συντετριμμένην [συντεθραυσμένην] ἔχοντας τὴν καρδίαν, καλέ-
 10 ση δὲ καὶ ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν.

Οὐκοῦν «δι' ὑμᾶς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν». Ἐπειδὴ γὰρ ἐν ἀπάσῃ χώρα τε καὶ πόλει κατεσκεδάσθη, φησὶν, ὁ Ἰσραήλ, οὐδεὶς ἠγνόησε τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν, ὅτι πεπόρθηται μὲν ἡ ἁγία πόλις, ἔργον δὲ
 15 πυρὸς καὶ αὐτὸς γέγονεν ὁ νεῶς· εἶτα τὸ ἐμὸν δυσφημοῦσιν ὄνομα, καὶ τὴν ἐμὴν διασύρουσι δόξαν. Οἴονται γὰρ ἴσως τὴν ἐμὴν ἀτονῆσαι χεῖρα τὴν ἐπίκουρον αἰεὶ γενομένην τῷ Ἰσραήλ, τὴν δὲ ἀληθῆ πρόφασιν ἀγνοοῦσιν ἔτι, καὶ οὐδεὶς ὁ παρ' αὐτοῖς ἐπιστάμενος, ὅτι τὰς τῆς Κυριοκτονί-
 20 ας καὶ πολλῶν ἐτέρων πλημμελημάτων ἐξήτηνται δίκας.

Στίχ. 6-7. «Διὰ τοῦτο γνώσεται ὁ λαός μου τὸ ὄνομά μου ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ὅτι ἐγὼ εἰμι αὐτὸς ὁ λαλῶν· Πάρεμι ὡς ὄρα ἐπὶ τῶν ὀρέων, ὡς πόδες εὐαγγελιζομένου ἀκοὴν εἰρήνης, ὡς εὐαγγελιζόμενος ἀγαθὰ».

25 Ἐπειδὴ γάρ, φησὶν, τῆς ὑμετέρας ἔνεκα ῥαθυμίας ἐδυσφημήθην ἐν τοῖς ἔθνεσιν, οὐκ ἀνέξομαι τῆς συκοφαντίας, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐμαντοῦ δόξαν παλιμφήμοις ἐάσω βάλλεσθαι φωναῖς Ἐν ἐκείνῳ δὲ τῷ καιρῷ, καθ' ὃν ἐπιλάμψω τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς μετὰ σαρκός, οἵπερ ἐμοῦ γένωνται λαοὶ
 30 προσηκάμενοι τὴν πίστιν, εἴτ' οὖν εἶεν ἐξ Ἰουδαίων, εἴτε

μου κυριεύθηκε δωρεάν ἀπορεῖτε καὶ θρηνεῖτε. Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ᾽Εξαιτίας σας βλασφημεῖται συνέχεια τὸ ὄνομά μου μεταξὺ τῶν ἐθνῶν». Οἱ ἴδιοι, λέγει, γίνατε αἴτιοι νὰ κακοπαθήσουν αὐτοὶ ποὺ βρίσκονταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία σας, ἀφήνοντας αὐτοὺς ἀπαιδαγώγητους, καὶ μᾶλλον μὴν ἐπιτρέποντάς τους καθόλου νὰ ἐπιστρέψουν στὸν Θεὸ καὶ νὰ δοῦν μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς τους τὸν Θεὸ Λόγο ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ φάνηκε μὲ μορφή ἀνθρώπου, «γιὰ νὰ κηρύξει στοὺς αἰχμαλώτους ἐλευθερία καὶ στοὺς τυφλοὺς δυνατότητα νὰ δοῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ θεραπεύσει ἐκείνους ποὺ εἶχαν συντριμμένη καρδιά, καὶ νὰ κηρύξει νέα ἐποχὴ ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸν Κύριο»⁶⁴.

᾽Εξαιτίας σας λοιπὸν βλασφημεῖται τὸ ὄνομά μου ἀνάμεσα στὰ ἔθνη. Ἐπειδὴ δηλαδή, λέγει, διασκορπίσθηκε ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς σὲ ὅλες τὶς χῶρες καὶ τὶς πόλεις, καὶ κανένας ἀπὸ ὅλη τὴ γῆ δὲν ἀγνοοῦσε ὅτι κυριεύθηκε ἡ ἀγία πόλη καὶ ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ ναὸς ἔγινε παρανάλωμα τοῦ πυρός, γιὰ ὅλα αὐτὰ δυσφημοῦν τὸ δικό μου ὄνομα καὶ διασύρουν τὴ δόξα μου. Γιατὶ νομίζουν ἴσως ὅτι ἀτόνησε τὸ χέρι μου ποὺ βοήθησε πάντοτε τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, ἀγνοοῦν ὅμως ἀκόμα τὴν ἀληθινὴ αἰτία, καὶ κανένας ἀπὸ αὐτοὺς δὲν γνωρίζει, ὅτι δέχονται τὶς τιμωρίες γιὰ τὸ φόνου τοῦ Κυρίου καὶ γιὰ πολλὰ ἄλλα πλημμελήματα.

Στίχ. 6-7. «Γι' αὐτὸ θὰ γνωρίσει ὁ λαὸς μου τὸ ὄνομά μου τὴν ἡμέρα ἐκείνη, γιατί ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς ποὺ ὀμιλεῖ. Εἶμαι ἐδῶ σὰν τὴν ἀνοιξη ἐπάνω στὰ βουνά, σὰν τὰ πόδια ἐκείνου ποὺ φέρνουν τὸ χαρμόσυνο μήνυμα τῆς εἰρήνης, σὰν ἐκεῖνον ποὺ εὐαγγελίζεται ἀγαθὰ».

Ἐπειδὴ, λέγει, δυσφημήθηκα στὰ ἔθνη ἕξαιτίας τῆς δικῆς σας ραθυμίας, δὲν θ' ἀνεχθῶ τὴ συκοφαντία, ἀλλ' οὔτε καὶ θὰ ἐπιτρέψω νὰ δέχεται ἡ δόξα μου ἐναντίον της βλάσφημους λόγους. Κατ' ἐκεῖνο τὸν καιρὸ κατὰ τὸν ὁποῖο θὰ λάμψω ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς μὲ σάρκα, οἱ ὁποῖοι θὰ γίνουν λαοὶ δικοὶ μου ἀποδεχόμενοι τὴν πίστη σ' ἐμένα, εἴτε αὐτοὶ προέρχονται ἀπὸ τοὺς

καὶ ἐξ ἔθνῶν, οὗτοι γνῶσονται μου τὸ ὄνομα. Τὸ δὲ ὄνομά φησιν ἀντὶ τῆς δόξης. Ἔθος γὰρ οὕτω λέγειν τῇ θεοπνεύστω Γραφῇ. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Αἶρετὸν ὄνομα καλόν, ἢ πλοῦτος πολὺς». Ἐγνώκαμεν αὐτοῦ τὴν δόξαν οἱ παρ' αὐ-
 5 τοῦ κεκλημένοι, καὶ οὐχ ὡς ἀνθρώπῳ προσίμεν κριτῇ τῶ πάντων Σωτῆρι Χριστῷ, ἀλλ', εἰ καὶ γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος, πιστεύομεν, ὅτι Θεὸς ὢν φύσει καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀπορ-
 ῥήτως γεγεννημένος, ὑπὲρ πᾶσαν κτίσιν ἐστί, καὶ τοῖς ἀνω-
 τάτω θρόνοις ἐμπρέπει, καὶ κατάρχει τῶν ὄλων, καὶ παν-
 10 σθενεστάτην ἔχει τὴν δεξιάν, καὶ σώζει ῥαδίως οὓς ἂν ἔλοι-
 το τῶν ὑπ' αὐτὸν γεγονότων, ὑπερνήχεται δὲ τὴν αὐτοῦ δύ-
 ναμιν παντελῶς οὐδέν.

Διετέθη γε μὴν οὐχ οὕτως ὁ Ἰσραήλ. Προσεσχήκασι γὰρ ὡς ἐνὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ οὐχ ὡς ἐνανθρωπήσαντι Θε-
 15 ῶ. Διὰ τοῦτό ποτε μὲν ἔφασκον, «Σὺ τίς εἶ; καὶ τίνα σεαυ-
 τὸν ποιεῖς;», καὶ «Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, ὅτι σύ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θε-
 ὄν». Πλὴν οἵπερ ἂν κληθεῖεν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, φησί, γνῶσονται μου τὴν δόξαν. Αὐτὸς γὰρ ὁ ἐν προφήταις λα-
 20 λῶν «Πάρεμι». Θεὸς γὰρ ὢν Κύριος, ἐπέφανεν ἡμῖν, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Τοῦτο καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος διδάσκει λέγων «Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλή-
 σασ τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμε-
 ρῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ, ὃν ἔθηκε κληρονόμον
 25 πάντων, δι' οὗ καὶ ἐποίησε τοὺς αἰῶνας». Ἀθρητέον δὴ οὖν ἐν τούτοις, ὅτι παρήνεγκε μὲν εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα δι' Υἱοῦ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, λελάληκε δὲ πρὸς ἡμᾶς ἐν ἐσχά-
 τοις καιροῖς, οὐχ ὡς δι' ἑτέρου μᾶλλον υἱοῦ τοῦ κατὰ σάρ-
 κα ἐκ γυναικός, καθὰ φρονεῖν ἔδοξέ τισι τῶν διεστραμμέ-
 30 νων, ἀλλ' ὡς ἐνὸς ὄντος Υἱοῦ μετὰ τῆς σαρκὸς τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος Λόγου, ὃς καὶ τῶν αἰῶνων ἐστί ποιητής

Ἰουδαίους, εἴτε ἀπὸ τοὺς ἔθνικούς, αὐτοὶ θὰ μάθουν τὸ ὄνομά μου. Τὸ «ὄνομα» βέβαια τὸ λέγει ἀντὶ τῆς δόξας. Γιατὶ εἶναι συνήθεια τῆς θεοῦ πνευστης Γραφῆς νὰ μιᾶ ἔτσι. Πράγματι ἔχει γραφεῖ· «Προτιμότερο εἶναι τὸ καλὸ ὄνομα, παρὰ ὁ πολὺς πλοῦτος»⁶⁵. Γνωρίσαμε τὴ δόξα του ἡμεῖς ποὺ κληθήκαμε ἀπὸ αὐτόν, καὶ δὲν προσερχόμαστε στὸν Σωτήρα τῶν ὅλων Θεὸ σὰ νὰ εἶναι ἓνας ἄνθρωπος κριτής, ἀλλὰ, ἂν καὶ ὁ Λόγος ἔγινε σὰρκα, πιστεύομε ὅτι ὄντας ἀπὸ τὴ φύση του Θεὸς καὶ ἔχοντας γεννηθεῖ μὲ τρόπο ἀπόρητο ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, καὶ βρίσκεται πάνω ἀπὸ κάθε δημιουργημα, καὶ λάμπει στοὺς ἀνώτατους θρόνους, καὶ ἐξουσιάζει ὅλα, καὶ ἔχει παντοδύναμη τὴ δεξιὰ του, καὶ σώζει εὐκόλα ὅποιους θέλει ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του, καὶ τίποτε ἀπολύτως δὲν βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὴ δύναμή του.

Δὲν συμπεριφέρθηκε ὅμως ἔτσι ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς. Γιατὶ τὸν πλησίασε σὰν ἓνα ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ ὄχι σὰν Θεὸ ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος. Γι' αὐτὸ ἔλεγαν, ἄλλοτε, «Ἐσὺ ποιὸς εἶσαι, καὶ ὡς ποιὸν παρουσιάζεις τὸν ἑαυτὸ σου;»⁶⁶, καὶ ἄλλοτε· «Δὲν σὲ λιθοβολοῦμε γιὰ κάποιο καλὸ σου ἔργο, ἀλλὰ ἐπειδὴ βλασφημεῖς, γιατί, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, κάνεις τὸν ἑαυτὸ σου Θεό»⁶⁷. Πλὴν ὅμως, αὐτοὶ ποὺ θὰ κληθοῦν νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια, λέγει, θὰ γνωρίσουν τὴ δόξα μου. Γιατὶ «εἶμαι αὐτὸς ποὺ μιᾶ μέσω τῶν προφητῶν· Εἶμαι ἐδῶ». Γιατὶ, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «ὄντας Θεὸς καὶ Κύριος, φανερώθηκε σ' ἡμᾶς»⁶⁸. Αὐτὸ διδάσκει καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγοντας· «Πολλὲς φορές καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους παλαιὰ μίλησε στοὺς προγόνους μας μὲ τοὺς προφήτες, τίς τελευταῖες αὐτὲς ἡμέρες μίλησε καὶ σ' ἡμᾶς μὲ τὸν Υἱὸ του, τὸν ὁποῖο ὄρισε κληρονόμο ὅλων, καὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἔκανε τοὺς αἰῶνες»⁶⁹. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσέξομε ἐδῶ, ὅτι ἔφερε στὴν ὑπαρξη τὰ πάντα ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μὲ τὸν Υἱὸ, καὶ μίλησε κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς καὶ σ' ἡμᾶς, ὄχι βέβαια μέσω κάποιου ἄλλου υἱοῦ ποὺ προῆλθε κατὰ σὰρκα ἀπὸ γυναίκα, ὅπως νόμισαν κάποιοι διεστραμμένοι, ἀλλὰ μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἓνα Υἱὸ μὲ σὰρκα, τὸν Λόγο ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ μᾶς, ὁ ὁποῖος καὶ

68. Ψαλμ. 117,27.

69. Ἐβρ. 1, 1-2.

«Πάρειμι» δὴ οὖν «ὡς ὥρα ἐπὶ τῶν ὀρέων», φησὶν· «ὥραν» δέ φησι τὸ ἔαρ.

Φέρε δὴ οὖν καταθρήσωμεν ὡς ἐκ πράγματος ἐμφανούσ τὰ πνευματικά. Τί τὸ ἔαρ ὄφθεν ἐν τοῖς ὄρεσιν ἀποτε-
 5 λει; Ἐνθὲν νέω στεφανοῖ τὰ φυτὰ καὶ ἐξ ἀκαρπίας αὐτὰ μεθίστησι πρὸς ἀπότεξιν, ὧν ἂν φυσικῶς ἕκαστον ἔχοι. Τοιοῦτόν τι καὶ ἐν τοῖς Ἰσραελεσίων τῶν ἁσμάτων γεγραμμένον εὐρήσομεν· «Ἀνάστα γάρ, ἐλθέ», φησὶν, «ἡ πλησίον μου, καλή μου, περισσότερά μου· ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμῶν παρηλθεν, ὁ ὑε-
 10 τὸς παρηλθεν ἐάντῳ, τὰ ἄνθη ὄφθη ἐπὶ τῆς γῆς, καιρὸς τῆς τομῆς ἔφθασε». Χειμῶνος γὰρ παρελάσαντος, τὸ λαμπρὸν ἔαρ ἀνίσχει τῇ γῇ, καὶ ἀνθέων αὐτὴν ἀποφαίνει τροφόν, καὶ καρπῶν ὠρίμων ποιεῖται μητέρα. Τοιοῦτόν τι καὶ περὶ ἡμᾶς πέπρακται νοητῶς. Κατεχείμασε γὰρ τὴν ὑπὸ
 15 ρανὸν ὁ δράκων ὁ ἀποστάτης, ξηρὰν καὶ ἀκαρπον ἀπέφηνεν αὐτήν. «Ἦν γὰρ ὅλως οὐδεὶς ὁ ποιῶν χρησιότητα, οὐκ ἦν ἕως ἐνός. Ἀλλὰ πάντες ἐξέκλιναν ἅμα, ἠχρειώθησαν». Ἐπειδὴ δὲ μετὰ σαρκὸς ἐπέφανεν ὁ Μονογενής, γέγονεν ἡμῖν ὡς ὥρα ἐπὶ τῶν ὀρέων. Ἀπηνθηκότες γὰρ ὡσπερ καὶ
 20 ἀπάσης ἀρετῆς ὠραιότητα τῶν ἰδίων ψυχῶν ἀποβεβληκότες, ἀνεθάλλομεν ἐν αὐτῷ καὶ πνευματικῆς εὐκαρπίας πεπληρώμεθα, ὥστε καὶ δύνασθαι λέγειν τὸ ἐν τῷ Ἰσραηλ τῶν ἁσμάτων· «Ἀδελφιδός μου καταβήτω εἰς κῆπον αὐτοῦ, καὶ φαγέτω καρπὸν ἀκροδρύων αὐτοῦ». Γέγονε τοί-
 25 νυν, «ὡς ὥρα ἐπὶ τῶν ὀρέων, καὶ ὡς πόδες εὐαγγελιζομένου ἀκοὴν εἰρήνης, εὐαγγελιζομένου δὲ καὶ ἀγαθὰ»· μεταξὺ γὰρ κειμένης ἡμῶν τε καὶ τοῦ Θεοῦ τῆς ἁμαρτίας, διεστήκεμεν αὐτοῦ καὶ ἀπενοσφίσθημεν τοῦ Δεσπότη, καὶ τοῖς θείοις αὐτοῦ νόμοις ἀντανιστάμενοι καὶ Δεσποτικοῖς
 30 θελήμασιν ἀντιπράττοντες καὶ ἐν τάξει πολεμίων κείμενοι. Ἀλλ' ἐπέφανεν ὁ Χριστός, ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ τὴν μεταξὺ

70. Ἰσραηλ Ἰσραηλ 2, 10-12.

71. Ἰωβ 26, 13.

εἶναι ὁ ποιητὴς τῶν αἰώνων. «Εἶμαι» λοιπόν, λέγει, «ἐδῶ σὰν τὴν ἀνοιξὴ πάνω στὰ βουνά». «᾽Ωρα» βέβαια ὀνομάζει τὴν ἀνοιξή.

Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἐξετάσουμε ἀπὸ τὰ πράγματα ποὺ βλέπομε τὰ πνευματικά. Τί κάνει ἡ ἀνοιξὴ ὅταν φανεῖ στὰ βουνά; Στολίζει τὰ φυτὰ μὲ ἄνθη καὶ ἀπὸ τὴν ἀκαρπία τὰ κάνει νὰ καρπίσουν αὐτὸ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του καθένα μπορεῖ. Κάτι παρόμοιο βρίσκομε νὰ γράφεται καὶ στὸ ᾽Ασμα τῶν ἀσμάτων· γιατί λέγει· «Σήκω, ἔλα, σὺ ἢ πλησίον μου, ἢ καλή μου, ἢ περισσότερα μου· γιατί νά, ὁ χειμῶνας πέρασε, ἡ βροχὴ ἀποτραβήχθηκε στὴν περιοχὴ της, ἡ γῆ γέμισε λουλούδια, ἔφτασε ὁ καιρὸς νὰ τὰ κόψομε»⁷⁰. Γιατὶ ὅταν περάσει ὁ χειμῶνας ἔρχεται ἡ λαμπρὴ ἀνοιξὴ στὴ γῆ καὶ τὴν κάνει νὰ βγάζει λουλούδια καὶ νὰ γίνεται μητέρα ὠριμῶν καρπῶν. Κάτι παρόμοιο ἔγινε νοσητὰ καὶ σ' ἐμᾶς. Προξένησε βαρυχειμωνιὰ στὴν οἰκουμένη ὁ δράκοντας ὁ ἀποστάτης⁷¹, καὶ τὴν κατέστησε στείρα καὶ ἀκαρπῆ. Γιατὶ λέγει, «Δὲν ὑπῆρχε κανένας ἀπολύτως ποὺ νὰ κάνει τὸ καλό, δὲν ὑπῆρχε οὔτε ἓνας. Ἄλλὰ ὅλοι εἶχαν παρεκκλίνει καὶ συγχρόνως εἶχαν ἐξαχρειωθεῖ»⁷². Ὅταν ὅμως φάνηκε μὲ σάρκα ὁ Μονογενής, ἔγινε αὐτὸς γιὰ μᾶς «σὰν ἀνοιξὴ ἐπάνω στὰ βουνά». Σὰ νὰ εἶχαμε δηλαδὴ μαραθεῖ καὶ νὰ εἶχαμε χάσει ἀπὸ τὶς ψυχές μας κάθε ὁμορφιὰ τῆς ἀρετῆς, ξαναβλαστήσαμε μὲ τὴν παρουσία του καὶ γεμίσαμε ἀπὸ καρποφορία πνευματικὴ, ὥστε νὰ μπορούμε νὰ λέμε ἐκεῖνο ποὺ λέγεται στὸ ᾽Ασμα τῶν ἀσμάτων «᾽Ας κατεβεῖ ὁ ἀγαπητὸς μου στὸν κῆπο του καὶ ἄς φάει τοὺς καρποὺς μαζεῦοντάς τους ἀπὸ τὰ κλαδιὰ τῶν δένδρων»⁷³. Ἐγινε λοιπὸν «σὰν τὴν ἀνοιξὴ πάνω στὰ βουνά καὶ σὰν τὰ πόδια ἐκείνου ποὺ φέρνει τὸ εὐχάριστο μήνυμα τῆς εἰρήνης, ποὺ εὐαγγελίζεται ἀγαθὰ». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ ἀμαρτία βρίσκεται ἀνάμεσα σ' ἐμᾶς καὶ τὸν Θεό, βρισκόμασταν σὲ ἀπόσταση ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἀποχωρισμένοι ἀπὸ τὸν Κύριο, καὶ ἀντιτιθέμενοι στοὺς θεῖους νόμους του καὶ ἀντιπράπτοντας στὰ Δεσποτικὰ θελήματα, ἡμασταν ἀπέναντί του ὡς πολέμοι. Ἄλλὰ φάνηκε ὁ Χριστὸς, ἡ εἰρήνη ἡ δική μας,

72. Ψαλμ. 13, 3. καὶ 52, 4.

73. ᾽Ασμα ᾽Ασμ. 4, 16.

κειμένην ἀφελὼν ἁμαρτίαν, καὶ συμβῆναι παρασκευάσας εἰς φιλίαν τῷ Πατρὶ, καὶ συνάψας ἡμᾶς δι' ἑαυτοῦ· «δι' αὐτοῦ γὰρ τὴν προσαγωγὴν ἐσχίκαμεν».

Ὡσπερ οὖν, εἴ τις ἔρχοιτο, φησί, δρομαῖος καὶ ταχύς,
5 ἀλῶναι λέγων ἐχθρούς καὶ ἐπαγγέλλων εἰρήνην, εὐαγγελιζόμενός τε τὰ ἀγαθὰ, οὕτω καὶ ὁ πάντων Σωτὴρ ἐπεφοίτησε τῷ κόσμῳ μετὰ σαρκός, καὶ γέγονεν ἡμῖν εἰρήνης βραβευτῆς πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα, καταργηθέντος τοῦ Σατανᾶ καὶ πάσης τῆς φάλαγγος αὐτοῦ γενομένης ἐκποδῶν,
10 καὶ ὅτι καιρὸς ἐνέστηκε, καθ' ὃν ἔξεστι τοῖς ἐθέλουσι παντὸς ἐν μεθέξει γενέσθαι καλοῦ· ἔψεται γὰρ πάντως τοῖς πιστεύσασιν εἰς αὐτὸν καὶ τὰ αὐτοῦ φρονεῖν τε καὶ δοῶν ἡρημένοις, ἀμφιλαφεστάτην ἔχειν τὴν οὐρανίων ἀγαθῶν μέθεξιν καὶ ἀπάσης ἐλπίδος ἀναπίμπλασθαι καλῆς· πλουσιό-
15 δωρος γὰρ ὁ Σωτὴρ.

Στίχ 7-8. «Ὅτι ἀκουστὴν ποιήσω τὴν σωτηρίαν σου, λέγων· Σιών, βασιλεύσει σου ὁ Θεός, ὅτι φωνὴ τῶν φυλασσόντων σε ὑψώθη, καὶ τῇ φωνῇ ἅμα εὐφρανθήσονται· ὅτι ὀφθαλμοὶ πρὸς ὀφθαλμοὺς ὄψονται, ἡνίκα ἂν
20 ἐλεήσει Κύριος τὴν Σιών».

Σιών μὲν οὖν ὀνομάζει πάλιν ἐν τούτοις οὐκ ἐπίγειόν τινα πόλιν, τὴν ἀγίαν δὲ μᾶλλον αὐτοῦ Ἐκκλησίαν, ἣν ἐκ τῶν δύο λαῶν συνεστήσατο. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Εὐφράνθητε, ἔθνη, μετὰ τοῦ λαοῦ». Ποιῆσαι δὲ λέγεται Χριστὸς τὰ
25 ἀμφοτέρωθεν ἔν, καὶ λῦσαι τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, καὶ τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργῆσαι. Ἀναδειχθέντος δὲ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ὃ καὶ δογμάτων ἐστὶν ἀληθινῶν κατάμεστον, πέπνυται τῆς ἐν νόμῳ σκιᾶς ἢ δυνάμεις, τοῦτ' ἐστὶν ἢ δι' αἱμάτων λατρεία καὶ προσαγωγή.
30 Σιών οὖν νοητέον τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς ἔφην, «ἦν αὐτὸς ἑαυτῷ παρέστησεν ὁ Χριστός, μὴ ἔχουσαν σπιλον ἢ ῥυτίδα,

αὐτὸς ποὺ ἀφαίρεσε τὴν ἁμαρτία ποὺ βρισκόταν ἀνάμεσά μας, καὶ ἔγινε αἰτία νὰ συνάψομε φιλία μὲ τὸν Πατέρα, ἀφοῦ μᾶς ἔνωσε μὲ τὸν ἑαυτό του· γιατί «μέσω αὐτοῦ ὁδηγηθήκαμε σ' ἐκεῖνον»⁷⁴.

Ὅπως δηλαδή ἂν κάποιοις ἐρχόταν, λέγει, τρέχοντας καὶ γρήγορα, καὶ ἔλεγε ὅτι κυριεύθηκαν οἱ ἐχθροὶ καὶ ὑποσχόταν εἰρήνη καὶ εὐαγγελιζόταν ἀγαθὰ, ἔτσι καὶ ὁ Σωτήρας ὅλων ἦρθε στὸν κόσμον μὲ σάρκα καὶ ἔγινε ἐπιβραβευτὴς τῆς εἰρήνης μας πρὸς τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ἀφοῦ κατάργησε τὸν Σατανᾶ καὶ καταδίωξε ὅλη τὴ φάλαγγά του, καὶ ὅτι ἔφτασε, λέγει, ὁ καιρὸς, κατὰ τὸν ὁποῖο μποροῦν ὅποιοι θέλουν νὰ γίνουν μέτοχοι κάθε καλοῦ. Γιατὶ ὅπωςδήποτε θ' ἀκολουθήσει γιὰ ὅσους πίστεψαν σ' αὐτὸν καὶ θέλουν νὰ φρονοῦν καὶ νὰ κάνουν ὅσα θέλει αὐτός, νὰ ἔχουν πλούσια τὴ μέθεξιν τῶν οὐράνιων ἀγαθῶν καὶ νὰ εἶναι γεμάτη ἡ ψυχὴ τους ἀπὸ κάθε ἀγαθὴ ἐλπίδα. Γιατὶ ὁ Σωτήρας χαρίζει πλούσια δῶρα.

Στίχ. 7-8. «Γιατὶ θὰ κάνω ν' ἀκουσθεῖ ἡ σωτηρία σου λέγοντας Σιών, ὁ Θεὸς σου θὰ γίνῃ βασιλιάς σου, γιατί ὑψώθηκε δυνατὴ ἡ φωνὴ ἐκείνων ποὺ σὲ φύλαγαν, καὶ ἀμέσως μαζί μὲ τὴ φωνὴ θὰ εὐφρανθοῦν γιατί μὲ τὰ ἴδια τους τὰ μάτια θὰ δοῦν τότε, ὅταν ὁ Κύριος θὰ δείξει τὸ ἔλεός του στὴ Σιών».

Σιών λοιπὸν ὀνομάζει πάλι ἐδῶ ὄχι μὲν ἐπίγεια πόλη, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν ἀγία του Ἐκκλησία, τὴν ὁποία συγκρότησε ἀπὸ τοὺς δύο λαούς. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Εὐρανθεῖτε, ἔθνη, μαζί μὲ τὸ λαό»⁷⁵. Λέγεται ἐπίσης ὅτι ὁ Χριστὸς ἔκανε τὰ δύο ἓνα, ὅτι γκρέμισε τὸ μεσότοιχο τοῦ φραγμοῦ (τὴν ἐχθρα), καὶ κατάργησε μὲ ἀπόφασή του τὸ νόμον τῶν ἐντολῶν. Κι ὅταν ἀκούσθηκε τὸ εὐαγγελικὸ κήρυγμα, τὸ ὁποῖο εἶναι κατάμεστο ἀπὸ ἀληθινὰ διδάγματα, καταργήθηκε ἡ δύναμις τῆς νομικῆς σκιας, δηλαδή ἡ αἱματηρὴ λατρεία καὶ οἱ προσφορές. Ὡς Σιών λοιπὸν πρέπει νὰ θεωρήσομε τὴν Ἐκκλησία, ὅπως εἶπα, «τὴν ὁποία παρουσίασε καὶ ἔθεσε δίπλα του ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς, χωρὶς νὰ ἔχει σπῖλο ἢ ρυτίδα, ἀλλὰ

75. Δευτ. 32, 43. Ρωμ. 15, 10.

ἀγίαν δὲ μᾶλλον καὶ ἄμωμον». Ταύτης «ἀκουσὴν ἐποίησατο τὴν σωτηρίαν», τοῦτ' ἔστιν ἐξάκουστον. Ἔλαθε γὰρ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς παντελῶς οὐδένα τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων ἢ δύναμις, ἀλλ' οὐδὲ ἀνήκοός τις ἀπομεμένηκε τῆς
 5 διὰ Χριστοῦ σωτηρίας Ἐφη γὰρ καὶ διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας· «Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη, Ἐνωτίσασθε, πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Καὶ ὡσπερ τὸ τῶν δαιμονίων μνημόσυνον ἀπώλετο μετ' ἡΐχου, τοῦτ' ἔστιν ἐπισήμως καὶ διαβολήτως, ἠγνόησε δὲ οὐδεὶς τῆς τῶν δαι-
 10 μονίων τυραννίδος τὴν ἀπώλειαν, οὕτω καὶ τὸ θεῖόν τε καὶ οὐράνιον κήρυγμα γέγονεν ἀκουστόν τοῖς ἀπανταχοῦ, τὴν σωτηρίαν εἰσφέρον τοῖς ἐπεγνωκόσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ.

Τίς δὲ ἡ δύναμις τοῦ κηρύγματος; «Σιών, βασιλεύσει
 15 σου ὁ Θεός». Πάλαι μὲν γάρ, τοῦτ' ἔστι πρὸ τῆς τοῦ Σωτήρος ἡμῶν ἐπιδημίας, δεδασίλευκεν ἡμῶν διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ Σατανᾶς καὶ τυραννικῆς σκαιότητος ἐπέρρῆιπτο ζυγὸς τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν, ἐπειδὴ δὲ ἐπέλαμψεν ἡμῖν ὁ τῶν ὄλων βασιλεὺς καὶ Κύριος, διαρρήξαντες τοὺς δεσμοὺς αὐ-
 20 τῶν καὶ ἀπορρήξαντες τὸν ζυγὸν τοῦ πάλαι πλεονεκτήσαντος, τοῖς τοῦ Θεοῦ σκήπτροις ὑπηγάγομεν τὸν αὐχένα καὶ δεδασίλευκεν ἡμῶν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ δι' Υἱοῦ, καὶ γέγονεν ἡμῖν τὸ χρῆμα πανηγύρεως ἀφορμή. Ψάλλει γοῦν ὁ Δαδιδ καὶ φησιν· «Ὁ Κύριος ἐδασίλευσεν, ἀγαλλιᾶσθω ἡ
 25 γῆ». Καὶ πάλιν· «Ψάλατε δὴ οὖν συνετῶς, ἐδασίλευσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη». Κέκληκε δὲ ἡμᾶς πρὸς τοῦτο, ὡς ἔφην, καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, λέγων· «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ἄρα-
 30 τε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς».

Οὐκοῦν ἐπράττετο μὲν ἀθλίως καὶ ἐν ἐσχάτοις ἡμεν κακοῖς, ἀγρίῳ τυράννῳ κατεξευγμένοι καὶ τὸν τῆς ἁμαρτίας

76. Ἐφ. 5,27

77. Ψαλμ. 48,2.

78. Ψαλμ. 9,7.

79. Ψαλμ. 2,3.

ἀγία καὶ ἀμεμπτη»⁷⁶. Αὐτῆς «ἔκανε ν' ἀκουσθεῖ ἡ σωτηρία», δηλαδή τὴν ἔκανε ξακουστή. Γιατὶ τὸ περιεχόμενο τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων δὲν διέφυγε κανενὸς ἀνθρώπου τὴν προσοχή, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀπέμεινε κάποιος ποὺ δὲν ἄκουσε γιὰ τὴ σωτηρία ἐκ μέρους τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ εἶπε καὶ μὲ τὴ λύρα τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Ἀκοῦστε τα αὐτὰ ὅλα τὰ ἔθνη. Ἀνοίξτε τ' αὐτιά σας καὶ ἀκοῦστε τα ὅλοι ὅσοι κατοικεῖτε τὴν οἰκουμένη»⁷⁷. Καὶ ὅπως ἡ μνημόνευση τῶν δαιμονίων ἐξαφανίσθηκε μὲ πάταγο⁷⁸, δηλαδή κατὰ τρόπο περιβόητο καὶ ξακουστό, καὶ κανένας δὲν ἀγνόησε τὴν ἀπώλεια τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας τῶν δαιμονίων, ἔτσι καὶ τὸ θεῖο καὶ οὐράνιο κήρυγμα ἀκούσθηκε παντοῦ στὸν κόσμο, παρέχοντας τὴ σωτηρία σὲ ὅσους ἀναγνώρισαν καὶ ἀποδέχθηκαν τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ.

Καὶ ποιὸ εἶναι τὸ περιεχόμενο τοῦ κηρύγματος; «Σιὼν, βασιλείας σου θὰ γίνεῖ ὁ Θεός». Παλαιὰ βέβαια, δηλαδή πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σωτήρα μας στὸν κόσμο, ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μας βασιλείας μας ἦταν ὁ Σατανᾶς, καὶ εἶχε ἐπιβληθεῖ σ' ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς γῆς ὁ ζυγὸς τῆς τυραννικῆς κακότητος, ὅταν ὅμως ἔλαμψε σ' ἐμᾶς ὁ βασιλείας καὶ Κύριος τῶν ὅλων, σπάζοντας τὰ δεσμὰ αὐτῶν καὶ ἀπορρίπτοντας τὸ ζυγὸ⁷⁹ τοῦ παλαιοῦ τυράννου μας⁸⁰, θέσαμε τὸν αὐχένα μας κάτω ἀπὸ τὰ σκῆπτρα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔγινε βασιλείας μας ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μέσω τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ ἔγινε ἀφορμὴ πανηγυρισμοῦ. Ψάλλει λοιπὸν ὁ Δαβὶδ καὶ λέγει· «Ὁ Κύριος ἔγινε βασιλείας· ἃς γεμίσει ἀπὸ ἀγαλλίαση ἡ γῆ»⁸¹. Καὶ ἄλλοῦ πάλι· «Ψάλλετε μὲ σύνεση, ὁ Θεὸς βασίλευσε σὲ ὅλα τὰ ἔθνη»⁸². Μᾶς κάλεσε βέβαια σ' αὐτό, ὅπως εἶπα, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας, λέγοντας· «Ἔλᾶτε σ' ἐμένα ὅλοι ἐσεῖς ποὺ κοπιᾶζετε καὶ εἶστε φορτωμένοι μὲ τὰ βάρη τῆς ζωῆς, καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω· σηκῶστε καὶ βάλτε τὸν ζυγὸ μου στὸν αὐχένα σας»⁸³.

Ζούσαμε λοιπὸν μὲ τρόπο ἄθλιο καὶ μέσα σὲ ἔσχατη ταλαιπωρία, ἔχοντας τὸν αὐχένα μας κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία ἀγρίου τυράν-

80. Β' Κορ. 2, 11. 81. Ψαλμ. 96, 1. 82. Ψαλμ. 46, 8-9. 83. Ματθ. 11, 28-29..

ὑποδραμόντες ζυγόν. Ἡ δὲ τῶν ἱερῶν κηρυγμάτων δύναμις τὴν τοῦ Χριστοῦ βασιλείαν εὐηγγελίσατο, καὶ ὑπ' αὐτῶ πάντες ἐσμέν. Ἐπήγγελται γὰρ λέγων, ὅτι «Σιών, βασιλεύσει σου ὁ Θεός». Βασιλεύσει δὲ πῶς, ἢ τίνα τρόπον, αὐτὸς 5 εὐθύς διεσάφησεν, εἰπὼν, ὅτι «Φωνὴ τῶν φυλασσόντων σε ὑψώθη». Καὶ φυλάσσοντες δὲ εἶεν ἂν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, ἤγουν ἅπαντες ἀπλῶς οἱ μυσταγωγεῖν εἰδότες καὶ δυνάμενοι καὶ ὀρθοποδεῖν ἀναπείθοντες τοὺς κεκλημένους, εἰς γε τὸ δύνασθαι κατορθοῦν εὖ μάλα τὸ ἀγαθόν, καὶ τῆς εἰς 10 Χριστὸν ἀγάπης ἀντέχεσθαι, καὶ ὀρθὴν ἐπ' αὐτῶ καὶ ἀμώμητον ποιεῖσθαι τῆς πίστεως τὴν ὁμολογίαν. Οὗτοι ποιμένες εἰσὶν ἀγαθοὶ φυλάσσοντες τῶ πάντων ἀρχιποικίμενα τὰ λογικὰ θρέμματα, καὶ τὰς τῶν ἀτιθάσων θηρίων ἀποσοδοῦντες ἐφόδους. Τούτων ὑψοῦσθαι λέγει τὴν φωνήν, 15 τοῦτ' ἔστιν ἀκουσθῆναι τοῖς πανταχοῦ. Εἴρηται γὰρ πρὸς αὐτοὺς διὰ φωνῆς Ἡσαΐου· «Ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι, ὃ εὐαγγελιζόμενος Σιών, ὑψωσον τῇ ἰσχύϊ σου τὴν φωνήν, ὃ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ. Ὑψώσατε, μὴ φοβεῖσθε». Διαπρῦσιον γὰρ καὶ οὐδενὶ τὸ σύμπαν ἠγνοημένον τὸ ἀπο- 20 στολικόν ἐστι κήρυγμα.

Ὅτι δὲ πάντα δραμεῖται δι' εὐημερίας αὐτοῖς, καὶ κεκληθῶνται μὲν ἐτοίμως οἱ πρὸς οὓσπερ ἂν ὁ παρ' αὐτῶν γένοιτο λόγος, εὐφρανθήσονται δὲ αὐτοὶ λίαν, τοὺς τῆς ἐαυτῶν μυσταγωγίας ὀρῶντες καρπούς, ἐναργῆς καθίστησι λέ- 25 γων, ὅτι «Τῇ φωνῇ ἅμα εὐφρανθήσονται». Ἄμα γὰρ λαλήσουσι, φησί, καὶ ἡ τῶν μεμυσταγωγημένων ἔψεται πληθύς, καὶ ἀμελ[λ]ητὶ δραμοῦνται πρὸς πίστιν οἱ παιδαγωγούμενοι. Χαρὰ δὲ τοῦτο τοῖς διδάσκειν ἐπιτεταγμένοις. Ἐπιστέλλει γοῦν ὁ Παῦλος τοῖς δι' αὐτοῦ πιστεύουσαι, ὅτι «Χα- 30 ρὰ καὶ στέφανός μου». Ὅτι δὲ ταῖς τῶν ἀγίων μυσταγωγίαις τὸ τῶν μυσταγωγουμένων εὐπειθὲς ἠκολούθει πλειστα-

νου και σύροντας τὸν ζυγὸ τῆς ἁμαρτίας, τὰ ἱερά ὅμως κηρύγματα μᾶς εὐαγγελίσθησαν τῆ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ και εἴμαστε ὅλοι κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη του. Γιατὶ ὑποσχέθηκε λέγοντας «Σιών, βασιλείας σου θὰ γίνεῖ ὁ Θεός». Και πῶς θὰ βασιλεύσει και μὲ ποιὸ τρόπο, τὸ διασαφήνισε ἀμέσως λέγοντας: «Ἀκούσθηκε δυνατὴ φωνὴ τῶν φυλάκων σου». Φύλακές της βέβαια θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι οἱ θεσπέσιοι μαθητές, ἢ ὅλοι γενικὰ ἐκεῖνοι ποὺ γνωρίζουν και μπορούν νὰ μεταδίδουν τὴ θεία διδασκαλία και νὰ πείθουν αὐτοὺς ποὺ κλήθηκαν νὰ βαδίζουν ὀρθά, νὰ κατορθώνουν εὐκολα τὸ ἀγαθὸ, νὰ κρατοῦν σταθερὴ τὴν ἀγάπη τους στὸν Χριστὸ και νὰ ἐκφράζουν ὀρθὴ και ἀμώμητη τὴν ὁμολογία τῆς πίστεως σ' αὐτόν. Αὐτοὶ εἶναι ποιμένες καλοὶ ποὺ φυλάγουν γιὰ τὸν ἀρχιποιμένα ὅλων τὰ λογικὰ πρόβατα και ἀποκρούουν τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἀγριῶν θηρίων. Αὐτῶν λοιπὸν, λέγει, ὑφώθηκε ἡ φωνή, δηλαδὴ ἀκούσθηκε σὲ ὅλους παντοῦ. Γιατὶ ἔχει λεχθεῖ σ' αὐτοὺς μέσω τῆς φωνῆς τοῦ Ἡσαΐα: «Ἀνέβα ἐπάνω σὲ ψηλὸ βουνό, σὺ ποὺ φέρνεις τὸ εὐχάριστο μήνυμα στὴ Σιών, ὑψωσε μὲ ὅλη σου τὴ δύναμη τὴ φωνή σου, σὺ ποὺ κηρύττεις τὸ εὐαγγέλιο στὴν Ἱερουσαλήμ. Ὑψῶστε τὴ φωνή σας, μὴ φοβᾶστε»⁸⁴. Πράγματι ὑπῆρξε διαπύρισι τὸ ἀποστολικὸ κήρυγμα και δὲν ἦταν ἀπὸ κανένα ἀγνοούμενο.

Ὅτι ὅμως ὅλα γι' αὐτοὺς θ' ἀκολουθήσουν τὸν δρόμο τῆς εὐημερίας και θὰ κληθοῦν κατ' εὐθειαν αὐτοὶ πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται ἀπὸ αὐτοὺς ὁ λόγος, και θὰ εὐφρανθοῦν και αὐτοὶ πολὺ βλέποντας τοὺς καρποὺς τῆς διδασκαλίας τους, τὸ κάνει φανερὸ λέγοντας: «Θὰ γεμίσουν ἀπὸ εὐφροσύνη ἀμέσως μόλις ἀκούσουν». Μόλις μιλῆσουν, λέγει, θ' ἀκολουθήσει και τὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ δέχθηκαν τὴ διδασκαλία, και χωρὶς καθυστέρηση θὰ τρέξουν οἱ διδασκόμενοι νὰ ἐκδηλώσουν τὴν πίστη τους. Κι αὐτὸ εἶναι χαρὰ γι' αὐτοὺς ποὺ ὀρίσθηκαν νὰ διδάσκουν. Γράφει λοιπὸν ὁ Παῦλος σ' ἐπιστολή του πρὸς ἐκείνους ποὺ πίστεψαν μέσω αὐτοῦ: «Εἴστε χαρὰ και στεφάνι μου»⁸⁵. Ὅτι βέβαια τὴ διδασκαλία τῶν ἀγίων ἀκολουθοῦσε παντοῦ ἡ πρόθυμη πίστη ἐκείνων ποὺ

χοῦ, διὰ πολλῶν ἂν τις ἴδοι, τὴν ἁγίαν καὶ θεόπνευστον
 Γραφήν περινοστήσας Προσελάλουν μὲν γὰρ ἐν τοῖς Ἱερο-
 σολύμοις τοῖς τῶν Ἰουδαίων τάγμασιν οἱ θεσπέσιοι μαθη-
 ταί, ἀλλ' ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων γέγραπται
 5 «Προσετέθησαν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τρεῖς χιλιάδες ἀνδρῶν». Ναὶ
 μὴν καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ὁμοῦ τῷ μακαρίῳ Σίλα δε-
 σμῶται τυγχάνοντες ὕμνον κατὰ μέσην νύκτα τὸν Θεόν.
 Ἐπειδὴ δὲ ἄγγελος ἅγιος ἐπιστὰς τῷ δεσμοτηρίῳ τὰ πάν-
 των ἀνῆκε δεσμά, περιδεῆς γεγονῶς ὁ δεσμοφύλαξ ἠθέλη-
 10 σε μὲν ἑαυτὸν ἀνελεῖν, φωνήσαντος δὲ τοῦ Παύλου, «Μη-
 δὲν πράξης σεαυτῷ κακόν· ἅπαντες γὰρ ἐσμεν ἐνθάδε, θαυ-
 μάσας τὸ παράδοξον, ἐβαπτίσθη σὺν παντὶ τῷ οἴκῳ αὐ-
 τοῦ». Ὅτι δὲ πρόφασις αὐτῷ θυμηδίας τὸ πρᾶγμα γέγονε,
 πῶς ἔστιν ἀμφιβαλεῖν;

15 Οὐκοῦν κατὰ πόδα, φησὶν, τῆς μυσταγωγίας τῶν κε-
 κλημένων δραμεῖται τὸ εὐπειθές. Καὶ «οἱ ὀφθαλμοί σου
 πρὸς ὀφθαλμοὺς ὄψονται, ἡνίκα ἂν ἐλεήσει Κύριος τὴν
 Σιών». Τίνα δὲ ὄψονται, ἢ τὸν τῆς σωτηρίας πρῦτανιν,
 τοῦτ' ἔστι Χριστόν; Σαρκωθεὶς γὰρ ἦν ὁ Λόγος, καὶ τού-
 20 του μάρτυς ὁ Ψαλμωδός, λέγων· «Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἦξει,
 ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παρασιωπήσεται». Ἦγουν ὅπερ
 ἔφην, ὅτι Τῇ φωνῇ ἅμα εὐφρανθήσονται, καὶ τοῦτο τοῖς
 σοῖς ὀφθαλμοῖς θεωρήσεις, φησί, κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ,
 καθ' ὃν ἂν ἐλεήσει Κύριος τὴν Σιών, προσθεὶς ἅπασι τὴν
 25 διὰ πίστεως χάριν, καὶ τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ἀμφιλαφῇ
 τὴν ἀπόλαυσιν.

Στίχ. 9-10. «Ῥηξάτω εὐφροσύνην ἅμα τὰ ἔρημα Ἱερου-
 σαλήμ, ὅτι ἠλέησε Κύριος αὐτὴν καὶ ἐρῶύσατο τὴν Ἱε-
 ρουσαλήμ. Καὶ ἀποκαλύψει Κύριος τὸν βραχίονα αὐ-
 30 τοῦ τὸν ἅγιον ἐνώπιον πάντων τῶν ἐθνῶν, καὶ ὄψονται
 πάντα τὰ ἄκρα τῆς γῆς τὴν σωτηρίαν τὴν παρὰ Θεοῦ».

Τὸ μὲν ῥῆξαι τὴν εὐφροσύνην κατασημήνειεν ἂν τὸ ἐν

διδάσκονταν, σὲ πολλὰ σημεῖα μπορεῖ κανένας νὰ τὸ δεῖ ἂν φυλομετρήσει τὴν ἁγία καὶ θεόπνευστη Γραφή. Πράγματι μιλοῦσαν στὰ Ἱεροσόλυμα πρὸς τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων οἱ θεσπέσιοι μαθητές, καὶ ὅπως ἔχει γραφεῖ στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, «Προσῆλθαν σὲ μιά μέρα τρεῖς χιλιάδες ἄνδρες»⁸⁶. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος μαζί μὲ τὸν μακάριο Σίλα, κλεισμένοι μέσα στὴ φυλακὴ ὑμνοῦσαν μέσα στὰ μεσάνυχτα τὸν Θεό. Ὅταν ὅμως παρουσιάσθηκε στὴ φυλακὴ ἅγιος ἄγγελος καὶ ἔλυσε τὰ δεσμὰ ὄλων, καὶ ὁ δεσμοφύλακας κυριευμένος ἀπὸ φόβο θέλησε ν' αὐτοκτονήσει, φώναξε ὁ Παῦλος, «Μὴν κάνεις κανένα κακὸ στὸν ἑαυτό σου, γιατί ὅλοι εἴμαστε ἐδῶ», θαύμασε τὸ παράδοξο καὶ βαπτίσθηκε μὲ ὅλη τὴν οἰκογένειά του⁸⁷. Ὅτι βέβαια τὸ γεγονός ἀποτελέσει ἀφορμὴ ἀγαλλίασης, πῶς μπορούμε ν' ἀμφιβάλλουμε;

Ἀμέσως λοιπόν, λέγει, μετὰ τὴ διδασκαλία θ' ἀκολουθήσει ἡ ὑπακοὴ τῶν καλεσμένων. Καὶ «μὲ τὰ ἴδια τους τὰ μάτια θὰ δοῦν τότε, ὅταν ὁ Κύριος θὰ δείξει τὸ ἔλεός του στὴ Σιών». Καὶ ποιὸν θὰ δοῦν, παρὰ τὸν ἀρχηγὸ τῆς σωτηρίας; Γιατί αὐτὸς ποῦ σαρκώθηκε ἦταν ὁ Λόγος, καὶ μάρτυρας αὐτοῦ εἶναι ὁ Ψαλμωδὸς ποῦ λέγει: «Ὁ Θεὸς θὰ ρθεῖ φανερά, ὁ Θεὸς μας, καὶ δὲν θὰ μείνει αὐτὸ σιωπηλό»⁸⁸. Ἡ αὐτὸ ποῦ εἶπα, ὅτι ἀμέσως μὲ τὴ φωνὴ θὰ νοιώσουν εὐφροσύνη, κι αὐτὸ θὰ τὸ δεῖς μὲ τὰ μάτια σου, λέγει, ἐκεῖνον τὸν καιρὸ, ὅταν ὁ Κύριος θὰ δείξει τὸ ἔλεός του στὴ Σιών, προσφέροντας σὲ ὅλους τὴ χάρη μέσω τῆς πίστεως καὶ πιλούσια τὴν ἀπόλαυση τῶν οὐράνιων ἀγαθῶν.

Στίχ. 9-10. «Ἄς διαλαλήσουν τὴ χαρὰ τους μαζί καὶ τὰ ἔρημα μέρη τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ ὁ Κύριος τῆς ἔδειξε τὸ ἔλεός του καὶ ἔσωσε τὴν Ἱερουσαλήμ. Καὶ θὰ φανερώσει ὁ Κύριος τὸν βραχίονά του τὸν ἅγιο σὲ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ θὰ δοῦν ὅλα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὴ σωτηρία ποῦ δόθηκε ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ».

Τὸ νὰ διακηρῦττουν τὴν εὐφροσύνη τους θὰ μπορούσε νὰ

86. Πράξ. 2, 41.

87. Πράξ. 16, 25-28.

88. Ψαλμ. 49, 3.

τῷ χρήσασθαι φωνῆ, χαριστηρίους ᾠδὰς ἀναφέροντας καὶ μελέτην ποιεῖσθαι σπουδάζοντας τὰς δοξολογίας, δι' ὧν ἂν εὐφραίνοντο Θεός. Γέγραπται γοῦν ἐν βιβλίῳ Ψαλμῶν «Καὶ ἡ γλῶσσά μου μελετήσῃ τὴν δικαιοσύνην σου, ὅλην τὴν 5 ἡμέραν τὸν ἔπαιμόν σου», καὶ αὐτοῖς τοῖς τοῦτο δοῶν ἐθέλουσι πρὸς εὐφροσύνην ἔσται τὸ χρῆμα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἔρημά φησιν Ἰερουσαλήμ τοῦτο χρῆναι δοῶν, ἐκεῖνό φαμεν ἀναγκαίως, διατρανοῦν ἐθέλοντες τὴν τῶν προκειμένων διάνοιαν. Οἱ πόλιν οἰκοῦντες εὐρεῖαν καὶ μακράν, εἰ μὲν εἶεν το- 10 σοῦτοι τὸν ἀριθμόν, ὡς δύνασθαι καὶ ἀποπληροῦν αὐτήν, οὐδένα τόπον αὐτῆς ἀφιασιν ἔρημον· εὐαριθμῆτων δὲ ὄντων διὰ τὸ τεθνάναι πολλούς, ἢ πολέμου κατασκήψαντος, ἢ καὶ ἑτέρας τινὸς ἀφορμῆς κατενεγκούσης εἰς τοῦτο, τὰ πλείστα τῶν ἐν αὐτῇ χωρίων, ἢ γγον οἰκημάτων, ἀπομένουσι γυμνά. 15 Τοιοῦτόν τι πεπόνθασιν οἱ ἐξ Ἰσραήλ. Ἐπειδὴ γὰρ γεγόνασι Κυριοκτόνοι καὶ πλήρεις αἱμάτων τὰς χεῖρας ἐσχήκασιν, δεδαπάνηται τῷ πολέμῳ τῷ παρὰ Ῥωμαίοις, ὡς ολίγους κομιδῇ περιλειφθῆναι τοὺς σεσωσμένους, καὶ κένανδρος ἦν ἡ ἀγία πόλις. Ἄλλ' εὐφρανθήσονται, φησί, τὰ ἔρημα αὐτῆς. 20 Στυγνοὶ μὲν γὰρ οἴκοι, καὶ κατηφείας ὥσπερ εἰσὶ μεστοὶ τοὺς ἐνοικοῦντας οὐκ ἔχοντες, ἴλαροὶ δὲ πῶς καὶ οἶον γελῶντες εἰ δὴ πλείστους ἔχοιεν τοὺς ἐνωκισμένους. Ἀπὸ δὴ τῆς ἱστορίας, φέρε δὴ τι λέγωμεν τῶν πνευματικῶν·

Ἡ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, τοῦτ' ἔστιν οἱ ἐξ ἔθνῶν πιστεύσαντες, οἱ καὶ Σιών ὀνομάζονται καὶ μέντοι καὶ Ἰερουσαλήμ, ολίγοι μὲν ἦσαν ἐν ἀρχαῖς, καὶ οἶον ἔρημος ἡ ἀληθῶς ἀγία καὶ Θεοῦ πόλις ἐτύγγανε, τοῦτ' ἔστιν ἡ Ἐκκλησία. Ἄλλ' οὐδὲν ἀπομεμένηκε σχολάζον ἐν αὐτῇ· πεπλήρωται γὰρ διὰ Χριστοῦ. Καὶ γοῦν εἴρηται πρὸς αὐτήν· «Ἄρον 30 κύκλω τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε συνηγμένα τὰ τέκνα σου». «Ἴδου οὗτοι πόρρωθεν ἔρχονται, οὗτοι ἀπὸ βορῶα

σημαίνει, ότι θα ύψώσουν τὴ φωνή τους ἀναπέμποντας εὐχαριστήριες ὠδές καὶ θα καταβάλλουν κάθε φροντίδα νὰ ἀπευθύνουν δοξολογίες πού θα εὐφραίνουν τὸν Θεό. Γράφει λοιπὸν τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν «Καὶ ἡ γλῶσσα μου θὰ μελετᾶ καὶ θὰ διηγεῖται τὴ δικαιοσύνη σου, ὅλη τὴ μέρα θὰ σ' ἐπαινεῖ»⁸⁹, καὶ γι' αὐτοὺς πού θέλουν νὰ ἐπιδίδονται σ' αὐτὸ θὰ ἀποβαίνει πρὸς εὐφροσύνη τους. Ἐπειδὴ ὅμως λέγει ὅτι αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ κάνουν τὰ ἔρημα μέρη τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐκεῖνο κατ' ἀνάγκην λέμε, θέλοντας νὰ διασαφηνίσουμε τὸ νόημα τῶν ἐξεταζομένων λόγων. «Ὅσοι κατοικοῦν πόλη μεγάλη σὲ πλάτος καὶ μῆκος, ἂν εἶναι τόσοι στὸν ἀριθμὸ, ὥστε νὰ μποροῦν καὶ νὰ τὴ γεμίσουν, δὲν ἀφήνουν ἔρημο κανένα τόπο της, ἂν ὅμως εἶναι λίγοι ἐπειδὴ πέθαναν πολλοί, ἢ ἐπειδὴ ἐνέσκηψε πόλεμος, ἢ ἐπειδὴ κάποια ἄλλη αἰτία τοὺς ὀδήγησε σ' αὐτὸ, τὰ περισσότερα μέρη αὐτῆς, ἢτοι τὰ οἰκήματα αὐτῆς, ἀπομένουν γυμνά. Κάτι τέτοιο ἔπαθαν οἱ Ἰσραηλιῖτες. Ἐπειδὴ δηλαδὴ θανάτωσαν τὸν Κύριο καὶ γέμισαν τὰ χέρια τους μὲ αἵματα, ἐξολοθρεύθηκαν ἀπὸ τὸν πόλεμο τῶν Ρωμαίων, ὥστε πάρα πολὺ λίγοι νὰ σωθοῦν καὶ νὰ ἀπομείνουν καὶ νὰ εἶναι ἄδεια ἀπὸ ἀνθρώπους ἡ ἅγια πόλη. Ἀλλὰ θὰ εὐφρανθοῦν, λέγει, τὰ ἔρημα μέρη της. Γιατὶ τὰ σπίτια εἶναι σκυθρωπὰ καὶ γεμᾶτα θλίψη ὅταν δὲν ἔχουν τοὺς ἐνοίκους τους, καὶ ἀντίθετα χαρούμενα καὶ κατὰ κάποιο τρόπο γελαστὰ ὅταν ἔχουν ὅσο τὸ δυνατὸ περισσότερους ἐνοίκους. Ἐμπρὸς λοιπὸν μὲ βάση τὴν ἱστορία ἄς ποῦμε κάτι πνευματικόν.

Ἡ Ἐκκλησία πού ἀπαρτίσθηκε ἀπὸ τὰ ἔθνη, δηλαδὴ ἀπὸ ἐκείνους πού πίστεψαν ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, οἱ ὁποῖοι ἀποκαλοῦνται καὶ Σιών ἀλλὰ καὶ Ἱερουσαλήμ, ἦταν βέβαια στὴν ἀρχὴ λίγοι καὶ ἦταν κατὰ κάποιο τρόπο ἔρημη ἡ ἀληθινὰ ἅγια καὶ τοῦ Θεοῦ πόλη, δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία. Ἀλλὰ κανένα μέρος της δὲν ἔμεινε κενόν, γιατί γέμισε μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ. Καὶ πράγματι λέχθηκε πρὸς αὐτήν «Στρέψε ὀλόγυρα τὰ μάτια σου καὶ κοίταξε συναγμένα τὰ παιδιὰ σου»⁹⁰. «Νά, αὐτοὶ ἔρχονται ἀπὸ μακριά, ἄλλοι ἀπὸ τὸν βορρᾶ, ἄλλοι ἀπὸ τὴ θάλασσα (ἀπὸ τὴ δύση), καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴ

καὶ θαλάσσης, ἄλλοι δὲ ἐκ γῆς Περσῶν». Καὶ ἐρεῖς», φησὶν, «ἐν τῇ καρδίᾳ σου· Τίς ἐγέννησέ μοι τούτους· Ἐγὼ δὲ ἄτεκνος καὶ χήρα, οὗτοι δέ μοι ποῦ ἦσαν;». Καὶ πάλιν «Πλάτυνον τὸν τόπον τῆς σκηνῆς σου καὶ τῶν αὐλαιῶν σου, πῆξον, 5 μὴ φείσῃ· ἔτι εἰς τὰ δεξιὰ καὶ εἰς τὰ ἀριστερὰ ἐκπέτασον». Ἐκ παντός γὰρ ἔθνους, πόλεως καὶ χώρας συνδρομὴ γέγονεν ἐπὶ Χριστῷ, τῶν ἐθνῶν κεκλημένων διὰ πίστεως, ὡς ἐξ ἡοῦς καὶ νότου, δύσεώς τε καὶ βορρῶέου καλεῖσθαι τοὺς ἐπιστρέφοντας, πολλῶ πλείους ὄντας τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ. 10 Καὶ τοῦτο αὐτὸ καταμεμήνυκε λέγων ὁ προφήτης Ἡσαΐας περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς· «Εὐφράνθητι, στείρα ἢ οὐ τίκτουσα, ῥῆξον καὶ βόησον, ἢ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα».

15 Στείραν μὲν γὰρ τὴν οὐ τίκτουσαν, ἔρημόν τε πρὸς τοῦτοις ἀποκαλεῖ τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἐξ ἐθνῶν. Καὶ γὰρ ἦν ἄπαις καὶ ἐρήμη, τοῦτ' ἔστι χήρα, τὸν ἀγαθοῦ παντός σπορέα λόγον οὐκ ἔχουσα. Τὴν δέ γε τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴν ὑπανδρον εἶναί φησι, διὰ τὸ νόμῳ κατεξευῆχθαι τῷ διὰ 20 Μωσέως, ἐγκύμονά τε γενέσθαι τῶν ἱερῶν θεσπισμάτων, δι' ὧν ἦν δύνασθαι καρποφορεῖν τῷ Θεῷ τὴν ὡς ἐν σκιαῖς ἔτι καὶ τύποις λατρείαν. Ἀλλὰ «πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον», τοῦτ' ἔστι τὰ τῆς χήρας, «ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα». Τίνα δὲ τρόπον ἔσται καὶ τοῦτο, διεσάφησε προσ- 25 τιθεῖς, ὅτι «Ἀποκαλύψει Κύριος τὸν βραχίονα αὐτοῦ τὸν ἅγιον ἐνώπιον πάντων τῶν ἐθνῶν, καὶ ὄψονται πάντα τὰ ἄκρα τῆς γῆς τὴν σωτηρίαν παρὰ Θεοῦ.

Ἄρα γὰρ ἐμφανῆς γέγονεν ἐν τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν ὁ βραχίων τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, τοῦτ' ἔστιν ὁ Υἱός, ὅτε 30 πᾶσιν ἐγνώσθη τοῖς ἔθνεσιν καὶ τεθέανται τὰ ἄκρα τῆς

91. Ἦσ. 49, 12.

92. Ἦσ. 49, 21.

χώρα τῶν Περσῶν»⁹¹. «Καὶ θὰ πείς», λέγει, «μὲ τὸ νοῦ σου· Ποιὸς τοὺς γέννησε αὐτοὺς; Ἐγὼ εἶμαι ἀτεκνη καὶ χήρα, κι αὐτοὶ ἀπὸ ποῦ μοῦ ἦρθαν;»⁹² Καὶ πάλι· «Κάνε πλατύτερο τὸ χῶρο τῆς σκηνῆς σου καὶ τὰ παραπετάσματά της, στερέωσέ τα, μὴ διστάσεις· ἄπλωσέ τα δεξιὰ κι ἀριστερά»⁹³. Καὶ πράγματι ἀπὸ κάθε ἔθνος, πόλη καὶ χώρα ἔγινε μεγάλη συρροή στὸν Χριστὸ μὲ τὴν κλήση τῶν ἔθνῶν μέσω τῆς πίστεως, ὥστε ἐκεῖνοι ποὺ καλοῦνταν ἀπὸ ἀνατολή καὶ νότο, ἀπὸ δύση καὶ βορρᾶ καὶ μεταστρέφονταν ἦταν πολὺ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραηλίτες. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἔκανε ὀλοφάνερο ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγοντας γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων «Γέμισε ἀπὸ εὐφροσύνη, σὺ ἡ στεῖρα ποὺ δὲν γεννᾷς· βγάλε φωνὴ καὶ κραύγα· σε, ἐσὺ ποὺ δὲν γνώρισες τοὺς πόνους τοκετοῦ, γιὰτὶ εἶναι περισσότερα τὰ παιδιὰ αὐτῆς ποὺ εἶναι ἔρημη, παρὰ αὐτῆς ποὺ ἔχει τὸν ἄνδρα»⁹⁴.

«Στεῖρα βέβαια καὶ «ποὺ δὲν γεννᾷ» καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ καὶ «ἔρημη» ἀποκαλεῖ τὴν Ἐκκλησία τὴν προερχόμενη ἀπὸ τὰ ἔθνη. Γιατὶ πράγματι ἦταν ἀτεκνη καὶ ἔρημη, δηλαδή χήρα, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν τὸ λόγο ποὺ εἶναι σπορέας κάθε ἀγαθοῦ. Τῆ Συναγωγῆ ὅμως τῶν Ἰουδαίων τὴν ὀνομάζει ἔγγαμη, ἐπειδὴ εἶχε συζευχθεῖ τὸν Μωσαϊκὸ νόμο καὶ κυοφόρησε τὰ ἱερὰ θεσπίσματα, μὲ τὰ ὁποῖα μποροῦσε νὰ καρποφορεῖ γιὰ τὸ Θεὸ τὴ λατρεία τῶν σκιῶν ἀκόμα καὶ τῶν τύπων. Ἀλλὰ λέγει, «εἶναι πολλὰ τὰ παιδιὰ τῆς ἔρημης μᾶλλον», δηλαδή τῆς χήρας, «παρὰ ἐκείνης ποὺ ἔχει τὸν ἄνδρα». Καὶ μὲ ποιὸ τρόπο θὰ γίνε κι αὐτὸ τὸ διασάφησε προσθέτοντας· «Θὰ φανερώσει ὁ Κύριος τὸ βραχίονά του μπροστὰ σὲ ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ θὰ δοῦν ὅλα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὴ σωτηρία ποὺ δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεό».

Ὅταν δηλαδή φανερώθηκε στοὺς κατοίκους ὅλης τῆς γῆς ὁ βραχίονας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, δηλαδή ὁ Υἱός, ὅταν ἔγινε γνωστός σὲ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ εἶδαν τὰ πέρατα τῆς γῆς, δηλαδή οἱ

93. Ἡσ. 54, 2-3.

94. Ἡσ. 54, 1. Γαλ. 4, 27.

γῆς, τοῦτ' ἔστιν οἱ ἐκ περάτων εἰς πέρατα, τὴν παρ' αὐτοῦ σωτηρίαν, τὴν διὰ πίστεως δὲ δηλονότι, τότε πεπλήρωται τὰ ἔρημα Ἱερουσαλήμ, δηλονότι τῆς νοητῆς, καὶ ἀριθμοῦ κρείττων ἢ τῶν κεκλημένων πληθὺς Βραχίονα δὲ τοῦ Θεοῦ 5 καὶ Πατρὸς τὸν Υἱὸν ἀποκαλεῖν ἔθος τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ. Δύναμις γάρ ἐστιν αὐτοῦ καὶ πανσθενῆς δεξιά, δι' ἧς τὰ πάντα ἐργάζεται, καὶ περὶ αὐτῆς φησιν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Κρατυνθήτω ἡ χεὶρ σου, ὑψωθήτω ἡ δεξιά σου». Καὶ πάλιν περὶ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς· «Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ἄσμα 10 καινόν, ὅτι θαυμαστά ἐποίησεν ὁ Κύριος· ἔσωσεν αὐτὸν ἡ δεξιά αὐτοῦ καὶ ὁ βραχίον ὁ ἅγιος αὐτοῦ».

Στίχ. 11-12. «Ἀπόστητε, ἀπόστητε, ἐξέλθετε ἐκεῖθεν, καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἄπτεσθε. Ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῆς, ἀφορίσθητε, οἱ φέροντες τὰ σκεύη Κυρίου, ὅτι οὐ μετὰ ταραχῆς ἐξελεύσεσθε, οὐδὲ φυγῆ. Πορεύσεται γὰρ πρότερος ὑμῶν Κύριος, καὶ ὁ συνάγων ὑμᾶς Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ».

Ἔοικεν ὁ λόγος ἢ πρὸς ἐκείνους γίνεσθαι παρὰ Θεοῦ τοὺς διὰ πίστεως συναγηγεργμένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας κρηματίσαντας τέκνα, ἢ τάχα πρὸς τοὺς ἀγίους μυσταγωγούς, ἀποστόλους δηλονότι καὶ εὐαγγελιστάς, οἱ φῶς γεγόνασι τῆς ὑπ' οὐρανόν, τὸν τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν διαπορθμεύοντες λόγον. Τούτους δὴ οὖν ἀποστήναι προστέταχε καὶ ἀπίστων ἀποφοιτᾶν, ὡς 25 ἀπὸ μεμολυσμένων, διὰ τὸ μήτε πιστεύειν ἐλέσθαι Χριστῶ, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς τῆς Κυριοκτονίας ἐγκλήμασι τὰς ἑαυτῶν ἐνόχους ἀποφῆναι κεφαλὰς «Ἐξέλθετε» δὴ οὖν «καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἄπτεσθε», τοῦτ' ἔστι τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας ἀποσχοινίσθητε, ὡς μηδ' ὅσον αὐτῶν ἐθέλειν ἀποθήγειν. 30 «Ὁ γὰρ ἀπτόμενος πίσεως», φησί, «μολυνθήσεται»· καὶ γὰρ ἐστὶν ἀναγκαῖον τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύσαντας καὶ δι' αὐ-

ἄνθρωποι ἀπὸ τῆ μιά ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη, τῆ σωτηρία ἐκ μέρους αὐτοῦ, δηλαδή τῆ χορηγούμενη μέσω τῆς πίστεως, τότε γέμισαν τὰ ἔρημα μέρη τῆς Ἱερουσαλήμ, δηλαδή τῆς νοητῆς, καὶ τὸ πλῆθος ὅσων εἶχαν κληθεῖ ἦταν ἀναρίθμητο. «Βραχίονα» βέβαια τοῦ Θεοῦ Πατέρα συνήθεια τῆς θεόπνευστης Γραφῆς εἶναι ν' ἀποκαλεῖ τὸν Υἱό. Γιατὶ εἶναι δύναμη αὐτοῦ καὶ παντοδύναμη δεξιὰ του, μὲ τὴν ὁποία πραγματοποιεῖ τὰ πάντα, καὶ γι' αὐτὴν λέγει ὁ θεσπέσιος Δαβίδ· «Ἐὰν καταστρεῖ πανίσχυρο τὸ χεῖρ σου, ὡς ὑψωθεῖ ἢ δεξιὰ σου»⁹⁵. Καὶ πάλι λέγει γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα· «Ψάλατε πρὸς τὸν Κύριο νέο ἄσμα, γιατί ὁ Κύριος ἔκανε ἔργα θαυμαστά· τὸν ἔσωσε ἢ δεξιὰ του καὶ ὁ βραχίονάς του ὁ ἅγιος»⁹⁶.

Στίχ. 11-12. «Ἐὰν ἀπομακρυνθεῖτε, ἀπομακρυνθεῖτε, βγεῖτε ἀπὸ ἐκεῖ καὶ μὴν ἀγγίζετε ἀκάθαρτα. Βγεῖτε ἀπὸ ἀνάμεσά της, χωρισθεῖτε ἀπὸ αὐτὴν σεις ποὺ φέρετε τὰ σκεύη τοῦ Κυρίου· γιατί δὲν θὰ βγεῖτε μέσα σὲ ταραχὴ καὶ τρεπόμενοι σὲ φυγὴ. Καθόσον θὰ πορεύεται μπροστά σας ὁ Κύριος, ὁ Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ποὺ σᾶς συνάγει καὶ σᾶς καθοδηγεῖ».

Φαίνεται ὅτι ὁ λόγος ἀπευθύνεται ἀπὸ τὸν Θεὸ ἢ πρὸς ἐκείνους ποὺ ἔχουν συναθροισθεῖ μέσω τῆς πίστεως καὶ ἔχουν χρηματίσει τέκνα τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ἴσως πρὸς τοὺς ἁγίους διδασκάλους, τοὺς ἀποστόλους δηλαδή καὶ τοὺς εὐαγγελιστὲς, ποὺ ἔγιναν φῶς τῆς οἰκουμένης μεταφέροντας στοὺς κατοίκους ὅλης τῆς γῆς τὸ λόγο τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων. Αὐτοὺς λοιπὸν πρόσταξε νὰ ἀπομακρυνθοῦν καὶ νὰ ἀποφεύγουν τοὺς ἄπιστους ὅπως τοὺς μολυσμένους, ἐπειδὴ δὲν θέλησαν νὰ πιστέψουν στὸν Χριστό, ἀλλὰ κατέστησαν καὶ τὰ κεφάλια τους ἔνοχα διαπράττοντας τὸ ἔγκλημα τοῦ φόνου τοῦ Κυρίου. «Βγεῖτε λοιπὸν καὶ μὴν ἀγγίζετε ἀκάθαρτα», δηλαδή ἀποκοπεῖτε ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνία μὲ αὐτούς, ὥστε οὔτε κἂν νὰ θέλετε νὰ τοὺς ἀγγίξετε. Γιατὶ λέγει, «Αὐτὸς ποὺ ἀγγίζει πίσσα θὰ λερωθεῖ»⁹⁷. Εἶναι δηλαδή ἀνάγκη αὐτοῖ ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστὸ καὶ κλήθηκαν ἀπὸ αὐτὸν σὲ κάθαρση ἀπὸ

95. Ψαλμ. 88, 14.

96. Ψαλμ. 97, 1.

97. Σοφ. Σειρ. 13, 1.

τοῦ κεκλημένους εἰς ἀποκάθαρσιν ἁμαρτίας καὶ εἰς μέθεξιν ἁγιασμοῦ, τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀμαθίας ἔξω φέρεσθαι φιλεῖν καὶ ὀλοτρόπως ἕτερογνώμονας παρ' ἐκείνους ὑπάρχειν, ἀφορισθῆναί τε εἰσάπαν· «οὐδεμία γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, ἀλλ' οὐδὲ μερὶς πιστῶ μετὰ ἀπίστου». Καὶ γοῦν ὁ πάνσοφος Παῦλος ἐπιστέλλει τοῖς ἐκ Γαλατίας, μετὰ τὴν ἐν Χριστῶ δικαίωσιν παλινδρομηῖσαι τολμήσασιν ἐπὶ τὴν ἐν νόμῳ λατρείαν· «⁹⁷ Ὡ ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκηνε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι, οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προ-
10 εγράφη ἐσταυρωμένος; Τοῦτο μόνον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν, ἐξ ἔργων νόμου τὸ Πνεῦμα ἐλάβετε, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως; Οὕτως ἀνόητοί ἐστε; ἐναρξάμενοι Πνεύματι, νῦν σαρκὶ ἐπιτελεῖσθε;». Περιετέμνοντο γὰρ ἀσυνέτως, καίτοι τὴν ἐν Πνεύματι περιτομὴν λαχόντες, ἦτοι διὰ Χριστοῦ.

15 Οὐκοῦν ἀναγκαίως τό, «Ἀπόστητε», ἐν τούτοις φησὶν ὁ τῶν ὅλων Θεός, καὶ τό, «Ἐξέλθετε ἐκεῖθεν», καὶ τό, «Ἀφορίσθητε, οἱ φέροντες τὰ σκεύη Κυρίου». Οἱ γὰρ ὅλως τῇ πίστει τιμήσαντες τὸν Ἐμμανουήλ καὶ τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως κοινωνοὶ γεγονότες, διὰ τοῦ μεταλαχεῖν ἁγίου Πνεύματος, ἐμπλησθῆναί τε τῶν ἱερῶν αὐτοῦ χαρισμάτων, σκευοφοροῦσι Θεῷ. Καὶ τίνα δὲ τρόπον, διδάξει λέγων ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ· αὕτη δέ ἐστίν ὁ θώραξ τῆς δικαιοσύνης, ἡ περικεφαλαία τοῦ σωτηρίου, ὁ θυρεὸς τῆς πίστεως, ἡ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος, ὃ
25 ἐστὶ Ῥῆμα Θεοῦ». Ταύτην γὰρ ἔχοντες τὴν νοητὴν παντευχίαν, ἀντεξάγουσι τῷ Σατανᾷ, καὶ ταῖς σὺν αὐτῷ δυνάμεσιν ἀντανίστανται, προπηδῶντες τρόπον τινὰ καὶ προασπίζοντες τῶν ἰδίων ψυχῶν καὶ τῶν ὑπὸ χεῖρα λαῶν· αὕτη γὰρ τῶν ἡγουμένων τάξις. Πλὴν ἐξελθεῖν ἐπιτάξας ἐκ μέ-
30 σου αὐτῆς, Οὐ μετὰ ταραχῆς ἐξελεύσεσθε, φησὶν, οὐδὲ φυγῆ πορεύσεσθε. Οὐ γὰρ ὡς φυγόντας, ἦγουν δεδιότας, τῶν

98. Β' Κορ. 6, 14-15.

99. Γαλ. 3, 1-3.

100. Ἐφ. 6, 11 καὶ 14, 16-17.

τὴν ἁμαρτία καὶ σὲ μέθεξι τοῦ ἁγιασμοῦ, νὰ θέλουν νὰ ἀποφεύγουν τὴν Ἰουδαϊκὴ ἀμάθεια καὶ νὰ ἔχουν τελείως διαφορετικὴ γνώμη ἀπὸ αὐτούς, καὶ νὰ ἀποχωρισθοῦν μιὰ γιὰ πάντα. Γιατὶ λέγει, «Δὲν ὑπάρχει καμμιά σχέση ἀνάμεσα στὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι, ἀλλ' οὔτε κοινὸ μερίδιο μεταξὺ πιστοῦ καὶ ἄπιστου»⁹⁸. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος γράφει στοὺς Γαλάτες, οἱ ὅποιοι μετὰ τὴ δικαίωσή τους μὲ τὴν πίστη τους στὸν Χριστὸ τόλμησαν νὰ ἐπιστρέψουν πάλι στὴ λατρεία τοῦ νόμου· «⁷ Ὡ ἀνόητοι Γαλάτες, ποίος σᾶς βάσκανε καὶ δὲν θέλετε νὰ ὑπακούσετε στὴν ἀλήθεια, ἔσεῖς πὺν μπροστὰ στὰ μάτια σας ζωγραφίσθηκε προηγουμένως ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπάνω στὸ σταυρό; Αὐτὸ μόνο θέλω νὰ μάθω ἀπὸ σᾶς, τὸ Πνεῦμα τὸ ἐλάβετε ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ νόμου, ἢ μὲ τὴν πίστη σ' αὐτὰ πὺν ἀκούσατε; Τόσο ἀνόητοι εἶστε; Ἐνῶ κἀνατε ἀρχὴ μὲ τὸ Πνεῦμα, θέλετε τώρα νὰ τελειώσετε μὲ τὴν σάρκα;»⁹⁹. Γιατὶ περιετέμονταν ἀσυλλόγιστα, μολονότι εἶχαν δεχθεῖ τὴν πνευματικὴν περιτομή, δηλαδὴ τὴν διὰ τοῦ Χριστοῦ.

Κατ' ἀνάγκη λοιπὸν λέγει ἐδῶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, «² Απομακρυνθεῖτε ἀπὸ ἐκεῖ» καὶ «ἀποχωριθεῖτε ἀπὸ αὐτὴν σεῖς πὺν φέρετε τὰ σκεύη τοῦ Κυρίου». Γιατὶ ὅσοι γενικὰ τίμησαν τὸν Ἐμμανουήλ μὲ τὴν πίστη τους καὶ ἔγιναν κοινωνοὶ τῆς θείας φύσεώς του, μὲ τὸ νὰ καταστοῦν μέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ νὰ γεμίσουν ἀπὸ τὰ ἱερὰ χαρίσματά του, φέρουν ἐπάνω τους τὰ σκεύη τοῦ Θεοῦ. Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο, θὰ μᾶς τὸ διδάξει ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγοντας· «Φορέστε τὴν πανοπλία τοῦ Θεοῦ· καὶ αὐτὴ εἶναι ὁ θώρακας τῆς δικαιοσύνης, ἡ περικεφαλαία τῆς σωτηρίας, ἡ ἀσπίδα τῆς πίστεως, τὸ ξίφος τοῦ Πνεύματος, πὺν εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ»¹⁰⁰. Γιατὶ φορώντας αὐτὴ τὴ νηπητὴ πανοπλία ἀντιμάχονται τὸν Σατανᾶ καὶ ἀντιστέκονται στὶς δυνάμεις πὺν ἔχει μαζί του, ὀρμώντας ἐναντίον του κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ὑπερασπίζοντας τὶς ἴδιες τους τὶς ψυχὲς καὶ τοὺς λαοὺς πὺν εἶναι στὴν ἐξουσία τους· γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργο τῶν ἡγετῶν. Πλὴν ὅμως προστάζει νὰ θυγοῦν ἀπὸ ἀνάμεσά της. Δὲν θὰ θυγεῖτε, λέγει, μὲ ταραχὴ, οὔτε θὰ φεύγετε σὰν κυνηγημένοι. Δὲν τοὺς προστάζει δηλαδὴ νὰ ἐγκατα-

Ἰουδαϊκῶν ταγμάτων ἀποφοιτᾶν ἐπιτάττει, ἀνειμένως δὲ μᾶλλον καὶ οἷον ἐπ' ἐξουσίας, ὡς παραιτουμένους τὸ συνδιδαιτᾶσθαι θέλειν τοῖς οὕτω μεμολυσμένοις καὶ συναριθμεῖσθαι βεβήλοις καὶ πονηροῖς.

5 Οὐκοῦν, «Οὐ φυγῆ πορεύσεσθε», φησὶν ὅτι δὲ καὶ δι' εὐμαρείας ἤξει τὰ πράγματα αὐτοῖς καὶ οὐδὲν ὄλως ἀπαντήσει σκληρὸν ἢ ἀναντες ἢ τραχύ, πεπληροφόρηκεν εἰπὼν, ὅτι «Προπορεύσεται ὑμῶν Κύριος, καὶ ὁ συνάγων ὑμᾶς ὁ Θεός». Θεοῦ δὲ συνόντος καὶ προβαδίζοντος, ποῖον ἔσται
10 τὸ κακοποιοῦν τῶν ἱερῶν κηρυγμάτων τοὺς διακομιστάς; μᾶλλον δὲ πῶς οὐχ ἅπαντα αὐτοῖς τὰ κατ' εὐχὴν ἐκθήσεται, καὶ διὰ ψιλῆς ὥσπερ ὁδοῦ δραμοῦνται κηρύττοντες;

Στίχ. 13-15. «Ἴδου συνήσει ὁ παῖς μου καὶ ὑψωθήσεται καὶ δοξασθήσεται σφόδρα. Ὁν τρόπον ἐκοπήσονται
15 ἐπὶ σοὶ πολλοί, οὕτως ἀδοξήσει ἀπὸ ἀνθρώπων τὸ εἶδός σου, καὶ ἡ δόξα σου ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ οὕτω θαυμάσονται ἔθνη πολλὰ ἐπ' αὐτῷ, καὶ συνέξουσι βασιλεῖς τὸ στόμα αὐτῶν ὅτι οἷς οὐκ ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ ὄψονται, καὶ οἱ οὐκ ἀκηκόασι συνήσουσιν».

20 Ἀναφανδὸν ἐν τούτοις τοὺς περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ ποιεῖται λόγους ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ. «Ἴδου γὰρ συνήσει ὁ παῖς μου», φησί· καὶ τὸν μὲν παῖδα νοήσεις τὸν Υἱόν, ἡγουν τὸν δούλον. Ἐλαβε γὰρ δούλου μορφήν Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, καὶ Κύριος πάντων ὢν, τοῖς τῆς ἀνθρω-
25 πότητος ἐμβέθηκε μέτροις. «Οὐ γὰρ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσεν ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἑαυτόν». Οὐκοῦν, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος καθεὶς ἑαυτὸν εἰς ταπείνωσιν, τότε καὶ δούλος ἀνεγκλήτως ὠνό-
30 μασται, τὸ τῆς δουλείας σχῆμα λαβὼν. Ἀλλά, «Συνήσει»,

1. Ἰω. 1, 1.

2. Φιλ. 2, 6-8.

λείψουν τις τάξεις τῶν Ἰουδαίων σὰν φυγάδες, δηλαδή πανικόβλητοι, ἀλλὰ μᾶλλον ἤρεμα καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὴ θέλησή τους, σὰ νὰ ἀρνοῦνται νὰ ζήσουν μαζί μ' αὐτοὺς τοὺς τόσο μολυσμένους καὶ νὰ συναριθμοῦνται μὲ δέδηλους καὶ πονηροὺς.

«Δὲν θὰ φύγετε» λοιπὸν, λέγει, «σὰν κυνηγημένοι». Ὅτι ὅμως ἡ κατάστασις θὰ ἀλλάξει γι' αὐτοὺς καὶ θὰ βρεθοῦν σὲ μέρες εὐημερίας καὶ δὲν θὰ συναντήσουν καμμιά σκληρότητα ἢ ἀντιξοότητα ἢ τραχύτητα, τοὺς τὸ διαβεβαίωσε λέγοντας: «Θα βαδίζει μπροστά σας ὁ Κύριος, καὶ ὁ Θεὸς ποὺ σᾶς συναθροίζει». Κι ὅταν ὁ Θεὸς εἶναι μαζί καὶ προπορεύεται ποιὸ θὰ εἶναι αὐτὸ ποὺ θὰ κάνει κακὸ στοὺς κομιστὲς τῶν ἱερῶν κηρυγμάτων; Ἡ καλύτερα πῶς δὲν θὰ συμβοῦν ὄλα γι' αὐτοὺς ὅπως τὰ εὐχονται καὶ δὲν θὰ εἶναι ὁμαλὸς ὁ δρόμος τους κηρύττοντας τὸ εὐαγγέλιο;

Στίχ. 13-15. «Νὰ, θὰ ἐνεργήσῃ ὁ Υἱὸς μου μὲ σοφία καὶ σύνεσις καὶ θὰ ὑψωθεῖ καὶ θὰ δοξασθεῖ ἀπέραντα. Μὲ ὅποιον τρόπο θὰ νοιώσουν κατάπληξις γιὰ σένα πολλοί, ἔτσι θὰ στερηθεῖ ἡ μορφή σου τὴ δόξα τῶν ἀνθρώπων καὶ θὰ λείψει ἡ δόξα σου ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἔτσι θὰ θαυμάσουν γι' αὐτὸν πολλὰ ἔθνη καὶ οἱ βασιλεῖς θὰ κρατήσουν κλειστὸ τὸ στόμα τους. Γιατὶ θὰ δοῦν αὐτὸν γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν εἶχαν ἀκούσει, καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν ἀκουσαν θὰ τὸν δεχθοῦν μὲ σύνεσις».

Ὁλοφάνερα στὰ ἐδῶ λεγόμενα μιᾶ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας γιὰ τὸν Σωτήρα ὅλων μας Χριστὸ. Γιατὶ λέγει, «Νὰ, θὰ ἐκδηλώσῃ ὁ Υἱὸς μου τὴ σοφία του». Καὶ ὡς παιδί του βέβαια θὰ ἐννοήσῃς τὸν Υἱό, ἦτοι τὸν δοῦλο. Γιατὶ ἔλαβε μορφή δούλου ὁ Λόγος ἐνῶ ἦταν Θεός¹, καὶ ἐνῶ ἦταν Κύριος ὅλων, ἐμφανίσθηκε μὲ ἀνθρώπινα μέτρα. «Γιατὶ δὲν θεώρησε ὡς ἀρπαγὴ τὴν ἰσότητά του μὲ τὸ Θεό, ἀλλὰ κένωσε τὸν ἑαυτό του καὶ ἔγινε ὅμοιος μὲ ἄνθρωπο, καὶ παίρνοντας τὴν ἀνθρώπινη μορφή, ταπείνωσε τὸν ἑαυτό του»². Ὅταν λοιπὸν ἔγινε ἄνθρωπος κατεβάζοντας τὸν ἑαυτό του σὲ ταπείνωσις, τότε καὶ χωρὶς μομφὴ ὀνομάσθηκε δοῦλος παίρνοντας τὸ σχῆμα τῆς δουλείας. Ἀλλὰ, λέγει, «θὰ δείξει σύνεσις,

φησίν, ἀντί τοῦ, Πάντα μετὰ συνέσεως καὶ σοφίας ἐργάσεται καὶ λαλήσει τῆς θεοπρεποῦς. Ἔργον δὲ σοφίας τῆς θεοπρεποῦς, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τὸ σάρκα γενέσθαι τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον, τουτέστιν ἄνθρωπον, καὶ συμπτω-
 5 χεῦσαι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα ἡμεῖς τῆς [ἐ]αυτοῦ πτωχείας πλουτήσωμεν, ἵνα πιστεύσαντες εἰς αὐτὸν τοὺς τῆς ἁμαρτίας ἀπονησώμεθα μεμολυσμένους, ἀδρανοῦς ὄντος τοῦ νόμου τοῦ διὰ Μωσέως εἰς τὸ δύνασθαι περιελεῖν ἁμαρτίας, ἵνα τῷ
 θανάτῳ τῆς ἰδίας σαρκὸς καταργήσῃ τὸν θάνατον καὶ ἀνα-
 10 τρέψῃ τὴν φθορὰν καὶ ἀναχαλκεύσῃ πρὸς ἀφθαρσίαν τοὺς τῷ θανάτῳ κατισχημένους, καὶ οὐρανοῦ πολίτην ἐργάσῃται τὸν ἐπὶ τῆς γῆς ἄνθρωπον, καὶ συνάψῃ δι' ἑαυτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὸν πάλαι δραπέτην, καὶ κηρύξῃ μὲν αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, τυφλοῖς δὲ ἀνάβλεψιν, καὶ ἰάσῃται τοὺς συντετριμ-
 15 μένους τὴν καρδίαν, καὶ κενώσῃ τὸν ἄδην, καὶ ἀποστήσῃ τὸν Σατανᾶν τῆς κατὰ πάντων ἀρχῆς καὶ πλεονεξίας.

«Συνήσει» δὴ οὖν «ὁ παῖς μου», φησίν. Ἀσύνετον γάρ, ἤγουν ἄσοφον, ἐν τοῖς γεγονόσιν ὑπὲρ ἡμῶν παντελῶς οὐδέν. Πάντα γὰρ ἐν σοφίᾳ ἐποίησε, κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλον-
 20 τος φωνήν. Ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας ὑψωθήσεται, φησί, καὶ δοξασθήσεται σφόδρα. Δοξολογεῖται γὰρ πρὸς ἡμῶν ὁ Θεὸς ὡς Κύριος, Σωτῆρα δὲ καὶ Λυτρωτὴν ἀποκαλοῦμεν αὐτόν, εἶναί τε τοῦτο κατὰ ἀλήθειαν πεπιστεύκαμεν. Ἄλλ' ἵνα ἀληθὴς καὶ ἀδιάβλητος παντελῶς ὁ παρὰ τοῦ Θεοῦ
 25 καὶ Πατρὸς ὑπάρχῃ λόγος, ἐπήνεγκεν ἀναγκαίως, ὅτι «Ὅν τρόπον ἐκοιτήσονται ἐπὶ σοὶ πολλοί, οὕτως ἀδοξήσῃ ἀπὸ ἀνθρώπων τὸ εἶδός σου, καὶ ἡ δόξα σου ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων». Οἱ μὲν γὰρ ἐπεγνωκότες τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ καὶ τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι κατιδεῖν ἰσχύοντες τῆς ἐνούσης
 30 αὐτῷ θεοπρεποῦς ἐξουσίας τὸ μέγεθος, καταπλήττονται τὴν οἰκονομίαν, ὁποῖός τις ἦν ὁ προφήτης Ἀβδακούμ, λέ-

ἀντὶ νὰ πεῖ τὰ πάντα θὰ πράξει καὶ θὰ πεῖ μὲ σύνεση καὶ σοφία θεοπρεπῆ. Καὶ ἔργο τῆς θεοπρεποῦς σοφίας πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα εἶναι νὰ γίνῃ σὰρκα ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ἄνθρωπος, καὶ νὰ μετάσχει τῆς πτωχείας τῶν ἀνθρώπων, γιὰ νὰ πλουτήσομε ἑμεῖς ἀπὸ τὴν πτωχίαν ἐκείνου, ὥστε, πιστεύοντας σ' αὐτόν, ν' ἀποπλύνομε τοὺς μολυσμοὺς, ἀφοῦ ὁ νόμος τοῦ Μωυσῆ ἦταν ἀδρανὴς καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ἐξαλείψῃ τις ἁμαρτίες, ὥστε μὲ τὸ θάνατο τῆς σάρκας του νὰ καταργήσῃ τὸ θάνατο καὶ νὰ ἀνατρέψῃ τὴ φθορὰ, καὶ ἀφοῦ ἀναχωνεύσῃ ἐκείνους ποὺ ἦταν αἰχμάλωτοι τοῦ θανάτου, νὰ τοὺς καταστήσῃ ἀφθαρτους, ἀλλὰ καὶ νὰ κἀναι πολίτη τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἐπίγειο ἄνθρωπο, καὶ νὰ συνάψῃ μὲσω τοῦ ἑαυτοῦ του μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα τὸν παλαιὸ δραπέτη, καὶ νὰ κηρύξῃ ἀπελευθέρωση στοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἀνάβλεψη στοὺς τυφλοὺς, καὶ νὰ θεραπεύσῃ ἐκείνους ποὺ εἶχαν συντριμμένη καρδιά, καὶ ν' ἀδειᾶσῃ τὸν ἄδη, καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν Σατανᾶ ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία του ἐπάνω σὲ ὅλους.

«Θὰ ἐνεργήσῃ» λοιπὸν, λέγει, «ὁ Υἱὸς μου μὲ σοφία καὶ σύνεση». Γιατὶ τίποτε ἀπολύτως ἀπὸ ὅσα ἔγιναν γιὰ χάρη μας δὲν εἶναι ἀσύνητο, δηλαδὴ δὲν ἔγινε χωρὶς σοφία. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Ψαλμωδοῦ, «ὅλα τὰ ἔκανε μὲ σοφία»³. Γι' αὐτὴ τὴν αἰτία, λέγει, «θὰ ὑψωθεῖ καὶ θὰ δοξασθεῖ ὑπερβολικά». Γιατὶ δοξολογεῖται ἀπὸ ἡμᾶς ὁ Θεὸς ὡς Κύριος καὶ τὸν ἀποκαλοῦμε Σωτήρα καὶ Λυτρωτὴ, καὶ ἔχομε πιστεύσει ὅτι ἔχει ἀληθινὰ τὴν ιδιότητα αὐτῆ. Ἀλλὰ γιὰ νὰ εἶναι τελείως ἀληθινὸς καὶ ἀδιάβλητος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα πρόσθεσε κατ' ἀνάγκη· «Μὲ ὅποιον τρόπο θὰ νοιώσουν κατάπληξη γιὰ σένα πολλοί, ἔτσι θὰ στερηθεῖ ἡ μορφή σου τὴ δόξα τῶν ἀνθρώπων καὶ θὰ λείψῃ ἡ δόξα σου ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους». Ἐκεῖνοι δηλαδὴ ποὺ θὰ ἀποδεχθοῦν τὴ φανέρωσή του⁴ καὶ θὰ μπορέσουν μὲ τὰ μάτια τῆς διάνοιάς τους νὰ δοῦν τὸ μέγεθος τῆς θεοπρεποῦς ἐξουσίας του θὰ μείνουν κατάπληκτοι ἀπὸ τὴν οἰκονομία, ἓνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι ὁ προφή-

γων· «Κύριε, εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου καὶ ἐφοβήθην, κατενόησα τὰ ἔργα σου καὶ ἐξέστην». Οἱ γε μὴν οὐ συνιέντες αὐτοῦ τὴν δόξαν, ἄπιστοι δὲ καὶ ἀσύνετοι μεμενηκότες, ἀδοξίαν αὐτοῦ καὶ ἀτιμίαν ἀνοσίως κατεψηφίζοντο, Σαμα-
5 ρεΐτην ὀνομάζοντες, φάγον τε καὶ μέθυσον, καὶ ἐκ πορνείας γεγεννημένοι, καὶ πρὸς γε τούτοις ἁμαρτωλόν.

Οὐκοῦν, «ὡς ἐκοπήσονται ἐπὶ σοὶ πολλοί, οὕτω καὶ παρὰ ἀνθρώποις ἀδοξήσῃ τὸ εἶδός σου καὶ ἡ δόξα σου ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων». Ἄλλ' ὥσπερ τοῦτο συμβήσεται, «οὕτω καὶ
10 θαυμάσονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ σοί, καὶ συνέξουσι βασιλεῖς τὸ στόμα αὐτῶν». Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ οἱ πάντολμοι, καίτοι τοῦ μηδενὸς ἄξιοι ὄντες λόγου, κατακερτομεῖν ἀπετόλμων, καὶ ἀχάλινον ἐπ' αὐτῶ πολλάκις ἀνέντες τὴν γλῶτταν, παλμφήμοις ἔβαλλον φωναῖς. Πλεῖστοί γε μὴν βασιλεῖς δεδι-
15 ὄτες ὡς Θεὸν καὶ ὡς βασιλεῖ τῶν ὅλων τὴν δόξαν προσάγοντες, «συνέξουσι τὸ στόμα αὐτῶν», τουτέστιν οὐδὲν ἐρουῖσιν ἀπηχές, ἀλλ' οὐδὲ φθέγγονται τι τῶν ὅσα διαλυμαίνεται τῇ δόξῃ τοῦ Χριστοῦ. Ὅτι δὲ τὸ θεῖόν τε καὶ ἱερὸν καὶ σωτήριον κήρυγμα, τουτέστι τὸ εὐαγγελικόν, ἐκείνων οὐκ ἔσται
20 ποθέν, παρ' οἷς ἠδόξησε τὸ εἶδος αὐτοῦ, παρ' ἐκείνοις δὲ μᾶλλον, οἱ συνέσχον τὸ στόμα αὐτῶν, κατεπλάγησάν τε τὴν δόξαν αὐτοῦ, διέδειξεν εἰπών, ὅτι «Οἷς οὐκ ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ ὄψονται, καὶ οἱ οὐκ ἀκηκόασι συνήσουσιν». Ἀνηγγέλη μὲν γὰρ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ διὰ τε νόμου καὶ προφητῶν
25 τὰ περὶ Χριστοῦ, τοῖς γε μὴν ἔθνεσιν οὐδαμῶς. Ἄλλ' οὗτοι, φησὶν, ὄψονται μᾶλλον τὴν παρ' αὐτοῦ σωτηρίαν, καὶ οἱ τῶν αὐτοῦ μυστηρίων ἀνήκοοι παντελῶς, οὗτοι συνήσουσιν αὐτά, πιστεύσαντες δηλονότι. Ῥίζα γὰρ συνέσεως καὶ τροφὸς ἡ πίστις, καὶ οἶον εἰσβολὴ πρὸς εὐσέβειαν καὶ ζωὴν
30 εἰσκομίζουσα τοὺς δεχομένους αὐτήν. Καὶ γοῦν ὁ προφή-

5. Ἀββακ. 3, 1-2.

7. Ματθ. 11, 19.

6. Ἰω. 8, 48.

8. Ἰω. 8, 41.

της Ἀβδακούμ πού λέγει· «Κύριε, ἄκουσα τὸν λόγο πού ἔφτασε στὰ αὐτιά μου καὶ φοβήθηκα· κατανόησα τὰ ἔργα σου καὶ ἔμεινα κατάπληκτος»⁵. «Ὅποιοι ὅμως δὲν κατανόησαν τὴ δόξα του, μένοντας ἄπιστοι καὶ ἄσοφοι, τὸν κατηγοροῦσαν μὲ ἀσεβῆ τρόπο γιὰ ἔλλειψη δόξας καὶ τιμῆς, ὀνομάζοντάς τον Σαμαρείτη⁶, φαγὰ καὶ μέθυσο⁷, καὶ καρπὸ πορνείας⁸, καὶ μαζί μ' αὐτὰ καὶ ἁμαρτωλό⁹.

«Μὲ ὅποιον τρόπο» λοιπὸν «θὰ νοιώσουν κατάπληξη γιὰ σένα πολλοί, ἔτσι θὰ στερηθεῖ ἡ μορφή σου τὴ δόξα τῶν ἀνθρώπων καὶ θὰ λείψει ἡ δόξα σου ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους». Ἀλλὰ ὅπως αὐτὸ θὰ συμβεῖ, «ἔτσι καὶ πολλὰ ἔθνη θὰ νοιώσουν γιὰ σένα θαυμασμὸ καὶ θὰ κρατήσουν βασιλεῖς τὸ στόμα τους κλειστὸ». Γιατὶ οἱ πάντολμοι Ἰουδαῖοι, ἂν καὶ ἦταν ἀνάξιοι γιὰ κάθε λόγο, τολμοῦσαν νὰ τὸν κατηγοροῦν, καὶ ἀφήνοντας ἀχαλίνωτη ἐναντίον του τὴ γλώσσα τους, ἔξαπέλυαν ἐναντίον του ἐχθρικούς λόγους. Πάρα πολλοὶ ὅμως βασιλεῖς σεβόμενοι αὐτὸν ὡς Θεὸ καὶ δοξολογώντας τον ὡς βασιλέα τῶν ὅλων, «θὰ κρατήσουν κλειστὸ τὸ στόμα τους», δηλαδή δὲν θὰ ποῦν τίποτε ἀπρεπές, οὔτε καὶ θὰ ἐκφράσουν κάτι ἀπὸ ὅσα ὑπονομεύουν τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ. Ὅτι ὅμως τὸ θεῖο καὶ ἱερὸ καὶ σωτήριο κήρυγμα, δηλαδή τὸ Εὐαγγελικὸ, δὲν θὰ προέλθει ἀπὸ ἐκείνους πού περιφρόνησαν τὴ δόξα τῆς ἀνθρώπινης μορφῆς του, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκείνους μᾶλλον πού κράτησαν τὸ στόμα τους κλειστὸ καὶ ἔμειναν κατάπληκτοι ἀπὸ τὴ δόξα του, τὸ ἔδειξε λέγοντας· «Θὰ δοῦν αὐτὸν γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν εἶχαν ἀκούσει, καὶ αὐτοὶ πού δὲν ἄκουσαν θὰ τὸν δεχθοῦν μὲ σύνεση». Γιατὶ εἶχαν ἀγγελθεῖ στους Ἰσραηλιῖτες καὶ μὲ τὸ νόμο καὶ μὲ τοὺς προφῆτες τὰ σχετικά μὲ τὸν Χριστό, στὰ ἔθνη ὅμως τίποτε. Ἀλλὰ αὐτοί, λέγει, θὰ δοῦν τὴ σωτηρία τὴν παρεχόμενη ἀπὸ αὐτόν, ἐκεῖνοι ὅμως πού δὲν εἶχαν ἀκούσει τίποτε ἀπολύτως γιὰ τὰ μυστήριά του, αὐτοὶ θὰ τὰ κατανόησουν, πιστεύοντας δηλαδή. Γιατὶ ρίζα καὶ τροφὸς τῆς σύνεσης εἶναι ἡ πίστη, ἡ ὁποία εἰσάγει κατὰ κάποιον τρόπο στὴν εὐσέβεια καὶ τὴ ζωὴ ἐκείνους πού τὴ δέχονται. Καὶ πράγματι ὁ

9. Ἰω. 9, 24.

της Ἡσαΐας, «Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδ' οὐ μὴ συνῆτε», φησίν.

ΚΕΦ. 53, στίχ. 1-2. «Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν, καὶ ὁ βραχίον Κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; Ἀνηγ-
5 γείλαμεν ἐναντίον αὐτοῦ, ὡς πεδῖον, ὡς ῥίζα ἐν γῆ δι-
ψώση».

Πολὺς μὲν αἰεὶ παρὰ τῶν ἀγίων προφητῶν ὁ περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος γέγονε λόγος, καὶ νουθετοῦντες οὐ διαλελοίπασιν, ἀπαγγέλλοντές τε καὶ μάλα σαφῶς, ὅτι καὶ
10 ἤξει κατὰ καιροὺς ἐν ἀνθρωπεῖα μορφῇ Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, καὶ ὅτι θαυματουργήσει θεοπρεπῶς. Κακεῖνό τε καὶ τοῦτο ἐργάζεται, εἰς εὐθεΐαν καλῶν ὁδὸν τοὺς πεπλανημένους, καὶ δικαιοῶν ἐν πίστει τὸν ἀσεβῆ. Ὡνησαν δὲ παντελῶς ὀλίγα τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, πολὺ βλέποντας εἰς τὸ ἀπειθές
15 ὥστε, καίτοι δέον ἀρπάσαι τὴν προαγόρευσιν καὶ γνῶσιν συλλέξαι ζωοποιὸν καὶ ταῖς ἐαυτῶν ἐναποθέσθαι καρδίαις, ἐκ τῶν ἐναντίων ἐπιτηδᾶν τοῖς μυσταγωγοῖς, ἐπιφύεσθαι τε καὶ μάλα πικρῶς λέγοντας· «Ἄλλα ἡμῖν λαλεῖτε, καὶ ἀναγγέλλετε ἡμῖν ἑτέραν πλάνησιν». Καὶ γοῦν ὁ μὲν προφήτης Ἰ-
20 ερεμίας, ὡς ἐξ ἀμετρήτου τῆς Ἰουδαίων ὀμότητος κατενηνεγμένος εἰς ἀκηδῖαν, οὕτω πού φησιν· «Οἴμοι ἐγώ, μήτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῆ; Οὔτε ὠφέλησα, οὔτε ὠφέλησέ με οὐδεὶς Ἡ ἰσχὺς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις με». Συλλήβδην δέ, ἅπας
25 ὁ τῶν ἀγίων χορός, ὡς περὶ γε τῆς Ἱερουσαλήμ τοὺς λόγους ποιούμενοι, φασίν· «Ἰατρεύσαμεν τὴν Βαβυλῶνα, καὶ οὐκ ἰάθη. Ἐγκαταλίπωμεν αὐτήν, καὶ ἀπέλθωμεν ἕκαστος εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ· ὅτι ἤγγικεν εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ κρῖμα αὐτῆς, ἐξῆρεν ἕως τῶν ἀστρον». Βαβυλῶνα γὰρ τὴν Ἱερουσαλήμ
30 ἐν τούτοις κατονομάζουσιν, ὡς τὰ ἐκείνης μιμεῖσθαι σπου-

10. Ἡσ. 7, 9.

13. Ἡσ. 30, 10.

11. Ἰω. 1, 1.

14. Ἱερ. 15, 10.

12. Ρωμ. 4, 5.

15. Ἱερ. 28, 9.

προφήτης Ἡσαΐας λέγει· «Ἐάν δὲν πιστέψετε, οὔτε καὶ θὰ κατανοήσετε»¹⁰.

ΚΕΦ. 53, στίχ. 1-2. «Κύριε, ποιὸς πίστεψε τὰ ὅσα ἀκούσαμε ἀπὸ σένα, καὶ ἡ δύναμη τοῦ Κυρίου σὲ ποιὸν φανερώθηκε; Τὸν ἀναγγείλαμε ἐνώπιον τοῦ λαοῦ σὰν πεδιάδα²² καὶ σὰν ρίζα σὲ διψασμένη γῆ».

Πολὺς λόγος ἔχει γίνεи πάντοτε ἀπὸ τοὺς ἅγιους προφῆτες γιὰ τὸν Σωτήρα ὅλων μας Χριστό, καὶ δὲν εἶχαν παύσει νὰ νουθετοῦν καὶ νὰ ἀναγγέλλουν, καὶ μὲ πολλή σαφήνεια μάλιστα, ὅτι καὶ θαρθεῖ στὸν κατάλληλο καιρὸ μὲ ἀνθρώπινη μορφή ὁ Λόγος, ἐνῶ εἶναι Θεός¹¹, καὶ ὅτι θὰ ἐνεργήσει θαῦματα ποὺ ἀρμόζουν στὸν Θεό. Καὶ ἔκαμνε καὶ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο, καλώντας στὸν εὐθὺ δρόμο ἐκείνους ποὺ εἶχαν πλανηθεῖ καὶ δικαιώνοντας τὸν ἀσεβῆ μὲ τὴν πίστη¹². Αὐτὰ ὅμως ὠφέλησαν πολὺ λίγο τοὺς Ἰσραηλιῖτες, ποὺ ἔκλιναν πολὺ πρὸς τὴν ἀνυπακοή, ὥστε, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἀρπάξουν τὴν προφητεία καὶ νὰ συλλέξουν τὴν ζωοποιὸ γνώση καὶ νὰ τὴν ἀποθηκεύσουν στὶς καρδιές τους, ἀντίθετα ὁρμοῦσαν ἐναντίον τῶν διδασκάλων καὶ ἐξαπέλυαν ἐπιθέσεις ἐναντίον τους καὶ μὲ πολὺ μίσος τοὺς ἔλεγαν· «Ἐἰς ἅλλα μᾶς λέτε καὶ μᾶς ἀναγγέλλετε ἄλλα παραπλανητικά»¹³. Ἐἰς ἅλλα καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας ὁδηγημένος σὲ ἀπελπισία ἀπὸ τὴν ἀμέτρητη ὠμότητα τῶν Ἰουδαίων λέγει τὰ ἑξῆς· «Ἐλλοίμονό μου, μητέρα μου! Γιατί μὲ γέννησες ἓνα ἄνθρωπο ποὺ νὰ καταδικάζεται καὶ νὰ κατακρίνομαι σὲ ὅλη τὴ χώρα; Οὔτε ὠφέλησα οὔτε μὲ ὠφέλησε κανένας. Ἡ δύναμή μου ἐξασθένησε ἐξαιτίας αὐτῶν ποὺ μὲ καταριοῦνται»¹⁴. Καὶ γενικὰ ὅλος ὁ χορὸς τῶν ἁγίων, σὰ ν' ἀπευθύνει τοὺς λόγους του πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, λένε· «Θελήσαμε νὰ θεραπεύσομε τὴ Βαβυλώνα, ἀλλὰ δὲν θεραπεύθηκε. Ἐἰς τὴν ἐγκαταλείψομε κι ἂς μεταδοῦμε καθένας μας στὴ χώρα του· γιατί οἱ ἀδικίες της ἔφτασαν μέχρι τὸν οὐρανὸ, ὑψώθηκαν μέχρι τὰ ἄστρα»¹⁵. Βαβυλώνα βέβαια μὲ τὰ λεγόμενά τους αὐτὰ ὀνομάζουν τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ ἐπιδιώκει νὰ μιμηθεῖ τὰ ἥθη ἐκείνης καὶ δὲν

δάζουσαν, καὶ οὐδὲν ἀποδέουσαν τῆς τῶν ἐθνῶν χώρας, τό γε ἦκον εἰς ἐξιτηλίας, καὶ τὸ μὴ ἀνέχεσθαι τιμᾶν τὸν νόμον, ἦτοι τῆς προφητικῆς παιδαγωγίας τὸ ἐπωφελές

Τοῦτον ἔχει τὸν νοῦν καὶ τῶν προκειμένων στίχων ἡ δύ-
5 ναμῖς. Αἰτιᾶται γὰρ ὡς ὀλοτρόπως ἐκκεκλικότα πρὸς ἀπεί-
θειαν τὸν Ἰσραὴλ, καὶ φησι· «Τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν;». Ἡμεῖς μὲν γάρ, ὡς Δέσποτα, φησί, μεμυσταγωγήμεθα παρὰ σοῦ τὸν περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγον, καὶ ταύτην ἐσχήκα-
μεν τὴν ἀκοήν, ἀλλ' οὐδεὶς πεπίστευκε, καὶ οὐδενὶ γέγονεν
10 ἐμφανῆς ὁ σὸς βραχίων τοῦ πάντων Κυρίου καὶ Θεοῦ. «Βρα-
χίονα» δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸν Υἱὸν ὀνομάζειν ἔθος τῆ
θεοπνεύστῳ Γραφῇ, καθὰ δέδεικται πλεισταχοῦ. Ἄλλ' οἷον
ἀνθισταμένου τινὸς καὶ λέγοντος Ἑμεῖς μὲν, ὡς προφήται,
τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος ἀκοήν κατεσχέκατε καὶ τὴν τοῦ μυ-
15 στηρίου γνῶσιν κατεπλουτήσατε· ἄρ' οὐν ἐκηρύξατε τοῖς ἄλ-
λοις τὸ μυστήριον; Ναί, φασίν, ἀπηγγείλαμεν καὶ μονονουχί
διεμαρτυράμεθα λέγοντες, ὅτι Ἐσόμεθα ἐναντίον αὐτοῦ ὡς
πεδῖον, τουτέστιν ὡς ἀγρός εὐανθῆς καὶ καρποφόρος, ἢ καὶ
ὡς ῥίζα ἐν γῆ διψώσῃ, ἀρδεύοντος ἡμᾶς δηλονότι θείοις τε
20 καὶ ἀπορρήτοις λόγοις τοῦ Μονογενοῦς, ἐν ᾧ πάντες εἰσὶν οἱ
θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως ἀπόκρυφοι.

Πάλαι μὲν γὰρ ἡ σύμπασα γῆ, ξηρὰ τις ὥσπερ καὶ
ἄκαρπος ἦν, καὶ οἷον διψῶσα γῆ καὶ καρποὺς ἡμέρους
[οὐκ] ἔχουσα. Ἐπειδὴ δὲ τὸν παρὰ Χριστοῦ πεπλούτηκεν
25 ὑετόν, πνευματικὸν δηλονότι, καὶ τὴν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος χορηγίαν, ἀνεθάλλομεν ὡς ῥίζα, τουτέστιν ὡς βο-
τάνη τε καλὴ καὶ εὐανθῆς Καὶ γοῦν ἔφη τις πρὸς ἡμᾶς τῶν
ἁγίων προφητῶν· «Καὶ μακαριοῦσιν ὑμᾶς πάντα τὰ ἔθνη,
διότι ἔσεσθε ὑμεῖς γῆ θελητῆ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ».
30 Θελητὴν δὲ λέγει τὴν εὐκαρπον καὶ γονιμωτάτην ἀσπαστὴ
γὰρ αὕτη γηπόνοις. Ὅτι δὲ ἡ ἀκανθοτόκος ποτὲ ξηρὰ τε

ὑπολείπεται σὲ τίποτα ἀπὸ τῆ χώρα τῶν ἔθνῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὴ διεφθαρμένη ζωὴ καὶ τὴν ἄρνησὴ τῆς νὰ τιμοῦν τὸ νόμο, ἦτοι τὴν ὠφέλεια τῆς προφητικῆς παιδαγωγίας.

Αὐτὸ τὸ νόημα ἔχουν καὶ οἱ ἐξεταζόμενοι ἐδῶ στίχοι. Κατηγορεῖ δηλαδή τοὺς Ἰσραηλιῖτες, ὅτι ἀπὸ κάθε ἀποψη ἐξέκλιναν στὴν ἀσέβεια, καὶ λέγει· «Ποιὸς πίστεψε σὰ ὅσα ἀκούσαμε ἀπὸ σένα». Γιατὶ ἐμεῖς, Κύριε, λέγει, διδαχθήκαμε ἀπὸ ἐσένα τὴ διδασκαλία γιὰ τὴν ἐνανθρώπηση κι αὐτὸ ἀκριδῶς ἀκούσαμε, ἀλλὰ κανένας δὲν πίστεψε καὶ σὲ κανένα δὲν ἔγινε φανερός ὁ βραχίονάς σου, ὁ βραχίονας τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ὄλων. «Βραχίονα» τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα συνήθεια τῆς θεόπνευστης Γραφῆς εἶναι, ὅπως πολλές φορές δείχθηκε, νὰ ὀνομάζει τὸν Υἱό. Ἀλλὰ σὰ ν' ἀντιτίθεται κάποιος καὶ νὰ λέγει· Ἐσεῖς βέβαια, ὦ προφῆτες, λάβατε αὐτὰ πὸ ἀκούσατε μέσω τοῦ Πνεύματος καὶ δεχθήκατε πλούσια τὴ γνώση τοῦ μυστηρίου. Ἄραγε κηρύξατε σὲ ἄλλους τὸ μυστήριον; Ναι, λένε, τὸ κηρύξαμε καὶ κατὰ κάποιο τρόπο τὸ ἐπιβεβαιώσαμε λέγοντας ὅτι «Θὰ εἶμαστε ἐνώπιον αὐτοῦ σὰν πεδιάδα», δηλαδή σὰν ἀγρὸς πολύανθος καὶ καρποφόρος, ἢ «καὶ σὰν ρίζα σὲ διψασμένη γῆ», πὸ μᾶς ποτίζει δηλαδή μὲ θείους καὶ ἀπόρητους λόγους ὁ Μονογενής, στὸν ὁποῖο εἶναι κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσης¹⁶.

Παλαιὰ βέβαια ὅλη ἡ γῆ ἦταν ξερὴ καὶ ἀκαρπῆ καὶ σὰν γῆ διψασμένη πὸ δὲν εἶχε ἡμέρους καρπούς. Ὄταν ὅμως δέχθηκε πλούσια ἀπὸ τὸν Χριστὸ τὴ βροχή, δηλαδή τὴν πνευματικὴ, καὶ τὴ χορηγία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, βγάλαμε πάλι βλαστὸς ὡς ρίζα, δηλαδή σὰν ἓνα φυτό ὠραῖο καὶ ἀνθισμένο. Καὶ πράγματι εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες· «Καὶ θὰ σᾶς μακαρίσουν ὅλα τὰ ἔθνη, γιατί θὰ εἶστε γῆ ἐπιθυμητὴ, λέγει ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτωρ»¹⁷. «Ἐπιθυμητὴ γῆ» ὀνομάζει τὴν καρπερὴ καὶ γονιμώτατη, γιατί αὐτὴ τὴ γῆ ἐπιθυμοῦν οἱ γεωργοί. Ὅτι βέβαια ἡ γῆ πὸ ἐβγάξε ἀγκάθια κάποτε καὶ ἦταν ξερὴ καὶ ἀνυδρῆ, μεταβλήθηκε

17. Μαλαχ. 3, 12.

καὶ ἄνυδρος γῆ μεταπεφοίτηκεν εἰς γονιμωτάτην καὶ εἰς τὸ
 δύνασθαι πλουτεῖν εὐκαρπίαῖς ταῖς πνευματικαῖς, σαφηνι-
 εἶ λέγων ὁ τῶν ὅλων Θεὸς διὰ φωνῆς Ἡσαΐου· «Καὶ ἔσται,
 ἀντὶ τῆς στοιβῆς ἀναθήσεται κυπάρισσος, ἀντὶ δὲ τῆς κο-
 5 νύξης ἀναθήσεται μυρσίνη». Εἶδη μὲν γὰρ ἀκανθῶν, στοι-
 βή τε καὶ κόνυζα, τρέφει δὲ αὐτὰ αἰεί πως ἢ χέρσος τε καὶ
 ἄνυδρος γῆ, μυρσίνη δὲ καὶ κυπάρισσος διαπρέπουσιν ἐν
 κήποις Ἐξηρημένης τοίνυν ἀκάνθης, φησὶν, ἀναβλαστή-
 σει λοιπὸν τὰ εὐοσμότατα τῶν φυτῶν, ὅταν ἡ διψῶσα ἔνυ-
 10 δρος γένηται, Θεοῦ λέγοντος, ὅτι «Ποιήσω τὴν ἔρημον εἰς
 ἔλη, καὶ τὴν διψῶσαν γῆν ἐν ὑδραγωγοῖς. Θήσω εἰς τὴν
 ἄνυδρον γῆν κέδρον καὶ πύξον καὶ μυρσίνην καὶ κυπάρισ-
 σον καὶ λεύκη». Οὐκοῦν ἀνηγγείλαμεν, ὅτι πιστεύσαντες
 εἰς αὐτὸν τὸν Χριστόν, ἐσόμεθα ἐναντίον αὐτοῦ, τουτέστιν
 15 ἐφορώμενοι παρ' αὐτοῦ, ὡς πεδίον, ὡς ῥίζα, τουτέστιν ὡς
 βοτάνη ἐν γῆ ποτε διψώση, ἐνύδρω γε μὴν παρ' αὐτοῦ γε-
 νομένη.

Στίχ 2-3. «Οὐκ ἔστιν εἶδος αὐτῶ, οὔτε δόξα· καὶ εἶδομεν
 αὐτὸν καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος. Ἄλλὰ τὸ εἶδος
 20 αὐτῶ ἄτμιον, ἐκλειῖπον παρὰ πάντας ἀνθρώπους».

Τί δὴ ἄρα φησὶν ὁ προφήτης ἐν τούτοις, ἢ ποῖον ἂν τις
 τοῖς εἰρημένοις ἐφαρμόσαι νοῦν, φέρε δὴ πάλιν καταθρή-
 σωμεν ὡς ἔνι. Ὁμολόγηκε μὲν γάρ, ὅτι καὶ «Ἀνηγγείλα-
 μεν», τουτέστιν, ἀνελλιπῆ πεποιήμεθα τὴν προαγόρευσιν,
 25 ὡς ἤξει κατὰ καιρούς. Ἄλλ' ἴσως ἔφη ἂν τις πρὸς τοῦτο· Τί
 οὖν, εἰ καθίκετο μὲν ἐξ οὐρανῶν Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, θεοπρε-
 πεῖ δὲ δόξη κατεστεμμένος, καὶ ἀπροσίτω φωτὶ διαπρέπων
 ἐπέφανε τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἀπροσωπόληπτος ἦν διὰ τὴν
 τῆς δόξης ὑπερβολήν; Καὶ γοῦν ὅτε πεφοίτηκεν ἐν εἴδει πυ-
 30 ρὸς ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, σκότος ἦν καὶ γνόφος καὶ θύελλα,

σὲ γονιμώτατη καὶ στὸ νὰ μπορεῖ νὰ παράγει πλούσια πνευματικὴ καρποφορία, τὸ διασαφηνίζει ὁ Θεὸς τῶν ὅλων λέγοντας μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα: «Καὶ θὰ συμβεῖ ἀντὶ τῆς στοιβῆς νὰ βλαστήσει κυπαρίσσι, καὶ ἀντὶ τῆς κόνυζας νὰ φυτρώσει μυρσίνη»¹⁸. Ἡ στοιβὴ καὶ ἡ κόνυζα εἶναι εἶδη ἀγκαθιῶν, καὶ τὰ θγάζει πάντοτε ἡ χέρσα καὶ ἄνυδρη γῆ, ἐνῶ ἡ μυρσίνη καὶ τὸ κυπαρίσσι ξεχωρίζουν μὲ τὴν ὁμορφιά τους μέσα στοὺς κήπους. Ὅταν λοιπὸν ἀφαιρεθοῦν, λέγει, τὰ ἀγκάθια, θὰ ἀναβλαστήσουν τὰ πιὸ εὖοσμα φυτὰ, ὅταν ἡ διψασμένη γῆ γεμίσει μὲ νερά, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ: «Θὰ μετατρέψω τὴν ἔρημο σὲ ἔλη, καὶ τὴ διψασμένη γῆ θὰ τὴ γεμίσω μὲ αὐλάκια νεροῦ. Θὰ κάνω νὰ βλαστήσουν στὴν ἄνυδρη γῆ κέδρα καὶ πυξάρια καὶ μυρσίνες καὶ κυπαρίσσια καὶ λεῦκες»¹⁹. Ἀναγγείλαμε λοιπὸν ὅτι, ἀφοῦ πιστέψομε στὸν Χριστό, θὰ σταθοῦμε ἀπέναντί του, δηλαδή θὰ μᾶς βλέπει σὰν παιδιᾶδα, σὰν ρίζα, δηλαδή σὰν φυτὰ σὲ γῆ ποὺ κάποτε διψοῦσε, ποὺ ἔγινε ὁμως ἀπὸ αὐτὸν γῆ γεμάτη μὲ νερά.

Στίχ 2-3. «Δὲν εἶχε ὁμορφιά οὔτε δόξα: τὸν κοιτάξαμε καὶ δὲν εἶχε ὄψη καλὴ οὔτε ὁμορφιά, ἀλλὰ ἡ μορφὴ του ἦταν ἀσχημη, ποὺ τέτοια δὲν ὑπῆρχε σὲ κανένα ἄνθρωπο».

Τί τάχα θέλει νὰ πεῖ ὁ προφήτης μὲ τὰ λεγόμενα αὐτά, ἢ ποιά ἐρμηνεῖα θὰ μπορούσε νὰ δώσει κανεὶς στὰ λεγόμενα, ἐμπρὸς ἃς τὸ ἐξετάσομε πάλι ὅσο μᾶς εἶναι δυνατό. Γιατὶ ὁμολόγησε καὶ εἶπε ὅτι «τὸ ἀναγγείλαμε», δηλαδή δὲν παραλείψαμε νὰ τὸ ποῦμε ἀπὸ πρὶν ὅτι θαρθεῖ τὸν καιρὸ ποὺ πρέπει. Ἄλλ' ἴσως θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ παρατηρήσει σ' αὐτό. Τί σημασία δηλαδή ἔχει αὐτό, ἂν κατέβηκε βέβαια ἀπὸ τοὺς οὐρανούς ὁ Λόγος ὄντας Θεός²⁰, στεφανωμένος ὁμως μὲ θεία δόξα, καὶ φανερώθηκε στοὺς ἀνθρώπους²¹ ἀκτινοβολώντας ἀπὸ τὸ ἀπρόσιτο φῶς²² καὶ ἦταν ἀθέατο τὸ πρόσωπό του ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ δόξα; Καὶ πράγματι ὅταν κατέβηκε στὸ ὄρος Σινᾶ μὲ τὴν ὄψη φωτιᾶς, ὑπῆρχε σκότος καὶ γνόφος καὶ θύελλα καὶ φωτιὰ ποὺ ἀνέβαινε ψηλὰ καὶ

21. Βαρούχ 3, 38.

22. Α' Τιμ. 6, 16.

καὶ πῦρ ὑψοῦ διαῖπτον καὶ καπνός, πλεῖστά τε πρὸς τούτοις ἦν ἕτερα, δειμάτων καὶ πτοίας τῆς εἰς ἄκρον ποιητικά, ὡς ἀφόρητον γενέσθαι τοῖς θεωμένοις τὴν ὄψιν. Καὶ γοῦν μεσιτεύεσθαι παρεκάλουν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ λέγοντες τῷ παναρίστῳ Μωσεῖ· «Λάλει σὺ πρὸς ἡμᾶς, καὶ μὴ λαλείτω πρὸς ἡμᾶς ὁ Θεός, ἵνα μὴ ἀποθάνωμεν». Οὐδὲν οὖν τὸ θαῦμα, φησὶν, εἰ προηγορεύσατε μὲν ὑμεῖς, ὥφθη δὲ τοῖς ἐπὶ γῆς ἀπρόσβλητον ἔχων τὴν δόξαν καὶ οὐδενὶ γέγονε φορητός. Τί οὖν οἱ προφηῆται; Θερωῶς ὑπαντῶσι λέγοντες· Ἀπροφάσιτος ἢ ἀπειθεία, οὐκ ἐνάφορμος ἢ ἀπόστασις. «Οὐκ ἔστιν εἶδος αὐτῷ, οὐδὲ δόξα». Οὐ γὰρ ἦν ἐν εἴδει, φησί, καὶ δόξη θεοπρεπεῖ. «Κεκένωκε γὰρ ἑαυτόν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπεινώσεν ἑαυτόν».

15 Καὶ ταῦτά φαμεν οὐκ ἐξ ἀκοῆς μόνης ἔχοντες τὴν παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ αὐταῖς ὄψεσι τεθεαμένοι τὸν κηρυττόμενον. «Εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος», κάλλος δὲ τὸ θεοπρεπές, «ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον». Σμικρὰ γὰρ καὶ εὐτελεῆ καὶ ἄτιμα παντελῶς τὰ ἀνθρώπινα, 20 ὡς πρὸς γε τὴν θείαν καὶ ὑπερτάτην ὑπεροχὴν, καὶ τῆς ὑπὲρ πάντα φύσεως τὸ ὑπέρλαμπρον κάλλος εἴρηται γοῦν· «Ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Καὶ τὸ ἔτι μεῖζόν φησιν· «Ἐκλείπον παρὰ πάντας ἀνθρώπους», δῆλον δὲ ὅτι τὸ εἶδος αὐτοῦ ὅμοιον ὡς εἰ καὶ ἔφασαν· Ἔστι μὲν γὰρ τινὰς ἰδεῖν ἐν ἀνθρώποις ἀξιομάτων φαιδρότητι διαπρέποντας, ταῖς ἐκ πλούτου δορυφορίαις ἠρμένους ὑψοῦ καὶ εὐρυννομένους, ἥγουν καὶ καθ' ἕτερόν τινα τρόπον ἐν ἐπιγείοις ὄντας ὑπεροχαῖς. Ἄλλ' οὐδὲ ἐν τούτοις ἦν 25 ὁ Ἐμμανουήλ, ἀλλ' ἐν σμικρᾷ καὶ κατερῶμιμένη τάξει, ὥστε δοκεῖν ἠττᾶσθαι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Καὶ ἀληθὴς ὁ

23. *Εξ. 19, 16-18.

25. Φιλ. 2, 7-8.

24. *Εξ. 20, 19.

26. Ψαλμ. 44, 3.

καπνός, και πάρα πολλά άλλα εκτός από αυτά, που προκαλοῦσαν φόβους και σάσπισμα, ὥστε νά εἶναι ἀδύνατο ν' ἀντέξουν τήν ὄψη του ὅσοι ἔβλεπαν²³. Και βέβαια παρακαλοῦσαν οἱ Ἰσραηλιῖτες τόν πανάριστο Μωυσῆ νά μεσιτεύσει, λέγοντάς του «Μίλα ἐσὺ σ' ἐμᾶς, και ἄς μὴ μιᾶ σ' ἐμᾶς ὁ Θεός, για νά μὴν πεθάνομε»²⁴. Δέν εἶναι λοιπὸν καθόλου θαῦμα, λέγει, ἂν προφητεύσατε ἐσεῖς και φανερώθηκε στους ἀνθρώπους ἔχοντας δόξα ἀκαταμάχητη και μὴ μπορώντας νά τόν ἀντέξει κανένας. Τί κάνουν λοιπὸν οἱ προφῆτες; Ἀπαντοῦν μὲ θέρμη και λένε· Εἶναι ἀδικαιολόγητη ἡ ἀνυπακοή, ἡ ἀπομάκρυνση ἔγινε χωρὶς ἀφορμή. «Δέν ἔχει ὠραία ἐμφάνιση, οὔτε δόξα». Γιατί δέν εἶχε, λέγει, ὁμορφιά και δόξα που πρέπει στὸν Θεό. Γιατί «κένωσε τὸν ἑαυτό του μὲ τὸ νά γίνει ὅμοιος μὲ τοὺς ἀνθρώπους, και ἀφοῦ παρουσιάσθηκε μὲ μορφή ἀνθρώπου, ταπείνωσε τὸν ἑαυτό του»²⁵.

Και τὰ λέμε αὐτὰ ἔχοντας τήν παράδοση ὅχι μόνο ἐξ ἀκοῆς, ἀλλὰ εἶδαμε και μὲ τὰ ἴδια μας τὰ μάτια αὐτὸν που κηρύττομε. «Τὸν εἶδαμε και δέν εἶχε ἐμφάνιση ὠραία, οὔτε ὁμορφιά», δηλαδή ὁμορφιά που πρέπει στὸν Θεό, «ἀλλὰ ἡ μορφή του ἦταν ἀξιολύπητη». Γιατί εἶναι μηδαμινὰ και ἀσήμαντα και τελείως ἀξιοφρόνητα τὰ ἀνθρώπινα σὲ σχέση μὲ τὴ θεία και ὑπέροχη ὑπεροχή και τὸ ὑπέρλαμπρο κάλλος τῆς φύσης τῆς πάνω ἀπὸ ὅλα. Γιατί ἔχει εἰπωθεῖ· «Ἦταν ὠραῖος περισσότερο ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»²⁶. Και λέγει τὸ ἀκόμα πιὸ σημαντικό· «Τόσο περιφρονημένη που δέν ὑπάρχει σὲ κανένα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους», δηλαδή ἡ μορφή του. Ὅμοιο εἶναι σὰ νά ἔλεγαν Μπορεῖ νά δεῖ κανεὶς κάποιους ἀνάμεσα στους ἀνθρώπους νά διαπρέπουν μὲ τὴ λαμπρότητα τῶν ἀξιωματῶν τους, νά βρίσκονται ψηλὰ και νά διακρίνονται μὲ τὴ μεγαλοπρέπειά τους ἐξαιτίας τοῦ πλούτου και τῶν ὑπηρετῶν που τοὺς περιβάλλουν, ἢ και νά ἀπολαμβάνουν μὲ ἄλλους τρόπους ἐπίγεια ἀξιώματα. Ἀλλὰ οὔτε ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦταν ὁ Ἐμμανουήλ, ἀλλὰ σὲ μιὰ τάξη ταπεινὴ και περιφρονημένη, ὥστε νά φαίνεται κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Και ὁ λόγος εἶναι ἀληθής. Γιατί δέν

λόγος. Οὐ γὰρ πλουσίας ἐξέφυ μητρὸς τῆς ἁγίας Παρθένου, ἀλλὰ διὰ πάντων ἤλθε τῶν μικρῶν, ἵνα ὑψώσῃ τὸ ταπεινὸν καὶ ζηλωτὸν ἀποφήνῃ τὸ ἄτιμον. Καὶ καθ' ἕτερον δὲ λόγον, Θεὸς ὢν Κύριος καὶ βασιλεὺς τῶν ὅλων, ποίας
5 ἂν ἐδεήθη τῆς ἐν ἀνθρώποις λαμπρότητος;

Στίχ. 3. «Ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἠτιμάσθη, καὶ οὐκ ἐλογίσθη».

Εἰπόντες, ὅτι καὶ «Εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος,
10 οὐδὲ κάλλος», ἐν ποίᾳ καταστάσει τεθέανται προσώπου τὸν κηρυττόμενον διαγγέλλουσι σαφῶς. Ἔοικε γὰρ ἀνθρώπῳ, φασίν, ἐν πληγῇ μὲν ὄντι, γενναίως δὲ φέροντι μαλακίαν, τουτέστι κάκωσιν, ἥτοι τὸ πάσχειν κακῶς. Κατηφὲς γὰρ ἴσως τὸ τοῦ Σωτῆρος τεθέανται πρόσωπον καὶ οἶον ἐν θορύ-
15 βοις ὄντος καὶ πτοίαις, ἅτε δὴ καὶ μέλλοντος ἤδη παθεῖν τὸν ἐπὶ ξύλου θάνατον, ὅτε καὶ ἔφασκεν, ὅτε μὲν, ὅτι «Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάραται», ὅτε δὲ πάλιν «Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου. Καὶ τί εἶπω; Πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἤλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην». Ἔφη
20 δέ τις καὶ τῶν ἁγίων εὐαγγελιστῶν, ὅτι γεγονότος ἐγγὺς τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ἔμελλε παθεῖν, ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. Καίτοι γὰρ φύσει Θεὸς ὑπάρχων ὁ μονογενὴς τοῦ Πατρὸς Λόγος, καὶ παθῶν καὶ λύπης καὶ πάντων ἀπαξ-
πλῶς τῶν τοιούτων ἀνεπίδεκτος ὢν, συνεχώρει τῇ καθ' ἡμᾶς
25 φύσει τὸ μὴ ἀναλγήτως ἔχειν ἐμβάλλοντος τοῦ πειρασμοῦ, διὰ πάντων ἀποδεικνύς, ὅτι γέγονε καθ' ἡμᾶς, καὶ οὐ, καθὰ φρονεῖν ἔδοξέ τισι, σκιά καὶ εἰδωλον ἦν ἐπὶ γῆς ὁρώμενος, καὶ αὐτόχρομα γέγονεν ἄνθρωπος.

«Ἀπέστραπται» δέ, φησί, «τὸ πρόσωπον αὐτῶ». Τὸ δέ,
30 «Ἀπέστραπται», ἀντὶ τοῦ, Κατησχύνθη, ἠτιμάσθη, καὶ οὐκ ἐλογίσθη. Πιλάτος μὲν γὰρ ἔπεμψε τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὸν

γεννήθηκε ἀπὸ μητέρα πλούσια, τὴν ἁγία Παρθένο, ἀλλὰ πέρασε ἀπὸ ὅλα τὰ μικρὰ καὶ χαμηλά, γιὰ νὰ ὑψώσει τὸ ταπεινὸ καὶ νὰ παρουσιάσει ζηλευτὸ τὸ περιφρονημένο. Ἀλλὰ καὶ γιὰ ἓνα ἄλλο λόγο· ἀφοῦ ἦταν Θεὸς ὁ Κύριος καὶ βασιλιάς τῶν ὅλων, ποιά ἀνάγκη θὰ εἶχε ἀπὸ τὰ μεγαλεῖα τῶν ἀνθρώπων;

Στίχ. 3. «Ἦταν ἄνθρωπος πληγωμένος, πού γνωρίζει νὰ ὑπομένει τὶς ταλαιπωρίες. Οἱ ἄνθρωποι ἀπέστρεψαν τὸ πρόσωπό τους ἀπὸ αὐτόν, τὸν περιφρόνησαν καὶ δὲν τὸν λογάρισαν».

Ἀφοῦ εἶπαν, «Τὸν εἶδαμε καὶ δὲν εἶχε μορφή οὔτε κάλλος», ἀναγγέλλουν μὲ σαφήνεια σὲ ποιά κατάσταση εἶδαν τὸ πρόσωπο ἐκείνου πού κήρυτταν. Μοιάζει, λένε, μὲ ἄνθρωπο βέβαια πληγωμένο, πού ὑποφέρει ὅμως μὲ γενναιότητα τὴν ἀδυναμία του, δηλαδή τὴν κακοποίησή του, ἥτοι τὰ παθήματά του. Ἴσως δηλαδή εἶδαν λυπημένο τὸ πρόσωπό του, πού ἔδειχνε θορυβημένο καὶ φοβισμένο, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο ἤδη νὰ ὑποστῆ τὸ θάνατο ἐπάνω στὸ σταυρό, ὅταν καὶ ἔλεγε, ἄλλοτε, «Τώρα ἡ ψυχὴ μου εἶναι ταραγμένη»²⁷, καὶ ἄλλοτε πάλι· «Ἡ ψυχὴ μου εἶναι κυριευμένη ἀπὸ λύπη μέχρι θανάτου»²⁸. «Καὶ τί νὰ πῶ; Πατέρα, σῶσε με ἀπὸ αὐτὴ τὴν ὥρα. Ὅμως γι' αὐτὸ ἦρθε στὴν ὥρα αὐτή»²⁹. Εἶπε καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους Εὐαγγελιστές, ὅτι ὅταν ἔφτασε ὁ καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖο ἔπρεπε νὰ πάθει, «ἄρχισε νὰ κυριεύεται ἀπὸ λύπη καὶ ἀγωνία»³⁰. Μολονότι δηλαδή ἦταν ἀπὸ τὴ φύση του Θεὸς ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Πατέρα καὶ δὲν ὑπέκειτο στὰ πάθη καὶ τὴ λύπη καὶ ὅλα γενικὰ τὰ παρόμοια, ὅμως ὑποχωροῦσε στὴν ἀνθρώπινη φύση, ὥστε νὰ μὴ μένει ἀνάλγητος κατὰ τὴν ἐπίθεση τοῦ πειρασμοῦ, ἀποδεικνύοντας μὲ ὅλα, ὅτι ἔγινε ὅμοιος μ' ἐμᾶς, καὶ δὲν ἦταν, ὅπως ἔφτασαν νὰ πιστεύουν κάποιοι, σκιά καὶ εἶδωλο πού φάνηκε στὴ γῆ καὶ ἀμέσως ἔγινε ἄνθρωπος.

«Τὸ πρόσωπό του δέχθηκε τὴν ἀποστροφή τῶν ἀνθρώπων». Τὸ «ἀπέστραπται» λέγεται ἀντὶ τοῦ “ντροπιᾶσθηκε”, “περιφρονήθηκε”, “δὲν λογαριάσθηκε”. Πράγματι ὁ Πιλάτος ἔστειλε

29. Ἰω. 12, 27.

30. Ματθ. 26, 37.

Ἡρώδην, ὁ δέ γε, φησὶν, ἐξουθενήσας αὐτόν, ἀνέπεμψεν αὐτόν. Οὐ γὰρ ἐλογίσατο εἶναι τὸν Ἰησοῦν, ἠτιμάσθη δὲ καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, πεμπομένων δηλονότι τῶν πτυσμάτων καὶ καταπαιόντων αὐτόν τῶν τοῦ Πιλάτου στρατιωτῶν καὶ λεγόντων· «Προφήτευσον ἡμῖν, Χριστέ, τίς ἐστὶν ὁ παίσας σε».

Ἡτιμάσθη δὲ καὶ ἑτέρως, τὰς διὰ μαστίγων αἰκίας ὑπενεγκῶν καὶ τὰ ἐκ τῶν ὑπηρετῶν ῥαπίσματα. Ἔφη γοῦν διὰ φωνῆς Ἡσαΐου· «Τὸν νῶτόν μου δέδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ 10 δὲ σιαγόνας μου εἰς ῥαπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνῃς ἐμπτυσμάτων». Οὐκοῦν, ὡς ἔφην, εἰόκασιν οἱ θεσπέσιοι προφήται καθ' ὅρασιν δηλονότι τὴν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἰδεῖν τὸν Υἱόν, ἥτοι τὸ αὐτοῦ πρόσωπον κατηφείας ἀνθρωποπρεποῦς οὐκ ἀπηλλαγμένον, 15 ἅτε δὴ καὶ ἐνεστηκότος τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ἔδει παθεῖν αὐτόν, ἵνα τῷ θανάτῳ τῆς ἰδίας σαρκὸς καταργήσῃ τὸν θάνατον, ἀποστήσας τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν.

Στίχ. 4-6. «Οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται· καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτόν εἶναι ἐν 20 πόνῳ καὶ ἐν πληγῇ καὶ ἐν κακώσει. Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν. Παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν, τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. Πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν· ἄνθρωπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη, καὶ Κύριος 25 παρέδωκεν αὐτόν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν».

Ἐπέμεινε σταυρόν, αἰσχύνῃς καταφρονήσας ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ γέγονεν ὑπήκοος τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου, καὶ τῆς Ἰουδαίων ἠνέσχετο δυσσεβείας, ἵνα, ὡς ἔφην ἄρτίως, ἀφέλῃ τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν, οὐδὲν 30 εἰς τοῦτο κατορθοῦν ἰσχύοντος τοῦ νομικοῦ γραμματος, ἥτοι τῆς κατὰ νόμον λατρείας. Καὶ γὰρ ἦν ἀμήχανον αἶμα

τὸν Ἰησοῦ στὸν Ἡρώδη, καὶ αὐτός, λέγει, ἄφου τὸν ἐξευτέλισε, τὸν ἔστειλε πίσω³¹. Δὲν ἔλαβε ὑπόψη του ὅτι εἶναι ὁ Ἰησοῦς ἀτιμάσθηκε ἐπίσης καὶ τὸ πρόσωπό του, καθὼς τὸν ἔφτυναν καὶ τὸν χτυποῦσαν οἱ στρατιῶτες τοῦ Πιλάτου καὶ τοῦ ἔλεγαν «Μάντεψε, Χριστέ, ποιὸς σὲ χτύπησε»³².

Δέχθηκε ὅμως προσβολές καὶ μὲ ἄλλο τρόπο, ὑπομένοντας τὰ μαστιγώματα καὶ τὰ ραπίσματα τῶν ὑπηρετῶν. Εἶπε πράγματι μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα «Παρέδωσα τὴν πλάτη μου στὰ μαστιγώματα, τὰ σαγόνια μου στὰ ραπίσματα, καὶ δὲν ἔστρεψα τὸ πρόσωπό μου γιὰ ν' ἀποφύγω τὴν προσβολὴ ἀπὸ τὰ φτυσίματα»³³. Φαίνονται λοιπὸν, ὅπως εἶπα, ὅτι οἱ θεσπέσιοι προφῆτες εἶδαν τὸν Υἱό, ἦτοι τὸ πρόσωπό του, σὲ ὄραμα μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νὰ μὴ λείπει ἀπὸ αὐτὸ ἡ θλίψη ποὺ ταιριάζει στὴν ἀνθρώπινη φύση, ὅταν εἶχε φτάσει ὁ καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖο ἔπρεπε νὰ ὑποστῆ τὸ πάθος, γιὰ νὰ καταργήσῃ τὸ θάνατο μὲ τὸ θάνατο τῆς ἴδιας του τῆς σάρκας, ὥστε ν' ἀπομακρύνῃ τὴν ἁμαρτία ἀπὸ τὸν κόσμο.

Στίχ. 4-6. «Αὐτὸς σηκώνει τὶς ἁμαρτίες μας καὶ ὑποφέρει γιὰ χάρη μας, καὶ ἐμεῖς νομίσαμε ὅτι ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν του ὑπέμενε τὸν πόνο καὶ τὶς πληγές καὶ τὰ χτυπήματα. Αὐτὸς ὅμως δέχθηκε τὰ τραύματά του γιὰ τὶς δικές μας ἁμαρτίες καὶ ταλαιπωρήθηκε γιὰ τὶς ἀνομίες μας. Δέχθηκε παιδευτικὴ ταλαιπωρία γιὰ χάρη τῆς δικῆς μας εἰρήνης καὶ μὲ τὴ δική του πληγὴ θεραπευθήκαμε ἐμεῖς. Ὅλοι σὰν πρόβατα εἶχαμε πλανηθεῖ. Ὁ ἄνθρωπος πλανήθηκε στὴν πορεία του, ἀλλὰ ὁ Κύριος παρέδωσε αὐτὸν γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας».

Ἐπέμεινε τὸ σταυρὸ περιφρονώντας τὴν ντροπὴ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἔδειξε ὑπακοὴ στὸν Πατέρα του μέχρι θανάτου³⁴, καὶ ἀνέχθηκε τὴ δυσσέβεια τῶν Ἰουδαίων, γιὰ νὰ ἐξαλείψῃ, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἀπὸ τὸν κόσμο τὴν ἁμαρτία, πράγμα ποὺ δὲν εἶχε καμμιά δύναμη νὰ τὸ ἐπιτύχει τὸ γράμμα τοῦ νόμου, ἦτοι ἡ σύμφωνη μὲ τὸ νόμο λατρεία. Γιατὶ «ἦταν ἀδύ-

33. Ἡσ. 60, 6.

34. Φιλ. 2, 8.

τράγων καὶ ταύρων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας. «Ἐξω» γε μὴν
 «τῆς πύλης ἔπαθεν, ἵνα», ὡς ὁ Παῦλός φησι, «διὰ τοῦ ἰδίου
 αἵματος ἀγίαση τὸν λαόν». πέπονθε γάρ οὐχ ὑπὲρ γε μᾶλ-
 λον ἑαυτοῦ, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ἀλλ' ὑπὲρ πάσης τῆς ὑπ' οὐ-
 5 ρανόν. Καὶ μαρτυρήσει γράφων ὁ πάνσοφος Παῦλος περὶ
 τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ὅτι «Τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο,
 ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, ἵνα καὶ σὺν αὐ-
 τῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίσῃται». Καὶ αὐτὸς δέ πού φησι διὰ
 τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέ-
 10 ρα καὶ Θεόν· «Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶ-
 μα δὲ κατηρτίσω μοι. Ὀλοκαντώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας
 οὐκ εὐδόκησας, τότε εἶπον Ἰδοὺ ἤκω. Ἐν κεφαλίδι βιβλί-
 ου γέγραπται περὶ ἐμοῦ, τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεός, τὸ θέλημά
 σου ἠβουλήθη».

15 Ἄνοητόν γάρ οὔσης τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς εἰς τὸ ἀφελεῖν
 ἁμαρτίας τῆς κατὰ νόμον λατρείας, ἐπεὶ περ ἦσαν ἀβούλη-
 τοι τῷ Θεῷ δουθυσίαι τε καὶ προβάτων σφαγαί, προσκεκό-
 μικεν ἑαυτὸν εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ὑπὲρ ἡμῶν ὁ ἀμνὸς ὁ ἀλη-
 θινός, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· εἶτα τὸν τῆς σαρ-
 20 κὸς ὑπομείνας θάνατον, ὅλην ἠλευθέρωσε τὴν ὑπ' οὐρα-
 νόν, καὶ θανάτου καὶ ἁμαρτίας. Εἰς γὰρ ὁ πάντων ἀνταξι-
 ώτερος πέπονθεν ὑπὲρ πάντων, ἵνα πάντων κρατῇ τε καὶ
 βασιλεύῃ. Καὶ πιστώσεται πάλιν ὁ Παῦλος γράφων· «Διὰ
 τοῦτο Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἐξῆσεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζών-
 25 των κυριεύσῃ». Καὶ πάλιν· «Εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα
 οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθα-
 νόντι καὶ ἐγερθέντι».

Ὁρθῶς οὖν ὁ προφήτης φησὶν, ὅτι «Οὗτος» ὁ ἐν πληγῇ
 ὢν, ὁ εἰδὼς φέρειν μαλακίας, ὁ ἀπεστραμμένον ἔχων τὸ
 30 πρόσωπον, ὁ ἄτιμασθεὶς καὶ μὴ λογισθεὶς, «τὰς ἡμῶν
 ἁμαρτίας φέρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ ἡμεῖς ἐλογι-

νατο τὸ αἷμα τῶν τράγων καὶ τῶν ταύρων νὰ ἔξαλείφει ἁμαρτίες»³⁵. Καὶ ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, «ἔπαθε ἔξω ἀπὸ τὴν πύλη, ὥστε μὲ τὸ αἷμα του νὰ ἁγιάσει τὸν λαό»³⁶. Γιατὶ δὲν ἔπαθε γιὰ χάρη τοῦ ἑαυτοῦ του, πολὺ ἀπέχει ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ γιὰ χάρη ὅλης τῆς οἰκουμένης. Καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγοντας γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ὅτι «Δὲν λυπήθηκε τὸν ἴδιο του τὸν Υἱό, ἀλλὰ τὸν παρέδωσε γιὰ χάρη ὅλων μας, γιὰ νὰ μᾶς χαρίσει μαζί μ' αὐτὸν καὶ τὰ πάντα»³⁷. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, χρησιμοποιώντας τὴ λύρα τοῦ Ψαλμωδοῦ, λέγει κάπου πρὸς τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα στοὺς οὐρανοὺς: «Θυσία καὶ προσφορὰ δὲν θέλησες, ἀλλὰ μοῦ ἔδωσες σῶμα. Ὁλοκαυτώματα ἐπίσης γιὰ ἁμαρτίες δὲν θέλησες· τότε εἶπα· Νὰ, ἔρχομαι. Στὴν ἐπικεφαλίδα τοῦ βιβλίου ἔχει γραφεῖ γιὰ μένα ὅτι θέλησα, Θεέ μου, νὰ κάνω τὸ θέλημά σου»³⁸.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦταν ἀνώφελη γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἡ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο λατρεία στὸ νὰ ἔξαλείφει ἁμαρτίες, ἀφοῦ ὁ Θεὸς δὲν ἤθελε θυσίες βοδιῶν καὶ σφαγὲς προβάτων, πρόσφερε γιὰ χάρη μας τὸν ἑαυτό του ὡς εὐφραντικὴ εὐωδία ὁ ἀμνὸς ὁ ἀληθινός, «αὐτὸς ποὺ σηκώνει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου»³⁹, καὶ ἀφοῦ ὑπέμεινε τὸ θάνατο, ἐλευθέρωσε ὅλη τὴν οἰκουμένη καὶ ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Γιατὶ ἓνας, ὁ πιὸ ἀντάξιος ὅλων, ἔπαθε γιὰ χάρη ὅλων, γιὰ νὰ εἶναι Κύριος καὶ βασιλιάς ὅλων. Καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει πάλι ὁ Παῦλος γράφοντας: «Γι' αὐτὸ πέθανε ὁ Χριστὸς καὶ ἔζησε, γιὰ νὰ γίνῃ Κύριος νεκρῶν καὶ ζωντανῶν»⁴⁰. Καὶ πάλι: «Πέθανε ἓνας γιὰ χάρη ὅλων, ὥστε οἱ ζωντανοὶ νὰ μὴ ζοῦν γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ γιὰ ἐκεῖνον ποὺ γιὰ χάρη τους πέθανε καὶ ἀναστήθηκε»⁴¹.

Ὁρθὰ λοιπὸν λέγει ὁ προφήτης: «Αὐτὸς» ὁ πληγωμένος, ποὺ μπορεῖ νὰ ὑπομείνει τὶς ταλαιπωρίες, αὐτὸς ποὺ ἀποστρέφεται τὸ πρόσωπό του, ποὺ ἐξευτελίσθηκε καὶ δὲν ὑπολογίσθηκε, «αὐτὸς φέρει ἐπάνω του τὶς ἁμαρτίες μας καὶ ὑποφέρει γιὰ χάρη μας, καὶ

³⁵ Ἐβρ. 10, 5-7.

³⁹ Ἰω. 1, 29.

⁴⁰ Ρωμ. 14, 9.

⁴¹ Β' Κορ. 5, 15.

σάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ καὶ ἐν πληγῇ καὶ ἐν κακῶσει». Ἐθρεῖ δὴ μοι πάλιν μεθ' ὄσης εὐτεχνίας ὁ προφητικὸς ἐν τούτοις πρόεισι λόγος. Ὑποπλάττεται γὰρ πρόσωπον τῶν μὴ εἰδόντων τὸ Χριστοῦ μυστήριον, οἰηθέντων δὲ ὅτι γέγονεν ἐν τῷ παθεῖν, ὡς ἰδίων ἁμαρτημάτων ἀποστήσων. Ἐλογισάμεθα γὰρ αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ καὶ ἐν πληγῇ καὶ ἐν κακῶσει, φησί, τουτέστιν, ἐνομίσαμεν θεήλατον ἐπ' αὐτῷ συμβῆναι τὸ πάθος, ὡς διὰ τινὰς ἁμαρτίας, ταύτης τε ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας ἐν πόνῳ καὶ ἐν πληγῇ καὶ ἐν κακῶσει γενέσθαι.
 10 Τὸ δὲ οὐχ οὕτως ἔχει ποθέν, ἀλλ' «ἐτραυματίσθη μᾶλλον διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν». Εἶτα καὶ ἑτέρους ἀποδίδωσι λόγους, δι' ὧν ἔστιν ἰδεῖν, ὅτι τῆς ἡμετέρας ἕνεκα σωτηρίας καὶ ζωῆς γέγονεν ἐν τῷ παθεῖν ὁ μὴ εἰδὼς ἁμαρτίαν. Πάλαι μὲν γὰρ διεισθή-
 15 κειμεν εἰς ἔχθραν τῷ Θεῷ, τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ μαχόμενοι νόμοις, καὶ τὸν τῆς εὐπειθείας οὐκ ἔχοντες ζυγόν, καὶ τὸ δουλεύειν αὐτῷ παραιτούμενοι.

Ἄλλ' ἦν ἀναγκαῖον, φησί, μάστιγι παιδεύεσθαι τοὺς εἰς τοῦτο θράσους ὠλισθηκότας, ἵνα, τῶν φαύλων ἀποφοιτή-
 20 σαντες, καταλύσωμεν τὴν ἔχθραν καὶ εἰρηνεύσωμεν πρὸς Θεόν, διὰ γε τοῦ καθυφεῖναι μὲν αὐτῷ τὸν αὐχένα, πειραῖσθαι δὲ κατορθοῦν τὸ ἀρέσκον αὐτῷ. Ἄλλ' αὕτη, φησὶν, ἡ παιδεία, ἣν ἐπενεχθῆναι μᾶλλον ἐχρῆν τοῖς ἡμαρτηκόσιν, ἵνα καταλήξειαν πολεμοῦντες Θεῷ, ἦλθεν ἐπ' αὐτόν. Καὶ
 25 τοῦτο, οἶμαι, τό, «Παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν». Σαφέστερον δὲ καθίστησι τὴν τοῦ προκειμένου διάνοιαν ἐπενεγκῶν εὐθύς, «Τῷ μάλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν». Πέπονθε γὰρ, ὡς ἔφην, ὑπὲρ ἡμῶν. «Πάντες μὲν γὰρ ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν ἄνθρωπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη, καὶ Κύ-
 30 ριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν». Οὐκοῦν πεπλανήμεθα μὲν ἡμεῖς, ἀπέστημεν Θεοῦ ζῶντος, κατακο-

ἔμεῖς νομίσαμε ὅτι ἕξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν του πονᾶ καὶ ἔχει πληγωθεῖ καὶ ταλαιπωρεῖται». Πρόσεχε λοιπὸν σὲ παρακαλῶ πάλι μὲ πόση σοφία ὁ προφητικὸς λόγος προχωρεῖ σ' αὐτὰ. Γιατὶ ὑποδύεται τὸ πρόσωπο ἐκείνων ποὺ δὲν γνωρίζουν τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ νόμισαν ὅτι ὑπέμεινε τὸ πάθος πρὸς πληρωμὴ τῶν δικῶν του ἁμαρτημάτων. Γιατὶ σκεφθήκαμε ὅτι αὐτὸς ὑποφέρει καὶ δέχεται πλήγματα καὶ ταλαιπωρεῖται, δηλαδή νομίσαμε ὅτι τὸ πάθος προκλήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ κάποιες ἁμαρτίες του, καὶ γι' αὐτὴ τὴν ἁμαρτία ὑπομένει τὸν πόνο, τὰ πλήγματα καὶ τὰ κακοπαθήματα. Αὐτὸ ὅμως δὲν συνέβη σὲ καμμιά περίπτωση γι' αὐτό, ἀλλὰ «τραυματίσθηκε γιὰ τὶς δικές μας ἁμαρτίες καὶ κακοποιήθηκε γιὰ τὶς ἀνομίες μας». Ἐπειτα ἀναφέρει καὶ ἄλλους λόγους, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους μποροῦμε νὰ διαπιστώσουμε ὅτι γιὰ τὴ δική μας σωτηρία καὶ ζωὴ ὑπέμεινε ὅλο τὸ πάθος αὐτὸς ποὺ δὲν γνωρίζει ἁμαρτία⁴². Γιατὶ ἀπὸ παλαιὰ ἤρθαμε σὲ διάσταση καὶ ἔχθρα μὲ τὸν Θεό, πολεμώντας τοὺς ἱεροὺς νόμους του, καὶ μὴ φέροντας τὸ ζυγὸ τῆς ὑπακοῆς καὶ ἀρνούμενοι τὴ δουλεία σ' αὐτόν.

Ἄλλὰ ἦταν ἀνάγκη, λέγει, νὰ παιδαγωγηθοῦν μὲ τὴ μάστιγα ὅσοι ὀλίσθησαν σ' αὐτὸ τὸ τόσο μεγάλο θρόσος, ὥστε, ἐγκαταλείποντας τὰ φαῦλα, νὰ διαλύσουμε τὴν ἔχθρα καὶ νὰ εἰρηνεύσουμε μὲ τὸν Θεό, σκύβοντας σ' αὐτόν τὸν αὐχένα καὶ προσπαθώντας νὰ κατορθώνομε αὐτὸ ποὺ ἀρέσει σ' αὐτόν. Ἄλλὰ αὐτὴ, λέγει, ἡ παιδαγωγία, ποὺ ἔπρεπε μᾶλλον νὰ ἐπιβληθεῖ σὲ ὅσους ἁμάρτησαν, γιὰ νὰ παύσουν νὰ πολεμοῦν τὸν Θεό, ἔπεσε ἐπάνω σ' αὐτόν. Κι αὐτὸ νομίζω σημαίνει τὸ «παιδεῖα πρὸς εἰρήνην μας μὲ αὐτόν». Κάνει ὅμως σαφέστερο τὸ νόημα αὐτῶν τῶν λόγων προσθέτοντας ἀμέσως: «Μὲ τὴ δική του πληγὴ θεραπευθήκαμε ἔμεῖς». Γιατί, ὅπως εἶπα, ἔπαθε γιὰ χάρη μας. «Γιατὶ ὅλοι μας πλανηθήκαμε σὰν τὰ πρόβατα· ὁ ἄνθρωπος πλανήθηκε στὴν πορεία του καὶ ὁ Κύριος τὸν παρέδωσε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας». Πλανηθήκαμε λοιπὸν ἔμεῖς, ἀπομακρυνθήκαμε ἀπὸ τὸν ζωντανὸ Θεό, τρέχο-

λουθήσαντες ταῖς ἑαυτῶν ἡδοναῖς. Ὁ δέ γε τῶν ὅλων Κύριος, τουτέστιν ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, διὰ τὰς ἡμῶν ἁμαρτίας παρέδωκεν αὐτόν, ἵνα ἡμᾶς ἀπαλλάξῃ δίκης καὶ διασώσῃ πιστεύσαντας. Καὶ τοῦτο εἰδὼς αὐτὸς ἔφη Χριστός· «Οὕτω
5 γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπώληται, ἀλλ' ἔξῃ ζωὴν αἰώνιον».

Στίχ. 7-8. «Καὶ αὐτὸς δὲ διὰ τὸ κεκακῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ
10 ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. Ἐν τῇ ταπεινώσει ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη, τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; Ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχθη εἰς θάνατον».

15 Ἐμφανῆς μὲν λίαν τῶν προκειμένων ὁ νοῦς, εἰρηῆσεται δὲ καὶ οὕτως ἀνὰ μέρος ἕκαστα πρὸς ἡμῶν, μὴ ἄρα πως καὶ ἀσυμφανὲς εἶναι τι δόξειεν ἔσθ' ὅτε τισίν. Ἐκρίνετο μὲν γὰρ παρὰ τοῖς τῶν Ἰουδαίων καθηγηταῖς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Εἶτά τινες ἤκον εἰς μέσον συκοφαντοῦν-
20 τες αὐτόν, καὶ τινα παρ' αὐτοῦ κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης εἰρηῆσθαι διαβεβαιούμενοι. Ἀλλ' οὐδὲν πρὸς ταῦτα Χριστὸς ἀπεκρίνατο· ἠπίστατο γὰρ ὀνήσουσαν μὲν οὐδὲν παντελῶς τὴν ἀπολογία, ἐκρίνετο γὰρ παρ' ἐχθροῖς. Ὅτι δὲ
θερμοτέροις κατ' αὐτοῦ κεχρήσονται θυμοῖς Υἱὸν ἑαυτὸν
25 εἶναι λέγοντος τοῦ Θεοῦ, Σωτῆρά τε καὶ Λυτρωτὴν τῆς ὑπ' οὐρανόν, οὐκ ἠγνόησε πάλιν. Σεσίγηκε τοίνυν, παρὰ γε αὐτοῖς καὶ Πιλάτῳ κρινόμενος, πλὴν ὀλίγα καὶ μόλις εἰπών, εἰς τὸ ἀπροφάσιστον αὐτοῖς καταστῆσαι τὴν ἁμαρτίαν. Ὁ μὲν γὰρ ἀπηνῆς καὶ ἀνόσιος Καϊάφας ἤρετο λέγων
30 «Ὁρκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ», ὁ δὲ πρὸς τοῦτο εὐθύς·

ντας πίσω ἀπὸ τὶς ἡδονές μας. Ὁ Κύριος ὅμως τῶν ὅλων, δηλαδή ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, παρέδωσε ἐκεῖνον γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, γιὰ νὰ μᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν τιμωρία καὶ ἀφοῦ πιστέψομε νὰ μᾶς σώσει. Καὶ γνωρίζοντάς το αὐτὸ ὁ Χριστὸς εἶπε· «Τόσο πολὺ ἀγάπησε ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε παρέδωσε τὸ μονογενῆ Υἱό του, γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ κανένας πὺ πιστεύει σ' αὐτόν, ἀλλὰ ν' ἀποκτήσει τὴν αἰώνια ζωή»⁴³.

Στίχ. 7-8. «Κι αὐτὸς ἀπὸ τὰ κακοπαθήματα δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα του. Ὁδηγήθηκε σὰν πρόβατο στὴ σφαγὴ καὶ σὰν ἀμνὸς ἀφῶνος μπροστὰ σ' αὐτόν πὺ τὸν κουρεύει, ἔτσι δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα του. Ἐξαιτίας τῆς ταπείνωσής του καταπατήθηκε καὶ τὸ δίκαιό του· καὶ ποιὸς θὰ διηγηθεῖ τὴ γενεά του; Γιατὶ τοῦ ἀφαιρέθηκε ἡ ζωὴ του ἀπὸ τὴ γῆ, ἀλλ' ὅμως ἔξαιτίας τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ὁδηγήθηκε στὸ θάνατο».

Εἶναι βέβαια πολὺ φανερὸ τὸ νόημα τῶν ἐξεταζόμενων ἐδῶ λόγων, ἀλλὰ καὶ ἔτσι θὰ ἐξετάσομε χωριστὰ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ, μήπως τέλος πάντων σὲ κάποιους φανεῖ ὅτι κάτι εἶναι ἀσαφές. Δικαζόταν ἀπὸ τοὺς καθοδηγητὲς τῶν Ἰουδαίων ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, καὶ παρουσιάσθηκαν κάποιοι ἐκεῖ καὶ τὸν συκοφαντοῦσαν καὶ διαβεβαίωναν ὅτι εἶχε πεῖ κάποια πράγματα ἐναντίον τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' ὁ Χριστὸς δὲν ἀπάντησε τίποτα σ' αὐτὰ, γιατί γνώριζε ὅτι ἡ ἀπολογία δὲν θὰ ὠφελοῦσε σὲ τίποτε ἀπολύτως⁴⁴. γιατί ἡ κρίση γινόταν ἀπὸ ἐχθρούς. Ὅτι βέβαια ὁ θυμὸς τους θὰ ἦταν ἐντονότερος ἐναντίον του ἀποκαλώντας τὸν ἑαυτοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴ τῆς οἰκουμένης, δὲν τὸ ἀγνοοῦσε καθόλου. Σώπασε λοιπὸν ὅταν δικαζόταν καὶ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τὸν Πιλάτο, καὶ μόνο λίγα καὶ μὲ δυσκολία εἶπε, γιὰ νὰ καταστήσει ἀδικαιολόγητη τὴν ἁμαρτία σ' αὐτούς. Γιατὶ ὁ σκληρὸς καὶ ἀσεβὴς Καϊάφας ρώτησε· «Σὲ ἐξορκίζω στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος νὰ μᾶς πεῖς, ἂν ἐσὺ εἶσαι ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»⁴⁵. Κι αὐτὸς ἀπάντησε ἀμέ-

45. Ματθ. 26, 63.

«Ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ».

Ἦρετο δὲ καὶ Πιλάτος, εἰ βασιλεύς ἐστι τοῦ Ἰσραήλ,
 5 καὶ πρὸς γε ταῦτα Χριστός· «Σὺ εἶπας τοῦτο». Ἐντεῦθεν
 ταῖς τῶν Ἰουδαίων ἀπονοίαις σύνδρομος ἦν ὁ Πιλάτος καὶ
 μαστιγώσας τὸν Ἰησοῦν, ἀποφέρειν ἐκέλευσε τοῖς ὑπ' αὐ-
 τὸν στρατιώταις λησταῖς ἀναμίξῃ ἐπὶ τὸ χρῆναι παθεῖν τὸν
 ἐπὶ τῷ σταυρῷ θάνατον. Ἀληθές οὖν, ὅτι, καθά φησιν ὁ
 10 προφήτης, «Διὰ τὸ κεκακῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα». *Μυρία γὰρ ὅσα πεπονθῶς κατὰ τὸν τῆς συλλήψεως και-
 ρόν, ὕβρεις τε ὑπομείνας καὶ ἐμπτύσματα καὶ τὰ ἐκ τῶν
 ἀνοσιῶν ὑπηρετῶν ῥαπίσματα, ἕτερα τε πρὸς τούτοις, ἅπερ
 ἦν εἰκὸς δύνασθαι κακῶς διαθεῖναι τὸν πεπονθότα, προσε-*
 15 *κομίσθη τῷ Πιλάτῳ.* «Ἀπὸ δὴ τοῦ κεκακῶσθαι», φησὶν,
 «οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα, ἀλλ' ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν
 ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφω-
 νος». Ἀποφέρονται μὲν γὰρ εἰς τὸ καθαρθῆναι κατὰ και-
 ροὺς τὰ πρόβατα καὶ τὰς κουρίδας αὐτοῖς μαχαίρας ἐπιφέ-
 20 ρουσιν οἱ ποιμένες. Τὰ δέ, καίτοι πάσχοντα (παραψαύου-
 σα γὰρ ἔσθ' ὅτε τῶν δερμάτων ἢ μάχαιρα λυπεῖ), φέρει καὶ
 σιωπᾶ καὶ τοῖς τοῦτο δρῶσιν οὐκ ἐπιτηδᾶ.

Οὕτω καὶ ὁ Χριστός, λαιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει,
 πάσχων οὐκ ἠπεῖλει, παρεδίδου δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως.
 25 Ἀληθές οὖν, ὅτι «Ἐν τῇ ταπεινώσει ἢ κρίσις αὐτοῦ ἦρθη».
 Ἐπειδὴ γὰρ ἔδοξεν εἶναί τις αὐτοῖς εὐτελής καὶ ἐν τοῖς
 ἄγαν ὑφειμένοις, προχειροτάτην κατ' αὐτοῦ τὴν ψῆφον,
 ἦτοι κρίσιν, ἐξετηνόχασι. Δρῶσι δὲ τοῦτο τῶν δικαζόντων
 τινές, οἷς ὀλίγος μὲν κομιδῇ τῆς ἀκριβείας, ἦτοι τῆς ἀληθεί-
 30 ας, ὁ λόγος· προσώποις δὲ μᾶλλον, ἢ τοῖς γεγονόσι δικάζου-
 σιν. Εἰ μὲν γὰρ τις εἶη τῶν ἐν κόσμῳ λαμπρῶν ὁ κρινό-

σως. Ἐπὸ τῆ στιγμῆ αὐτῆ θὰ δεῖτε τὸν Υἱὸ τοῦ ἀνθρώπου νὰ κάθεται στὰ δεξιὰ τῆς δυνάμεως καὶ νὰ ἔρχεται ἐπάνω στὰ νέφη τοῦ οὐρανοῦ»⁴⁶.

Τὸν ρώτησε καὶ ὁ Πιλάτος ἂν εἶναι βασιλιάς τῶν Ἰουδαίων καὶ ὁ Χριστὸς σ' αὐτὸ ἀπάντησε, «Σὺ τὸ εἶπες αὐτό»⁴⁴. Ἐπὸ ἐδῶ καὶ πέρα ὁ Πιλάτος συμβάδιζε μὲ τὶς ἀνοησίες τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀφοῦ μαστίγωσε τὸν Ἰησοῦ, διέταξε τοὺς στρατιῶτες τοῦ ὅτι ἔπρεπε μαζὶ μὲ ληστῆς νὰ ὑποστῆ τὸ θάνατο ἐπάνω στὸ σταυρό. Εἶναι ἀλήθεια λοιπὸν, ὅπως εἶπε ὁ προφήτης, ὅτι, «Ἐξαιτίας τῶν κακοπαθημάτων του δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα του». Γιατί, ἀφοῦ ἔπαθε μύρια ὅσα κατὰ τὴ σύλληψή του καὶ ὑπέμεινε ὕβρεις καὶ φτυσίματα καὶ ραπίσματα ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς ὑπηρέτες, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, τὰ ὅποια εὐλογο ἦταν νὰ δημιουργήσουν κακὴ διάθεση σ' αὐτὸν πὺ τὰ πάθαινε, ὁδηγήθηκε στὸν Πιλάτο⁴⁷. «Ἐξαιτίας τῶν κακοπαθημάτων του δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα του, ἀλλὰ ὁδηγήθηκε σὰν πρόβατο στὴ σφαγὴ καὶ σὰν ἀμνὸς ἄφωνος σ' αὐτὸν πὺ τὸν κουρεύει». Γιατὶ πηγαίνουν κατὰ καιροὺς τὰ πρόβατα οἱ ποιμένες γιὰ καθαρισμό καὶ χρησιμοποιοῦν σ' αὐτὰ τὰ κουρευτικὰ μαχαίρια. Κι αὐτά, ἂν καὶ ὑποφέρουν (γιατὶ πολλές φορές τὸ μαχαίρι τὸ προξενεῖ πόνο ξεσχίζοντας τὸ δέρμα τους) ὑπομένουν καὶ σωπαίνουν καὶ δὲν ὀρμοῦν σ' ἐκείνους πὺ τὰ προξενοῦν αὐτό.

Ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς, ἐνῶ τὸν λοιδοροῦσαν, δὲν ἀνταπέδιδε τὰ λοιδορήματα, ἐνῶ ἔπασχε δὲν ἀπειλοῦσε, παρὰ ἄφηνε τὸ πρᾶγμα στὸν δίκαιο κριτῆ. Εἶναι λοιπὸν ἀλήθεια ὅτι «Ἐξαιτίας τῆς ταπεινώσεώς του τὸ δίκαιό του καταπατήθηκε». Ἐπειδὴ δηλαδὴ τοὺς φάνηκε ὅτι εἶναι ἓνας τιποτένιος κι ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀσήμαντους, ἔβγαλαν πολὺ πρόχειρη εἰς βάρος του ἀπόφαση, δηλαδὴ καταδίκη. Αὐτὸ τὸ κάνουν κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς πὺ δικάζουν, οἱ ὅποιοι ἐλάχιστα ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ἀκρίβεια τοῦ πράγματος, δηλαδὴ τὴν ἀλήθεια, καὶ δικάζουν τὰ πρόσωπα μᾶλλον, παρὰ τὰ γεγονότα. Ἄν δηλαδὴ αὐτὸς πὺ δικάζεται τύχει νὰ εἶναι κάποιος ἀπὸ

47. Ματθ. 27, 11. Ἰω. 19, 1.

μενος, ἀκριδεῖς τῶν πραγμάτων ἐξετασταὶ εὐρίσκονται τάχα πού, καὶ τότε τῇ ἀληθείᾳ μαχόμενοι καὶ τρόπους ἐπικουρίας ἀνευρεῖν πειρώμενοι, ἀσήμου δέ τινος προσκεκομισμένου, τότε δὴ, τότε θερμοὶ καὶ θρασεῖς καὶ ἀοκνότατοι
 5 λῖαν καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις αὐτοῦ καταφέρουσι ψῆφον. «Ἦρθη τοίνυν ἡ κρίσις αὐτοῦ ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ», φησὶν. Ἐπειδὴ δὲ ὄλωσ ἔδοξέ τισιν εἶναι παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, ἦτοι τοῖς κρίνουσι, ταπεινός, ἐννοήσας ὁ προφήτης τῆς ἐνούσης εὐκλείας αὐτῶ τὸ περιφανές, καὶ ὅτι Θεὸς ἦν, ἐν
 10 εἶδει τῶ καθ' ἡμᾶς ὁρῶμενος τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, μονονουχὶ κατασειεί τὴν κεφαλὴν καὶ κατολοφύρεται τοὺς τὴν ἐπ' αὐτῶ κρίσιν ὀρίσαντας, καὶ φησι· «Τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται;» Οὐ γὰρ κατὰ τοῦ τυχόντος, φησὶν, ὡς γοῦν ᾤθητε, σκληροὶ καὶ ἄδικοι γεγόνατε δικασταί, κατὰ τούτου
 15 του δὲ μᾶλλον, οὐ τὴν γενεάν, ἦτοι τὴν γέννησιν, οὐδεὶς ἂν ἡμῖν διερμηνεύσει[ε] λόγος

Διχῆ δὲ τοῦτο νοήσεις. Γεγέννηται μὲν γὰρ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, ἀρρήτος δὲ καὶ ἀπερινόητος παντελῶς ὁ τῆς γεννήσεως τρόπος. Οὐ γὰρ κατὰ σῶμα γέγονεν,
 20 νεν, ἀλλ' ὡς ἂν πρέποι τῇ νοερᾷ τε καὶ ἀσωμάτῳ φύσει. Φῶς γὰρ ἐξέλαμψεν ἐκ φωτός, ἀνέφυ δὲ καὶ ζωὴ ἐκ ζωῆς. Καὶ ὅτι μὲν ἐγεννήθη κατὰ ἀλήθειαν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἀνευδοιάστως πιστεύομεν, τὸ δὲ ὅπως εἶπειν ἢ νοεῖν οὐκ ἔστι. Θεὸς δὲ ὢν φύσει, καθῆκεν ἑαυτὸν
 25 εἰς τὸ ἐλέσθαι παθεῖν δι' ἡμᾶς τὴν κένωσιν. Ἔλαβε δὲ δούλου μορφήν καὶ ὑπέμεινε γέννησιν τὴν κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός, οὐ τοῖς τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ἀκολουθήσας νόμοις. Οὐ γὰρ ἐξ ἀνδρός ἢ γυναικός ἢ πρόοδος, μυστικὴ δὲ μᾶλλον καὶ ξένη καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ ἐγγὺς ἀδιήγητος. Εἴ
 30 ρηται γὰρ πρὸς τὴν ἀγίαν Παρθένον, ὅτι «Πνεῦμα ἅγιον

τοὺς ἐπιφανεῖς τοῦ κόσμου, παρουσιάζονται σὰν ἀκριβεῖς τὰχα ἐρευνητὲς τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ τότε ὑπονομεύουν τὴν ἀλήθεια καὶ προσπαθοῦν νὰ βροῦν τρόπους ἀθώωσής του, ὅταν ὁμως ὀδηγηθεῖ κάποιος ἀσήμαντος, τότε μὲ πάθος καὶ θρασύτητα καὶ πολλή προθυμία τοῦ ἐπιβάλλουν καὶ τὴν ἔσχατη ποινή. «Ἐξαιτίας» λοιπόν, λέγει, τῆς ταπείνωσής του καταπατήθηκε τὸ δίκαιόν του». Ἐπειδὴ δηλαδή σὲ κάποιους ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἦτοι τοὺς δικαστὲς, φάνηκε ὅτι εἶναι ταπεινός, κατανοώντας ὁ προφήτης τὴ λαμπρότητα τῆς δόξας του καὶ ὅτι εἶναι πράγματι Θεὸς πού φαινόταν σ' ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴ δική μας μορφή, κουνᾷ κατὰ κάποιο τρόπο τὸ κεφάλι του καὶ θρηνεῖ γι' αὐτοὺς πού τοῦ καταλόγισαν τὴν καταδίκη του καὶ λέγει: «Ποιὸς θὰ διηγηθεῖ τὴ γενεά του;». Δὲν γίνετε, λέγει, ἐναντίον κάποιου τυχόντα, ὅπως νομίσατε, σκληροὶ καὶ ἄδικοι δικαστὲς, ἀλλὰ μᾶλλον ἐναντίον αὐτοῦ, τὴ γενεά τοῦ ὁποίου, δηλαδή τὴ γέννησή του, κανένας λόγος δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἐξηγήσει.

Αὐτὸ ὁμως νὰ τὸ νοήσεις μὲ δύο τρόπους. Ὅτι δηλαδή γεννήθηκε βέβαια ἀπὸ Θεὸ Πατέρα καὶ εἶναι Θεὸς ὁ Λόγος, ἀλλὰ ὁ τρόπος τῆς γέννησης εἶναι τελείως ἀνέκφραστος καὶ ἀκατανόητος. Γιατὶ δὲν ἔγινε σύμφωνα μὲ τὴ γέννηση τῶν σωμάτων, ἀλλὰ ἔτσι πού πρέπει στὴ νοερῇ καὶ ἀσώματη φύση. Γιατὶ ἐξέλαμψε φῶς ἀπὸ φῶς, καὶ βλάστησε ζωὴ ἀπὸ ζωή. Καὶ ὅτι βέβαια ἀληθινὰ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα τὸ πιστεύομε ἀνεπιφύλακτα, τὸ νὰ ποῦμε ὁμως ἢ νὰ διανοηθοῦμε τὸ πῶς ἔγινε, δὲν εἶναι δυνατόν. Ἐνῶ ἦταν Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση του, κατέβασε τὸν ἑαυτό του στὸ νὰ ὑποστειῖ γιὰ χάρη μας τὴν κένωση⁴⁸. Ἔλαβε ἐπίσης μορφή δούλου καὶ ἀνέχθηκε νὰ γεννηθεῖ μὲ σάρκα ἀπὸ γυναίκα, χωρὶς νὰ ἀκολουθήσει τοὺς νόμους τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Γιατὶ δὲν προῆλθε ἀπὸ τὴν ἔνωση ἀνδρα καὶ γυναίκας, ἀλλὰ ἡ γέννησή του ἦταν μυστηριώδης καὶ παράξενη καὶ πάνω ἀπὸ ἐμᾶς καὶ σχεδὸν ἀνερμήνευτη. Γιατὶ εἰπώθηκε στὴν ἁγία Παρθένο, ὅτι «Πνεῦμα ἅγιο θὰ ρθεῖ καὶ θὰ ἐγκατοικήσει σὲ σένα

ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. Διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται, Υἱὸς Θεοῦ». Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὑπὲρ φύσιν τὴν καθ' ἡμᾶς πεπράχθαι πιστεύεται τὸ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως αὐτοῦ μυστήριον, διὰ τοῦτο φη-
 5 σιν ὁ προφήτης, ὅτι «Τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; Ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ». Τὸ δέ, «Αἴρεται» φησιν ἀντὶ τοῦ, «Ἐπαίρεται» καὶ ὑψηλοτέρα τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἐστὶν ἡ ζωὴ αὐτοῦ, τουτέστιν ἡ πολιτεία καὶ ὁ κατὰ σάρκα βίος. Μόνος γὰρ ἐκ πάντων, καίτοι καθ' ἡμᾶς ὁρώμενος ἄν-
 10 θρωπος, οὐκ ἐποίησεν ἁμαρτίαν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, καίτοι τοῦτο κατωρθωκότος οὐδενὸς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἀμώμητος γὰρ παντελῶς ἐν ἡμῖν οὐδεὶς

Αἴρεται δὲ καὶ ἑτέρως καὶ ὑπὲρ πάντα ἐστὶ τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἡ ζωὴ, τουτέστιν ἡ ὑπαρξίς τοῦ Μονογενοῦς, ὅταν
 15 ἔξω νοῆται σαρκός, καὶ οὐπω καθ' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος. Οὗ τοίνυν παράδοξος καὶ ὑπὲρ φύσιν ἡ κατὰ σάρκα γέννησις, τούτου καὶ ἡ ζωὴ καὶ ὁ βίος ὑπερνήχεται τὸ μέτρον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἄλλ' ὥσπερ τινὸς πρὸς ταῦτα λέγοντος, Πῶς ὁ μὴ εἰδὼς ἁμαρτίαν, ψῆφοις ὑπενήνεκται θανά-
 20 του καὶ μετὰ τῶν ἀνόμων ἐλογίσθη; κατακέκριται γὰρ ὡς ἁμαρτωλός, μονονουχὶ καὶ ἀντανίσταται λέγων ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ. «Ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχθη εἰς θάνατον». Ἡ γὰρ τοῦτο φησιν, ὅτι Ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ μου τὴν τοῦ θανάτου ψῆφον ὑπομεμένηκεν ἐκῶν, ἤγουν
 25 ἐκεῖνό που τάχα. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνομώτατοι, φησί, γεγόνασιν οἱ τελουῖντες εἰς τὸν ἐμὸν λαόν, διὰ τοῦτο τῆς αὐτῶν ὁμότητος καὶ μαιφονίας καὶ ἐπ' αὐτὸν ἦλθον οἱ βρόχοι, ἤχθη δὲ οὗτος εἰς θάνατον. Ἀληθὲς δὲ πάντως τοῦτο τε κἀκεῖνο. Ἀπέθανε γὰρ ἵνα καταργήσῃ τὴν ἁμαρτίαν τῶν ἐπὶ
 30 τῆς γῆς, καὶ σὺν αὐτῇ τὸν ἐξ αὐτῆς ἀναφύντα καταλύσῃ θάνατον. Ἀπέθανε καὶ ἑτέρως, ἀνομησάντων εἰς αὐτὸν Ἰ-

καὶ θὰ σὲ ἐπισκιάσει δύναμη τοῦ Ὑψίστου. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ παιδί πού θὰ γεννηθεῖ θὰ ὀνομασθεῖ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»⁴⁹. Ἐπειδὴ λοιπὸν πιστεύομε ὅτι τὸ μυστήριον τῆς κατὰ σάρκα γέννησής του ἐπιτελέσθηκε πέρα ἀπὸ τὴ δική μας φύση, γι' αὐτὸ λέγει ὁ προφήτης: «Ποιὸς θὰ διηγηθεῖ τὴ γενεὰ του; Γιατὶ ἡ ζωὴ του ἀφαιρεῖται ἀπὸ τὴ γῆ». Τὸ «αἶρεται» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ “ὑψώνεται” καὶ βρίσκεται ἡ ζωὴ σου πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, δηλαδὴ ἡ πολιτεία του καὶ ὁ ἀνθρώπινος βίος του. Γιατὶ μόνος ἀπὸ ὅλους, μολονότι τὸν ἔβλεπαν ἄνθρωπο σὰν ἐμᾶς, δὲν ἔκανε ἁμαρτία⁵⁰, οὔτε βρέθηκαν λόγια δόλου στὸ στόμα του, πρᾶγμα πού δὲν τὸ κατόρθωσε κανένας ἄνθρωπος· γιατί κανένας ἀπὸ μᾶς δὲν εἶναι τελείως ἄμεμπτος.

Ὑψώνεται ὅμως καὶ κατ' ἄλλον τρόπο καὶ βρίσκεται πᾶνω ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἡ ζωὴ, δηλαδὴ ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Μονογενοῦς, ὅταν νοεῖται ἔξω ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ δὲν ἔχει γίνεи ἀκόμα ἄνθρωπος σὰν ἐμᾶς. Γιατὶ ἐκείνου πού εἶναι παράδοξη καὶ ὑπερφυσικὴ ἡ κατὰ σάρκα γέννηση, αὐτοῦ καὶ ἡ ζωὴ καὶ ὁ βίος ὑπερβαίνει τὸ μέτρο τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ σὰ νὰ ἀντιλέγει κάποιος σ' αὐτά, Πῶς αὐτὸς πού δὲν γνώρισε ἁμαρτία καταδικάσθηκε σὲ θάνατο καὶ καταλογίσθηκε μαζὶ μὲ τοὺς ἄνομους⁵¹; γιατί καταδικάσθηκε σὰν ἁμαρτωλός; ἀνταπαντᾷ κατὰ κάποιο τρόπο ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας καὶ λέγει· «Ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ λαοῦ μου ὁδηγήθηκε στὸ θάνατο». Ἡ ἴσως λέγει αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ὑπέμεινε μὲ τὴ θέλησή του τὴ θανατικὴ καταδίκη προκειμένου νὰ σθησθοῦν οἱ ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ μου· ἢ ἴσως λέγει ἐκεῖνο· Ἐπειδὴ, λέγει, ἔγιναν παρανομότατοι οἱ καθοδηγητὲς τοῦ λαοῦ μου, γι' αὐτὸ τὰ βρόχια τῆς ὠμότητος καὶ τοῦ φόνου τοὺς ἔπεσαν καὶ σ' αὐτὸν καὶ ὁδηγήθηκε στὸ θάνατο. Ἀληθεύει ὅπωςδήποτε καὶ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο. Γιατὶ πέθανε γιὰ νὰ καταργήσῃ τὴν ἁμαρτία τῶν ἀνθρώπων⁵², καὶ μαζὶ μ' αὐτὴ νὰ καταργήσῃ καὶ τὸ θάνατο πού αὐτὴ προκάλεσε. Ἀλλὰ πέθανε καὶ γιὰ ἄλλο λόγο· ἐπειδὴ παρα-

51. Ἡσ. 53, 12. Μάρκ. 15, 28.

52. Ρωμ. 6, 6.

ουδαίων. Καίτοι γὰρ ἐπεγνωκότες ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ κληρονόμος, εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· «Δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτὸν καὶ σχῶμεν ἑαυτοῖς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ».

5 Στίχ. 9. «Καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ, καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ».

Ἔοικεν ἐν τούτοις ἐκεῖνο βούλεσθαι δηλοῦν, καὶ ἀληθὲς ὄν ἀποφαίνειν, ὅπερ ἔφαμεν ἀρτίως, ὅτι διὰ τὸ εἶναι δυσσεβεῖς σφόδρα καὶ ἀνομωτάτους τοὺς τελουῦντας εἰς λαὸν Θεοῦ, ἢ χθὴ Χριστὸς εἰς θάνατον. Ἐπειδὴ γὰρ, φησὶν, πεπαρωνήκασιν εἰς αὐτὸν ἀνοσίως καὶ ἀρχηγὸν ὄντα τῆς ζωῆς ἀπεκτόνασι, δυσσεβοῦντες ἀφυλάκτως καὶ εἰς αὐτὸν τὸν σώζοντα, ταύτητοι, καὶ μάλα δικαίως, τοὺς πονηροὺς καὶ πλουσίους δώσω, φησὶν, εἰς χεῖρας ἐχθρῶν, ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ καὶ ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Πεπλημμελήκασιν γὰρ Ἰουδαῖοι κατὰ δύο τρόπους, καὶ ἀπεκτονότες τὸν Κύριον, καὶ συκοφαντοῦντες αὐτοῦ τὴν ταφήν. Καὶ τίνα τρόπον, ἐροῦμεν. Ἐτάφη μὲν γὰρ ὑπομείνας τὸν κατὰ σάρκα θάνατον, πλὴν 20 ἀνεβίω τριήμερος, σεισμοῦ γεγονότος ἐν τῷ μνημείῳ, ὥστε καὶ τοὺς φυλάσσοντας στρατιώτας ἐν αἰσθήσει γενέσθαι τοῦ πράγματος, ἀφικέσθαι τε πρὸς τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητάς, ἀπαγγεῖλαι τε τοῦτο, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν ἀνάστασιν. Οἱ δέ, καθὰ φησὶν ὁ εὐαγγελιστής, «ἀργύρια ἱκανὰ ἔδωκαν 25 τοῖς στρατιώταις, ἵνα εἴπωσιν, ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐλθόντες νυκτὸς ἔκλεψαν αὐτόν». «Καὶ ἐφημίσθη ὁ λόγος οὗτος παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας».

Οὐκοῦν διττοῖς πλημμελήμασι γράφεται τοὺς ἠσεβηκότας ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ· πονηροὺς δὲ αὐτοὺς καὶ πλουσίους ἀποκαλεῖ πονηροὺς μὲν ὡς συκοφαντήσαντας καὶ ἐπ' αἰτίαις μὲν ἐώλοις ἀπεκτονότας τὸν Ἰησοῦν, πλουσίους δέ,

νόμησαν εἰς βάρος του οἱ Ἰουδαῖοι. Μολονότι δηλαδή γνώριζαν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ κληρονόμος, εἶπαν μέσα τους· «Ἐλᾶτε, ἅς τὸν σκοτώσομε κι ἅς κάνομε δική μας τὴν κληρονομία του»⁵³.

Στίχ. 9. «Καὶ ὡς ἀνάλλαγμα θὰ παραδώσω στοὺς ἐχθροὺς τους ἀντὶ τῆς ταφῆς του τοὺς πονηροὺς, καὶ ἀντὶ τοῦ θανάτου του τοὺς πλούσιους. Γιατὶ δὲν ἔκανε ἁμαρτία οὔτε βρέθηκαν στὸ στόμα του λόγια δόλια».

Φαίνεται μὲ αὐτὰ πού λέγει ἐδῶ ὅτι θέλει νὰ δηλώσει ἐκεῖνο καὶ νὰ δείξει ὅτι εἶναι ἀληθινὸ αὐτὸ πού εἶπαμε μόλις πρὶν· ὅτι δηλαδή, ἐπειδὴ ἦταν ὑπερβολικὰ δυσσεβεῖς καὶ παρανομότατοι οἱ ἄρχοντες τοῦ λαοῦ, ὁδηγήθηκε ὁ Χριστὸς στὸ θάνατο. Γιατὶ λέγει· Ἐπειδὴ φέρθηκαν μὲ παραφροσύνῃ ἀπέναντί του καὶ τὸν σκότωσαν, ἐνῶ ἦταν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς⁵⁴, δείχνοντας ἀσέβεια ἀπροκάλυπτη καὶ σ' αὐτὸν πού ἤθελα νὰ τοὺς σώσει, γι' αὐτό, καὶ πολὺ δίκαια, λέγει θὰ παραδώσω ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ταφῆς καὶ τοῦ θανάτου του τοὺς πονηροὺς καὶ πλούσιους στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν. Ἐσφαλαν δηλαδή οἱ Ἰουδαῖοι μὲ δυὸ τρόπους· καὶ σκοτώνοντας τὸν Κύριο, καὶ συκοφαντώντας τὴν ταφή του. Καὶ μὲ ποιὸ τρόπο, θὰ τὸ ποῦμε. Ἐτάφη δηλαδή ἀφοῦ ὑπέμεινε τὸν σαρκικὸ θάνατο, ἀλλὰ ἐπανῆλθε μετὰ τρεῖς ἡμέρες στὴ ζωὴ, ἀφοῦ σείσθηκε τὸ μνημεῖο του⁵⁵, ὥστε καὶ οἱ στρατιῶτες νὰ αἰσθανθοῦν τὸ σεισμό, πού πῆγαν στοὺς ἀρχηγούς γιὰ νὰ τοὺς ἀναγγείλουν κι αὐτὸ τὸ γεγονός, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν ἀνάσταση. Αὐτοὶ ὅμως, ὅπως λέγει ὁ εὐαγγελιστής, «Ἐδωσαν ἀρκετὰ χρήματα στοὺς στρατιῶτες, γιὰ νὰ ποῦν ὅτι πῆγαν οἱ μαθητὲς του τῆ νύχτα καὶ τὸν ἔκλεψαν»⁵⁶. «Καὶ αὐτὸς ὁ λόγος ἔμεινε στοὺς Ἰουδαίους καὶ λέγεται μέχρι σήμερα»⁵⁷

Γιὰ δύο πλημμελήματα λοιπὸν κατηγορεῖ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρα ἐκείνους πού ἀσέβησαν ἐναντίον του, καὶ τοὺς ἀποκαλεῖ πονηροὺς καὶ πλούσιους. Πονηροὺς βέβαια ἐπειδὴ συκοφάντησαν καὶ σκότωσαν τὸν Ἰησοῦ μὲ ἀβάσιμες κατηγορίες, ἐνῶ πλού-

55. Ματθ. 28, 2.

56. Ματθ. 28, 13.

57. Ματθ. 28, 15.

ὅτι χρήμασι πεπείκασιν τοὺς Πιλάτου δορυφόρους, τὸ σεπτόν καὶ μέγα τῆς ἀναστάσεως συκοφαντῆσαι μυστήριον. Εἰκὸς δὲ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον πλουσίους αὐτοὺς ὠνομάσθαι, ὡς αἰνιττομένου τε καὶ ὑποπλήττοντος τοῦ λόγου, ὅτι
 5 ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας ἐπεβούλευσαν τῷ Χριστῷ, ἵνα ἔχοιεν αὐτοὶ πλοῦτον ἀδίκως σεσωρευμένον, τὸν ἀπό γε τοῦ μὴ κρίνειν ὀρθῶς καὶ οὐς ἂν δύνωνται πλεονεκτεῖν. Ἐφη γοῦν περὶ αὐτῶν διὰ φωνῆς Ἑσαίου· «Οἱ ἄρχοντές σου ἀπειθοῦσι, κοινωνοὶ κλεπτῶν, ἀγαπῶντες δῶρα, διάκοντες
 10 ἀνταπόδομα, ὄρφανοῖς οὐ κρίνοντες, καὶ κρίσει χήρας οὐ προσέχοντες». Ἀπαράδεκτον δὲ καὶ τὸν τῆς πίστεως ἐποιῶντο λόγον, ἐννοοῦντες, ὅτι πανσομένης τῆς ἐν νόμῳ λατρείας, ἐκπίπτουσι κερδῶν τῶν ἀπό γε τῆς ἱερωσύνης· ἐκομίζοντο γὰρ ἀπαρχὰς καὶ δεκάτας, καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν
 15 εὐτελεστάτων ἀκριβολογούμενοι. Καὶ γοῦν ὠνειδίζοντο παρὰ Χριστοῦ λέγοντος· «Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἠδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον, καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸ ἔλεος καὶ τὴν πίστιν».

20 Ἀλίσκονται δὲ φιλόπλουτοι καὶ καθ' ἑτέραν αἰτίαν ὡς γὰρ ἔφην φθάσας, τὸν δεσποτικὸν εἰς αὐτοὺς μετατιθέντες κληρὸν, ἐπεβούλευσαν τῷ τοῦ ἀμπελῶνος δεσπότη. Ὅτι δὲ τῇ θείᾳ ψήφῳ δέδωκεν ὁ Θεὸς τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ταφῆς τοῦ Χριστοῦ, δι-
 25 αδείκνυσιν ἑναργῶς, ἐπιφέρων εὐθύς· «Ὅτι ἀνομίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ». Ποῖος οὖν ἄρα τοῖς Ἰουδαίοις ἐπικουρήσει λόγος ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως; Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς καὶ Πατὴρ μεμαρτύρηκεν ἑναργῶς τὸ ἀναμάρτητον τῷ Υἱῷ. Οὔτε γὰρ εὐρέθη δόλος, τουτέστι ψεῦ-
 30 σμα, ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, οὔτε μὴν ἐποίησεν ἀνομίαν. Οὐκοῦν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ πανάμωμος ἦν καὶ εἰς λῆξιν ἀπάσης

σιους, ἐπειδὴ μὲ χρήματα ἔπεισαν τοὺς στρατιῶτες τοῦ Πιλάτου νὰ συκοφαντήσουν τὸ σεβαστὸ καὶ μέγα μυστήριον τῆς ἀναστάσεως. Εὐλόγο ὅμως εἶναι καὶ γι' ἄλλο λόγο νὰ ὀνομάσθηκαν πλούσιοι· γιατί ὁ λόγος ὑπαινίσσεται καὶ ὑποδηλώνει, ὅτι γι' αὐτὴ τὴν αἰτία ἐπιβουλεύθηκαν τὸν Χριστὸν, γιὰ νὰ ἔχουν αὐτοὶ ἀδίκως σωρευμένο πλοῦτον, ἀπὸ ἀδικες δηλαδὴ δίκες καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μπορούσαν ν' ἀδικήσουν. Πράγματι εἶπε γι' αὐτοὺς μὲ τὴ φωνὴν τοῦ Ἡσαΐα· «Οἱ ἄρχοντές σου παραβαίνουν τοὺς νόμους, εἶναι συνεργοὶ κλεφτῶν, ἀγαποῦν τὰ δῶρα, ἐπιδιώκουν τὶς δωροδοκίαις, δὲν κρίνουν δίκαια τὰ ὄρφανά, καὶ ἀδιαφοροῦν γιὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ δίκαιου σὲ τὶς χῆρας»⁵⁸. Δὲν ἀποδέχονταν ἐπίσης καὶ τὸν λόγο τῆς πίστεως, σκεπτόμενοι, ὅτι μόλις καταργηθῆ ἡ νομικὴ λατρεία, θὰ χάσουν τὰ κέρδη ἀπὸ τὴν ἱερωσύνην τους. Γιατὶ εἰσέπρατταν ἀπαρχὰς καὶ δεκάτες καὶ ἐφάρμοζαν τὴν ἀκριβολογίαν καὶ γιὰ τὰ πιὸ μηδαμινά. Γι' αὐτὸ τοὺς κατηγοροῦσε ὁ Χριστὸς λέγοντας· «Ἄλλοίμονό σας, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, γιατί δίνετε τὸ δέκατον ἀπὸ τὸ δυόσμον καὶ τὸν ἀνηθοὺν καὶ τὸ κύμνον, καὶ ἀφήσατε τὰ σπουδαιότερα τοῦ νόμου, τὴν δικαιοσύνην, τὴν εὐσπλαχνίαν καὶ τὴν πίστην»⁵⁹.

Συλλαμβάνονται ὅμως νὰ εἶναι φιλοχρήματοι καὶ γιὰ ἄλλη αἰτία. Γιατί, ὅπως εἶπα προηγουμένως, μεταθέτοντας τὴν δεσποτικὴν κληρονομίαν στὸν ἑαυτὸν τους, ἐπιβουλεύθηκαν τὸν Κύριον τοῦ ἀμπελώνος⁶⁰. «Ὅτι ὅμως ὁ Θεὸς παρέδωκε σὴν θείαν κρίσιν τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς πλούσιους ὡς ἀντάλλαγμα τοῦ θανάτου καὶ τῆς ταφῆς τοῦ Χριστοῦ, τὸ δείχνει καθαρὰ προσθέτοντας ἀμέσως· «Γιατὶ δὲν διέπραξε καμμιά ἀνομίαν, οὔτε βρέθηκαν δόλια λόγια σὸ στόμα του». Ποιὸς λοιπὸν λόγος ἄραγε θὰ βρεθῆ συνήγορος τῶν Ἰουδαίων κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως; Γιατὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ἐπιβεβαίωσε ὀλοκάθαρα τὴν ἀναμαρτησίαν τοῦ Υἱοῦ. Καθὸσον λέγει, οὔτε δόλος, δηλαδὴ ψεῦδος, βρέθηκε σὸ στόμα του, οὔτε διέπραξε κάποια ἁμαρτία. Ἦταν λοιπὸν ἀπόλυτα πανάμωμος στὰ ἔργα καὶ στὰ λόγια καὶ ἔφτασε σὸ ἀποκορύφωμα τῆς

59. Ματθ. 23, 23.

60. Ματθ. 21, 38.

καθαρότητος διελήλακεν. Οί δὲ κατεψεύδοντο καὶ κατεμαρ-
 τύρουν αὐτοῦ, Πιλάτῳ λέγοντες, ποτὲ μὲν, ὅτι «Οὗτος ἀνα-
 σείει τὸν λαὸν καὶ κωλύει διδόναι φόρους Καίσαρι», καὶ πάλιν,
 «Εἰ μὴ ἦν οὗτος κακοποιός, οὐκ ἂν σοι παρεδώκαμεν
 5 αὐτόν». Ἀντιπράττουσι τοίνυν ταῖς τοῦ Πατρὸς μαρτυρίαις,
 τὸν ἀμώμητον καὶ δίκαιον αἰτιάμασιν ὑποφέροντες τοῖς οὐκ
 ἀληθείσι, καὶ ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας παρεδόθησαν ἐχθροῖς
 «Ἐπειδὴ βούλεται Κύριος καθαρίσαι αὐτόν ἀπὸ τῆς πλη-
 γῆς». Δίκας μὲν γὰρ οὐκ ἐκτετικότων τῶν εἰς αὐτόν πεπα-
 10 ρωνηκότων, ἦν τάχα πού τινας εἰκὸς ὑπονοῆσαι λέγειν, ὡς
 ὁσία ψήφῳ κατεδικάσθη Χριστός, ἅτε δὴ καὶ ἔνοχος κα-
 ταστὰς ἐπενεχθείσης αἰτίας αὐτῷ. Ἐξενεχθείσης δὲ τῆς ὀρ-
 γῆς καὶ τοῖς εἰς αὐτόν δεδυσσεβηκόσιν ἀναλόγου κολάσεως
 ἐπενηνεγμένης, καθαρίζεται τῆς πληγῆς. Οὐ γὰρ ἂν ἠγανά-
 15 κτησε Θεός, οὐδ' ἂν ὑπερεῖδε τὸν ἑαυτοῦ λαόν, οὐδ' ἂν τοῖς
 ἐσχάτοις αὐτοὺς ἐνήκεε κακοῖς, εἰ μὴ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον
 ἠρνήσαντο, συκοφαντοῦντες αὐτόν καὶ προσηλοῦντες αὐ-
 τὸν τῷ ξύλῳ καὶ ὑπεράνω πάσης ἰόντες ἀπανθρωπίας

Στίχ. 10-12. «Ἐὰν δῶτε περὶ ἁμαρτίας, ἡ ψυχὴ ὑμῶν
 20 ὄψεται σπέρμα μακρόβιον. Καὶ βούλεται Κύριος ἀφε-
 λεῖν ἀπὸ τοῦ πόνου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, δεῖξαι αὐτῷ φῶς
 καὶ πλάσαι τῇ συνέσει, δικαιοῦσαι δίκαιον εὖ δουλεύον-
 τα πολλοῖς, καὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν αὐτὸς ἀνοίσει. Διὰ
 τοῦτο αὐτὸς κληρονομήσει πολλούς, καὶ τῶν ἰσχυρῶν
 25 μεριεῖ σκύλα, ἀνθ' ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἢ ψυχὴ
 αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη, καὶ αὐτὸς ἁμαρτί-
 ας πολλῶν ἀνήνεγκε, καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν πα-
 ρεδόθη».

Ἐγκαλέσας τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, ὡς ἀπεκτονόσιν ἀδίκως τὸν
 30 τῆς ζωῆς χορηγὸν καὶ τῆς ἀπάντων σωτηρίας πρῦτανιν, με-

καθαρότητας. Αὐτοὶ ὅμως ψεύδονταν εἰς βᾶρος του καὶ τὸν κατηγοροῦσαν στὸν Πιλάτο λέγοντας, ἄλλοτε ὅτι «αὐτὸς ξεσηκώνει τὸ λαὸ καὶ τὸν ἐμποδίζει νὰ δίνει φόρους στὸν Καίσαρα»⁶¹, καὶ ἄλλοτε πάλι· «Ἐάν αὐτὸς δὲν ἦταν κακοποιὸς, δὲν θὰ παραδίδαμε αὐτὸν σὲ σένα»⁶². Ἀντιστρατεύονταν λοιπὸν στὶς μαρτυρίες τοῦ Πατέρα, ἀποδίδοντας στὸν ἀμώμητο καὶ δίκαιο κατηγορίες ὄχι ἀληθινές, καὶ γι' αὐτὴ τὴν αἰτία παραδόθηκαν στοὺς ἐχθρούς. «Ἐπειδὴ ὁ Κύριος θέλει νὰ τὸν καθαρίσει ἀπὸ τὴν πληγὴ». Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν τιμωρήθηκαν ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν φερθεῖ μὲ παραφροσύνη ἐναντίον του, εὐλόγο ἦταν ἴσως κάποιοι νὰ σκεφθοῦν καὶ νὰ ποῦν, ὅτι ὁ Χριστὸς καταδικάσθηκε μὲ δίκαια ἀπόφαση, ἐπειδὴ ἀποδείχθηκε ἔνοχος γιὰ τὴν αἰτία ποὺ κατηγορήθηκε. Ὅταν ὅμως ἐκδηλώθηκε ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπιβλήθηκε ἡ ἀνάλογη τιμωρία σὲ ἐκείνους ποὺ ἀσέβησαν ἐναντίον του, τότε καθαρίζεται ἀπὸ τὸν ἐξευτελισμὸ. Γιατὶ δὲν θὰ ἀγανακτοῦσε ὁ Θεὸς οὔτε θὰ περιφρονοῦσε τὸ λαὸ του, οὔτε θὰ τὸν ἔρριχνε στὶς ἔσχατες δυστυχίες, ἂν δὲν εἶχαν ἀρνηθεῖ τὸν ἅγιο καὶ δίκαιο⁶³, συκοφαντῶντας τον καὶ καρφώνοντάς τον στὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ, καὶ προχωρώντας πέρα ἀπὸ κάθε ὄριο ἀπανθρωπιᾶς.

Στίχ. 10-12. «Ἐάν τὸν προσφέρετε θυσία γιὰ τὶς ἁμαρτίες σας, ἡ ψυχὴ σας θὰ δεῖ τὴν αἰώνια γενεὰ του. Ὁ Κύριος θέλει ν' ἀφαιρέσει ἀπὸ αὐτὸν τὸν πόνο τῆς ψυχῆς του, νὰ τὸν δείξει φῶς καὶ ἱκανὸ νὰ ἀναπλάσει μὲ σύνεση τὸν κόσμον, καὶ νὰ δικαιώσει τὸν δίκαιο ποὺ ὑπηρετεῖ εὐσυνείδητα τοὺς πολλοὺς, τὶς ἁμαρτίες τῶν ὁποίων θὰ ἀναλάβει ὁ ἴδιος. Γιὰ αὐτὸ αὐτὸς θὰ γίνῃ κληρονόμος πολλῶν καὶ θὰ μοιράσει τὰ λάφυρά του ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς, γιὰ τὰ ὁποῖα παραδόθηκε ἡ ψυχὴ του στὸ θάνατο καὶ κατατάχθηκε μεταξὺ τῶν παράνομων. Αὐτὸς ἀνέλαβε τὶς ἁμαρτίες τῶν πολλῶν καὶ παραδόθηκε γιὰ τὶς ἀνομίες αὐτῶν».

Ἐφοῦ κατηγορήσε τοὺς Ἰσραηλιῖτες, ὅτι σκότωσαν ἄδικα τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς⁶⁴ καὶ χορηγὸ τῆς σωτηρίας ὅλων, μεταφέρει τὸ

63. Πράξ. 3, 14.

64. Πράξ. 3, 15. Ἐβρ. 12, 2.

θίσησι τοὺς λόγους ἐπὶ τὰς τῶν ἐθνῶν ἀγέλας, καὶ δὴ καὶ φησιν ὡς πρὸς αὐτάς· «Ἐὰν δώτε περὶ ἁμαρτίας, ἢ ψυχὴ ὑμῶν ὄψεται σπέρμα μακρόβιον». Ὅμοιον δὲ ὡς εἰ λέγοι σαφῶς· Τέθεικεν ὑπὲρ ὑμῶν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὁ Χριστός, ἠγόρασεν ὑμᾶς ἐν αἵματι τῷ ἰδίῳ, ὑπέμεινε σταυρόν, αἰσχύνης καταφρονήσας, ἵνα ὑμῶν κατορθώσῃ τὴν σωτηρίαν. Ἄν τοίνυν ἀμείψησθε καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ καὶ καταθῆσθε ὡσπερ ἐν ὀφλήματος τάξει τὸ εὐήνιον, καὶ ὑπαγάγητε τὸν ἀνχένα τοῖς αὐτοῦ ζυγοῖς, τότε «ἢ ψυχὴ ὑμῶν ὄψεται σπέρμα μακρόβιον», τοῦτ' ἔστιν ἔσεσθε κοινωνοὶ τῶν εἰς μακροαίωνα βίον τετηρημένων, ἀγίων δὲ δηλονότι, οἳ τῆς εἰς αἰῶνα ζωῆς τὴν ἐλπίδα πεπλουτήκασιν. Οὐδεὶς μὲν γὰρ παρ' Ἑλλησι λόγος τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως ἦν, ἀπιστεῖται δὲ καὶ εἰς δεῦρο τὸ μυστήριον. Μονονουχί φασι τό, ὅτι «Καπνὸς ἢ πνοὴ ἐν ῥίσιν ἡμῶν, οὗ σβεσθέντος, τέφρα ἀποθήσεται τὸ πᾶν, καὶ τὸ πνεῦμα διαχυθήσεται ὡς χαῦνος ἀνὴρ». Παρὰ δέ γε τοῖς τῆς Ἐκκλησίας τροφίμοις ἐλπίς ἀκράδαντος ἢ ἀνάστασις τῶν κεκοιμημένων, ἦν καὶ τοῖς ἔθνεσιν ὑπισχεῖται Θεός, εἶπερ ἔλοιτο τὴν ἀντέκτισιν τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς προσκομίσει Χριστῷ τῷ παθεῖν ἐλομένῳ διὰ τὴν αὐτῶν ἁμαρτίαν. Ὁφείλημα δὲ τὸ πρὸς ἡμῶν ὅποῖον ἄρα ἐστί, σαφηνιεῖ λέγων ὁ Παῦλος· «Εἷς γὰρ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι».

25 Οὐκοῦν ἐπωφλήσαμεν αὐτῷ τὴν ἑαυτῶν ζωὴν. Διὰ τοῦτό φησιν· «Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρόν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι». Ὁ γε μὴν ἑαυτόν ἀρνούμενος, οὐ τὴν αὐτῷ καθ' ἡδονὴν ἔτι διαβιώσεται ζωὴν, ἐκείνην δὲ μᾶλλον, ἢπερ ἂν νοῦτο Χριστοῦ, τουτέστιν ἀγίαν καὶ ἀμάμητον, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ὃς δὴ καὶ γέγραφεν ἐναργῶς

λόγο του στὰ πλήθη τῶν ἔθνῶν καὶ μάλιστα λέγει πρὸς αὐτὰ: «Ἄν τὸν προσφέρετε γιὰ τὶς ἁμαρτίες σας, ἢ ψυχὴ σας θὰ δεῖ τὴν αἰῶνια γενεὰ του». Εἶναι τὸ ἴδιο σὰ νὰ λέγει μὲ σαφήνεια: Ἔδωσε γιὰ χάρη σας ὁ Χριστὸς τὴν ψυχὴ του, σᾶς ἀγόρασε μὲ τὸ ἴδιο του τὸ αἷμα, ὑπέμεινε τὸ σταυρὸ καταφρονώντας τὴν ντροπὴ ἀπὸ αὐτόν, γιὰ νὰ ἐπιτύχει τὴ σωτηρίαν σας. Ἄν λοιπὸν τοῦ ἀνταποδώσετε καὶ σεῖς καὶ καταβάλετε σὰν ὀφειλὴ τὴν εὐπείθειάν σας καὶ θέσετε τὸν αὐχένα σας κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ του, τότε «ἢ ψυχὴ σας θὰ δεῖ σπέρμα μακρόβιο», δηλαδή θὰ γίνετε κοινωνοὶ αὐτῶν ποὺ φυλάχθηκαν σὲ μακροχρόνιο βίον, ἢτοι τῶν ἁγίων, οἱ ὅποιοι δέχθηκαν πλούσια τὴν ἐλπίδα τῆς αἰώνιας ζωῆς. Γιατὶ κανένας λόγος δὲν ἔγινε ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας γιὰ ἀνάσταση ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ἀλλὰ καὶ τώρα ἀρνοῦνται νὰ πιστέψουν τὸ μυστήριον. Γιατὶ λένε κατὰ κάποιον τρόπο: Εἶναι καπνὸς ἢ πνοὴ στὴ μύτη μας, ποὺ ὅταν σβήνει, τὸ πᾶν θὰ γίνῃ τέφρα, καὶ αὕτὴ ἢ πνοὴ θὰ διαλυθεῖ σὰν ἀψυχὸς ἀέρας. Γιὰ τοὺς πιστοὺς ὅμως τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀδιασάλευτη ἐλπίδα ἢ ἀνάσταση τῶν κοιμηθέντων, τὴν ὁποία ὁ Θεὸς ὑπόσχεται καὶ στὰ ἔθνη, ἂν ἤθελαν νὰ καταβάλουν τὸ ἀνταπόδομά τους γιὰ τὶς ψυχὰς τους στὸν Χριστὸ ποὺ θέλησε νὰ πάθει γιὰ τὴν ἁμαρτία τους. Ποιὰ βέβαια εἶναι ἢ ὀφειλὴ μας, τὸ διασαφηνίζει ὁ Παῦλος λέγοντας: «Ἐνας πέθανε γιὰ χάρη ὅλων, ὥστε αὐτοὶ ποὺ ζοῦν, νὰ μὴ ζοῦν πιά γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ γι' αὐτὸν ποὺ πέθανε καὶ ἀναστήθηκε γιὰ χάρη τους»⁶⁵.

Τοῦ ὀφείλομε λοιπὸν τὴ ζωὴ μας. Γιατὶ αὐτὸ λέγει: «Ἄν κάποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσει, ἅς ἀρνηθεῖ τὸν ἑαυτό του, ἅς σηκώσει τὸ σταυρὸ του, κι ἅς μὲ ἀκολουθεῖ»⁶⁶. Αὐτὸς ὅμως ποὺ ἀρνεῖται τὸν ἑαυτό του, δὲν θὰ ζήσει πιά τὴ ζωὴ τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ ἐκείνη μᾶλλον ποὺ θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή ζωὴ ἁγία καὶ ἀμεμπτη, ὅπως ἀκριδῶς καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ὁ ὁποῖος καὶ ἔχει γράψει μὲ σαφήνεια: «Ἐγὼ μέσω τοῦ νόμου πέθανα ὡς πρὸς τὸ νόμον, γιὰ νὰ ζήσω γιὰ τὸν Θεό.

«*Εγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμῳ ἀπέθανον, ἵνα Θεῶ ζήσω. Χριστῶ συνεσταύρωμαι. Ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. Ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ 5 ἐμοῦ. Οὐκ ἀθετῶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ*».

Ἔθρει δὴ οὖν ὅπως δέδωκε περὶ ἀμαρτίας, ἀναθείς ὡσπερ τῷ δι' αὐτὸν παθόντι τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν. Ἀκηκόαμεν γὰρ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ τοῖς ἑαυτοῦ γνωρίμοις· «Ὁ ἀγαπῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. Καὶ 10 ὁ ἀγαπῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος». Μήτηρ μὲν γὰρ ἀνθρώπου καὶ πατήρ, ἀρχὴ καὶ πρόφασις αὐτῷ γεγόνασι τῆς εἰς τὸ εἶναι προόδου σωματικῆς, ὁ δὲ γε τῶν ὅλων Θεὸς καὶ Πατήρ, κεκρατημένους θανάτῳ καὶ μαραινόμενους ἐν ἴσῳ πόαις, ἀνεγέννησεν εἰς ἀφθαρσίαν διὰ 15 Χριστοῦ ἐν Πνεύματι, καὶ κρείττους ἀπέφηνε τῆς φθορᾶς, μακροῦ καὶ ἀτελευτήτῳ στεφανώσας ζωῆς.

Οὐκοῦν ἠττηται ἂν εἰκότως τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης ἢ εἰς γονέας αἰδώς, τὸ δὲ ἀγαπῆσαι Χριστὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας καὶ τοῖς αὐτοῦ νεύμασιν, ἡγουν ἱεροῖς θεσπίσμα- 20 σι, κατακολουθεῖν, τὸ δοῦναί ἐστι περὶ ἀμαρτίας, μετὰ τοῦ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ὀρθῶς τε καὶ ἀμωμήτως ἔχουσιν ἐλέσθαι τηρεῖν. «Ὅψεται» τοίνυν «ἡ ψυχὴ ὑμῶν», φησί, «σπέρμα μακρόβιον». Βούλεται γὰρ Κύριος ἀφελεῖν ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ δεῖξαι αὐτῷ φῶς καὶ πλάσαι τῇ 25 συνέσει. Γέγονε μὲν γὰρ περίλυπος ἕως θανάτου πρὸ τοῦ τιμίου σταυροῦ· γέγραπται γὰρ οὕτω παρὰ τοῖς ἀγίοις εὐαγγελιστοῖς. Ἐπειδὴ δὲ πατήσας τὸν ἄδην ἀνεβίω τριήμερος, εἶτα τεθέαται τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἐν ἑαυτῷ μεταμορφωθείσαν εἰς ἀφθαρσίαν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς εὐ- 30 δοκίαν πάσης ἤδη κατευρυννομένην τῆς γῆς, μέλλουσάν τε

67. Γαλ. 2, 19-21.

68. Ματθ. 10, 37.

Σταυρώθηκα μαζί με τὸν Χριστό, καὶ δὲν ζῶ πλέον ἐγώ, ἀλλὰ μέσα μου ζεῖ ὁ Χριστός. Κι αὐτὸ ποὺ τώρα ἐγὼ ζῶ σὰν ἄνθρωπος, τὸ ζῶ μετὴν πίστη στὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ποὺ με ἀγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του γιὰ χάρη μου. Δὲν ἀρνοῦμαι τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ»⁶⁷.

Πρόσεχε λοιπὸν πῶς παρέδωσε τὸν ἑαυτό στὸν Χριστὸ γιὰ τὶς ἁμαρτίες του, προσφέροντας τὴ ζωὴ του σὲ ἐκεῖνον ποὺ ὑπέφερε γιὰ χάρη του. Γιατὶ ἀκούσαμε τὸν Χριστὸ νὰ λέγει στοὺς φίλους του· «Ὅποιος ἀγαπᾷ τὸν πατέρα ἢ τὴ μητέρα του περισσότερο ἀπὸ ἐμένα, δὲν εἶναι ἄξιός μου. Καὶ ὅποιος ἀγαπᾷ τὸν υἱὸ τοῦ ἢ τὴ θυγατέρα του περισσότερο ἀπὸ ἐμένα, δὲν εἶναι ἄξιός μου»⁶⁸. Γιατὶ ἢ μητέρα καὶ ὁ πατέρας γίνονται γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἀρχὴ καὶ αἰτία τοῦ σωματικοῦ ἐρχομοῦ του στὴν ὑπαρξή, ὁ Θεὸς ὅμως καὶ Πατέρας ὄλων, ἐνῶ ἐξουσιαζόμασταν ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ μαραινόμεσταν ὅμοια μετὰ τὰ χόρτα, μᾶς ἀναγέννησε πρὸς ἀφθαρσία μέσω τοῦ Χριστοῦ μετὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, καὶ μᾶς ἀνέδειξε νικητὲς τῆς φθορᾶς, στεφανώνοντάς μας μετὰ μακρὰ καὶ χωρὶς τέλος ζωή.

Νικιέται λοιπὸν κατὰ εὐλόγο λόγο ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς γονεῖς ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς αὐτόν, καὶ τὸ ν' ἀγαπήσουμε τὸν Χριστὸ μετὰ ὅλη τὴν ψυχὴ καὶ τὴν καρδιά μας, καὶ τὸ ν' ἀκολουθοῦμε τὰ θελήματά του, ἦτοι τὰ ἱερὰ θεσπίσματα, σημαίνει παράδοσή μας σ' αὐτόν γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, μαζί μετὰ τὴ θέλησή μας νὰ τηρήσουμε ὀρθὴ καὶ ἀμώμητη τὴν πίστη μας σ' αὐτόν. «Θὰ δεῖ» λοιπὸν, λέγει, «ἢ ψυχὴ σας τὴν αἰώνια γενεὰ του». Γιατὶ ὁ Κύριος θέλει ν' ἀφαιρέσει τὸν πόνο τῆς ψυχῆς του, καὶ νὰ τὸν δείξει φῶς τοῦ κόσμου καὶ νὰ διαπλάσει τὸν ἄνθρωπο μετὰ σοφία. Δοκίμασε βέβαια μεγάλη λύπη μέχρι θανάτου πρὶν ἀπὸ τὸν τίμιον σταυρό· γιατί ἔτσι ἔχει γραφεῖ ἀπὸ τοὺς ἁγίους εὐαγγελιστῆς⁶⁹. Ὅταν ὅμως, ἀφοῦ πάτησε τὸν ἄδη, ἀναστήθηκε σὲ τρεῖς ἡμέρες κι ἔπειτα εἶδε τὴν ἀνθρώπινη φύση στὸν ἑαυτό του νὰ ἔχει μεταμορφωθεῖ σὲ ἀφθαρτὴ, καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα νὰ ἀπλώνεται πλέον σὲ ὅλη τὴ

69. Ματθ. 26, 26, 38. Μάρκ. 14, 34.

καταφωτίζεσθαι τῶν ἐθνῶν τὴν πληθύν, καὶ τῆς μὲν ἀρχαίας καὶ συντρόφου πλάνης ἀποφοιτᾶν, καλεῖσθαι δὲ πρὸς ἐπίγνωσιν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ Πατρὸς, ἀποδέβληκε τὸν ἐπὶ τῷ παθεῖν πόνον, καὶ τοῖς εὖ φρονοῦσι δέδωκε τὸ νικᾶν.
 5 Ἄμα γὰρ ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, καὶ ἐπεὶπερ ἔστιν ἀγαθός, ἦσθεις ἄγαν ἐπὶ τῇ τοῦ κόσμου σωτηρίᾳ καὶ ζωῇ, τοῖς ἀγίοις ἔφη μαθηταῖς· «Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν τε οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς· πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ
 10 καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος».

Οὐκοῦν ἐὰν δῶτε περὶ ἁμαρτίας, ἔσεσθε μέτοχοι καὶ αὐτοὶ μακροβίου σπέρματος, τοῦ τῶν ἁγίων δηλονότι. Βούλεται γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἀφελεῖν ἀπὸ τοῦ πόνου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, δῆλον δὲ ὅτι Χριστοῦ, τουτέστι τὴν ἐπὶ
 15 τῷ σταυρῷ λύπην μεταστῆσαι πρὸς χαράν, διὰ τοῦ δεῖξαι αὐτῷ μεταποιηθέντας εἰς φῶς τούς ποτε σκότος, τουτέστι τούς ποτε πλανωμένους, οἷς καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος ἐπιστέλλει, λέγων· «Οἱ ποτὲ σκότος, νυνὶ δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ».
 «Βούλεται πλάσαι τῇ συνέσει». Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστι, δι-
 20 δάξει λέγων ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Ἡμεῖς γὰρ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος». Οἱ μὲν γὰρ ὄντες ἐν ἁμαρτίαις καὶ τὴν κτίσιν παρὰ τὸν Κτίστην λα-
 25 τρεύοντες, δυσειδῆ πῶς ἔχουσι τὴν καρδίαν καὶ ἀκαλλεστάτην σφόδρα τὴν διάνοιαν. Εἴρηται γοῦν πρὸς τινα διὰ τῆς Ἱερεμίου φωνῆς· «Ἴδου οὐκ εἰσὶν οἱ ὀφθαλμοί σου, οὐδὲ ἡ καρδία σου καλή». Ἐπειδὴν δὲ τὴν εἰς Χριστὸν παραδέξωνται, μεταπλάττονται νοητῶς πρὸς τὸ θεῖον
 30 αὐτοῦ καὶ ἐξαίρετον κάλλος. Γράφει γοῦν τισιν ὁ πάνσο-

70. Ματθ. 28, 18-19.

72. Β' Κορ. 3, 18.

71. Ἐφ. 5, 8.

73. Ρωμ. 1, 25.

γῆ, καὶ νὰ δίνεται ἡ δυνατότητα νὰ καταφωτισθοῦν ὅλα τὰ πλήθη τῶν ἔθνῶν, ἀπὸ τὴ μιὰ ἀπομακρυνόμενα ἀπὸ τὴν ἀρχαία καὶ συνοδοιπόρο τους πλάνη, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ καλοῦνται στὴν ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τοῦ Πατέρα, τότε ἀπέβαλε τὴν ὀδύνη τοῦ πάθους καὶ ἔδωσε τὴ νίκη σὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ὀρθὸ φρόνιμα. Γιατὶ μόλις ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθός, εὐχαριστημένος πολὺ ἀπὸ τὴν σωτηρία καὶ τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου, εἶπε στοὺς ἄγους μαθητὲς του· «Μοῦ δόθηκε ὅλη ἡ ἐξουσία τόσο στὸν οὐρανὸ ὅσο καὶ στὴ γῆ. Πηγαίνετε λοιπὸν καὶ διδάξετε ὅλα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντας αὐτοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»⁷⁰.

Ἄν λοιπὸν παραδώσετε τὴν ψυχὴ σας γιὰ τὶς ἁμαρτίες σας, θὰ γίνετε καὶ ἐσεῖς μέτοχοι μακροβίας γενεᾶς, δηλαδὴ τῶν ἁγίων. Γιατὶ θέλει ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ν' ἀφαιρέσει τὸν πόνον τῆς ψυχῆς του, προφανῶς τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ τὴ λύπη τῆς σταύρωσης νὰ τὴ μετατρέψει σὲ χαρὰ μὲ τὸ νὰ δείξει ὅτι ἄλλαξαν μὲ αὐτὸν σὲ φῶς ἐκεῖνοι ποὺ κάποτε ἦταν σκότος, δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ βρισκόνταν κάποτε σὲ πλάνη, στοὺς ὁποίους καὶ ὁ Παῦλος γράφει σὲ ἐπιστολὴ του· «Ἐσεῖς ποὺ κάποτε ἦσατε σκότος, τώρα εἶστε φῶς μὲ τὴ χάρι τοῦ Κυρίου»⁷¹. «Θέλει νὰ διαπλάσει τὸν κόσμον μὲ σοφία». Τί σημαίνει ὅμως αὐτό, θὰ μᾶς τὸ πεῖ ὁ πάνσοφος Παῦλος· γιατί λέγει· «Ἐμεῖς ὅλοι μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο, ἀντανεκλώντας τὴ δόξα τοῦ Κυρίου, μεταμορφωνόμαστε ἀπὸ λαμπρότητα σὲ λαμπρότητα, καὶ αὐτὸ γίνεται ἀπὸ τὸν Κύριον, τὸ Πνεῦμα»⁷². Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι παραδομένοι σὲ τὶς ἁμαρτίες καὶ προσκυνοῦν τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν κτίστη τῆς⁷³, ἔχουν ἄσχημη κατὰ κάποιον καρδιά καὶ τελείως ἀκαλλέστατο τὸ νοῦ τους. Πράγματι εἰπώθηκε σὲ κάποιον μὲσω τοῦ Ἱερεμῆ· «Νά, δὲν εἶναι οὔτε τὰ μάτια σου καλὰ οὔτε ἡ καρδιά σου καλὴ»⁷³. Ὅταν ὅμως ἀποδεχθοῦν τὴν πίστη στὸν Χριστὸ μεταπλάθονται πνευματικὰ σύμφωνα μὲ τὸ θεῖο καὶ ὑπέρλαμπρο κάλλος αὐτοῦ. Γράφει βέβαια σὲ κάποιους ὁ πάνσοφος

φος Παῦλος· «Τεκνία, οὐς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφω-
θῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν».

Βούλεται τοίνυν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τῆ συνέσει, τουτέ-
στι τῆ ἑαυτοῦ σοφία, θεοπρεπεῖ δὲ δηλονότι, διαπλάσαι
5 πρὸς αὐτὸν τοὺς πιστεύοντας, ἀποφῆναί τε συμμόρφους
αὐτῷ δι' ἁγιασμοῦ ἐν Πνεύματι. «Οὐς γὰρ ἔγνω», φησί,
«καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνας τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ,
τούτους καὶ ἐκάλεσε». Κτίσαι δὲ λέγεται Θεὸς καὶ τοὺς δύο
λαοὺς εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον. Βούλεται δέ, οἶμαι, ὁ Θε-
10 ὸς καὶ Πατὴρ «δικαιῶσαι δίκαιον, εὖ δουλεύοντα πολλοῖς,
καὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν αὐτὸς ἀνοίσει». Ὁ μὲν οὖν δίκαι-
ος εὖ δουλεύων πολλοῖς, νοηθεῖ ἂν οὐχ ἕτερος, οἶμαι, τίς,
παρά γε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν. Οὐ γὰρ
ἦλθε διακονηθῆναι, καθὰ φησιν αὐτός, διακονῆσαι δέ
15 μᾶλλον, κατὰ τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως οἰκονομίαν. Ταύτη
τοι διάκονον ἐδόκει λέγειν τῷ μακαρίῳ Παύλῳ. Ἔφη γὰρ
περὶ τε τοῦ νόμου καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης· «Εἰ γὰρ ἡ δια-
κονία τῆς κατακρίσεως δόξα (δεδόξαστο γὰρ τὸ Μωσέως
πρόσωπον), πολλῷ μᾶλλον διαφέρει ἢ διακονία τῆς δικαι-
20 οσύνης ἐν δόξῃ». Δίκαιος τοίνυν καὶ ἄμωμος ὁ Χριστὸς εὖ
δουλεύων πολλοῖς. Ἔλαβε γὰρ δούλου μορφήν Θεὸς ὢν ὁ
Λόγος, οὐχ ἵνα τὴν οἰκείαν αὐτὸς ὀνήση φύσιν, ἀλλ' ἡμῖν
καὶ τοῦτο δωρούμενος, καὶ ὥσπερ τινὰ διακονίαν ἀποπλη-
ρῶν εἰς ἡμᾶς, δι' ἧς καὶ σεσώσμεθα. Δικαιοῦνται γε μὴν τὴν
25 τοῦ δοκεῖν εἶναι πονηρός, ἥτοι δικαίως παθεῖν τὸν ἐπὶ ξύ-
λου θάνατον, ὑποψίαν ἀποκρουόμενος διὰ τοῦ καὶ δίκας
ἐκτίσαι τῆς εἰς αὐτὸν δυσσεβείας τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ τοῦ
βασιλεῦσαι τοῖς ὑπ' οὐρανὸν ἀπάντων αὐτῷ προσδεδρα-
μηκότων ἔθνῶν.

30 Ὅτι γὰρ διακονίας ἰσχὺν ὁ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἔχει
λόγος, παρέδειξεν εἰπών· «Καὶ αὐτὸς τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν

Παῦλος· «Παιδιά μου, σείς για τὰ ὁποῖα πάλι νοιώθω τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ, μέχρι πὺν νὰ μορφωθεῖ μέσα σας ὁ Χριστός»⁷⁵.

Θέλει λοιπὸν ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μὲ τὴ σύνεση, ἥτοι μὲ τὴ σοφία του, τὴν θεοπρεπῆ δηλαδή, νὰ διαπλάσει σύμφωνα μὲ τὸν ἑαυτό του ἐκείνους πὺν πίστεψαν σ' αὐτόν, καὶ νὰ τοὺς παραισείσει σύμμορφους πρὸς αὐτόν μὲ τὸν πνευματικὸ ἁγιασμό. Γιατὶ λέγει· «Ἐκείνους πὺν γνώρισε, αὐτοὺς καὶ προόρισε νὰ γίνουν σύμμορφοι μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ του, καὶ αὐτοὺς κάλεσε»⁷⁶. Λέγεται ἐπίσης ὅτι ἔχτισε τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἓνα νέο ἄνθρωπο. Καὶ νομίζω «θέλει ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας νὰ δικαιώσει τὸ δίκαιο, πὺν καλῶς ὑπηρετεῖ πολλούς, καὶ αὐτὸς θὰ συγχωρήσει τὶς ἁμαρτίες αὐτῶν». Ὁ δίκαιος βέβαια πὺν ὑπηρετεῖ πολλούς δὲν μπορεῖ, νομίζω, νὰ θεωρηθεῖ ὅτι εἶναι κάποιος ἄλλος, παρὰ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός. Γιατὶ δὲν ἦρθε νὰ ὑπηρετηθεῖ, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, ἀλλὰ γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ⁷⁷, σύμφωνα μὲ τὸ σωτήριο σχέδιο τῆς ἐνανθρώπησής του. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὁ μακάριος Παῦλος θεωροῦσε καλὸ νὰ τὸν λέγει διάκονο. Γιατὶ εἶπε γιὰ τὸ νόμο καὶ γιὰ τὴν Καινὴ Διαθήκη· «Ἐὰν ἡ διακονία τῆς κατάκρισης εἶναι δόξα (γιατὶ βέβαια δοξάσθηκε τὸ πρόσωπο τοῦ Μωυσῆ⁷⁸), πολὺ περισσότερο διαφέρει ὡς πρὸς τὴ δόξα ἢ διακονία τῆς δικαιοσύνης»⁷⁹. Δίκαιος λοιπὸν καὶ ἄμωμος εἶναι ὁ Χριστός πὺν ὑπηρετεῖ πολὺ καλὰ τοὺς πολλούς. Γιατὶ ἔλαβε μορφὴ δούλου ὁ Λόγος, ἐνῶ ἦταν Θεός, ὄχι γιὰ νὰ ὠφελήσῃ τὴ δική του φύση, ἀλλὰ κάνοντας αὐτὸ δῶρο σ' ἐμᾶς καὶ προσφέροντας κατὰ κάποιον τρόπο μιὰ διακονία σ' ἐμᾶς, μὲ τὴν ὁποῖα καὶ ἔχομε σωθεῖ. Ἀλλὰ ἀθρώνεται, ἀποκρούοντας τὴν ὑποψία ὅτι εἶναι κακὸς καὶ δίκαια ἔπαθε τὸν σταυρικὸ θάνατο, μὲ τὸ νὰ δεχθοῦν οἱ Ἰσραηλιῆτες τιμωρίες γιὰ τὴ δυσσέβειά τους πρὸς αὐτόν καὶ μὲ τὸ νὰ βασιλεύσει σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς οἰκουμένης πὺν ἔτρεξαν πρόθυμα σ' αὐτόν.

Ἐπιπλέον ὁ Λόγος τῆς ἐνανθρώπησής ἔχει τὴ δύναμη τῆς διακονίας, τὸ ἔδειξε λέγοντας «Καὶ αὐτὸς θὰ ἀφαιρέσει τὶς ἁμαρ-

77. Ματθ. 20, 28.

78. Ἐξ. 34, 29.

79. Β' Κορ. 3, 9.

ἀνοίσει». Ἴνα γὰρ ἀποστήσῃ τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν, αὐ-
 τὸς ἐφ' ἑαυτῷ ταύτην ἀναλαβὼν, καὶ εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπο-
 θανὼν ὁ πάντων ἀντάξιος, διὰ τοῦτο «δεδούλευκε πολλοῖς».
 Τὸ «Πολλοῖς» δὲ λέγων, τὰ ἔθνη δηλοῖ. Ἐν γὰρ ἦν ἔθνος Ἰσ-
 5 ραήλ. Ἐπειδὴ δὲ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν αὐτὸς ἀνήνεγκε, φησί,
 «διὰ τοῦτο κληρονομήσει πολλοὺς, καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ
 σκύλα». Πάλιν ἐνθάδε πολλοὺς συνήσεις τοὺς ἐξ ἔθνῶν μυ-
 ριοπλασίους γὰρ εἰσι τῶν ἐξ Ἰσραήλ· «ἰσχυροὺς» δέ γε ἢ
 τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ἢ καὶ ἅπαντας ἀπλῶς τοὺς ἐν Χρι-
 10 στῷ δυνατοὺς καὶ εὐανδρίαν ἔχοντας τὴν πνευματικὴν, οἷς
 ἄτε νενικηκόσι τὸν Σατανᾶν, διαδίδωσι σκύλα. Διανέμει
 γὰρ τοῖς ἁγίοις πλουσίᾳ χειρὶ τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων
 τὰς χορηγίας. Ὡ μὲν γὰρ δίδοται, φησί, διὰ τοῦ Πνεύματος
 λόγος σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως, προφητεῖαί τε καὶ δι-
 15 ακρίσεις πνευμάτων, καὶ τὰ τῶν ἰαμάτων χαρίσματα». Περι-
 στήσαντες δὲ τοῦ λόγου τὴν δύναμιν εἰς τοὺς ἁγίους ἀπο-
 στόλους, ἐκεῖνό φαμεν· ἦσαν μὲν γὰρ κτηῖσις ὡσπερ τοῦ Σα-
 τανᾶ πάντα τὰ ἔθνη, ἀλλ' ἐμέρισεν αὐτὰ τοῖς ἁγίοις μυστα-
 γωγοῖς ὁ κληρονομήσας πολλοὺς. Οἱ μὲν γὰρ, διὰ τοῦ θε-
 20 σπεσίου Πέτρου κέκληνται πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ πάντων
 ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, οἱ δὲ διὰ τῆς τοῦ θεσπεσίου
 Παύλου μυσταγωγίας, ἢ γουν ἑτέρου τινὸς τῶν ἁγίων
 ἀποστόλων, εἰς τὸ τῆς ἀληθείας ἐσαηνεύθησαν φῶς. Ἐ-
 μέρισε τοίνυν αὐτοῖς ὁ Σωτὴρ, ὡσπερ τινὰ σκύλα, τουτ' ἔστι
 25 πολέμου λάφυρα, τὴν τῶν ποτε πλανωμένων ἐπιστροφὴν τε
 καὶ κλήσιν. Ὅτι δ' ἐχρῆν τὸν ὑπὲρ πάντων ἀποθανόντα Χρι-
 στὸν πάντων ὀραῖσθαι δεσπότην, ἀναπειθεὶ λέγων· «Ἀνθ' ὧν
 παρεδόθη εἰς θάνατον ἢ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις
 ἐλογίσθη, καὶ αὐτὸς ἁμαρτίας πολλῶν ἀνήνεγκε, καὶ δι'
 30 ἁμαρτίας αὐτῶν παρεδόθη».

τίες τους». Γιὰ νὰ ἀφαιρέσει δηλαδή τὴν ἁμαρτία ἀπὸ τὸν κόσμον, τὴν ἀνέλαβε ὁ ἴδιος ἐπάνω του καὶ πέθανε ἕνας γιὰ χάρη ὅλων⁸⁰, αὐτὸς ποὺ ἦταν ἀντάξιος ὅλων, «καὶ γι' αὐτὸ ἔγινε δοῦλος σὲ πολλούς». Λέγοντας τὸ «πολλούς», δηλώνει τὰ ἔθνη. Γιατὶ οἱ Ἰσραηλιῖτες ἦταν ἓνα ἔθνος. Ἐπειδὴ ὅμως ἀνέλαβε αὐτὸς τὶς ἁμαρτίες τους, λέγει, «γι' αὐτὸ θὰ κληρονομήσει πολλούς καὶ θὰ μοιράσει τὰ λάφυρα ποὺ θὰ λάβει ἀπὸ τοὺς ἰσχυρούς. Κι ἐδῶ πάλι ὡς «πολλούς» θὰ ἐννοήσεις τὰ ἔθνη· γιατί εἶναι μυριοπλάσιοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους· «ἰσχυρούς» πάλι λέγει ἢ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ἢ καὶ ὅλους γενικὰ ἐκείνους ποὺ εἶναι δυνατοὶ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔχουν ἀνδρεία πνευματικῆ, στοὺς ὁποίους, ἐπειδὴ νίκησαν τὸν Σατανᾶ, διανέμει τὰ λάφυρα. Καὶ μοιράζει μὲ πλούσιο χεῖρι τὶς χορηγίες τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων. Γιατὶ λέγει, στὸν ἓνα δίνεται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα λόγος σοφίας, στὸν ἄλλον λόγος γνώσης, προφητεῖες καὶ διακρίσεις πνευμάτων καὶ τὰ χαρίσματα τῶν θεραπειῶν⁸¹. Ἀποδίδοντας τὴ δύναμη τοῦ λόγου στοὺς ἁγίους ἀποστόλους, λέμε ἐκεῖνο· «Ὅλα τὰ ἔθνη ἦταν ἰδιοκτησία κατὰ κάποιον τρόπο τοῦ Σατανᾶ, ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ κληρονόμησε τοὺς πολλούς τὰ μοίρασε στοὺς ἁγίους διδασκάλους. Γιατὶ ἄλλοι κλήθηκαν ἀπὸ τὸν θεσπέσιον Πέτρο στὴν ἐπίγνωση τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ, ἄλλοι μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ θεσπέσιου Παύλου, ἢ καὶ ἀπὸ κάποιον ἄλλον ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους σαγηνεύθηκαν στὸ φῶς τῆς ἀλήθειας. Μοίρασε λοιπὸν σ' αὐτοὺς ὁ Σωτήρας σὰν κάποια λεία, δηλαδή λάφυρα πολέμου, τὴν ἐπιστροφή καὶ τὴν κλήση ἐκείνων ποὺ κάποτε ζοῦσαν στὴν πλάνη. Ὅτι ὅμως ἔπρεπε ὁ Χριστός, ποὺ πέθανε γιὰ χάρη ὅλων νὰ ἀναδειχθεῖ καὶ σὲ Κύριο ὅλων, τοὺς πείθει λέγοντας· «Ἐπειδὴ παραδόθηκε ἡ ψυχὴ του στὸ θάνατο καὶ συγκαταλέχθηκε μὲ τοὺς ἄνομους, καὶ αὐτὸς ἀνέλαβε τὶς ἁμαρτίες πολλῶν καὶ παραδόθηκε γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους».

80. Β΄ Κορ. 5, 14.

81. Α΄ Κορ. 12, 10.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί αριθμοί παραπέμπουν κατά σειρά για τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στο
κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα
καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

			34	13	26
	Γένεσις		34	29	468
1	9	110		Λευϊτικὸν	
	26	78			
15	5	328	32	15	96
17	5	330		Δευτερονόμιον	
27	36	288			
	Ἔξοδος		5	7-8	114
				8	26
2	20	24	6	13	26. 114. 176. 388. 402
3	14	188. 198. 364	7	6	186
7	20	24	14	2	186
8	13	24	32	8-9	186
9	16	204		9	18
	23	24		15	234. 346
10	22	24		43	410
	22-23	298		Ἰησοῦς Ναυῆ	
12	29	24			
13	21	250	3	17	296
14	21-22	24. 296. 358		Βασιλειῶν Α΄	
	22	206			
15	6	190	5	1-4	130. 132
16	12	206	15	17	64
17	6	206		Βασιλειῶν Δ΄	
19	6	402			
	16-18	438	17	12-14	146
20	19	438		16	134
23	26	270	21	1-9	172

21	5-6	172	71	15	252
	Ἔσδρας Α		72	23-24	66
			73	12	78
2	1-3	196		15	298
	Ψαλμοὶ			16	92
			74	6	256
2	3	396. 412	76	17-18	298
	6-7	338	77	24	248
	8	246	84	2-3	204. 340
8	5	80		13	222
	6-7	80	86	1	46
9	7	412		3	176
10	6	382	88	11	344
13	3	76. 278. 408		13	252
18	5	46		14	190
20	12	312		18	284. 392
22	4	320		23-25	216
23	10	370	92	3	60
28	3	60	93	12	334
31	9	180	94	5	260
32	6	90. 372	95	12-13	58
33	8	394	96	1	208. 412
	14	326	97	1	360. 422
34	28	418	98	4	338
36	31	350. 372		14	422
39	2	344	101	26	260
	3	320. 396		26-28	350
	7-9	444	103	2	52
44	3	438		5	52
	17-18	266		16	58
46	4	336		19-20	90
	8-9	412		24	428
	9	396	106	29	370
	10	336	113	5	298
48	2	412		12-14	28
49	3	416		16	28. 118
	16	370	115	4	384
52	4	278. 408	117	14	176
56	9	392		15	204
62	11	268		24	242

117	27	406			Ναούμ	
118	11	372	2	9		60
	73	260			Ἐβδακούμ	
	91	10				
	105	342				
					Ἰώδ	
			2	3		340
				4		316
10	8	260		5		150
	13	296		18		134
26	13	408	3	1-2		430
38	14	80			Σοφονίας	
			1	5		188
					Ζαχαρίας	
4	26	376				
5	22	246. 396				
22	1	406	1	14-15		70. 158
	Ἰασμα Ἰασμάτων		11	9		268
					Μαλαχίας	
2	10-12	408				
4	16	408	1	6		10
5	8	216	3	12		434
			4	2		234. 300
	Σοφία Σολομώντος			2-3		398
2	12	310			Ἠσαΐας	
	Σοφία Σειράχ		1	5-7		314
13	1	422		23		458
14	9	370	2	3		276
				8		190
	Ἔωση		3	11		154
3	4-5	354. 384		12		376
	5	266		16-18		152
13	2	130		24		152
14	2	356	4	1		270
			5	6		74
	Μιχαΐας		6	10		234
6	6	326	7	9		432
				14		210
	Ἐθδίου		8	14		236. 280
1	15	154	10	22		202. 230. 258. 274.

10	22	316.326	60	1-2	234
11	4	212		4	418
	5	212		6	442
12	3	250	61	1	72
13	17-18	70		1-2	404
14	19-20	282		2	126
26	7	94.252		7	386
	7-8	276		10	270.392
27	1	214	65	1-2	294
	5-6	228		11-12	42
29	3	376	66	24	104
	13	228			
30	10	432			
32	1	92	1	16	402
33	16	250	2	27	24
35	3	376		29	172
	10	386		32	42
40	2	156	5	3	182
	3-4	276	6	21	356
	4	252	7	16-18	172
	9	46.414	11	13	172
41	17-18	436		15	172
	19	58	15	10	432
43	25	340	18	6	86
44	21-22	340	22	17	466
45	1	194	23	16	120.166
47	6	70.194	27	21	70
49	12	420		38	164
	21	420	28	9	432
50	2	304	38	21	396
51	11	386		33	334
53	5	236.262.400	50	25-27	70
	9	308.310	51	18	182.192
	12	454			
54	1	420			
	2-3	272.420	3	38	210.436
	13	334	4	4	376
55	13	436			
57	1	308			
59	9	322	5	10	402

Ἱερεμίας

Βαρούχ

Ἱεζεκιήλ

13	3	54	21	34-39	222
	19	192		38	308. 456. 458
16	59	154		38-39	264
17	1-6	146		40-41	222
36	26	90		43	222
	Ματθαῖος		23	23	458
			24	37	402
1	21	212	25	12	352
	23	210	26	41	322
2	1-2	252		26	464
	11	252		29	242
4	10	388. 402		37	440
5	11-12	352		38	440. 464
	14	238		60-62	448
	17-18	336		63	448
	35	176		64	450
	36	176	27	11	450
6	9	238		29-30	238
10	6	338	28	2	456
	24-25	352		13	456
	37	464		15	456
11	19	320. 430		18-19	466
	28-29	294. 412	29	13	362
12	24	366			
	29	282. 342. 398		Μάρκος	
	34	370	14	34	440. 464
	43-45	388	15	28	452
15	9	228. 362. 376		Λουκάς	
	24	96. 218. 228			
16	17	210	1	30-31	212
	16	46		35	454
	18	46	2	10-11	212
	24	462		14	44
17	2-3	316		29-32	254
	5	318	4	18	72
	24-27	226		18-19	404
18	11	138	10	19	284
20	28	468		20	264
	29	232	11	52	366
21	33	220	12	47-48	38

15	7	44. 74	8	48	320. 430
19	10	138		53	406
21	20	380	9	16	82
22	64	442		22	366
23	2	460		24	430
	6-11	442		29	264. 374
	28	380	10	11	236. 400
	30	380		20	366
	Ἰωάννης			27-28	264
				29	264
1	1	210. 296. 426. 432. 436		30	102
	1-2	102		33	296. 320. 406
	3	348	11	25	210
	9	338		52	116
	17	338	12	27	440
	29	44. 444		35	234
2	19	312		42	366
3	3	84	14	2	286
	4	84		6	316
	12	86		9	218
	16	448		9-10	102
	17	340		30	310
	18	322	18	22	306
	19	234		30	460
4	13-14	250	19	1	306. 450
	24	82. 256. 332		3	306
5	39-40	302			
6	38-39	244. 306		Πράξεις	
	43-44	328	2	41	416
	45	334	3	14	460
	47	294		15	312. 324. 456. 460
7	38	14	7	7	326
	39	14	16	25-28	416
8	12	210. 234. 294. 322. 388			
	24	126		Ῥωμαίους	
	25	406	1	13	354
	34	126		17	316
	39	174		17-18	356
	41	430		20	346
	46	310		24	356

1	25	216. 246. 278. 346	12	8	16
	25	356. 466		10	470
	26	268		Κορινθίους Β'	
	28	268			
3	8	42	2	11	412
	31	316	3	2-3	334
4	5	386. 432		9	468
5	1	392		14-15	302
	2	410		15	40
	4-5	344		18	40. 86. 466
	8	236	4	3-4	388
	20	98. 390		4	300. 320
6	6	454		17-18	354
8	21	348	5	14	470
	29	392		15	444. 462
	29-30	240. 468		19	228
	32	444		20	228
	33	310		21	446. 454
	35	100	6	2	242
9	6	108		14-15	424
	8	108		15	256
	27	202. 230. 274. 316. 326		Γαλάτας	
	28-29	230			
11	33	216	2	7	358
	33-34	88		19-21	464
12	2	40. 106	3	1-3	424
	11	352		24	302. 350
13	14	392		27	392
14	9	444	4	9	346
15	10	410		19	40. 358. 468
	Κορινθίους Α'			26	258
				27	420
1	20	54		Ἐφεσίους	
	24	210. 342			
	30	210	2	12	342
2	14	302		13	116
4	15	16. 128		14	72
7	7	16		15-16	260
10	11	204		17	116
	13	250	3	17	388

4	13	300			Τιμόθεον Α΄	
	22	396	2	4		36
	22-24	106	3	15		36
5	8	466	6	16		42
	14	356. 376			Τιμόθεον Β΄	
	23	260				
	27	72. 260. 412	3	12		352. 36
6	11	424	4	8		42
	12	262. 342. 394			Τίτον	
	12-17	214				
	14	424	2	13		370
	16-17	424	3	5		340
		Φιλιππησίους			Ἑβραίους	
2	6-8	222. 226. 232.	1	1-2		400
	6-8	262. 426		10		260
	7	452	5	12		188
	7-8	210. 306.	6	16		124
	7-8	438	10	4		444
	8	442		5-7		444
	9-10	218. 222	12	2	232. 352.	460
	15-16	220. 286		12-13		376
3	14	286		22		258
4	21	332		23		258
	1	414	13	12	262. 400.	444
		Κολοσσαεῖς		16		334
	3	264			Ἰακώβου	
	13	284	4	8		116
1	12-13	300			Πέτρου Α΄	
	16	348				
2	3	432	1	18		96
	9	102	2	6		94
		Θεσσαλονικεῖς Α΄			Πέτρου Β΄	
	15	262	3	10		348
3	9-10	396		13		348
4	9	328			Ἰωάννου Α΄	
5	5	300				
	20-22	350	1	2		88

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

Ἐβδακὸν 340. 428.
 ἀδελτηρία 34. 318. 346.
 ἀβουλία 236.
 Ἐβραὰμ 108. 150. 174. 230. 326.
 328. 330. 332. 336.
 ἀγαθουργία 54. 248. 290.
 ἀγαλλίαμα 330. 332. 360. 362. 386.
 ἀγαλλίασις 204. 362.
 ἀγάπη 8. 10. 42. 76. 100. 156. 158.
 186. 194. 198. 216. 228. 236. 246.
 252. 258. 268. 300. 352. 368. 376.
 378. 414. 464.
 ἀγιασμὸς 40. 116. 218. 238. 424. 468.
 Ἐδὰμ 38. 186. 244.
 ἀδικία 256. 338. 356.
 ἀδοξία 430.
 ἀθλιότης 400.
 Αἰγύπτιοι 18. 24. 98. 100. 104. 206.
 298. 380.
 Αἴγυπτος 80. 100. 180. 204. 296.
 358. 388. 400.
 Αἰθίοπες 96. 98.
 Αἰθιοπία 100. 104.
 αἰσχὺνη 96. 104. 108. 132. 150. 154.
 160. 164. 304. 306. 352. 442. 462.
 αἰχμαλωσία 56. 72. 92. 134. 138.
 144. 150. 160. 184. 202. 340. 398.
 ἀκαθαρσία 246. 396.
 ἀκροβυστία 328.
 ἀλαζονεία 70. 160. 164. 166.
 ἀλήθεια 58. 108. 110. 128. 174. 216.
 248. 316. 424.
 ἀμαθία 138. 140. 142. 294. 358. 424.

ἀμάρτημα 72. 246. 446.
 ἄμαρτία 36. 44. 48. 52. 76. 94. 98.
 106. 108. 116. 122. 126. 128. 140.
 156. 204. 212. 214. 216. 218. 226.
 228. 232. 236. 244. 256. 262. 282.
 288. 292. 294. 296. 304. 308. 310.
 314. 324. 340. 342. 362. 364. 390.
 396. 398. 400. 408. 410. 412. 424.
 428. 442. 444. 446. 448. 454. 456.
 460. 462. 464. 466. 468. 470.
 ἄμαρτωλός, -οὶ 44. 74. 236. 370. 430.
 454.
 ἀμνησικακία 138.
 ἀμνηστία 38.
 Ἄμορραῖοι 24.
 ἀναγέννησις πνευματικὴ 14. 84. 88.
 90.
 ἀναισθησία 28. 34. 118. 132. 142.
 ἀνάστασις 242. 244. 274. 312. 348.
 374. 456. 458. 462.
 ἀνδραγάθημα 42. 68. 340.
 ἀνδρ(ε)ία 12-14. 114.
 ἀνεξικακία 252.
 ἀνομία 42. 204. 216. 236. 340. 352.
 442. 446. 448. 458.
 ἀνοσιότης 170. 374.
 ἀντιμυσθία 354.
 ἀπαιδευσία 306.
 ἀπαιδία 258. 270. 272.
 ἀπανθρωπία 156. 194. 460.
 ἀπάτη 80. 102. 108. 114. 118. 120.
 142. 164. 192. 214. 396.
 ἀπάτη ἀρχαία 98. 116.
 ἀπείθεια 304. 322. 368. 434. 438.
 ἀπιστία 246. 374.
 ἀπόγνωσις 8.
 ἀπολύτρωσις 392.

ἀπόνοια 294. 304. 450.
 ἀπώλεια 100. 118. 166. 216. 314.
 318. 378. 412.
 Ἄραβία 252.
 ἀρετή 48. 94. 98. 100. 108. 174. 200.
 264. 270. 330. 356. 364. 408.
 Ἄρχαί 254.
 ἀρχηγὸς ζωῆς (Χριστὸς) 324.
 ἀσέβεια 98. 130. 356. 388.
 Ἄσκαλωνίται 130.
 Ἄσσύριος, -οι 400.
 ἀσυνεσία 36. 118.
 ἀτιμία 152. 268.
 ἀφθαρσία 108. 286. 428. 464.
 ἀφροσύνη 116.
 ἀχαριστία 10.

B

Βάαλ 172.
 Βαβυλώνιοι 56. 58. 60. 62. 66. 70.
 128. 134. 144. 146. 150. 152. 156.
 158. 162. 164. 168. 170. 178. 184.
 194. 196. 206. 362.
 Βαβυλῶν 56. 60. 146. 150. 158. 164.
 192. 196. 198. 202. 204. 206. 432.
 βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν- Χριστοῦ
 48. 84. 128. 156. 222. 284. 300.
 336. 362.
 βασκανία 62.
 βδέλυγμα 32. 172.
 βδελυρία 372.
 Βεελζεβούλ 352. 366.
 βλασφημία 296. 320. 406.
 βουθυσία 444.
 βωμολοχία 170. 176.

Γ

Γαβριήλ 210.

Γαζανοὶ 130.
 Γαλάται 424.
 Γαλατία 424.
 γέννησις (Σωτῆρος) 218.
 γνησιότης 372.
 γνῶσις 16. 18. 46. 88. 216. 240. 338.
 344. 346. 434. 470.
 γνῶσις ψευδῶνυμος 120.
 γοητεία 52.

Δ

Δαβίδ 80. 90. 180. 190. 204. 208.
 212. 242. 266. 298. 334. 338. 340.
 342. 350. 354. 370. 382. 384. 396.
 412. 422.
 Δαγῶν 128. 130. 132.
 δαιμόνιον 52. 80. 98. 108. 130. 132.
 164. 170. 172. 190. 232. 254. 278.
 394. 400. 412.
 δαίμων,- ες 118. 120. 122. 130. 268.
 366.
 δειλία 12.
 δεισιδαιμονία 166-168.
 δεξιὰ (Θεοῦ) 190.
 δῆλα 384.
 διάβολος 52. 108. 138. 214. 218. 262.
 278. 280. 296. 322. 400.
 διαθήκη καινὴ 246.
 δικαιοκρισία 286. 288. 338.
 δικαιοσύνη 40. 58. 74. 76. 92. 94.
 114. 116. 120. 122. 124. 126. 148.
 150. 170. 198. 200. 212. 218. 234.
 300. 326. 338. 340. 342. 344. 348.
 350. 354. 418. 424. 468.
 δικαίωσις 48. 376.
 διωγμὸς 286. 368.
 δόλος 458.
 δόξα θεία - Θεοῦ 18. 22. 44. 50. 52.

60. 64. 86. 98. 108. 118. 128. 138.
 146. 148. 204. 218. 222. 224. 230.
 240. 276. 278. 286. 320. 326. 330.
 346. 348. 354. 388. 392. 404. 406.
 430. 448.
 δοξολογία 254. 418.
 δουλεία 62. 100. 178. 184. 198. 224.
 232. 280. 292. 348. 358. 398. 426.
 Δυνάμεις 254.
 δύναμις ζωοποιός 14.
 δύναμις θεία 18. 20. 24. 62. 118. 204.
 210. 218. 312. 320.
 δυσβουλία 116.
 δυσσέβεια 98. 140. 174. 190. 244.
 306. 366. 374. 376. 442. 468.
 δυστροπία 114. 130. 264.
 δωρεά ὑπερκόσμου 256.

Ε

ἐγαστροίμυθος 52. 54. 120.
 ἐγκράτεια 252.
 Ἐξε(κ)χίας 172.
 εἰδωλολατρία 128. 132. 186.
 εἰδωλον 28. 30. 32. 114. 130. 138.
 140. 142. 146. 180. 182. 192. 200.
 362. 402.
 εἰρήνη 64. 68. 116. 198. 200. 228.
 254. 326. 404. 408. 410. 442. 446.
 ἐλευθερία 224. 280. 348.
 Ἕλλην,- ες 34. 54. 56. 110. 120. 130.
 346. 462.
 ἐλπίς 8. 48. 220. 256. 328. 332. 338.
 340. 342. 344. 378. 410.
 ἐμβροντησία 374.
 Ἐμμανουήλ 72. 76. 210. 424. 438.
 ἐνανθρώπησις 228. 236. 240. 334-
 336. 434. 468.
 ἐνέργεια ζωοποιός 14. 218.

ἐντροπή 160.
 ἔξομολόγησις 330. 332.
 ἔξουσία 24. 128.
 Ἐξουσίαι 254.
 ἐπαγγελία 108. 330. 338.
 ἐπιβουλή 304. 310. 314. 366.
 ἐπίγνωσις 44. 124. 128. 354. 360.
 384. 466. 470.
 ἐπίγνωσις ἀληθείας 14. 18. 44. 54.
 82. 406.
 ἐπιείκεια 76. 174. 248. 290.
 ἐπιθυμία 392. 396.
 ἐπικουρία 142. 170. 370.
 εὐανδρία 14. 24. 248. 470.
 εὐγένεια 174.
 εὐγλωττία 54.
 εὐδοκία 44. 284. 464.
 εὐέπεια 54.
 εὐζωία 48. 284. 300.
 εὐήθεια 26.
 εὐημερία 152. 166. 414.
 εὐθυμία 368. 370. 382. 386.
 εὐκαρπία πνευματικῆ 48. 74. 82.
 334. 408. 436.
 εὐκλεια 48. 68. 110. 174. 352. 452.
 εὐλάβεια 352.
 εὐλογία 16.
 εὐμάρεια 426.
 εὐπάθεια 186. 276.
 εὐπίθεια 304. 446.
 εὐσέβεια 40. 42. 68. 76. 94. 200. 224.
 250. 276. 278. 286. 288. 346. 350.
 352. 354. 370. 430.
 εὐσπλαγχνία 398.
 εὐφημία 10.
 εὐφροσύνη 42. 46. 48. 204. 210. 250.
 254. 270. 330. 332. 360. 362. 386.
 392. 416. 418.
 εὐωδία 444.

ἔχθρα 446.

Z

Ζαχαρίας, προφήτης, 68. 158.
ζωή αἰώνιος 250. 264. 294. 302. 448.
Ζωή (Χριστός) 56. 96. 210. 220.
312. 322. 324.

H

ἡδονή 320. 448. 462.
Ἡλίας 316.
Ἡλιος δικαιοσύνης 120.
ἡμερότης 8. 38. 58. 178. 218. 234.
316. 340.
Ἡρώδης 442.
Ἡσαΐας, προφήτης, 18. 70. 214.
228. 250. 270. 276. 294. 314. 322. 376.
392. 414. 420. 432. 442. 458.

Θ

θάνατος 222. 262. 296. 308. 312. 380.
440. 442. 444. 448. 450. 456. 464.
468. 470.
θαυματουργία 298.
θέλημα (Θεοῦ) 106. 192. 244. 306.
444.
θεογνωσία 110. 114. 116. 214. 234.
284.
θεοποιεῖν 34.
θεοπτία 24.
θεοσημεία 366. 374.
θλιψις 286. 354. 386.
Θρόνοι 254.
θυμηδία 74. 324. 362. 416.
θυμός 70. 158. 180. 184. 364. 366.
368. 374. 376. 378. 382. 386. 390.

448.

θυσία εἰδώλων 98. 176.
θυσία (κατὰ νόμον) 384. 444.
θυσία πνευματική 334.
θυσιαστήριον 384.

I

Ἰακώβ 12. 16. 36. 38. 42. 48. 64. 68.
110. 112. 134. 136. 170. 174. 186.
202. 224. 226. 228. 230. 276. 286.
288. 338. 340. 400.
Ἰεζεκ(χ)ιήλ 54. 90. 144. 146. 192.
ἱερατεία 384.
Ἰερεμίας 42. 70. 172. 182. 196. 356.
368. 432. 466.
Ἰεροσόλυμα - Ἰερουσαλήμ 46. 56.
58. 70. 72. 86. 92. 144. 146. 156.
158. 172. 176. 192. 196. 258. 270.
290. 292. 354. 356. 358. 360. 374.
376. 378. 380. 384. 390. 394. 414.
416. 418. 422. 432.
ἱεουργία 12. 286.
Ἰνδοὶ 98.
Ἰορδάνης 20. 296. 298.
Ἰουδαία 46. 56. 62. 130. 180. 192.
196. 206. 252. 258. 362. 368. 378.
400. 402.
Ἰουδαῖος 56. 54. 60. 64. 74. 82. 84.
104. 110. 126. 128. 136. 144. 150.
174. 196. 220. 228. 230. 232. 238.
244. 258. 264. 266. 268. 270. 278.
290. 294. 304. 306. 308. 310. 312.
314. 318. 320. 324. 326. 328. 364.
366. 374. 378. 380. 386. 402. 404.
416. 416. 420. 430. 432. 442. 448.
450. 452. 456. 458.
Ἰούδας, γενάρχη, 56. 170. 172.
174.

Ἰσραήλ 8. 12. 18. 36. 38. 40. 42. 44.
48. 58. 62. 64. 68. 72. 74. 80. 86.
92. 96. 100. 102. 104. 108. 114.
122. 126. 128. 134. 136. 144. 146.
148. 150. 154. 156. 170. 174. 178.
180. 184. 186. 196. 198. 202. 204.
206. 208. 216. 218. 220. 224. 226.
228. 230. 234. 236. 240. 244. 246.
250. 254. 256. 258. 266. 270. 274.
294. 296. 298. 302. 316. 322. 326.
338. 340. 344. 354. 356. 358. 364.
368. 376. 384. 388. 394. 402. 406.
418. 420. 422. 430. 432. 434. 460.
468. 470.

Ἰώβ 80.

Κ

Καϊάφας 448.
κακία 172.
κάκωσις 68. 446.
Καμβύσης 60. 92.
καρτερία 344.
κατάκρισις 468.
καταλλαγή 228.
κατάρα 262.
κατήφεια 418. 442.
κένωσις 210. 226. 232. 240. 262. 306.
452.
κήρυγμα 124. 330.
κήρυγμα εὐαγγελικόν 48. 82. 212.
220. 336. 364. 410. 412. 414. 426.
κήρυγμα προφητικόν 256.
κήρυγμα σωτήριον 60. 316. 338.
376. 430.
κίνδυνος 100.
κληρονομία 222. 242. 246. 456.
κόλασις 322.

κρίσις 220. 222. 338. 448. 450. 452.
458.

Κρόνος 130.

Κυριοκτονία 256. 404. 422.

Κύρος 60. 62. 64. 66. 70. 72. 92. 162.
168. 194. 196. 362.

Λ

λατρεία νόμου 332. 392. 410. 420.
442. 444. 458.

λατρεία πνευματική 82. 84. 106.
234. 256. 332. 338.

λατρεία ἑλληνική 132. 362.

λατρεία ψευδώνυμη 122.

λειψανδρία 270.

Λίβανος 58. 144.

λοιδορία 352.

λύπη 324. 360. 362. 386.

λύτρωσις 44. 204. 234. 254. 294. 296.
318. 324. 398.

Μ

μακροθυμία 252.

μαλακία 440. 444.

Μανασσῆς 172. 176.

μαντεία 50. 52. 162. 166.

μεγαλουργία 20. 346.

μέθεξις 300. 392.

Μελωδός (Δαβίδ) 10. 60. 260. 320.
336. 392.

μετάγνωσις 8. 18. 96. 142. 362.

μεταμόρφωσις

Μῆδοι 60. 70. 72. 152. 162. 362. 402.

μιαφονία 244. 454.

μικροπρέπεια 220.

μισανθρωπία 130. 194.

μολυσμός 48. 90.

μοχθηρία 230. 286.
 μυσταγωγία 208. 210. 214. 276. 302.
 344. 414. 416. 470.
 μυστήριον 22. 114. 208. 210. 212.
 214. 224. 236. 240. 300. 316. 320.
 430. 434. 446. 454. 458. 462.
 Μωαδίται 380.
 Μωσῆς-Μωυσῆς 22. 26. 46. 82. 110.
 112. 114. 120. 122. 186. 190. 198.
 204. 228. 256. 264. 272. 296. 298.
 302. 316. 332. 334. 336. 338. 350.
 362. 374. 376. 388. 420. 438. 468.

N

Νικόδημος 84. 88.
 Νινευῆ 60.
 νόμος 336.
 νουθεσία 136. 170. 174. 318,

O

ὀδύνη 318. 360. 362. 386.
 οἰκειότης 220. 258. 290. 292. 294.
 324. 336. 344. 396.
 οἰκονομία 212. 222. 224. 232. 234.
 238. 240. 244. 428. 468.
 οἰκονομία σαρκική 218.
 ὀλιγοπαιδία 258.
 ὀλιγοψυχία 250.
 ὀλοκαύτωμα 444.
 ὀμοψυχία 116.
 ὄνειδος 104.
 ὄνειδισμός 150. 154. 270. 272.
 ὄργη θεία 70. 158. 178. 182. 192.
 320. 368. 376. 378.
 ὄρκος 124. 176. 268.
 Οὐεσπασιανός 378.
 οὐσία (Θεοῦ) 216. 452.

Π

πάθος 268. 308. 446.
 παιδαγωγία 394. 434.
 παιδεία 298. 300. 302. 304. 442. 446.
 παντευχία 424.
 παράβασις 244.
 παραβολή 222.
 παράκλησις πνευματική 248. 256.
 παραψυχή 380.
 Παρθένος 440.
 παροΐνια 308. 314. 324.
 Παῦλος 14. 16. 38. 40. 80. 86. 88. 98.
 102. 106. 116. 128. 188. 218. 220.
 222. 224. 228. 236. 242. 250. 258.
 268. 284. 300. 302. 316. 320. 334.
 342. 346. 348. 354. 356. 376. 386.
 390. 392. 396. 406. 414. 416. 424.
 444. 462. 466. 468. 470.
 πειρασμός 104. 244. 250. 358. 360.
 372. 440.
 περιτομή ἐν πνεύματι 58. 82-84.
 150. 424.
 περιτομή καρδίας
 περιτομή σαρκός 230. 328.
 Πέρσαι 60. 72. 144. 152. 162. 178.
 196. 242. 252. 362. 402. 420.
 Πέτρος 46. 210. 226. 470.
 Πιλάτος 238. 306. 440. 442. 448. 450.
 458. 460.
 πίστις 12. 42. 46. 48. 58. 86. 88. 96.
 104. 106. 110. 116. 124. 126. 182.
 218. 220. 228. 230. 244. 256. 264.
 272. 274. 276. 290. 294. 300. 302.
 304. 316. 318. 320. 326. 328. 356.
 358. 360. 362. 372. 374. 376. 378.
 384. 388. 390. 392. 402. 414. 420.
 422. 424. 430. 458. 464.
 πλάνη 34. 344.

πλάνη ἑλληνική 82. 466.
 πλάνη πολύθεος 80.
 πλεονεξία 18. 52. 232. 278. 292. 394.
 428.
 πλεονεξία διαβολική 108. 248. 342.
 400.
 πλημιέλεια 316.
 πλημμέλημα 308. 310. 456.
 πολυθεΐα 18.
 πολυπαιδεία 274.
 πονηρία 160. 164. 214. 284. 308.
 πορνεία 160. 164. 430.
 πραότης 252.
 προαΐρες 398.
 πρόγνωσις 190. 216.
 προθυμία 338.
 πρόνοια 392.
 προσευχή 172. 238. 244. 246.
 προσκύνησις 256. 332.
 προσφορά 444.
 πρωτότοκος 24.
 πτωχεία 306.
 πυθωνικοὶ 54.

Ρ

ῥαθυμία 38. 404.
 ῥωμαῖος, -οὶ 402. 418.

Σ

Σαβᾶ 98.
 Σαμάρεια 250.
 Σᾶρα 326. 328.
 Σατανᾶς 58. 94. 98. 104-106. 108.
 116. 128. 216. 228. 280. 282. 284.
 292. 342. 372. 388. 394. 396. 398.
 410. 412. 424. 428. 470.
 Σεδεκίας 146.

Σεραφὶμ 254.
 Σίλας 416.
 Σινᾶ 436.
 Σιῶν 70. 94. 148. 150. 152. 158. 256.
 258. 260. 264. 266. 272. 274. 276.
 278. 286. 292. 330. 332. 362. 368.
 390. 394. 396. 398. 400. 410. 412.
 414. 416. 418.
 σκαιότης διαβολική 344. 24. 130.
 206. 218. 244. 254. 264. 278. 284.
 304. 358. 386. 398. 412.
 σκοτοδινία 158.
 Σοφία Θεοῦ 16. 88. 210. 216. 244.
 428. 434. 470.
 σοφία κόσμου 54.
 σταυρὸς 222. 232. 242. 244. 262. 274.
 306. 308. 310. 352. 442. 462. 464.
 466.
 στεναγμὸς 360. 362. 386.
 στενοχωρία 100.
 συκοφαντία 404.
 Συμεῶν ὁ δίκαιος 254.
 συμφορά 68. 136. 146. 152. 166. 182.
 190. 314. 342. 378. 380. 382. 384.
 392.
 σύνεσις 428.
 σωτηρία 10. 56. 74. 104. 108. 110.
 122. 124. 128. 148. 150. 166. 170.
 204. 216. 220. 230. 232. 234. 236.
 240. 242. 244. 282. 286. 294. 316.
 318. 342. 344. 354. 372. 386. 410.
 412. 416. 420. 422. 430. 446. 460.
 462. 466.
 σωφροσύνη 252.

Τ

ταλαιπωρία 152. 154. 160. 164. 166.
 178. 198. 280. 342. 398. 402.

ταπείνωσις 152. 156. 232. 426. 448.
450. 452.
ταραχή 424.
Τίτος (Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ) 378.
τρυφή 152. 250. 386.

Υ

υἰοθεσία 128. 230. 256. 326. 362.
364.
ὑπακοή 304.
ὑπεροψία 152.
ὑπομονή 246. 344. 352.
ὑπόστασις 40.
ὑποταγή 10.

Φ

Φαραὼ 204.
Φαρισαῖος 378. 458.
φαυλισμὸς 350. 352.
φαυλότης 98. 114. 156. 172. 174.
184. 226. 284. 340. 384.
φανακισμὸς 52.
φθόνος 312.
φθορὰ 108. 130. 244. 312. 348. 428.
464.
φιλανθρωπία 8. 10-12. 40. 184. 234.
258. 316.
Φίλιππος (ἀπόστολος) 102.
Φιλιστιεῖμ 130.
φιλοθεΐα 100.
φιλοσαρκία 320.
φιλοστοργία 258.
φιλοτιμία 234. 256. 334.

φολοχρηματία 308.
φόβος Κυρίου 10. 318. 388.
φρόνημα γεῶδες 396.
φρόνημα θεοφιλές 198. 398.
φρόνημα νεανικὸν 12.
φύσις 310.
φῶς 324.
Φῶς (ὁ Χριστὸς) 210. 234. 238. 248.
322. 386.

Χ

Χαλδαῖοι 60. 70. 72. 146. 148. 150.
152. 156. 160. 192. 194. 198. 202.
400.
Χανάν 146.
χαρὰ 362.
χάρισμα 16. 48. 218. 300. 384. 424.
470.
χρηστότης 222. 278. 408.
χυδαιότης 140.

Ψ

Ψαλμωδὸς 28. 76. 252. 416.
ψευδοέπεια 120. 170.
ψευδολατρία 180.
ψευδομαντεία 52. 54.
ψευδομάντης 54. 172. 182. 190.
ψευδοπροφήτης 192.
ψεῦδος 54. 192.

Ω

ὠμότης 70. 136. 156. 194. 432. 454.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	8
ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΗΣΑΪΑΝ	8
ΒΙΒΛΙΟΝ Δ΄ - ΛΟΓΟΙ ΠΕΝΤΕ	8-390
Λ Ο Γ Ο Σ Β΄ (Ήσ. Κεφ. 44, 2 - 45, 17)	8-108
Λ Ο Γ Ο Σ Γ΄ (Ήσ. Κεφ. 45, 18 - 48, 22)	108-206
Λ Ο Γ Ο Σ Δ΄ (Ήσ. Κεφ. 49, 1 - 50, 4)	208-302
Λ Ο Γ Ο Σ Ε΄ (Ήσ. Κεφ. 50, 5 - 51, 23)	304-390
ΒΙΒΛΙΟΝ Ε΄ - ΛΟΓΟΙ ΕΞ	390
Λ Ο Γ Ο Σ Α΄ (Ήσ. Κεφ. 52, 1 - 53, 12)	390-471
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	473
1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	473
2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	481

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Γ. Μπακατσέλου 3 – Τηλ. 2310/283 880 – Θεσσαλονίκη

Έκτύπωση Όφσετ: ΧΡ. ΘΩΜΑΣ – Τηλ. 23940/72 394 – Λητή Θεσ/νίκης

Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Τηλ. 2310/710 140 – Θεσ/νίκη

Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Γ. Μπακατσέλου 3 – Θεσ/νίκη – Τηλ. 2310/283 880 – (Οικίας 2310/696 653)

Διεύθυνση άλληλογραφίας: Τ.Θ. 40090 – Τ.Κ. 560 10